

UNA MIRADA SOBRE LA COMUNITAT DE PARLA
NORD-OCCIDENTAL LLEIDATANA.
LA REPRESENTACIÓ SOCIAL DE LA LLENGUA I
ELS SENTIMENTS LINGÜÍSTICS

Annabel Gràcia i Damas

Per citar o enllaçar aquest document:
Para citar o enlazar este documento:
Use this url to cite or link to this publication:
<http://hdl.handle.net/10803/672356>

<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.ca>

Aquesta obra està subjecta a una llicència Creative Commons Reconeixement-
NoComercial-CompartirIgual

Esta obra está bajo una licencia Creative Commons Reconocimiento-NoComercial-
CompartirIgual

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-
ShareAlike licence

TESI DOCTORAL

**UNA MIRADA SOBRE LA COMUNITAT DE PARLA
NORD-OCCIDENTAL LLEIDATANA
LA REPRESENTACIÓ SOCIAL DE LA LLENGUA
I ELS SENTIMENTS LINGÜÍSTICS**

Annabel Gràcia i Damas

2020

Programa de doctorat en Ciències Humanes,
del Patrimoni i de la Cultura

Dirigida per Francesc Feliu, Ramon Sistac i Miquel Àngel Pradilla
Tutor: Francesc Feliu

Memòria presentada per optar al títol de doctor/a de la Universitat de Girona

*Malgrat que les llengües no són de ningú
i a la vegada són patrimoni de tothom,
la pròpia ens la sentim molt nostra,
i ens toca totes les fibres del sentiment.*

Ramon Sistac

*No renuncio als meus orígens aragonesos
però estimo la terra que m'acull
i la seua –aquesta– llengua.*

Víctor E. Gracia

Agraïments

Ara que aquesta tesi està a punt de veure la llum, voldria manifestar la meua gratitud a totes aquelles persones que han contribuït a tirar-la endavant. D'antuvi, agraeixo les orientacions i suggeriments del meu tutor, el doctor Francesc Feliu, que ha estat al peu del canó intentant resoldre tots els meus dubtes els darrers tres anys i s'ha fet càrrec de totes les gestions relatives al desenvolupament d'aquesta tesi. Més temps encara és el que he compartit amb els meus codirectors de tesi, el doctor Miquel Àngel Pradilla i el doctor Ramon Sistac, per projectes anteriors, i molt especialment aquest segon per creure en les meues possibilitats i ajudar-me a anar obrint portes –com ara donar-me a conèixer al GHLLN de la UdG– perquè finalment aquest treball pogués arribar a bon port. No podria pas oblidar els savis consells del més veterà del grup de recerca, el doctor i amic Pep Nadal, que no només ha tingut sempre en compte les meues reflexions sinó que treballant colze a colze al despatx m'ha ajudat, entre d'altres qüestions, a revisar la feixuga feina de categorització.

No puc deixar d'esmentar-los un altre cop, a tots quatre, per haver contribuït amb els seus textos tan personals, emotius i alhora convincents perquè el Departament d'Ensenyament em permetés ajornar la meua incorporació com a funcionària per tal de poder finalitzar l'empresa que amb tant de compromís havia encetat amb tots ells.

També vull expressar el meu regraciament per la seua tasca i eficàcia a l'Antoni Ruiz, així com als psicòlegs i companys del grup de recerca, la Pilar Monreal i especialment el Santiago Perera, al qual dec gran part de les orientacions metodològiques. A tot l'equip: gràcies per brindar-me la possibilitat d'entrar a formar part del vostre grup de treball i per comptar amb mi, com un membre més, en el projecte que teníeu entre mans.

He de donar les gràcies també a altres professors de la UdG com el doctor Albert Rossich per ajudar-me amb recomanacions puntuals i facilitar-me textos de suport. Així mateix, agraeixo a la doctora Pilar Albertín l'assessorament en les

qüestions de metodologia qualitativa. També agraeixo immensament els consells del doctor Joan Ferrer i sobretot el seu interès per conèixer el bon ritme de treball i per interessar-se pel meu estat d'ànim en moments de defalliment.

El meu agraïment més sincer, però, no és sinó per a algú que no només m'ha assessorat tothora i en tot tipus de qüestions (de gestió del temps i del treball, d'estil i tipografia, de citacions i referències bibliogràfiques, etc.) sinó que també ha sabut esperonar-me a no defallir en les situacions personals més complicades: el doctor, amic i company Pep Valsalobre. A ell dec sense cap mena de dubte la VII Beca Joan Veny, ja que va ser ell qui em va esperonar a sol·licitar-la i va contribuir a revisar-ne la proposta de recerca. Dissortadament, però, mai no podré agrair-li prou la paciència que ha hagut d'assumir els dos darrers anys. Ni amb fets ni amb paraules.

No puc pas oblidar el suport i l'ajuda de companys amb qui he compartit l'experiència doctoral, ja fos perquè l'estaven duent a terme simultàniament, ja fos perquè l'havien viscut poc temps abans. Es tracta de la Natàlia Carbonell, l'Esther Fabrellas, el Marc Sogues, la Júlia Ojeda, el Ferran Rodríguez i la Xènia Sagrera. Menció especial mereix el personal tècnic i administratiu de l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes, la Montse Vivern i sobretot el Francesc Montero pel seu continu assessorament en tot tipus de gestions, i en general el suport d'aquesta institució al conjunt de la meua activitat de recerca i transferència.

Em plau igualment de regraciar tots els qui desinteressadament han col·laborat en la distribució dels qüestionaris i la selecció dels individus entrevistats, entre els quals cal destacar noms com el de Pep Labat, Ester Sabaté, Joan Manel Bruno, Antoni Carulla, Olga Gracia, Jordi Casals, Cristina Colàs, Robert Cuspinera, Begonya Guedes i Júlia Damas. Tampoc no em vull oblidar de donar les gràcies als informants enquestats i sobretot als entrevistats per la seua participació i el tracte dispensat.

Finalment, vull fer pública la meua gratitud als de casa: a l'Estiven, pel seu suport tècnic tothora; a l'Edson, per la persistent curiositat en la feina de la seua tieta; al meu germà, per participar-hi en qualitat de lleidatà; a la meua mare, per

la fe cega que ha tingut sempre en la meua capacitat de treball. «Després de la carrera de filologia catalana has de fer una tesi doctoral, perquè serveixes per a estudiar i perquè és la teua passió» em repetia any rere any. Ha trigat i ha costat, però finalment aquí la tenim.

Amb tot, la feina de tots aquests anys no hauria estat possible sense una figura cabdal en la meua vida. És per això que no puc ni vull deixar de mostrar el meu agraïment immens i etern a la persona que més es va desviure per localitzar-me informants de Fraga, de Seròs, d'Albelda i d'Alfarràs, i que més es va interessar per saber com havia viscut totes i cadascuna de les intensíssimes jornades de treball de camp en aquestes poblacions que ell coneixia molt millor que jo. Algú que va seguir un per un els meus passos quan jo viatjava pel món de congrés en congrés per explicar la problemàtica ponentina: allà on siguis, moltíssimes gràcies, pare.

Lista d'abreviatures i sigles

coord.	coordinador/s
DECat	<i>Diccionari Etimològic i Complementari de la Llengua Catalana</i> ¹
DCVB	<i>Diccionari català-valencià-balear</i> ²
DIEC2	<i>Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans</i>
dir.	director/s
DNV	<i>Diccionari normatiu valencià</i>
DRAE	<i>Diccionario de la Real Academia Española</i>
DV	<i>Dominant varieties</i> (varietats dominants)
E	Entrevistador
ed.	editor/s
f.	femení
GCC	<i>Gramàtica del Català Contemporani</i> ³
GDLC	<i>Gran Diccionari de la llengua catalana</i>
GEIEC	<i>Gramàtica Essencial de l'Institut d'Estudis Catalans</i>
GIEC	<i>Gramàtica de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans</i>
GHLC	<i>Gramàtica Històrica de la Llengua Catalana</i> ⁴
GHLLN	Grup d'Història de la Llengua i Llengua Normativa
GNV	<i>Gramàtica Normativa Valenciana</i>
ICF	Iniciativa Cultural de la Franja
IEBC	Institut d'Estudis del Baix Cinca
IEC	Institut d'Estudis Catalans
IEI	Institut d'Estudis Ilerdencs
JIEH	Jornades Internacionals d'Estudis Humanístics
km	quilòmetres
km ²	quilòmetres quadrats

¹ Veg. Coromines (1983-2001).

² Veg. Alcover & Moll (1988).

³ Veg. Solà *et al.* (2002).

⁴ Veg. Batlle *et al.* (2016).

*Lo Nou Diccionari Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*⁵

m.	masculí
MCM	Mitjans de comunicació
N	nord-occidental
NDV	<i>Non-dominant varieties</i> (varietats no dominants)
núm.	número
OLLPP	Oficina de Llengua i Literatura de Ponent i del Pirineu
P	Entrevistat
p.	pàgina/es
p. ex.	per exemple
PEOLC	<i>Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana</i> ⁶
PI	Present Indicatiu
PS	Present Subjuntiu
pl.	plural
Q.	qüestionari
s.	singular
subj.	subjuntiu
s.v.	<i>sub voce</i> (sota l'entrada)
TFM	Treball Final de Màster
UdG	Universitat de Girona
UdL	Universitat de Lleida
URV	Universitat Rovira i Virgili
V	valencià
veg.	vegeu
vol.	volum/s
vs.	<i>versus</i>

⁵ Veg. Masip *et al.* (2010).

⁶ Veg. Institut d'Estudis Catalans (1999a, 1999b i 2018).

Participació en congressos i seminaris

GRÀCIA, Annabel, Hermínia ANDREU, Maria BELLMUNT, Emma CALDERÓN, Georgina PERPIÑÀ, Mélina RAMOS, Marta VALLVERDÚ, Àlex ROMERO, Laia VICENS & Miquel SOLÀ. *IV Jornades d'Investigadors Predoctorals de la Universitat de Girona*. Participació com a membre del comitè organitzador. Universitat de Girona (6-9 de juliol del 2020).

GRÀCIA, Annabel. «Una mirada de Ponent a la “Meca del català”», comunicació presentada a les *I Jornades de Joves Investigadors en Estudis Humanístics*. Universitat Rovira i Virgili (18 i 19 de juny del 2020).

GRÀCIA, Annabel. «El lleidatanisme del s.XXI arriba a través de les xarxes. Lo Pau de Ponts i Postureig de Lleida», comunicació presentada al *III Congrés Internacional de l'Associació de Joves Investigadors en Llengua i Literatura Catalanes*. Universitat de les Illes Balears (2-4 d'octubre del 2019).

GRÀCIA, Annabel, Josep M. NADAL, Francesc FELIU, Natàlia CARBONELL, Joan FERRER, August RAFANELL, Narcís IGLÉSIAS, Pep SERRA & Blanca PALMADA. *XI Col·loqui Internacional «Problemes i Mètodes de la Història de la Llengua»*. *La llengua desitjada*. Participació com a membre del comitè organitzador. Universitat de Girona (25-28 de juny del 2019).

GRÀCIA, Annabel. «La rappresentazione della lingua catalana nei territori periferici della Catalogna occidentale», ponència presentada al *Seminari Lezioni seminariali*. Università degli Studi della Basilicata, Campus di Matera (11 de desembre del 2018).

GRÀCIA, Annabel. «La representació social de la llengua catalana en territoris perifèrics occidentals», comunicació presentada al *XII Congresso*

Internazionale dell'Associazione Italiana di Studi Catalani. Università per Stranieri di Siena (29-30 de novembre i 1 de desembre del 2018).

GRÀCIA, Annabel, Josep M. NADAL, Pilar MONREAL, Santiago PERERA & Francesc FELIU. «Els espais de la llengua primordial», comunicació presentada a *l'XI Congrés de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana*. Banyoles (23 i 24 de novembre del 2018).

GRÀCIA, Annabel & Andratx BADIA. *II Congrés Internacional de l'Associació de Joves Investigadors en Llengua i Literatura Catalanes*. Participació com a membre del comitè organitzador. Universitat de Lleida (3-5 d'octubre del 2018).

GRÀCIA, Annabel. «El nom de la llengua i la identitat nacional a banda i banda de la frontera administrativa. Algunes conclusions a la Franja de Ponent», comunicació presentada al *XVIII Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*. Universitat de Bucarest (2-6 de juliol del 2018).

GRÀCIA, Annabel, Josep M. NADAL, Francesc FELIU & Miquel Àngel Pradilla. «Llengua, identitat i cohesió social: el paradigma dels territoris de frontera lingüística», comunicació presentada a les *IV Jornades La recerca sociolingüística en l'àmbit de la llengua catalana*. Xarxa Cruscat / Institut d'Estudis Catalans (14 i 15 de juny del 2018).

GRÀCIA, Annabel, Josep M. NADAL, Francesc FELIU & Natàlia CARBONELL. *Seminari de recerca intercultural*. Participació com a membre del comitè organitzador. Universitat de Girona – Università della Basilicata (25-27 d'abril del 2018).

GRÀCIA, Annabel, Josep M. NADAL, Pilar MONREAL, Santiago PERERA, Francesc FELIU, Ramon SISTAC & Miquel Àngel PRADILLA. «L'impacte de les delimitacions administratives sobre els sentiments envers la llengua en espais de continuïtat lingüística». *Seminari de recerca* coorganitzat per l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la UdG i la Sezione di Filologia

moderna: italianistica, letterature europee e linguistica del Dipartimento de Studi Umanistici de la Università degli Studi di Napoli Federico II (29 de gener del 2018).

GRÀCIA, Annabel. «Tot allò que no diuen les enquestes sociolingüístiques: llengua i emoció, dos tabús a la frontera», comunicació presentada al *I Congrés Internacional de l'Associació de Joves Investigadors en Llengua i Literatura Catalanes*. Universitat de València (27-29 de setembre del 2017).

GRÀCIA, Annabel. «Renunciar als trets lingüístics propis: “Per a Lleida ja ‘no’ està bé”», comunicació presentada al *Xè Col·loqui Internacional «Problemes i Mètodes d'Història de la Llengua»: La complexitat de les llengües*. Universitat de Girona (27-29 de juny del 2016).

GRÀCIA, Annabel. «La instrumentalització històrica de la catalanitat de Lleida: ecos actuals», comunicació presentada al *25 Katalanistentag / 25è Col·loqui Germanocatalà: La batalla de les identitats: Discursos de centre i perifèria*. Otto-Friedrich-Universität Bamberg (21-24 de setembre del 2016).

GRÀCIA, Annabel & Ramon SISTAC. «Fronteres administratives, fronteres lingüístiques, fronteres mentals. El cas del català a Ponent i l'Alt Pirineu», comunicació presentada al *VII Congrés Internacional de l'Association Française des Catalanistes: Catalunya del Nord com a cruïlla*. Université Perpignan Via Domitia (23 i 24 d'octubre del 2015).

GRÀCIA, Annabel. «El dialecto entre las causas del autoodi de los ilerdenses. Tendencia actual», comunicació presentada al *XXX Congreso Internacional de la Asociación de Jóvenes Lingüistas*. Centro Universitario CIESE, Fundación Comillas (7-9 d'octubre del 2015).

GRÀCIA, Annabel. «El “problema lleidatà”. Perspectiva actual», comunicació presentada a les *I Jornades Predoctorals en Humanitats*. Universitat de Girona (17 i 18 de juny del 2015).

GRÀCIA, Annabel. «L'ensenyament de la llengua a l'exterior des de l'estàndard occidental. Dificultats i contradiccions», comunicació presentada al *IV Col·loqui Internacional «La lingüística de Pompeu Fabra»*. Universitat Rovira i Virgili (18-20 de novembre del 2013).

Publicacions derivades de la tesi

GRÀCIA, Annabel. «El nom de la llengua i la identitat nacional a banda i banda de la frontera administrativa: algunes conclusions a la Franja». Dins *Actes del Divuitè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes: Universitat de Bucarest, 2-6 de juliol de 2018*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans / Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes [en premsa].

NADAL, Josep M., Pilar MONREAL, Santiago PERERA, Francesc FELIU & Annabel GRÀCIA. «Competència dialectal i adaptabilitat de la llengua: una qüestió de plasticitat». Dins *e-Humanista IVITRA* [en premsa].

GRÀCIA, Annabel. «El lleidatanisme del segle XXI arriba a través de la xarxa: Lo Pau de Ponts i Postureig de Lleida» [en premsa].

GRÀCIA, Annabel. «Tot allò que no diuen els qüestionaris sociolingüístics: llengua i emoció, dos tabús a la frontera». Dins A. Llàcer i P. Martín (eds.), *EFIT: Estudis Filològics i de Traducció*, I, 1, 2020, p. 167-186.

GRÀCIA, Annabel. «The historical instrumentalization of Lleida's Catalan identity: current echoes». Dins Hans-Ingo Radatz (ed.), *Canvi lingüístic, estandardització i identitat en català*. Amsterdam: John Benjamins Publishing (IVITRA Research in Linguistics and Literature), 2020, p. 129-141.

GRÀCIA, Annabel. «Renunciar als trets lingüístics propis: “Per a Lleida ja ‘no’ està bé”». Dins Francesc Feliu i Olga Fullana (ed.), *The Intricacy of Languages. Actes del X Col·loqui d'Història de la llengua*. Amsterdam: John Benjamins Publishing (IVITRA Research in Linguistics and Literature), 2019, p. 347-358.

NADAL, Josep M., Pilar MONREAL, Santiago PERERA, Francesc FELIU & Annabel GRÀCIA (2019): «La llengua primordial: realitat o supervivència?». Dins *La construcció del territori: geografia, identitat i usos polítics*. Valls: Publicacions de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana / Cossetània Edicions, p. 447-460.

GRÀCIA, Annabel. «L'ensenyament de la llengua a l'exterior des de l'estàndard occidental. Dificultats i contradiccions». Dins Miquel Àngel Pradilla (ed.), *Comunitat lingüística i norma. Actes del IV Col·loqui Internacional «La lingüística de Pompeu Fabra»*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2018, p. 263- 272.

GRÀCIA, Annabel. «El “problema lleidatà”. Perspectiva actual». Dins N. Carbonell, M. Castanyo, P.H. Duarte-Feitoza, A. Perera i M. Viñolas (ed.), *Investigar les humanitats. Viure a fons la humanitat*. Girona: Universitat de Girona, 2016, p. 103-117.

GRÀCIA, Annabel. «El dialecto entre las causas del autoodio de los ilerdenses: tendencia actual». Dins Á. Benito, P. P. Espino, B. Revenga (ed.), *Nuevas investigaciones lingüísticas. XXX Congreso Internacional de la Asociación de Jóvenes Lingüistas*. Comillas: Ediciones de la Universidad de Cantabria, 2016, p. 529-538.

GRÀCIA, Annabel & Ramon SISTAC. «Fronteres administratives, fronteres lingüístiques, fronteres mentals. El cas del català a la regió de Ponent i l'Alt Pirineu». Dins C. Lagarde i M. Berthelot (ed.), *Qüestions de llengua a la Catalunya del Nord*. Perpinyà: Trabucaire, 2016, p. 161-172.

Sumari

1. Resum / resumen / abstract	25
2. Proemi	29
3. Bloc 1	37
3.1. Marc teòric i estat de la qüestió.....	37
3.1.1. Llengua i dialectes; centre i perifèria.....	37
3.1.2. La representació o imatge social de la llengua.....	43
3.1.3. La qüestió onomàstica.....	46
3.1.4. D'identitats i nacionalismes.....	54
3.1.5. Els sentiments lingüístics.....	59
3.1.6. La zona estudiada: la perifèria fronterera i no fronterera.....	63
3.1.7. La realitat lingüística de la zona nord-occidental: una cruïlla?.....	67
3.1.7.1. La feble capitalitat de Lleida.....	68
3.1.7.2. El tarannà de Ponent.....	72
3.1.7.3. Les actituds lingüístiques i l'autoodi.....	74
3.1.7.4. La ideologia lingüística dels joves lleidatans.....	78
3.1.7.5. La salvaguarda del patrimoni lingüístic.....	80
3.2. Objectius i hipòtesis de treball.....	85
3.3. Descripció dels corpus.....	87
3.3.1. Corpus A.....	90
3.3.2. Corpus B.....	90
3.3.3. Corpus relatiu als qüestionaris.....	91
3.3.4. Corpus relatiu a les entrevistes.....	93
3.4. Metodologia.....	95
3.4.1. Les investigacions qualitatives.....	95
3.4.2. Pluralitat metodològica.....	97
3.4.3. Tècniques de recollida d'informació.....	98
3.4.3.1. Els qüestionaris.....	99
3.4.3.2. Les entrevistes.....	101
3.4.3.3. L'observació participant amb el diari de camp.....	102
3.4.4. La recollida de les dades i les primeres dificultats.....	104
3.4.5. El processament de les dades.....	107
3.4.5.1. Els qüestionaris.....	107
3.4.5.2. Les entrevistes i el diari de camp.....	112
3.4.6. Anàlisi de la informació recollida.....	112
3.4.6.1. Els qüestionaris.....	113
3.4.6.2. Les entrevistes i el diari de camp.....	114

3.5. Resultats	117
3.5.1. Sobre la representació social de la llengua	117
3.5.2. Sobre el nom de la llengua i la identitat	130
3.5.3. Sobre la vinculació del nom i la representació social.....	141
3.5.4. Sobre la varietat local a la perifèria no fronterera	142
3.5.5. Vers una tipologia dels sentiments lingüístics a la perifèria.....	150
3.5.5.1. Els sentiments lingüístics a la perifèria fronterera	151
3.5.5.2. Els sentiments lingüístics a la perifèria no fronterera.....	187
4. Bloc 2	213
4.1. Marc teòric i estat de la qüestió.....	213
4.1.1. Estructuralisme i variacionisme aplicats al cas català.....	213
4.1.2. Dialectologia perceptual i representació social de la parla	214
4.1.3. El dialecte nord-occidental lleidatà i la cohesió del bloc dialectal	216
4.1.4. Els models lingüístics de referència	219
4.1.4.1. Estandardització, cohesió social i benestar lingüístic	222
4.1.4.2. L'estandardització i el bloc occidental de la llengua.....	225
4.2. Objectius i hipòtesis de treball.....	229
4.3. Descripció del corpus	231
4.3.1. Corpus C	231
4.4. Metodologia.....	233
4.4.1. Categorització i classificació	233
4.4.2. Localització i descripció	237
4.5. Estudi dels elements lingüístics	239
4.5.1. Llengua general o estàndard.....	239
4.5.2. Llengua col·loquial	243
4.5.3. Varietat local	250
4.6. Resultats.....	281
5. Conclusions	289
5.1. L'experiència investigadora	291
5.2. La representació social de la llengua.....	293
5.3. Els sentiments lingüístics.....	303
5.4. La complexitat incrementada en els territoris perifèrics i fronterers.....	313
5.5. Notes per a una reorientació en política lingüística	321
6. Bibliografia	327
7. Annexos.....	345
Annex I. Text de presentació del qüestionari	345
Annex II. Qüestionari.....	347
Annex III. Instruccions per a les entrevistes	349

Annex IV. Text de presentació de les entrevistes	351
Annex V. Característiques dels informants de les entrevistes.....	353
Annex VI. Criteris de transcripció de les entrevistes.....	359
Annex VII. Transcripció de les entrevistes	361
Annex VIII. Diari de camp dels qüestionaris i les entrevistes.....	625
Annex IX. Llista de categories finals amb exemples dels mots que inclouen	643
Annex X. Agrupacions segons el nom de la parla i la identitat	647
Annex XI. Documentació dels elements lingüístics.....	649

Índex de figures

Figura 1. Mapa de localització de la zona estudiada.....	64
Figura 2. Mapa de localització dels municipis estudiats segons el corpus.....	88
Figura 3. Distribució de les categories dels prototips junts de perifèria i frontera.....	122
Figura 4. Distribució de categories dels prototips segons perifèria i frontera	123
Figura 5. Distribució de les categories dels prototips junts de Catalunya i Aragó	124
Figura 6. Distribució de les categories d'estàndard i dialectes dels prototips de Catalunya i Aragó	124
Figura 7. Distribució de les categories dels prototips junts segons poble o ciutat.....	126
Figura 8. Distribució de les categories d'estàndard i dialectes segons poble o ciutat...	127
Figura 9. Distribució de les categories dels prototips per municipis	128
Figura 10. Distribució de les categories d'estàndard i dialectes segons municipis.....	128
Figura 11. Distribució global del nom de la parla	132
Figura 12. Distribució global de la identitat	133
Figura 13. Distribució del nom de la parla per àmbits	134
Figura 14. Distribució de la identitat per àmbits.....	135
Figura 15. Distribució del nom de la parla per municipis	136
Figura 16. Distribució de la identitat per municipis.....	137
Figura 17. Distribució del nom de la parla segons el sexe, l'edat i els estudis.....	138
Figura 18. Distribució de la identitat segons el sexe, l'edat i els estudis.....	140
Figura 19. Distribució de les categories d'estàndard i dialectes segons el nom de la llengua	142
Figura 20. Valoració de la importància de mantenir les maneres de parlar locals.....	143
Figura 21. Valoració del prestigi que rep la varietat local	144
Figura 22. Valoració del manteniment de la parla fora de Ponent	145
Figura 23. Valoració del prestigi i conservació de la parla per municipis.....	146
Figura 24. Distribució de la importància de la parla local segons el sexe, l'edat i els estudis	147
Figura 25. Distribució del prestigi de la parla local segons el sexe, l'edat i els estudis.	148
Figura 26. Distribució del manteniment del parlar local segons el sexe, l'edat i els estudis	149
Figura 27. Jerarquia de prestigi o genuïnitat de les varietats del català segons els informants.....	207
Figura 28. Relació entre els corpus	231
Figura 29. Respostes dels informants segons si es fixen en el significat o en el significant.....	232

Figura 30. Interpretació del parlar segons els informants.....	234
Figura 31. Classificació del corpus C	235
Figura 32. Classificació dels elements lingüístics vinculats a la varietat local.....	237
Figura 33. Càlcul total del corpus C.....	281
Figura 34. Foto de voluntaris que van respondre el qüestionari a Albelda i l'entrevistadora.....	627
Figura 35. Foto de voluntaris que van respondre el qüestionari a Menàrguens i l'entrevistadora.....	639

Índex de taules

Taula 1. Distribució dels municipis segons condició de frontera, adscripció administrativa i formes de vida.....	66
Taula 2. Distribució dels municipis segons el nombre d'habitants.....	89
Taula 3. Distribució del nombre d'informants per municipi. Corpus A	90
Taula 4. Distribució del nombre d'informants per municipi. Corpus B	90
Taula 5. Distribució del nombre d'enquestats segons la zona	91
Taula 6. Distribució del nombre d'enquestats segons l'àrea administrativa a la frontera.....	92
Taula 7. Distribució del nombre d'enquestats segons el sexe	92
Taula 8. Distribució del nombre d'enquestats segons l'edat.....	92
Taula 9. Distribució del nombre d'enquestats segons el nivell formatiu	93
Taula 10. Distribució del nombre d'entrevistats segons l'edat.....	93
Taula 11. Distribució del nombre d'entrevistats segons el sexe	94
Taula 12. Distribució del nombre d'entrevistats segons el nivell formatiu	94
Taula 13. Els tres tipus d'associacions de paraules	100
Taula 14. Exemples de categorització.....	109
Taula 15. Suma de freqüències a partir de la categorització	110
Taula 16. Diferències en les categories resultants del corpus B	111
Taula 17. Les deu categories amb les freqüències més elevades	117
Taula 18. Distribució de les categories en llengua estàndard i dialectes	120
Taula 19. Distribució de les categories dels prototips segons perifèria o frontera.....	122
Taula 20. Distribució de les categories dels prototips segons adscripció administrativa	125
Taula 21. Distribució de les categories dels prototips segons poble o ciutat.....	127
Taula 22. Distribució de les categories dels prototips segons municipis	129
Taula 23. Classificació dels informants segons la seua actitud davant la llengua	163
Taula 24. Distribució dels trets dialectals lleidatans a què es refereixen els informants	197

1. Resum / resumen / abstract

Una mirada sobre la comunitat de parla nord-occidental lleidatana. La representació social de la llengua i els sentiments lingüístics

Una llengua, entesa com el conjunt de varietats lingüístiques –idiolectes, subdialectes i dialectes– que empra una comunitat de parlants, pot esdevenir un element central de la identitat d’una col·lectivitat com a representació construïda que és. Ara bé, les relacions que s’estableixen entre el centre –la varietat supralocal o estàndard– i la perifèria d’aquesta llengua –les distintes varietats locals– poden diferir per motius diversos, com ara una major o menor distància física, que de vegades inclou l’existència de fronteres administratives en zones de contínuum lingüístic. Amb aquesta investigació sincrònica es pretén treure a la llum la manera com es viu –com es percep i com se sent– la llengua catalana en territoris perifèrics i fronterers occidentals del domini lingüístic, sobretot tenint en compte la poca representativitat que el català nord-occidental en la seua modalitat lleidatana ha tingut en la normativització i estandardització lingüístiques, així com el procés de desdialectalització i anivellament en què es troba immers. La transversalitat de la recerca no només permet recollir dades molt diverses sobre diferents disciplines que hi apareixen implicades (psicologia, sociologia, sociolingüística, dialectologia...), sinó que també afavoreix l’ús d’una metodologia quantitativa i qualitativa alhora. Els resultats obtinguts de l’anàlisi del treball de camp basat en qüestionaris i entrevistes a més de 300 informants de quatre municipis limítrofs i dos de perifèrics corroboren la hipòtesi de partida: la llengua en aquests territoris perd valor com a símbol institucional per convertir-se en un element amb una important càrrega local, que serà valorat sobretot com a mitjà per aconseguir la paròdia i com una part fonamental del folklore. Una imatge de la llengua, aquesta, que incrementa el grau de malestar lingüístic que subjau en el discurs dels parlants. La transferència dels resultats a la societat catalana no només a aquells que pateixen la problemàtica en qüestió sinó a la resta de la comunitat hauria de servir perquè els agents responsables de la codificació i de la vehiculació lingüístiques en prenguessin nota. Únicament amb la presa de consciència es poden proposar línies d’actuació que puguin ajudar a assolir un cert estatus de benestar lingüístic intern que requereix tota comunitat de parla.

**Una mirada sobre
la comunidad de habla noroccidental leridana.
La representación social de la lengua y los sentimientos lingüísticos**

Una lengua, entendida como el conjunto de variedades lingüísticas –idiolectos, subdialectos y dialectos– que emplea una comunidad de hablantes, puede convertirse en un elemento central de la identidad de una colectividad como representación construida que es. Ahora bien, las relaciones que se establecen entre el centro –la variedad supralocal o estándar– y la periferia de dicha lengua –las distintas variedades locales– pueden diferir por varios motivos, tales como una mayor o menor distancia física, que a veces incluye la existencia de fronteras administrativas en zonas de *continuum* lingüístico. Con esta investigación sincrónica se pretende sacar a la luz la forma en la que se vive –cómo se percibe y cómo se siente– la lengua catalana en territorios periféricos y fronterizos occidentales del dominio lingüístico, sobre todo teniendo en cuenta la poca representatividad que el catalán noroccidental en su modalidad leridana ha tenido en la normativización y estandarización lingüísticas, así como el proceso de desdialectalización y nivelación en el que se encuentra inmerso. La transversalidad de la investigación no solo permite recoger datos muy dispares sobre diferentes disciplinas que aparecen implicadas (psicología, sociología, sociolingüística, dialectología...) sino que además favorece el uso de una metodología cuantitativa y cualitativa a la vez. Los resultados obtenidos del análisis del trabajo de campo basado en cuestionarios y entrevistas a más de 300 informantes de cuatro municipios limítrofes y dos periféricos corroboran la hipótesis de partida: la lengua en estos territorios pierde valor como símbolo institucional para convertirse en un elemento con una importante carga local, que será valorado sobre todo como medio para conseguir la parodia y como parte fundamental del folclore. Una imagen de la lengua, esta, que incrementa el grado de malestar lingüístico que subyace en el discurso de los hablantes. La transferencia de los resultados a la sociedad catalana no solo a aquellos que sufren la problemática en cuestión sino al resto de la comunidad debería servir para que los agentes responsables de la codificación y de la vehiculación lingüística tomaran nota. Únicamente con la toma de consciencia se pueden proponer líneas de actuación que puedan ayudar a alcanzar un cierto estatus de bienestar lingüístico interno que requiere toda comunidad de habla.

**A Look at
the North-Western Catalan Speech Community of Lleida.
The social representation of the language and linguistic feelings**

A language (by which we mean the entire set of linguistic varieties – idiolects, subdialects and dialects – used by a speech community) is a constructed representation and, as such, can become a central element of the community's identity. However, the relationships that are established between the varieties of this language – between the central, supralocal or standard variety and the different local varieties at the periphery – can be very different for various reasons. One such reason is the scale of the physical distance between them, a distance that sometimes includes administrative borders within areas of linguistic continuum. In this synchronic study, the aim is to shed light on the way the Catalan language is experienced – how it is perceived and felt – in the peripheral and border territories on the western of the language's domain, with particular emphasis on how the north-western Catalan spoken in the region of Lleida has played such a meagre role in the linguistic normativization and standardization of Catalan, as well as the ongoing process of de-dialectalization and dialect levelling in which it is immersed. The transverse nature of the research not only allows us to collect very diverse data on the different disciplines involved (psychology, sociology, sociolinguistics, dialectology, etc.), but also allows us to use a methodology that is both quantitative and qualitative. The results obtained from the analysis of the fieldwork, based on questionnaires and interviews involving more than 300 informants from four border municipalities and two peripheral ones, corroborates our initial hypothesis: the language in these territories loses its value as an institutional symbol to become an element with important local weight, which will be valued above all as a means to accomplish parody and as a central part of folklore. This perception of the language increases the degree of linguistic discomfort that underlies the speech of those who speak it. Catalan society at large – not only those who suffer from the problem in question, but the rest of the community, too – should be informed of these results and those responsible for the linguistic coding and transmission of the language should take careful note of this study. Only by raising awareness can courses of action be proposed that can help achieve that degree of internal linguistic well-being that every speech community requires.

2. Proemi

La present contribució naix del meu persistent interès a cercar la manera com assolir un cert benestar lingüístic en favor d'una part de la comunitat lingüística catalana: la lleidatana. De fet, sorgeix d'un estudi embrionari centrat en els sentiments identitaris i lingüístics de la societat de Ponent. Es tracta del TFM *Consciència identitària lingüísticonacional i autoestima dels joves lleidatans i lleidatanes* (Gràcia 2013).⁷ En ell s'hi constata la varietat dialectal com un dels factors clau de la baixa autoestima d'aquesta comunitat de parla, que segurament ha contribuït a accelerar el procés de desdialectalització i, en conseqüència, d'anivellament del català nord-occidental de què parlen diversos autors (Massanell 2011; Valls 2013).

Durant uns anys he tingut el propòsit de reprendre la qüestió lingüística per aprofundir no només en la vinculació emocional i de retruc identitària dels individus amb la seua varietat diatòpica, sinó també en les dinàmiques intralingüístiques que afecten la llengua i els seus parlants en tot el procés d'estandardització del català. I finalment aquest n'és el resultat.

El camí per arribar fins aquí, però, no ha estat privat de dificultats. Després que en més d'una ocasió se m'intentés dissuadir de la meua *dèria*,⁸ vaig anar a cercar un ponentí que pogués estar sensibilitzat en la qüestió i pogués tenir interès a fer-me'n el guiatge. El dialectòleg Ramon Sistac no va dubtar a acceptar la tutorització de la tesi d'una exestudiant seua insistent a comprendre per què els seus compatriotes actuen amb tant de menyspreu davant la seua pròpia varietat geolectal del català i quines conseqüències té o pot arribar a tenir aquest tipus d'actituds.

⁷ Aquesta recerca va ser dirigida pel Dr. Joan Martí i Castell en el marc del Màster en Estudis Superiors de Llengua i Literatura Catalanes de la Universitat Rovira i Virgili.

⁸ Dic *dèria* perquè fins i tot en terres andaluses on exercia de lectora de català per l'Institut Ramon Llull a la Universitat de Granada vaig viure en primera persona situacions dins i fora de l'aula que em recordaven la discriminació externa que pateix el català nord-occidental. Se'm va arribar a dir que el meu català –de Lleida– i per tant el que jo ensenyava als alumnes, «encara que nadiu» no era prou vàlid, no era prou bo, no era, en definitiva, català estàndard. I d'aquesta fixació per una problemàtica molt concreta naix precisament la meua primera intervenció en un congrés sota el títol «L'ensenyament de la llengua a l'exterior des de l'estàndard occidental: dificultats i contradiccions» (Gràcia 2018).

Però la fortuna no era la nostra aliada perquè a la Universitat de Lleida (UdL), on inicialment em vaig matricular per cursar el doctorat, no queien ajuts a projectes d'aquest tipus, ni tan sols a l'Oficina de Llengua i Literatura de Ponent i del Pirineu (OLLPP), grup de recerca al qual vaig entrar a formar part de seguida.

Aleshores el professor Sistac em va suggerir la idea d'ampliar horitzons a partir dels coneixements i l'experiència del sociolingüista Miquel Àngel Pradilla, de la Universitat Rovira i Virgili (URV), on jo havia cursat el màster en Estudis Superiors en Llengua i Literatura Catalanes i a qui havia conegut personalment al *IV Col·loqui Internacional «La lingüística de Pompeu Fabra»* (novembre del 2013). Però ni comptant amb la seua codirecció, no acabaven d'arribar ajuts de formació d'investigadors ni a la UdL ni a la URV.

Finalment, es va obrir una porta a l'esperança sense saber-ho. «El Grup d'Història de la Llengua i Llengua Normativa (GHLLN) de la Universitat de Girona (UdG) duu a terme una recerca multidisciplinària i interuniversitària sobre llengua i sentiments, i està buscant col·laboradors per a la recollida del corpus. T'interessa?» em va comentar el Ramon. Em va faltar temps per assistir a la primera reunió i assumir-ne l'encàrrec.

Es tractava del projecte «Lengua, identidad y cohesión social: el paradigma de los territorios de frontera lingüística [MINECO, FFI2014-53589-C3-1-R (2015-2017)]–»,⁹ un estudi de gran abast territorial plantejat com una recerca interuniversitària, que comptava amb un equip nombrós format per especialistes en dos grans àmbits del saber, la psicologia i la lingüística. Pel que fa a aquest segon àmbit casualment –o no– la col·laboració venia per part de la UdL, amb la direcció del professor Ramon Sistac, i de la URV, amb la direcció del professor Miquel Àngel Pradilla. L'àrea d'estudi abraçava tota la frontera occidental del domini lingüístic, de nord a sud. Així, es van escollir dotze

⁹ Aquest projecte és hereu de l'anterior «Sobre los territorios de la lengua: la frontera franco-española en la historia de la lengua y la identidad catalanas» [MINECO, FFI2011-27361 (2012-2015)] i se suma encara a un altre, «Cultura, memòria, llengua: la construcció de la identitat en els territoris fronterers de la llengua catalana» [IEC, PR2015-S04-NADAL (2015-2018)]. Actualment des del GHLLN comptem amb el projecte «Nuevos Retos en la Estandarización de Lenguas en Concurrencia. Por la Incorporación de Aspectos Emocionales en la Planificación de los Corpus Normativos» [MICINN, PID2019-110589GB-I00 (2020-2024)].

municipis per a recollir-ne dades, sis a cada banda de les fronteres interautonòmiques, de manera que van quedar sis parelles de poblacions –Montanui i Vilaller, Albelda i Alfarràs, Fraga i Seròs, Calaceit i Batea, Forcall i Pena-roja i Vinaròs i Alcanar–, que estaven separades per una desena de quilòmetres i entre les quals hi havia fluxos de relacions importants.

La interdisciplinarietat de l'estudi obligava a replantejar el mètode de treball tradicional de recollida del corpus. I, per tant, vam optar per fer ús de qüestionaris oberts i entrevistes semidirigides. Així doncs, la meua tasca va consistir a prendre mostres de la manera com viuen la llengua els parlants d'aquesta zona en aquells municipis que m'eren més propers, no tant per distància geogràfica sinó sobretot per proximitat dialectal.

El resultat de la meua participació en el treball de camp, que havia estat realitzat a Fraga, Seròs, Albelda i Alfarràs, va agradar tant a l'equip que se'm va encoratjar no només a entrar a formar part del seu grup de recerca sinó a dur a terme la tesi doctoral en el si de l'equip, a la UdG i amb garanties d'ajuts. En un tres i no res era a Girona –després d'haver arrossegat la meua dèria per Lleida, Granada i Tarragona– amb una beca IFUdG 2017 a la mà.¹⁰ Sí, una ponentina a la capital del Gironès estudiant per què els lleidatans consideren el gironí el dialecte més genuí del català i en un grup de recerca consolidat interessat en el català occidental de la perifèria i les frustracions dels seus parlants. Tota una paradoxa, però també una oportunitat única per treballar de valent en la meua comesa.

Així és com la meua tesi s'insereix en una recerca molt més àmplia, que inclou el projecte actual «Nuevos Retos en la Estandarización de Lenguas en Concurrencia. Por la Incorporación de Aspectos Emocionales en la Planificación de los Corpus Normativos» [MICINN, PID2019-110589GB-I00 (2020-2024)], del GHLLN de la UdG.¹¹ De fet, aquesta recerca juntament amb les precedents constitueixen les principals aportacions existents en el camp de la

¹⁰ Això justifica que siguin tres els meus directors de tesi, i tots tres vinculats al mateix projecte de recerca.

¹¹ Com a investigació en curs la meua tesi també s'ha beneficiat dels ajuts de la convocatòria Pont 2019 de la UdG i de l'ajut Consolidació i millora de les dinàmiques de recerca del GHLLN (MPCUdG2016/113).

representació social de la llengua i la vinculació emocional dels parlants amb aquesta en el cas català, per bé que sabem de l'existència d'estudis semblants en l'àmbit italià (p. ex. Iannàcaro & Dell'Aquila 2004).

Igual que el treball del grup, la investigació que teniu a les mans està plantejada com una aproximació sociològica i intercultural, mitjançant la qual es treballa des de diverses disciplines com la sociologia del llenguatge, la psicologia social, la dialectologia, la sociolingüística de la variació i l'estandardització. A més, allò que interessa obtenir són dades no només quantitatives sinó sobretot qualitatives. A diferència del que proposa defugir Pradilla (2015) amb el concepte de *catalanofonia*, aquí sí que es postulen uns plantejaments identitaris. Fet i fet, el territori escollit per analitzar es presta perfectament a aquest tipus d'estudi.

Per dur-ho a terme, m'ha calgut treballar a partir de dos eixos principals i diferenciats, però –com es veurà– estretament lligats: la representació social de la llengua i els sentiments lingüístics (bloc 1) i l'estudi dels elements lingüístics o significants, que intervenen en aquesta representació (bloc 2).

En aquest sentit, la primera línia de recerca es basa en el treball de camp de sis poblacions del Ponent català i la Franja. Sis perquè als quatre municipis fronterers on havia recollit dades per al projecte del grup –corpus A– es van sumar, en una etapa posterior, dos municipis més, també perifèrics però no fronterers, com són Lleida i Menàrguens –corpus B–, que havien de permetre comptar amb una mostra més àmplia i més heterogènia del català nord-occidental lleidatà.

El bloc 1 ha tingut com a objectiu conèixer la relació que els parlants tenen amb la seua llengua. Aquesta relació implica necessàriament tractar diverses qüestions: en primer lloc, la imatge social de la llengua; en segon lloc, les connexions emocionals dels parlants d'aquesta àrea amb la seua llengua i, en particular, amb la seua varietat; finalment, el paper que juga la llengua en la definició identitària dels parlants. I tot això en zones perifèriques i de frontera del domini lingüístic.

Amb el buidatge de les dades dels qüestionaris es va observar la possibilitat de dur a terme un segon bloc de treball, desvinculat dels propòsits del grup de recerca. I és que moltes de les respostes dels informants de Lleida i Menàrguens –corpus B– suggerien un tipus d’anàlisi més lingüística. D’aquí sorgeix el segon bloc d’aquesta tesi, que se centra en la documentació dels elements lingüístics que els lleidatans i els menarguins interrogats associen al seu parlar, tant si interpreten el parlar com la llengua de tots, és a dir, el català, com si ho fan pensant en el seu català local. En aquest segon cas, es tracta de veure quins són els trets lèxics, fonètics, morfològics i sintàctics percebuts com a representatius pels parlants del català nord-occidental en la seua varietat lleidatana i com són tractats pels ens codificadors de la llengua.

Tot aquest plantejament en el seu conjunt –bloc 1 i bloc 2–, que descansa en el marc del que s’ha anomenat *dialectologia perceptual* (Moreno & Moreno 2004), busca en última instància la reflexió sobre els efectes de l’actual procés d’estandardització del català pel que fa als parlars més allunyats del centre neuràlgic de la llengua, és a dir, els parlars de les zones perifèriques i de frontera lingüística però també administrativa, en particular pel que fa al nord-occidental lleidatà. Però també mira d’oferir orientacions cap a actuacions futures, de manera que caldrà seguir treballant per plantejar directrius polítiques concretes, relatives tant a la planificació del corpus com a la planificació de l’estatus, que es prevegin d’utilitat per a les institucions responsables de la llengua catalana.

Conscient de la singularitat i de la transversalitat de la meua recerca –els psicòlegs¹² normalment tracten aquesta mena de qüestions des d’una altra òptica (p. ex. de gènere)–, admeto d’antuvi possibles propostes d’interpretació un xic arriscades, envitricollades o fins i tot a voltes desconcertants, que, sens dubte, requeriran matisos o esmenes en futures passes més fermes, atès que ara tant el camp d’estudi com el mètode d’anàlisi són d’alguna manera pioners.

¹² Esmento aquest col·lectiu perquè és dels dos psicòlegs del grup de recerca de qui he pres en bona mesura la metodologia, en particular del Dr. Perera, a qui estic enormement agraïda.

Amb tot, l'experiència acadèmica –però també personal– en l'elaboració d'aquesta investigació que m'ha tingut ocupada els cinc darrers anys de la meua vida, amb tot d'alts i baixos, m'ha reportat experiències memorables, entre les quals en voldria destacar quatre: la meua participació en l'organització, amb implicacions diverses, de tres congressos –el II Congrés Internacional de l'Associació de Joves Investigadors en Llengua i Literatura Catalana (Lleida, 2018), l'XI Col·loqui Internacional «Problemes i Mètodes de la Història de la Llengua». *La llengua desitjada* (Girona, 2019) i les IV Jornades d'Investigadors Predoctorals de la Universitat de Girona (Girona, 2020)–, l'obtenció del segon premi del Concurs Tesi en 4 minuts (4a edició a la UdG),¹³ l'atorgament de la VII Beca Joan Veny per part de l'Institut Ramon Muntaner per al projecte *La vinculació emocional dels parlants amb la seua llengua: el cas del català nord-occidental (lleidatà)*¹⁴ i finalment l'entrevista que em va fer la Mariona Miret com a tècnica de Política Lingüística dels Serveis Territorials a Lleida, en el marc de les jornades *Com es mouen la llengua i la cultura a Lleida durant el confinament?*¹⁵

¹³ Veg. <https://www.udg.edu/ca/ed/Detall-noticies/eventid/11643>

¹⁴ Veg. <https://www.irmu.org/news/2485>

¹⁵ Veg. <https://llengua.gencat.cat/ca/actualitat/Esdeveniments/com-es-mouen-la-llengua-i-la-cultura-a-lleida-durant-el-confinament/>

Bloc 1

3. Bloc 1

3.1. Marc teòric i estat de la qüestió

3.1.1. Llengua i dialectes; centre i perifèria

No és nou dir que el nostre accés al món és fonamentalment lingüístic, la qual cosa fa que les nostres formes de vida es construeixin lingüísticament. Per tant, no és possible separar els parlants de les llengües, ja que sense els primers ens trobaríem davant de llengües mortes, com ara el llatí (Nadal *et al.* 2016: 63). Ara bé, atès que com a individus no vivim isoladament, convindrà que admetem amb Rossich (2006: 125) que «la llengua no és un bé individual sinó col·lectiu: la llengua viu en societat, i la societat imposa necessàriament unes convencions compartides». Així doncs, hem de referir-nos-hi com a aquell instrument de què disposem per a comunicar-nos i per a interaccionar amb altres membres en determinats espais de relació (la família, la feina, l'escola...).

Aquests contextos d'interacció comprenen des dels espais més reduïts en els quals ens movem fins als més amplis de tots, en què l'interès per la intercomprensió ha de ser màxim. Això fa que dintre d'una mateixa llengua hi hagi diverses modalitats distribuïdes de forma escalar. La jerarquia va de la variant més personal, l'idiòlecte, a la més general, l'estàndard.¹⁶ Entremig d'aquestes dues varietats lingüístiques hi ha una gradació ascendent que compta amb el que coneixem com a *dialectes*, que són les varietats que els parlants fem a mesura que anem ampliant els nostres espais de relació i a mesura que anem reduint la diversitat lingüística interna. Nadal n'ha parlat a bastament, però em sembla que ho resumeix prou bé en aquestes paraules:

La història de la llengua es basa, per tant, en un procés d'integració que duu, d'una màxima variació inicial a una relativa estandardització lingüística que

¹⁶ D'ara en endavant empraré el concepte de llengua *estàndard* tal com la descriu Montoya (2006b: 17-20) per al cas català.

només es localitza, generalment, en alguns àmbits; d'una màxima heterogeneïtat a una relativa homogeneïtat. (Nadal 1992: 21)

Des d'aquesta perspectiva, dialecte i llengua són dues cares d'una mateixa moneda, per la qual cosa el nostre grup de recerca ja fa temps que va decidir referir-s'hi indistintament. D'aquesta manera, una llengua ho és tant la modalitat estàndard com les varietats dialectals, perquè una llengua és en realitat un *feix de llengües*.¹⁷ El problema és que aquesta escalaritat o jerarquia lingüística sovint condueix a pensar que de llengua només n'hi ha una, la de l'escala superior –l'estàndard–, i que les altres, les que queden per sota, són degradacions d'aquesta. Rossich (2006: 125) fa una reflexió a propòsit del cas català:

La creença, ben arrelada entre els historiadors catalans, segons la qual la llengua antiga era bàsicament unitària i s'havia anat dialectalitzant amb el pas del temps podria ser una deducció errònia a partir dels testimonis literaris que ens han pervingut, condicionats per uns determinats models de llengua. En realitat, jo crec que aquella creença s'hauria de substituir per la contrària: la de l'existència d'una multiplicitat de formes en els orígens de l'idioma que van desapareixent, en un procés d'homogeneïtzació que abraça àrees cada cop més extenses.

Aquesta creença errònia que la llengua és primer i les varietats després, també denunciada per Nadal & Feliu (en premsa), duu a considerar únicament llengua aquells codis lingüístics que compten amb un model supradialectal. Perquè, en efecte, la comptabilització de les llengües que es parlen al món depèn en gran mesura de la seua estandardització, de manera que sovint s'exclouen llengües –com les que es parlen al continent africà– que no han estat estandarditzades, i que es redueixen a la categoria de dialectes. És justament el cas invers del llatí, un idioma que, en no tenir parlants, no compta per tant amb varietats lingüístiques (Nadal 2019: 111).

Comellas (2006: 20) explica força clarament els inconvenients que suposa l'ús del terme *llengua*, per vague i confús, malgrat que en lingüística es continua emprant, tot i que més aviat com a sinònim de *varietat lingüística*:

¹⁷ Així és com en més d'una ocasió l'ha anomenat Nadal en les seues darreres intervencions.

El fet és que qualsevol variant no agafa fronteres clares i nítides fins que algú la normativitza i en comença a fer diccionaris. Si no, no és fàcil saber qui parla encara català i qui ja parla provençal, o benasquès. Com tampoc no hi ha manera de saber si el benasquès és una mena de català, d'aragonès o una llengua en si. Però quan hi ha una autoritat academicopolítica que ho defineix, llavors tot queda clar: ja tenim una definició de llengua [...]. El cas és que si només ens dediquem a comparar elements lingüístics (lèxics, estructurals, fonològics...), descobrim que la variació que aquí considerem més que suficient per parlar de llengües, a Itàlia només els dóna per parlar de dialectes. I no parlem de la Xina!

Tot plegat impedeix conèixer amb exactitud el nombre total de llengües que es parlen al món. Però per molt interessant que resulti l'estudi de la linguodiversitat, convé tornar la mirada a les dinàmiques que es produeixen en el si d'una mateixa comunitat lingüística.¹⁸ Paternostro & Pinello (2013: 35) s'hi refereixen amb el terme de *conflicte*: «Un conflitto fra un oggetto di studio (la lingua) che per molti versi appare una creazione (un costrutto) di coloro i quali la studiano (i linguistici) e le espressioni storiche e naturali di quel costrutto, cioè le pratiche discorsive di cui sono protagonisti coloro i quali attualizzano il sistema (i parlanti).» En efecte, ens trobem davant de la dualitat evidenciada per Saussure: *langue* i *parole* (1916 [1990: 56-58]).

Cal matisar, però, que quan parlem de la *langue* hem de distingir entre la llengua codificada i la llengua estàndard, confusió molt freqüent entre els parlants. Pradilla (2015: 29) proposa la següent definició: «la llengua estàndard seria el resultat d'un procés reeixit de vehiculació de la varietat codificada». Ens referim, doncs, a una elaboració artificial i planificada, ja sia resultant d'un ens codificador ja sia resultant dels mitjans de comunicació, l'escola... No debades Nadal *et al.* (en premsa: 5 i 19) parlen de la llengua com d'«un artefacte, és a dir, una llengua construïda» i «socialitzable a través de l'estudi». Per això, ells diferencien entre un procés d'evolució –el canvi produït per la interacció espontània– i un de revolució –un canvi produït per una manipulació conscient i programada (Nadal *et al.*, en premsa: 24). El segon, com he fet notar, és posterior al primer.

¹⁸ Tampoc el concepte de *comunitat lingüística* té gaires adeptes, atès que aglutina criteris simbòlics i actitudinals amb una important càrrega identitària (Pradilla 2015: 18).

El cas és que la llengua per revolució s'acaba imposant en forma d'estàndard. L'homogeneïtzació que la caracteritza provoca en últim terme l'anivellament de les varietats dialectals a favor de la varietat supradialectal, de manera que la subjectivitat més instintiva amb què hom es representa la llengua desapareix i deixa pas a les concepcions més generals, absents i distants, per contraposició a allò que és personal, present i proper (Agresti 2019: 116-123). I això afecta especialment les llengües que no compten amb un reconeixement oficial. La ideologia de les llengües estatals o nacionals perjudica l'imaginari dels parlants de les llengües que no ho són, d'oficials: els parlants d'aquestes llengües no les perceben com a normals, de manera que a l'hora d'usar-les exerceixen un acte molt reivindicatiu, conscientment o inconscientment.

Ara bé, aquest fer ús dels drets lingüístics propicia una imatge depurada de la llengua; hom creu que com més depurada millor. I és que massa sovint les formes no admeses per la normativa, o ni tan sols per l'estàndard, es consideren fora de la llengua, sense que hi hagi una valoració de si realment són alienes, com els barbarismes, o no. I el problema s'agreuja, segons Feliu, perquè aquest estat d'anivellament condueix a un estat de premort lingüística (2019: 48).

No és d'estranyar, per tant, que la gran majoria dels individus identifiquin *la* llengua únicament amb el model *construït*, això és la normativa, difosa en forma d'estàndard. Perquè si, d'una banda, la normativització contribueix sens dubte a la preservació d'un idioma, d'altra banda, com a força centrípeta que és, genera conseqüències en els parlants, els quals, «sotmesos al prestigi i a la difusió que té l'estàndard, abandonen gradualment l'especificitat del seu parlar a favor de les solucions suposadament comunes de la llengua normativitzada» (Comellas 2006: 22).

En definitiva: dins d'una comunitat lingüística les llengües estatals, escrites i estandarditzades sovint són considerades pels seus membres com quelcom extern i previ, que han heretat i que consegüentment tenen unes arrels en èpoques antigues (Nadal *et al.* 2016: 60). L'oficialitat dona prestigi a la seua varietat supradialectal, que, sumada a la distància amb les varietats més llunyanes, fa difícil l'equilibri entre estàndard i variació i, en últim terme, pot

conduir també a marcar pejorativament formes locals, fins i tot per part dels mateixos parlants.

Així, tot porta a pensar que en aquelles comunitats lingüístiques que compten amb una varietat estàndard hi ha dos espais simbòlics fonamentals, el centre i la perifèria (Nadal & Feliu, en premsa).¹⁹ I el primer d'aquests acostuma a coincidir –tot i que no sempre és així– amb la capitalitat territorial i econòmica d'un país. L'equip de Nadal il·lustra com són les dinàmiques que se'n deriven:

Les relacions conflictives entre el centre i la perifèria es tradueixen en una ordenació inestable que acosta o allunya els individus de l'espai figurat, però privilegiat, de la llengua col·lectiva, l'estàndard. En aquesta situació, el prestigi afavoreix que el centre atragui la perifèria que, així, tendeix a mantenir-hi la menor distància possible [...]. Però, a més, en el món modern [...], la llengua supralocal, l'estàndard, esdevé la llengua triada per ser imposada a tot el territori. L'atracció cap a l'estàndard i la imposició de l'estàndard fan que la distància entre dialectes i estàndard sigui cada cop més petita (Ameka 2017). Només quan la pressió de l'estàndard no és prou forta, com en els territoris molt aïllats, o és bloquejada artificialment, com en els casos de territoris separats per una frontera administrativa, aquest acostament esdevé més problemàtic (Nadal *et al.*, en premsa).

En aquesta dialèctica centre-perifèria, les diverses disciplines prenen partit; d'aquesta manera, si l'estudi de *la* llengua ha estat i és l'objecte d'anàlisi de la lingüística, la relació dels parlants amb les seues llengües és l'interès de la sociolingüística, especialment la variacionista (Paternostro & Pinello 2013: 37).

Com en totes les llengües estandarditzades, el català compta amb un centre compartit (la llengua de tots) i diverses perifèries (els dialectes), que, a més, es troben en distàncies desiguals (Nadal & Feliu, en premsa). Així mateix, hi entra en joc un component social, que Navarro & Rull (2000: 275) expliquen a propòsit de la difusió del model lingüístic:

¹⁹ Per a més informació sobre la qüestió centre-perifèria, veg. Kreckel (1983), en l'àmbit social, i aplicada a les dinàmiques lingüístiques, Moosmüller (1991).

Hi ha unes fronteres administratives, i els MCM assumeixen aquesta divisió política, com més o menys assumeix tothom. [...] Això crea *consciència de grup*, de manera que es creen *grups de referència divergents* que s'emmirallen lingüísticament en els MCM particulars. A tot això s'hi afegeixen altres elements socials: dins de Catalunya, el paper marginal de Lleida i, sobretot, de l'Ebre respecte d'altres regions, com Manresa o Girona, més nuclears.

Per tant, doncs, la perifèria no és sempre idèntica; hi ha dialectes més perifèrics que d'altres. Això explicaria per què «les perifèries més allunyades perceben l'estàndard com una cosa molt llunyana i diferent dels seus dialectes i, en canvi, les perifèries més pròximes perceben el nucli gairebé com la mateixa cosa que els seus dialectes» (Nadal *et al.*, en premsa: 24). Aquesta dinàmica desigual també es podria veure reflectida en el nom amb què els individus es refereixen al seu parlar: hi hauria els parlants que sentint-se més a prop del centre farien servir el nom de la llengua i els parlants que sentint-se distants d'aquest centre emprarien el nom dels dialectes (Nadal & Feliu, en premsa).

Fins aquí m'he referit a un centre d'irradiació de la llengua estàndard: Barcelona. Però la modalitat prestigiada varia i de fet ha variat al llarg del temps. Perquè si bé és cert que l'estàndard actual del català té una base fonamentalment barcelonina, no és menys cert que als segles XVII i XVIII aquesta base era valenciana. «La preferència per les formes valencianes –o les del català occidental–, considerades com a més correctes, estava arrelada entre amplis sectors intel·lectuals del domini lingüístic, i es mantindrà molt de temps.» (Rossich 2019: 155)

Aquesta no seria una dada a tenir en compte –o, si més no, no tant– a la frontera oriental de la comunitat lingüística catalana, però sí que caldrà preveure-la a l'oest del territori. I és que a les Terres de Ponent es donaran ambdues condicions: d'una banda, una considerable distància del centre i, d'altra banda, la proximitat dialectal amb el valencià, com veurem més endavant.

És en aquesta línia que treballa des de fa uns anys el GHLLN de la UdG, en un territori catalanòfon que comprèn tota la frontera occidental de Catalunya, a

banda i banda de la delimitació administrativa, incloent-hi poblacions des del nord (Montanui i Vilaller) fins al sud (Vinaròs i Alcanar). L'objectiu és conèixer com viuen les tensions entre el centre i la perifèria els catalanoparlants d'aquesta àrea,²⁰ sempre sense perdre de vista el punt de partida de Nadal & Feliu (en premsa): «the standard and the dialects are located in an unbalanced language space containing a linguistic centre with hegemonic tendencies and several peripheries».

3.1.2. La representació o imatge social de la llengua

Des que Plató, fa 2.400 anys, va fer notar que de les dues funcions bàsiques del llenguatge la representació prevalia sobre la comunicació, lingüistes i filòsofs han acceptat majoritàriament aquesta visió (Joseph 2004: 15). Ara bé, perquè ambdues funcions puguin donar-se els individus necessitem compartir una realitat o si més no una manera comuna d'entendre aquesta realitat. És en aquest sentit que Paternostro & Pinello (2013: 36) declaren que «la lingua non può presentarsi che come una rappresentazione dei parlanti, quindi come una pratica e una costruzione sociale.»

Però és que a més la llengua sempre s'ha caracteritzat per tenir una funció simbòlica, que ens permet identificar-nos com a membres d'un col·lectiu o d'una comunitat, amb la qual compartim un imaginari social i una memòria col·lectiva. Els conceptes d'imaginari social i memòria col·lectiva tenen com a comú denominador el pensament social, això és, el coneixement social i els processos de comunicació que configuren la realitat dels individus i dels grups, i que esdevenen una de les característiques principals de la teoria de les representacions socials (Nadal *et al.* 2016: 66).

Certament, una part molt important del nostre comportament té una relació directa amb la manera com pensem allò que per a nosaltres és rellevant. El contingut d'aquest pensament no només depèn de nosaltres com a individus, com a individualitats, sinó que també té a veure amb les nostres pertinences

²⁰ Així es fa constar a Nadal *et al.* (2019).

grupals, amb les nostres posicions socials, amb les interaccions que de forma quotidiana duem a terme en els nostres espais de relació, amb la llengua que emprem i, al capdavall, amb les nostres formes de vida. És necessari conèixer com pensem les coses, quin contingut hi posem socialment, i quines són les dimensions que configuren aquest pensament per tal de comprendre les decisions que prenem i els actes que duem a terme (Moliner & Lo Monaco 2017).

Ara bé, la representació comença per allò que ens és més proper, perquè l'ús de la llengua va –com he explicat a 3.1.1– dels espais de relació més íntims i estrets als més públics i amplis, de manera que aquesta, com a producte resultant de les interaccions humanes amb el pas del temps, adquireix una important dimensió social (Perera & Monreal 2013: 25-26). Així, de les representacions particulars de comunitats petites es va convergint en una de sola que aglutina la llengua homogeneïtzada. Nadal (2019: 98) està convençut que així ho entenia Saussure, motiu pel qual critica la manera com va sortir publicat el *Cours de linguistique générale* el 1916:

Respectant l'ordre de les lliçons del tercer curs hauria quedat clar que la *parole* precedeix la *langue*, i que aquesta és el resultat d'una generalització facilitada per l'arbitrarietat del signe. Aquesta arbitrarietat, efectivament, fa possible que el conjunt dels dialectes individuals, que són tots singulars, sigui categoritzat com una única *langue* que, així, té un caràcter social. D'aquesta manera Saussure podia explicar com es produïa la projecció de la pluralitat de la *parole* en una única representació social anomenada *langue*.

Però tornem a la representació. S'ha dit que l'emplaçament del parlant condiciona la manera d'interpretar l'entorn i, per tant, de concebre l'idioma que parlem. Així, si la llengua col·lectiva sovint és pensada com un símbol nacional, al costat de la bandera o l'himne (Agresti 2019: 121), les llengües locals poden participar en major o menor grau d'una representació unitària de la llengua (Feliu 2019: 52), segons la consideració que tinguin en la llengua normativa o en l'estàndard que se'n deriva. Aquest fet posaria de manifest reticències –en graus

diversos– al model referencial i la voluntat per part de la comunitat de parla²¹ de preservar les llengües primordials²² vinculades a les relacions de proximitat, a les tradicions, a formes de vida més rurals, etc. Nadal i el seu equip ho expliquen amb aquestes paraules:

El propòsit de la ideologia de l'estàndard és fer passar per primari allò que és secundari, per natural allò que és construït, per autèntic allò que és artificial, etc. Ras i curt: fer passar per normal allò que, inicialment només és normatiu. I, esclar, quan els parlants associen paraules als dialectes o a la llengua, ho fan des de l'acceptació o des del rebuig de la ideologia. Per això els mots amb els quals els parlants representen la llengua ens informen sobre com la perceben, més pròxima o més llunyana, i ens permeten intuir fins a quin punt l'accepten o la rebutgen. (Nadal *et al.*, en premsa: 24-25)

A partir d'aquí es tracta de conèixer de primera mà com viuen i com es representen la llengua pròpia els habitants de diferents territoris. A Itàlia, Innàcaro & Dell'Aquila (2004) estudien la imatge de la llengua a Pordenone, la zona occidental del Friül, un territori on, a més de la llengua estatal –l'italià– i la pròpia –el friülà–, convergeixen altres llengües com el vènet, l'eslovè i l'alemany.

Agresti (2019: 132), per la seua banda, i des del si de la *lingüística dello sviluppo sociale*, fa anys que treballa per conèixer la correspondència entre la representació lingüística i la representació social en el francès contemporani.

Nadal, Perera, Monreal, Feliu i Albiol (2016), així mateix, van fer un primer tast sobre la imatge social del català com a llengua històrica a Barcelona, Lleida i Girona. Actualment els seus esforços estan posats a indagar al llarg de tota la frontera occidental del domini lingüístic, estudis entre els quals –com he dit al

²¹ Cal distingir entre *comunitat de parla* i *comunitat lingüística*, perquè fan referència a «diferents espais de relació funcional i simbòlica: un de més extens i amb una major feblesa comunicativa entre els seus membres, la comunitat lingüística; i uns altres de més reduïts però més compactats comunicativament, les comunitats de parla. La suma de les comunitats de parla definiria la comunitat lingüística» (Pradilla, en premsa b). Amb aquest sentit s'ha usat *comunitat de parla* en el títol d'aquesta tesi.

²² El concepte de *llengua primordial* –la que usen les persones que se senten molt pròximes perquè la freqüència del contacte es correlaciona amb els lligams emocionals– és emprat metafòricament per Nadal, Monreal, Perera, Feliu i Gràcia en la comunicació presentada a l'XI Congrés de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (veg. Nadal *et al.* 2019).

proemi– s’insereix aquesta tesi. L’interès rau a esbrinar com la gent que habita en zones distants del centre d’irradiació de l’estàndard, sia la perifèria sia la frontera, viu la seua llengua, la local, la primordial.

3.1.3. La qüestió onomàstica

«Tota comunitat fretura d’un nom. L’existència d’un gentilici propi respon a un sentiment nacional elemental, i la seua mancança significa greus pertorbacions». Amb aquestes paraules Sanchis Guarner (1980: XII) constata la importància dels glotònims, els quals tenen implicacions més rellevants que no pas sembla. «Les qüestions de noms no solen ser mai meres qüestions de mots. El nom també fa la cosa, s’ha dit des de diverses instàncies» (Rafanell 1991: 8).²³ I és que un glotònim actua com a element cohesionador d’una determinada comunitat lingüística. Aquest és sovint el *problema*.

Amb una ullada a la història d’alguns idiomes n’hi ha prou per adonar-nos que les etiquetes que identifiquen les llengües poden canviar amb el pas del temps per motius extralingüístics diversos, especialment politico-socials. Aquest fet, al seu torn, pot afeblir la cohesió de la comunitat. A més, cal tenir en compte també que algunes llengües disposen de més d’una designació, la qual cosa pot induir a interpretacions errònies (p. ex. espanyol i castellà) o fins i tot pot portar a intentar secessionar la comunitat lingüística (p. ex. valencià i català). Altres problemes que subjauen dels noms de les llengües tenen a veure amb el fet que la distinció entre llengua i dialecte no sempre és clara (p. ex. el napolità) o bé que hi ha idiomes no consolidats, és a dir, pidgins (p. ex. el basc-islandès parlat a Islàndia durant els segles XVII-XVIII).²⁴ Tot plegat fa plantejar-nos amb Rossich (2019: 148): «fins a quin punt el(s) nom(s) de la llengua determinen, o revelen, una consciència col·lectiva exclusiva i inalienable?».

²³ Montoya (2006a: 83) encara va més enllà: «Els noms són una part fonamental per a la caracterització de les comunitats. Però no solament ho són els noms de lloc o *topònims* sinó també els noms de les persones o *antropònims* (noms de pila, cognoms o llinatges i malnoms o sobrenoms), els quals constitueixen les identitats individuals, però, col·lectivament considerats i referits a una comunitat humana, adquireixen caràcter unitari i, afegits als topònims, conformen la identitat onomàstica d’un grup humà socialment constituït en el temps sobre un territori que rep, globalment, un nom concret».

²⁴ Podeu consultar una aproximació a la llista de pidgins actuals segons *The Ethnologue: Languages of the World* a <https://www.ethnologue.com/browse/families>.

En general la designació d'una llengua pot correspondre o bé al gentilici del lloc on és nascuda –p. ex. el castellà a Castella o l'anglès a Anglaterra– o bé al gentilici del territori on és llengua dominant, malgrat que se n'hi parlin d'altres –el francès a França o l'italià a Itàlia (Reig 2013). Amb tot, no és estrany trobar casos en què el nom del país s'ha format a partir del nom del poble, del gentilici o de la llengua –com ara Grècia, Rússia i el País Basc (Euskal Herria)– o fins i tot trobar-ne en què la designació de l'ètnia coincideix amb la de la llengua, i alhora dona nom al país –suec, suec, Suècia o uzbek, uzbek, Uzbekistan.

Aquests usos són escollits per la comunitat científica (p. ex. català o llengua catalana), però n'hi ha d'altres que responen a actituds psicolingüístiques (p. ex. tortosí, eivissenc, empordanès...). Ara bé, precisament les denominacions populars i d'àmbit reduït sovint han entrat en conflicte amb el nom científic (p. ex. fragatí).

Sigui per la raó que sigui, la clau de l'èxit d'un glotònim es troba en la consciència d'unitat lingüística per part de la comunitat. La cohesió, però, pot trontollar en funció dels esdeveniments històrics. Un cas evident és el de la llengua moldava. El moldau no és res més que el romanès parlat a l'actual República de Moldàvia, però aquesta designació va ser intencionadament canviada per l'antiga Unió Soviètica per tal de marcar les diferències ètniques entre romanesos i moldaus.

Assignar el gentilici i la denominació de l'idioma en funció del nom del país és la pràctica més habitual. Ara bé, si interpretem *país* com a sinònim d'*estat* toparem amb múltiples problemes, començant pel fet que la major part d'estats del món són plurilingües («[...] las demás lenguas españolas» [...], art. 3 de la Constitució espanyola de 1978)²⁵ i acabant perquè determinats estats haurien de canviar el nom de la llengua oficial (andorrà?), cosa que donaria lloc a un mapa lingüístic ben diferent de l'actual (Mayans 2007).

²⁵ Segons aquest article, només una llengua espanyola té nom a l'Estat espanyol, el castellà. La resta, que no s'hi esmenten, queda clar que també són llengües espanyoles.

La identificació del país a partir del nom de la llengua és un altre dels processos més recurrents per aconseguir una bona cohesió dins de la comunitat lingüística (turc, Turquia), per bé que no és útil en aquells casos en què aquesta es troba escampada en diversos països (p. ex. l'eslovac es parla a Eslovàquia, la República txeca, Hongria, Sèrbia i Ucraïna), així com tampoc quan la comunitat lingüística es troba immersa dins d'unes fronteres territorials més àmplies i sovint hostils (p. ex. l'occità a França).

Hi ha qui creu que una denominació aliena al nom del territori facilitaria la cohesió del grup de parlants i, consegüentment, ajudaria a resoldre els problemes secessionistes. En aquest sentit, hom usà la denominació de *llemosí* o *llengua llemosina* durant el període comprès entre el segle XVI i el XIX per referir-se a la llengua comuna dels catalans, valencians i mallorquins, per tal com no despertava susceptibilitats localistes. Rafanell (1991: 9) justifica l'ús del designador en aquests termes:

El progressiu trencament de la cohesió dels territoris catalans i la consegüent consciència de diferencialitat d'aquests (en major grau, dels balears i els valencians) va potenciar el *llemosí* com a punt de contrastació estable, uniforme i elegant enfront d'un *català-valencià-balear* deteriorat i mancat d'una dimensió *nacional*, dimensió que ja era ocupada per l'espanyol.

Això no obstant, és sabut que l'origen del mot, en el fons, provenia del gentilici de Llemotges o del Llemosí (i, a més, feia referència a una variant dialectal de l'occità),²⁶ el qual, atès que estava relacionat amb el codi trobadoresc, no era en cap cas un referent al·lògen.

En aquesta línia, una altra etiqueta assajada per al català va ser *bacavès* (o *cavabà* o *cavabànic*). Aquest tipus de glotònims, inventats a partir d'inicials dels territoris en què es parla l'idioma (*balear-català-valencià*), apareixen amb l'objectiu de definir una denominació unitària per a la llengua al marge de referències geogràfiques que puguin provocar susceptibilitats. Malgrat l'intent,

²⁶ Per a la qüestió llemosinista, veg. Rafanell (1991).

cap d'aquestes tres denominacions ha rebut un nombre d'adeptes significatiu, ni en els ambients acadèmics ni en els populars (Melià 1970: 107).²⁷

D'altra banda, algunes denominacions fixades per la comunitat científica no tenen prou incidència en l'ús popular. És el cas del *català balear*, atès que els parlants de les Illes no se senten identificats amb la seua variant si no senten *mallorquí, menorquí, eivissenc...*, cosa que indueix a interpretar, en el millor dels casos, que aquestes tres etiquetes fan referència a dialectes del català i, en el pitjor dels casos, que es tracta de llengües diferents.²⁸

Malgrat que, com diu Melià (1970: 102), «tan solo el problema, real o artificial, del nombre de la lengua [catalana], daría pie para un libro entero», el nom de la nostra llengua no és pas l'únic conflictiu. Hem vist com els glotònims generen més d'una polèmica. Així, alguns lingüistes parlen d'una llengua gallegoportuguesa (amb dos noms: gallec i portuguès) i d'altres parlen de dues llengües clarament diferenciades. El romanx també és conegut com a retoromànic, rètic o grisó i totes aquestes etiquetes serveixen per identificar el conjunt de les varietats del retoromànic. Les confusions entre flamenc i neerlandès són, així mateix, freqüents. Els termes *bearnès, gascó* i *occità* també van generar la seua pròpia guerra de noms (Javaloyès 2015). I moltes d'aquestes conjuntures generen un debat ideològic, el qual persisteix sovint en forma de conflicte lingüístic. «En territoris fronterers, a més, aquesta situació s'agreuja, ja que sovint el problema onomàstic no és res més que el reflex d'un d'identitari molt més pregon» (Gràcia, en premsa b).

Recuperant la dicotomia centre-perifèria, podem intuir que, com sigui que hi ha llengües locals més perifèriques que d'altres en funció de la distància amb l'estàndard, hi pot haver dissidència amb la manera com anomenar la llengua dels parlants. A Nadal *et al.* (en premsa) ho hem comentat darrerament:

²⁷ Una de les possibles objeccions a aquesta proposta és que aleshores la llengua castellana o espanyola hauria de passar a anomenar-se, per exemple, *mecavche*, paraula formada per les inicials castellanes dels set estats més poblats on és majoritària (Mèxic, Espanya, Colòmbia, Argentina, Veneçuela, Xile i Equador).

²⁸ Per a una justificació de l'ús de la designació *balear*, veg. Veny (1998: 54-55).

Així, mentre que una persona de Fraga pot dir que parla *fragatí* i no pas *català* i una de Lleida també pot dir, però menys, que parla *lleidatà*, una de Girona, en canvi, no dirà mai, ni molt, com el de Fraga, ni poc, com el de Lleida, que parla *gironí*. Aquesta apropiació particular del centre (que pretesament és de tots), posa en evidència les desigualtats que condicionen el benestar o malestar dels parlants [...]. En aquest cas, les perifèries extremes reforcen la frontera mental que les separa del centre i, en aquest nou espai, actuen en conseqüència.

El nom de la llengua, doncs, ja no «només es planteja en funció de les Illes i del País Valencià», com deia Fuster l'any 62. És cert que la unitat idiomàtica en els territoris conquerits per Jaume I no va ser qüestionada fins al segle xv. Tant els súbdits del Regne de València com els del Regne de Mallorca acceptaven ser reconeguts internacionalment com a *catalans*, fins i tot de vegades també els de la Corona d'Aragó.

Les minses fronteres polítiques que separaven del Principat els dos «regnes» filials no interrompien la continuïtat del fons humà comú: continuïtat –unitat– d'idioma, de predisposicions col·lectives, de cultura, de formes de vida. I d'això tothom en tenia consciència. (Fuster 1962: [3])

Amb l'auge de les designacions localistes, però, la vella apel·lació unitària esdevenia amfibològica i podia conduir a interpretar que hi havia uns catalans més catalans que altres. Així és com creix la consciència particularista, més la valenciana que la illenca, sobretot entre les classes populars.²⁹ La Renaixença literària sembla que va resoldre la qüestió amb la recuperació de la denominació històrica unitària, que no tornarà a ser discutida fins al segle xx, després de les dues dictadures i la seua persecució lingüística. El cas valencià, el més acusat de tots, evidencia un clar intent de trencar la unitat de la llengua amb interessos polítics, encara que la vigència del terme *valencià* avui no posa en dubte la unitat idiomàtica entre la comunitat científica internacional (veg. 4.1.4).

A Ponent la qüestió onomàstica, sovint vinculada a la identitària, ha esdevingut en més d'una ocasió un cavall de batalla, especialment a la Franja, on va fer

²⁹ Per a un estudi aprofundit sobre el localisme valencià, veg. Ferrando (1980); per a un estudi sobre el cas mallorquí, veg. Massot i Muntaner (1985).

córrer rius de tinta a finals del segle XIX. L'allau de publicacions de llibres i articles que justificaven la pertinença a l'Aragó dels habitants de les comarques que la componen va fer saltar l'alarma a Saragossa i de retruc a tot Espanya. Resposta: promoure l'ús del terme *xampurrejat* (o *xapurrejat* com en diuen ells, o fins i tot *chapurriau* en castellà). Tot el que calgués per defugir la denominació *català* de la llengua que es parla a la Franja (Montclús 2014: 255).³⁰

Sistac, que n'ha parlat en diverses ocasions, explica com la Franja va quedar al marge del naixent catalanisme, l'alfabetització en català i en general tot el procés de normalització lingüística.³¹ Aquest fet, juntament amb la pressió del castellà com a llengua formal, va contribuir al distanciament dialectal, ja que la llengua del Ponent català s'anivellava, i la de l'Aragó es castellanitzava (Sistac 2012: 36). Valls (2013) ha aportat dades d'aquest creixent allunyament.

Al cap del carrer hi havia el problema del nom de la llengua, ja que no és estrany trobar persones pel carrers d'aquestes poblacions que «ne diront jamais qu'elles parlent *català*, terme critiqué, mais qui, quand elles veulent se faire comprendre disent parler “clar i *català*” –pour dire “parler haut et claire”–, ou demandent si untel “parle *català* ou *castellà*”» (Sistac 2014: 221).

En els darrers temps, la situació ha pres unes dimensions considerables. I és que a ningú li hauran passat per alt les controvertides accions del Govern aragonès del Partit Popular a l'hora de batejar la llengua amb un nou nom per esquivar el terme *català*. En efecte, la denominació Lengua Aragonesa Propia del Área Oriental (més coneguda per l'acrònim LAPAO), aprovada el 2013 per les Corts d'Aragó amb el suport del Partit Aragonés Regionalista, no va estar exempta de polèmica i de rebuig per part dels mateixos parlants (Montclús 2014: 254). LAPAO no podia arrelar de cap manera, perquè no era un nom històric, com no ho havien fet designacions del tipus *bacavès* per al conjunt de les terres catalanòfones.

³⁰ Encara que el DIEC2 recull les formes *xampurrat* i *enxampurrat*, m'hi referiré amb les designacions emprades pels mateixos parlants.

³¹ D'ara en endavant empraré el concepte de *normalització* lingüística en els termes en què el descriu Montoya per al cas català (2006b: 12-17).

Tampoc els noms sorgits a partir del s. xx, com *xapurreja* o *xapurreau*, i les denominacions localistes que existeixen però que històricament són recents, no tenen cap mena d'arrelament (Sorolla & Sistac 2013), més aviat suposen una «acceptació implícita de la subordinació diglòssica» (Valls 2013: 326). I encara al segle XXI hi ha reticències al nom, per bé que la tendència, segons s'indica a la darrera enquesta d'usos lingüístics de la Franja (2004-2014), és d'anar admetent el terme *català*.

En 2004 un 43,8 % denominaba de forma peyorativa la lengua con términos como «Chapurriau», un 35,6 % se refería a ella por medio de un localismo como «Fragatí» o «Favarol» y solamente un 20,6 % se refería a la lengua como catalán. Sin embargo, en 2014 la respuesta espontánea de «catalán» pasa a ser la primera opción siendo la respuesta del 45,6 % de las personas encuestadas, seguida por localismos en el 27,7 % de los casos y por una denominación peyorativa en el 26,7 %. (Reyes *et al.* 2018: 149-149)

A la comarca del Matarranya (Terol), la més catalanoparlant de totes, la negació dels seus habitants al glotònim els porta a haver de dir que allò que parlen no és res més que un patuès, un popurri o mescla de tot el que es parla pels voltants. N'hi ha que creuen fins i tot que el *xapurriau* d'aquesta zona té entitat lingüística autònoma, segons comenta Terès (2018).

Amb tot, la problemàtica en aquests territoris administrativament aragonesos va més enllà del nom de la llengua. M'hi referia al començament d'aquest apartat: el nom no fa la cosa però... En efecte, la denominació del territori també ha generat discussió, perquè entre els *franjolins* no hi ha una clara consciència identitària que justifiqui una unitat diferenciada de la resta dels aragonesos. Valls (2013: 323-324) ho raona, crec que amb encert:

El terme «Franja», ras i curt, designa una àrea territorial basada exclusivament en un criteri lingüístic: inclou totes les localitats d'administració aragonesa on la majoria de la població ha parlat secularment, i segueix parlant, diverses varietats del català nord-occidental. «Franja» és també el terme que darrerament s'ha imposat entre els estudiosos i els franjolins més conscienciats per designar aquest territori, ja que és la denominació més neutra de les que s'havien proposat. De fet,

des de Catalunya sol anomenar-se l'Aragó catalanòfon amb el sintagma «Franja de Ponent», en referència al fet que se situa a l'extrem oest de l'àmbit lingüístic català. El fet, però, que aquesta denominació posseeixi una clara connotació política en el marc dels Països Catalans va propiciar que des de l'Aragó s'optés per denominar el territori de parla catalana amb un altre nom: el de «Franja Oriental de Aragón». Davant de la dèria centralista dels dos territoris entre els quals s'ubica la Franja —dos territoris definits per una clara macrocefàlia—, l'activisme franjolí ha optat per adoptar el terme «Franja», el qual, tot i que encara no ha estat assumit com un referent d'autoidentificació per la majoria de la població, comença a ser conegut arreu del territori.

A l'altra banda de la frontera administrativa aragonesa, també s'han assajat diversos noms per a referir-se a un territori amb trets comuns: la *Terra Ferma* (o *Terraferma*), *Ponent*³² (i *Alt Pirineu*), les *Terres de Ponent*,³³ les *Terres de Lleida*, darrerament l'*Oest de Catalunya* (o fins i tot el *Far West*, amb cert to despectiu). La diversitat d'opcions evidencia novament un problema d'encaix, que, si bé no és comparable amb el cas de la Franja, tampoc no seria bo de menystenir-lo. El tractaré, però, més endavant (veg. 3.1.7).

El nom de la llengua que es parla en aquesta àrea —tampoc no exempt de polèmica (Sistac 1990: 191)— no ha anat vinculat històricament a un problema d'identitat, malgrat diversos intents fallits (en veurem el més important a 3.1.7.1).³⁴ Això no obsta perquè no fa pas tant la manera de parlar fos rebatejada —sense gaire èxit— amb l'etiqueta *leridano*, entesa com una mena de dialecte a cavall entre el català i el castellà.³⁵ Darrerament, la voluntat de marcar la diferència respecte de la influència barcelonina, els tentacles de la qual s'estenen arreu dels territoris catalanòfons, ha provocat la publicació d'un diccionari

³² El terme *Ponent*, que no és res més que un esquer o reclam (Sistac 1990: 191), de fet, engloba també les comarques aragoneses del Baix Cinca i la Llitera, a la Franja.

³³ També en la qüestió onomàstica lleidatans i tortosins comparteixen trets: la generalització de l'etiqueta "Terres de l'Ebre" fa que Cubells (2004: 57) es plantegi «si un dels trets aglutinadors [de les comarques que l'engloben] pot ser la llengua».

³⁴ El cas tortosí comparteix moltes característiques amb el que ara ens ocupa (pel que fa al nom de la llengua, a la identitat, als intents de despersonalització, al naixement de moviments provincians i secessionistes, a les pressions modelitzadores, etc). No debades al llarg d'aquesta tesi n'apareixeran diverses referències.

³⁵ Pueyo (1982: 114) explica com Hernández Palmés, autor de l'opuscle *Lérida entre Aragón y Catalunya, en la geografía y en la historia* —un dels pilars del *leridanismo*— «distingeix entre el català (normal) de la resta de Catalunya i el català de Lleida (marcat, específic), que assoleix una categoria exclusiva i individualitzada, encara que sigui la de *dialecto*».

lleidatà-català –que compta ja amb tres reedicions.³⁶ En el terreny estrictament dialectològic, *lleidatà* és un designador, segons Cubells & Satorra (2000: 205), «d'un ús menys freqüent i molt més controvertit» que el de *tortosí*, posen per cas.³⁷

Per tot això, no és casual que el nom de la llengua –o de la parla, com es demana als informants– i la identitat corresponguin a la primera i a l'última pregunta del qüestionari dut a terme en l'àrea estudiada.

3.1.4. D'identitats i nacionalismes

Ja ha quedat clar que avui pràcticament ningú considera que la llengua és tan sols un mitjà de comunicació. A través d'un idioma ens representem allò que ens envolta i expressem la manera com interpretem el nostre entorn, com a individus però també com a membres d'una col·lectivitat. Aquest idioma, així mateix, assumeix un paper identitari, que Comellas ha definit breument amb aquestes paraules: «la llengua, la diferenciació lingüística, és un element molt utilitzat per marcar la identitat, molt sovint d'una manera deliberada, conscient» (2006: 130).

Definir el concepte d'*identitat* no és una tasca senzilla. Més enllà de fer notar que la nostra identitat es formula a partir de *dir* qui som (Joseph 2004: 1), em referiré a un fet clau: el llenguatge contribueix a donar sentit a la idea d'identitat, per bé que no sempre trobem les paraules escaients per identificar-nos.³⁸ Així ho constaten Paternostro & Pinello (2013: 34): «le costruzioni identitarie [...] sono principalmente costruzioni discorsive e, dunque, (meta)linguistiche». Amb tot, sabem que n'hi ha de diversos tipus. Joseph (2004: 3-4), que distingeix, entre d'altres, les identitats individuals de les col·lectives, explica que aquestes segones poden variar molt d'una cultura a una altra. Segons aquest professor de la Universitat d'Edimburg, però, allò que

³⁶ Veg. 3.1.7.5 § 5.

³⁷ De fet, aquests autors afirmen que «la consideració del terme *lleidatà* ha generat molta literatura» (Cubells & Satorra 2004: 205).

³⁸ Per a una informació més aprofundida sobre la noció d'identitat vinculada a la llengua, veg. Joseph (2004).

tenen en comú és que «our identities, whether group or individual, are not *natural facts* about us, but are things we construct –fictions, in effect» (2004: 6). Aquesta afirmació, força qüestionable en determinats contextos,³⁹ resulta molt escaient en realitats vinculades a les construccions socials, però encara més en tot allò que tingui un component emocional (Perera & Monreal 2013).

En efecte, una de les característiques universals de la cultura humana rau en el fet de voler cercar contínuament identitats tant individuals com col·lectives. I aquestes darreres «tendeixen a buscar signes visibles com ara la llengua» (Comellas 2006: 130-131). Atès que ja he reflexionat en anteriors treballs sobre els antecedents que vehiculen aquest binomi, em limitaré a continuació a reportar-ne un fragment (Gràcia, en premsa b):

El debat sobre la vinculació entre llengua i identitat ve de molt lluny. Ja per a Dante al s. XIV la llengua tenia significació social, si bé les seues reflexions teòriques no van tenir continuïtat fins al s. XIX, a pesar que a finals del XV les llengües d'Europa començaven a ésser reivindicades com a llengües nacionals. La voluntat dels historiadors dels darrers anys per fixar una data pel que fa al naixement dels estats-nació ha estat allò que realment ha destapat l'aparició dels nacionalismes i les llengües a què s'associen. És el cas del francès a França, per exemple, que amb la caiguda de l'Antic Règim s'imposa com a *llengua nacional* en detriment de la resta de llengües parlades al territori, com ara l'occità. La llengua esdevé així un element cohesionador de la nació.

Fet i fet, Perera & Monreal (2013: 29) esgrimeixen el mateix argument quan asseguren que la llengua és vista com un important –tot i que no l'únic– marcador nacional d'identitat. Però per què necessitem identificar-nos nacionalment? Avui dia tots els individus comptem amb una nacionalitat, la qual, en termes polítics, és el valor més universalment legítim que tenim. Ara bé, precisar el significat dels conceptes *nació*, *nacionalitat* i *nacionalisme* no és pas més fàcil que fer-ho amb *identitat*, com hem vist. En tindrem prou per a aquesta ocasió de remetre'ns a la definició proposada per Anderson (1983

³⁹ Ningú no podria posar en dubte que jo soc una persona blanca, però la decisió de ser o sentir-me espanyola sí que pot generar debat. És en aquest sentit que als qüestionaris hem demanat a través d'una pregunta oberta la identitat o les identitats amb què s'identifiquen els informants.

[2006: 23]): «[*la nació és tant*] una comunidad políticamente imaginada como inherentemente limitada y soberana».40

Des d'una òptica nacional, doncs, la identitat associada a cada llengua i diferencial de la resta ha estat malintencionadament emprada amb objectius polítics i fins i tot a voltes bèl·lics. Ha esdevingut així una font de conflictes allà on «el problema no és la diferència, sinó la intolerància a la diferència» (Comellas 2006: 137). I és que sovint els problemes en què es fa palesa una reivindicació identitària en territori subestatal tenen a veure amb constants intents d'opressió per part dels governs centrals. La voluntat de sotmetiment per part dels estats-nació de totes les comunitats que hi són incloses passa, en molts casos, per l'intent de fer desaparèixer la diversitat i, consegüentment, les llengües no estatals. I així és com, per reacció, prenen força els nacionalismes no estatals.

No són pocs els que assegurin que les llengües són temudes pels estats, per tal com són referents que configuren col·lectivitats i, en conseqüència, grups socials cohesionats. Martí i Castell (2005: 168) ho explica en aquests termes:

Un idioma és una realitat el futur de la qual depèn de les adhesions que genera, adhesions que comporten el consens dels parlants entorn del seu ús unitari i que suposen un sentiment d'identificació amb un país, amb una nació, i, alhora, de diferenciació respecte a tots els altres països i les altres nacions de llengües distintes.

El naixement de les identitats de l'Europa romànica dels estats-nació es produeix a la fi del segle xv, quan les llengües comencen a reivindicar-se com a símbols nacionals. Però la consciència d'una identitat lingüística catalana podria ser anterior; de fet, es podria haver iniciat a partir del segle xi, segons Nadal (1992: 160). La història posa de manifest la voluntat de dotar la llengua de significació social. Aquesta és sens dubte una particularitat que ens distingeix dels veïns del nord:

40 Podeu trobar les explicacions pertinents de l'autor sobre aquesta qüestió a Anderson (1983 [2007]).

El cas català és lleugerament diferent de l'occità: abans de la incorporació de la monarquia francesa, els països d'oc mai no havien compartit un projecte polític únic, a diferència dels territoris catalanòfons. I això és bàsic quan es tracta de construir una identitat catalana (Gràcia, en premsa b).

Les vicissituds històriques –que ara no puc entretenir-me a explicar–⁴¹ no permeten avançar en el procés de conversió del català en la llengua nacional –tal com l'entendem avui dia– fins a l'aparició de la figura de Pompeu Fabra, que no es podria entendre fora d'un context favorable al moviment nacionalista català del segle xx. En efecte, Fabra veu en la unitat lingüística la unitat nacional. Segons Martí i Castell (2005: 171), «l'expressió *llengua nacional*, tan estimada per Fabra, simbolitza la simbiosi entre la manera de parlar d'una col·lectivitat i la col·lectivitat mateixa». Es tractava, però, de construir una llengua per a tots, no només per als ciutadans de Catalunya, sinó per al conjunt dels catalanoparlants. «Fabra entén que la identitat i la unitat nacional recolzen sobre la identitat i la unitat lingüístiques, que superen els obstacles que les divisions politicoadministratives puguin posar-hi» (Martí i Castell 2005: 177).

I amb la unitat lingüística arribem a l'estàndard, de manera que, com apunta Pradilla (2003: 5), «identitat i estandardització solen esdevenir dues cares d'una mateixa moneda» (veg. 4.1.4.1). En aquesta línia també Feliu (2019: 49) aporta una reflexió interessant:

Languages can function as a force of social cohesion, collective representation and identity. But the balance is delicate. It is important to keep alive “old” forms that are excluded from formal use, because these forms also carry speakers' identity and linguistic sentiments.

Certament en la cohesió lingüística subjau la veritable cohesió social d'una comunitat de parlants, però les limitacions espacials juguen una carta perillosa. Tant és així que inclús aquelles nacions més ben cohesionades compten amb delimitacions administratives que de vegades no coincideixen amb les fronteres identitàries, com sigui que «el sentiment o la consciència de pertinença a un grup no es pot cartografiar» (Sistac 2017: 30). Això pot arribar a provocar

⁴¹ Per a més informació, veg. Nadal (1992: 161-163).

dificultats permanents d'encaix com passa per exemple a Trieste (Llobart 1994).

Arribats a aquest punt tornem a remetre a una qüestió cabdal per a aquesta recerca i que ja he tractat anteriorment: la manca de coincidència entre les delimitacions polítiques i les lingüístiques en la major part dels territoris d'Europa (Gràcia, en premsa b).

Les disfuncions entre fronteres polítiques i fronteres lingüístiques acostumen a comprometre els territoris més perifèrics respecte dels dominis lingüístics i dels polítics. En un temps en què les comunitats de parlants han pogut prendre consciència de la seua pertinença lingüística col·lectiva, com a part fonamental en la construcció de la seua identitat col·lectiva, aquest procés ha afectat la manera com els parlants perceben la llengua i l'adscripció de la seua variant dialectal al model lingüístic de referència. D'aquesta manera, allà on s'havia viscut amb normalitat la continuïtat lingüística es van començar a notar diferències en funció del nivell de penetració de la norma, que repercutien en els sentiments vinculats a la parla autòctona i a la llengua general. Tot plegat fa que els territoris més perifèrics o aïllats esdevinguin les zones més exposades a patir els riscos que pot suposar la dificultat de la continuïtat lingüística. Així, mentre que els *centres* resten immunes als problemes identitaris amb què conviuen els habitants de les fronteres lingüístiques, en les zones perifèriques i frontereres les percepcions identitàries acostumen a ser més complexes que no pas sembla i sovint passen per la negació a usar el nom de la llengua.

Hem vist fins aquí com les configuracions identitàries a partir de la llengua es vinculen a qüestions socials i, per tant, col·lectives. Així, si més no, les han estudiat tradicionalment els lingüistes. Però les identitats són un fenomen força complex, que implica partir d'un *jo* per arribar a un *nosaltres*, ja sigui per raons socials, culturals, lingüístiques... És per això que Paternostro & Pinello (2014: 34) parlen de dos tipus d'identitats:

Da un'identità monolitica e declinata al singolare, strettamente legata, sul piano politico e ideologico, ai concetti di nazione e lingua Standard, si è infatti, negli anni, passati a un'identità variable, declinata al plurale, che muove dalle pratiche

discorsive dei parlanti, nelle quali le scelte linguistiche riflettono le identità sociali che essi assumono nel corso dell'interazione.

Aquesta és una perspectiva molt interessant que ens permet plantejar com és viscuda la llengua, i també la variant geolectal, en termes identitaris en zones de perifèria i frontera lingüística.⁴² Es tracta d'estudiar el concepte d'identitat a partir de la dialèctica centre-perifèria des d'un punt de vista sociolingüístic i variacionista. En efecte, en ple segle XXI, en què les fronteres són més difuses que mai, no podem esperar sinó trobar en aquest tipus de territoris identitats diverses, complexes, polièdriques. Serveixi aquí l'explicació donada per Sistac (2017: 30) segons la qual es pot ser heterogeni («no tothom té per què sentir-se o considerar-se partícip de la mateixa identitat»), es pot ser dinàmic («al llarg de la vida pot anar evolucionant o fins i tot canviar del tot») i es pot ser híbrid o múltiple («una mateixa persona pot tenir identitats compostes o diverses, i la mateixa apreciació val per als seus sentiments d'identificació grupal»).

3.1.5. Els sentiments lingüístics

Parlar de sentiments sempre esdevé una tasca complexa. Perera & Monreal (2013: 24) ho expliquen des de la psicologia social:

A menudo la introducción de la palabra *sentimientos* en un ámbito académico genera un cierto grado de incertidumbre. Puede generarse por no saber cómo van a ser tratados los sentimientos, o, quizás, porque hacen referencia a aspectos que se consideran íntimos, privados o personales, o la incertidumbre puede ser por no estar relacionado con objetos susceptibles de ser tratados científicamente.

En efecte, els sentiments també es poden vincular a qüestions socials, a realitats que es comparteixen socialment. També ho constata així Sistac (2016: 40): «la història de la nostra espècie és la història de la circulació d'idees, tècniques,

⁴² Diversos estudis d'investigadors adscrits al GHLLN de la UdG se submergeixen en la qüestió identitària de la catalanofonia francesa: Fullana (2013), Carbonell & Albiol (2013) i Mitjavila (2013).

coneixements i fins i tot sentiments entre pobles diferents». Una d'aquestes realitats compartides socialment és, sens dubte, la llengua (veg. 3.1.2).

Nadal ha reflexionat molt sobre la vinculació emocional dels parlants amb les seues llengües. En la seua opinió, el «contenuto emozionale mette in luce i motivi per i quali viviamo in un mondo fatto di tante lingue e non in un mondo con una lingua sola» (Nadal 2013: 10). Per a ell cadascuna de les 6.000 llengües parlades al món emana dels diversos estats emocionals que experimenten els parlants (Nadal 2013: 17). En la mateixa línia, Sistac (2016: 40) atribueix a la manca de sensibilitat la voluntat de fer desaparèixer –o la despreocupació per la desaparició– de les llengües amb menys parlants en favor d'una de sola. De fet, s'ha parlat molt del *mal de llengua* vinculat al dolor i a la frustració que s'experimenta en perdre l'idioma propi a causa de la impossibilitat no només de fer-ne ús sinó també de la pèrdua d'una manera particular de veure el món i haver d'abandonar una realitat compartida.⁴³ Així ho veuen Perera & Monreal (2013: 30), els quals, a més, citant Taifel, descriuen la llengua com «un instrumento diferenciador y al mismo tiempo de autodefinition positiva con una fuerte carga emocional» (2013: 28).

Al capdavant sembla que tot gira entorn de la manera com sentim les coses. I en el cas que ens ocupa «el component emocional [...] resulta indestriable de la possessió de les llengües» (Feliu 2013: 3). És per això que les llengües, en la mesura que són l'ens complex que adés he descrit (veg. 3.1.1), condicionen el benestar dels parlants (Nadal 2019: 110). Jo mateixa ho he pogut comprovar en el treball de camp: renecs i llàgrimes, enuig i agraïments, confusió i confrontació són algunes de les reaccions que genera el català a la Franja (veg. 3.4.4).

Ara bé, la llengua també es vincula a la individualitat; sovint hom li assigna una vessant més íntima, més personal, més emocional. I és que «malgrat que les llengües no són de ningú i a la vegada [...] són patrimoni de tothom, la pròpia ens la sentim molt nostra, i ens toca totes les fibres del sentiment» (Sistac 2016: 40).

⁴³ Per a més informació sobre el *mal de llengua*, veg. Comellas (2006: 135-156). I encara una visió més àmplia sobre el *dolor de llengua*, tant des del punt de vista emocional com somàtic, es pot trobar a Larreula (2002).

Parlo de llengua, sí; de la *langue* saussuriana; però també podem atribuir sentiments –segurament més i tot– a la nostra varietat, la *parole* (veg. 4.1.4.1). No debades Nadal *et al.* (2016: 63) es fan la demanda següent:

Cuando preguntamos si la lengua condiciona el bienestar de los individuos, ¿la palabra “lengua” se refiere solamente a la lengua oficial, la del Estado, o se refiere también al resto de los materiales lingüísticos, sean los que sean, que se utilizan en función de cada contexto de interacción y, por lo tanto, en función de cada grupo que se relaciona?

En aquest sentit, la creació d'un model supradialectal que anivelli els geolectes comporta certs riscos, sobretot tenint en compte que en la pràctica totalitat dels casos aquesta varietat es construeix en la capital territorial que posseeix el poder polític, econòmic i cultural. I en el cas de la llengua catalana, és la varietat central la que ha esdevingut el model referencial (veg. 4.1.4). Ja Fabra, segons ens explica Martí i Castell (2005: 176-183), tenia molt present que el sentiment de llengua compartida estava en joc, però creia que calia prioritzar la unitat lingüística i nacional davant dels interessos individuals, aspecte en el qual es va sentir poc acompanyat. De fet, Lacreu (2016) afirma que «el sentiment d'unitat lingüística entre valencians, mallorquins i catalans sempre ha existit, i s'ha mostrat reiteradament al llarg del temps de maneres molt diverses.» Ara bé, cal entendre aquesta asseveració seguida de l'afirmació següent: «però, alhora, també és clarament constatable que els valencians hem tingut un acusat sentiment particularista».

Al marge del que mestre Fabra considerava com els tres grans dialectes –valencià, català i mallorquí–, hi ha diferències intracomunitàries que aleshores tal vegada no es podien preveure. Fa uns anys, però, Navarro & Rull (2000) van evidenciar les incomoditats i frustracions que senten alguns parlants per la manca d'adhesió a la llengua vehiculada des de Barcelona. La falta d'encaix entre l'estàndard i els dialectes genera, a més d'altres conseqüències negatives,⁴⁴ el que ells anomenen *endodiglòssia* (2000: 272), és a dir, el fet d'«atribuir a un

⁴⁴ Els autors parlen concretament de marcatge, autodi, endodiglòssia, canvi lingüístic, creació de subestàndards, manca de preparació en l'oralitat formal, secessionisme, conflictivitat o hipercorrectivitat per manca de coneixements.

dialecte un paper social prestigiós i a un altre dialecte un paper social menor.» Un dels símptomes evidents és que els usuaris experimenten sentiments negatius cap a la parla desprestigiada, per la qual cosa els individus que l'usen poden acabar vivint amb cert complex d'inferioritat, manifestat en problemes d'autoestima. Com he dit en treballs anteriors (Gràcia 2016a: 532), «la autoestima de un grupo social tiene mucho que ver con su bienestar lingüístico y, por consiguiente, con su variedad dialectal.» Aquests problemes d'autoestima duts a l'extrem poden acabar generant allò que Rafel Ninyoles (1969) va encunyar amb el terme *autoodi* i que hem tractat de la manera següent:

Efectivamente el concepto [*d'autoodi*] hace referencia al sentimiento de rechazo que siente el individuo perteneciente a un grupo social de bajo estatus ante características propias consideradas inferiores a los grupos dominantes, o bien a la actitud de negación de la propia identidad especialmente en lo que se refiere a la identidad nacional o cultural. (Gràcia 2016a: 529)

Tot plegat és fruit de les actituds lingüístiques dels parlants i, consegüentment, dels prejudicis dintre de la mateixa comunitat lingüística. De fet, segons Rull (2006: 20), l'endodiglòssia de què parlava es fa evident quan:

- a) Hi ha desconeixement o fins i tot menyspreu envers determinades solucions dialectals (tant per part dels qui usen aquestes solucions dialectals com per part dels qui no les usen).
- b) Els parlants dels dialectes allunyats del model de llengua de la televisió i l'escola se senten (o els fan sentir) menystinguts.
- c) Aquests mateixos parlants poden refusar el model de llengua que no conté prou solucions del seu parlar, i no adherir-se a la llengua (qüestió preocupant en llocs com la Franja, el País Valencià o les Illes).

Per Nadal *et al.* (2016: 62), aquesta problemàtica passa per no reconèixer els drets dels parlants dels dialectes, a diferència del que sí que ocorre amb les llengües, si més no les que compten amb un estàndard: «los derechos lingüísticos reconocidos en el derecho internacional sólo se refieren a lenguas y nunca a dialectos o a lenguas no estandarizadas». I és que hom admet que les llengües tenen drets enfront de les altres llengües, però escassament hi ha qui

pensa en els drets dels dialectes. Nadal & Feliu (en premsa) fan el següent advertiment: «The needs of the dialects and their speakers must be foreseen and planned for appropriately».

3.1.6. La zona estudiada: la perifèria fronterera i no fronterera

La idiosincràsia del domini lingüístic català ha afavorit al llarg dels darrers anys la proliferació d'estudis sociolingüístics. La seua condició de societat plurilingüe, gairebé sempre en conflicte, i amb una clara tradició de lluita per la supervivència de la llengua pròpia del territori, ha estat objecte d'estudi i d'interès abans fins i tot de l'eclosió de la disciplina als Països Catalans als anys seixanta del segle passat.

Sovint aquesta mena de recerca implica un treball de camp basat en qüestionaris sobre usos i actituds lingüístics, els resultats dels quals han de permetre constatar la utilització real de la llengua (o d'una de les seues varietats) i els comportaments que se'n deriven en una determinada àrea del domini lingüístic. Les sinergies entre el centre i la perifèria d'una comunitat lingüística i molt especialment la condició fronterera d'algunes microcomunitats⁴⁵ desperten, alhora, una preocupació i un interès constants. En el cas de la llengua catalana, és el context valencià el que ha generat més recerques d'aquesta mena, tot i que no l'únic (Martines & Montoya 2011; Casesnoves & Mas 2015; Calero 2016). Fet i fet, a una part del nostre objecte d'estudi, la Franja, podem aplicar les paraules que Pradilla (2015: 30) empra per al cas valencià: «La “questione della lingua” continua, de manera obsessiva, en l'agenda de lingüistes, sociolingüistes i, sobretot, de polítics».

La consciència perifèrica i fronterera, no només compartida pels territoris limítrofs occidentals sinó també pels de tots els del Ponent català, té un impacte important en les actituds, les representacions i les identitats (Gràcia & Sistac

⁴⁵ Entre d'altres singularitats pel que fa a la condició de frontera lingüística hi ha la del català a Petrer, a l'extrem sud-oest del País Valencià. Montoya (2006a) fa un repàs històric de la llengua catalana en aquest municipi que constitueix una clara frontera lingüística amb d'altres de castellanoparlants com són Elda, Montfort i Saix.

2016: 167-171). És per això que s'han escollit sis municipis catalanoparlants d'aquesta àrea per a realitzar-hi el mostratge: dos de perifèrics, però no frontereres –Lleida i Menàrguens– i quatre de perifèrics fronterers. D'aquests quatre, dos es troben al que es coneix com la Franja⁴⁶ i pertanyen administrativament a Aragó –Albelda i Fraga– i els altres dos pertanyen administrativament a Catalunya –Alfarràs i Seròs–⁴⁷ (veg. figura 1). En relació amb aquests darrers, paga la pena recordar les següents paraules de Sistac (2017: 29): «l'observador no sabrà trobar cap frontera natural recognoscible o digna de consideració entre Seròs i Fraga o Alfarràs i Albelda.»

Figura 1. Mapa de localització de la zona estudiada

Lleida i Menàrguens són dos municipis situats a la perifèria occidental respecte de l'espai central de l'estàndard, que es troba a més de 150 km. Els seus habitants constitueixen el que diríem catalanoparlants de la perifèria, sense que

⁴⁶ La Franja, com a unitat diferenciada d'Aragó, no existeix. Aquest topònim, emprat darrerament entre els estudiosos i els *franjolins* més conscienciats, fa referència a una àrea territorial definida estrictament a partir de criteris lingüístics (Valls 2013: 323).

⁴⁷ Per saber-ne els motius de la tria, veg. descripció del corpus A i B a 3.3.1 i 3.3.2.

hi intervingui en aquest cas l'*efecte frontera*⁴⁸ que afecta els altres municipis més occidentals que també hem estudiat.

Només 18 km separen Menàrguens de Lleida, però hi ha importants diferències entre una localitat i l'altra. Menàrguens és un poblet de la comarca de la Noguera, que compta amb una extensió de poc més de 20 km² i amb 806 habitants.⁴⁹ L'economia es basa en les activitats agràries, tant en les terres de secà com en les de regadiu per la seua proximitat amb el riu Segre.

A la ciutat de Lleida les formes de vida són força diferents. La capital del Segrià és la sisena més gran de Catalunya en població: compta amb més de 137.000 habitants en una àrea de 212 km². El principal motor de l'economia lleidatana és el sector de serveis (77,1%), atès que des de fa molt de temps és un nucli estretament relacionat amb les xarxes de comunicacions que hi conflueixen.

Per a l'estudi dels municipis de la frontera, cal partir d'una important consideració: la Franja constitueix un territori particular i amb una personalitat forta, on poden divergir sensibilitats personals vers la llengua que parlen els seus habitants: el català (Sistac 2012; 2014). Les relacions humanes en aquesta zona no es produeixen pas de nord a sud, com podríem esperar, sinó que més aviat presenten un caràcter horitzontal, a banda i banda de la frontera administrativa entre l'Aragó i Catalunya.

Albelda, a la comarca de la Llitera, i Alfarràs, al Segrià, són dues poblacions comunicades i estretament vinculades d'ençà de la construcció del Canal d'Aragó i Catalunya, que va dinamitzar en aquesta zona el sector econòmic de la fruita dolça, encara avui fonamental per a ambdues poblacions. Alfarràs (2.797 habitants), força més gran que Albelda (698), té l'avantatge de ser al peu de la carretera que uneix Lleida amb la Vall d'Aran i, per tant, esdevé un lloc de pas per anar a la capital del Segrià (a uns 30 km), on conflueixen també sovint els albeldans per obtenir serveis de diversa mena.

⁴⁸ Per al concepte d'*efecte frontera* a Europa i al cas català, veg. Valls (2013: 83-90). També a Gràcia & Sistac (2016: 161-172) trobareu una aproximació a l'estudi de les fronteres administratives, lingüístiques i mentals aplicades al Ponent català.

⁴⁹ Totes les dades demogràfiques han estat obtingudes de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat) i del Instituto Aragonés de Estadística (IAEST), i corresponen al cens del 2019.

Fraga, al Baix Cinca, és sens dubte la ciutat més important de la Franja (15.033 habitants) i sobretot des del darrer segle ha exercit com a pol d'atracció de moltes localitats aragoneses més o menys pròximes. Per una qüestió de proximitat, he aparellat Fraga amb Seròs,⁵⁰ al Segrià, localitat molt més petita (1.922 habitants). Aquest binomi representa la zona més atípica de tota la frontera oest, si més no pel que fa a les formes de vida. Fraga esdevé avui un important centre del sector serveis, a banda del pes que hi segueix tenint l'agricultura, i és capaç de mantenir una certa dinàmica socioeconòmica pròpia, força autosuficient. Seròs, per la seua banda, basa l'economia en les activitats agrícoles i ramaderes, i ha pogut mantenir una certa estabilitat demogràfica en les darreres dècades. Malgrat aquestes inèrcies, la ciutat de Lleida exerceix els efectes de la seua capitalitat sobre tota aquesta zona, inclosa Fraga.

Així doncs, a banda de les relacions de proximitat entre aquestes tres parelles de municipis i de la caracterització perifèrica –fronterera i no fronterera–, les sis localitats escollides poden ser estudiades des d'una perspectiva administrativament catalana o no catalana, o bé des de l'anàlisi de formes de vida rurals o urbanes, tal com es mostra a la taula 1.

	No fronterer	Fronterer		
Rural	Menàrguens	Alfarràs	Seròs	Albelda
Urbà	Lleida	-	-	Fraga
	Catalunya			Aragó

Taula 1. Distribució dels municipis segons condició de frontera, adscripció administrativa i formes de vida

⁵⁰ Veg. 3.3.1 per conèixer-ne els motius de la tria.

3.1.7. La realitat lingüística de la zona nord-occidental: una cruïlla?

L'àrea geolingüística en què aquests sis municipis queden adscrits –que limita al nord amb el Montsec, al sud amb la Serra del Tallat, la Serra de Prades, la Serra de Llena i el Montsant, a l'est amb l'Altiplà de la Segarra i la divisòria d'aigües entre el Segre i el Llobregat i a l'oest amb els Monegres– presenta dues característiques que no podem passar per alt: per un costat, la divisió administrativa en dues comunitats autònomes, Catalunya i Aragó, amb marcs jurídics distints; per l'altre, un procés de desdialectalització en curs de la varietat nord-occidental. Valls (2013: 66) també en destaca aquests dos factors:

[...] d'una banda, l'escapçament administratiu del català nord-occidental en dos estats i dues comunitats autònomes diferents el converteix en una zona de gran interès per estudiar la influència de les fronteres en l'evolució de parlars tradicionalment molt similars –de les fronteres, s'entén, i de tot el que comporten: diferents polítiques, també lingüístiques; diferències entre els fluxos de mobilitat interns i externs; foment de diferents sentiments de solidaritat intragrupal com a efecte de les ideologies imperants, ja siguin regionalistes, nacionalistes o pancatalanistes; etc. D'altra banda, el català nord-occidental és, dels grans blocs dialectals del català, la varietat que probablement s'ha vist més afectada pel procés de codificació de la llengua: pel fet de parlar-se bàsicament al Principat –i, doncs, per manca d'una estructura de poder autònoma del seu àmbit territorial en un context marcat per la macrocefàlia barcelonina–, la presència de trets idiosincràtics del nord-occidental en l'estàndard ha estat –i és– més aviat escassa.

A la banda administrativament catalana, l'Estatut d'Autonomia del 2006 determina que el català és la llengua pròpia de Catalunya, així com també l'oficial, al costat del castellà. És –el català– la llengua d'ús normal i preferent de l'administració i els mitjans de comunicació. I ha de ser, així mateix, la llengua vehicular i d'aprenentatge en el sistema educatiu català.

A l'altre costat de la frontera, a la comunitat autònoma d'Aragó, la llengua catalana no és, ara com ara, llengua oficial. De fet, mai no ha gaudit d'un estatus d'oficialitat en aquesta circumscripció administrativa, per bé que l'article 7 de la

reforma del 1996 de l'Estatut d'Aragó explicita que totes les llengües pròpies d'Aragó han de ser objecte de protecció i de promoció en les seues zones d'ús.

Aquesta realitat contrasta amb l'ús efectiu de la llengua: a la Franja el català gaudeix d'un bon estat de salut, de manera que la continuïtat lingüística hi està més o menys assegurada (Sistac 2012: 38; Pradilla 2015: 98). Al seu torn, Lleida és la capital administrativa més catalanoparlant dels Països Catalans, segons els resultats de l'*Enquesta d'usos lingüístics de la població 2018*.⁵¹

L'ús de la llengua, però, no anirà sempre de la mà de la identitat; per això Pradilla proposa en *La Catalanofonia* «defugir els criteris simbólicoactitudinals, proveïts d'una forta càrrega identitària» (Pradilla 2015: 18). I és que la llengua catalana jugarà un paper determinant en la configuració de les identitats d'aquests territoris. Al Ponent català, a la perifèria, no es renegarà pas d'una catalanitat ben definida, malgrat alguns clars intents d'instrumentalització que tractaré de seguida. A la Franja, per la seua banda, s'arrossegaran importants problemes identitàris pel fet de parlar una llengua que és la *pròpia* de Catalunya.

Així doncs, per comprendre l'abast de la complexitat sociolingüística de l'àrea estudiada, cal fer, ni que sigui molt breument, un repàs històric d'aquestes terres i una descripció de la manera com han viscut la seua relació amb la llengua catalana.

3.1.7.1. La feble capitalitat de Lleida

De tota aquesta àrea de parla nord-occidental no hi ha cap mena de dubte que el referent, com s'ha dit en l'apartat anterior, és la ciutat de Lleida. Fins i tot «les comarques catalanoparlants però administrativament aragoneses de la Llitera i el Baix Cinca i també les Ribagorces [...] graviten econòmicament i humanament a l'entorn de la ciutat de Lleida» (Pueyo 1984: 26). Inclús Fraga,

⁵¹ L'enquesta, publicada el 8 de juliol del 2019 per l'Institut d'Estadística de Catalunya, es pot consultar a: <https://www.idescat.cat/novetats/?id=3329>.

considerada la capital de la Franja, s'emmiralla en l'antiga Ilerda (veg. 3.1.6) –però no ho fa amb Barcelona. La capital del Segrià esdevé, doncs, el centre vertebrador d'un territori en el qual podem trobar tota la casuística identitària, fronterera i perifèrica possible (Gràcia & Sistac 2016: 167).

L'especificitat històrica, geogràfica, demogràfica, política i lingüística que presenta Lleida dins el complex global de la catalanitat ha permès parlar, sobretot a la dècada dels 80, però encara actualment, del fet *diferencial* lleidatà.⁵² D'entrada, la seua ubicació geoestratègica li ha ocasionat al llarg de la història diversos conflictes, interns i externs, alguns dels quals encara avui resten sense resoldre. Excèntrica i fronterera per Lladonosa i ciutat de diàspora, rebost de gent, fronterera i cobejada per Vallverdú (Pueyo 1984: 40 i 72), Lleida ha estat massa sovint arranada al llarg de la història pels invasors i governada per colons, que s'esforçaren per esborrar definitivament els lligams de cohesió amb la resta de la comunitat catalana. La seua excentricitat, però, no només rau en el fet de ser el «rerepaís de Catalunya» (Ros 2012: 13), sinó també i sobretot en el seu caràcter limítrof. I és que Lleida és una ciutat fronterera en doble grau: situada a prop de la frontera lingüística i, encara més, de l'administrativa.

Cal afegir, a més, que hom ha dirigit sempre la mirada cap a Barcelona, de manera que Lleida ha estat poc o gens considerada dins el conjunt del país. Jo mateixa em referia a la seua inexistència en l'imaginari català (Gràcia 2020a: 129):

The common vision and, consequently, the identity discourse of a community is shaped over many years, but there is one part of the territory of Catalonia which, having suffered frequent ups and downs throughout its history, has had very little influence on Catalan identity and has often gone largely unnoticed, even by the Catalans themselves (Murgades 1984; Rafanell 1990). These are the lands that make up the Province of Lleida [...]. «The other half», as Vallverdú called it (1972: 29-31), has rarely argued the case for its own identity; on the contrary, it has kept a very low profile on more than a few occasions.

⁵² Els avatars històrics també han fet de les comarques de la diòcesi de Tortosa un cas singular, amb el qual les Terres de Ponent –com ja ha estat dit– comparteixen força trets. Entre aquests hi ha el d'una «conflictivitat social provocada pel sentiment de maltractament que rebia el territori» (Pradilla 2014: 105).

Aquest desinterès pel Ponent català ha contribuït al distanciament, a tenir una visió encara més llunyana i perifèrica d'aquestes terres que altres no han desaprofitat. I és que no han estat poques les pressions centrífugues per la banda aragonesa, la més dura de les quals ha estat sens dubte l'encapçalada per la dictadura franquista i que es coneix amb el nom de *leridanismo*.

Amb la desfeta de la guerra civil, Lleida en va sortir la població catalana més mal parada, ja que va sofrir l'esclat de violència més dur de Catalunya en tot el període bèl·lic. La *Gernika catalana*, alguns la van anomenar (Marimon & Barallat 2006), atès que com a la ciutat basca la repressió viscuda havia de resultar exemplaritzant.⁵³ Amb aquest escenari demolidor, i aprofitant les malavinences existents entre Lleida i Barcelona, les autoritats locals franquistes es van proposar desmembrar la unitat de Catalunya mitjançant la descatalanització de Lleida.

Havent-se instal·lat la intel·lectualitat franquista catalana arreu del país, a Lleida, amb el Caliu Ilerdenc al capdavant,⁵⁴ es va promoure una completa revisió i reinterpretació de la historiografia catalana, segons la qual el catalanisme havia mentit als catalans amb la seua pròpia història, d'arrels espanyoles immemorials, i els havia portat a una utopia abominable i quimèrica (Gràcia 2020a: 133-134). D'aquesta manera, van impulsar un ideari local de ciutat que pretenia ser d'àmbit provincial per contraposició al comarcal –clarament catalanista– i que comptava amb el suport institucional i cultural de l'Institut de Estudios Ilerdenses, creat justament per legitimar els interessos del règim, i amb el diari local de referència, *La Mañana*, que va funcionar com a mitjà de difusió d'aquesta concepció de tendències polítiques centralistes i que havia d'accelerar la desintegració lingüística i cultural de Lleida. Tant és així que els ideòlegs d'aquest projecte volgudament provincianista van arribar a negar la filiació lingüística catalana del nord-occidental en pro d'una parla híbrida catalanocastellana (veg. 3.1.3 § 24). I així naixia el *leridanismo*, «the most obvious attempt in Catalonia during the Franco regime to construct a local

⁵³ Per a més informació, veg. Gràcia (2020a).

⁵⁴ El Caliu Ilerdenc fou una associació privada i mig clandestina, fundada el 1941, que no debades comptava amb tots els que esdevindrien càrrecs franquistes de la ciutat de Lleida, des d'alcaldes fins a presidents de la Diputació.

cultural fabric with official political participation. But hidden beneath the premise that Lleida was something of an oddity in the Catalan world for ‘obvious’ physical and linguistic reasons, the real goal was to remove any remnants of this Catalan identity» (Gràcia 2020a: 134).

Ara bé, el desplegament de la política desculturalitzadora i assimilista de Franco arribaria massa tard. El projecte de crear una nova regió anomenada *Valle del Ebro*, gràcies a l'annexió de l'anomenada *provincia de Lérida* a l'Aragó, com a premi per la seua col·laboració durant la guerra, va topar amb l'exaltació del localisme provincià més exacerbada, el *lleidatanisme*, que naix del sentiment de supeditació i temor a Barcelona, però que en cap cas nega la catalanitat de Lleida, i que es visualitzà en el fallit Partit Lleidatà.

La societat de Ponent finalment es va voler fer sentir i, a banda de les manifestacions populars al carrer, al Centre Comarcal Lleidatà de Barcelona un seguit de conferències entorn a la qüestió van donar el crit d'alarma a tot el país. Poc després, l'any 1967, Vallverdú assumia la responsabilitat de fer pública la catalanitat inqüestionable de Lleida. És per això que n'ha parlat tant, d'aquest lleidatanisme, així com també ho ha fet Pueyo anys a venir. De fet, és aquest sociolingüista lleidatà qui recull en un assaig de l'any 1984 diversos documents que parlen d'una Lleida ni catalana, ni aragonesa, sinó *leridana*. En efecte, *Lleida: ni blancs ni negres, però espanyols* trau a la llum aquest conflicte viscut a la capital de Ponent durant les quatre dècades del franquisme en què naix un intent de construcció personal per contraposició a les forces centrífugues i centrípetes assimiladores. Amb la publicació d'aquesta obra es va revifar, als anys 80, el debat sobre el centrifugisme d'algunes comunitats i les tràgiques conseqüències que la manca de cohesió comunitària pot generar.⁵⁵

⁵⁵ Els intents secessionistes d'aquesta època també van ser viscuts pels tortosins. Apareix “un espanyolisme exaltat d'uns sectors sociopolítics, en algun moment clarament majoritaris, que abdiquen de la catalanitat tot reivindicant la *quinta provincia* i, fins i tot, una llengua autònoma» (Pradilla 2014: 106).

3.1.7.2. El tarannà de Ponent

La necessitat de la comunitat lleidatana de justificar-se i explicar-se al món en general i a la catalanitat en particular havia estat exposada, doncs, per quatre lleidatans representatius, entre els qual Lladonosa, que acompanyarien Vallverdú l'any 1967 amb la publicació de *Lleida, problema i realitat*,⁵⁶ una època en què la dictadura franquista va minimitzar-ne la voluntat, malgrat que finalment va haver de recular en el seu projecte maliciós. Pueyo no va fer sinó recuperar-ne el debat vint anys més tard. En tot un seguit d'articles a la premsa hom reflexionava sobre com havia estat històricament el caràcter col·lectiu de la societat de Ponent i què calia fer a partir d'aquell moment. Es tractava d'afrontar una vegada per totes el *problema lleidatà*, que Vallverdú (1967: 7) ja havia plasmat:

Si el món més proper i més acostat que tenim és el circumdant, entendrem per què aquest llibre [*Lleida, problema i realitat*] és una reorientació de Lleida vers la catalanitat. I diem a consciència reorientació per tal com Lleida és, de totes les ciutats importants de Catalunya, tant com Tortosa, la més exposada als intents de despersonalització. No desbarrem en afirmar que el perill de despersonalització sotja els catalans des de fa segles. Unes periòdiques revifades redrecen el país durant un temps, però qualsevol circumstància històrica modifica les estructures administratives, l'acció política a dins i fora del territori; i les pressions despersonalitzadores tornen a campar durant una sèrie d'anys.

Així mateix, l'historiador Josep Lladonosa (1967) posaria de manifest les dificultats històriques amb les quals la ciutadania toparia a l'hora de garantir una mínima continuïtat de la personalitat col·lectiva ponentina (terribles setges, guerres devastadores i mortaldats, mobilitat geogràfica, deserció cívica, etc.). Francesc Porta, periodista i financer lleidatà, arribarà a parlar del pecat d'inhibició (Porta 1967: 106):

⁵⁶ L'obra havia estat encomanada pel mateix Jordi Pujol a Josep Vallverdú, el qual va decidir dur a terme la tasca amb tot un equip de professionals. En realitat, però, un any abans s'havien celebrat les conferències del Cercle Comarcal Lleidatà, que no van arribar a ser publicades, però que ja havien posat de manifest la dissidència de Lleida davant les amenaces del projecte franquista i la necessitat de parlar del present i del futur dels lleidatans (Pueyo *et al.* 1996: 9).

L'inhibicionisme ha estat durant una colla d'anys la tònica de la gent, i segurament la característica més acusada que la ciutat ha patit. Una inhibició total, visible en tots els aspectes i en totes les escales. Com una hisenda amb els propietaris absents, com una societat amb el consell dividit, Lleida ha viscut unes dècades com una ciutat sense amo, sense classe dirigent, sense ciutadania autòctona conscient i visible. I no solament ha estat dirigida *des de dalt* i *des de fora*, sinó que ella ha admès impàvidament àdhuc la implantació, suau però progressiva, de mòduls mentals i tipus de vida comunitària aliens als seus, si no antagònics. Hi ha hagut una deserció cívica total, una dimissió moral, amb submissió i abandonament. No hi ha hagut pròpiament ciutat.

Miquel Pueyo també farà el que ell anomena una reflexió sobre la singularitat ponentina però d'una ciutat que ja havia començat a canviar. Una Lleida que en el camp polític havia seguit una evolució paral·lela a la resta de Catalunya, per bé que considera que als polítics lleidatans els costarà aconseguir treure el cap a Catalunya, a Espanya i a Europa més enllà del món agroalimentari (Pueyo *et al.* 1996: 10 i 13).

El cas és que al tombant de segle la capital de Ponent continuava sent un territori poc estimat, poc valorat per la cultura general de la població (Llop 1996: 73). Perquè de Lleida s'han dit –i es continuen dient– massa coses, gairebé sempre de forma pejorativa. Algunes ja han estat referenciades: «és l'antítesi de l'Empordà, per entendre'ns; el revers de la catalanitat; la germana pobre i desemparada de Barcelona; en fi: la lletja de la família que, a sobre, és mig papissota» (Rafanell 1990).

En efecte, qui no ha sentit dir mai que la capital del Segrià és el *Far West*? O la Sibèria? I encara més conegut és l'estereotip del pagès, atès que l'horta ha estat i continua sent el principal motor econòmic de les terres de Ponent. I és que «l'avaluació pagesívola respecte del lleidatà està directament relacionada amb els estereotips que funcionen en el nostre territori, gairebé sempre carregats de prejudicis» (Solís 2001: 72).

Els exemples són de tots coneguts i ben presents encara en els nostres dies. Sense anar més lluny l'any 2016 el programa de sàtira política de TV3, *Polònia*,

perpetuava la imatge negativa que els catalans tenen de la ciutat de Lleida.⁵⁷ Cert és que es tracta d'un espai humorístic però no deixa de molestar que l'aparició de tot el que té a veure amb Ponent i els ponentins vagi sempre en la mateixa direcció (veg. 3.1.7.3 § 5). I encara més recent és la *gracieta* que Ruben Wagensberg va fer el 26 d'abril del 2019 en una tertúlia radiofònica de la Cadena Ser a propòsit dels futurs resultats de les eleccions estatals. El diputat d'ERC va bromejar dient que amb el mur que es construiria per separar una Catalunya independent d'Espanya Lleida quedaria a l'altra banda com un regal o un dany col·lateral.⁵⁸ No cal dir que les reaccions no es van fer esperar i la notícia de seguida es va fer viral.

Tot plegat contribueix a fomentar un baix sentiment d'autoestima que la societat de Ponent arrossega de forma secular generacions rere generacions. Així doncs, lluny d'assolir el benestar emocional i lingüístic que qualsevol societat requereix, els lleidatans i les lleidatanes han perpetuat el sentiment d'inferioritat que traspua de la mítica frase «Per a Lleida ja està bé», i que encara avui més de la meitat de la població jove d'entre 20 i 30 anys (58 %) ha sentit en alguna ocasió, malgrat que una amplíssima majoria (90 %) es mostra en desacord amb aquesta expressió (Gràcia 2013: 72).⁵⁹

3.1.7.3. Les actituds lingüístiques i l'autoodi

En l'apartat 3.1.5 hem vist com les actituds dels parlants vers la llengua són fruit de determinades circumstàncies. En el cas que ens ocupa és evident que el context historicosocial havia de tenir repercussions entre la població del Ponent català. I així ha estat. El tarannà dels lleidatans i les lleidatanes de què suava parlava ha afectat també la manera com es percep la variant dialectal pròpia, però el demèrit no és només un caràcter acomodaticí o poc propens a la reivindicació.

⁵⁷ Vegeu-ne el gag al min 1,40:

<https://www.ccma.cat/tv3/alacarta/polonia/puigdemont-fa-un-periscope/video/5600869/>

⁵⁸ Veg. la notícia a:

https://www.elnacional.cat/ca/politica/broma-wagensberg-lleida_378622_102.html

⁵⁹ El tant per cent és calculat sobre una mostra de 100 informants d'edats compreses entre els 20 i els 30 anys, ambdues incloses.

Com he posat de relleu en més d'una ocasió, la manca de reconeixement social del nord-occidental s'ha sumat a un seguit de prejudicis i estereotips que han acabat agreujant els problemes d'autoestima de la societat de Ponent. Uns problemes que en més d'una ocasió han fregat l'autoodi. A Gràcia (2016a) tracto específicament aquesta qüestió i repasso diversos dels prejudicis que han perseguït el català de Lleida i que fan que sigui vist com:

- un català mal parlat, graciós
- un català rude, propi de pagesos
- un català impur, de segona
- un català corrupte, replè de castellanismes

La poca presència del nord-occidental als mitjans de comunicació catalans no podia sinó afectar el benestar lingüístic dels parlants (veg. 4.1.4.1). Durant molt de temps la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals ha difós un model de llengua exclusivament oriental en què els parlants occidentals difícilment s'hi podien sentir reflectits (Sistac 1992; Ferrando 1992). I aquest fet, al seu torn, ha contribuït a prestigiar una única varietat i a desacreditar la resta, amb unes clares conseqüències en detriment del català nord-occidental. Aquesta tendència ha conduït a les situacions més estrambòtiques que ens puguem imaginar:

La distancia con el modelo lingüístico trae a la palestra ridiculizaciones y casos insólitos, como el de la conocida periodista Mari Pau Huguet, quien en los años 80 fue muy criticada por salir en los medios hablando un catalán híbrido entre dos dialectos, que algunos llamaron *lleidarcelonés*, un batiborrillo dialectal que lo único que consiguió fue crear rechazo por parte de los hablantes de uno y otro dialecto. (Gràcia 2016a: [533])

En efecte, la variant dialectal de les Terres de Ponent no ha estat exempta de desqualificacions i ridiculitzacions per part dels parlants d'altres varietats, especialment del català central. Ferrer-Huch, que estudia quins d'aquests prejudicis romanen vius en el col·loquial mediatitzat nord-occidental a través de dues sèries de TV3, *Lo Cartanyà* i *Gran Nord*, arriba a les conclusions següents:

A *Lo Cartanyà* hi ha una voluntat explícita de reflectir aquells trets més marcats del lleidatà, mentre que a *Gran Nord* s'intenta fer servir un model de llengua menys exagerat, més proper al col·loquial real. A banda, però, d'escollir els trets més marcats del lleidatà amb una finalitat clarament còmica, també podem veure aquesta voluntat d'exageració de *Lo Cartanyà* en una altra opció lingüística per la qual s'ha decantat: l'ús excessiu de castellanismes. (2017: 51)

La veritat és que la sèrie va tindre tant bon èxit com mala crítica, fins al punt que va haver de ser retirada de la graella. Jo mateixa he fet constar diverses vegades la decepció que va suposar entre la població de Ponent (Gràcia 2020a: 138):

With an exaggerated and far from natural north-western accent, Cartanyà [el protagonista de la sèrie] is a caricature of a young man from Lleida, former national TV weatherman now working on local TV. The series was not free of controversy. It was the first TV series to employ the north-western dialect and there had been high expectations for what could have been a great opportunity to promote and dignify the dialect. As it became clear that the series was more interested in playing for laughs, certain sensibilities were hurt.

Xavier Bertran, actor i director de la sèrie, sempre va assegurar no entendre les crítiques, però no va saber assumir el que suposava la manca de produccions serioses en nord-occidental: «en el moment en què un dialecte ja es troba de manera normalitzada als mitjans, se'n poden fer produccions de diferents registres» (Ferrer-Huch 2017: 51). És per això que *Plats bruts* no va comptar amb aquests problemes.

D'altra banda, paga la pena destacar un comportament lingüístic diferenciat en funció del sentiment de catalanitat. Només així s'explica la manera d'actuar tan distinta de la població de les Terres de l'Ebre en comparació amb la de Lleida.⁶⁰ Segons Rull (2006: 21), a la regió de Ponent se senten més integrats a la xarxa urbana liderada per Barcelona, motiu pel qual el patró lingüístic irradiat pels mitjans de comunicació va ser acceptat amb certa facilitat a canvi de renunciar a

⁶⁰ Pradilla (2014: 117-122) exemplifica amb alguns autors ebrencs del darrer segle l'aposta que fan per un model de llengua escrita amb base tortosina.

les particularitats lingüístiques patrimonials, cosa que no ha succeït en el cas del tortosí. Així ho explicava a Gràcia (2019: 352): «[...] del que no hi ha cap mena de dubte és que des de Ponent ha existit una renúncia, conscient o inconscient, dels trets lingüístics propis.»

Solís, que ha estudiat les actituds lingüístiques a les escoles de Ponent en relació amb la qüestió del dialecte, és del parer que «si bé s’han fet uns esforços considerables quant a la introducció de l’ensenyament *del* català i *en* català a l’escola, no s’ha tingut en compte una educació de tipus sociolingüístic respecte de la diversitat dialectal de la llengua, que podria evitar determinats prejudicis sobre les varietats lingüístiques no estàndards» (Solís 2001: 71). Aquesta mancança queda clarament palesa en la confecció de material docent. En l’àmbit universitari lleidatà, també Teixidó s’ha mostrat crític: «Si els parlants nord-occidentals no usen determinades formes és perquè no han vist mai en cap llibre de text res que no siga el model central, això sí, acompanyat de vaguetats i generalitzacions diverses respecte dels parlars perifèrics» (Teixidó 2000: 52). Justament en aquesta línia, jo mateixa he explicat les dificultats i contradiccions que pot arribar a trobar un professor occidental a l’hora d’ensenyar català des de l’estàndard central (Gràcia 2018).

Certament la lluita per la conservació del nord-occidental topa a diversos esculls, tal com explicava a Gràcia 2019 (354-355):

[...] és realment simptomàtic que els correctors de l’editorial lleidatana per excel·lència, Pagès editors, hagin optat per minimitzar-ne la presència [de trets lingüístics patrimonials]. Els casos més emblemàtics els presenten les formes dels possessius *meua*, *teua*, *seua*, els infinitius *tindre* i *vindre* i alguns substantius com *redona*. I és que el drama del nord-occidental es fa sobretot palès quan els mateixos parlants critiquen qualsevol iniciativa per potenciar i visibilitzar els minsos trets propis no condemnats per la normativa. És el que succeeix amb el rotatiu de més tiratge a les Terres de Ponent. Des de l’aparició de la versió catalana l’any 1997, el diari *Segre* ha vetllat per difondre característiques nord-occidentals de l’estàndard, en un exercici de selecció de les formes patrimonials davant d’altres de diasistemàtiques *-atansar* per *acostar* o *padrí* per *avi*. Però encara hi ha lectors que, lluny de veure-hi la voluntat de contribuir al prestigi i

valoració de la varietat lingüística que parlen, s'esforcen per menystenir aquelles formes que ja han interioritzat com a pejoratives. [...]

En el cas que ens ocupa, s'hi han sumat aquests dos factors: d'una banda, la manca de referents reconeguts que impossibilita la supervivència de les formes pròpies i, de l'altra, els prejudicis intracomunitaris que sovint han acompanyat el nord-occidental i que queden prou exemplificats en el (des)qualificatiu *lleidetà*, que qui més qui menys ha sentit en alguna ocasió.

L'elevat nivell de renúncia dels trets morfològics i lèxics patrimonials contrasta amb la conservació de les característiques fonètiques, atès el fidel manteniment de les vocals tòniques i àtones nord-occidentals. D'aquí que Sistac (1992) descriu el nord-occidental com una modalitat lingüística morfosintàcticament adscrita a la llengua normativa i fonològicament nord-occidental.

Comptat i debatut, la societat ponentina ha acabat interioritzant un complex lingüístic que paradoxalment es contraposa al profund sentiment de catalanitat de què suara parlàvem.

3.1.7.4. La ideologia lingüística dels joves lleidatans

Darrerament hem sabut que la tendència de la població nascuda i resident a la ciutat de Lleida d'entre 20 i 30 anys està canviant. El TFM⁶¹ *Consciència identitària lingüísticonacional i autoestima dels joves lleidatans i lleidatanes* (Gràcia 2013), que vertebrava en un sol eix la llengua catalana –i la variant dialectal–, les emocions i la capital de Ponent, posa en relleu canvis en positiu –excepte el punt 4 de la llista següent– pel que fa a l'autoestima i a la consciència identitària i lingüística. Els resultats es resumeixen en els diversos punts que segueixen (Gràcia 2016b: 111):

1. Envigoriment de l'arrelament a la terra que desemboca en una certa satisfacció per reconèixer-se lleidatà o lleidatana.
2. Consolidació de la filiació catalana per part de la societat jove de Ponent.

⁶¹ Cal tenir en compte, però, que la recollida del corpus data del 2013.

3. Augment del sentiment nacional català en detriment del sentiment nacional espanyol amb les consegüents perspectives de futur polític i social.
4. Manteniment d'actituds diglòssiques en perjudici del català en relació amb l'ús dels mitjans de comunicació i sobretot en la tria de la llengua al cinema i en les converses quotidianes davant de situacions que propicien l'ús de la llengua dominant.
5. Elevat grau de satisfacció amb la llengua catalana –malgrat tot–, i també amb la variant dialectal pròpia, tot i que amb una certa evidència d'una actitud passiva davant la seua promoció i dignificació.
6. Trencament amb el passat immediat en abandonar un cert sentiment d'autoodi per començar a treballar l'autoestima personal i grupal a través de tots aquells factors que hi influeixen directament (infraestructures, economia, abelliment de la ciutat, cultura, representació política, etc.).
7. Reclam d'un major reconeixement polític, econòmic i social, que implica necessàriament bandejar per sempre els prejudicis en pro del provincianisme –de llengua, d'imatge, etc.– de la ciutat i la ciutadania.

Quant a la llengua i a la variant dialectal, que és allò que més ens interessa, cal destacar que el 78 % dels informants no considera el nord-occidental un dialecte poc distingit, un 85 % creu que no està massa castellanitzat, el 84 % pensa que no és un català d'anar per casa, *de poble*, etc., i ja pràcticament ningú s'esforça per parlar en dialectes orientals (barceloní i gironí especialment) com sí que ocorria en generacions anteriors.⁶²

Així doncs, i malgrat la constatació que algunes actituds dels joves lleidatans i lleidatanes d'entre 20 i 30 anys encara requereixen d'ésser treballades, sembla que en general les conclusions són esperançadores i res no hauria de fer pensar que la tendència no s'hagués de mantenir. És de tots sabut, però, que els fets sociopolítics sempre poden modificar el curs de la història.

⁶² A pesar d'aquests resultats, alguns informants entrevistats del corpus B d'aquesta tesi han confessat conèixer encara avui aquest tipus de comportaments; és a dir, saben que hi ha gent propera a ells que en un entorn oriental intenta dissimular els seus trets occidentals.

3.1.7.5. La salvaguarda del patrimoni lingüístic

Ateses les actuals circumstàncies de pèrdua dels trets patrimonials propis,⁶³ han sorgit els darrers anys algunes iniciatives promogudes per la comunitat científica en pro de la promoció i dignificació del nord-occidental (veg. 4.1.4.2). Jo mateixa ho he comentat anteriorment (Gràcia 2019: 351-352):

En una època en què l'interès pel paper de la diversitat diatòpica respecte de l'estandardització de la nostra llengua és més que evident, lingüistes com Ramon Sistac o Antoni Ferrando han denunciat sense cap tipus de pudor la poca presència del català nord-occidental en els àmbits formals. El juny de 1991, a propòsit de les Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Lleida, coincidien a fer públiques declaracions en favor de la necessitat d'atorgar al nord-occidental el lloc que li correspon respecte del conjunt de les grans modalitats dialectals de la llengua catalana (Sistac 1992; Ferrando 1992). Altres lingüistes han treballat per oferir eines fiables als professionals de la llengua catalana de la zona nord-occidental del domini lingüístic, tot fent contribucions en diversos àmbits, alguns dels quals (premsa, ràdio, justícia, administració local, universitat, etc.) queden recollits a *Llengua i ús a les Terres de Ponent. Criteris i àmbits d'aplicació* (Julià 2000a).

Al mateix temps, el *lleidatanisme* de què he parlat a 3.1.7.1, com a corrent social provincianista sorgit durant la dictadura per oposició al *leridanismo*, ha reaparegut en l'actual societat de Ponent cinquanta anys després del seu naixement. Tal vegada alguns brots *leridanistas* promoguts des de la mateixa Paeria,⁶⁴ han contribuït de nou a la necessitat de fer bandera de les Terres de Lleida. D'aquesta manera es torna a posar sobre la taula una problemàtica històrica mitjançant xarrades, col·loquis i taules redones com la que es va celebrar el 12 de desembre del 2015 sota el títol «Lleidatanisme, Leridanismo i Lleida Power. Lleida des del segle XIX al segle XXI» (Casals 2017).

⁶³ Fins i tot els dos escriptors més coneguts de Ponent, Manuel de Pedrolo i Màrius Torres, van renegar d'usar formes particulars lleidatanes en llurs obres (Vallverdú 1972: 69).

⁶⁴ Sobretot arran dels darrers esdeveniments polítics i molt particularment de determinades actuacions de l'excalde de la ciutat de Lleida, Àngel Ros, el qual a través de pactes amb partits com C's i PP va fer pensar en un nou intent de descatalanització. Un exemple clar va suposar la negativa per part del Paer en cap a retirar del nomenclàtor de la ciutat els noms de persones vinculades al franquisme, polèmica que encara s'arrossegaria el 2019 (Redacció 2016; Redacció 2019).

De tota manera, no seria forassenyat pensar que el lleidatanisme mai no ha mort del tot, per tal com l'animadversió a la capital catalana avui és ben vigent i sobretot perquè encara ara «la demarcació de Lleida és una de les més oblidades i desconegudes de Catalunya» (Redacció 2015). Això explicaria l'aparició de noves propostes lleidatanistes –o neolleidatanistes–, que no només promocionen els estereotips de pagerolia aplicats, des de fora, a les Terres de Ponent i la seua gent, sinó que també enalteixen la particularitat lingüística. De fet, sovint porten per bandera l'article masculí *lo* o la famosa [ɛ] final.

Aquesta *e* oberta certament ha esdevingut una icona del lleidatà fins al punt que l'any 2009 va donar lloc a una campanya publicitària promoguda pel publicista Julio Estrela, en què una lletra *e* majúscula en posició horitzontal es converteix, per la silueta, en la Seu vella de Lleida, el monument més característic de la ciutat. Segons explica aquest ponentí resident a la Costa Brava, la va dissenyar amb la voluntat de reafirmar la identitat dels lleidatans. Així sorgeix la campanya que durant un temps va revolucionar les xarxes: “Vull que la imatge de Lleida sigui una E” (Ibáñez 2009; Estrela 2009).

Una altra d'aquestes iniciatives és sens dubte *Lo Diccionari lleidatà-català*, del qual he parlat en diverses ocasions. En reprenc un fragment (Gràcia 2020a: 138):

[...] One example of this [=d'aquesta estigmatització] is *Lo Diccionari lleidatà-català*, which three western Catalan speakers began to develop in 1998. Their work quickly spread via the Internet and became so successful that in 2010, *Lo nou diccionari lleidatà-català*, was published and enjoyed record sales in that year's Sant Jordi. In pursuing this aim of reclaiming and promoting the use of Lleida's own speech variety, *Lo lleidatà és fàcil. Txarra'l, sisquere*, was published in 2014, becoming one of the best-selling, non-fiction books in Catalonia. The first edition included a foreword by the actor Xavier Bertran, who played the central character, Vicenç Cartanyà, in a TV sitcom, *Lo Cartanyà*.⁶⁵

⁶⁵ I encara darrerament n'ha aparegut una quarta versió, *Lo diccionari lleidatà* (2017), una edició ampliada amb 400 paraules més i amb pròleg del Sr. Postu.

Pel que fa a la sèrie dirigida per Xavier Bertran, crec que no cal insistir gaire més respecte d'allò explicat a 3.1.7.3. Només voldria posar l'accent en el fet que tant les tres versions del diccionari com la sèrie d'humor duen títols encapçalats per l'article masculí *lo*, l'altre element lingüístic ensenya del nord-occidental lleidatà.

Així mateix, i amb la irrupció d'Internet en la vida de tots, les xarxes socials han esdevingut una immillorable plataforma de difusió de (neo)lleidatanistes que tenen una molt bona acollida i aconsegueixen una ràpida difusió a través de Youtube, Twitter, Facebook i Instagram. És el cas de Lo Pau de Ponts i Postureig de Lleida, dels quals he parlat a Gràcia (en premsa a). Tant Pau Pinós com el Senyor Postu són dos ponentins que compten amb el favor de la societat de Ponent per tal com empren el català nord-occidental i promouen un manera de fer lleidatana. El mateix Postu parla de *viure lleidatanament*.⁶⁶

Lo Pau de Ponts, un jove cantautor català i *youtuber*, s'ha convertit en un fenomen viral a Lleida i de retruc a tot Catalunya, sobretot amb les seues cançons de l'estiu –versions de temes musicals coneguts– gairebé sempre en forma de caricatura i sàtira. Actualment aquest noi de la Noguera ja apareix en molts actes socials i fins i tot compta amb una secció radiofònica diària al programa el Fricandó Matiner de Rac 105. La seua particularitat és que parla i canta en un marcadíssim català lleidatà, que, també cal dir-ho, és curull de castellanismes.

Postureig de Lleida, per la seua banda, constitueix un conjunt de comptes a les xarxes socials darrere de les quals hi ha un individu conegut com a Sr. Postu. Aquest lleidatà que preserva el seu anonimat sota un barret de l'Aplec del Caragol –una de les festes més populars a la capital del Segrià– i una màscara de l'Spiderman, compta amb moltíssims seguidors –*postufans*– i promou a través d'Internet i amb fins solidaris la parla, els costums i el territori de Ponent en diversos àmbits. A més a més, ha generat tot un seguit de marxandatge

⁶⁶ Ho fa constar sovint a les xarxes socials, però ho va proclamar definitivament en el pregó que va pronunciar per obrir les festes de la tardor de Lleida del 2019. Veg. la notícia a: https://www.segre.com/noticies/guia/2019/09/28/viure_mes_lleidatanament_87809_1111.html

(xapes, una cervesa pròpia, una figureta del caganer...) i fins i tot el 2015 va publicar un volum, *Sóc de l'oest*⁶⁷ (Gràcia, en premsa a). El títol, però, no és seu. El reprèn de l'èxit musical del cantant i compositor d'Alpicat David Esterri, conegut artísticament com Lo Pardal Roquer, que s'ha convertit en himne –no oficial– de les Terres de Ponent des que la cançó va ser publicada el 2007 i posteriorment se n'han fet múltiples versions –entre les quals destaquen les de grups com Pastorets Rock, La Pegatina i Obrint Pas.

⁶⁷ Tant d'èxit té entre la societat de Ponent que a la setmana de publicar-se ja se n'havien venut 1.500 exemplars. Veg. <http://www.postureiglleida.com/>

3.2. Objectius i hipòtesis de treball

En aquest primer bloc d'estudi es pretén fer una aproximació a la manera com es viu la llengua en territoris no *centrals* del domini lingüístic català. És per aquest motiu que em proposo, en primer lloc, indagar sobre la representació social de la llengua en territoris perifèrics i fronterers occidentals del territori catalanòfon, on el fet lingüístic es pot arribar a patir en major o menor grau. En aquest sentit i en segon lloc, em plantejo una anàlisi de la incidència que els sentiments tenen sobre la llengua, i la llengua sobre els sentiments.

Així doncs, es tracta de conèixer i identificar, d'una banda, quins elements culturals de caràcter simbòlic associen els parlants catalans de Ponent a la seua llengua de referència i a la varietat que els és més familiar, i de consignar, d'altra banda, quins sentiments –positius i negatius– experimenten davant d'aquests elements. Caldrà tenir en compte, a més, que és molt probable que la mateixa recollida de dades pot despertar reaccions emocionals diverses en funció de la manera com es viu la llengua: es preveu més dificultat als territoris administrativament aragonesos per tal com la llengua es viu com un tabú a la Franja (Sistac, 2012 i 2017) i, en canvi, amb tota normalitat a Catalunya.

La hipòtesi que prenc com a punt de partida radica en el fet que en les zones perifèriques i frontereres occidentals del domini lingüístic la llengua perd força pel que fa al seu caràcter institucional en pro d'una modalitat més pròxima a la vida quotidiana, en què els elements antropològics i folklòrics adquireixen un valor més rellevant (Nadal *et al.*, en premsa). És probable que els parlants de la perifèria i de la frontera representin la seua llengua amb mots que fan referència a les seues formes de vida (menjars, eines i productes del camp, bestiar, festes locals, balls i cançons, arbres, rius, prats o muntanyes, etc.) o amb d'altres que tenen a veure amb els grups de relació i convivència més immediats, és a dir, amb els grups primaris (pares, avis, fills, amics, veïns, etc.); i encara més: amb

la manera comuna que tenen d'anomenar aquelles coses que comparteixen (p. ex. *sisquere*⁶⁸ o *mullarero*).

Com a subhipòtesi, intueixo que el nom que hom assigna a allò que parla condiciona les respostes vinculades a la imatge social de la llengua. Així, qui diu que parla català consigna mots associats al *centre* o també a Lleida (p. ex. la Seu Vella); ara bé, qui diu que allò que parla és lleidatà (o nord-occidental) s'esforça a buscar paraules o formes lingüístiques pròpies d'aquesta variant dialectal, admeses o no per la normativa (p. ex. *granera*, *auliva*, *lo*).

Una altra subhipòtesi té a veure amb el sentiment identitari. Preveig que a la perifèria existeix una inqüestionable i ferma consciència de catalanitat, mentre que a la frontera el reconeixement de la llengua que es parla no sempre implica lligams identitaris.

D'altra banda, i pel que fa als sentiments lingüístics, intueixo que hi ha certa vinculació emocional no només cap a la llengua pròpia sinó també cap a la variant dialectal dels parlants. Una vinculació que hauria de permetre reconèixer que existeix un sentiment d'estimació vers la llengua, que fa que davant d'una hipotètica desaparició d'aquesta els usuaris experimentin emocions negatives. Però no només això, sinó que, a més, la imatge social del codi vinculat a la variant dialectal contribueix a perpetuar un determinat malestar lingüístic visible a través de prejudicis i estereotips ben coneguts.

⁶⁸ Sobre *sisquere*, veg. p. 262.

3.3. Descripció dels corpus

La zona escollida per al treball de camp respon a un dels dos espais simbòlics de la llengua catalana: la perifèria del Principat de Catalunya, concretament la banda occidental.⁶⁹ Treballo, consegüentment, amb una mostra de català nord-occidental contemporani, dividida en dos corpus distints. D'una banda, compto amb una part de la mostra –la que vaig recollir jo mateixa– del projecte «Lengua, identidad y cohesión social: el paradigma de los territorios de frontera lingüística» i, de l'altra, amb un corpus obtingut expressament per a aquest estudi. Del primer en diré corpus A; del segon, corpus B.

La totalitat del treball de camp s'ha dut a terme en sis municipis, no pas escollits a l'atzar, sinó seguint uns clars criteris d'estudis del territori⁷⁰ amb l'objectiu no tant d'obtenir una mostra representativa sinó de poder comptar amb una massa crítica suficient per poder aportar informació sobre la gent dels territoris estudiats.

En una primera fase es va obtenir el corpus A. Així, vaig prendre mostres de quatre poblacions de la frontera occidental del domini lingüístic: Alfarràs i Seròs, que pertanyen a territori administrativament català, i Albelda i Fraga, que es troben en territori administrativament aragonès. Aquesta tria va venir determinada pel treball del projecte del grup, en què participaven un total de dotze municipis distribuïts en sis parelles. Se cercaven poblacions a banda i banda de la frontera administrativa que estiguessin a poca distància (11 km), que comptessin amb fluxos de relacions i que formessin part de comarques diferents. I, com que interessava prendre mostres de nord a sud d'aquesta frontera occidental, les dades van ser extreïdes de les poblacions següents: Montanui i Vilaller, Albelda i Alfarràs, Fraga i Seròs, Calaceit i Batea, Forcall i Pena-roja i Vinaròs i Alcanar. De totes aquestes, les parelles Albelda i Alfarràs, per una banda, i Fraga i Seròs, per l'altra, van ser les escollides per a aquest treball que teniu a les mans. Val a dir que un altre motiu per a la selecció

⁶⁹ Recordem que l'altre espai simbòlic és el centre, tal com s'ha explicat a 3.1.1.

⁷⁰ Veg. 3.1.6.

d'aquests quatre municipis va estar condicionada pel fet que aquests eren justament on jo mateixa havia efectuat el treball de camp del projecte conjunt del grup de recerca.

En una segona fase d'aquest treball de camp vaig recollir les dades del corpus B. Vaig triar la ciutat de Lleida com a mostra més representativa del català nord-occidental lleidatà, al costat d'una localitat ponentina com és Menàrguens, que dista de la capital del Segrià 18,2 quilòmetres. La proximitat, novament, va ser un factor important a tenir en compte per a la selecció d'aquesta petita població, però no pas l'únic. L'oposició vida urbana vs. vida rural així com un nombre més aviat reduït d'habitants van determinar que fos finalment aquest municipi de la comarca de la Noguera el darrer de la mostra. La figura 2 dona compte de la localització en el mapa dels municipis estudiats en funció del corpus al qual han estat assignats.

Figura 2. Mapa de localització dels municipis estudiats segons el corpus

Aquestes poblacions han estat classificades segons el nombre d'habitants. Així, he agrupat Lleida i Fraga com a ciutats i, per tant, municipis grans (més de 10.000 habitants), i Seròs, Alfarràs, Albelda i Menàrguens com a pobles i, doncs, com a municipis mitjans (entre 1.000 i 10.000 habitants) i com a municipis petits (menys de 1.000 habitants).

Municipis	Ciutats		Pobles			
	Grans		Mitjans		Petits	
	Lleida	Fraga	Seròs	Alfarràs	Albelda	Menàrguens

Taula 2. Distribució dels municipis segons el nombre d'habitants

En total he treballat amb una mostra de 319 informants, d'entre els quals hi hagut 301 persones que han contestat un qüestionari i 18 que han estat entrevistades. Les característiques comunes de totes elles són tres: a) haver nascut al municipi; b) haver-hi residit tota la vida; c) ser catalanoparlants. Val a dir que les mostres del corpus A daten del 2016, mentre que les del corpus B són del 2018.

La mostra respon a criteris sociològics d'inclusió com són l'edat, el sexe i el nivell d'estudis. D'aquesta manera, tots els informants es troben en una franja d'edat que comprèn dels 15 als 90 anys, per tal com s'ha volgut recollir la màxima representativitat segons aquesta variable. Amb el mateix objectiu, he procurat que ambdós corpus comptessin amb informants de diversos nivells formatius i amb equitat segons la variable sexe.

Els qüestionaris dels dos corpus són iguals, si bé al del corpus B s'hi han afegit dues preguntes relacionades amb la percepció de la variant dialectal pròpia. Es tracta de les preguntes g) i h). Aquestes preguntes, juntament amb la pregunta f), són de tipus tancat amb tres possibles respostes, mentre que la resta són preguntes obertes (veg. Annex II). El mateix ha succeït amb les entrevistes: les

vuit efectuades en el territori perifèric han incidit especialment en la concepció del dialecte nord-occidental (veg. Annex II).⁷¹

3.3.1. Corpus A

El corpus A, corresponent doncs als territoris pròpiament fronterers, compta amb una mostra de 210 informants. Dels 200 qüestionaris efectuats, se n'han realitzat una cinquantena a cadascun dels quatre municipis. I de les 10 entrevistes totals, se n'han dut a terme 2 a Alfarràs, 2 a Seròs, 2 a Albelda i 4 a Fraga.

Municipis	Fraga	Seròs	Alfarràs	Albelda	Total
Qüestionaris	50	52	44	54	200
Entrevistes	4	2	2	2	10

Taula 3. Distribució del nombre d'informants per municipi. Corpus A

3.3.2. Corpus B

El treball de camp ad hoc, això és el corpus B, s'ha dut a la pràctica a la capital del Segrià i a la localitat de Menàrguens. Un total de 101 enquestats (26 a Menàrguens i 75 a Lleida) i 8 entrevistats (2 a Menàrguens i 6 a Lleida) constitueixen la mostra d'aquest segon corpus.

Municipis	Lleida	Menàrguens	Total
Qüestionaris	75	26	101
Entrevistes	6	2	8

Taula 4. Distribució del nombre d'informants per municipi. Corpus B

⁷¹ A l'apartat de metodologia 3.4.3 s'explica més detalladament el format del qüestionari i el tipus d'entrevista.

La zona de residència dins de la ciutat de Lleida també ha estat un factor a tenir en compte per a la recollida del corpus, si més no per comptar amb mostres de procedència diversa. Així, s'han recollit mostres de diversos barris de la capital del Segrià, com són el Secà de Sant Pere, la Mariola, la Bordeta, Cappont, els Magraners, Centre històric, Balàfia, Universitat, Camp d'Esports, Pardinyes, Joc de la Bola, Rambla Ferran-Estació, Humbert Torres, Clot de les Granotes-Príncep de Viana, així com d'algunes de les partides que componen l'Horta de Lleida i que n'omplen el terme municipal (Gualda, Pla de Raïmat, les Torres de Sanui i Fontanet).

3.3.3. Corpus relatiu als qüestionaris

Una possibilitat d'estudi interessant ens l'ofereix la condició de perifèria no fronterera. En efecte, tot el corpus B compleix aquesta condició. Per tant, dels 301 informants que componen el total d'un corpus perifèric tot ell, 200 informants viuen a la frontera i 101 no.

Zona	Perifèria fronterera	Perifèria no fronterera	Total
Qüestionaris	200	101	301

Taula 5. Distribució del nombre d'enquestats segons la zona

La tria del territori perifèric fronterer ha permès, a més, un treball de camp a banda i banda de la frontera administrativa. Tant és així que 104 persones viuen a la zona comunament coneguda com la Franja, és a dir, en àmbit administrativament aragonès, i 96 viuen en àmbit administrativament català.

Cal tenir-ho present perquè la Franja constitueix un territori amb una personalitat forta, com ja s'ha explicat.⁷²

Frontera	Administrativament aragonesa	Administrativament catalana	Total
Qüestionaris	104	96	200

Taula 6. Distribució del nombre d'enquestats segons l'àrea administrativa a la frontera

Cercant la paritat que adés comentava, he aconseguit realitzar els qüestionaris a 143 homes i a 158 dones.

Sexe	Homes	Dones	Total
Qüestionaris	143	158	301

Taula 7. Distribució del nombre d'enquestats segons el sexe

Quant a l'edat, hi ha 46 informants joves, és a dir, de 15 a 25 anys; 70 informants adults joves, de 26 a 36 anys; 96 informants adults grans, de 37 a 49 anys; 75 informants grans, de 50 a 69 anys i 14 informants vells, de 70 a 90 anys.⁷³

Edat	Joves (15-25 anys)	Adults joves (26-36 anys)	Adults grans (37-49 anys)	Grans (50-69 anys)	Vells (70-90 anys)	Total
Qüestionaris	46	70	96	75	14	301

Taula 8. Distribució del nombre d'enquestats segons l'edat

⁷² Veg. 3.1.6 § 7.

⁷³ La tria de les etiquetes per franges d'edat ha estat fet per l'equip de recerca.

En relació amb el nivell formatiu, s'han classificat els informants segons si tenen estudis primaris (46 individus), secundaris (145 individus) i superiors (110 individus).

Estudis	Primaris	Secundaris	Superiors	Total
Qüestionaris	46	145	110	301

Taula 9. Distribució del nombre d'enquestats segons el nivell formatiu

D'altra banda –i encara que són unes dades no tractades en aquesta tesi doctoral–, ens hem interessat per conèixer la llengua emprada en funció de l'espai de relació en què l'informant es troba o participa. És per això que s'han concretat cinc espais d'interacció: amb els pares (1), amb els avis (2), amb els amics (3), amb la parella (4) i en l'àmbit laboral o formatiu (5).

3.3.4. Corpus relatiu a les entrevistes

Les 18 entrevistes realitzades responen als mateixos patrons que els qüestionaris: a) són fetes a persones que han nascut al municipi; b) hi han residit tota la vida; c) tenen el català com a llengua d'ús habitual.

Quant a l'edat, els informants han estat triats segons tres franges d'edat: a) 16-29 anys (3 individus); b) 30-49 anys; (7 individus) c) 50-67 anys (8 individus), tenint en compte que la persona més jove té 17 anys i la persona més gran en té 67.

Edat	Joves 16-29 anys	Adults 30-49 anys	Grans 50-67 anys	Total
Entrevistes	3	7	8	18

Taula 10. Distribució del nombre d'entrevistats segons l'edat

Pel que fa a la variable sexe, hi ha una paritat total entre els informants: 9 homes i 9 dones.

Sexe	Homes	Dones	Total
Entrevistes	9	9	18

Taula 11. Distribució del nombre d'entrevistats segons el sexe

Així mateix, s'ha procurat obtenir mostres amb diversos nivells formatius, per bé que no ha estat possible trobar gaires informants que només comptessin amb estudis primaris.

Estudis	Primaris	Secundaris	Superiors	Total
Entrevistes	3	9	6	18

Taula 12. Distribució del nombre d'entrevistats segons el nivell formatiu

Com ja s'ha dit, l'orientació de les entrevistes del corpus B ha estat lleugerament diferent de la del corpus A. Així, mentre que a la perifèria fronterera, que respon als objectius del projecte «Nuevos Retos en la Estandarización de Lenguas en Concurrencia. Por la Incorporación de Aspectos Emocionales en la Planificación de los Corpus Normativos», l'entrevista se centrava en la representació i els sentiments cap a la llengua comuna, a Lleida i Menàrguens, s'incidia a més a més en la percepció de la variant dialectal pròpia: el nord-occidental (lleidatà).

3. 4. Metodologia

3.4.1. Les investigacions qualitatives

Sovint la qüestió metodològica ha posat en dubte treballs de molt alta qualitat, atès que fins fa relativament poc la investigació bàsica però també aplicada ha estat únicament quantitativa. Hi ha hagut la tendència a pensar que només era científic allò que resultava d'estudis elaborats a partir de mètodes quantitius. En l'àmbit de les ciències humanes i socials, però, el conjunt d'eines conceptuals i tècniques emprades està demostrant cada dia més la viabilitat de la metodologia qualitativa a partir de la quantificació i el mesuratge de creences, comportaments, valors, hàbits, etc. De fet, des de mitjans dels anys seixanta i amb la davallada de les ciències socials positivistes el rigor i l'excel·lència de les metodologies qualitatives tenen cada dia més adeptes.

I és que aquestes ciències requereixen l'ús de processos de comprensió i intervenció de realitats que afecten les persones. Aquests processos es vehiculen a través del llenguatge, una facultat humana que se situa fora però també dins de l'individu i que condiciona inevitablement la nostra subjectivitat (Ibáñez 2003). Però aquesta subjectivitat no ens impedeix pas d'interpretar la realitat amb unes claus comunes. La pràctica reflexiva suposa una objectivació del coneixement resultant de l'experiència investigadora entre informants i investigador, atès que consisteix a assenyalar, qüestionar-se la pròpia pràctica professional a través d'un compromís que assumim i que intentem projectar de forma pragmàtica sobre cada experiència concreta (Albertín 2005).

El nostre paper com a científics, doncs, deixa de ser passiu pel que fa a la producció de coneixements, ja que el que hem de fer és seleccionar, elaborar i explicar aquests coneixements davant dels quals ens trobem sense perdre el rigor en la feina. Així, és imprescindible tenir una bona coneixença del context en què actuem, sobretot si tenim en compte que les ciències socials i humanes pretenen intervenir en la societat. Precisament per aquest motiu, l'investigador

no pot quedar al marge de l'objecte estudiat, perquè forma part de la realitat que estudia i perquè és des de «dins», des de l'empatia i la comprensió, que pot captar i interpretar adequadament els significats profunds de la realitat objecte d'anàlisi (Íñiguez 1999).

Els dos aspectes més importants a tenir en compte davant d'una investigació qualitativa són, d'una banda, el disseny i, de l'altra, la qualitat de la recerca. Dissenyar qualsevol estudi suposa partir d'un *problema*. A diferència dels estudis quantitius, no es planteja una pregunta *a priori* a què donar resposta seguint un procés lineal i rutinari (problema/hipòtesi/objectius...), sinó que l'objectiu de l'estudi es realitza de forma provisional i es va modificant al llarg de tot el procés. Un procés que passa a ser circular i obert durant el qual tenen lloc reflexions de l'observador que poden donar girs a la mateixa investigació. Es parteix, a més, d'un cos de coneixements subjectius i contextualitzats prèviament validats (Pla 1999; Vázquez 1996).

En una primera fase, cal fer un mostratge, però no pas un mostratge probabilístic, sinó intencional i raonat, atès que es busquen informants que puguin aportar la seua visió de la realitat. Un cop l'investigador ha fet una lectura completa de la informació recollida, ha de procedir a la seua sistematització i anàlisi a partir d'una simplificació de les dades del corpus (ja que sovint són inabastables), una segmentació segons diversos criteris, una categorització de cada unitat temàtica i, per últim, una comprovació de la capacitat d'agrupar aquestes categories mitjançant un mapa de significats.

Quant a la qualitat de la recerca qualitativa, cal tenir present que no es poden emprar els mateixos criteris usats per a les investigacions quantitatives (validesa interna i externa, fiabilitat, objectivitat), entre altres raons perquè l'objectiu no rau a demostrar la separació del subjecte i l'objecte ni generalitzar o universalitzar el coneixement. Caldrà, doncs, aplicar uns criteris de qualitat diferents, com són la credibilitat (el consens comunicatiu entre els agents implicats), la transferibilitat (el grau d'aplicació dels resultats en altres contextos), la dependència (l'estabilitat de les dades) i la confirmabilitat (la neutralitat de l'investigador) (Pla 1999).

Així doncs, amb l'ús de metodologies qualitatives es dona més importància al procés d'investigació, a la intenció estratègica entesa com una mirada de la realitat social, a la no separació del subjecte de l'objecte i a la versemblança, i es malda perquè l'investigador tingui en tot moment un paper actiu i reflexiu, basat en el rigor i en l'honestat. Tot plegat atorga científicitat a les metodologies qualitatives (Íñiguez 1999; Pla 1999).

3.4.2. Pluralitat metodològica

La metodologia emprada per a aquesta recerca, doncs, no podia ser altra que la corresponent a la investigació qualitativa, per bé que s'ha combinat en determinats moments amb pràctiques quantitatives (com ara les anàlisis lexicomètriques).

Com sigui que la dimensió qualitativa es caracteritza per una pràctica reflexiva, he establert les quatre dimensions en què aquesta es fixa (Albertín 2005: 102):

- a) Dimensió històrica: Les mostres són extretes en un període de temps que va de l'abril de 2016 al juny del 2018.
- b) Dimensió cultural: L'entorn cultural correspon al d'una societat occidental i desenvolupada.
- c) Dimensió política: La situació politicoadministrativa, especialment en aquest període de temps (2016-2018), és un motiu més de selecció de l'objecte d'estudi, especialment en els territoris administrativament aragonesos de parla catalana.
- d) Dimensió contextual: És important també la situació social i geogràfica de les diverses microsocietats que engloben la mostra, ja que pertanyen a territoris de la perifèria i la frontera lingüística catalana.

Concretar el *problema* d'aquestes coordenades o definir quin era exactament el meu objecte d'estudi no ha estat una tasca senzilla. El tarannà canviant de la metodologia responia precisament al que adés comentava. No era una pregunta

única, no buscava una solució a un problema; es tractava d'observar i intentar comprendre una part de la societat del Ponent catalanòfon. Tant és així que durant el procés de recollida de dades ha calgut modificar, ampliar, retocar... els qüestionaris i les entrevistes del meu treball de camp. I en últim terme han estat els informants qui precisament m'han donat les claus cap a on dirigir la recerca. Certament ha estat un procés obert i circular, reflexiu i complex, força complex, en què he intentat involucrar-me en la mesura justa amb els meus interlocutors, no només com a investigadora sinó també com a ponentina, sempre sense perdre de vista l'objectiu d'assolir el rigor metodològic requerit per a qualsevol investigació, sigui quantitativa sigui qualitativa.

La tria de la mostra, a més, ha estat intencionada i raonada, per tal com he cercat informants que poguessin explicar la seua visió de la realitat. Fins i tot n'hi ha hagut d'escollits de forma estratègica, és a dir, seguint un mostratge opinàtic (usuaris de la llengua en general) i informants triats segons criteris teòrics (estudiants de la llengua, professionals, militants...), tot plegat amb la finalitat última de garantir la quantitat i la qualitat de la informació (Pla 1999; Goetz i LeCompte 1988). A més, mai s'ha pretès –com ja he dit– que la mostra fos representativa: no ho és pas un corpus constituït per 75 enquestats i 8 entrevistats de la ciutat de Lleida, amb uns 137.000 habitants, i 26 enquestats i 2 entrevistats del poble de Menàrguens, amb uns 850 habitants.

3.4.3. Tècniques de recollida d'informació

Les eines emprades han estat a bastament estudiades i minuciosament analitzades per estadistes i psicòlegs, per tal d'assegurar l'obtenció del tipus de dades que permetin comprendre el comportament com a acte individual però de gènesi social (Moliner i Lo Monaco 2017). En aquest sentit, s'ha tingut una cura especial a l'hora de fer una aproximació sociològica i intercultural per tal de veure i analitzar no només l'estructura i els continguts d'aquestes representacions socials vinculades a la llengua, sinó també com les normes de

pertinença nacional, territorial o lingüística poden incidir en la representació social d'un objecte determinat.

Tres han estat les tècniques escollides per a la recollida de la mostra: els qüestionaris, les entrevistes individuals i l'observació participant amb l'ús del diari de camp.

3.4.3.1. Els qüestionaris

La metodologia tradicional per a la recollida del corpus, basada sobretot en el treball de qüestionaris tancats, presenta una sèrie d'inconvenients importants: coarta la llibertat de resposta, condiona els resultats finals i omet l'expressió d'opinions i actituds. És per aquest motiu que s'ha disposat d'un qüestionari força innovador, que suposa no només un repte científic sinó a més a més un repte personal, en tant que investigadora encarregada de dur a terme el treball de camp. Així, s'ha fet servir una tècnica mixta que permet l'associació lliure de paraules, atès que davant d'una única pregunta oberta es pretenien recollir múltiples respostes sense l'ajuda de diverses opcions. Amb aquesta tècnica es recull informació lingüística però amb una pregunta concreta, de manera que obtenim informació oberta que podríem denominar *discursiva*. I és que l'associació lliure de paraules ens proporciona dades a través de la riquesa del corpus de mots, obtingut sobre allò que denominem camp de representació o imatge social de la llengua, perquè al capdavant l'informant escriu en el qüestionari la manera com pensa les coses (Nadal et al. 2016: 70). A més, es tracta d'una tècnica poc invasiva, atès que dona molta llibertat a l'individu per escriure allò que consideri posant pocs condicionants a l'hora de respondre, únicament que facin servir paraules o expressions breus i que donin un nombre mínim de respostes. Finalment, es tracta d'una tècnica fàcilment adaptable a diferents característiques culturals, edats i nivells formatius (Moliner & Lo Monaco 2017). Com que la denominació també ha estat una qüestió fonamental per a aquesta recerca, s'ha preguntat sobre la *parla*, sense posar-hi cap nom, de manera que la demanda ha estat: *Escriu 12 paraules que associïs al teu parlar* (demanant que l'informant escrivís el que ell parla).

Tenint en compte els objectius de la recerca, el qüestionari dissenyat consta de tres associacions lliures de paraules, una part de preguntes sociodemogràfiques, d'usos lingüístics, d'opinió sobre la variant lingüística pròpia⁷⁴ i finalment una pregunta oberta de definició identitària.

Quant a les tres associacions de paraules, val a dir que la primera està destinada a obtenir informació sobre la imatge social de la llengua (com ens la representem); la segona, als sentiments que s'hi associen (com ens sentim) i la tercera, a la predisposició al comportament en relació amb el català (què estariem disposats a fer), com es mostra a la taula 13:

IDEES	SENTIMENTS	ACTITUDS
Imatge social de la llengua	Sentiments associats a la llengua	Predisposició als comportaments per la llengua

Taula 13. Els tres tipus d'associacions de paraules

Les preguntes sociodemogràfiques ens permeten donar compte de l'aproximació sociològica i de l'aproximació intercultural de què parlàvem. És per això que s'ha demanat pel gènere, l'edat, el nivell d'estudis i el lloc on s'ha produït la socialització durant la infantesa per tenir informació sobre la vinculació amb el territori.

Pel que fa als usos lingüístics, s'ha preguntat per la parla habitual en diferents espais d'interacció, com són la família, els amics, la parella i l'entorn laboral o acadèmic, a fi i efecte de veure els canvis de relació entre aquests espais d'interacció i la llengua emprada.

⁷⁴ Aquestes dues preguntes només apareixen en els qüestionaris del corpus B, tal com s'ha indicat en la descripció del corpus, 3.3.

Les qüestions d'opinió, formulades com a preguntes tancades amb tres possibles respostes en tres graus, estan pensades per obtenir informació sobre el valor que donen i l'actitud davant l'ús del dialecte propi, el nord-occidental (lleidatà). Per acabar, hi ha una pregunta sobre definició identitària que ens proporciona informació respecte de pertinença nacional, territorial o lingüística. La forma final del qüestionari la podeu veure a l'Annex II.

Val a dir que hi ha hagut un protocol d'actuació⁷⁵ de l'investigador abans de procedir a realitzar cada qüestionari. Es tractava de pronunciar un text de presentació que havia de posar en situació l'informant i donar una breu pauta sobre com emplenar-lo, deixant molt clar que no hi havia una interpretació única de les preguntes, així com tampoc respostes correctes i incorrectes (veg. Annex I).

3.4.3.2. Les entrevistes

Com en qualsevol recerca basada en treball de camp, no hi podia faltar la clàssica tècnica de l'entrevista enregistrada, que afavoreix la recollida d'un discurs lligat. Ara bé, en aquesta ocasió el tipus d'entrevista emprada no compta amb preguntes concretes sinó amb eixos temàtics que calia anar desgranant a poc a poc. Aquestes entrevistes semiestructurades i individuals estaven encaminades a conèixer les diferents visions generacionals (pares-fills-nets) respecte a la llengua i els sentiments que s'hi associen no només de la llengua sinó de la variant dialectal pròpia. Es buscava sobretot fer emergir diversos tòpics: contextos d'ús, espais de relació, valors transmesos amb la llengua, sentiments lingüístics i saber l'opinió sobre la diversitat intralingüística, així com la valoració del dialecte propi, dels altres i de l'estàndard.

En vista de les primeres reaccions i amb previsió que poguessin tenir lloc circumstàncies inesperades, es va mirar de trobar emplaçaments i conjuntures

⁷⁵ Tot i que es tracta d'un qüestionari autoadministrat, l'existència d'aquest protocol es justifica per una senzilla raó: és el que s'havia fet servir en el treball del grup de recerca en què diverses persones, entre les quals jo mateixa, eren les encarregades de recollir el corpus de tota la frontera occidental del domini lingüístic.

que afavorissin la conversa amb la màxima naturalitat i, en la mesura que fos possible, que permetessin gaudir d'una certa privacitat i tranquil·litat.

Com en el cas dels qüestionaris, abans de començar cada entrevista s'ha seguit un protocol d'actuació per part de l'investigador. Així, s'ha presentat breument el projecte i els seus objectius, s'ha sol·licitat consentiment per enregistrar magnetofònicament la conversa i s'ha demanat sinceritat i extensió i expansió en les explicacions (veg. Annex IV).

3.4.3.3. L'observació participant amb el diari de camp

L'observació i l'autoreflexió són dues tasques indispensables de qualsevol treball de camp basat en una metodologia qualitativa (Guasch 1997; Albertín 2005). En aquest sentit, el diari de camp ha resultat ser l'eina fonamental on fer constar tot allò que no es veu sobre un formulari escrit ni s'escolta en un enregistrament sonor; una mena de quadern bitàcola que s'ha convertit en l'aliat indispensable en què la investigadora ha abocat aferrissadament cada observació realitzada, cada sensació experimentada, cada experiència viscuda.

I és que l'observació participant és la tècnica més emprada per estudiar des de dins diversos col·lectius i prestar més atenció al punt de vista dels actors. Es tracta que l'investigador deixi de ser una persona aliena per convertir-se pràcticament en un membre de la col·lectivitat i evitar definir, doncs, la realitat social d'una manera simple i cartesiana (Guasch 1997). En aquest sentit, el fet que fos una investigadora lleidatana com ho soc jo qui indagué per tots aquests territoris de parla occidental sens dubte va contribuir favorablement a l'accés als escenaris i especialment als informants, per tal com ja no em veien com una completa intrusa. Partint d'aquesta primera premissa, calia tenir en compte també diverses estratègies a l'hora d'entrar en contacte amb els informants: l'escenari, l'accés als informants i el rol de l'investigador.

L'observació participant pot ser realitzada en múltiples escenaris. La selecció dels primers sovint va en funció de l'oportunitat i la conveniència. Així, a l'arribada a cada municipi em vaig endinsar pels carrers de la vila a la recerca de

persones afables disposades a prestar-me una mica del seu temps. En efecte, els escenaris públics com carrers i places afavoreixen aquest primer contacte, però de vegades poden resultar un xic freds i poden violentar els encontres entre investigador i informant. El segon pas, doncs, és l'accés a establiments, especialment bars o cafeteries, on podem esperar que les persones gaudeixen del seu temps lliure. No és estrany que els primers contactes propicien trobades amb d'altres informants en escenaris privats. Per exemple, realitzar el qüestionari d'un dels informants em va conduir a dur a terme una entrevista a la seua mare a casa. Així és com les llars dels informants, d'intermediaris o la meua pròpia han esdevingut l'espai més confortable per a efectuar les entrevistes. La tranquil·litat i el silenci han afavorit el desenvolupament natural de les converses i han facilitat l'enregistrament per a la seua posterior transcripció.

Quant a l'accés als informants, com he comentat adés, el boca a boca hi ha tingut un paper cabdal, sobretot un cop haver explicat bé l'objectiu del projecte. És per això que no en pocs casos hi ha relacions de parentiu o d'amistat entre els mateixos informants. Així, a més, s'evita la tensió produïda en experiències precedents en l'interior d'alguns establiments comercials o locals de restauració. Per tal de gestionar la tensió que pot generar la presència de l'observador i també a fi i efecte de no distorsionar la recerca, he intentat assumir un rol un xic allunyat al de l'investigador: una persona coneguda que enceta una conversa quotidiana. Es tractava, d'una banda, de despertar el seu interès per l'objecte d'estudi i, d'altra banda, d'oferir llaços de confiança i cooperació amb els informants, i confortabilitat en la situació. Seguint Guasch (1997: 44), he fet servir l'empatia com un element fonamental de les trobades i he mirat de cercar similituds biogràfiques amb la persona observada, ja que fan que l'informant no senti la persona aliena tan diferent com ho podia semblar d'entrada. Només així ells, que començaven una mica nerviosos especialment en el cas de les entrevistes, acabaven obviant la meua presència com a observadora externa i podien expressar-se amb la màxima naturalitat possible. Per tant, un cop feta la presentació a partir del text protocol·lari respectiu –o bé el dels qüestionaris o

bé el de les entrevistes– i havent construït algun vincle social amb els interlocutors, s’iniciava l’activitat d’una manera distesa.⁷⁶

3.4.4. La recollida de les dades i les primeres dificultats

Una de les primeres dificultats que cal superar durant el treball de camp és la que es genera just després de l’aterratge a un municipi més o menys ignot: cap a on anar? Passejar pels carrers principals de la vila acostuma a ser una de les opcions més recurrents, seguida del fet d’entrar en establiments comercials, especialment bars o cafeteries, on d’antuvi podríem pensar que la gent que hi trobarem gaudeix del seu lleure.

Davant una persona desconeguda amb una llibreta a la mà⁷⁷ que s’apropa amablement es presenten diverses reaccions. Una de les més repetides és la manca de temps o d’interès –sempre hi ha qui es pensa que els volem encolomar algun producte o fins i tot convèncer-los a fer-se testimonis de Jehovà!; hi ha també qui desconfia dels interessos que pugui tenir algú armat amb un bloc de notes i un bolígraf; d’altres senzillament mostren la incomoditat de parlar amb un estrany.

De tota manera, aquestes són reaccions prototípiques i, per tant, previsibles, que no disten en absolut dels comportaments habituals d’un important gruix de població davant d’una persona que, sense conèixer-nos, s’aproxima a fer-nos preguntes.

Ara bé, la dificultat d’aquest treball es troba, no pas a recollir informació lèxica, fraseològica o dialectològica en general –com ja ha quedat clar–, sinó en els temes que cal fer emergir i en la manera com tractar-los.

⁷⁶ Per a més informació, podeu consultar el diari de camp a l’Annex VIII.

⁷⁷ No cal dir que l’ús del magnetòfon es reserva per a aquells informants més afables –que també n’hi ha– que accedeixen desinteressadament a conversar durant uns trenta minuts davant la presència d’aquest aparell enregistrator.

Trobar un mètode adequat per acostar-se a la població per parlar sobre el seu codi lingüístic no és *a priori* una tasca complicada, per bé que suposa una feina feixuga quan lluguem en la qüestió dialectal. I és que en demanar als ciutadans que s'expressin lliurement sobre les idees i els sentiments que associen al seu parlar i, en últim terme, sobre la relació que troben entre la llengua i la seua identitat nacional, sovint floreixen les més bigarrades situacions. N'hi ha que estan tips de qüestionaris sociolingüístics, però també n'hi ha que hi veuen una molt bona ocasió per expressar-se en i sobre la seua varietat dialectal, especialment tenint en compte l'oblit i el desinterès general per part de la comunitat catalana en els territoris catalanòfons occidentals.⁷⁸ Tot això s'aprecia de seguida que s'hi fa un primer contacte.

Un cop superats els obstacles d'aproximació i d'acceptació a parlar de (la) llengua, apareixen noves dificultats en el camí. Unes dificultats que ara es troben més vinculades amb l'informant que no pas amb l'investigador. I és que, si parlar del nord-occidental a les Terres de Ponent o del català en general a la Franja provoca certa incomoditat, fer-ho de sentiments –i amb un desconegut–⁷⁹ suposa una altra barrera a superar. No hi estem avesats en general; alguns potser no ho fan mai, de parlar d'allò que senten. Tant és així que els manca vocabulari per expressar-se. Perquè sentir sentim tots, però com ho verbalitzem? En general es detecten moltes dificultats a trobar mots que corresponguin a emocions i sentiments.

La tasca resulta especialment complicada perquè els demanem de parlar de sentiments associats a l'idioma. Ben pocs s'han parat mai a reflexionar sobre aquelles vinculacions emocionals que tenen amb la seua llengua. I ara de sobte, un estrany... heus ací. «Ai, no ho sé pas», responen molts. «Ves quines coses de preguntar». Plantejar una situació límit segons el mètode *labovià* no suposa en aquesta ocasió una manera de superar la paradoxa de l'espectador, sinó més aviat de sostraure aquells sentiments que romanen amagats o endormiscats mentre no valorem allò que tenim.

⁷⁸ Veg. 3.1.7.

⁷⁹ De vegades, però, resulta més fàcil obrir-se a algú de fora que a la gent del propi entorn. Així ha quedat palès en algunes ocasions.

El paral·lelisme rau en el perill de mort, però en aquest cas no de l'informant sinó de la llengua que empra habitualment. Una situació hipotètica, que ha de permetre fer emergir els sentiments més profunds vinculats a la parla. Quan aquest, l'informant, no troba els mots adequats per expressar-se davant d'aquesta situació límit, sovint pren importància tot un conjunt de recursos no verbals que transmeten tant o més allò que estem cercant: la mirada, l'expressió facial, el moviment de braços i mans... són tots ells el reflex de l'ànima –i mai millor dit. Aquests aspectes justament són els que he fet constar en el diari de camp.

Finalment, s'hi afegeix un altre esglaó que cal pujar: el tipus de qüestionari. Hi ha qui el pren amablement amb la mà i s'afanya a cercar un bolígraf per escriure a raig tot allò que se li va acudint. Perquè sí, s'ha d'escriure. I això és el que fa mandra a una altra part important dels enquestats. Malauradament, la peresa no és l'únic pretext que troben a encomanar a l'investigador d'exercir de copista. També hi ha el desconeixement del codi escrit en llengua catalana i, en determinats casos de persones grans, l'analfabetisme. Alguns d'aquest segon grup s'avergonyeixen a confessar-ho i aleshores dissimulen les seues carències escrivint en l'altra llengua que coneixen, la castellana.⁸⁰

No falten, però, queixes i renecs al tipus de qüestionari: «Ai, filla, que difícil que ho feu!» o «No podríeu posar preguntes de sí o no?». Tampoc estan acostumats a respondre'n de manera oberta, sinó que han de ser ells qui ofereixin múltiples opcions –fins a dotze, ni més ni menys! Per sort: tants caps tants barrets. També he topat amb informants a qui els ha agradat l'experiència i encara, un cop finalitzada, hi haurien afegit mots.

L'estrès lingüístic que traspua entre els *franjolins* –com sovint s'anomenen ells mateixos– s'ha fet palès en situacions de tot tipus, que van des de les més dures i negatives experiències, com insults a la investigadora en mig de més d'un bar, situacions sexistes vinculades a la mateixa persona encarregada de dur a terme

⁸⁰ Aquesta classificació s'entén molt bé quan tenim en compte la variable edat. Així, la major part dels joves emplen el qüestionari en català; entre la gent de mitjana edat n'hi ha que ho fan en castellà, d'altres en català i d'altres dicten les respostes; finalment amb la gent gran gairebé sempre cal fer un exercici extra d'escriptura.

els qüestionaris i comentaris presumiblement graciosos –però més aviat amb poca gràcia. Ara bé, també hi ha hagut llàgrimes de dolor i ràbia continguda, motivades per la catarsi interior efectuada per no pas un sol informant en recordar la pròpia biografia lingüística. S’han d’interpretar en aquest sentit, justament, les paraules de Prior (2016: 1) «Due to its personal and in-depth focus, narrative or autobiographical research is often described as a highly confessional activity».

De vegades, la pluralitat d’opinions ha generat alguna confrontació entre els mateixos participants o àdhuc persones de l’entorn. Afortunadament, aquestes disputes no han donat lloc a conflictes més greus.

Per sort, també he topat amb persones –i un bon nombre– que han volgut contribuir desinteressadament a localitzar-me més informants, perquè els semblava una recerca molt interessant i, certament, han resultat ser de molt gran ajuda.⁸¹

3.4.5. El processament de les dades

Un cop obtinguda la informació a partir de les tres tècniques descrites més amunt he procedit a unificar-la abans de fer-ne l’anàlisi. Els criteris per dur-ho a terme han estat diferents segons si treballava amb les dades dels qüestionaris, de les entrevistes o del diari de camp.

3.4.5.1. Els qüestionaris

D’entrada cal fer constar que en aquesta recerca s’han processat únicament les dades vinculades a la primera de les tres associacions lliures de paraules, és a dir, les que fan referència a la representació social de la llengua. Així mateix, i atès que el corpus d’aquesta primera associació de mots ja ha estat buidat en

⁸¹ Una mostra d’aquest interès la trobareu en la publicació de l’experiència investigadora en forma d’article a la revista local *La Rambla* d’Albelda (Sistac 2016).

una primera fase a propòsit del treball del grup, ara em remetré només a les dades relatives als qüestionaris del corpus B.

El tractament de les dades obtingudes dels qüestionaris s'ha fet a partir d'anàlisis lexicomètriques, que ens permeten un estudi estadístic de material discursiu (textual), el qual al seu torn facilita la comparació de resultats.

Així, una primera lectura dels resultats s'extreu de la llista de les paraules obtingudes ordenades per freqüències d'aparició. Ara bé, com que els informants tenien llibertat absoluta a l'hora d'escriure les seues respostes, aquesta llista de mots ha resultat inabastable per a poder-hi treballar, de manera que ha calgut reduir-la.

En efecte, la codificació d'aquest corpus ha suposat la simplificació de les dades a partir d'un elaborat procés de lematització i categorització. En un primer moment, ha estat necessari fer una primera simplificació de les dades a partir de criteris ortotipogràfics, per tal d'agrupar diverses paraules en un sol lema⁸² (p. ex. AVORRIMENT i ABURRIMENT), però aquesta simplificació ha estat mínima perquè s'ha volgut respectar la grafia dels mots pretesament dialectals. En una segona fase de la lematització, he continuat agrupant les paraules a partir de criteris morfològics, és a dir, he unit paraules iguals flexionades de diferent manera segons el gènere o el nombre (p. ex. PADRÍ i PADRINS). Finalment, i un cop acabada la lematització, també ha calgut fer agrupacions segons criteris semàntics perquè hi havia força mots amb significats propers (p. ex. DIFÍCIL i COMPLEX). La taula 14 mostra tres exemples d'aquesta categorització.

⁸² S'entén per *lema* la veu o entrada al diccionari que li correspondria.

“POBLE”	LLEIDA	MENÀRGUENS
poble	5	2
poble en general	1	
de poble		1
poble		1
TOTAL	10	
“FAMÍLIA”	LLEIDA	MENÀRGUENS
família	10	1
la família	1	1
famílies	1	
parentiu	1	
TOTAL	15	
“LLENGUA”	LLEIDA	MENÀRGUENS
llengua	8	1
la llengua	1	
llengua encantadora	1	
llengua rica	1	
idioma	4	
un idioma	1	
la llengua oficial	1	
la llengua perfecta	1	
TOTAL	19	

Taula 14. Exemples de categorització

El procés de categorització ha exigut cinc revisions diferents, en cadascuna de les quals s’han anat agrupant més categories per tal de reduir el nombre fins a una xifra manejable per poder treballar, però que al seu torn no ens fes perdre informació. En cada revisió ha calgut refer la llista de paraules segons el nombre de freqüències, tal com es mostra a la taula 15.

	CATEGORIA	FREQÜÈNCIA	CATEGORITZAT
1	“IDENTITAT”	10	24
2	“CULTURA”	15	19
3	“LLENGUA”	9	19
4	“PAÍS”	14	15
5	“LO”	14	15
6	“FAMÍLIA”	11	15
7	“INDEPENDÈNCIA”	10	12
8	“COMUNICACIÓ”	7	12
9	“ALEGRIA”	7	11
10	“POBLE”	7	10
11	“HISTÒRIA”	8	9
12	“CATALUNYA”	7	8
13	“CASA”	8	8

Taula 15. Suma de freqüències a partir de la categorització

En concret, i dels 301 qüestionaris realitzats, he obtingut un total de 3.017 respostes –1.452 paraules diferents– de la primera associació lliure de paraules –la que fa referència a la representació social de la parla– que s’han acabat agrupant en 246 categories. Com he dit, aquesta agrupació prioritza la freqüència d’aparició d’un mot davant de paraules de significat similar. Així, la

categoria CARAGOLS, que podria haver estat inclosa en SÍMBOL LOCAL, té una freqüència d'aparició prou elevada per constituir una categoria pròpia. Això també explica que al costat de la categoria FIGURA FAMILIAR hi hagi les categories FILL i PADRÍ, per exemple.

A partir de la llista final resultant del treball en grup de tota la franja occidental del territori, que consta de 63 paraules –en què ja estan distribuïdes en *centre* (estàndard) i *perifèria* (dialectes)–, vaig crear una nova llista de categories, tenint en compte que a partir d'aquesta llista única s'haurien de poder construir quatre prototips per a cada variable (veg. Annex IX). Així, per exemple, podria comparar més endavant els prototips de la frontera occidental (Fraga, Seròs, Albelda i Alfarràs) amb els de la perifèria no fronterera (Lleida i Menàrguens); per tant, hi vaig fer coincidir les categories en la mesura que em va ser possible. Ara bé, com que es tractava d'una llista per freqüències hi van aparèixer noves categories i en van desaparèixer d'altres (veg. taula 16).

CATEGORIES		
No aparegudes al corpus B	Noves del corpus B	
	Per freqüència d'aparició	Per proximitat de significat
LLOC SIMBÒLIC FESTA LOCAL GENT FRUITA LOCAL	LO PADRÍ	ESTIMAR CASTELLANISME PENSAMENT POLÍTICA RENEGAR FRASE FETA SENTIMENTS DIVERSOS

Taula 16. Diferències en les categories resultants del corpus B

Un cop fixades les categories finals, he treballat només amb les més comunes, és a dir, aquelles que tenen una freqüència mínima de 10. Finalment, les 78 categories seleccionades han estat distribuïdes en un mapa de significats definit a partir dels conceptes de *centre* (estàndard) i *perifèria* (dialectes), com es mostrarà més endavant (veg. taula 17 a 3.5).

3.4.5.2. Les entrevistes i el diari de camp

Com he comentat prèviament, totes les entrevistes, que van tenir una durada mitjana de 30 minuts, van ser enregistrades amb un magnetòfon. Després vaig dedicar uns minuts a prendre nota de les dades bàsiques de cada informant. Un cop finalitzats i comprovats els enregistraments, les converses van ser transcrites de forma completament literal, seguint els criteris de transcripció de Poland (2002) (veg. Annex VI) i conservant, per tant, no només l'aparició de formes dialectals sinó també de barbarismes (veg. Annex VII), els quals han estat transcrits sense cap marca tipogràfica.

Les observacions que jo mateixa havia anat anotant als qüestionaris un cop me'ls havien lliurat o en un full a banda durant el procés de l'entrevista, van ser buidades en un document a part, una mena de quadern de bitàcola, en què jo mateixa, havent finalitzat la jornada de treball de camp, les complementava amb les meues percepcions i reflexions (veg. Annex VIII).

3.4.6. Anàlisi de la informació recollida

Atès que he obtingut tant informació qualitativa com quantitativa, els processos d'anàlisi han estat diferents. Per a la informació recollida mitjançant categorització apriorística ha calgut fer una anàlisi de dades numèriques, això és, una anàlisi estadística. En canvi, per a les entrevistes, un cop transcrites literalment, ha estat necessari dur a terme una anàlisi de dades textuais, és a dir, una anàlisi més discursiva, interpretativa.

3.4.6.1. Els qüestionaris

Mitjançant el DTM-Vic,⁸³ un programa informàtic de tractament de dades textuais que ens permet una anàlisi estadística multivariada, s'ha treballat amb la freqüència d'aparició de paraules o segments textuais. L'estudi d'aquest tipus de dades, com a mètode d'anàlisi multidimensional exploratori, permet la creació de les quatre persones més idiosincràtiques de la mostra segons les diverses característiques sociodemogràfiques que ens interessi analitzar. Aquestes quatre persones conformen un prototip. S'entén per prototip la persona o categoria que serveix de model o exemple per representar allò més característic del seu gènere.

Per a aquesta recerca els quatre prototips han estat creats atenent característiques territorials, que s'han agrupat en les categories o variables següents:

- perifèria (Lleida i Menàrguens) vs. frontera (Fraga, Seròs, Alfarràs i Albelda)
- ciutat (Lleida i Fraga) vs. poble (Menàrguens, Seròs, Alfarràs i Albelda)
- Catalunya (Lleida, Menàrguens, Seròs i Alfarràs) vs. Aragó (Fraga i Albelda).
- poblacions (Lleida, Menàrguens, Fraga, Seròs, Alfarràs i Albelda)

Aquests prototips equivalen, doncs, a persones reals i es creen a partir de la comparació entre tots els trets dels elements als quals es comparen. Així, els prototips per població sorgeixen de posar en comparació les dades obtingudes dels informants dels municipis escollits per a aquesta recerca específica, els resultats del quals són diferents de fer-ho de la mostra de tots els municipis en què s'ha treballat amb el grup de recerca, això és, tota la frontera occidental del contínuum lingüístic català (Montanui, Vilaller, Albelda, Alfarràs, Fraga, Seròs, Calaceit, Batea, Forcall, Pena-roja, Vinaròs i Alcanar).

⁸³ Veg. <http://www.dtmvic.com/>

Cal insistir una vegada més en el fet que la selecció mostral no busca la representativitat sinó conformar prototips, els quals reuneixen les característiques més essencials de la perifèria i de la frontera, de Catalunya i d'Aragó, del camp i de la ciutat, i dels diversos municipis. Ens interessa saber, posem per cas, què és característic de la frontera, que al seu torn ho fa diferent de la perifèria.

Així, un cop obtinguts els prototips de cadascuna de les quatre variables, s'han sumat aquelles categories que es repetien, i s'han classificat segons els criteris grupals de centre/estàndard i perifèria/dialectes.

3.4.6.2. Les entrevistes i el diari de camp

Com que els textos suposen un conjunt de dades qualitatives, m'he disposat a dur a terme una anàlisi tradicional qualitativa –és a dir, sense l'ajut de cap software–, que m'ha permès descobrir temes i conceptes subjacents importants, tal com suggereixen Rubin & Rubin (1995) (citats a Fernández (1995: 3-4)). A mesura que he anat avançant en l'anàlisi de dades, he pogut anar entrelaçant aquests temes i conceptes, i anar teixint un discurs teòric vinculat al discurs resultant de les mostres dels qüestionaris.

Abans de començar, però, he consignat un codi per a cada informant per tal de preservar-ne l'anonimat. Aquest codi consta d'una primera lletra, que correspon al corpus en què s'inscriu l'entrevista (A o B), i que va separada de la resta de dígitos mitjançant un guionet. A continuació apareixen les inicials del nom i finalment dues xifres que no són res més que el número d'ordre en què es va dur a terme l'entrevista. P. ex.: B-AG07 seria l'entrevista número 7, feta per Annabel Gràcia corresponent al corpus B.

Després, i seguint les orientacions de Fernández (2006), he efectuat diverses lectures exhaustives de cadascun dels textos de les entrevistes, al mateix temps que subratllava mots o expressions que em semblaven importants.

Atès que la informació recollida ha suposat ser inabastable, he considerat necessari dur a terme un procés selectiu basat en l'anàlisi del contingut a partir d'una codificació prèvia. D'aquesta manera, m'he disposat a consignar codis o etiquetes als diversos temes tractats en les entrevistes (molts dels quals eren els mateixos mots subratllats). Aquests codis, que no eren sinó recursos mnemotècnics, m'havien de permetre assignar unitats de significat entre els diversos textos.

A continuació, he buidat els codis en una graella a partir de la qual s'han pogut reconèixer patrons en les dades qualitatives. Finalment, he transformat aquests patrons en categories significatives i temes, tal com proposa Patton (2002) (citada a Fernández (1995: 5)).

Finalment, la cerca d'aquestes categories en el diari de camp m'ha permès vincular les dades no només de la informació enregistrada i de la informació observada durant les diverses entrevistes, sinó també de les anotacions i observacions efectuades durant la realització dels qüestionaris.

3.5. Resultats

3.5.1. Sobre la representació social de la llengua

Una de les primeres evidències a l'hora de configurar la imatge social de la llengua en una mostra constituïda per 301 informants de la perifèria occidental es desprèn de l'observació de les 10 categories amb les freqüències més elevades.

	CATEGORIA	FREQÜÈNCIES
1	LOCALISME	261
2	SÍMBOL GENERAL	110
3	FAMÍLIA	91
4	AMICS	88
5	ESCOLA	76
6	TREBALL	73
7	MENJAR GENERAL	69
8	PROPER	65
9	IDENTITAT	62
10	CULTURA	53

Taula 17. Les deu categories amb les freqüències més elevades

Com s'indica a la taula 17, encapçala la llista la categoria LOCALISME, que destaca molt per sobre de la resta amb una freqüència de 261, la qual duplica la categoria que es troba en segona posició, SÍMBOL GENERAL (110). S'entén per *localisme* tots aquells elements lingüístics que els informants associen a la varietat local del català i que senten com a representatius justament per aquest motiu («aubergínia», «pioure», «keds», «prèssic», «segallosa», «perxe», etc.). No és estrany, doncs, que l'entorn més immediat també es vegi reflectit amb altres categories com FAMÍLIA, AMICS, PROPER i IDENTITAT.⁸⁴

Però també predomina en la imatge social dels informants la idea de la llengua com a producte creat, institucionalitzat i, per tant, com a element aglutinador de la col·lectivitat. Observem que abunden els termes referits a la llengua pública (ESCOLA, TREBALL, MENJAR GENERAL), així com els elements que contribueixen a construir un relat històric (SÍMBOL GENERAL i CULTURA). Sembla, doncs, que en aquesta configuració de la imatge social de la llengua conviuen simultàniament elements que pertanyen al *centre*, entès com l'espai de la llengua estàndard, i a la *perifèria*, que ve a ser l'espai de les llengües locals o dialectes.

Com ja ha quedat aclarit, aquesta polarització de les categories al voltant dels conceptes d'*estàndard* i *dialectes* és la que es preveu més productiva i més rellevant a l'hora d'interpretar les dades obtingudes. Així, quan separem les categories amb una freqüència igual o superior a 10 segons si fan referència a l'estàndard (24 categories) o als dialectes (54 categories), ens adonem de seguida de la preeminència –més del doble de freqüència d'aparició– d'aquests segons en els territoris de la perifèria catalana estudiats.

⁸⁴ Cal interpretar IDENTITAT aquí des d'un punt de vista individual o si més no col·lectiva d'una zona molt concreta i reduïda, tal com ha estat descrita a 3.1.4. És així com des del si del grup de recerca s'ha consensuat la idea de considerar-la més pròpia de la perifèria que del centre.

ESTÀNDARD (24)	freqüència	DIALECTES (54)	freqüència
SÍMBOL GENERAL	110	LOCALISME	261
ESCOLA	76	FAMÍLIA	91
TREBALL	73	AMICS	88
MENJAR GENERAL	69	PROPER	65
CULTURA	53	IDENTITAT	62
LLENGUA ESTÀNDARD	45	CAMP	52
LLENGUA	41	POBLE	50
INDEPENDÈNCIA	37	PROPI	49
COMUNICACIÓ	36	COMUNITAT	48
CATALUNYA	36	TRADICIÓ ⁸⁵	47
POLÍTICA	36	FIGURA FAMILIAR	42
LLUITA	33	SENTIMENT	39
PAÍS	28	NOM POBLE	38
FESTA GENERAL	25	BONIC	38
NORMALITAT	25	ARRELS	37
HISTÒRIA	24	TERRITORI	35
REFERENT GEOGRÀFIC	23	FILLS	34
LLIBRES	22	INFANTESA	34
CIUTAT REFERENCIAL	21	CASA	34
LLOC SIMBÒLIC	21	SÍMBOL LOCAL	34
RIQUESA	19	BENESTAR	31
LLIBERTAT	15	FESTES	31
ESTUDIS	13	LLENGUA MATERNA	30
MASS MEDIA	12	OCI	28
FUTUR	10	CONFLICTE	28
		FRUITA LOCAL	25
		ALEGRIA	25
		CASTELLANISME	24
		ORGULL	24

⁸⁵ Igual que amb la categoria VIDA, per consens grupal es va decidir interpretar TRADICIÓ des d'un punt de vista personal, subjectiu, proper a la zona estudiada.

ESTÀNDARD (24)	freqüència	DIALECTES (54)	freqüència
		PAGESIA	23
		COMARCA	22
		DEIX	22
		RENEGAR	22
		EINA RURAL LOCAL	21
		SENTIMENTS DIVERSOS	21
		VIDA ⁸⁶	19
		AVIS	18
		COSTUMS	17
		LLENGUA LOCAL	17
		HERÈNCIA	16
		MENJAR LOCAL	16
		BARREJA	16
		LO	15
		LLENGUA HABITUAL	15
		FESTA LOCAL	31
		TERRA	14
		PAISATGE	14
		DIFERENT	14
		CARAGOLS	13
		DIALECTE	13
		FRONTERA	12
		FRASE FETA	11
		ESTIMAR	11
TOTAL	903		1837

Taula 18. Distribució de les categories en llengua estàndard i dialectes

Aquests resultats posarien de manifest allò de què parlava anteriorment: la imatge social de la llengua en aquests territoris respon més a una visió

⁸⁶ També per consens grupal, s'ha decidit considerar aquesta categoria com una manera de viure, vinculada, per tant, a la quotidianitat.

individual i particular que no pas a la idea col·lectiva i general de la llengua. Entre els informants preval molt més allò que és íntim que allò que és social, allò que és proper que allò que és llunyà, allò que és personal que allò que és impersonal; per tant, es podria pensar que la *parole* és abans que la *langue*, en termes saussurians. Hem reduït, doncs, els espais d'interacció a la família, als amics, al poble, al territori, a la comarca, però també al món de la pagesia, de les festes i del menjar local. I encara més: als sentiments i a la capacitat d'estimar.

La llengua de tots, però, no és inexistent en l'imaginari dels parlants. Esdevé, sens dubte, un símbol de la col·lectivitat, com ho són les sardanes, els castellers, les calçotades o el FC Barcelona. En efecte –com ja hem vist–, la *langue* aglutinaria la pluralitat de la *parole* en una representació social única. Una representació social que passa pel reconeixement d'un país, d'una història, d'una cultura, etc., categories amb freqüències gens neglibibles. Com a «producte social dipositat al cervell de tots» (De Saussure 1916 [1990: 62]; citat per Nadal 2019: 103), s'identifica amb la llengua pública, la llengua de l'escola i del estudis, la llengua dels llibres i la cultura, la llengua de la comunicació i dels mass media, la llengua de la normalitat, la llengua del futur...; en definitiva; el que molts creuen que és la vertadera llengua. Així, si més no, ho han reflectit els informants amb categories amb freqüències elevades.

Amb tot, *la* llengua, element fonamental en la construcció dels estats-nació moderns, sembla que no aconsegueix imposar-se davant d'una realitat complexa com és la perifèrica i fronterera, si més no en el cas català, (veg. 3.1.6 i 3.1.7) i esdevé intangible sense una escriptura, una gramàtica o un diccionari (Nadal 2019: 101).

Una anàlisi dels prototips que configuren les diverses variables estudiades ens permetrà comprendre més al detall les dades obtingudes. En primer lloc, observem aquelles que oposen els municipis de la perifèria (Lleida i Menàrguens) als de la frontera (Fraga, Seròs, Alfarràs i Albelda).

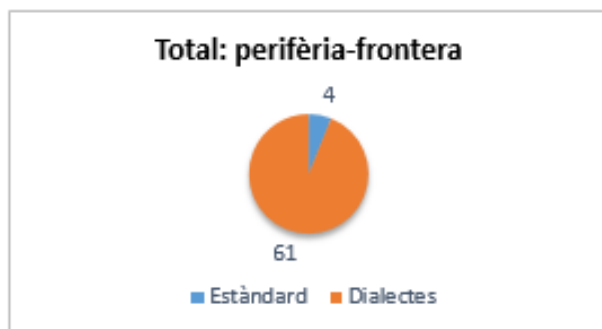

Figura 3. Distribució de les categories dels prototips junts de perifèria i frontera

D'un total de 65 categories⁸⁷ únicament n'apareixen 4 vinculades al *centre* o a l'estàndard. Es tracta de LLENGUA ESTÀNDARD, PAÍS i NORMALITAT. Tota la resta, agrupades segons la nostra classificació a la *perifèria* i, consegüentment, als dialectes (LOCALISME, RENEGAR, FAMÍLIA, AMICS, INFANTESA, SÍMBOL LOCAL, ARRELS, POBLE...), no fan sinó corroborar la idea inicial esmentada segons la qual la llengua en aquests territoris allunyats és percebuda des d'una òptica menys nuclear i per tant com quelcom que s'associa a la proximitat.

PERIFÈRIA				FRONTERA			
ESTÀNDARD		DIALECTES		ESTÀNDARD		DIALECTES	
LLENGUA ESTÀNDARD	1	LOCALISME	29	NORMALITAT	2	FAMÍLIA	4
		SÍMBOL LOCAL	7	PAÍS	1	PROPI	3
		RENEGAR	3			AMICS	2
		CASTELLANISME	2			INFANTESA	1
		LO	2			LLENGUA MATERNA	1
		CAMP	1			ARRELS	1
		PROPER	1			POBLE	1
		ALTRES ⁸⁸	1			ALTRES	1
TOTAL	1	TOTAL	46	TOTAL	3	TOTAL	14

Taula 19. Distribució de les categories dels prototips segons perifèria o frontera

⁸⁷ Quedi clar que el càlcul i les gràfiques mostren les dades reals dels prototips i no percentatges.

⁸⁸ ALTRES inclou categories que, atès que presenten una freqüència inferior a 10, no apareixen a la taula 18.

El més rellevant, però, resulta d'observar quina mena de categories s'agrupen en aquesta proximitat. Així, mentre a la frontera predominen aquelles que tenen a veure amb l'entorn –directament vinculat a la persona– i que es materialitzen a través de *significats*, a la perifèria abunden aquelles que tenen un valor metalingüístic i que més endavant classificarem segons els seus *significants*, com són LOCALISME, RENEGAR, CASTELLANISME i LO (veg. 4.5).

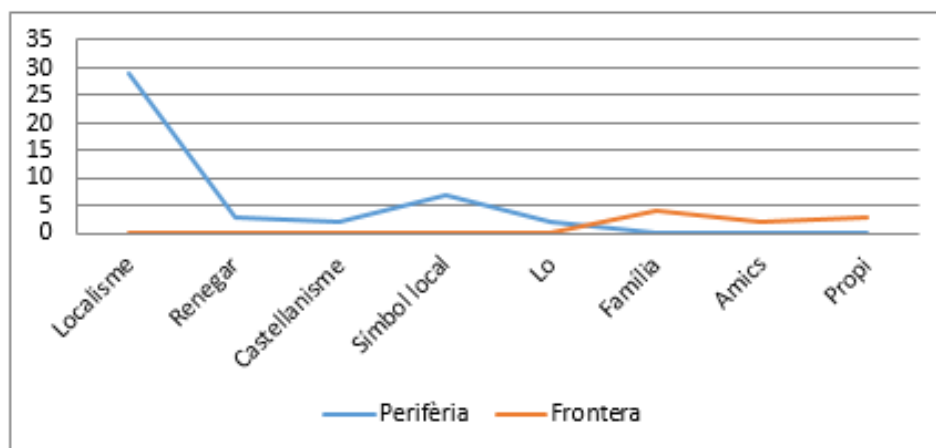

Figura 4. Distribució de categories dels prototips segons perifèria i frontera

Com es pot observar a la taula 19, és elevadíssima la presència de localismes per als prototips de la perifèria (29), mentre que per als de la frontera és completament inexistent. Per contra, aquí predominen, tot i que amb freqüències molt inferiors, categories com FAMÍLIA, AMICS, PROPI, etc. (veg. figura 4).

En segon lloc, confrontem els prototips que resulten de la zona administrativament catalana (Lleida, Menàrguens, Alfarràs i Seròs) als que resulten de la zona administrativament aragonesa (Albelda i Fraga). D'entrada s'observa una important diferència respecte d'aquells que sorgien de la perifèria i la frontera. En aquesta ocasió, l'estàndard apareix en escena amb un pes prou similar al dels dialectes. Així, 40 categories són referides als dialectes i 34 a l'estàndard, tal com es mostra a la figura 5.

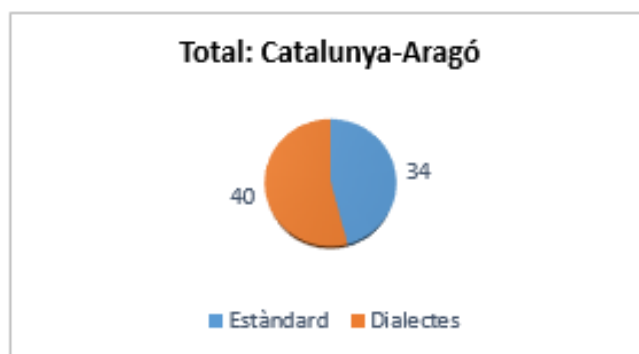

Figura 5. Distribució de les categories dels prototips junts de Catalunya i Aragó

Ara bé, aquesta presència de l'estàndard és deguda principalment als prototips corresponents a la variable Catalunya, per als quals la representació de la llengua encara s'associa majoritàriament al *centre*, amb un total de 32 categories (SÍMBOL GENERAL, MENJAR GENERAL, POLÍTICA, INDEPENDÈNCIA... –aquestes dues darreres denoten una marcada tendència per la politització de la llengua–) enfront de 17 de la *perifèria* (PROPER, FESTES, SÍMBOL LOCAL, SENTIMENTS DIVERSOS...).

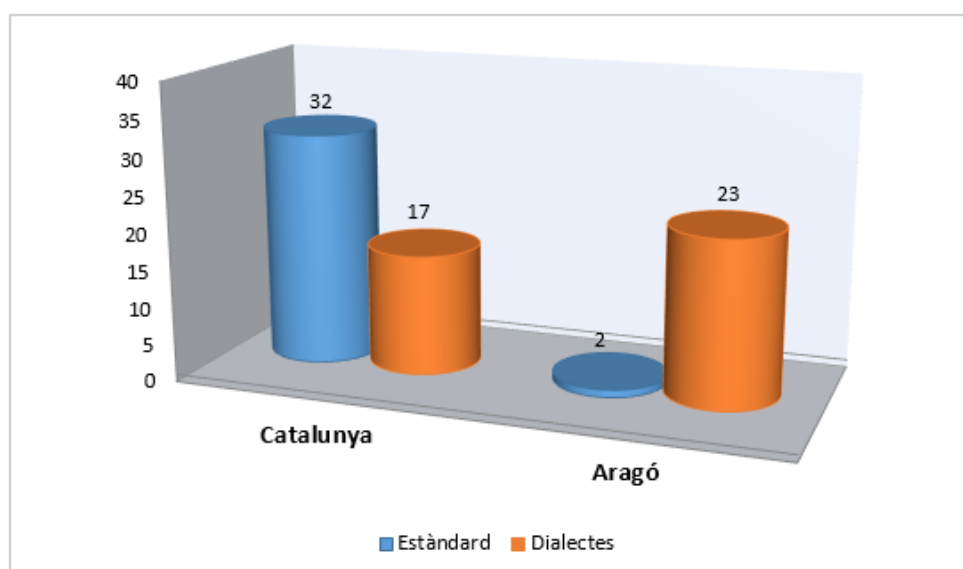

Figura 6. Distribució de les categories d'estàndard i dialectes dels prototips de Catalunya i Aragó

D'altra banda, i com es pot comprovar a la taula 20, els prototips de l'Aragó corresponents al *centre* i per tant a l'estàndard només es representen la parla mitjançant categories tan generals i neutres com LLENGUA i CULTURA, mentre que la *perifèria* i doncs els dialectes són vistos des de la proximitat més absoluta (FAMÍLIA, AMICS, INFANTESA, COMARCA, COSTUMS, TRADICIONS, etc., però també CONFLICTE –que segurament caldria relacionar amb la politització de què suava parlava). Els prototips de Catalunya, per la seua part, presenten una clara tendència a relacionar la llengua amb símbols de caràcter general. Recordem que són símbols com l'himne, els castells, el FC Barcelona, etc. (veg. Annex IX).

CATALUNYA				ARAGÓ			
ESTÀNDARD		DIALECTES		ESTÀNDARD		DIALECTES	
SÍMBOL GENERAL	18	PROPER	8	LLENGUA	1	NOM POBLE	4
POLÍTICA	6	CARAGOLS	1	CULTURA	1	CONFLICTE	4
MENJAR GENERAL	3	SENTIMENTS DIVERSOS	1			INFANTESA	3
INDEPENDÈNCIA	3	SÍMBOL LOCAL	1			FAMÍLIA	3
REFERENT GEOGRÀFIC	2	FESTES	1			AMICS	2
LLIBERTAT	1	FRASE FETA	1			FIGURA FAMILIAR	1
FESTA GENERAL	1	MENJAR LOCAL	1			FILLS	1
CIUTAT REFERENCIAL	1	ALTRES	3			COMARCA	1
						OCI	1
						VEÏNS	1
						COSTUMS	1
						TRADICIONS	1
TOTAL	32	TOTAL	17	TOTAL	2	TOTAL	23

Taula 20. Distribució de les categories dels prototips segons adscripció administrativa

S'observa, doncs, com la penetració de *la* llengua es debilita a mesura que ens allunyem del *centre*; així, a més distància hi hauria menys influència de la

langue en favor de la *parole*, d'acord novament amb una interpretació saussuriana.

En tercer lloc, es constaten importants diferències dels prototips pel que fa a la variable poble-ciutat. En aquest sentit, cal dir d'entrada que la presència de l'estàndard en aquests perfils no és gens menyspreable (28), com es pot comprovar a la figura 7.

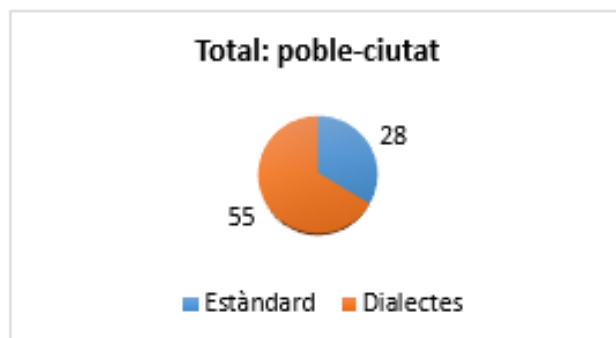

Figura 7. Distribució de les categories dels prototips junts segons poble o ciutat

Ara bé, a diferència dels prototips de ruralia (Menàrguens, Albelda, Alfarràs i Seròs), l'absència de categories vinculades al *centre* es produeix en els prototips resultants de la ciutat (Lleida i Fraga). En altres paraules: la demografia dels municipis i per tant també un nivell superior d'autonomia socioeconòmica fan que la representació social de la llengua emprada es distanciï completament del model referencial irradiat des de Barcelona, mentre que en les localitats més petites la influència de l'estàndard hi deixa petjada.

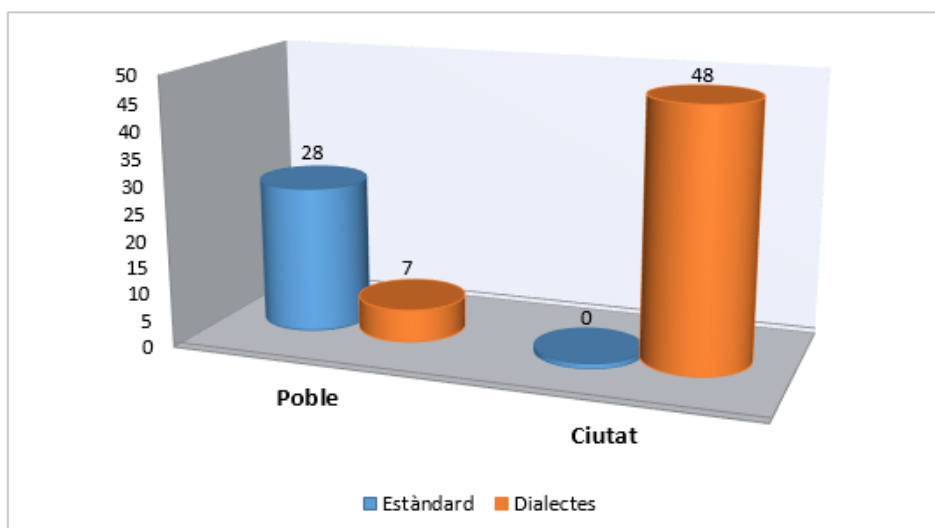

Figura 8. Distribució de les categories d'estàndard i dialectes segons poble o ciutat

Aquí, a les ciutats, la presència del que seria la *parole*, de nou, (LOCALISME i LO) se sobreposaria en suma a altres representacions de la proximitat com és, per exemple, la fruita local. Els prototips de ruralitat, en canvi, opten per tot un seguit d'idees de caràcter general, amb un clar predomini dels símbols generals (13), com podeu veure a la taula 21.

POBLE				CIUTAT			
ESTÀNDARD		DIALECTES		ESTÀNDARD		DIALECTES	
SÍMBOL GENERAL	13	FAMÍLIA	1			LOCALISME	36
MENJAR GENERAL	5	AMICS	1			LO	3
FESTA GENERAL	3	FILLS	1			CAMP	3
REFERENT GEOGRÀFIC	2	FESTES	1			FRUITA LOCAL	1
LLOC SIMBÒLIC	2	MENJAR LOCAL	1			CONFLICTE	1
TREBALL	1	COSTUMS	1			PROPER	1
FUTUR	1	ALTRES	1			ALTRES	3
LLIBERTAT	1						
TOTAL	28	TOTAL	7	TOTAL		TOTAL	48

Taula 21. Distribució de les categories dels prototips segons poble o ciutat

Finalment, analitzem els resultats dels prototips en funció dels sis municipis. De nou, veiem que en conjunt la presència dels dialectes és superior a la de l'estàndard; de fet, gairebé la triplica (veg. figura 9). Analitzem-ho, però, individualment.

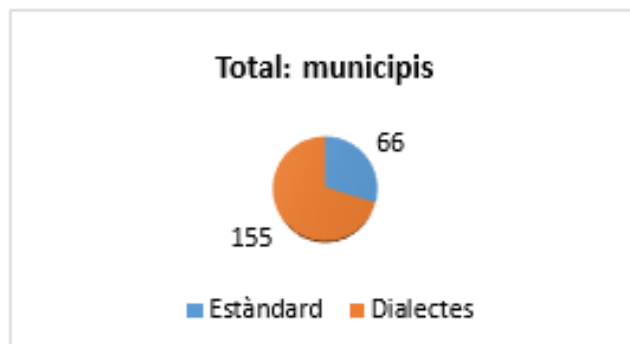

Figura 9. Distribució de les categories dels prototips per municipis

A la figura 10 es pot veure com Seròs és l'únic municipi on la presència de l'estàndard (38) supera –i de molt– la dels dialectes (6) i, per tant, on la seua imatge social té més a veure amb la idea de cohesió grupal i col·lectivitat que no pas amb la d'intimitat i individualitat. A més a més, és força homogènia, si la comparem, per exemple, amb Albelda o Alfarràs (veg. taula 22).

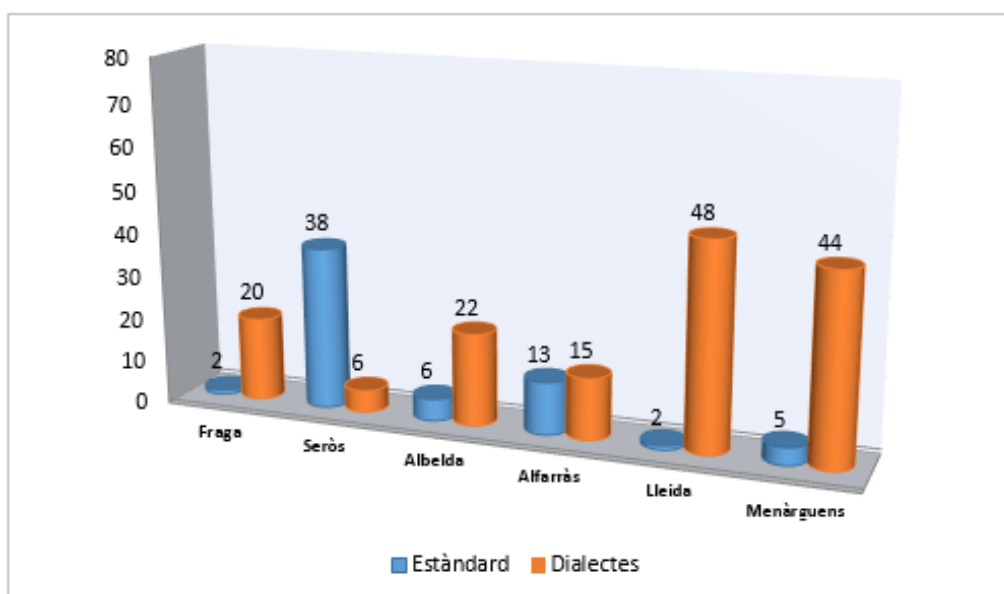

Figura 10. Distribució de les categories d'estàndard i dialectes segons municipis

Contràriament, allà on menys penetra l'estàndard en l'imaginari col·lectiu dels parlants és a Fraga (2) –com potser es podia esperar– i a Lleida (2), i aquesta darrera és on la representació perifèrica de la llengua i, per tant, vinculada als dialectes, es dispara (48), juntament amb Menàrguens (44), duplicant les dades de Fraga.

FRAGA				SERÒS				ALBELDA				ALFARRÀS			
ESTÀNDARD		DIALECTES		ESTÀNDARD		DIALECTES		ESTÀNDARD		DIALECTES		ESTÀNDARD		DIALECTES	
LLENGUA	1	LOCALISME	7	SÍMBOL GENERAL	16	MENJAR LOCAL	1	TREBALL	3	FAMÍLIA	3	CIUTAT REFERENCIAL	4	PROPI	4
CULTURA	1	CONFLICTE	6	MENJAR GENERAL	9	FESTES	1	ESTUDIS	2	NOM POBLE	3	LLIBRES	2	SENTIMENT	3
		FRUITA LOCAL	4	REFERENT GEOGRÀFIC	5	POBLE	1	MASS MEDIA	1	AMICS	3	HISTÒRIA	1	FAMÍLIA	2
		DEIX	2	LLOC SIMBÒLIC	4	PAISATGE	1			TERRITORI	2	LLENGUA ESTÀNDARD	1	AMICS	1
		PAGESIA	1	FESTA GENERAL	3	CAMP	1			COMARCA	2	INDEPENDÈNCIA	1	INFANTESA	1
				LLIBERTAT	1	ALTRES	1			FIGURA FAMILIAR	1	PAÍS	1	ALEGRIA	1
										INFANTESA	1	CULTURA	1	SENTIMENT	1
										FILLS	1	POLÍTICA	1	TRADICIÓ	1
										OCI	1	ALTRES	1	ALTRES	1
										IDENTITAT	1				
										BARREJA	1				
										LLENGUA HABITUAL	1				
										POBLE	1				
										DIALECTE	1				
TOTAL	2	TOTAL	20	TOTAL	38	TOTAL	6	TOTAL	6	TOTAL	22	TOTAL	13	TOTAL	15

LLEIDA				MENÀRGUENS			
ESTÀNDARD		DIALECTES		ESTÀNDARD		DIALECTES	
LLENGUA ESTÀNDARD	1	LOCALISME	25	LLENGUA ESTÀNDARD	2	LOCALISME	23
REFERENT GEOGRÀFIC	1	SÍMBOL LOCAL	12	SÍMBOL GENERAL	1	RENEGAR	5
		RENEGAR	3	MENJAR GENERAL	1	PROPER	5
		CASTELLANISME	2	TREBALL	1	BONIC	3
		LO	1			CASTELLANISME	2
		CAMP	1			CAMP	2
		MENJAR LOCAL	1			ESTIMAR	1
		CARAGOLS	1			FRASE FETA	1
						LO	1
						SÍMBOL LOCAL	1
TOTAL	2	TOTAL	48	TOTAL	5	TOTAL	44

Taula 22. Distribució de les categories dels prototips segons municipis

Recapitem. Les dades totals extretes de la mostra, això és, la llista de categories palesen que en l'imaginari col·lectiu de 301 informants de la perifèria

occidental catalana conviu una imatge institucionalitzada de la llengua comuna, relacionada amb el centre o l'estàndard, al costat d'una imatge més pròxima a la quotidianitat, relacionada amb la perifèria o els dialectes. Ara bé, el pes més important, tant pel que fa a nombre de categories com a freqüència d'aparició, recau clarament en aquesta segona imatge de la llengua més propera. I, a més, existeix una evident preferència per representar-la mitjançant trets lingüístics que els parlants consideren característics del seu parlar, ja que la categoria LOCALISME presenta una freqüència que depassa de molt tota la resta. D'aquí naix precisament la necessitat d'analitzar tot aquest conjunt d'elements lingüístics, que tractaré en el segon bloc d'aquesta tesi (veg. 4).

D'altra banda, l'estudi a partir dels prototips –és a dir les persones més idiosincràtiques de la mostra– segons les diverses variables territorials analitzades posa de relleu les dades següents:

- a la perifèria i a la frontera l'estàndard hi té una representació pràcticament inexistent
- als territoris administrativament catalans l'estàndard exerceix una influència superior que als territoris administrativament aragonesos
- la preponderància dels dialectes és molt superior a les ciutats que als pobles
- les tres parelles de poblacions es comporten de manera molt diferent en funció de la ubicació, del nombre d'habitants, de la influència que hi exerceix la ciutat de Lleida, etc.

3.5.2. Sobre el nom de la llengua i la identitat

He comentat a 3.4.3.1 la voluntat de no donar a les preguntes del qüestionari el nom de *català* –*Escriu 12 paraules que associïs al teu parlar* (escriu el nom de la parla)– a la llengua a l'entorn de la qual havien de reflexionar, atès que la denominació del que parlen constitueix una qüestió fonamental d'aquesta recerca. La necessitat de demanar als informants pel nom que assignen a allò

que parlen no podia sinó generar l'obtenció d'una diversitat de respostes, que ha calgut agrupar en les set categories que es detallen a continuació:

- Català
- Català local o local català: al costat del glotònim s'inclou el topònim d'on és particular (p. ex. «català de Seròs»)
- Local de Catalunya: sense una relació directa amb el català es particularitza el nom de la parla (p. ex. «lleidatà»)
- Local d'Aragó: sense una relació directa amb el català es particularitza el nom de la parla dins d'Aragó (p. ex. «fragatí»)
- *Xapurreja*: parlar de difícil assignació, amb moltes interferències (p. ex. «xapurreja»)
- Geolècte: designació dialectal catalana (p. ex. «nord-occidental»)
- *Xarnego*: mig català, mig castellà (p. ex. «català xarnego»)⁸⁹

Aquesta classificació, consensuada amb el grup, pretén preservar els matisos que els enquestats hi han volgut donar. És per això que conserva les diferències, posem per cas, entre català local i local de Catalunya o *xapurreja* i *xarnego*. Aquest procediment se seguirà també per a les identitats.

Com es pot veure a la figura 10, *català* és el glotònim majoritàriament emprat pels informants. Més de la meitat de la mostra (59 %) diu que allò que parla és *català*, si bé la designació local d'Aragó, encara que a molta distància, també té molts adeptes (14 %). De fet, la forma *fragatí*, la més usada de les que inclou aquesta categoria, està molt arrelada a la *capital* de la Franja (veg. § 9). A l'altre extrem, trobem les denominacions *xapurreja* i *xarnego*. La primera (3 %), també coneguda com a *xapurriau*, té ben poca presència en comparació amb altres territoris de la Franja com el Matarranya (veg. 3.1.3 § 19 i 20). La segona, *xarnego* (1 %), apareix amb un sentit diferent del majoritàriament estès, segons el qual es tracta del fill d'una persona catalana i d'una no catalana. Els informants que han escrit «xarnego» (o «catanyol») a la llengua que parlen al·ludeixen a un parlar molt castellanitzat, que és el que fan servir. La negació a

⁸⁹ A l'Annex X es pot veure una agrupació més detallada de les respostes recollides dins les categories segons el nom de la parla i la identitat.

emprar el nom de *llengua catalana* no només és palesa en municipis aragonesos, sinó que també un gens menyspreable 9 % dels informants defineix la seua parla com a local de Catalunya (p. ex. «serosà»), més fins i tot que els que opten pel particularisme català, és a dir, els es decanten per opcions del tipus «català de Fraga» o «serosà català» (8 %).

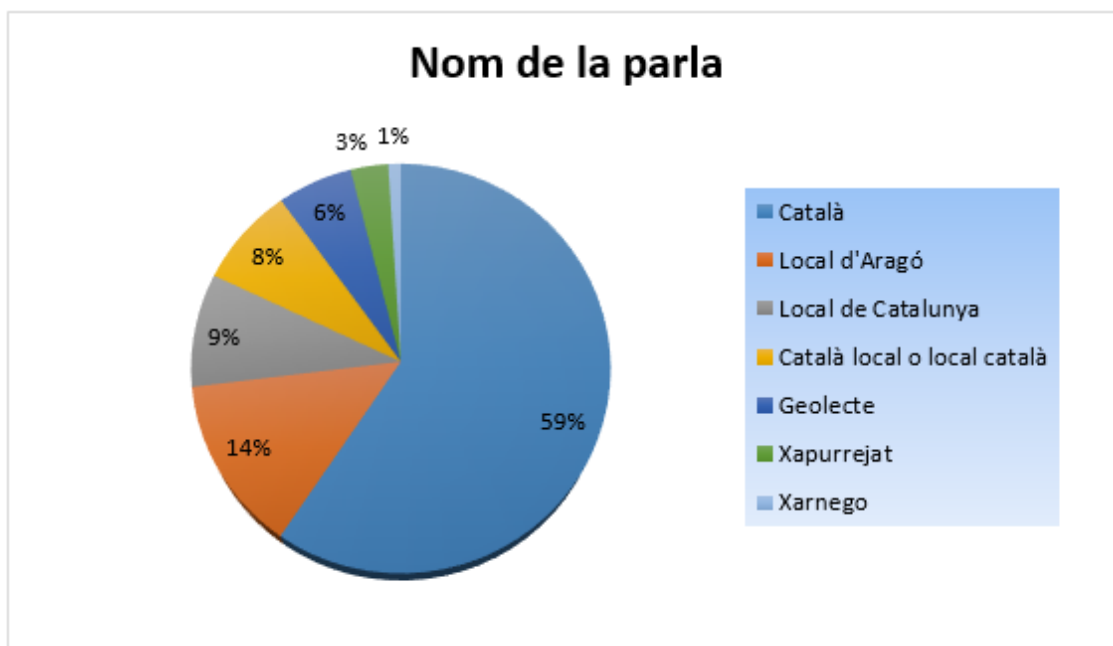

Figura 11. Distribució global del nom de la parla

Pel que fa a la pregunta *com et definiries identitàriament?*, hi ha hagut una multiplicitat de respostes, les quals han quedat agrupades en nou categories –dues més que les relacionades amb el nom de la parla–, encara que alguns informants –pocs (1 %)– han deixat la pregunta en blanc (Ns / Nc). Així doncs, tenim les identitats següents:

- Catalana: inclou el terme *català* sense connotacions ideològiques (p. ex. «catalaníssim»)
- Aragonesa: remet al gentilici o territori administrativament aragonès (p. ex. «de la Franja»)

- Escalar: incorpora diversos gentilicis ordenats per adscripcions (p. ex. «fragatí aragonès espanyol»)
- Compartida: agrupa diverses identitats no escalars (p. ex. «aragonès català»)
- Ideològica: conté definicions a partir de pensaments o tendències polítiques (p. ex. «ferm i conseqüent catalanista»)
- Local: fa referència a la zona, comarca o municipi (p. ex. «alfarrassí»)
- Espanyola (p. ex. «espanyol»)
- Local (Lleida) català: afegeix a la identitat catalana la particular lleidatana (p. ex. «català lleidatà»)
- Diverses: inclou respostes molt variades difícils de classificar (p. ex. «ciudadà del món»)

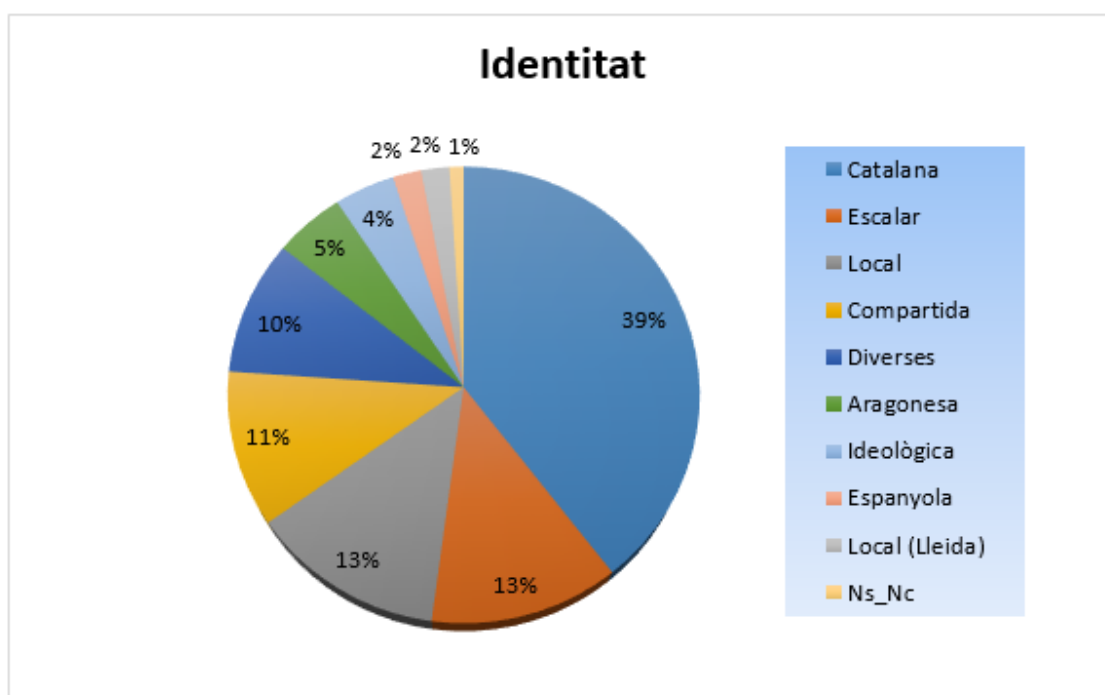

Figura 12. Distribució global de la identitat

Com es desprèn de la figura 12, la identitat amb més representació és la catalana (39 %), molt lluny de l'aragonesa (5 %) i encara més de l'espanyola (2 %), però amb un resultat molt inferior al nom de la parla *català* que hem vist a la figura 10 (59 %), fet que indica que no existeix una associació directa entre nom de la llengua i identitat. D'altra banda, la identitat local (13 %), la segona amb més

representació juntament amb l'escalar, fa pensar en la necessitat dels informants d'autodefinir-se en termes no tan genèrics (p. ex. «lliterà»).

Tenint en compte que només dos municipis dels sis estudiats pertanyen administrativament a l'Aragó (35,2 % del total de la mostra), no hem de menystenir els resultats que s'obtenen pel que fa al nom de la parla i a la identitat en funció a l'adscripció administrativa (veg. figures 13 i 14).

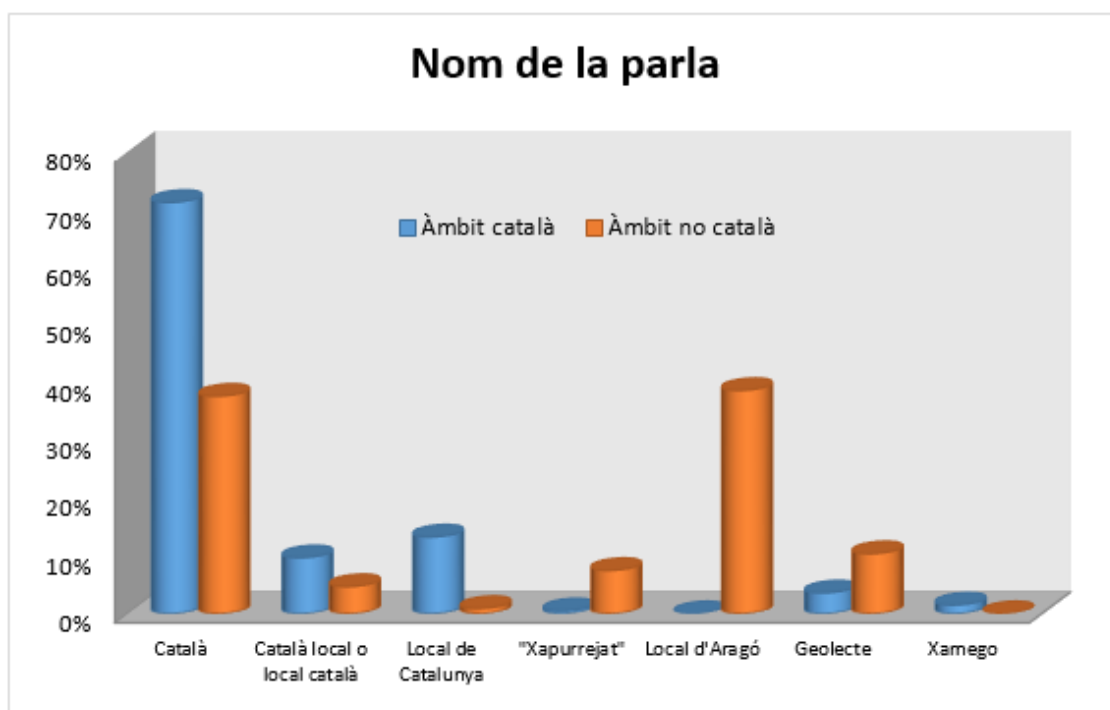

Figura 13. Distribució del nom de la parla per àmbits

Així, com calia esperar, el percentatge més elevat és per als informants de la zona catalana que diuen que allò que parlen és català (71,3 %). L'interessant, però, resulta de comprovar que gairebé un 80 % dels informants de la zona aragonesa es debaten entre català i una parla local d'Aragó a pràcticament parts iguals (37,7 % i 38,7 %). A més, sobta que la precisió dialectal (occidental, nord-occidental) però al capdavant catalana sigui més representativa per als informants aragonesos (10,4 %) que per als catalans (3,6 %).

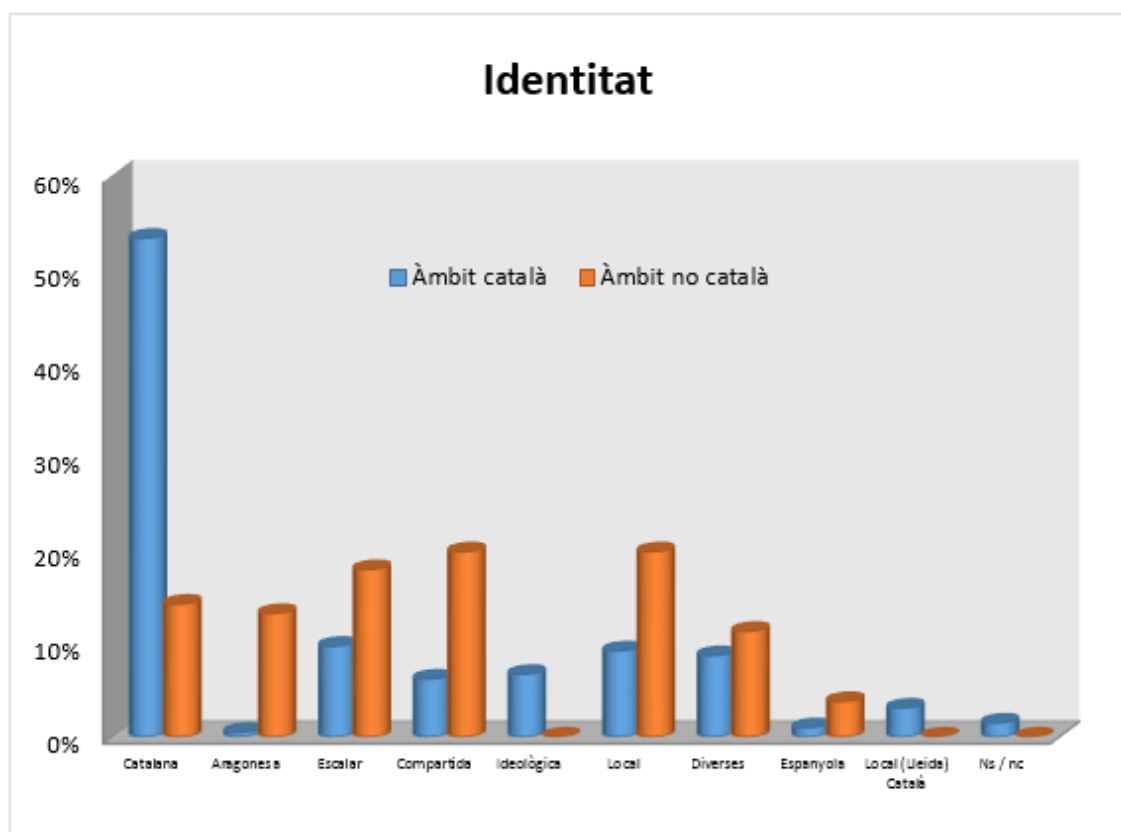

Figura 14. Distribució de la identitat per àmbits

D'altra banda, a la zona administrativament catalana la identitat catalana és la clarament majoritària (53,3 %), mentre que a la zona aragonesa dues són les opcions preferents, amb exactament el mateix percentatge de vots: la compartida i la local (19,8 %). De tota manera, en aquest àmbit no català les identitats es presenten molt diversificades –l'escalar, la catalana i l'aragonesa també tenen molts adeptes–, al contrari que en el català, on, com acabem de veure, hi ha una clara predilecció per la identitat catalana. Ara bé, hi ha més informants residents a l'Aragó que s'identifiquen com a catalans (14,2 %) que no pas com a aragonesos (13,2 %).

Si individualitzem les dades per municipis (veg. figures 15 i 16), ens adonem que a Menàrguens –seguit de Seròs (73,1 %) i Alfarràs (70,5 %)– és on més s'assigna el glotònim *català* a la llengua (84,6 %), i que a Fraga és on menys s'usa (20 %) –per bé que és la segona designació preferent– en favor de la denominació

localista *fragatí* (72 %). No obstant això, la forma *català* està per damunt –i molt– del terme *xapurrejat* (4 %) –menys que a Albelda (9,3 %).

Contràriament, Albelda es comporta com els municipis catalans, de manera que *català* hi és l'opció preferent (55,6 %). A més, aquí, la segona forma predominant és la del geolecte (20,4 %), cosa que no passa en cap més població.

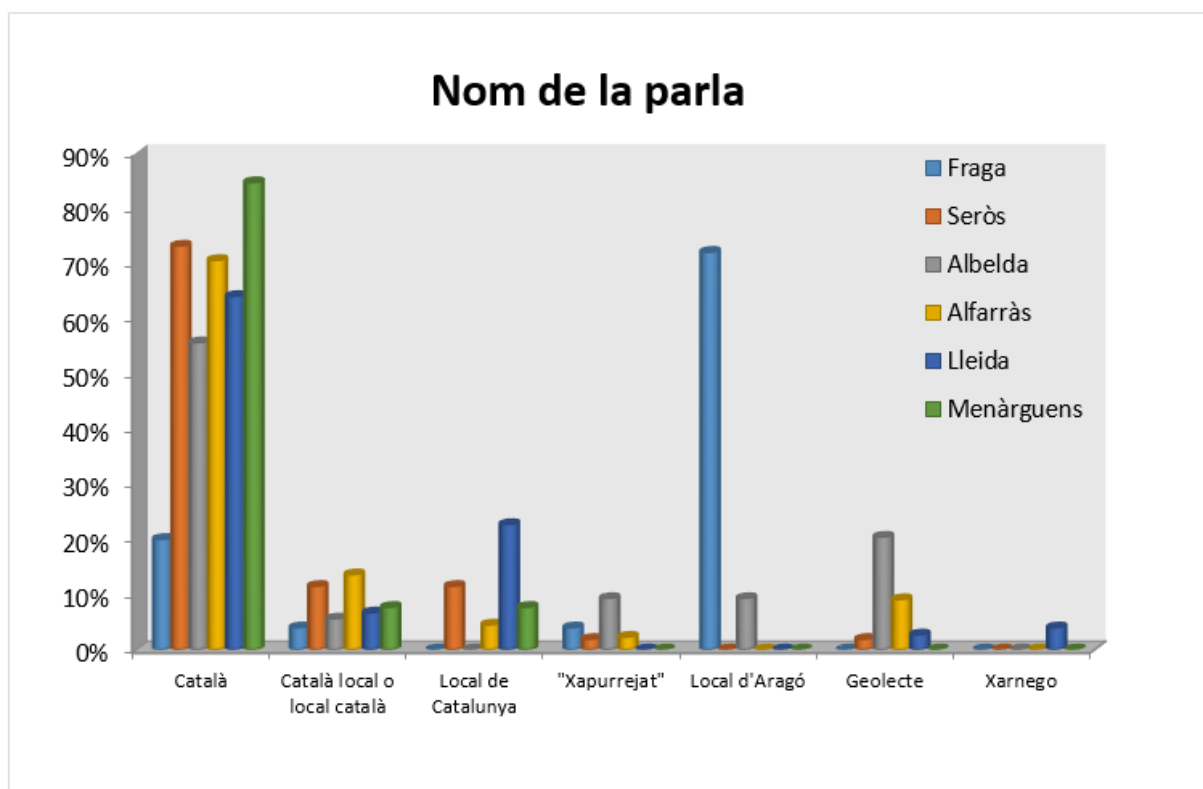

Figura 15. Distribució del nom de la parla per municipis

Ara bé, no és Menàrguens la que encapçala el rànquing d'identitat catalana (50 %), sinó Seròs (65,4 %), seguida d'Alfarràs (54,5 %). A Lleida aquesta identitat està més diversificada i, encara que és de majoria catalana (45,3 %), s'hi veu créixer una identitat catalana més precisa, lleidatà català (8 %), que no naix en cap altre municipi.

Fraga, per la seua banda, presenta una diversitat notable quant a identitat. L'escalar (24 %) i la compartida (33,3 %) són les opcions preferides. I una altra

dada rellevant: a Alfarràs i a Menàrguens no hi ha cap informant que s'identifiqui com a espanyol, si bé a la resta de municipis els percentatges d'aquesta identitat tampoc no són transcendents.

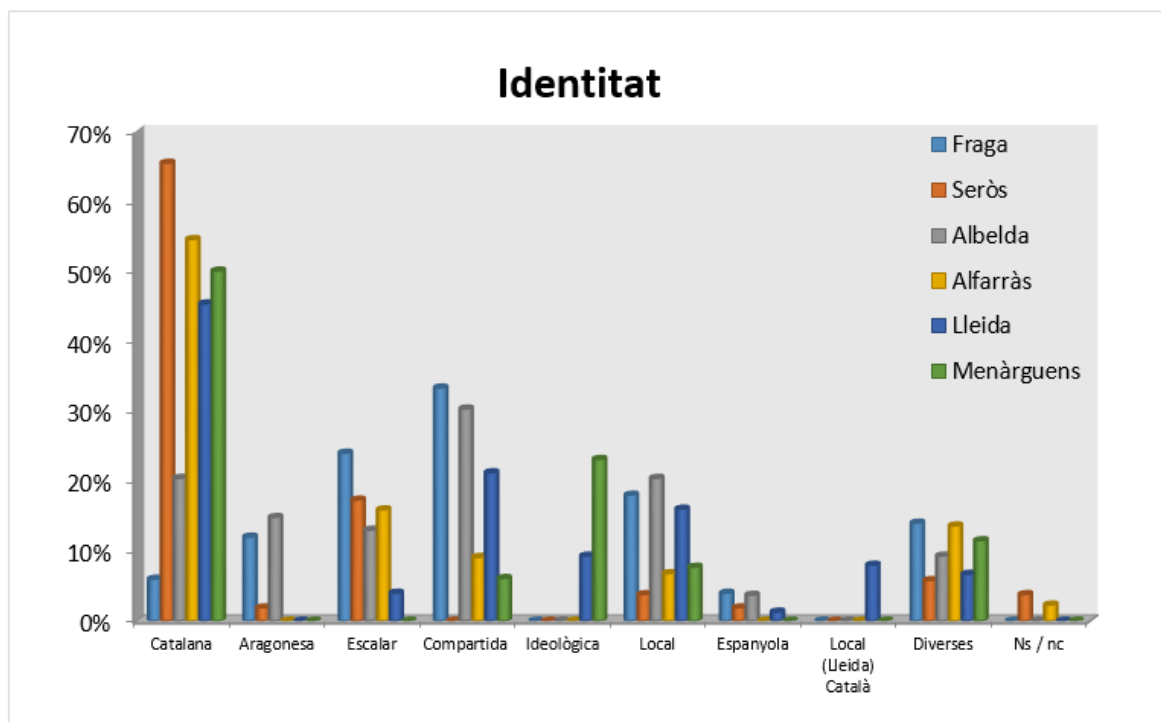

Figura 16. Distribució de la identitat per municipis

Finalment, cal destacar que les identifications ideològiques són únicament existents a la perifèria no fronterera, això és, a Lleida (9,3 %) i sobretot a Menàrguens (23,1 %), fet que pot ser comprès si es té en compte que les dades d'aquest corpus, el B, van ser recollides el 2018, després de tot un seguit d'esdeveniments polítics de gran repercussió a Catalunya, entre els quals la jornada de l'1 d'octubre del 2017, que va marcar profundament la història dels menarguins.⁹⁰

Altres dades interessants en les ofereixen el sexe, l'edat i el nivell d'estudis dels informants (veg. figura 17). Pel que fa al nom de la parla, només s'observen dues diferències relacionades amb el sexe, però que no són gaire rellevants. Són més

⁹⁰ Així ho van fer palès els informants als qüestionaris i especialment a les entrevistes (veg. Annex VII, entrevistes 7 i 8, i Annex VIII).

les dones que donen a la llengua un nom local d'Aragó, el 15,8 %, que els homes, un 11,2 %. Per contra, hi ha més homes que afirmen que parlen *xapurrejat*, el 4,9 %, que no pas dones, un 1,3 %.

El glotònim vinculat a l'edat presenta més discrepàncies. Els més joves (15-25 anys) són els que més opten pel terme *català*, amb un 78,3 %, seguits dels vells (70-90 anys), amb un 64,3 %. La designació *xarnego* només és emprada pels adults –adults joves i adults grans(26-49 anys)–, mentre que la de *xapurrejat* és usada en totes les franges d'edat. Els adults joves (26-36 anys) són els que més fan servir una denominació local de Catalunya, com ara *lleidatà* (17,1 %). Estranyament, a més edat, més precisió dialectal pel que fa al nom de la llengua.

Total de la mostra

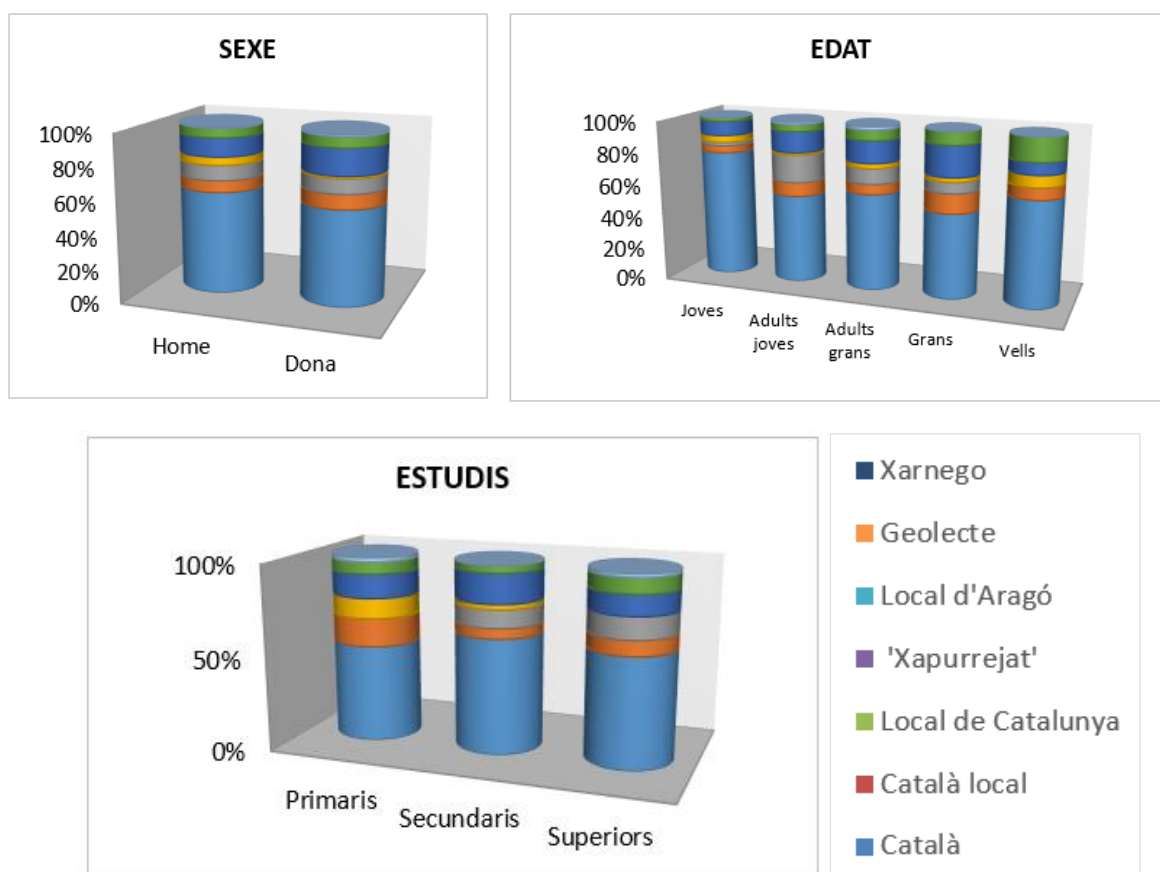

Figura 17. Distribució del nom de la parla segons el sexe, l'edat i els estudis

El nivell formatiu, per altra banda, indica algunes altres dades no menys rellevants. Qui més fa servir la forma geoelectal, per exemple, són aquells

informants que tenen estudis superiors (8,2 %). Ara bé, entre aquests també n'hi ha que opten pel terme *xarnego* (1,8 %), com els que només disposen d'estudis primaris (2,2 %) i a diferència dels que tenen estudis secundaris (0 %). Hi ha, a més, una tendència a la baixa pel que fa a l'ús de la denominació *xapurrejat*. Així, d'un 10,9 % dels que tenen estudis primaris passem a un 2,8 % dels que els tenen secundaris i arribem a un 0 % dels que els tenen superiors. Aquesta tendència s'inverteix justament en relació amb la forma local de Catalunya: 0 %, 9,7 % i 11,8 %, respectivament.

Quant a la identitat vinculada amb el sexe (veg. figura 18), es pot dir que els homes en el seu conjunt presenten una identitat més homogènia que les dones, sempre tenint en compte que la que compta amb més representació és la catalana (38,5 %) –igual com passa amb les dones (40,5 %). Aquestes, però, presenten una identitat compartida superior a la dels homes (dones: 14,6 %; homes: 7 %), així com també la local (dones: 15,2 %; homes: 10,5 %). De tota manera, ells es defineixen més ideològicament (homes: 7,7 %; dones: 1,3 %).

Per raó d'edat, val a dir que només en el cas dels vells (70-90 anys) hi ha una majoria d'identitat catalana (57,1 %). Aquesta dada se suma al fet que entre els informants d'aquesta edat no n'hi ha cap que opti per definir-se amb una identitat poc clara nacionalment parlant (*diverses*). Els adults joves (26-36 anys) són els que més es decanten per una identitat local (21,4 %), mentre que entre els adults grans (37-49 anys) hi ha una tendència més gran –per bé que encara mínima– a sentir-se espanyols (4,2 %).

El nivell d'estudis constata que com més formació més variabilitat en les respostes. La instrucció més bàsica contribueix al sentiment de catalanitat (23 %). Ara bé, també beneficia la identitat espanyola, que és força més present entre els informants amb un nivell més baix d'estudis (6,5 %). La identitat local, per altra banda, creix a mesura que s'adquireix un grau de formació més elevat (primaris: 6,5 %; secundaris: 10,3 %; superiors: 19,1 %).

Total de la mostra

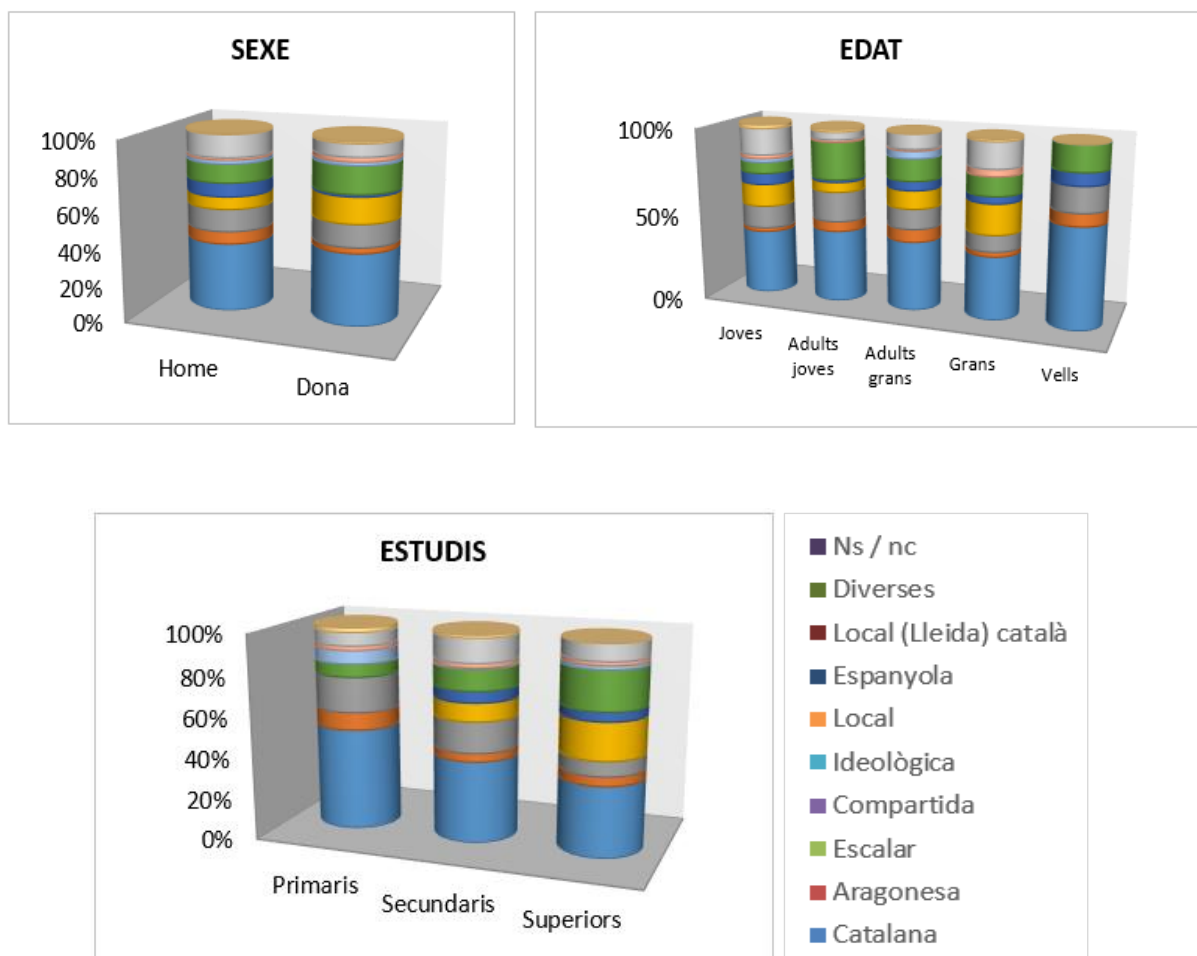

Figura 18. Distribució de la identitat segons el sexe, l'edat i els estudis

En resum: en aquests territoris de la perifèria catalana occidental s'imposa el glotònim *català* per majoria (59 %) i la identitat catalana, però aquesta sense majoria (39 %). Aquest fet sumat a la multiplicitat de respostes més pel que té a veure amb la identitat que no pas amb el nom de la llengua evidencia la discontinuïtat ja apuntada entre llengua i identitat, també assenyalada per Valls (2013: 89):

[...] l'augment de la distància lingüística entre varietats tradicionalment similars és la conseqüència lingüística d'una discontinuïtat ideològica que fa que, a la Franja, el *principi de classificació territorial* tingui més pes, ara com ara, que el *principi de classificació lingüística*.

Tal vegada podria relacionar-se amb aquesta qüestió una altra dada interessant: cap informant deixa sense respondre la pregunta vinculada amb el nom de la llengua i, en canvi, n'hi ha tres que deixen en blanc la demanda sobre la identitat. És cert que tres persones només constitueixen un 1 % de la mostra, per la qual cosa es tracta d'una xifra molt reduïda, però no puc estar-me de pensar en la mateixa línia que el grup de recerca: és possible que aquests individus sentin que assignar un terme a allò que parlen els compromet menys que no pas identificar-se identitàriament.

3.5.3. Sobre la vinculació del nom i la representació social

Per tot el que s'ha exposat, es fa difícil desvincular la imatge social de la llengua, del glotònim. La perifèria catalana occidental estudiada experimenta els efectes de la distància física i lingüística de l'estàndard central, que encara es veu més acusada en territoris de frontera.

Pel que fa a la representació lingüística i al nom de la llengua s'intueix una associació indestruïble, descrita a 3.2, que no puc deixar d'analitzar. Atès que vora una quarta part de la mostra (26,5 %) no denomina allò que parla *català* sinó que precisa o marca la diferència respecte la varietat supradialectal, sembla interessant creuar les dades relacionades amb el nom de la llengua i les paraules a què els informants l'associen per tal d'esbrinar fins a quin punt el nom de la llengua en condiciona la imatge. A partir de les set categories finals pel que fa al glotònim, podem novament reagrupar-les segons si poden considerar-se català en termes generals o bé segons si poden ser considerades altres parlars, parlars locals, etc. L'agrupació, doncs, seria la següent:

- Català, que inclou les categories català, català local o local català i dialecte geogràfic
- Parlars locals, que agrupa les categories local de Catalunya, *xapurrejat*, local d'Aragó i xarnego

Així, del primer grup observem que 35 categories s'associen al centre i, per tant, a l'estàndard i només 5 a la perifèria i, doncs, als dialectes. En canvi, en el segon grup, on els informants han rebutjat el terme *català* per definir allò que parlen, la presència de l'estàndard és completament nul·la (0 categories). La seua llengua només els fa pensar en el seu entorn més proper, més íntim, més personal (45 categories) i molt especialment en els localismes (categoria amb una freqüència d'aparició de 30). En definitiva, hi ha clarament una relació directa entre el nom i la imatge social de la llengua (veg. figura 19).

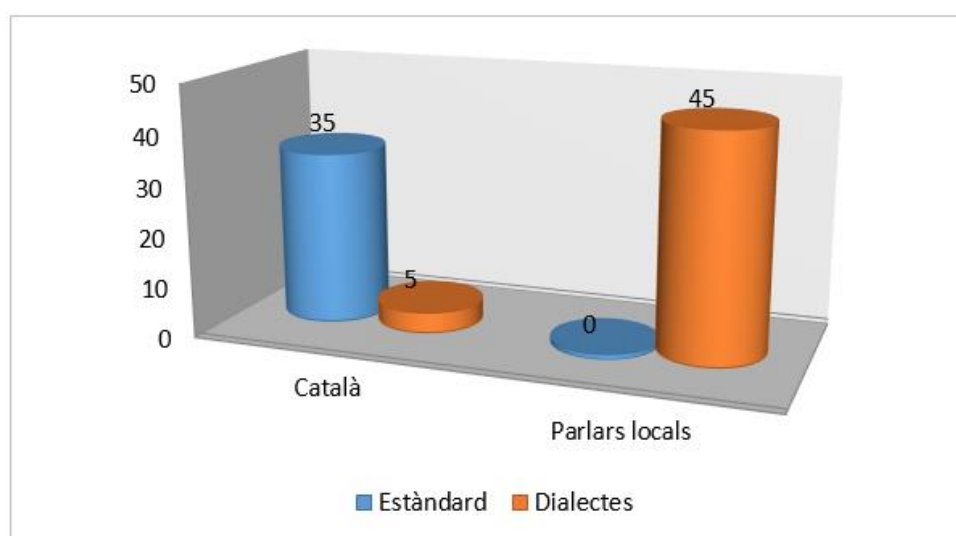

Figura 19. Distribució de les categories d'estàndard i dialectes segons el nom de la llengua

3.5.4. Sobre la varietat local a la perifèria no fronterera

Tots els qüestionaris de la mostra (301) inclouen una pregunta sobre la importància de preservar la forma de parlar local: f) *Creus que és important que es mantinguin les maneres de parlar tradicionals d'aquí?* La resposta és contundent: un 79,4 % dels informants considera que molt i un 18,6 % pensa que bastant.

Total de la mostra

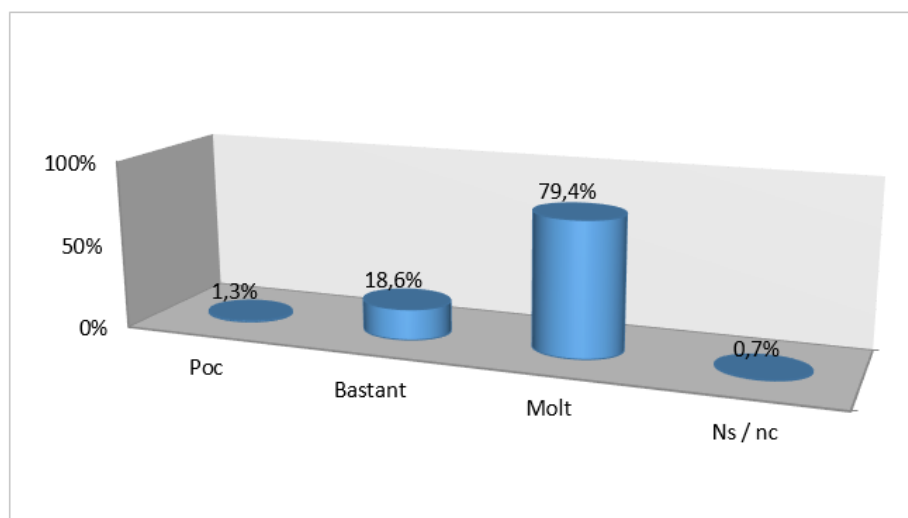

Figura 20. Valoració de la importància de mantenir les maneres de parlar locals

Davant d'aquesta massiva resposta en sentit positiu es fa imprescindible conèixer l'actitud dels parlants pel que fa a la variant dialectal pròpia. És per això que la mostra extreta en darrera instància (101 qüestionaris), la del 2018, inclou dues demandes que no havien estat formulades a l'hora de realitzar la recollida del corpus A. Com deia, aquestes preguntes estan relacionades amb la percepció que els habitants de Ponent tenen sobre el nord-occidental lleidatà i amb la voluntat d'amagar-lo davant de parlants sobretot orientals. Així doncs, els qüestionaris duts a terme a Lleida i Menàrguens inclouen les preguntes g) *Creus que el teu parlar està igual de ben valorat que els altres?* i h) *Parles igual quan surts i vas, per exemple, a Barcelona?*

Si analitzem la mostra del corpus B en el seu conjunt pel que fa a aquestes qüestions (veg. figura 21), observem d'entrada que un important 43,6 % creu que la seua varietat no està tan prestigiada o ben valorada com la resta, dada que posa de manifest la pervivència d'aquell sentiment de menysteniment cap a la parla pròpia de què he parlat a 3.1.7.3. És cert, però, que la suma total dels que pensen el contrari és superior, però no deixa de ser significatiu que gairebé la meitat dels informants tingui la idea que el lleidatà està infravalorat respecte de les altres variants dialectals del català.

Lleida i Menàrguens

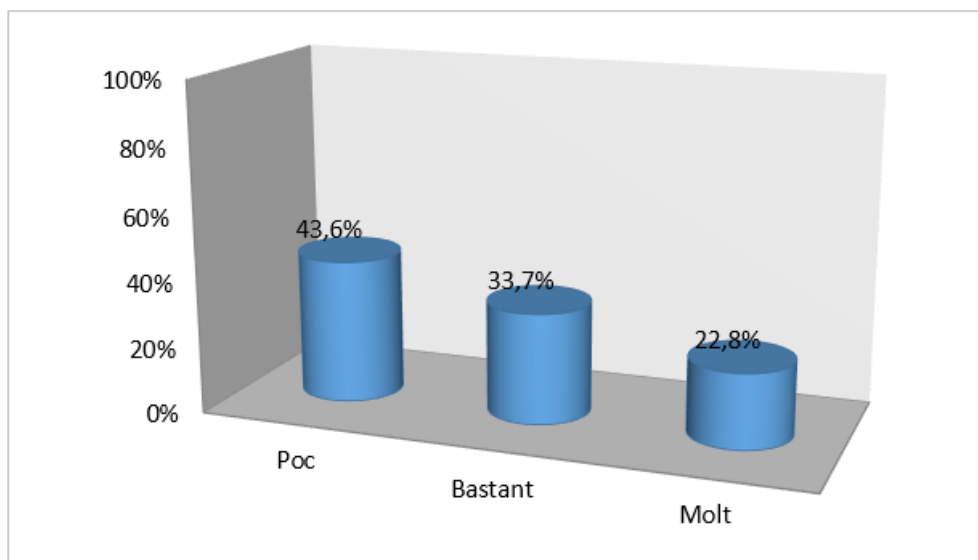

Figura 21. Valoració del prestigi que rep la varietat local

Això fa que encara sigui necessari preguntar fins a quin punt aquest menyspreu o vergonya fa que se n'amaguin quan surten del territori lleidatàfon (pregunta h). Amb tot, sembla que només un 3 % canvia de dialecte sistemàticament, malgrat que un important 18,8 % ho fa de vegades (veg. figura 22). Aquest comportament podria entendre's com un símptoma del procés d'anivellament que viu el català nord-occidental en el seu conjunt (veg. 4.1.4.2).

Lleida i Menàrguens

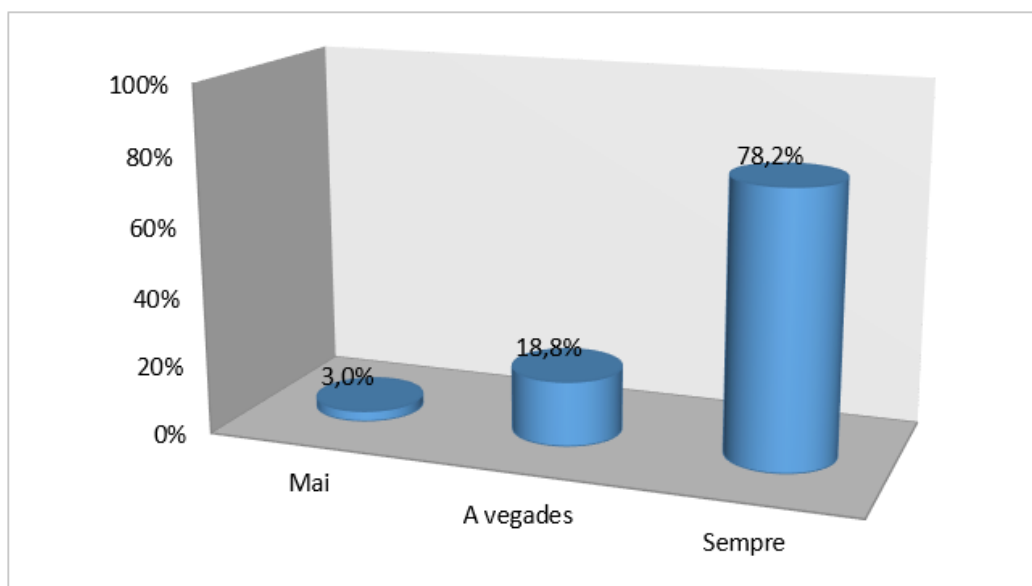

Figura 22. Valoració del manteniment de la parla fora de Ponent

En efecte, aquests resultats no disten gaire d'estudis fets els anys precedents, com ara el de Navarro & Rull (2000: 275):

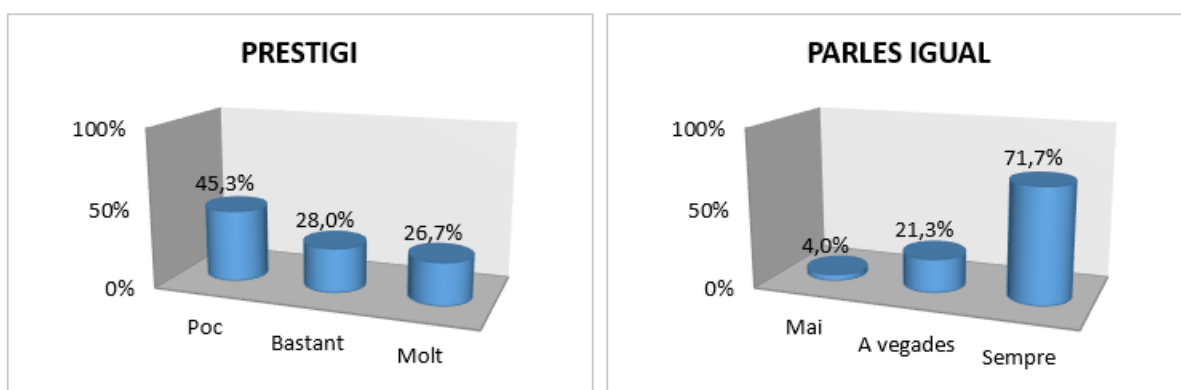
Hi ha graus de permeabilitat lingüística. Un valencià no sol canviar re quan puja a Barcelona; de la seva banda, a les Illes canvien alguna cosa en el mateix viatge; un de Tortosa intenta canviar i els de Lleida (que són els que tenen menys a canviar) han abandonat part de la morfologia i el lèxic.

Tal vegada caldria relacionar aquest fet amb un altre. I és que al llarg del treball de camp he pogut comprovar com alguns informants, sobretot a Lleida i Menàrguens, a l'hora de respondre la pregunta *Escriu 12 paraules que associïs al teu parlar* cercaven barbarismes d'un ús molt estès a Ponent o que es creu que només és estès a Ponent (p. ex. «bueno», «carinyo», «tenir que», etc.). D'aquí que entre la llista de categories se n'ha constituït una d'anomenada CASTELLANISME, que compta amb una freqüència d'aparició prou alta (24; la número 13 de les 65 que hi ha).⁹¹

⁹¹ Respecte de la mostra del corpus B.

L'anàlisi per localitats presenta dades interessants (veg. figura 23). D'entrada la imatge pejorativa del lleidatà es manifesta majoritàriament a la capital del Segrià (45,3 %), mentre que a Menàrguens la variant dialectal es considera sobretot *bastant* ben valorada (50 %). A més, en aquesta vila de la Noguera són més lleials a l'hora de preservar la manera de parlar pròpia (88,5 %) que a Lleida (71,7 %).

Lleida

Menàrguens

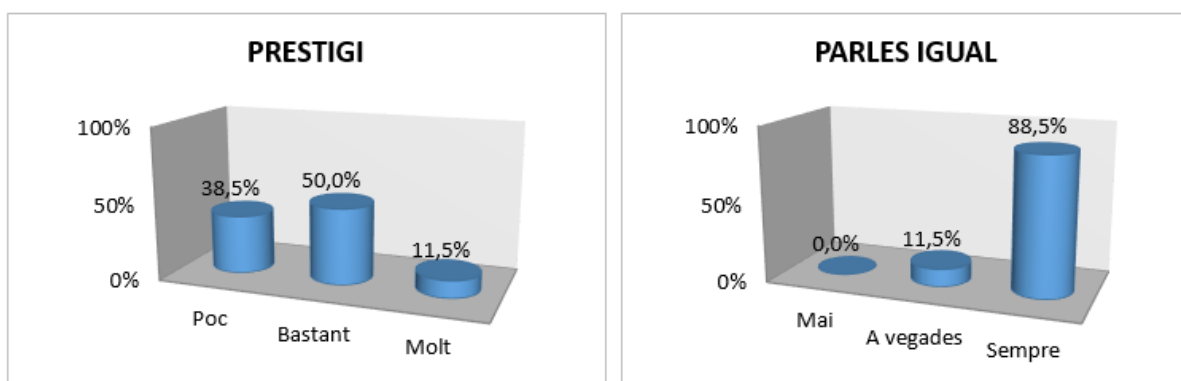

Figura 23. Valoració del prestigi i conservació de la parla per municipis

Davant d'unes dades generals tan uniformes com les que hem vist pel que fa a la pregunta f) –*Creus que és important que es mantinguin les maneres de parlar tradicionals d'aquí?*– es fa difícil notar diferències per raó de sexe, encara que, segons les dades, són els homes qui menys importància donen a la conservació de la parla local (2,1 %). Homes –tot i que també dones–, amb una edat

avançada, compresa entre els 70 i 90 anys (7,1 %) i amb un nivell educatiu baix, és a dir, amb estudis primaris (4,3 %), tal com es pot veure a la figura 24.

Total de la mostra

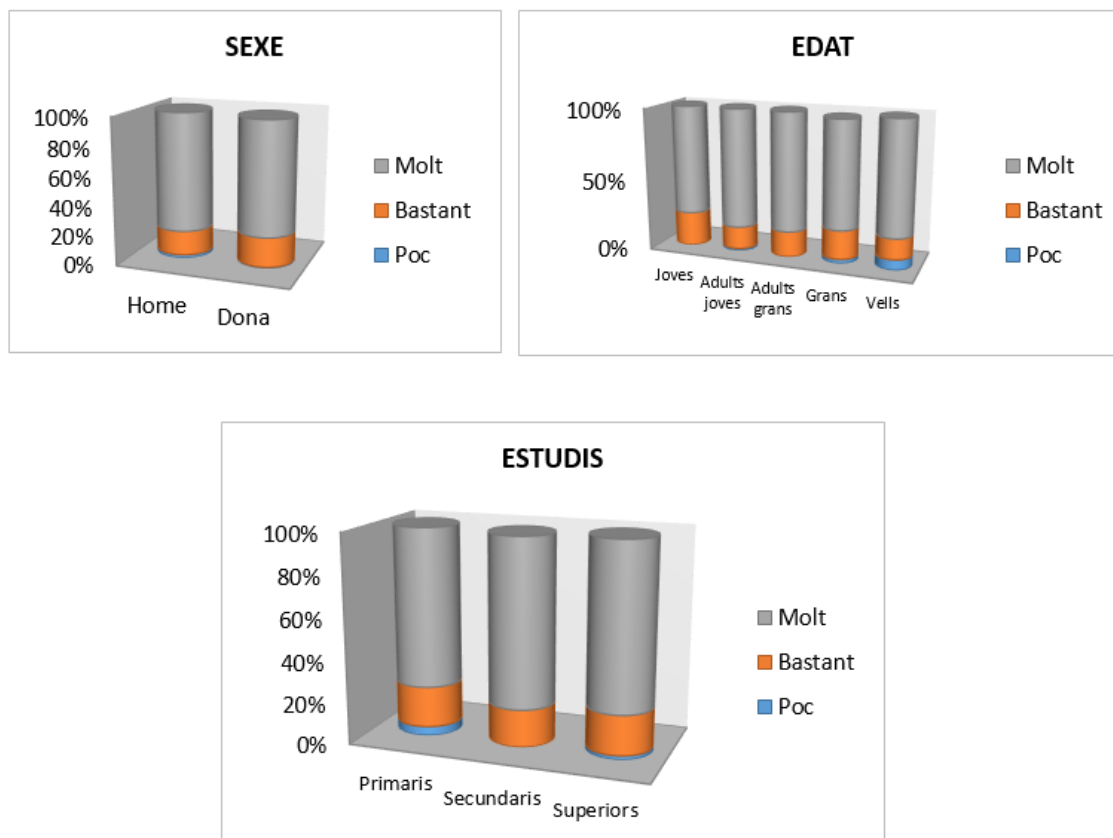

Figura 24. Distribució de la importància de la parla local segons el sexe, l'edat i els estudis

D'altra banda, els 101 informants que responen la pregunta g) –*Creus que el teu parlar està igual de ben valorat que els altres?*– mostren lleus diferències per raó d'edat i d'estudis (la variable sexe no mostra res rellevant). Quant a l'edat, hi ha una tendència a la baixa pel que fa a considerar la variant pròpia ben valorada. Sembla que com més joves són els enquestats més gran és la percepció segons la qual la variant pròpia està menystinguda. Així, els informants de les dues primeres franges d'edat –per tant els que tenen entre 15 i 36 anys– són els que més responen «poc» (50 %), però d'aquests els adults joves (26-36 anys) ja són més els que la veuen «molt» ben prestigiada (22,2 %). I així, fins arribar als

vells (70-90 anys), que són els que proporcionalment en fan una valoració més positiva (poc: 25 %; bastant: 50 %; molt: 25 %).

Lleida i Menàrguens

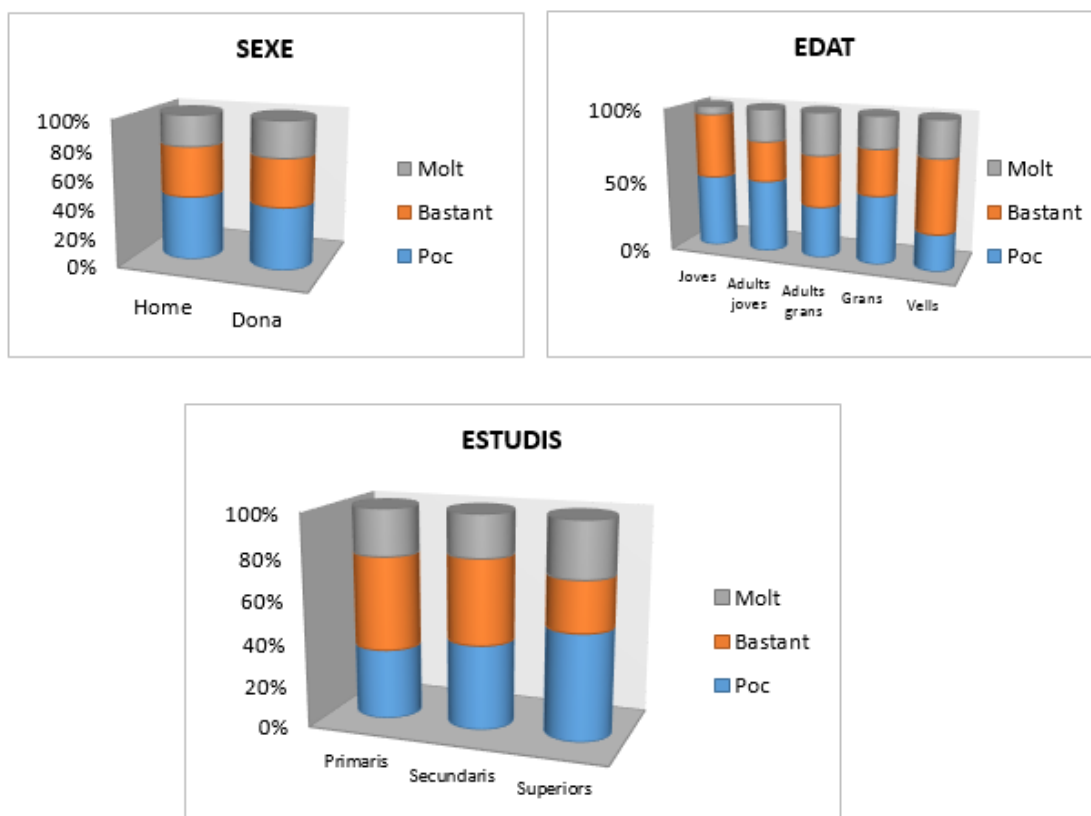

Figura 25. Distribució del prestigi de la parla local segons el sexe, l'edat i els estudis

D'altra banda, tot indica que els estudis també contribueixen a la percepció de la valoració del dialecte. D'aquesta manera, com més nivell formatiu més gran és la sensació que el lleidatà no té bona consideració (estudis primaris: 33,3 %; secundaris: 40 %; superiors: 50 %), com s'indica a la figura 25.

Finalment, davant la pregunta h) *–Parles igual quan surts i vas, per exemple, a Barcelona?–*, cal dir que també en aquesta ocasió hi ha una mínima diferència entre els homes i les dones (veg. figura 26). En suma, si es vol, les dones canviarien més la manera de parlar (24,4 %) que els homes (19,2 %).

Lleida i Menàrguens

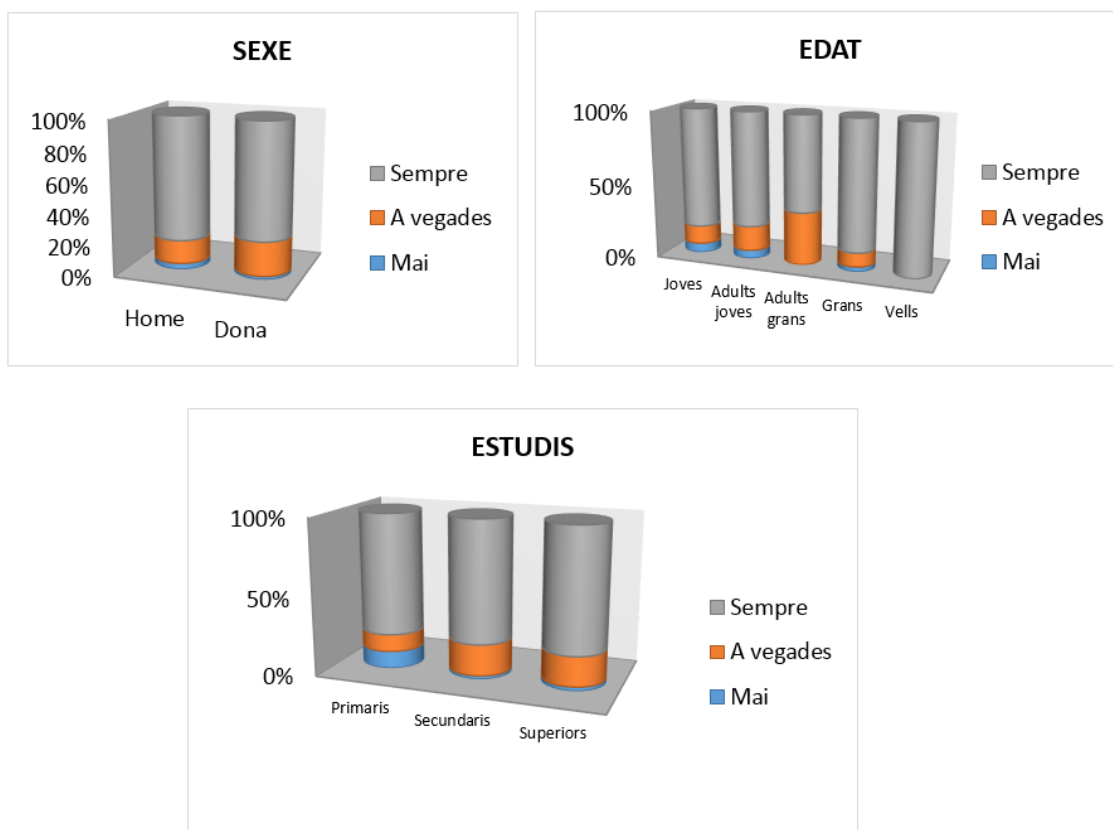

Figura 26. Distribució del manteniment del parlar local segons el sexe, l'edat i els estudis

L'edat, en canvi, esdevé un factor clau en el manteniment de la manera local de parlar. Cap dels adults grans (37-49 anys) ni dels vells (70-90 anys) respon «mai» a la pregunta h) (0 %). La diferència, no obstant això, és que mentre que els més grans mai no canvien la forma de parlar quan surten de les terres de Lleida (0 %), els adults grans ho fan de vegades i, a més, amb el percentatge més elevat de tots (35,5 %).

Novament es detecta un lleu comportament distint motivat pel grau d'instrucció. Aquells que només disposen d'estudis primaris són els que més reneguen d'usar sistemàticament la varietat dialectal pròpia (11,1 %). Això no treu, però, que els que tenen estudis secundaris i superiors també canviïn de manera de parlar de vegades (20 % i 19 %, respectivament). Les dades pel que fa

als que sempre es mantenen fidels al lleidatà són pràcticament idèntiques (primaris: 77,8 %; secundaris: 78 %; superiors: 78,6 %).

Comptat i debatut, segons els informants és important mantenir les maneres de parlar locals, però aquest interès per preservar el dialecte no sempre es tradueix en les seues actituds. Perquè si bé n'hi ha que opten per reivindicar trets dialectals que no necessàriament són patrimonials –com veurem a 4.5– també n'hi ha que, davant el reconeixement que la variant pròpia està poc prestigiada en comparació a les altres, se n'amaguen a l'hora de parlar en un territori català amb una varietat diferent.

3.5.5. Vers una tipologia dels sentiments lingüístics a la perifèria

Si bé és cert que allò que aferra cadascú al seu idioma és del tot subjectiu, hi ha un tret que tenen en comú la majoria dels informants. I és que de seguida que hi he entrat en contacte m'he adonat que els exposo a una vivència nova: és el primer cop que reflexionen sobre allò que senten per la seua llengua.

Al marge d'aquesta coincidència, la vinculació lingüísticoemocional dels parlants es pot veure condicionada per múltiples factors (socials, polítics, geogràfics...). En aquesta ocasió cadascun dels dos corpus presenta unes característiques particulars, per la qual cosa sembla prudent descriure-les separatament. Així doncs, a continuació analitzaré qualitativament les dades obtingudes del corpus d'entrevistes A –Albelda, Alfarràs, Fraga i Seròs– i les obtingudes del corpus d'entrevistes B –Lleida i Menàrguens–, tenint en compte també la informació recollida en el diari de camp (veg. Annex VII i Annex VIII). Aquesta anàlisi comprendrà, a més, aquelles qüestions que he anat tractant fins ara (ús de la llengua, transferència als fills, etc.) per tal com els sentiments es desperten quan s'interrelacionen totes elles. Cal advertir que per a l'elaboració del discurs s'ha seguit el fil que els mateixos entrevistats han anat teixint,⁹² la qual cosa fa que en determinats moments pugui semblar inconnex. En realitat,

⁹² No oblidem que les entrevistes no comptaven amb preguntes concretes sinó amb eixos que l'informant, amb l'ajuda de l'entrevistadora, anava tractant a mesura que anaven sortint.

però, cadascú ha anat lligant lliurement els sentiments lingüístics a allò que ha considerat oportú en cada moment.

3.5.5.1. Els sentiments lingüístics a la perifèria fronterera

El codi lingüístic comú: la llengua

Els usos socials

Allò que hom pot arribar a sentir per la seua llengua sembla que ha d'anar relacionat amb l'ús que fa d'aquesta llengua. En territoris en què la divisió administrativa i la lingüística no coincideixen la vitalitat de la llengua esdevé clau per conèixer la vinculació emocional que n'experimenten els parlants. És per aquest motiu que totes les entrevistes s'enceten amb la petició següent: *Ens podries explicar quina és la llengua que uses habitualment i amb qui i en quins contextos la fas servir?* Val a dir que tots deu entrevistats del corpus A tenen com llengua d'ús habitual el català, no debades era un requisit previ per a la tria dels informants. Ara bé, n'hi ha que admeten fer-la servir tant com el castellà. A-JV07 arriba a afirmar que disposa de dues llengües maternes («Tinc dos llengües, que per mi són maternes les dos, les he après des que he nascut, i per mi formen part de la meua cultura i de la meua forma d'expressar-me»). De fet, quatre dels individus entrevistats confessen que la llengua d'intercomunicació amb llurs parelles és el castellà (A-JN02,⁹³ A-II03,⁹⁴ A-JV07⁹⁵ i A-JL10⁹⁶), malgrat que tres d'aquests usen el català amb els fills. Així doncs, pel que fa a la tria lingüística, no s'hi veu una raó de gènere ni d'edat ni de nivell formatiu, i tampoc no tots pertanyen a la zona administrativament aragonesa.

⁹³ La dona d'A-JN02 també és d'Alfarràs, com ell.

⁹⁴ A-II03, d'Albelda, i el seu company parlen en castellà, per bé que ell és d'Alfarràs.

⁹⁵ A-JV07, de Fraga, explica que al principi parlava amb la seua parella en català, ja que ella és de Lleida, però van optar per fer el canvi al castellà perquè ella pogués practicar aquesta altra llengua.

⁹⁶ A-JL10, de Fraga, es lamenta d'haver començat a parlar a la seua dona en castellà perquè ella li ha retret en alguna ocasió que si li haguessin parlat des del principi en aquesta llengua s'hauria sentit més de Fraga. I, tot i haver fet l'esforç d'intentar passar-se al català per comunicar-se entre ells, confessa que no se n'han sortit.

En aquest sentit es pot pensar que la transmissió generacional de la llengua està garantida en la mostra d'informants (100 %) que tenen fills –i nets– («Si els de casa ho mantenim, é l'herència que deixes als fills» segons A-MZO9, l'única informant que parla a tothom en català, fins i tot als nets castellanoparlants⁹⁷), malgrat que algunes declaracions fan pensar que en els municipis no administrativament catalans hi pot haver una ruptura en aquesta transmissió provocada per l'escola i més concretament per l'educació infantil. A-II03, d'Albelda, ho explica molt clarament: «Aquí al col·le del poble els professors són castellans i llavors pues bueno fan anar la llengua castellana, i com a optativa sí que tenen el català, però el que més fan anar és el castellà. I quan arribem a casa ens trobem que és més fàcil que parlin castellà [...]». Ella ja s'hi avé: «Està bé aprendre tant l'un com l'altre. De fet, jo li parlo amb català i ell me respon amb castellà, lo qual vol dir que sí que m'entén.»

Aquesta postura conformista contrasta amb la d'altres informants, tres de Fraga i una d'Albelda, que perseveren en la lluita perquè els infants que parlen en castellà ho facin en català. És el cas d'A-JM08, que es queixa de la neta petita, perquè és l'únic membre de la família que no usa pràcticament el català: «La patufa de vuit anyets me parla tot, quasi tot en castellà, i jo pam pam pam traduït, “què m'has dit que no t'entenc? Diga-m'ho tal i tal”, perquè és tal la influència del col·legi dels nens que al carrer te parlen castellà». A-ESO4 té la mateixa actitud amb la canalla que acudeix a la biblioteca municipal d'Albelda i també en culpa l'escola: «A l'escuela d'Albelda es parla en castellà; l'assignatura de català é optativa, però cada vegada més los nens parlen castellà. O sigui, jo conec pares que me diuen: “És que jo parlo català i lo meu home tamé, però la nena ha començat a anar a l'escuela i parla en castellà”». Llavors explica: «Perquè a la mestra, perquè l'ha degut de ficar en un nivell superior que els seus pares, o el que sigui, han començat a parlar en castellà “i ara ja li parlo en castellà”. Pues jo no. Jo sé que a aquestos nens lis he de seguir parlant en català. Vull dir, venen a la biblioteca i jo sé que m'entenen, encara que em contestin en castellà. [...] Alguna vegada conseguisco que torcen però no gaire.»

⁹⁷ Concretament diu: «jo sempre en ells els parlo lo fragatí nostre».

A-MZ09, per la seua banda, confessa: «Me dol molts camins quan estic que vaig a buscar els nens veure que als recreos s'està imposant molt el castellà». A-JL10 és qui més se'n lamenta, no pas com a pare –segons explica, els seus dos fills són tan militants com ell i la seua dona– sinó sobretot com a professor de català en un centre de secundària del seu municipi: «Els nens petits a Fraga ja van a la llar d'infants i allí es troben un ambient castellanoparlant [...]. Ens hem adonat ara que hem atacat a la primària i a la secundària, i a la infantil, no. I ahí ve. [...] I ara no sabem, ja no sabem què fer en això. I ara ens adonem que evidentment els pares ja han delegat els petits, els més petits, per lo que siga, a la llar d'infants.» Es nota que hi ha reflexionat perquè ell sol es pregunta i es respon: «Què passa? Te venen en castellà i els pares no poden vèncer esta resistència. Este és el problema. És que abans no n'hi havia, no anaves a la llar d'infants. [...] Es criaven a casa i estaven els iaïos. [...] I els iaïos no en sabien un altre, una altra llengua. És una paradoxa. Però lo que ha mantingut el català precisament aquí [...] a veure, per dir-ho d'alguna manera, és la ignorància.»

Mantenir-se en català o canviar de llengua

Un altre tema recurrent al llarg de totes les entrevistes és la voluntat de mantenir les converses en català i la capacitat d'aconseguir-ho. Sovint aquest exercici va lligat a una reflexió conscient prèvia i a un cert grau de lleialtat lingüística cap al català. En general, aquesta militància es troba més en la zona administrativament aragonesa que en la zona administrativament catalana. Així, quatre dels sis informants d'Albelda i Fraga es declaren combatius a favor del català a la Franja i expliquen la seua vinculació en tots aquells afers culturals en defensa de la llengua. A-ESO4 és la responsable de la Biblioteca d'Albelda, que actua com a plataforma cultural sòlida i dinàmica del municipi, i la coordinadora de la revista local *La Rambla*, i va estar al capdavant dels moviments d'oposició a la denominació LAPAO; A-JM08 va participar en el seu dia de la constitució de l'Institut d'Estudis Fragatins i actualment n'és sòcia; A-MZ09 fa anys va ser redactora d'una revista local en català, *Fogaril i Calaixera*, als 80 va treballar a Ràdio Fraga fent programes en català –«perquè era lo que defenia aquells anys quan no estava ni permès ni res»– i actualment és membre de l'associació cultural La Màgia Cultural del Bajo Baix Cinca [sic]; A-JL10 és el

president de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca (IEBC) i el vicepresident d'Iniciativa Cultural de la Franja (ICF).⁹⁸

Tots quatre asseguren fer esforços per dur la seua vida a llurs localitats exclusivament en català –cosa que no fan els informants de la zona administrativament catalana–, per bé que no tots ho aconsegueixen completament. A-MZO9 és la que se'n mostra més convençuda. Mai no es canvia al castellà, com tampoc no ho fa A-JL10 tot i que amb la seua dona no ha aconseguit substituir la llengua en què es van conèixer, el castellà, per la llengua primera de tots dos, el català (veg. la nota 95). A-JMO8 considera que troba moltes dificultats a mantenir-se en català i, malgrat que incorre en el tòpic de la cortesia, ella mateixa acaba desmentint-lo: «Sempre parlo la meua llengua, el català, encara que per educació pues enseguida, pues quan ens trobem una persona castellana, i inclús sabent que saben el català i que són d'aquí, fem el canvi i parlem castellà. Jo soc la primera de caure amb aquest sopet i ho reconec, que això és un defecte meu, que no ho hauríem de fer. I que a vegades, jo sé que parlant a la gent estrangera inclús amb la meua llengua els dono més acollida». El seu testimoni és especialment cru tenint en compte que la seua voluntat per fer ús de la llengua pròpia l'ha portat a perdre la relació amb la seua millor amiga. A-ESO4, que també es dol d'haver-se enemistat amb algunes persones per aquest motiu, creu que se'n surt força bé usant pràcticament només el català a Albelda. Treballar com a tècnic de cultura per a l'ajuntament de la vila hi contribueix algunes vegades, però hi ha situacions, com ara la visita al metge, en què es veu obligada a parlar el castellà.

Per altra banda, hi ha aquells informants, majoritàriament de la zona administrativament catalana, que no mostren cap inconvenient al canvi de llengua i ho expliquen amb tota naturalitat, alguns amb indiferència i d'altres fins i tot com si fos una virtut. En el primer cas hi ha A-MSO1 (assegura que la presència del català en la seua vida és d'un 90 % o més però si s'ha d'adreçar a un desconegut pel carrer probablement ho farà en castellà), A-IIO3 (només s'hi

⁹⁸ Que tres dels quatre informants de Fraga (quatre dels sis de la Franja) siguin militants en la llengua respon a la dificultat de trobar individus que tinguin com a llengua d'ús habitual el català però no estiguin sensibilitzats amb la qüestió lingüística i accedeixin a respondre una entrevista davant d'una enregistradora, tal com s'explica al diari de camp del corpus A (veg. Annex VIII).

manté si té davant algú que sap que està estudiant català), A-CIO6 (desconeix si es canvia per educació o perquè li ho van ensenyar així). En el segon cas, hi ha A-JNO2 (comença en català però es canvia si li parlen en castellà; «a mi m'és igual, no tinc problemes»), A-JMBO5 (ho fa per educació; de fet assegura que no es mantindria en cap cas en català per tossuderia) i A-JVO7 (ho fa «sense cap problema»).

El coneixement de la llengua pròpia

Diversos informants expliquen que l'esforç per mantenir-se en català és conseqüència d'un exercici previ per conèixer-ne bé el codi –la llengua catalana– i haver tingut una actitud combativa davant les dificultats de parlar-lo. Això va succeir a A-ESO4 (quan va anar a estudiar a la Universitat de Saragossa), a A-JMO8 (ha obtingut no sense poc esforç els títols oficials de català fins al C1), a A-MSO9 (va formar-se pel seu compte per tenir un nivell digne per escriure els guions dels programes de la ràdio). En canvi, d'altres entrevistats que també confessaven haver hagut de bregar per aprendre la llengua i fer-se-la seua no han trobat la necessitat d'usar-la davant d'una persona castellanoparlant. A-JNO2 explica que va començar tard a l'escola l'estudi del català (a dotze anys) i que s'hi va haver de dedicar un estiu, tots els dies, i A-JVO7 creu que és l'únic membre de la seua família que ha estat capaç d'adoptar el català com a llengua pròpia –al costat del castellà– perquè té molta facilitat per als idiomes. I això encara sobta més si tenim en compte les declaracions següents: [...] «de petit, això m'ho expliquen els meus pares, clar, al viure a Poble de Segur, però la meua família és castellana, jo vaig patir un canvi bastant gran, perquè, clar, jo a casa era tot parlar amb castellà, a l'escola era amb català, i els meus pares van veure un canvi en què jo deixava de pensar amb castellà i passava a pensar amb català [...]. Llavors els meus pares sí que em diuen que van veure un canvi en la meua forma de pensar, de castellanopensant a catalanopensant. Llavors, moltes vegades estic, per exemple a casa dels meus pares, estic fent alguna cosa i m'adono jo mateix que quan penso o conto mentalment ho estic fent en català.» També A-ESO4 explica, molt més breument, el seu procés, en aquest cas conscient, a l'hora de canviar l'idioma per parlar amb si mateixa: «És que és la llengua d'ús contínuament [*el català*].

Inclús si he de deixar una nota, primer, quan les començava a deixar, m'havia de forçar a dir “va, les deixaré en català”, però ja fa molts anys que m'eixís, igual que la llista de la compra, pues me la fai en català». Al costat d'aquests dos casos hi ha el d'A-JNo2, que confessa obertament pensar en castellà, tot i que «cada vegada menos; ja està més 60-40 [%], però...». Sembla, doncs, que el fet que hi hagi hagut un canvi en la llengua dels pensaments no implica necessàriament una voluntat de mantenir les converses en aquesta llengua (només un dels tres informants ho fa). Fet i fet, hi ha informants com A-IIo3 que asseguren enraonar amb totes dues llengües sense que això suposi cap tipus d'esforç.

Com es viu la qüestió lingüística

Sigui com sigui aquells que s'intenten mantenir en la seua llengua ho viuen, en general, amb certa incomoditat i això afecta el seu benestar diari. Ho hem vist amb A-ESo4 i A-JMo8, les quals s'han enemistat amb persones del seu entorn per aquesta raó i confessen haver-ho passat malament. D'altres com A-MZo9 han après amb els anys a no discutir i no enutjar-se per discrepàncies lingüístiques («[...] jo ja he passat de tot. Pa n'elles [unes dones de Fraga que han adoptat la forma d'escriure de la parla] que vulguin dir “és que no t'enfades mai”. Pues no. “Jo us valoro lo que heu fet, però és que no tinc per què enfadar-me.” Los que vinguin detràs ja ho valoraran [...]. A veure, va hi haure un temps que també m'enfadava, més que re per això, per lo poc coherents o per la injustícia que en un moment donat faen»). Ella ja ha assumit la situació i ha après a viure-la amb comoditat i normalitat («A jo la veritat te dic que [*parlar fragatí o català*] no m'implica... no me fa cap efecte raro»). Ara bé, aquesta és l'excepció que confirma la regla d'aquells que viuen i senten la llengua amb intensitat en aquests territoris de la perifèria fronterera occidental (50 % dels informants). Fet i fet, els successos que expliquen aquestes persones reflecteixen sovint escenes que els han generat malestar (p. ex. A-JMo8 diu: «Sempre tinc anècdotes [...] però més aviat negatives les tinc»), contràriament a les que narren els individus menys conscienciats, les anècdotes dels quals il·lustren situacions en què el català és més aviat un motiu de comicitat. A tall d'exemple, A-JMo8 confessa com n'és de trist que només l'edat li atorgui la llibertat de poder parlar en la seua llengua. I és que en una de les poques ocasions en què es

capaç de mantenir la conversa bilingüe és amb una parella fragatina que parla castellà, malgrat que ell és de Barcelona: «En aquest cas sí [*que es manté en català*], perquè no hi ha massa implicació, vull dir, no ens enfadem. Els faig respecte com a persona gran, res més. Però no és per tema de llengua, és perquè em deixen estar a mi. És així, eh! És una pena!».

A-ESO4 va patir un intent de ridiculització el 1989 a la Universitat de Saragossa per part d'una catedràtica en filologia hispànica que públicament li va preguntar si creia de debò que el català era una llengua. Lluny d'empetitir-se, la informant va sortir molt bé del pas –diu– perquè a l'institut de Tamarit li havien donat eines per afrontar situacions d'aquest tipus. No cal dir que els sentiments que va experimentar no van ser en cap cas positius ([*Va passar molta vergonya i es va sentir*] «malament. Vaja, m'haguessa volgut fondre allí mateix. [...] I a partir de llavors jo vai ser la polaca de classe. Em van ficar la creu.»). Però aquella experiència li va servir per refermar-se en allò que creia i sentia: «pensava [aquesta persona] potser anul·lar la idea i no ho va aconseguir, sinó al revés».

A-JM08 explica diverses vegades que en el seu dia a dia l'escometen verbalment perquè no només deixi d'insistir a la gent que parli fragatí sinó a més perquè no l'empri ella en determinats contextos. «Em demanen que parli castellà, que parli castellà en persones que jo sé que m'entenen perfectament. [...] Llavors jo m'he de justificar i dir: “Jo conec aquesta senyora i sé que aquesta senyora és de Girona i m'entén perfectament, perquè és de Girona i perquè tota la vida que l'he vista aquí a més a més.» És per aquest motiu que ella creu que, tot i que es pot viure només amb català a Fraga, es fa amb una determinada incomoditat («Si tu vius al 100 % en fragatí en un cert moment tens un cert malestar, en un cert moment topes amb gent que no el parla»), mentre que en castellà s'hi pot viure «la mar de bé, tothom estarà content, no hi haurà tants problemes». En el seu cas la situació és clara: «Jo no el tinc aquest benestar 100 % al dia a dia. Quan jo em planto i dic “avui, va avui, amb els topants que em trobi, intentaré ser jo mateix[a]”. Doncs no ho soc. Jo faig el canvi quan l'he de fer. No soc completament lliure. Jo no em considero lliure amb la meva llengua en aquest poble. Jo no puc.»

És del mateix parer A-JL10: «Ser catalanoparlant a la Franja és molt difícil, és molt incòmode [...]. Sí. Sempre “que puc...? que puc...?”. A veure, no es pot parlar una llengua on has de demanar permís». I, si A-JM08 ha arribat a plorar quan recorda que el marit de la seua millor amiga l’obligava a parlar-li en castellà, ell fins i tot admet que afecta el seu estat de salut: «Jo a vegades penso que hi ha temporades que perdo pes, contractures, disgustos, però molts». I no només es lamenta d’això, sinó també del fet que tot el temps que dedica a la llengua li’n trau a la seua família. «I això desgasta! Però desgasta!» emfasitza. Aquest desgast de què parla el fa viure amb molta tensió el dia a dia, tanta que sempre ha d’estar pendent del que succeeix al seu entorn i de vegades es planteja abandonar. «I hi ha moments que dius: “Això no ho arregla ningú. Val la pena? Tinc ara 50 anys. No ho sé. Podria passar ja lo que em queda de vida una mica més tranquil”».

Representacions socials de la llengua

Per fer un exercici d’empatia amb aquests informants que pateixen tant cal saber amb què representen la llengua catalana. Però convé dibuixar una panoràmica general de la imatge de la llengua que presenten tots els entrevistats, perquè, tret d’aquesta qüestió dolorosa, la imatge del codi lingüístic no varia gaire dels informants d’una banda de la frontera administrativa a l’altra, ni tampoc dels individus més militants a aquells que no ho són. I és que qui més qui menys l’associa a un espai geogràfic, amb tot el que aquest implica. Així per exemple, per a alguns informants la llengua és sinònim d’identitat. («És un signe d’identitat d’aquí de Catalunya», A-JN02; «És una marca d’identitat d’una zona geogràfica», A-JV07; «És com una identitat, no? Que t’identifica», A-MS01). Però també s’associa a cultura, a riquesa cultural i sobretot se sent com un sentiment, un sentiment positiu (A-JN02, A-JV07). Així mateix, és vista en relació amb la terra («[és] la llengua d’allà on visc, és la llengua de la meua terra», A-CI06), al marge de com s’interpreti aquesta terra. Alguns parlen de país («És la llengua de Catalunya, és la llengua del meu país diguéssim», A-JN02); d’altres ho fan també de territori («Ho relaciono amb la terra, amb el territori on estic o on estic treballant, on visc, que, tot i que siguem d’Aragó, potser ens sentim més a prop de Catalunya, perquè a l’hora d’estudiar, d’anar

als metges, de comprar, de sortir o el que sigui, potser sempre hem tirat els que estem aquí, en aquest territori, cap a Catalunya, cap a l'àrea de Lleida diguéssim, i no tant cap a l'Aragó, no sé, potser em sento més identificada amb això»). I n'hi ha que precisen menys: «jo l'associo al meu lloc (A-ESO4)». No cal dir que aquestes imprecisions tenen a veure amb la dificultat de trobar una clara identificació social per part dels informants de la Franja, qüestió a la qual tornaré més endavant.

Les associacions més recurrents dels informants amb la llengua, però, són a l'entorn més immediat: família, amics, feina, estudis, infància, Fraga, arrels, folklore, riquesa, cultura, tradició; però també n'hi ha a elements vinculats directament amb Catalunya, com la lectura, la diada de Sant Jordi, TV3, Barcelona, i especialment Lleida, en qualitat de referent cultural, econòmic, sanitari, d'oci, etc. Alguns informants fins i tot s'atreveixen a dotar el català d'un valor absolut. Per a A-JMB05 «és el pilar sobre el qual pivota, doncs, no ho sé, estudis, el meu àmbit d'amistats, inclús el meu cercle de treball, no? La meua llengua, el català, doncs està vinculat amb tot». A-CIO6 va encara més enllà: «Jo donaria lo que fos per Catalunya i perquè tothom parlés català.» Malgrat el que pugui semblar, aquests dos informants –tots dos de Seròs– són d'aquells que es passen al castellà a la primera de canvi, com ja he comentat, i dels que, com veurem de seguida, no creuen que ells personalment puguin fer res per salvar la llengua enfront d'una possible desaparició.

És curiosa la reflexió d'A-JV07 sobre la imatge social de la llengua, atès que es veu capaç de discernir entre la seua representació del fragatí i la del català, malgrat que des de bon començament ha deixat molt clar que per a ell el fragatí és una varietat del català parlat a Fraga. El català li aporta riquesa cultural, mentre que el fragatí l'associa a un grup de gent, al seu cercle d'amistats de Fraga, a una època de canvis en la seua vida, a la seua infantesa i principalment a la ciutat de Fraga. No és estranya aquesta dissociació si tenim present les seues declaracions: «Aquí a Lleida no acostumo a parlar fragatí. Llavors hi ha un cert grup de persones [...] que amb elles no em surt parlar català, em surt ja directament la variant fragatina [...]. Llavors, ja... és això. És depèn amb qui et juntes i sobretot amb els meus amics de la colla de Fraga parlem fragatí, llavors

sí, òbviament utilitzo el fragatí». És el mateix que ocorre a A-II03, la qual assegura parlar català d'Albelda i català de Lleida segons els contextos. Aquesta associació diglòssica d'usos serà represa a l'hora de tractar de la visió de les varietats dialectals.

Ja s'ha dit que a A-MZ09 no li comporta «cap efecte raro», més enllà de fer-li pensar en l'herència, les cançons, les bromes. Ella, doncs, associa el seu parlar a normalitat, quotidianitat i inclús a comoditat, tot el contrari d'A-JL10, per a qui el català, a més de tindre un valor íntim i alhora global («[vinculat] als amics, a la meua família [...] en definitiva a la meua vida. Jo soc això»), també l'associa a lluita, dignitat, valors, drets i llibertats i, en el cas del català a Fraga, doncs, a humiliació, a disgustos i al fet de tenir-ho més difícil que els altres. Davant d'aquestes declaracions es fa necessari demanar-li si no ha pensat mai a llançar la tovallola: «Moltíssimes vegades. La radera vegada, el mes passat. [...] Donar-te per vençut, perquè hi ha vegades que no aguantes la pressió. Llavors tu vols fer una vida normal i no pots.» Però també hi ha d'altres informants *franjolins* que comparteixen aquesta associació. A-ES04 afirma categòricament que el tema de la llengua a Albelda desgasta i passa factura, no tant en l'àmbit laboral –tot i que creu que no se li ha valorat gens saber català i treballar doblement a l'Ajuntament d'Albelda– sinó sobretot en qüestió d'amistats.

És per aquest motiu que la manera com alguns es representen la llengua, especialment a la Franja, té moltes més implicacions amb la forma com viuen la llengua en els seus municipis. En parlava suara a propòsit d'A-ES04, A-JM08 i A-JL10. La segona d'aquests arriba a verbalitzar la reflexió següent: «Ara si tingués vint anys [...] me n'aniria a un lloc on la llengua és la meua». Un pensament en la línia del que respon A-JL10 quan se li pregunta si hauria preferit viure en un altre territori: «A vegades ho penso [...]. A vegades... No, no necessàriament. Però a vegades penso: “Que feliços viviu alguns, eh!, que no heu d'estar sempre amb la pistola preparada”.»

No seria just amagar les tensions expressades pel que fa al mode de viure la llengua per part d'altres informants, en aquest cas d'Alfarràs i Seròs, però és evident que el punt de partida –la situació jurídica de la llengua– no és el

mateix. A-JN02 manifesta certa bel·ligerància quan explica què és per a ell la seua parla: «És com un sentiment també el fet de parlar català. [Un sentiment] positiu, és positiu. És com una (-), com si s'hagués de defensar la llengua. Com que des de fora la matxaquen tant, sembla que és com un sentiment positiu que ho has de fer per conservar-lo, perquè evidentment és cultura i la cultura s'ha de conservar.» De fet, admet que de petit també s'enfadava sovint quan li feien a propòsit alguna referència burlesca a Catalunya. I A-CIO6 narra situacions que també la fan sentir malament. A ella sobretot allò que li dol és que encara hi ha moltes persones foranes que, malgrat fer una colla d'anys que viuen a Seròs i hi estan perfectament integrades, no han fet cap esforç per parlar català. S'explica així: «Vull dir, la llengua, hi ha molta gent que parla castellà i són catalans naixuts». Ara bé, de nou, aquest aparent posicionament ideològic topa amb l'ús real de la llengua, perquè tant l'un com l'altre usen habitualment el castellà amb persones amb qui podrien usar el català, segons han declarat. Podria donar-se el fet que aquestes actituds fossin, en part, fruit de la situació social, lingüística i política del territori i responguessin a preocupacions diferents en funció de l'adscripció administrativa dels informants.

Les relacions humanes a banda i banda de la frontera

L'estat jurídic del català a banda i banda de la frontera interautonòmica podria contribuir a agreujar el malestar dels catalanoparlants a la Franja, sobretot si tenim en compte les relacions humanes que s'estableixen entre aquests municipis, com he explicat a 3.1.6. Els informants del corpus A il·lustren perfectament aquests vincles. A-MS01, d'Alfarràs, és amic d'A-II03, d'Albelda, que no només està casada amb un alfarrassí sinó que a més treballa a la ciutat de Lleida. També hi treballa el fragatí A-JV07 i, a banda, la seua parella n'és, de Lleida. A-JN02, l'altre entrevistat d'Alfarràs, va viure fins als dotze anys a Montsó i compta amb diverses amistats *franjolines*, d'Albelda i de Tamarit de Llitera. A-JMB05, de Seròs, treballa en un centre de secundària a Alpicat (Segrià), on una part dels estudiants (30-50 %, segons explica) provenen de municipis de la Franja (Torrent de Cinca, Binèfar, Saidí, Fraga, Montsó, Barbastre, etc.). L'altra informant de Seròs, A-CIO6, parla d'un grup d'amigues del poble totes casades amb fragatins. El pare d'A-ES04 és d'Almacelles i la

mare d'Albelda. Etc. Per tant, tal com diu el fragatí A-JL10, «Qui no té un parent a Massalcoreig? O un amic i tal?».

D'entrada, sembla que la llengua d'aquestes relacions hauria de ser sempre el català (A-MSO1 emprà el català per a les comunicacions amb individus d'Albelda, Tamarit i Binèfar; A-JNO2 arriba a afirmar que és difícil trobar gent que parli castellà en alguns pobles veïns com Tamarit o Albelda), però això no es produeix en tots els casos. A-JMBO5, de Seròs, admet parlar en castellà quan es desplaça a Fraga. I no només això: també confessa que amb els professors i amb els estudiants dels municipis *franjolins* que acabem de veure, tant si entenen el català com si no, s'hi adreça –com fa la majoria de companys– en castellà. L'albeldana A-II03 –ja ho hem vist– es comunica en castellà amb el seu home, d'Alfarràs, igual que ho fa el fragatí A-JVO7 amb la seua parella, de Lleida.

Aquests tres darrers informants són d'aquells que podríem denominar *passius* o *no militants* per raons lingüístiques.⁹⁹ Coincideixen en franja d'edat (grup d'adults) i per les circumstàncies personals descrites per ells mateixos han tingut accés al català en una edat més o menys primerenca i amb certa facilitat, per bé que dos d'ells pertanyen a la zona administrativa no catalana. En aquest grup també hi hauria tres entrevistats més, encara que dos (A-JNO2 i A-CIO6) han manifestat experimentar certes incomoditats vinculades a l'ús de la llengua que adés he descrit. En aquest sentit, doncs, no podem establir entre tots ells una connexió directa amb l'edat, ja que A-CIO6 pertany al grup de gent gran, així com tampoc amb el nivell d'estudis, per tal com A-JMBO5 compta amb una titulació universitària. Tal vegada sigui, com deia, la facilitat d'adquisició de la llengua i un major grau de consciència lingüística. La diferència més clara, doncs, és la zona d'adscripció administrativa (veg. taula 23).

⁹⁹ Quedi clar que l'etiqueta és posada per mi mateixa –no pas pels informants– en funció de les seues respostes. I, per tant, aquesta anàlisi és feta a posteriori, a partir dels resultats obtinguts. Recordem que els requisits que havien de reunir els informants eren únicament tres: ser catalanoparlants, haver nascut en el municipi d'on es prenia la mostra i haver-hi residit tota la vida. La seua militància o no en cap cas ha estat una variable a tenir en compte per a la recollida de dades.

		Passius / no militants	Actius / militants
Zona administrativament catalana	Alfarràs	A-MS01 A-JN02	
	Seròs	A-JMB05 A-CI06	
Zona administrativament no catalana	Albelda	A-II03	A-ES04
	Fraga	A-JV07	A-JM08 A-MZ09 A-JL10

Taula 23. Classificació dels informants segons la seua actitud davant la llengua

La descripció de l'entorn politicosocial

Al marge dels seus comportaments, de quina manera descriuen els informants la realitat sociolingüística actual als territoris on habiten? Les referències al context polític són constants, tot i que no per part de tots els entrevistats. Vegem-ho. A la zona administrativament catalana el 50 % l'obvia, és una qüestió que evita tractar (o bé perquè no hi veu una vinculació clara amb la llengua o bé perquè no es vol posicionar ideològicament). És el cas d'A-MS01, però sobretot d'A-JMB05, el qual, a pesar de deixar dit que «és cert que algunes de les polítiques que s'han dut a terme intenten d'agredir la llengua», es manté en una posició equidistant: «Jo crec que s'han de separar les coses, no? No té una cosa a veure amb l'altra. [...] si es dona el procés d'independència, el tema del finançament amb tot això, jo crec que s'han de diferenciar amb el tema de la parla, no? O sigui, el respecte de les cultures i les llengües i això va a banda del tema del finançament econòmic o de temes polítics». L'altre 50 %, en canvi, no se'n pot estar, de referir-s'hi, perquè hi veu una relació directa (per a A-CI06 la llengua és més d'un 50 % en la política). A més, manifesten clarament haver vist i viscut les conseqüències d'un sentiment anticatalanista per part de veïns d'Aragó. Així, A-JN02 explica la necessitat que té de defensar la llengua davant

dels continus atacs que pateix, com ja ha quedat dit. Però, a més, afirma que els aragonesos «tenen una certa mania als catalans molt accentuada», fet que ha experimentat en la seua infància quan vivia a Montsó, assegura. A-CIO6 construeix un discurs que gira tothora entorn a qüestions polítiques. De fet, no pot desvincular la llengua del Procés, tot i que ella –convergent de tota la vida segons diu– no vol la independència de Catalunya, però sí un tractament més just (economia, llengua...). Entre les seues confessions en destaca la següent: «Veig amics a Fraga, que tenen un odi cap als catalans, que això no tenim cap culpa nantros. Això ho han patrocinat tota la gent de (-) o sigui lo mateix govern d'Espanya o a... Això els dona vot contra els catalans. I par lo que sigui, no par re que hàgim fet nantros, per uns drets que al seu temps vessen hagut d'estar adquirits no, entre uns i els altres, no sé què passa però sempre una tírria als catalans...».

A l'altra banda, la visió que expressen els informants cap als catalans o cap a Catalunya és ben distinta. Sense anar més lluny, l'albeldena A-II03 va estudiar i treballa a Lleida i –com ja ha estat comentat– ella veu que existeix una clara vinculació amb Catalunya, més per proximitat que per raons lingüístiques: «Des de petits ja on hem anat encarrilats és a Lleida, tot a Lleida [...]. Hi ha gent de la mateixa edat, o els que coneixes, o amb els que et fas o et relaciones, pues sempre hem tirat més cap a Catalunya i ens relacionem entre natres parlant català.» Per a A-ES04 poder anar a la capital del Segrià és vist com una sort o un avantatge a l'hora de tenir la llibertat d'usar la llengua, i està convençuda que molta gent d'Albelda tria d'anar a l'hospital Arnau de Vilanova de Lleida, cosa que pot contribuir a preservar la llengua catalana al municipi. Una altra qüestió és, segons ella, la identitat nacional o el nom de la llengua.

Així mateix, A-JV07 justifica aquestes relacions per raons de proximitat: «tal com estem ubicats, estem molt lluny d'Osca, que seria la capital de la província on està Fraga, estem molt lluny de Saragossa i molt més lluny encara de Terol; en canvi, tenim Lleida a un pas». En efecte, la fragatina A-MZ09 exemplifica les bones relacions històriques entre els territoris de la Franja i Catalunya amb les grans glaçades de l'any 1918, la qual cosa va provocar que una immensa majoria d'aragonesos es desplaressin a Terrassa, Sabadell, Barcelona, Manresa... a

buscar feina, però també perquè s’hi sentien còmodes. «No pot n’hi haure mai un rebuig en algo que has conviscut, han quedat unes arrels familiars, d’amistat, de records, i que alguns s’han quedat a Catalunya». Explica així: «Fa uns anys, i et parlo de bastants anys, s’anava molt conjuntament les dos bandes a fer algo concret, això s’està... desgajant [...] s’està trencant, però no una trencadissa [...]. És allò que poc a poc se va patint.» Ara bé, el fragatí A-JL10 també detecta un clar anticatalanisme per part d’un sector de la població, malgrat que no queda clar si es refereix únicament a Fraga. Un anticatalanisme que traspua en el no reconeixement del català com la llengua que es parla majoritàriament al seu municipi. Però A-MZO9 hi veu més raons i té molt clar el paper que ocupa el poder polític en tota aquesta qüestió: «Hi ha camins que la política ho emmerda tot». Per a ella, el tractament del català com un afer polític «és lo que ha fallat a Catalunya» i això ha agreujat, en la seua opinió, la situació no només a Fraga sinó «a tots los puestos». Tal vegada per això A-JM08 assegura que no pot parlar de certes qüestions relacionades amb la llengua ni de temes polítics a Fraga, perquè suposen un tabú.

Com anomenar la llengua a la Franja

Més o menys tots els informants de la Franja, en major o menor grau, admeten conèixer un sector anticatalanista entre la població *franjolina*, fruit d’un problema relacionat amb el nom de la llengua i/o amb la identitat, com havia insinuat A-ESO4. L’albeldana A-II03 ho explica de passada: «Hi ha gent que potser es defensa més de dir que el que parlem aquí no és català [...] potser pel tema de Catalunya, Espanya i tot aquest enrenou». A-ESO4 afirma que només un 30 o 40 % dels seus veïns d’Albelda reconeixerien que parlen català;¹⁰⁰ la resta l’etiqueten com a *albeldà*, *albeldense* o, fins i tot, *xapurreat*. «No volen admitir que la llengua que parlen sigui català. Perquè pa n’ells associen català a Catalunya i en identidad catalana». Segons ella aquesta és la conseqüència no tant d’una clara identitat aragonesa sinó més aviat d’una oposició a Catalunya:

¹⁰⁰ En el seu mateix nucli familiar, el seu «iaio, por ejemplo, no volia admitir que se parlava català a Albelda». Explica així: «¡, bueno, el meu avi era llest i ho enteniva, no? Llavors era capaç de dir-li, quan lo forçava al màxim: “Pues veus com a no parles això?”. “Pues parlo castellà, si convé parlo castellà, però jo català, no, eh! me diva.»

«É antiCatalunya total, sí, sí.» I aquest problema, a parer seu, es podria evitar si el nom de la llengua no fos *català*.

A la capital de la Franja succeeix el mateix que a Albelda. A-JV07 confessa que «hi ha certs grups que són un tant radicals amb el tema de la llengua a Fraga». Segons comenta, aquests grups «fan una mica d'apologia lingüística al territori perquè consideren que el fragatí no és una variant del català, sinó [*que*] és una llengua pròpia». Ell fins i tot en coneix el lema: “Lo fragatí no é català”. També els reconeixen A-JM08 («hi ha una institució aquí a Fraga que vetlla perquè el fragatí és un idioma propi») i A-MZ09 («n'hi ha un sector que sí, que n'hi ha una polèmica fortíssima»). Ara bé, qui en té més dades és sens dubte A-JL10. La seua formació lingüística i la seua trajectòria professional li permeten parlar en els següents termes: «En certa manera hi ha una situació molt pareguda a la valenciana. Hi hauria dos blocs ben diferenciats [...]. Uns, jo diria los que tenen més estudis, per dir-ho d'alguna manera, que serien els afins, los que segueixen aquesta vessant més acadèmica, que serien els nostres; i els altres, que són com els blauers de València.» I continua: «La diferència principal: el nom de la llengua. Evidentment hi ha un anticatalanisme de la [=una] part de la població, i tenen bastants seguidors, són molt populatxeros que diem». S'està referint a Amics de Fraga, una entitat –assegura– que va néixer com a rèplica de l'IEBC, associació cultural que ell presideix.¹⁰¹ Ara bé, l'oposició va més enllà, perquè quan amb els anys el seu equip de treball va fundar la ICF «ells van fer la plataforma “No hablamos catalán”». Al capdavant, doncs, hi ha qui veu una relació indissoluble entre el nom de la llengua i la identitat nacional. Per tant, es tractaria d'un problema d'encaix, perquè, segons explica A-JL10, la identitat aragonesa –«és una cosa per lo que he vist molt simple»–, està fonamentada en una sèrie de trets o tòpics: «l'aragonès és el que parla castellà, és el que li agrada la jota, és no sé què». I afegeix: «la gent més afina a Amics de Fraga té esta voluntat de ser aragonès». És per això que es pregunta «com se pot definir per ser aragonès parlant lo que és la llengua del veí, aquella llengua que és

¹⁰¹ L'IEBC, constituït el 1983, esdevé una de les entitats de la Franja que tradicionalment ha lluitat per la llengua i la cultura catalanes en aquests territoris. S'adscriu a la ICF, de la qual A-JL10 és vicepresident –com ja s'ha dit–, una institució creada el 2003 amb l'objectiu que totes les associacions impulsores de la llengua i la cultura catalanes a la Franja puguin actuar conjuntament coordinant esforços.

definitòria d'una altra identitat?». I ell mateix en dona de seguida la resposta: «Allavoneses lo que fan és canviar-li el nom. Si jo li canvio el nom i dic que és una altra cosa, jo ja puc encaixar millor a la identitat que vull agafar». És el mateix que argumenta A-ESO4: «Catalunya era com a l'autonomia que vol ser diferent i ells no, o sigui, era com a que si jo dic “si jo parlo català vull ser català o encara que no siga català m'estic pareguent an ells que no volen ser espanyols...”». Qui sap si tot plegat no és fruit d'aquella idea també difosa segons la qual «la Franja és “aquel territorio que no és de nadie”», tal com diu A-JV07.

A-MZO9 justament parla dels mapes: «partixen per aquí, partixen per allà i ja està». Ella ho veu des d'un altre prisma: «La gent que estem sobretot a la Franja és que som de cultura catalana, de costums, de moltes coses. I sempre hem estat còmodos». Però hi hagut un problema segons ella: «La llengua l'han mesclat, l'han identificat massa en la política, o en Catalunya o en lo català o en lo que vulgues. I allavoneses clar, n'hi ha un sector que, no és que n'hi hagi un rebuig, és que molts camins se pot sentir ofès». I ho justifica: «Perquè diu “si jo parlo català no tinc per què ser català, ni defendre l'estelae, ni defendre les postures catalanes, que són molt vàlides per qui ho crega, però això jo no ho tinc perquè tinc altres interessos, que a jo m'aplenen més, encara que estigui parlant català”».

La qüestió del glotònim –especialment del xampurrejat i el LAPAO– és pregunta obligada a aquests informants. A-ESO4 confessa haver patit des de la infància fins a l'etapa universitària l'intent de fer-li creure que la llengua que s'usa a Albelda no és català: «De petita m'havien dit que parlava xapurreat i jo m'ho havia cregut, hasta que comences a tindre formació en este sentit.» L'anècdota abans descrita a la Universitat de Saragossa va servir perquè els companys de facultat se li aproximessin a preguntar-li si parlava «¿catalán o chapurreao?». Des d'aquell moment no ha fet res més que argumentar sempre les mateixes coses: «Llavors tu els expliques que no, que el xapurreat no é lo que valtros dieu, no é cap llengua, no existix, é un insult.» Però ara ja se n'ha cansat. A-MZO9 ho ha après més recentment, d'aquí que quan se li demana quina és la seua llengua d'ús habitual respongui: «Fa uns anys t'haguessa dit lo fragatí. Ara ja tinc molt quiar que som una variació del català i per lo tant és lo que

divulguem.» A-JM08 ho ha tingut sempre clar: «Soc de Fraga però jo parlo el català i m'agrada molt el català i és interessant. I tot, el fragatí, diga-li com vulguis, però no admeteixo la paraula *xapurraeo*, ni [*que*] és un dialecte que no val per re... Tot això no ho accepto mai».

Sembla provat que aquesta denominació tan despectiva –*xampurrejat* amb múltiples variants– és força estesa. Segons A-ES04, cal buscar l'origen del mot en la dictadura: «A l'època franquista mos van ficar eixa etiqueta i bueno pues allavontes gent d'ací que no tenia estudis o no sabien què voliva dir se la van creure i mos l'han transmitit a tots, i fixa't tu en quina força, que avui en dia encara perdura». I el cas és que es tracta d'una designació emprada també al Principat. Ho afirma l'albeldana A-II03 quan explica com és vist el seu català des de Lleida («*xarnego*»,¹⁰² «*xapurreat*»...). Però també ho fa el seu amic d'Alfarràs, A-MS01, per bé que ell es refereix exclusivament al primer terme, «el *xarnego* de la Franja», i l'aplica especialment al parlar de Tamarit de Llitera («I Tamarit és més lo que seria el *xarnego*, penso jo, que te parlen tant català, castellà, tenen les seues paraules i el seu accent»).

Quant a la denominació de LAPAO, hi ha reaccions de tot tipus –excepte a favor–, que van des de la indignació fins a l'escarni, passant per la indiferència. A-JV07 explica l'origen de l'acrònim: «Va sortir fa un temps la Rudi [*Luisa Fernanda Rudi*], la presidenta del govern d'Aragó, bueno expresidenta m'assembla, que va calificar el nostre idioma com LAPAO», fet que a ell en particular li va semblar bastant malament. Aquest fragatí considera «que això s'ho va treure de la màniga perquè havia de crear polèmica o alguna cosa [...]. LAPAO, d'alguna manera, segons ella, lo que engloba és tots els dialectes i variants que hi ha a la part aragonesa que toquen amb Catalunya». Però tant ell com les persones del seu entorn no consideren que al fragatí se li pugui dir LAPAO, ni al fragatí ni al mequinensà, ni al català de Torrent de Cinca..., «que són semblants però no tenen res a veure». Ell és del parer que «cap dels... de la gent que parlava els dialectes se sentia identificada amb el LAPAO».

¹⁰² Cal entendre aquí *xarnego* com a sinònim de *xampurrejat*, que és el sentit que s'acostuma a donar a Ponent a aquest terme.

L'albeldana A-II03, per la seua banda, no va sentir res en especial davant l'aparició del nou glotònim. Va fer com si la cosa no anés amb ella, perquè tenia molt clar quina llengua parla, de manera que li'n va treure importància («No em va afectar [...]. És que jo considero que és tot català»). Per a l'altra informant d'Albelda la idea del govern aragonès devia agradar a més d'un, però ella té clar que es tractava d'una iniciativa gens innòcua: «Jo opino que va ser una manera de disfressar la llengua, lo que diguem, pa veure si podíem borrar la paraula *català* i les nostres relacions en Catalunya perquè les tinguem, ací on estem, i d'eixa manera podre rebatejar la llengua i anar-la anul·lant a poc a poc, perquè jo penso que é una manera de fer-la morir». Ella hi va reaccionar: després de contactar amb veïns afins van buscar «gent que, a part de pensar així, pogués estar disposada a fer alguna cosa». Explica: «Mos vam ficar en contacte amb gent de Tamarit, Alcampell, Altorricó, dels llocs de la vora que podiven estar sensibilitzats com a nantros». El moviment va prendre el nom “Aragó pel català” i es van fer samarretes amb l'eslògan “Continuo parlant en català”. Després es van organitzar diverses accions per informar i divulgar la llengua. Amb la retirada per part de l'executiu aragonès de la llei de llengües (2016), aquesta informant es va sentir descansada. En les seues declaracions ironitza sobre la situació: «Ara ja tornem a parlar català per sort [...]. Naltros parlem lo que nos manen, ja ho veus. He he!»

A A-JM08 li indigna tant el tema que quan apareix en la conversa es nega a entrar-hi: “LAPAO és una cosa que ens ho ha dit el govern aragonès [...]. I [d']això ja no vull ni parlar-ne.» A l'altre extrem hi ha A-MZ09, que ho va viure des del primer moment com una broma i que fins i tot li ve el riure quan en parla: «Allò va ser una conya, dona!». Ella explica una anècdota en què durant un concert a Poblet diverses famílies castellanoparlants reien de la nova denominació: «N'hi havia un sector català també. Però clar, enfotent-se'n, és que allò no tenies per on agarrar-ho! I la prova és que cap, ni el lingüista més disparatat de la Universitat de Saragossa se va ficar a fer-ho, perquè és que allò no tenia ni cap ni peus. Vull dir, allà los que d'alguna manera estàvem conscienciats és que lo que fae [= *feia*] gràcia, te n'enries en ironia». I conclou: «Dir-li LAPAO, o dir-li lo que siga, pues no en vam fer poques bromes! Però

perquè ho veiem fora de contexte i que no podia durar [...]. Vull dir que el que es va creure allò és que vamos, no té ni idea del sentiment de la gent».

Des de la zona administrativament catalana també se'n va sentir a parlar, del LAPAO, i tampoc no es va comprendre: «Una tonteria com una antra. Per què han de ficar LAPAO a una cosa que sempre ha sigut la llengua catalana? És que no, no, no.» exclama la serosana A-CI06.

Per a A-JL10 la qüestió del nom és clau a Fraga. Ara se n'adona i per això es veu obligat a fer autocrítica: «En la batalla aquesta, és que som tontos, eh! Tenim estudis però som tontos però de... [...]. No veiem les coses. Una de les coses... perquè la primera batalla va ser el tema del nom. Claro, tant *català*, tant *català*, tant *català*, que vam deixar que s'apoderessin del terme *fragatí* els Amics de Fraga.» Ell en fa la reflexió següent: «Quan tu tens una marca i ells tenen l'altra [...] és una qüestió sentimental, què passa allavonses? [...] Tens les de perdre.» Per això, actualment demana als companys que usin més l'etiqueta de «*fragatí* o català parlat a Fraga o la manera que tenim nosatros de parlar el català».

La identificació social i/o nacional a la Franja, un tabú?

Tornem a la identitat, perquè ens interessa saber com es defineixen ells, els informants de la Franja, identitàriament. D'antuvi, es percep que l'ús de la llengua, no va associat necessàriament a la identitat. Així, A-JM08 es lamenta que la titllin d'independentista només perquè defensa l'ús del català com la llengua de Fraga i li sap greu per tal com ella no se'n considera: «Jo primer soc de Fraga però no soc catalaniste. Soc de Fraga però jo parlo el català i m'agrada molt el català.» El fragatí A-JV07 reconeix tenir una identitat compartida, fragatina i catalana, però com que ha viscut i ha treballat en tants llocs es considera «més bé ciutadà del món». També sent que té una identitat compartida A-JL10: «Jo, particularment, em sento de les dues maneres. Jo sento que Catalunya podria ser el meu país, però també sento que Aragó és el meu país. El territori per mi és més ampli.» Hi ha qui opta per una opció intermèdia; així a Albelda A-II03, tot i que se sent més catalana que aragonesa, a l'hora de definir-se diria que és *franjolina*, amb un forta vinculació amb

Catalunya. I d'altres senzillament s'estimen més no pronunciar-se pel que fa a identitat social, com A-ES04 o A-MZ09.

Per tot plegat sembla que el català en els territoris administrativament aragonesos continua vivint-se com un problema, com un tabú. «Un tabú no ho sé, però discussions sí» reconeix A-JV07z. A-ES04, en canvi, assenteix: «Una mica sí, eh! Jo tinc amics que sé que pensen lo contrari i jo aquest tema no el toco». A-MZ09, tot i que ja n'ha quedat al marge després d'haver viscut més d'un conflicte a Fraga, admet que «si ne vols buscar n'hi ha». Una de les informants que troba més «topants» per raó de llengua és A-JM08. Ella és probablement qui ha tingut més picabaralles «no a nivell familiar, però a nivell d'amistats sí; hi ha hagut moltes discussions, sí, sí». Diu: «Jo personalment he tingut moltes discussions» (la més greu té a veure amb la seua millor amiga, el marit de la qual –de Barcelona–, va prohibir a la informant parlar-li en català, i des d'aquell moment va sentir que la perdia). Segurament per aquest motiu A-JL10, que exerceix com a professor de català a secundària en un centre públic de Fraga, reclama docents amb menys titulacions de doctors però amb més militància: «M'estimo més la militància perquè la situació exigeix aquesta part».

D'altra banda, en aquests territoris aragonesos hi ha també una certa preocupació per la vitalitat de la llengua. A-JM08 al·ludeix a Màrius Serra quan compara la seua salut amb la salut de la llengua catalana: «Doncs jo, com la meua persona també, que jo soc més gran, perquè ell té 53 anys, jo li'n porto 10 o 11, pensa que el català està bé, però que ja començo, ja tinc achaques, ja em fa dolor. [...] Doncs jo també. A mi també m'està passant això. [...] I aquí, en aquestes contrades, està més malament encara.» A-MZ09, contràriament, no tem per l'extinció del català a la Franja. Ella és del parer que les pitjors èpoques ja formen part del passat: «Penso que, a nivell general, o sigui ja durant uns anys inclús d'opressió a la llengua, l'ham sabut mantindre aunque només sigui a nivell casolà; jo em penso que ara la seguirem mantenint, qui vulgui mantindre-la». Ara bé, A-JL10 no es mostra gens partidari d'aquesta opció: «Mentre los polítics o tots nosaltres pensem que la llengua s'ha de reduir a casa, malament, perquè acaba morint». En efecte, aquest fragatí no es mostra gaire optimista: «Jo crec que estem en un procés de substitució lingüística clar». I no és l'únic:

«Nosaltres estem a la volta de la cantonada de marxar i aquí el castellà està a punt de ser l'amo i el rei» assegura A-JM08.

Despertant emocions i sentiments

Pensar en el futur em permet plantejar-los una situació hipotètica de cara al temps a venir de la llengua catalana. Els demano, així, un exercici d'introspecció que els faci emergir sentiments vinculats a la llengua que altrament no haurien, de ben segur, analitzat mai. Sota la pregunta *com et sentiries si fessin desaparèixer el català?*, aconseguixo que fins i tot els catalans més escèptics, aquells que creuen que aquesta situació no es pot produir o no ocorrerà mai («No pot desaparèixer, així com així no», A-JN02; «Jo ho veig tan llunyà això..., A-JMB05; «Ho trobo impossible, que això no sirà mai [...] suposo que si estem en democràcia això no passarà mai», A-CI06), es despullin emocionalment per raons lingüístiques.

Els sentiments, vinguin de la banda administrativa que vinguin, no entenen d'edat ni sexe ni nivell d'estudis, i van tots en la mateixa direcció: la pèrdua de la llengua pròpia els crearia malestar. «Me sentiria malament, malament del tot» assegura A-CI06. A-JN02 parla de «[sentiments] negatius totalment». En concret al·ludeix a la ràbia, igual que ho fa A-II03, tot i que ella ho amplia a «incomprensió» i «tristor». Creu que la *descol·locaria* una mica l'extinció del català. La ràbia, de fet, és un sentiment compartit. «Jo crec que tothom se trobaria una mica perdut i amb el sentiment aquest de ràbia per haver perdut part d'ell, no?, de la teva història» afirma A-JMB05. Però els sentiments de ràbia i tristesa també s'acompanyen en alguns casos de desencís. «Jo me sentiria molt malament, me sentiria decepcionada i... és com una mica derrotada, no?» assegura A-ES04, la qual –com hem vist– ha participat molt activament en la lluita del català a Albelda. Així ho explica: «De dir uff! perquè portem uns anys que no són fàcils per la llengua, hem hagut de fer accions com a les que te dic i que arribessin i me diguessin “és que ha desaparegut, ja no se pot ni parlar”, imagina't que fos com a la Inquisició.» I conclou: «Me sentiria fatal, m'haurien clavat la punyalada. No sé com explicar-ho.» És una sensació que segons A-JL10 comparteixen molts *franjolins* conscienciats: «Nosaltres

[ens sentiríem] malament. Hem estat lluitant tota la vida. Perquè evidentment tenim una implicació sentimental amb tot això, molta [...]. A jo em fa patir la qüestió cada dia. Tothom pateix cada dia, tots de nosaltres». De fet, ell mateix explica com es va sentir al comprovar que els seus fills i els de la vicepresidenta de l'IEBC es van arribar a parlar en castellà a l'escola: «A nosaltres ens eixia el fum de les orelles. Perquè això és la representació del nostre fracàs més absolut». De seguida aclareix, però, que finalment van aconseguir redreçar la situació.

Per la seua banda, A-JM08 no necessita imaginar-se un món en què hagin fet desaparèixer la seua llengua, atès que ella se l'imagina constantment. De tots els informants, és –ja ho he dit– qui parla més clarament de malestar lingüístic. Se sent «molt mal» i quan explica com es rebel·la per aquesta qüestió s'emociona i desprèn més d'una llàgrima. «Jo a vegades he hagut de fer cop [=cap] baix i sentir-me humiliada, i callar, i renunciar.»

Tot plegat denota les vinculacions emocionals cap a la llengua pròpia i tant és així que hi ha qui és capaç d'afirmar que al capdavant «sí que es pot estimar una llengua» (A-JMB05) o fins i tot que la mateixa llengua «és un sentiment» (A-JM08), «és com un sentiment també el fet de parlar català [...] sembla que és com un sentiment positiu que ho has de fer per conservar-lo» (A-JN02). I «no la cuidem prou. Tu una cosa que t'estimes l'intentes cuidar i la llengua doncs...» assegura (A-JMB05).

La riquesa interna de la llengua: les varietats locals

Valoració de la diversitat intralingüística

Fins aquí, hem vist algunes reflexions pel que fa al codi lingüístic comú. Ara bé, què succeeix quan se'ls interroga sobre la variació intralingüística? A grans trets tots els informants coincideixen a afirmar que la diversitat dins d'una mateixa llengua és positiva i les explicacions que en donen són ben diverses: «Jo trobo que és bona. Perquè les coses no sempre són A i B [...]. [Les varietats] tampoc

fan cap mal» (A-MSO1); «Sí, per què no? És clar que sí.» (A-JNO2); «N'hi ha havigut des de sempre; per tant, sí [*que és positiva*]» (A-II03); «Jo crec que sí [...]. Quant més variants o denominacions té una mateixa paraula és més riquesa.» (A-ESO4); «Jo crec que és bo i a part és simpàtic, no? [...] És algo que et distingeix» (A-JMB05); «Per a jo és bo [...]. Sí, perquè tothom s'hi acostuma. Bé, [és] la idea de cada poble i s'ha de respectar» (A-CIO6); «No considero que sigui un inconvenient [...]. S'ha de preservar la marca d'identitat de cada dialecte de cada zona, perquè és lo que realment ens dona la riquesa cultural.» (A-JV07); «N'hi han moltes maneres de dir una mateixa cosa. Tot forma part de la cultura. És riquesa, és un afegit [...]. Amb tots els idiomes hi ha un ventall molt gran. I això jo trobo que és molt bo.» (A-JMO8); «[A] jo m'encanta [...]. É molt divertit, é molt divertit.» (A-MZO9); «Jo penso que és positiu sempre [...], que enriqueix el llenguatge. Jo crec que la gent s'implica més sentimentalment en això» (A-JL10).

Això no trau, però, que la majoria d'ells estiguin d'acord amb l'existència d'un estàndard. N'hi ha que el troben necessari per als documents oficials («en un escrit o un document oficial o algo potser sí, canten molt a la vista [*els localismes*]», A-MSO1), d'altres fan referència a una correcta grafia (localismes sí, però «sempre amb l'escriptura correcta, eh!», A-JL10). Però també hi ha qui directament invalida la possibilitat d'una modalitat supradialectal («No es pot fer un català estàndard, seria molt difícil», A-JNO2). Alguns, amb un nivell formatiu superior, filen més prim. Així, A-ESO4 precisa: «Uniformitzar pa jo no està mai bé, ni centralitzar ni res d'això». També ho aclareix A-JMB05: «Unificar vol dir no respectar els drets que tenen els altres pobles de mantenir la seva arrel». Però també hi ha qui creu que la comunicació sense un estàndard és poc pràctica («si suposem que tu ets de Barcelona i et dediques a viatjar per tot Catalunya i part de la Franja pràctic no és, perquè t'hauries d'aprendre tots els dialectes de tots els pobles i totes les zones», A-JV07). «Jo crec que l'estàndard per a tothom i després que cadascú parlo com vulgo» sentència A-MSO1. Per tant, aquí ja hi ha discordances.

Això no obsta perquè la majoria no només valori la variació geolectal positivament sinó que cregui en la necessitat de preservar-la. De fet, A-JV07

n'aporta una explicació molt interessant que permet la reflexió sobre com es perceben les distintes variants del català: «A Catalunya diguéssim que lo que més correcte es veu, per dir-ho d'alguna manera, seria el català de Barcelona, perquè, bueno, ho tenim tot centralitzat a Barcelona». I prossegueix: «Barcelona és com el centre de Catalunya, llavors d'alguna manera “hòstia, no, si hem de parlar català ha de ser català de Barcelona”. No. O sigui, cada territori té el seu propi dialecte i s'ha de respectar. I és tan vàlid el de Barcelona, el de Girona, el de Lleida, el de Fraga, el de Torrent... i considero que cadascú aporta el seu granet d'arena a la cultura del català, diguéssim, a la llengua catalana».

Prejudicis lingüístics

Així és com comencen a emergir els prejudicis, especialment aquell segons el qual el català més genuí és el de Girona. A-JN02 en fa una descripció general: «A Girona es molt... diguéssim és el més bonic, considero jo. Almenys la part de dalt, de Cadaqués i això, és més com a... tira més cap al francès, així, és molt bonic.» I encara afegeix: «El català de Barcelona és el pitjor que es parla, considero jo, el pitjor parlat. El de Tarragona és molt semblant al de Lleida.» En la mateixa línia sembla que van les declaracions d'A-II03 quan se li pregunta pels diversos dialectes catalans («Girona és més...»), però la seua intervenció queda truncada.

A-JM08 es fa ressò d'aquestes opinions tan difoses, però, com A-JV07, se'n distancia: «El gironès és un referent [...]. Hi ha una idea generalitzada, he pogut constatar, de molta diferència de gent, normalment que no té massa idea de res, però a Girona é el català més perfecte que hi ha.» Continua: «Perquè és que el català de Girona [*per a*] nosaltres a Fraga és una mena de superior, és el català més bo que hi ha, cosa que tampoc comparteixo jo a nivell personal, però bueno». I encara en la reflexió final n'hi ha per sucari-hi pa: «Per mi no existís aquesta idea [...]. Però la gent pensa que hi ha el català tancat, l'obert i aquestes coses que diuen. I clar, el fragatí com no és català, pues és lo fragatí.»

Tampoc per a A-MZ09 el gironí no és la variant més autèntica del català. De fet, ella confessa no haver sentit mai aquesta mena d'afirmacions. «Al contrari: lo

gironí sempre és més dur d'entendre, però no s'ha parlat mai en despectiu». Aquesta fragatina creu que els prejudicis existeixen en totes les llengües i explica això: «Fa uns anys lo lleidatà era com a lo fill pobre del català. En lo temps suposo que s'ha anat suavitzant». També A-JL10 se'n fa eco i, a propòsit de la sèrie de TV3 *Lo Cartanyà*, creu que els estereotips derivats dels prejudicis «han de quedar aquí». «Hi ha gent que li senta molt malament. Han de quedar solament per l'humor i punt. A veure, no ens hem d'acomplexar ni els de Lleida ni els de... Que jo també em trobo part de Lleida, jo soc nord-occidental. No ens hem d'acomplexar, jo crec, a Barcelona. Per què? No».

Després apareix el clàssic comentari «per a cadascú [*el millor català*] serà el seu», com fa A-JMB05. En realitat, aquest serosà admet que no canviaria la seua forma de parlar si sortís de les Terres de Ponent: «Jo crec que no, però coneixo gent que ha anat a Barcelona i n'ha tornat amb l'accent de Barcelona. A mi no m'agradaria, vaja. Me sento ridícul. Estic acostumat al meu català i se'm faria difícil.» A-CIO6, també de Seròs, no se n'està de dir-ho: «Hi ha moltes persones que em fan molta ràbia, que se'n van a Barcelona, i venen aquí i parlen barceloní». Creu que ho fan «perquè es volen fer veure [...]. Això és lo que volen. Volen que notes que elles no són d'aquí». A ella li agrada que els que venen de la Ciutat Comtal parlin lleidatà. Però A-JNO2, tot i que no renuncia al seu català de Lleida, creu que si s'estigués molt temps a Barcelona n'acabaria adoptant l'accent. D'aquest tipus de declaracions podria intuir-se un cert complex d'inferioritat per part d'aquells que intenten ocultar el parlar de les Terres de Lleida.

Sigui com sigui, hom identifica perfectament el lleidatà i el reconeix com a català. L'alfarrassí A-JNO2 té clar que el que ell parla és català de Lleida. A-MSO1 admet que, malgrat que a Alfarràs s'usen alguns barbarismes, el seu parlar és català («És com lo del *bocadillo*. És un *bocadillo*, no és un *entrepà* [...]. Sí que està mal dit, però per a naltros està ben dit. Nos antenem.»). En canvi, segons ell, el que es parla a l'altra banda de la frontera administrativa, sobretot a Tamarit de Llitera, «és català, però se nota que no és català català». També A-II03 declara la visió que tenen alguns ponentins sobre el seu parlar d'Albelda: «Els de fora, els de Lleida, potser, [*diuen*] “aquest parlar que teniu”, no?, com

xarnego o, ara no em surt, potser és una paraula així com *xarnego*, *xapurreat*. Sí, algo així, aquestes dos potser són les més...».

Com a professor de llengua que és, el fragatí A-JL10 treballa per erradicar els prejudicis lingüístics des de l'escola, perquè assegura que n'ha sentit molts: «Jo és una de les coses que amb els meus alumnes treballo moltíssim [...]. L'estàndard està per a unes coses; els localismes per a unes altres. [...] “Vosatros heu d'utilitzar aquell nivell de llengua d'acord amb la situació comunicativa». Una altra qüestió és si creuen que l'estàndard actual del català representa prou bé totes les varietats dialectals. Ho veurem tot seguit.

També hi ha opinions, com no podia ser d'altra manera, per al català de la Franja. Sobta que per a alguns existeix una mena d'isoglossa entre els municipis d'Alfarràs i Seròs i els d'Albelda i Fraga, perquè perceben característiques lingüístiques distintes. Així ho explica A-JN02: «Jo penso que tota la part d'aquí dels pobles fins a Lleida parlem igual més o menos [...]. Hi ha diferents paraules que en un poble es diuen d'una manera i en un altre poble es diuen d'una altra.» Una altra cosa, creu, és el català de la Franja. «Allà ja és diferent [...]. És català de la Franja, és molt diferent [...]. T'entens bé però hi ha moltíssimes paraules [*que no són iguals*]». Per a ell, la manera de parlar del seu poble, Alfarràs, i la del veí, Albelda, són molt diverses: «Clar, perquè aquí no considerariem que és català de la Franja.»

La cohesió i la diversitat entre els parlars locals de Ponent

En general tots accepten que hi ha un contínuum lingüístic, per bé que noten diferències entre el parlar principatí i el *franjolí*. «Vas als pobles d'aquí del costat i també te parlen lo català» assevera l'informant d'Alfarràs A-MS01. Es refereix a Tamarit de Llitera, Albelda i fins i tot a Binèfar («a Binèfar potser ja no tant [...]. L'entenen, lo parlen algo, perquè tinc algun conegut de Binèfar, però diuen paraules sueltas. Però el seu parlar normalment, los que he conegut jo, és en castellà»). A-JN02, que també ha remarcat aquestes diferències lèxiques, aclareix: «De fet aquí hi estem acostumats, perquè estem al costat i, claro, hi ha gent que ve d'Albelda cap aquí, o de Torrent, i claro parles molt

sovint amb ells». En canvi, quan a A-II03 se li pregunta si els albeldans en diuen *català* d'allò que parlen respon categòricament que no: «Jo penso que hi ha gent que la llengua d'aquí és d'aquí, és la de la Franja, llavors el català [n]és una altra. I hi ha l'altra gent que sí, que la que parlem aquí és igual que el català, tot i que és una variant del català».

A-MS01 també sap identificar el parlar d'un altre municipi proper: «I Tamarit és més lo que seria el xarnego, penso jo, que te parlen tant català, castellà, tenen les seues paraules i el seu accent. Jo tinc una amiga que se'n va anar a viure a Tamarit i parla *tamaritenyo*. He he! [...] Se nota l'accent, se nota! [...]». Ell en té aquesta idea: «L'han castellanitzat. És català, però se nota que no és català català, que és el xarnego de la Franja, que és de Tamarit.[...] Són paraules que barregen, altres les traduïssen així malament... [...]. És lo seu parlar.» Explica que amb la seua amiga ell parla català i ella «català de Tamarit, *tamaritenyo*». I afegeix: «Si em senten em maten [...]. Això m'ho he inventat jo».

Tantes diferències hi veuen que alguns *franjolins* són capaços d'alternar les dues maneres de parlar. La informant d'Albelda A-II03, que considera que les diferències són tan clares, ja parla més el català «o sigui més de Catalunya» que no pas el *franjolí*: «Te puc parlar d'astí, però me costarà molt, perquè clar [...] cada dia parlo més l'altre.»¹⁰³ En la mateixa situació es troba el fragatí A-JV07: «Considero que el que parlo és català i generalment si em trobo aquí a Lleida parlo un català més neutre, i si em trobo a Fraga pues sí, si que m'adapto més al dialecte, a la forma de parlar que tenen.»¹⁰⁴ A-ES04 ho ha preguntat abans de l'entrevista: «Com te la faig en català de Lleida o en català d'aquí?». En realitat són tres dels sis informants de la zona administrativament aragonesa, per tant, un 50 %.

Les percepcions de les parles locals sovint van lligades amb les valoracions d'allò que és correcte i d'allò que no ho és, o d'allò que és més neutre d'allò que no ho és tant. A Alfarràs, per exemple, no es diu *cargol*, *entrepà*, *poma* o *truita*, segons A-MS01, sinó *caragol*, *bocadillo*, *mançana* i *trutxa*. A ell no li agradaria

¹⁰³ Convé tenir present que A-II03 treballa a Lleida.

¹⁰⁴ Cal no perdre de vista que A-JV07 festeja amb una noia de Lleida i hi treballa.

que l'obliguessin a dir les primeres formes i, malgrat que s'hi pot arribar a acostumar, creu que «alguna caurà [=s'escaparà]». A propòsit de *mançana*, A-MZ09 dona una explicació anecdòtica: «Quan van acceptar los catalans, que van acceptar la paraula *mançana* envé de poma, astí vam fer una festa, entre cometes [...]. Nos sentiém incluíts [...], perquè aquí no diem *poma*, diem *mançana*».

Per un altre costat, i segons A-II03, a Albelda no es parla el mateix català que a Catalunya: «És diferent. Per exemple, eh, *per exemple, por ejemplo*, aquí barreges, hi ha algun terme amb castellà i amb català. La plaça és la *plaza* [...], plou és *piou...*». A-ESO4 es refereix a l'albeldà en aquests termes: «Ací a Albelda tinguem una característica molt, que parlem amb la [ɛ], igual que a Lleida, que a Tamarit no. Naltros diem que som d'Albeld[ɛ] i a Tamarit, Albeld[a]». A-JV07 creu que les diferències són mínimes «ja que, tret d'alguna expressió i alguna paraula, jo crec que et pots entendre perfectament amb una persona de Lleida, de Girona, de Barcelona, o de qualsevol lloc del territori català. Sí que si et dic “dona'm un *mullarero*”, potser no sabràs què és un mullarero, és un préssec». I conclou: «Però això pot passar amb moltes altres d'això, amb altres territoris». Des de Seròs, per la seua banda, A-JMB05 troba marques locals als parlars dels pobles veïns (Aitona, Torrebesses, Maials) i no pas al seu. Ell considera que els habitants d'Aitona s'han de sentir orgullosos del seu parlar; «el serosà, el parlar dialectal aquest o la tipologia aquesta», en canvi, no té cap marca per a ell. L'altra informant de Seròs, A-CIO6, es veu capacitada per discernir entre més parlars locals: «Els d'Aitona tot ho acaben en [a], *fari[a]*, *menjari[a]*, els de Massalcoreig tenen un parlar gangós [...] i nantros més aviat parlem amb la [ɛ], ho acabem tot amb la [ɛ].» Sigui com sigui, «l'accent diferent no és un punt de desunió; al contrari» (A-JMB05).

També hi ha percepcions semblants a Seròs pel que fa a incorreccions: «Jo normalment sé que se fica *el*, que lo *lo* ara ja s'ha acceptat, però jo sempre, sempre sempre fico *lo*, encara que siga una falta.» Ho fa perquè, segons diu, vol estar identificada amb les particularitats de Seròs, encara que això provoqui la mofa a altres persones: «Es fan un tip de riure. De Lleida a Seròs hi ha poc, no?»

Però a Lleida hi ha moltes paraules que jo dic que ells no... ells no diuen. Com ara la *granera*, [...] l'*ortera*,¹⁰⁵ [de] la cassola de fang en diem l'*ortera*».

A Fraga, de nou, el docent A-JL10 posa exemples de situacions que viu a les aules: «Moltes vegades me diuen: “És que això està mal dit, dir *segallosa*!” I jo dic: “Que no! Que no està mal dit!» I explica: «Si nosaltres a la boira li diem *segallosa*, tu a Fraga digues *segallosa* evidentment. Fas un article a *La Voz [del Bajo Cinca]*, escriu bé, però digues *segallosa*. Però bé, has de saber que si vas a Barcelona has de canviar de sabates. I has de saber que allí a Barcelona no t'entendran i has d'agafar les sabates que corresponen, és a dir, dir *boira*.”»

Malgrat l'esforç d'alguns com A-JL10, sembla que hi ha una sensació més o menys generalitzada segons la qual la manera de parlar de Lleida és millor que la de la Franja. Això justificaria que alguns *franjolins* –el 50 % dels entrevistats, ja ho hem vist– emprin diferents varietats del català –el seu català local i el lleidatà– segons l'entorn. A-JV07 ho explica així: «Neutre és que clar, sobta menys el de Lleida que... ho veig més normalitzat per mi, ja que m'he criat aquí, i és el català que he après i clar, parles amb algú de Barcelona i es nota molt». En aquest sentit, A-JM08 ha après a superar aquest sentiment d'inferioritat. El coneixement del seu geolecte va ser una gran descoberta. «Jo vaig fer el descobriment que la meua llengua era molt important molt a poc a poc.» A Barcelona estudiava català i un noi, que va mostrar molt interès per la seva varietat, li explicava l'origen de les paraules fragatines. «Llavors em vaig sentir molt important. Més important em vaig trobar quan vaig deixar jo, visquent uns anys, casualment per qüestions de treball a Barcelona, quan jo deixava de dir paraules fragatines, perquè pensava que eren fragatines fragatines, per altres que eren més catalanes». S'està referint a mots com *enguany* o *roig*, els quals havia substituït per *aquest any* i *vermell*. Actualment recull tots aquests termes en un bloc de notes. Poder parlar el seu català local, el fragatí, la va fer sentir «molt orgullosa». De fet, afirma: «Per mi és superinteressant lo que jo parlo [...]. Sí, és una forma dialectal com la forma dialectal que hi ha a Tortosa, a Lleida o a Girona». Aquesta fragatina coneix també localismes dels pobles de la

¹⁰⁵ Aquest mot no figura al DIEC2, però sí al DCVB ('cassola de voreres baixes per a guisar»). *Granera*, per contra, apareix als dos diccionaris.

vora. Parla per exemple de la *celidònia*, nom que donen els habitants de Torrent de Cinca a la magdalena, així com de la *faldeta*, allò que per a ells és la *falda* (faldilla).

La consciència de desaparició del parlar

No obstant la coneixença de tots aquests mots i expressions locals, alguns informants coincideixen a afirmar que molt d'aquest patrimoni lingüístic s'està perdent. A-ES04 creu que, des de l'escola i en particular a Albelda, s'hauria d'ensenyar més l'ús de la llengua, l'oralitat, «perquè se perd, se perd». La [ɛ] final de què ens ha parlat, i que es pronuncia a Albelda igual que a Lleida però no a Tamarit, s'està deixant de realitzar segons ella. «Esta [ɛ] que jo faig, la generació seua [assenyala la seua neboda de 16 anys present durant l'entrevista] ja no la fa. S'ha perdut». És justament aquesta realització fonètica la que el fragatí A-JV07 assegura que no realitza gairebé mai («Tampoc soc molt de parlar amb la [ɛ]. No em surt tampoc»).

Segons A-JM08, «es perd i no s'hauria de perdre». Ella ho veu així: «Es perd perquè estem totalment integrats amb el castellà». I admet que alguns mots que es deixen d'usar, si més no a Fraga, es conserven només per al folklore. «Nosaltres hem deixat de dir *faldetes* perquè només les hem deixat per a l'arcaic [...] pel traje típic que portaven les iaies». I encara afegeix la reflexió següent: «Perquè vegis tu: una paraula de fa 200 anys, *faldetes*, ara l'hem deixat de dir i la diem en castellà». És justament per això que ella ha decidit recollir els mots que considera que s'estan deixant d'usar. «Les paraules esmortuïdes del meu poble, com són les de les feines del camp, les llavors, moltes coses, i sobretot que ara desapareix el camp i tot, me les col·lecciono com si fossin perles en un quaderno, inclús les expressions fetes i coses d'aquestes, perquè trobo que és molt interessant». A-MZ09, que està molt implicada en la vida cultural i en particular en la història i el folklore de Fraga,¹⁰⁶ té molt clar que existeix una relació directa entre els canvis de formes de vida i la pèrdua del lèxic patrimonial. «Al desaparèixer totes les feines agrícoles que es feien, hem perdut

¹⁰⁶ Cal recordar que participa de la publicació de la revista local *Fogaril i Calaixera*, que ja compta amb més de cent números i que explica la història propera de Fraga i la seua comarca natural.

més del 50 % del vocabulari, que això no ho recuperarem. Perquè són feines del camp que no es fan». I conclou: «Per lo tant, se perd lo nom de les eines, se perd lo nom del conreu, se perd lo nom de com se treballa... Jo calculo que, per lo menos, en el sector agrícola haurem perdut un 50 % del vocabulari». Ella en posa dos exemples: *culleró* i *escompí*.¹⁰⁷ A-JL10 també considera que el fragatí està en recessió i no només això sinó que ell mateix n'ha perdut trets. Reconeix que de vegades usa l'article *lo* en un exercici voluntari de recuperar característiques del seu parlar, perquè sovint l'acusen, especialment la seua dona, de parlar massa estàndard quan ha de fer intervencions en públic en qualitat de president de l'IEBC.

Amb tot, A-MZO9 està convençuda que aquesta pèrdua no és exclusiva del fragatí: «Lo problema que hem tingut astí lo tindran a tots los pobles veïns o a tots los pobles agrícoles». I, en efecte, ho veurem més endavant amb els municipis perifèrics no fronterers, a 3.5.5.2. Tal vegada per això, A-ES04 a l'hora de referir-se a la variació intralingüística es nega a parlar de riquesa patrimonial: «Patrimonial no m'agrada dir-ho [...]. Si dius patrimoni é com una cosa ja antiga, mig morta, que hem de preservar, que hem de recuperar, i no m'agrada, no m'agradaria que ho fos».

Més enllà d'aquesta pèrdua dialectal, però, els entrevistats de Fraga detecten un problema d'inconsciència cap a la llengua. A A-JM08, per exemple, el que més l'entristeix és «el desinterès que hi ha». Ella explica que a Fraga estan més preocupats perquè la retolació sigui en castellà en lloc de fer-la bilingüe, que no entenguin que el català «és un idioma important i és una llengua minoritària, i que el fragatí pues només serveix per estar per casa». I afegeix: «I no saben si és una llengua o no ho és.» Tot plegat ho imputa a la ignorància, igual que ho fan A-JL10 i A-MZO9. El primer té clares dues coses: per una banda, que les famílies dels nens que no trien el català a l'institut de Fraga són d'un nivell socioeconòmic i cultural baix; per l'altra, que una edat avançada i un nivell bàsic d'instrucció són factors claus per creure que el fragatí no és català i per ser socis

¹⁰⁷ Cap d'aquests dos mots no té entrada al DIEC2 i només *culleró* és recollit al DCVB, per bé que no amb el significat que descriu la informant: «les eines que s'emportaven quan, per anar al tros, però si... agulla pel cuir, agulla per una altra cosa, un equip pa fer el forat i lleva tota una bosseta».

d'Amics de Fraga, plataforma que allò que promou és l'ús del fragatí a casa i per al folklore («La gent lis veu el llautó. I si s'han inscrit en això d'Amics de Fraga és per qüestions populatxeres, de dir “són coses de Fraga”. A la gent més gran li agrada. Però jo te repto, d'estos 500 [...] m'agradaria saber qui té un títol universitari»). La segona, A-MZO8, opina exactament igual; això és, aquell sector que defensa “no hablamos catalán” «moriran per si sols» perquè tenen una mitjana d'edat elevada i no tenen estudis: «Perquè, claro, los joves ja tenen una altra formació avui dia. Vull dir que a vegades estes coses són més viscerals que reals. Però com aquell: als tontos pues deixa'ls dir! he he!». La bibliotecària d'Albelda, A-ES04, per contra, creu que, tot i que la ignorància hi té a veure, no n'és l'element determinant. Ella diu: «Sí i no. A veure: sí, perquè la majoria de la gent que no té estudis si no els ho has explicat bé i si tenen poques llums sobretot no t'entenen quan els ho vols explicar, però després també hi ha gent que ha estudiat carreres i segueix pensant lo mateix o si han anat a estudiar a Saragossa encara amb més catxirul·lo inclús».

Què s'hi pot fer i qui ho ha de fer

Davant de tota aquesta problemàtica és lícit preguntar-se si s'està fent prou per salvaguardar el català no només *en* aquests territoris sinó també *d'*aquests territoris. Pel que fa a l'escola, ja hem vist què succeeix (es prefereixen docents occidentals per ensenyar el català local i no l'oriental, segons A-JV07 i A-JL10), però què passa amb els mitjans de comunicació? Informants d'una banda i altra de la frontera interautonòmica han fet alguna referència al català de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, per la qual cosa d'entrada no sembla que hi pugui haver problemes de recepció a la Franja. Analitzem què n'opinen.

Majoritàriament coincideixen a afirmar que el català estàndard i en particular el català de TV3 no representa prou bé les varietats lingüístiques de tot el territori catalanoparlant. I de fet molts d'ells no s'hi senten representats. A-JN02 ho expressa sense embuts: «Tu poses TV3 i és català de Barcelona, no n'hi ha cap...» No li molesta, però, a pesar de reconèixer que ell parla diferent, perquè ja hi està avesat. Li passa el mateix amb les pel·lícules doblades al català. A-JM05

únicament se sent identificat amb el català del Telenotícies Comarques, però «lo altre noooo». Per a A-CIO6 hi ha diferències però no tantes: «És molt semblant també lo parlar de TV3. Vull dir no es nota massa. Se nota una miqueteta de Barcelona, però tampoc no massa. [...] Tot això ho respectem molt nantros. Bueno, nantros, jo.» A-JMO7 hi aporta més dades: «Jo crec que s'ha estandarditzat el català [...]. Estem en una situació d'estandarte, de l'estandardització de TV3, per exemple, és la que domina el tema. Sé que hi ha un programa en aranès però hauria d'haver... a Lleida també tenen un canal localista, i també parlen la seva... però a nivell general la premsa està completament estandarditzada». El problema és com s'interpreta l'existència d'aquest model de llengua. A-JL10 ho explica així: «La gent té consciència que el model únic és l'estàndard i que parlar bé és així, i no d'una altra manera».

Més enllà dels mitjans hi ha el paper de les institucions. I en aquest sentit els entrevistats també coincideixen a concloure que es podria fer més, «sempre s'hi podria fer més» (A-JNO2) per tal de preservar la diversitat lingüística del català, però també per dignificar, promoure i difondre el català a la Franja («No es fa mai prou», A-MZO9).

Per als informants de l'Aragó la prioritat és la llengua. Per exemple, A-ESO4 reclama ajut a la banda catalana perquè no pot comptar amb el suport de l'aragonesa: «Des de Saragossa no faran gran cosa o no saben ni lo que han de fer. Penso que on està la cuna de tot això é a l'Institut d'Estudis Catalans i que s'ha de donar una mà en eixe sentit i fer algo». Un reclam semblant ja el va protagonitzar A-MZO9 en una entrevista per a la ràdio fa uns anys: «Mos tindrien que llevar los dos costats [*Catalunya i Aragó*] en palmetes. Uns perquè sent aragonesos parlem català i els altres perquè parlem català a pesar de ser aragonesos». I segons ella això no acostuma a passar. «Quan se fan los mapes lingüístics, de cultura i lo que siga, claro, s'inclúix tota la Franja. Si tot va bé, estupendo. É només cultura, només la llengua... però saps que detràs d'això n'hi ha unes altres mires, n'hi ha un sentiment de territori, unes vinculacions...». I acaba: «I això, lo sentiment de territori aragonès, que també tenim lo nostre, valorem lo nostre... I astí é on n'hi ha, o pot n'hi haure, qui vulga tindre lo conflicte».

El paper dels ajuntaments també és important, perquè segons A-MZ09 «fallen les autoritats, falla molta cosa social». A Albelda, A-ES04 denuncia que, anys enrere, amb el Partit Aragonès al govern, els cartells culturals els feia ella en català, però recentment l'actual ajuntament socialista li ha demanat que els faci en castellà «perquè, clar, lo castellà l'entén tothom». Ella, però, va decidir fer-los bilingües encara que no se li reconegui ni remunerari aquesta doble feina. A Fraga ho denuncien A-JM08, A-MZ09 i A-JL10. La primera il·lustra el cas de la retolació, que es fa tota en castellà: «Abans fa vint anys o així era tot molt manual, posàvem guarda-roba o guarda-ropia, a mi [...] jo penjava aquell lletrero i l'endemà ja se me l'havia arrancat. Penjava un pòster [...] i me'l profanaven». La segona, A-MZ09, explica que quan presenta una instància a l'Ajuntament de Fraga sempre l'emplena en català i en castellà «por lo menos que ho veguen. He he! Però no». Només les recullen en castellà, «però si de dalt donessen ordres que s'accepten tant en català com en castellà, que jo em penso que tenen l'obligació, això no tindria per què passar». Ella conclou, doncs, que és que de català tampoc no en saben. Finalment, A-JL10 se suma a aquestes diatribes: «L'Ajuntament de Fraga és el mateix. No conscients, però sí. Però has vist la retolació, no? Castellà, gran; català és petit. El missatge que estàs donant és això. Perquè és qüestió de prestigi».

Finalment allò que els queda a ells, els informants, per fer en favor del català –i de la seua varietat– és usar-lo: parlar-lo, escriure'l, transmetre'l als fills i als nets, estudiar-lo... («jo considero que les arrels no s'han d'oblidar mai», A-CI06), perquè no es fa res «a nivell del carrer, res», només la gent que està conscienciada, assegura A-JM08. Ella es mostra molt negativa no només davant les institucions locals per potenciar l'ús del català a Fraga sinó també les catalanes per difondre la diversitat interna del català: «Aquí no, aquí res, no es fa absolutament res». I posa un exemple molt evident: «A nivell institucional totalment zero. El senyor alcalde, que també ha fet carrera a Catalunya, per cert, o cap allà, i moltes coses allà, diu: "Hola. Bon dia a tothom." I a continuació el discurs es converteix en castellà.» A aquest fet també es refereix A-JL10 a propòsit de la inauguració del Dia de la Faldeta de Fraga, que se celebra cada any al mes d'abril. «Tu lo que vas veure el Dia de la Faldeta és la presentació, no? [...]. I una presentació és una situació formal. I si és una situació formal s'ha

d'agafar la llengua formal [*el castellà*]. Si tu ara fas una representació d'un sainet o d'un ofici antic i tal, tranquil, que allí la tindràs [*la llengua catalana*].» D'això és que s'autoculpabilitza com a president de l'IEBC: «Esta é la gran victòria seua i la gran derrota nostra. Lo punt més dèbil.» Perquè ell sent que té una responsabilitat amb la llengua en aquests territoris. Des de l'IEBC fan el que poden, però les institucions? «Les institucions nooooo. No. Tampoc. Si poden evitar un tema a la Franja l'eviten. Si és per la pressió nostra ho fan i ja està. Però eviten el tema.»

Això pel que fa a la llengua; quant a la varietat, «es podria fer més, es podria fer més, sí.» En el cas de l'associació que presideix, A-JL10 continua fent autocrítica: «No podem estar exclusivament en lo acadèmic [...]. No podem, tampoc, que [*Amics de Fraga*] ens arriben la qüestió més popular. La científica, no poden». I continua amb les reflexions: «Però és molt còmode per a nosaltres anar fent estudis, sí, d'història, d'ecologia, de ciència, de biologia... Allí no poden ells. Sempre guanyem allí. Per què? Perquè no tenen res! Però què tenen? Tenen això, esta marca que s'han apoderat. Allavonces nosaltros hem d'entrar també aquí».

Cal reconèixer les varietats, segons ell, perquè enriqueixen el llenguatge i «la gent s'implica més sentimentalment en això. Ho veu més proper [...]. És del parer que estimar-se la llengua passa per reflectir la diversitat interna d'aquesta llengua.

És necessari, doncs, dotar la llengua i la varietat pròpia de prestigi i al mateix temps reconèixer-li un valor patrimonial: «La gent guardarà la llengua quan estigui prestigiada, és a dir, quan l'alcalde ens parli sempre [*en català*], quan els mitjans de comunicació la tinguin present, quan a l'escola entri de veritat. Si guanyem esta batalla del prestigi tenim molt de guanyat» considera A-JL10. Això farà que «la gent la valori, vegui que és una qüestió patrimonial.» I continua explicant: «Quan tu valores una cosa, la fas patrimonial, li dones un valor. I quan li dones un valor el vols, ho vols. I no t'ho deixes perdre [...]. I ara tothom ho vol perquè veu que és una cosa patrimonial. I com que és patrimonial la vol tenir i l'estima.» Amb tot, admet que aquesta part «està morta», motiu pel

qual sempre diu als seus alumnes i a la gent en general la moralitat següent: «Fragatins, busquem el ruc i anem a cavall. És a dir, no veiem. [El] fragatí, vol dir, busca la seua identitat, la seua cosa, i va a mirar lo que està mort, que és les faldetes, mocadors i tot això. I la teua identitat la tens, vas a cavall, vull dir, és la llengua, és l'únic que tens viu».

3.5.5.2. Els sentiments lingüístics a la perifèria no fronterera

A Lleida i Menàrguens l'interès pel lligam emocional va més enllà de la llengua. Hi ha una clara necessitat de fer aflorar els sentiments vinculats a la varietat lingüística pròpia del territori: el català nord-occidental lleidatà. En el primer cas, el del codi lingüístic comú –això és, el català–, els informants fan constar aquesta relació emocional i la justifiquen amb motius identitaris, tot i que no necessàriament congruents amb l'ús, com ja passava amb els informants del corpus A. Però fem-ne una radiografia més detallada.

El codi lingüístic comú: la llengua

Els usos socials

D'entrada, tots vuit informants asseguren que el català és la llengua de casa totalment o parcial, com a mínim en un 70 %, malgrat que el castellà hi té presència en tres casos.¹⁰⁸ De fet, tots constaten una vida bilingüe en major o menor grau, tret dels dos informants de Menàrguens (B-JCo7 per militància; RCo8 per inseguretats amb el castellà). Aquesta preeminència en l'ús de la llengua pròpia no ve determinada per l'escola perquè, d'una banda, els informants classificats com a grans (50-67 anys) han rebut una escolarització en castellà i, d'altra banda, perquè els joves (16-29 anys), fills de la immersió lingüística, asseguren que la llengua castellana s'imposa tant al col·legi i a l'institut (B-LBo4) com a la universitat (B-XBo6).

¹⁰⁸ El pare de la informant B-OG01 només parla castellà; B-MG03 es mou en un entorn catalanoparlant (feina, germans, pares i nets) però es comunica en castellà amb la dona, els fills i els cunyats; el pare de B-LBo4 parla majoritàriament en castellà encara que la informant normalment se li adreça en català.

La vinculació amb la llengua pròpia també podria veure's en el consum en català. Tots –al marge de B-MA05 i B-XB06, els quals no ho indiquen– acostumen a mirar TV3. A més, els tres informants que en parlen asseguren que la lectura, la música, el teatre els consumeixen preferiblement en català (B-OG01, B-LB04 i B-JC07¹⁰⁹).

Amb tot, es detecta certa facilitat generalitzada a l'hora de canviar de llengua davant d'una persona castellanoparlant: hi ha qui ho considera lloable i exemplar (B-XB06), d'altres demanen disculpes per no parlar-lo d'entrada (B-RCo8) i n'hi ha que ho fan per costum o perquè tracten amb interlocutors que ja han conegut en castellà (B-OG01, B-LB04, B-MA05). Només B-JC07 es manté en català argüint una actitud conscient i activa de parlar només en la llengua pròpia. També B-MA05 mostra un comportament reivindicatiu semblant quan entra en un establiment i provoca una conversa entorn a la llengua si no l'atenen en català.

La identitat nacional

Els usos lingüístics descrits, per tant, oscil·len –com acostuma a passar en la societat catalana– entre la voluntat i la pràctica real, cosa que reflecteix una realitat bilingüe desigual a favor de la llengua dominant. Hi ha, però, mostres d'una catalanitat clara. De fet, dels vuit informants del corpus B sis fan referència a qüestions identitàries. Parlen amb orgull del fet de sentir-se català: «M'agrada molt ser catalana» (B-OG01).¹¹⁰ B-AC02 explica amb força claredat la vinculació que per a ell hi ha entre llengua i identitat: «S'ha demostrat més [en comparació a la cultura gallega i la cultura basca] que som una cultura que té una força de cohesió entre nosaltres i, a més a més, la llengua hi fa moltíssim [...]. La llengua no ho és tot tampoc. És factor d'identitat, sí.» El nivell d'estudis no influeix a l'hora de veure-hi una relació clara. Així, B-MG03, amb només una formació bàsica, creu que «[una llengua aporta] tenir una identitat pròpia» i B-JC07, que compta amb una titulació universitària i que té un sentiment

¹⁰⁹ B-JC07 s'enorgulleix de comprar exclusivament llibres en català per a la biblioteca de Menàrguens, perquè creu que «és la llengua pròpia d'aquí» i que «la gent s'ha d'acostumar a llegir en català».

¹¹⁰ Ho diu algú que afirma haver après durant la infància els jocs i les cançons tradicionals majoritàriament en castellà.

identitari profundament català, parla del fet que caldria un estat propi que assegurés la supervivència de la llengua. La connexió amb la política es fa inevitable per a alguns: B-MA05 es defineix com a molt catalana, de Lleida i d'esquerres. Al marge de qüestions ideològiques, que els entrevistats més joves creuen que s'han de separar de la llengua perquè les llengües no s'han de polititzar per evitar polèmiques i confrontacions (B-LB04 i B-XB06), sembla que la identitat catalana de què parlen la tenen tan arrelada que els duu gairebé a expressar els seus sentiments: «per mi és molt important [el català], perquè crec que ens identifica molt [...], és algo que casi casi porto a la sang» (B-XB06).

Despertant emocions i sentiments

Així és com amb alguns dels entrevistats introdueixo el tema dels sentiments. I és que a grans trets tots mostren una clara estima per la seua llengua. En fan, doncs, una valoració positiva («M'agrada molt el català [...]. Jo el trobo molt romàntic i molt poètic. El trobo molt maco [...]. Sento alguna cosa especial per la llengua catalana.», B-OG01), per bé que en alguns casos no en són conscients. Dit en altres paraules: l'adhesió total a la llengua –com també la dependència– i el fet que raonin en català els fa menys coneixedors de la seua vinculació sentimental amb ella («[el català és] la llengua pròpia, que he fet anar tota la vida i vull fer anar els anys que em queden», B-AC02; «és la manera en què penso, com m'han ensenyat, com em comunico...; amb castellà sempre em costa més», B-LB04).

Amb tot, a partir del mètode labovià, s'aconsegueix posar els informants davant d'una situació de risc que desperti unes altres emocions més primàries vinculades a la llengua. Així, quan se'ls demana com se sentirien si fessin desaparèixer el català les reaccions de tots ells van des de la incredulitat fins a la ràbia i la tristesa. «No poden fer desaparèixer el català» és la frase més repetida, sobretot entre els de la primera i la segona franja d'edat, encara que els més grans sí que ho creuen possible («Seria molt gros que no es pogués usar la llengua pel carrer, però podria ser, tot i que seria molt gros; ara bé, a casa ningú no ens la pot prohibir», B-MG03). Després de la primera reacció de negació, i de la voluntat de mostrar una actitud combatent («Al meu esperit no el farien

desaparèixer, el català», B-AC02), la majoria respon que el seguirien emprant («jo el continuaria parlant i intentaria que els meus fills i els meus nets lo continuessin parlant», B-MA05), encara que només fos a casa. I els sentiments finalment acaben aflorant: «em sentiria impotent» (B-AC02); «trist si desaparegués la llengua perquè hi ha gent que ja no la parla, però si mos la traguessin me sentiria molt emprenyat i molt molest» (B-MG03); «me faria molta ràbia [...], me sabia molt greu» (B-MA05); «no em faria cap gràcia; vull dir: sentiria que m'estan prenent una cosa que és meva [...]. Ràbia, tristesa si no hi ha res a fer, perquè sentiria que m'estan prenent una cosa que a mi m'han donat de petit i que jo voldré transmetre als meus fills també» (B-XB06); «Malament. Ja me'n sento ara, amb això del 155 i companyia, amb l'actitud que hi ha del govern central [...]. Em rebenta, em revolta... [...]. Em sentiria fatal» (B-JC07); «Jo, ràbia, suposo, tristesa i... com si m'haguessen tret algo meu, com si em vessen arrancat una part de mi. Me sentiria una altra persona suposo» (B-RCo8). Comptat i debatut, gairebé tots ho resumeixen amb un «(molt) malament».

Reaccions a una possible desaparició de la llengua

No és gens estrany que les emocions i els sentiments es barregin amb els comportaments i les actituds davant la possibilitat de perdre la llengua pròpia per causes alienes. L'associació llengua-política resulta en molts casos inevitable. I és que la pregunta no és gratuïta: *Com et sentiries si fessin desaparèixer el català?* Perquè una cosa és que el *facin* desaparèixer i una altra de diferent és que desaparegui perquè els parlants el deixin d'usar. L'informant B-RCo8 es posa en ambdues situacions. Per a la primera diu així: «M'hi adaptaria, però jo crec que ho trobaria en falta, de poder, de poder... me costaria, me costaria. Sí, sí.»; per a la segona, argüeix al *mal de llengua*: «Renegar del teu? Seria com si reneguessa de les meues arrels, de tot. Em faria mal.»

És per aquest motiu que alguns d'ells –no tots: p. ex. per a B-MG03 «l'ús del català és important però no primordial»– s'aventuren a dir què estarien disposats a fer davant una possible pèrdua de la llengua pròpia. A banda de

seguir parlant-la, a casa, als fills, etc., com ja hem vist («No deixar-la de parlar i comunicar-t'hi és bàsic, B-RCo8»; «Jo els desafiaria, seguiria parlant el català», B-ACo2;), signarien manifestos, sortirien a protestar al carrer (B-JCo7 i B-RCo8), col·laborarien amb el que fos, donarien diners (B-RCo8)... «però sobretot parlar-lo i escriure'l més o menys bé» assegura B-JCo7. B-XBo6, per la seua banda, deixa clar que no es posaria en política, malgrat que confessa que si veiés que ell pot influir en alguna cosa sí que s'hi implicaria. «Parlar, llegir, escriure i pensar en català. Res violent, com som els catalans» afirma B-ACo2.

Em sembla necessari fer constar que hi ha un informant, B-ACo2, que es refereix a l'objecte d'estudi com el català nord-occidental (i no a la llengua catalana); l'entrevista gira entorn a la seua varietat dialectal pràcticament en tot moment. Només es refereix al català quan parla de la identitat i dels sentiments, en què llavors és capaç de renunciar al particularisme a favor de la llengua comuna. La resta dels entrevistats fan referència a la variant local només quan se'ls pregunta. Ara bé, com deia al principi d'aquest apartat, els sentiments que brollen al parlar-ne no van precisament en la mateixa direcció que els referits a la llengua.

La riquesa interna de la llengua: les varietats locals

Valoració de la diversitat intralingüística

En efecte aquestes entrevistes –com s'ha dit– no només giren entorn de la llengua sinó que també posen damunt la taula la qüestió dialectal. D'aquí que per fer-los reflexionar sobre la situació actual del lleidatà es demana als informants, en primer lloc, per la necessitat que existeixin varietats geogràfiques; en paraules planeres, se'ls pregunta si és important que es mantinguin les maneres locals de parlar. Val a dir que tots responen afirmativament, malgrat que dels seus arguments no s'aprecia tanta contundència com davant la defensa de la linguodiversitat. B-OG01 es pregunta: «Hem de parlar tots igual? No. [...] Enriqueix». B-ACo2 declara: «És una cosa que no s'hauria de perdre». Per a B-XBo6, «la diversitat ens enriqueix [...]. És una forma de saber d'on ve aquella persona sense que t'ho hagi dit, casi, casi».

«Trobo que enriqueix i és bonic» diu B-RCo8. B-JCo7 explica que les paraules i expressions que s'empren en una determinada zona i no en una altra impliquen i forgen una determinada personalitat.

Ara bé, aprofundir en la variació intralingüística amb els informants costa una mica més. A diferència de la qüestió de la llengua com a unitat, la diversitat interna del català no sembla tan meditada. Fa la sensació que no s'hi ha pensat tant, no s'ha madurat gens, ja sigui perquè no n'han rebut formació ja sigui perquè no en tenen coneixements. De fet, alguns entrevistats tornen a referir-se a les llengües del món (p. ex. parlar de la pèrdua de trets patrimonials els porta a referir-se al castellà i del castellà passen a l'anglès pel fenomen de la globalització: «el castellà es menja el català i cada vegada més», «es mira molt l'anglès com a la gran cosa, en detriment de la teva pròpia llengua [...]. Si jo dic un barbarisme en català no passa res. I en canvi si, potser, no dic prou bé aquella paraula en anglès sembla que “osti!”, no?» B-JCo7). O bé confonen variació diatòpica amb variació diacrònica –generacional– (B-MA05 assegura que li agrada escoltar que el jovent parla com els seus avantpassats: «És bonic. No s'ha de perdre»). Em cal insistir en el català particular de Lleida, de Barcelona, de Tortosa, de València, de Mallorca, etc., perquè s'endinsin en el tema, fins que finalment ho fan («A Lleida es parla molt diferent de Barcelona, Tarragona o Girona [...], però jo crec que està bé que tinguem la nostra manera de parlar», B-MA05).

El parlar de Ponent

Tractar del seu català particular els enfronta a una situació gens còmoda: reconèixer que el lleidatà els agrada però alhora haver d'admetre que existeix una imatge o percepció negativa que arrossega aquesta variant per part del conjunt de la societat catalana. I no només ser-ne conscients sinó fins i tot haver-la acceptat. Centrem-nos ara en allò d'agradívol que té per als informants el seu geoelecte i deixem per a més endavant l'estigmatització que segons ells pateix.

Demandar-los què senten pel seu parlar local no els resultaria fàcil de respondre si no fos perquè la pregunta sovint es translitera en un «a tu t'agrada el teu/vostre català?». És aleshores quan molts d'ells treuen pit i assenteixen amb convicció, perquè és el seu dialecte i no cap altre. En aquest sentit, B-MG03 declara obertament que el seu català preferit és el que ell parla perquè s'hi sent, perquè s'hi identifica; a B-XB06 no només li agrada molt i l'identifica també, especialment a Barcelona, sinó que se'n sent molt orgullós; B-MA05 confessa que s'estima més la sonoritat del lleidatà que altres sonoritats del català –referint-se a les orientals).

Després d'aquest preàmbul, el primer que fa la majoria dels informants és identificar-lo i confirmar obertament que es tracta del català que ells parlen. B-LB04 exposa que el lleidatà és el català emprat per la gent de Lleida. «Es diferencia molt el lleidatà del barceloní», assegura. B-OG01, per la seua banda, afirma: «Naltres ho acabem tot amb la *e* i els de Girona parlen amb la *u*», en la mateixa línia del que diu B-MA05: «Els [referint-se a la família de Premià de Mar] ho acaben tot amb *a* i nosaltres ho acabem tot amb *e*». De fet, també B-LB04 comenta que l'ús de la [ɛ] és el que més caracteritza el seu parlar propi, personal (fins i tot quan parla en castellà). B-MA05 en posa més exemples: «A Lleida [...] sempre diem *lo*, no diem mai *el*, diem *mançana* no diem *poma*, diem *vas* no diem *got...*».¹¹¹ B-MG03 sent el seu parlar local i l'identifica amb mots com *auliva*, *caragol*, *sisquere*, *lo*... N'hi ha que inclús hi troben algun avantatge al fet d'usar la seua varietat dialectal. És el cas de B-XB06: «A nosaltres, si no m'equivoco, [...] la nostra forma de parlar quant a l'ortografia ens pot ajudar en alguns casos. No tenim alguns problemes que tenen els demés a l'hora d'escriure amb els accents i tal.» A Menàrguens l'especificitat del parlar és encara més local, si més no per a B-RC08, que explica que a Balaguer, a 8,5 km, reconeixen la seua procedència perquè pronuncia *nau* –número cardinal– en lloc de *nou*. I a més fa la següent remarca: «Aquí natres diem *perxe* i a molts puestos diuen *esgolfa* –golfa).

¹¹¹ També explica que per a les seues netes ella i el seu home són els *padrins* materns, perquè són de Lleida, i els altres són els *avis* paterns, perquè són de Barcelona.

El lleidatà de cadascú

Un cop aclarit què és el lleidatà, passen a referir-se a la seua manera individual de parlar-lo, és a dir, es disposen a tractar el seu idiolecte. I és que els informants, com qualsevol individu, fan una tria personal dels usos de la llengua. Per exemple, B-Jc07 manifesta utilitzar *dos* per *dues*, *tindre* per *tenir* i *meua* per *meva*, per bé que aquest darrer tret no el fa sistemàticament. També B-RC08 alterna l'ús dels possessius amb -u- i amb -v-, a més d'emprar *natres* i *vatres*. B-MG03 explica que ell diu *caragol* i *auliva*: «Ja estàs acostumat a dir *auliva*, ja no sabries dir *oliva*.» B-LB04 argumenta que malgrat ser de la capital del Segrià parla «una mica, però tampoc molt [el lleidatà]». De fet, assegura que diu algunes paraules (*natres*) o fa la pronúncia (sobretot la [ɛ] àtona a final de mot), però confessa, així mateix, que l'article masculí *lo* no l'usa mai, aspecte al qual tornaré més endavant.

En canvi, B-OG01, que també accepta que se li nota força que és de Lleida en el parlar, declara que li agrada molt fer servir aquest article tan característicament occidental: «M'encanta el *lo*. Trobo que és un segell de Lleida. A vegades, l'exagero.» B-MA05, per la seua banda, sosté que emprava occidentalismes com *vas* o *lo*: «el *lo* sempre [...]. Vull dir i dic *lo* [...]. Conscientment, conscientment. Totalment. I sobretot amb les meves netes [de Roda de Ter], perquè sàpiguin que aquí es diu *lo*.»

Al mateix temps, però, determinats informants necessiten justificar que ja no pronuncien alguns trets dialectals propis. Així, saben paraules o expressions que diuen els seus pares o deien els seus avis, però confessen que ells ja no les han fet servir. Això és justament el que fa B-OG01: «Ma mare l'utilitzava molt el *sisquere* i era de sa padrina. Perquè sa padrina era d'un poble. De Bellpuig o de Puigverd? *Sisquere la fore*... Jo m'he criat amb aquestes frases. Ma mare les ha dit molt.»

De fet, quan B-OG01 expressava obertament la seua voluntat de no emprar determinats localismes, afegeix un matís rellevant relacionat amb la percepció segons la qual el nord-occidental està molt castellanitzat. Diu així: «Intento no

utilitzar el *dentiste* i totes aquestes coses, perquè... Però me'n dono compte que parlo amb molts barbarismes.» Hi ha d'alguna manera la idea preconcebuda que el seu català no és prou bo. Aquest és també el pensament que té B-MA05, la qual justifica que la seua filla, que és mestra a Roda de Ter,¹¹² ha hagut de canviar de dialecte («reciclar una mica») per evitar confondre l'alumnat: «Clar. Ella el primer dia que va arribar a treballar va fer un dictat i els nens ho van acabar tot amb *e*». [...] Llavons ella, clar, porta més anys allà que aquí, ja parla més d'allà que d'aquí».

És simptomàtic que la més jove dels informants, B-LB04, faci una confessió rellevant: «No sé ni quines coses són [*les que s'estan perdent*]. Imagina't.» Reconeix que se li notaria que és lleidatana per la fonètica, no pel vocabulari o la morfologia. De fet, creu que seria incapaç de dir deu mots característics del lleidatà.

La consciència de desaparició del parlar

Tots, siguin de la franja d'edat que siguin i amb el nivell formatiu que tinguin –tret de B-XB06, que no creu que puguin desaparèixer les diferències dialectals–, tenen clar que el lleidatà està desapareixent. B-MG03 s'expressa en aquests termes: «Jo diria que sí [*que s'està perdent*]. Són paraules que no t'hi quedes [...]. Són paraules que les sents dir però després...». Per exemple: «*Sisquere* no ho dic mai!». «Per aquesta zona *badall* era sinònim d'entrepà. Clar, aquest *badall* amb aquest sentit ha desaparegut bàsicament. La gent d'ara no n'hi ha cap que ho digui.», explica B-JC07.

De fet, alguns creuen que a la ciutat s'han deixat d'usar molts mots i expressions que encara són vius als pobles, si més no per part de la gent gran. B-MA05 en fa l'explicació següent: «Jo les paraules que associo al català són paraules molt del poble, perquè quan era petita anàvem al poble, llavons tinc paraules que no s'utilitzen gaire a Lleida» (*agarra* per *agafa*, *no ho tocos* per *no ho toquis*,

¹¹² Val a dir que dona un valor superior al català de les seues netes perquè Roda de Ter és la terra del poeta Martí i Pol i, en conseqüència, el català d'allí–segons ella– té més prestigi.

menar per conduir...). [...] Els nostres padrins del poble parlaven així. [...] Ara per suposat ja no hi parla dingú així.»

Aquesta associació també la veuen altres informants. Segons B-JCo7, «la llengua [...] té molta relació amb la manera de viure». B-ACo2 en fa encara una reflexió més profunda. Convençut que les seues estades al poble de la mare durant la infància el van fer forjar el català d'allà, del Poal, al Pla d'Urgell, considera que el seu parlar és lleugerament diferent del de la ciutat de Lleida, sobretot pel que fa a expressions de l'argot de la pagesia, que creu que s'han deixat d'usar a la capital perquè «s'ha industrialitzat o s'ha urbanitzat» i això provoca la pèrdua de les formes de vida rurals. Tot i que ell no vol aprofundir-hi més, B-JCo7, nascut i resident a Menàrguens, sí que ho fa, tot afirmant que es tracta d'«un procés social [...]. La ciutat guanya davant del poble». La pagesia, la ramaderia, cada vegada és més reduïda. Per exemple, dir *badall*, “porta'm un badall”, és una raó pròpia de la ruralia, de la gent que es movia per aquí, anava a treballar al tros, etcètera. Clar, ara són quatre. Per tant, aquest vocabulari s'ha reduït molt. I segurament que hi ha un vocabulari específic per anar a segar, etcètera, que es devia dir 30 anys enrere o 40, i ara, adieu-siau».

B-RCo8 es lamenta al llarg de tota l'entrevista de la desaparició de lèxic i expressions locals: «Perquè es perdrà, eh! Això sí que ho tinc clar [...]. Lo de Llei-, la manera de parlar, o de Menàrguens o... Sí, sí. Se va perdent los dejes aquestes que tenim del *lo* i tot això.» B-MGo3 també assegura haver sentit paraules que ell ja no diu, com ara *sisquere*. Així mateix, B-OG01 i B-RCo8 consideren un encert la publicació de *Lo Nou Diccionari lleidatà-català*, per tal com contribueix a frenar la desaparició de certs mots o expressions de les terres de Ponent (B-OG01: «A mi em sembla molt bé [*que hi hagi un diccionari lleidatà-català*]. Clar, perquè és cultura. I de fet, hi havia paraules que hi ha gent que ni sabíem que es parlaven.»; B-RCo8: «Hi ha moltes paraules que surten allí que ara les meves filles ja no saben ni què volen dir. És veritat. Sí, sí, se perd. I suposo que naltros dels meus pares també, hi havia alguna cosa que es deia que ja no ho diem. Sí que es perd.»).

Aquesta és, doncs, una renúncia involuntària de trets lingüístics propis, natural probablement, mentre que es practica també certa negligència. El cas més simptomàtic és el de B-OGO1 quan fa la confessió que acabada de citar: «Intento no utilitzar el *dentiste* i totes aquestes coses». Hi ha, en efecte, una gradació per raó d'edat pel que fa a la renúncia dialectal. Una gradació de menys a més que finalitza amb la informant més jove, B-LBO4, que no té cap mena de problema a confessar que ella l'article masculí *lo* no l'usa mai i que al capdavant –com ja s'ha esmentat– el seu lleidatà només és viu pràcticament gràcies a la fonètica (veg. taula 24).

	Trets dialectals		
	Reconeguts	Emprats ¹¹³	No emprats
Segons les declaracions dels informants		[ɛ]	<i>dentiste</i>
	[ɛ]	<i>lo</i>	<i>sisquere</i>
	<i>lo</i>	<i>vas</i>	<i>agarrar</i>
	<i>mançana</i>	<i>padrí</i>	<i>tocos (subj.)</i>
	<i>vas</i>	<i>meua, teua, seua</i>	<i>menar</i>
	<i>auliva</i>	<i>tindre</i>	<i>badall</i>
	<i>caragol</i>	<i>dos (f.)</i>	<i>lo</i>
	<i>sisquere</i>	<i>natres, vates</i>	<i>nau</i>
		<i>auliva</i>	<i>perxe</i>
		<i>caragol</i>	
Total	7	9	9

Taula 24. Distribució del trets dialectals lleidatans a què es refereixen els informants

Així doncs, al costat del plany per la pèrdua d'elements lingüístics locals, hi ha el consentiment tàcit i unànime a l'expansió de la llengua estàndard. Sense anar més lluny, B-JCO7, un dels informants amb estudis superiors i que a més és filòleg, confessa fer ús d'un català molt estandarditzat («jo diria que bàsicament

¹¹³ Aquesta llista no inclou termes o expressions locals usats pels entrevistats durant el seu discurs, com ara *tros*, el demostratiu *aquestos* o els possessius àtons («*ma mare*», «*sa padrina*», etc.).

vaig a fer una mena d'estàndard, més que no pas el dialecte d'aquí»). La seua militància radica en l'idioma i no en la seua varietat geogràfica («me preocupa més que es parli català que no pas un determinat dialecte»). De fet, assegura que la qüestió dialectal no li trau la son.

És cert, però, que en general les confessions dels informants sobre el seu català local van precedides per un «jo dic» o un «aquí diem» i que més d'un d'ells fa consideracions en relació amb la diferència que s'estableix entre l'oralitat i l'escriptura. B-RCO8, de fet, s'expressa en aquests termes: «Jo crec que cadascú [*ha de parlar*] a la seua manera... Lo fet de parlar; l'escriure és una altra cosa». B-JCO7, per la seua banda, es mostra contundent: «Jo escric estàndard i parlo com parlo». B-MA05, tot referint-se a les seues netes, fa la següent argumentació: «Nosaltres parlem d'una manera però sabem que allò no ho podem escriure; ells [*els familiars de Roda de Ter*] la manera que parlen és com s'escriu», qüestió sobre la qual tornaré l'hora de tractar els prejudicis intracomunitaris.

El nord-occidental en el model lingüístic difòs

Quant al reflex del nord-occidental lleidatà en l'escriptura, val a dir que les aportacions de B-JCO7 són interessants, perquè treballa per a Pagès editors, l'editorial de referència a Ponent. Segons ell, l'aparició de trets dialectals depèn de la tria lingüística que fa l'autor de cada obra: «Si és un llibre que vol estar escrit d'una determinada manera, utilitzant una determinada variant, doncs es respecta sigui la que sigui. Si no, sempre és estàndard [...]. El llibre va en funció de l'autor, per tant, del dialecte que hi vulgui fer anar.» Fins aquí res no crida l'atenció. Ara bé, en la línia d'allò que comentava sobre la renúncia voluntària a característiques lingüístiques pròpies, B-JCO7 exposa que «si és un autor que ve de per aquí dalt, de Tremp, tota aquesta zona del Pallars, aquestos acostumen a usar doncs el pallarès, etc., més trets propis. Si ve de València, o de l'àrea d'allà baix, doncs també són d'utilitzar la seva variant, com si venen de l'àmbit de Mallorca i tot això. Però si són d'aquí del Principat, d'aquí baix, de la plana i tot això, no.» Segons això, sembla que els escriptors ponentins renegarien dels trets lingüístics propis.

Al marge dels aclariments de B-JCo7, la resta d'informants no fan cap esment sobre les lectures en nord-occidental, però sí que en fan respecte de l'escola i els mitjans de comunicació catalans, àmbits en què tots coincideixen a afirmar que el seu parlar té poca presència.

Tenint en compte l'edat de les persones entrevistades, hem d'excloure aquelles que no han rebut una escolarització en català (B-MGo3 i B-MA05¹¹⁴)¹¹⁵ a l'hora de valorar el model de llengua que han après.¹¹⁶ A partir d'aquí, observem les intervencions dels informants respecte a aquesta qüestió. B-JCo7, que explica que cap a l'any 80 només es feia una hora de llengua catalana a l'institut, sosté que s'ensenyava «tot uniformitzat a una determinada variant, a la que es portava, al que se semblava que havia de ser aquella i prou». També assegura que els docents els feien afirmacions del tipus «*meua* no es pot dir; s'ha de dir *meva*», motiu pel qual ell creu que de forma totalment inconscient alterna aquests dos possessius o la pronúncia labiodental del fonema fricatiu sonor (/v/). I confessa: «Em van amargar un cert camí». B-LBo4, encara en etapa educativa, assegura que als seus professors no se'ls nota que siguin de Lleida: «Tampoc tenen la pronúncia molt marcada, així, molt molt. Potser estàndards.»

Quant als MCM, hi ha la percepció que el català nord-occidental no s'hi aprecia gaire. B-MGo3 explica que quan veu TV3 o escolta la ràdio de gent de Ponent en sent parlar molt poca. «A no ser que posa TV Lleida, però ja és diferent [...]. Lo que és TV3 normalment es parla de Barcelona.» De fet, B-JCo7 entén que la seua variant dialectal no té problemes de ser parlada però, per contra, en té a l'hora de veure's representada als *mass media*: «Als mitjans d'àmbit nacional de Catalunya, de TV3, etcètera, no és que hi estigui molt representada. Aquest seria el problema [...]. El cas és que els dialectes estan potser més en funció de l'ús o del predomini d'un determinat dialecte que no pas la resta.» També B-ACo2

¹¹⁴ B-MA05 explica que a l'escola en aquella època es parlava castellà sempre, tret del dia de la Moreneta, verge de Montserrat, patrona de Catalunya, en què les monges que eren catalanes aquell dia parlaven als nens en català.

¹¹⁵ Hem d'excloure també B-OG01, que a pesar de no ser una de les informants de més edat, va rebre als anys 80, segons diu, tota l'educació en castellà. Segurament ho explica el fet que l'escola on va cursar els estudis bàsics es troba en una de les àrees més castellanoparlants de la ciutat de Lleida, el barri de la Mariola.

¹¹⁶ És el que Montoya (2006b: 69) anomena els catalanoparlants de la «submersió lingüística» en castellà, concepte encunyat per Vila (2000: 172).

adverteix aquesta irregularitat: «[A] la TV3, que té molta influència, la majoria de la gent parla en català central. Sí que de tant en tant hi ha alguna periodista, no sé, ara pensava en la Mari Pau Huguet, però la Mari Pau Huguet té molta influència d'allà el seu català [...]. Podríem dir que més d'un 90 o 95 % de la gent que surt a la televisió el seu català no és l'occidental.»

L'exemple d'aquesta periodista ribagorçana establerta a Lleida és esmentat per diversos informants. B-MG03 justifica el seu català «de Barcelona» perquè «ella està allà» i «llavons [si] està allà moltes paraules s'empeguen. De tant sentir-les ja les dius». Segons B-JC07, «aquesta noia té una manera de parlar una mica estranya» i, a pesar de deixar dit que tothom és lliure de fer el que consideri oportú, defensa l'ús del dialecte també als mitjans: «Entenc que si un és d'aquí i se'n va a fer de periodista a Barcelona o surt en un mitjà a la ràdio o a la tele, entenc que s'hauria de notar que és d'aquí.» B-RC08 també la porta a col·lació quan se li pregunta si sent la varietat nord-occidental als mitjans de comunicació. Explica que en general no hi ha periodistes que parlin de Lleida: «perquè ja no sé si s'acostumen a l'accent d'allà o... no sé per què. O perquè, bueno, els medis també tiren cap a... com que la majoria de gent que escolta TV3 o Catalunya Ràdio són de Barcelona... No ho sé, no sé per què. No t'ho sabria dir.» El que té clar és que si ara n'hi ha, són pocs, i que abans pràcticament no n'hi havia. L'única que recorda és la Mari Pau Huguet. A ella «sí que algo potser sí que se li notava [...] però no massa, que era d'aquí».

Posats a indagar, els proposo reflexionar sobre l'aparició del nord-occidental en doblatges de pel·lícules, en sèries televisives... i constaten que, en efecte, la variant en qüestió hi és absent. B-AC02 s'adona d'aquest fet per primera vegada: «No, no. Certament. No ho havia analitzat mai, però no l'he sentit... [...]. Això és pitjor, eh [*que els periodistes del telenotícies*]. Sí, perquè amb això sí que ho han seleccionat [...]. A l'establir un doblador per a una pel·lícula sí que intenten buscar un català central potser.»

Prejudicis i estereotips

Referir-se al nord-occidental a la televisió és sinònim de parlar de *Lo Cartanyà*. Sovint els informants hi al·ludeixen de bon grat a mode d'emblema televisiu on la varietat de Ponent és, sense cap mena de dubte, la predominant. B-OGO1 i B-ACo2 se'n consideren uns fermes seguidors. La primera reconeix que tot hi era molt exagerat i que segurament per això va ser tan criticada, aquesta sèrie, però creu que era una exageració volguda per captar audiència («A veure, tots no parlem d'aquesta manera. I se suposa que era a un poble de Balaguer.»). El segon, B-ACo2, fa una gran defensa d'aquesta *sitcom* catalana i a més demostra conèixer-ne molts detalls. Per a ell, l'ús del dialecte era un punt més de la comicitat que buscava la productora i ho justifica amb l'aparició d'en Bardagí, que parlava xava i que «feien ser un personatge una mica ruc». Contràriament al que han criticat múltiples veus, B-ACo2, a més, considera que l'actor que feia de Cartanyà, Xavier Bertran, a pesar de ser de Terrassa, «clavava» l'accent, perquè estiujava a casa dels seus padrins, que eren de la Noguera. Havia seguit el personatge de Cartanyà al programa *Set de Nit* de Toni Soler i ja li feia riure quan presentava i deia «lo temps». Coneix la polèmica nascuda arran de la sèrie però no en comparteix la crítica: «Hi va haver gent de Lleida que es van sentir ofesos, perquè era com si se'n burlessin de nosaltres, però jo no ho veia així.» [...] «Jo reia perquè, no solament pel dialecte, sinó per la seua manera de ser, que s'emprenyava però alhora reia. Aquest plan de, diguéssim de xuleria que tenia i això em feia riure com a personatge.»

És clar que aquesta producció d'El Terrat era tota una paròdia en ella mateixa. D'aquí que la defensa a ultrança d'aquests dos informants dona lloc a una reflexió sobre el perjudici que va poder comportar a la societat. Així, quan a B-ACo2 se li demana pels tòpics que s'hi reflecteixen, acaba per claudicar en la seua defensa: «Però és que realment aquella sèrie és un estereotip tota ella. Perquè a part de la llengua, la manera de viure a un poble petit, superxafarders, després el de Barcelo(-). Hi havia molts estereotips. El de Barcelona era el que tenia la ràdi(-) Una tele era, no? Una televisió, un programa. Llavors l'altre venia de Barcelona, les grans (-) tot superestereotipat. Potser sí, clar, a veure això no ens va beneficiar molt, ara que ho dius.»

Sembla que la imatge de la variant geolectal no pot despendre's de la imatge de la societat de Ponent. I en aquesta qüestió diversos informants coincideixen. B-OGO1 ho diu sense embuts quan se li demana per la manera com la societat catalana veu la gent de Lleida: «Que som un pueblerinos [...]. Que som de poble, que tenim aquest tipus de parlar més obert, que no som tan fins...[...] Més rústics, més de ramaderia. [...] Tenim aquesta fama pues com a més rurals.» B-RCO8 usa adjectius molts semblants per a referir-se a la visió que tenen del seu català: «molt fort», «brusc», «de pagès», «de poble».

Sovint els prejudicis traduïts en un *parlar de pagès* o *parlar de poble* s'acompanyen d'un «fa gràcia». Així, el català de Lleida genera aquesta sensació difícil de discernir si es troba entre la simpatia o la mofa, especialment per part dels parlants d'altres varietats que formen part de l'entorn dels informants. Quan B-OGO1 discorre sobre el personatge de Cartanyà s'hi refereix justament amb aquestes paraules: «Lo que passa [és] que fa gràcia, com parla.» No sembla que B-OGO1, doncs, hi associï la seua pròpia manera de parlar, per bé que B-ACO2 assegura –com ja s'ha comentat– que el protagonista de la sèrie «clava» l'accent nord-occidental lleidatà.

És una mica el mateix el que ocorre amb el cantautor Pau de Ponts i el responsable del Postureig de Lleida. Tots dos informants en parlen perquè, sobretot per franja d'edat, se n'han fet ressò. B-OGO1 en particular coneix moltes dades del primer i explica que versiona cançons de l'estiu. «La primera que va treure va ser “La meua nòvia se'n va a Salou”. Va ser un gran *hit*. I el vídeo està superben fet». En ell es reproduïxen tots els tòpics de Ponent: es tracta d'un pagès que ha d'anar al tros a l'estiu mentre la seua xicota estiueja, com tants lleidatans, a Salou. El més interessant és que B-OGO1 admet que el jove de Ponts «utilitza molts barbarismes, no barbarismes sinó molt exagerat, un català molt de...» i aquí es trunca la seua reflexió. Però aleshores esmenta el Sr. Postu, Lo Postureig de Lleida, de qui diu que, com B-ACO2, ha sentit a parlar.¹¹⁷

¹¹⁷ A propòsit de les declaracions dels informants sobre aquests dos individus i la seua creixent influència social, el 2019 vaig dur a terme una comunicació al III CIAJILLC celebrat a Palma sota el títol «El lleidatanisme del s. XXI arriba a través de les xarxes: lo Pau de Ponts i Postureig de Lleida» (Gràcia, en premsa a).

Són diversos els casos en què el lleidatà adquireix tot el protagonisme. B-MA05 té la voluntat de donar a conèixer el seu dialecte a les seues netes, nascudes a Roda de Ter, i s'esforça a ensenyar-los-el: «Elles han de saber que la seva família materna és de Lleida i la seva família paterna és de Premià de Mar, que parlen d'una altra manera.» [...] A mi m'agrada que també sàpiguen d'on son les seves arrels. I els hi dic moltes vegades.» És per aquest motiu que juga amb les seues netes a parlar lleidatà. «Llavons elles diuen, ho acaben tot amb [ε], diuen lo... I saben que a Lleida es parla així.»

A voltes els entrevistats narren històries en què ells mateixos protagonitzen escenes on el seu català passa de ser un element de nostàlgia a ser un motiu de comicitat. B-MA03, quan esmenta paraules o expressions locals que ella ja no empra, explica: «Jo ja no ho dic. Però a vegades amb els meus germans ho recordem, perquè ens fa molta gràcia, perquè els nostres padrins del poble parlaven així. I nosaltres a l'estiu anàvem allí.» Per la seua banda, B-OG01 confessa que expressions com *sisquere* només les usa «a vegades en plan així per fer riure [...], per fer-ho més divertit». Sembla, doncs, que la pervivència d'aquestes formes queda folkloritzada, per bé que d'altres que encara no han entrat en desús també s'utilitzen en situacions similars.

Ara bé, en general els informants coincideixen a explicar anècdotes personals en què per a altres individus el seu català és motiu de comentari o de diversió, però d'entrada no en fan cap valoració. B-AC02 és el que genera més facècies amb la seua parla, la qual –recordem-ho– anomena en tot moment català nord-occidental. Només començar l'entrevista explica que als seus amics «els hi fa gràcia tindre una persona de la colla que parli amb aquest accent més marcat, i amb les expressions que comentàvem abans». Entre les seues vivències relacionades amb la varietat geolectal destaca la següent: «Quan vaig anar per exemple a Figueres també a fer la campanya forestal tots els bombers me preguntaven coses, me deien que parlés amb el lleidatà, perquè els hi feia gràcia sentir-ho també...». Així mateix, B-XB06 narra aquesta mena d'experiències quan se li demana com viu l'estada a Barcelona parlant català nord-occidental: «Fa molta gràcia perquè a la meua classe només soc jo de Lleida i ja quan senten la e, “ja està el de Lleida!”, he he! [...]. Al principi sempre

es fa una miqueta de conya, que et parlen a tu amb la *e*.». B-LB03 explica com els companys de classe es riuen del seu lleidatà i com les amigues del gimnàs sovint es mofen de la seua pronúncia, especialment per les *es* obertes finals: «Quan era petita, com que tinc les *es* molt marcades, al gimnàs, que potser parlen una mica el castellà els professors, em deien *Laure*, per bueno, per riure i per... O sigui, no com a dolent, sinó com a... ens rèiem tots.» B-RC08 recull en una vivència tots aquests tòpics i prejudicis: «Jo tinc una amiga que viu a Barcelona i a vegades fan, diu: “Ah! (-). Hi ha gent que els hi fa gràcia també la manera que tenim de parlar, eh?” Però amb ella què li van dir una vegada? Diu: “Ui, tens un parlar així brusc”. Com si fo(-) los de Lleida parlem molt fort. No ho sé.» B-MA05 ho explica amb tota naturalitat: «A vegades les meues mateixes netes se’n riuen de mi. I em pregunten: “Iaia, i això que dius què és?” Pues llavors jo els dic: “Pues mira, això és això; nosaltres ho diem així i vosaltres...”. “Ah pues mira, m’agrada. Quan vingui a Lleida ho diré”. I ja està.»

Veiem com la majoria comencen justificant aquestes actituds, tal com fa B-LB03 («no per riure a males, amb mala intenció») o B-AC02 («Els [els companys de la campanya forestal a Calaf] se’n reien molt de com parlava, però se’n reien... no reien de mi, sinó que reien amb mi.») o fins i tot B-XB06 («En cap moment m’ha suposat un inconvenient [la broma de les *es*]). De fet, B-AC02 persisteix en la seua defensa, deixant molt clar que per a ell això no és en cap cas pejoratiu. «Nooo. No, no. És que hi ha d’haver de tot, no? Jo considero que és una de les coses que la gent que ho té no ho hauria de perdre, per re. Tampoc ho considero un conflicte això, sinó que és una curiositat. Els hi va fer gràcia l’accent meu de català.» També quan parla de les bromes dels companys de Calaf fa aclariments en aquesta direcció: «[...] però no amb un sentit dolent, sinó que suposo que veien la diferència i tenien la curiositat per veure com eren algunes paraules o això». És una mica el mateix que pensa B-RC08: «Suposo que és falta de costum, perquè no estan acostumats. Perquè això els hi llama, los hi llama quan parles que ets de fora. I ma filla, que va anar a Girona, també al principi, clar, com que fa anar paraules d’aquí, pues allò (-). Bueno, i també de Girona, que va estar un any a Girona, també de Girona també amb ella li feia gràcia. Vull dir los hi feia gràcia. Ella me deia: “Me fa gràcia com parlen ells i amb ells los hi faig molta gràcia jo, perquè no estan acostumats”. Però no, cap problema.»

Reflexions sobre la visió externa del lleidatà

Ara bé, si es fa reflexionar als informants sobre aquesta qüestió cauen en contradiccions, perquè s'adonen que les situacions viscudes no són tan innòcues com en un primer moment els semblava. Sense anar gaire lluny, B-LBO3 acaba fent la següent confessió a propòsit de la mofa d'anomenar-la *Laure*: «Quan va passar el temps no m'agradava, i els vaig dir que no m'agradava. Però quan era petita com que suposo que era petita no me n'adonava.» Això mateix pensa B-RCO8 en relació amb la burla de la *e* final i especialment amb la popular forma *Lleide*: «Vale una mica, al primer moment que t'ho digon i tal, vale. Però bueno, si cada cosa que dius t'ho estan dient, dius: “Home, potser no cal tant!” Ja està, vale, la gràcia primera val.»

En efecte, la forma lèxica *Lleide* és popularment coneguda i respon a una manera burlesca de referir-se a la capital de Ponent en imitació –mala imitació– a la pronúncia nord-occidental amb una *e* oberta de difícil realització per a altres catalanoparlants. No debades sorgeix en diverses entrevistes per tal com els informants expressen com viuen la condescendència amb què l'usen els parlants d'altres varietats catalanes. B-ACO2 il·lustra clarament aquesta experiència: «Fins i tot a nivell de classe, que érem setze o disset alumnes, quan aixecava el braç i parlava, jo notava que era... [...] el de *Lleide* i els hi remarcava que la *e* no és tancada, sinó que és el de *Lleid[ε]* i ells no la sabien fer aquesta [ε].» També B-LBO3 es refereix clarament a l'associació entre *Laure* i *Lleide* pel mateix fenomen, relació que fan totes les seues amigues quan es mofen de la seua pronúncia lleidatana tan marcada: «Sí, sí. Ho fan a propòsit per riure. [...] Sí, sí. Era aquesta broma. » Finalment, B-RCO8 explica una anècdota en què en un comiat de solter a Vilanova i la Geltrú també va haver de suportar l'actitud despectiva dels companys que bromejaven amb el *Lleide* tothora.

Ara bé, què n'opinen els mateixos informants? No és fins que no se'ls pregunta directament si pensen que el lleidatà fa gràcia o fa riure que s'aturen a reflexionar i donen respostes com la següent: «Home, jo espero que no» (B-OGO1). I qui diu lleidatà diu tots els qualificatius que se li associen: rude, brusc, de pagès, de poble, etc. B-ACO2, a qui repeteixen contínuament que té *un parlar*

de poble, hi apunta un matís: «el trobo més divertit». La resta no tenen res a afegir-hi, tret de B-MGO3, que aclareix: «A mi ja em va bé com parlen els de Lleida [...]; ja parlem bé.»

El prestigi i el desprestigi social de les varietats

Totes aquestes visions i percepcions del lleidatà condueixen inevitablement a haver de preguntar per la resta de varietats dialectals, de la qual cosa sovint es desprèn una mena de jerarquia relacionada amb el prestigi o fins i tot amb la genuïnitat. B-MGO3 té clar que per als barcelonins «som inferiors» per raó de llengua. I ho repeteix dues vegades. «Los de Lleida, el català que parlem nosaltres [*els barcelonins*] el veuen diferent.» En general, coincideixen força en el rànquing que dibuixen entre tots, per bé que alguns divaguen una mica en quin és el 'millor' geoelecte. «Jo crec que [*per a*] els de Barcelona, el seu català és el propi. [...] Quan jo diria que realment no és així. Jo diria que més aviat és el de l'Empordà, que està més tocant a França, que és el català més català. [...] Potser encara seria més aviat el de Gerona, que el de Barcelona, que el de Lleida, que el de Tarragona, per mi. [...] Pel que hai sentit i per lo que d'allò, hai sentit parlar, que el de Girona és el català més pur.» (B-MGO3). B-OGO1 es pregunta i es respon ella mateixa sobre aquesta qüestió. «M'agrada molt la manera que tenen de parlar els de Girona. És més correcta, no? [...] Sí. Perquè no utilitzen tant... Naltres ho acabem tot amb la *e*, no?». B-LBO3 també planteja hipòtesis semblants, però ho fa en tercera persona: «Potser la gent es pensa que el barceloní és superior [...], o no superior, sinó que té més força, més pes, no ho sé.» I acaba responent que compta amb més reconeixement social: «Jo crec que deu passar amb tots els idiomes, que n'hi hagi un que sigui més... un dialecte que sigui més... [...] que tingui més prestigi dins de l'idioma. Sí». Ara bé, en la seua opinió no hi ha un dialecte que sigui el de veritat, «és una barreja de tots, potser». B-OGO1 deixa clar que si ha de fer un rànquing de dialectes «el de Lleida no està a dalt [...]. Estaria al mig; n'hi ha de pitjors», per bé que després comenta que ella preferiria no haver-lo de fer perquè «tots [*els dialectes*] tenen les seves particularitats».

B-MGO3 és mostra capacitat de parlar d'altres varietats lingüístiques del català i en fa una gradació en funció de la distància respecte del nord: «El de Girona és el català més pur [...]. Després està el de Barcelona, que diuen que és millor que el nostre. I com que nosaltres estem al sur, pràcticament al sur de Catalunya, pues potser estem més lluny, allavors lo català que fem nosaltres pues està... com que també estem a la franja... [...] una mica de barregeta, una mica de barregeta.» I encara afegeix: «[*El català de la Franja*] és un català-castellà. És un català que ells pronuncien lo castellà, pronuncien lo català. Fan una mica de barregeta, encara que vulguin parlar lo català, que el parlen, però és diferent. Tenen alguna castellanada [...]. [*El de Lleida és*] més real. [...] [*I el valencià*] és un popurri [...]. És català, és català també. Igual que a les Balears.» Un català, el valencià, que segons diu seria capaç de distingir pel *txe!* per exemple.

A grans trets, doncs, la jerarquia imaginària que estableixen els informants vindria a ser com la que es representa en la figura 27:

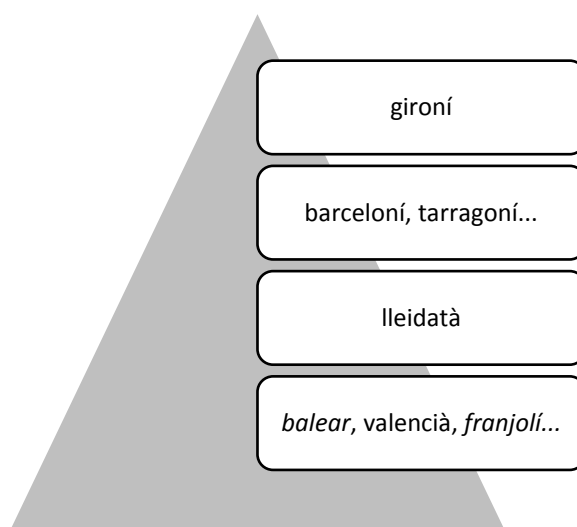

Figura 27. Jerarquia de prestigi o genuïnitat de les varietats del català segons els informants

Per tot això, com deia al començament, els informants s'enfronten inevitablement al xoc que suposa l'estimació per la seua variant dialectal i la manera com viuen la visió que se'n té i que sovint es veu ampliada pels estereotips que acompanyen els ponentins. És difícil, doncs, que no aparegui l'expressió *parlar de poble* en els seus discursos. Alguns ho assumeixen amb

indiferència o resignació. és el cas de B-RCo8. D'altres ho fan amb orgull, com hem vist amb B-ACo2.

Estimar-se i alhora ocultar el lleidatà, una contradicció

Tot plegat fa pensar que hi pot haver parlants que s'amaguin del seu dialecte quan viatgen més enllà de les Terres de Ponent. Hi ha qui nega categòricament, com B-MGo3 («No. Mai a la vida.») o B-ACo2 («Nooo, per a re [...]. De fet jo quan vaig fer el màster a Barcelona jo feia anar el meu català d'aquí marcat i no el vaig canviar mai, mai, mai») o fins i tot B-JCo7 («Jo entenc que per un dialecte, si ets de tal lloc has de parlar d'aquell lloc. És a dir, no em ficaré jo a parlar tal com parlen a Barcelona o a Girona»). Però al mateix temps hi ha qui ho confessa sense embuts. B-OG01 argumenta que si anés a Barcelona segurament ho dissimularia tot procurant no usar tant l'article *lo* o *la* [ε] en posició final. Segons ella, «a vegades s'encomana [la manera de parlar] sense tu voler-ho». En això coincideix amb B-MGo3 quan justifica el parlar de Mari Pau Huguet: «Llavons ella està allà [i] moltes paraules s'empeguen. De tant sentir-les ja les dius. És com el castellà que se'n va a Andalusia. Al final acaba parlant andalús.» Altres informants neguen ocultar el seu dialecte quan viatgen, per bé que admeten que coneixen lleidatans que sí que ho fan.

B-OG01 explica que canviem la manera de parlar segons amb qui ens relacionem. Ara bé, mentre ho està dient s'adona que hi pot influir un sentiment d'inferioritat, tot i que li agradaria pensar que no és així: «Però sí que és possible que amb algú de Barcelona, clar, sí que pot arribar a passar això, eh! De fet, a mi m'ha passat quan he estat a Barcelona, que de seguida [...] “que ets de València?”. I llavors, clar, el teu català, dius bueno... que entendre'ns ens entenem igual, però sí que és aquest sent(-), sí, sí, sí.» B-ACo2, que assegura haver estat fidel al seu català de Lleida quan va estudiar un màster a Barcelona, reconeix que «hi havia gent que aquesta naturalitat la perdia, i amb un curs... [...]. Feien anar paraules més neutres, potser, més de català central [...], deixaven d'acabar paraules amb [ε] [...], podríem posar mil exemples».

Davant l'evidència que hi ha ponentins que amaguen el seu parlar, els plantejo la utilitat d'aquesta abdicació de la seua variant. «Noooo. Al renunciar a un dialecte, sigui el que sigui, sigui el d'allà, sigui el d'aquí de baix, és pèrdua, no? És una pèrdua. És empobriment de la llengua», manifesta amb contundència a «Espero que no» diu. A B-MGO3 no li consta que la gent se n'amagui, però davant del dubte admet: «No ho sé. Jo diria que no. Almenys no tenen per què.» És una mica el mateix que pensa B-LBO4: «No ho sé. Però no entenc per què ho haurien de fer [...]». I li semblaria, diu, «malament, o sigui... si és català tot. Ens podem entendre si tu parles barceloní i jo lleidatà [...]. És com, no sé, fer un esforç per sentir-se del lloc on vas, crec que no és necessari». Segons ella, és possible que si la gent de Ponent ho fa és perquè «no diguessin res els del lloc on vas», però té clar que això no és recíproc, que un barceloní a Lleida no ho farà mai.

Malgrat tot el que han declarat, als informants els agrada sentir gent que parla com ells. B-MGO3 confessa que té sensacions molt positives quan surt de Lleida i sent parlar el seu català: «T'emociona [...]. Te fa il·lusió, perquè saps que estàs fora del teu, del teu lloc, llavors te fa il·lusió.» B-LBO4 explica una anècdota viscuda a Berlín en què van sentir uns catalans, però com que parlaven barceloní no s'hi van acostar: «si hagués sentit el lleidatà [...] hagués anat a preguntar-los d'on eren.»

I de fet, a alguns d'ells els agradaria que el català de Lleida tingués més representació a la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, com ara B-MGO3. B-ACO2 s'expressa en aquestes paraules: «A mi em faria goig que tingués el parlar occidental a la TV3, més gent de la que hi ha. Però no hi podem fer res.» La justificació que en dona sorprèn: «Jo no crec que ho descartin ells, sinó que és una cosa d'oportunitats de feina, o la gent que hi ha pogut arribar a treballar es dona la casualitat que són d'allà, d'allà vull dir de Barcelona, de Tarragona o Girona.»

La resignació davant d'aquesta qüestió també és majoritària. B-MGO3 exposa que, a pesar de no sentir-se identificat amb el català de TV3, ja s'hi ha acostumat. Però fins a cert punt, perquè el cinema, per exemple, el prefereix en

castellà: «No m'agraden les pel·lícules a mi en català. [...] No m'agraden, no les entenc. Perdo moltes paraules.» B-LB04 sí que s'hi sent identificada per bé que amb matisos: «En part sí, perquè és el català que és l'idioma que jo parlo, però en com acaben les paraules pues no les acaben igual que jo, per exemple». I reconeix que algú de Barcelona s'hi pot sentir més identificat que ella. Malgrat aquests aclariments, no mostra interès per un canvi, perquè no li'n dona gaire importància. B-JC07, que havia reconegut que el principal problema del nord-occidental és que pràcticament no apareix als mitjans d'àmbit nacional, acaba confessant que aquesta és una qüestió que no li trau el son. L'únic que proposa una solució, B-AC02, també mostra una actitud acomodaticia: «Deixar fluir [...]». Els que siguin periodistes de Lleida i vulguin treballar a la TV3 tant de bo que ho aconseguixin, doncs millor i si... a veure què passa també.»

Bloc 2

4. Bloc 2

4.1. Marc teòric i estat de la qüestió

4.1.1. Estructuralisme i variacionisme aplicats al cas català

Des del naixement de l'estructuralisme amb la publicació l'any 1916 del *Cours de linguistique générale* de Ferdinand de Saussure –com hem vist– s'estableix una dicotomia entre *langue* i *parole*, és a dir, entre allò que Nadal *et al.* (2016: 73) descriuen com el codi lingüístic que aprenem mitjançant l'estudi lèxic i gramatical –gairebé com una L2– i el codi lingüístic que adquirim per mera imitació. El focus de la lingüística, sens dubte, recau en la primera, malgrat que sistemàticament ha obviat el fet que la *langue* és una abstracció 'prescrita' i ha maldat per presentar-la com una realitat natural 'descrita'. Ara bé, si «la norma prescriptiva no ha estat objecte d'estudi dels lingüistes estructuralistes» (Pradilla 2018) no ho podia ser tampoc la variació, o si més no inicialment. Ben aviat, però, sorgeixen les primeres formulacions sociolingüístiques. I és que des del Cercle Lingüístic de Praga començarà a nàixer l'interès per l'ús de la llengua des de les dimensions diatòpica, diastràtica i diafàsica (Pradilla 2018 i en premsa a).

És William Labov qui definitivament es preocupa per la cara social de la llengua. Seguint els postulats estructuralistes d'Uriel Weinreich, es converteix en el pare de la sociolingüística variacionista,¹¹⁸ per bé que acabarà decantant-se per un model generativista que –això sí– incorpori el component social en el seu estudi. «L'objectiu de Labov serà essencialment lingüístic: es tracta d'estudiar el llenguatge tal com l'utilitzen els parlants en la comunicació quotidiana, això és, l'estudi de la seua estructura i evolució en el context social format per la comunitat de parla» (Pradilla, en premsa a). Així és com la sociolingüística

¹¹⁸ L'obra que estableix el marc teòric del variacionisme és l'article «Empirical Foundations for a theory of language change», que signen Labov, Weinreich & Herzog (1968).

variacionista es troba al bell mig dels plantejaments tradicionals de la dialectologia i de la geolingüística, d'una banda, i de la lingüística moderna estructuralista i generativista, de l'altra, per tal com es proposa interpretar i ordenar la diversitat lingüística. L'objecte d'estudi és ara, doncs, la parla, i en una comunitat lingüística heterogènia.

A casa nostra, el variacionisme havia de despertar forçosament interès atès el context de contacte de llengües en què viu el català. A més, però, en el naixement d'aquesta disciplina hi entren en joc altres circumstàncies, que són molt clarament descrites per Pradilla (2011: 137):

En l'àmbit territorial de la llengua catalana a l'Estat espanyol, l'adveniment de la democràcia ha suposat una nova ordenació de les estructures de poder que ha permès l'accés de la llengua pròpia a àrees comunicatives definides per la formalitat. L'ensenyament i els mitjans de comunicació són els àmbits més emblemàtics des d'on s'ha difós, amb més o menys intensitat segons el territori, aquest model estàndard. L'emergència d'aquesta nova varietat referencial ha encetat una dialèctica de canvi en relació amb les varietats col·loquials de base geolectal.

Amb aquest rerefons i especialment a causa de la condició perifèrica i en determinats casos fronterera que caracteritza el català nord-occidental, han reeixit treballs interdisciplinaris, uns de més ortodoxos i d'altres amb cert biaix del model labovià, que posen de relleu el canvi en curs que experimenta el dialecte objecte d'estudi.¹¹⁹

4.1.2. Dialectologia perceptual i representació social de la parla

En aquesta recerca, però, l'interès no radica tan directament en el canvi lingüístic que experimenta el dialecte nord-occidental lleidatà, sinó més aviat en la percepció que tenen els membres d'aquesta comunitat de parla de la variant

¹¹⁹ Per a més informació sobre els diversos estudis variacionistes en l'àmbit català, veg. Pradilla (2011).

dialectal pròpia, tot i sabent que, com admet Pradilla (2018), la intuïció dels parlants com a eina metodològica és fonedissa, variable i difícil de precisar. És allò que en el proemi he anomenat *dialectologia perceptual*, disciplina que compta amb una línia d'investigació promoguda des de la Universitat de Michigan als Estats Units per Dennis R. Preston d'ençà dels anys 80, i que actualment està en voga.¹²⁰

Segons Moreno & Moreno (2004: 5) «la dialectologia perceptiva se elabora a partir de las actitudes de los hablantes hacia las variedades lingüísticas propias y ajenas». Entrem, doncs, en el terreny de les actituds lingüístiques, un àmbit d'investigació poc conreat, si més no pel que fa a les varietats geolèctals del català. Solís (2001: 71) ens en proporciona una reflexió sociolingüística a propòsit, justament, del nord-occidental lleidatà:

Si bé des de València poden mirar els lleidatans amb simpatia, des de Lleida només es mira cap a Barcelona. I és que a Barcelona miren sobretot cap a Madrid; a més, València no vol mirar cap a Barcelona –salvant honroses excepcions–, per evidents motius historicopolítics i també econòmics.

Les actituds lingüístiques sovint es relacionen amb els comportaments lingüístics, els quals, en paraules de Paternostro & Pinello (2013: 37), «non sono meccanicamente riproduttori della struttura sociale, ma possiedono un grado di autonomia che si manifesta nelle scelte linguistiche e comunicative da essi compiute, con le quali descrivono la realtà e in qualche senso la (ri)creano». En el cas de les Terres de Ponent –tornem-hi– ja he tingut ocasió de constatar en altres treballs (Gràcia 2016a; Gràcia 2019) com determinades actituds i comportaments lingüístics evidencien un determinat sentiment d'inferioritat lingüística que experimenten els parlants del lleidatà i que és fruit de l'oposició existent amb la varietat social prestigiada, el català central, principalment barceloní.

Més verge encara que la dialectologia perceptual és el camp de la representació social de la llengua aplicada a la variació intralingüística. Nadal *et al.* (2016: 67)

¹²⁰ Una mostra de l'interès actual per aquesta nova disciplina podria ser el volum Cramer & Montgomery (2016).

hi fan referència fins i tot en treballs de camp en què demanen als parlants per la *llengua*:¹²¹

Cuando hablamos de la “representación social de la lengua”, “lengua” intenta abarcar todas las variantes que se producen en el proceso multiescalar de construcción de una lengua colectiva desde los idiolectos individuales, es decir de la *parole* a la *langue* a través de un recorrido por estos cuatro contextos de interacción [íntimo/corporal, familiar/amistoso, social/profesional, social/público] y de las lenguas/dialectos que les corresponden.

La imatge del codi lingüístic en una de les varietats diatòpiques pot reflectir aspectes de què s’ocupen diversos camps d’estudi. Alguns, com la dicotomia *langue-parole*, el canvi lingüístic en curs, les actituds i els comportaments lingüístics, ja han estat esmentats; d’altres, com l’*emblematicació* de trets lèxics i morfològics, en parlaré més endavant. És en aquest calaix de sastre, en definitiva, en el qual s’inscriu aquest segon bloc d’estudi.

4.1.3. El dialecte nord-occidental lleidatà i la cohesió del bloc dialectal

Per bé que Veny (1998: 86) troba molt encertada l’etiqueta *nord-occidental* aplicada al dialecte objecte d’estudi, cal precisar que entre els subdialectes que componen aquest grup en la descripció del dialectòleg mallorquí no figura el lleidatà.¹²² Aquest fet no és estrany si tenim en compte la dificultat que suposa fer-ne una adscripció geogràfica, com tampoc no ho és fer-ne una descripció lingüística. De fet, «l’estructura administrativa no es correspon amb la realitat geolingüística» (Cubells & Satorra 2000: 214). D’aquí que tradicionalment s’hagi considerat lleidatà tot allò que no és cap dels subdialectes nord-occidentals, és a dir, ni pellarès ni ribagorçà ni tortosí (Turull 1990: 201) i, en conseqüència, s’hagi definit per la manca dels trets característics d’aquests

¹²¹ En la present contribució s’ha preferit emprar el mot *parla* en la formulació de les preguntes, tal com s’ha explicat a 3.4.3.1.

¹²² Sí que explica, en canvi, la freqüent confusió entre lleidatà i nord-occidental (Veny 1998: 86).

altres parlars.¹²³ Tal com afirma Turull (1990: 202), només tres fenòmens se li poden atorgar com a propis: l'article masculí *lo*, la [ɛ] àtona en posició final i alguns elements lèxics. En funció d'aquests criteris podem concloure que el lleidatà és el parlar propi de l'àrea compresa entre les comarques del Segrià, l'Urgell, el Pla d'Urgell i gran part de les Garrigues, de la Noguera i del Baix Cinca. El cercle que es traça d'aquests territoris té la capitalitat lingüística en Lleida.

Així doncs, encara avui no es disposa de cap mena d'atles lingüístic del parlar central de l'àrea ponentina (Turull 1990; Cubells & Satorra 2000; Julià *et al.* 2004), la qual cosa evidencia la necessitat d'elaborar treballs monogràfics al respecte.¹²⁴ No obstant això, sí que és cert que especialment els darrers anys s'ha viscut un auge de recerques vinculades a diversos aspectes del català nord-occidental (Sistac 1990, 1992, 2012; Solans 1990, 1996; Ferrando 1992; Creus & Romero 1999, 2005; Julià 2000; Cubells & Satorra 2000; Solís 2001; Julià *et al.* 2004; Satorra 2005; Boladeras 2011; Massanell 2011; Valls 2013, Gràcia & Sistac 2016; Ferrer-Huch 2017; etc.). Ara bé, com deia, resulta difícil recollir les particularitats fonètiques, morfològiques, lèxiques i sintàctiques del lleidatà més enllà d'un esborrany fet per Turull ja fa uns quants anys (1990).

Malgrat la seua complexa realitat dialectològica, el lleidatà comparteix la major part de trets amb la resta del dialecte nord-occidental, i molts d'altres amb la resta del bloc occidental. En aquest sentit existeix un contínuum lingüístic que ens permet parlar d'una cohesió dialectal (Cubells & Satorra 2000; Cubells 2004). Ferrando (1992: 65) sosté que «la immensa majoria dels qui parlem el català occidental ignora que des del Pallars i Andorra fins al Baix Vinalopó pertanyem a un bloc dialectal amb poca variació interna i prou més homogeni que no l'oriental».

¹²³ A més, segons Cubells & Satorra (2000: 205-206) «el problema més latent en tots els treballs dialectològics estudiats és l'establiment dels límits» entre el lleidatà i el tortosí, «atès que la frontera entre l'un i l'altre varia segons els trets lingüístics que es prenguin en consideració».

¹²⁴ La diferència pel que fa als estudis sobre els parlars tortosins és més que notable. Entre els diversos treballs geolingüístics, cal destacar l'Atles Lingüístic de les Terres de l'Ebre, un projecte ambiciós de Navarro (Cubells 2004: 57).

D'altra banda, «l'estatisme i la lentitud evolutiva» que Veny (1998: 85) atribueix al nord-occidental per raons no només geogràfiques –en relació amb l'emplaçament perifèric del domini lingüístic– sinó també històriques –pel que fa a les repoblacions viscudes– contrasta amb la manca de vitalitat d'aquest dialecte avui dia. I és que els darrers anys han aparegut diversos estudis que posen de manifest la progressiva pèrdua de trets nord-occidentals –sobretot morfològics, però també fonètics i lèxics– en el parlars d'aquesta àrea a causa d'un clar procés d'anivellament en favor de la varietat estàndard¹²⁵ –central– (Solís 2001; Massanell 2011; Valls 2013).¹²⁶

Massanell (2011: 15-18), de fet, atribueix aquesta «problemàtica» a tres factors: a) la divisió del català nord-occidental en diversos territoris administratius, b) les relacions del nord-occidental amb el català central, i c) l'impacte de la normalització lingüística. Breument passo a comentar ara la qüestió territorial i deixaré per a més endavant la relació desigual entre el nord-occidental i el central i la pressió que sobre el primer exerceix l'estàndard (veg. 4.1.4.2).

Tal com explica la professora de la UAB (2011: 16-17), a diferència de la resta de dialectes catalans, els quals sembla que haurien de tenir una evolució interna unitària, el nord-occidental comprèn diferents territoris administratius (Catalunya, Andorra, Aragó i País Valencià) que compten amb situacions legals força diverses.¹²⁷ D'aquí es desprèn que:

[d]e tots els territoris nord-occidentals [...], els que s'inclouen dins de l'autonomia de Catalunya, que són la major part, estan cridats a ser, per la seva particular situació, els que se separin més de les característiques dialectals que tradicionalment els eren pròpies. (Massanell 2011: 17)

Al marge d'aquest escapçament administratiu i de les influències del català central sobre el nord-occidental, personalment m'atreviria a afegir un quart

¹²⁵ Al marge de les consideracions fetes fins ara, ens cenyirem al concepte de llengua *estàndard* descrit per Montoya (2006b: 17-20) per al cas català, que al capdavant no dista pas tant del definit per Nadal & Feliu (en premsa).

¹²⁶ Un article ben recent de Turull (2020) fa un repàs cronològic d'aquestes i altres contribucions.

¹²⁷ Per a la situació jurídica de cada territori, veg. Montoya (2006b) i, més recentment, Pradilla (2015).

factor, que, malgrat no ser pas la primera persona que n'ha parlat (p. ex. Solís 2001; Rull 2006), ja fa uns anys que m'esforço a treure a la llum, especialment entre els catalanoparlants de Ponent. Es tracta de les qüestions relacionades amb els prejudicis lingüístics intracomunitaris i l'autoestima vinculada amb la variant dialectal nord-occidental de què he parlat a 3.1.7.2 i 3.1.7.3 (Gràcia 2013; 2016a; 2016b; 2018).

El lleidatà, doncs, per les circumstàncies adés descrites, sembla que ha esdevingut el subdialecte nord-occidental que més ha acusat la pèrdua de trets lingüístics patrimonials (Navarro & Rull 2000; Massanell 2011; Valls 2013; Ulldemolins 2018).

4.1.4. Els models lingüístics de referència

El català, com totes les llengües romàniques que no compten amb un estat al darrere que els dona suport i que són subordinades a altres llengües considerades estatals, no ha gaudit d'un procés multiseular de creació d'un estàndard com sí que ho han fet el castellà, el francès, l'italià, el romanès i el portuguès (Navarro 2003: 91). Per tant, la llengua catalana ha iniciat el seu procés d'estandardització¹²⁸ força tardanament, a principis dels 80,¹²⁹ i ho ha fet arrossegant les conseqüències d'un passat dictatorial encara fresc a la memòria, per bé que, com a mínim, des d'un punt de vista jurídic és, avui per avui i a diferència d'altres varietats romàniques, cooficial en alguns dels territoris en què es parla. De fet, la distància temporal entre la codificació i la imposició efectiva de la llengua codificada pot haver incrementat els problemes en el procés d'estandardització.

A banda d'aquesta tardana estandardització, el cas del català és idiosincràtic com sigui que compta amb dos models lingüístics codificats per dues institucions acadèmiques diferents: l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) i

¹²⁸ Sobre el tipus d'estandardització aplicada, veg. 4.1.4.1. § 1.

¹²⁹ Montoya (2006b: 45) el situa a principis del s. XX, atès que es refereix a l'inici de l'«activitat normalitzadora», això és, la planificació del corpus del català.

l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL).¹³⁰ En aquest sentit és, doncs, una llengua policèntrica, o encara més precisament pluricèntrica (Martines & Montoya 2011; Pradilla 2015: 35). En efecte, no és pas l'únic idioma al món que disposi de més d'un organisme codificador, però, és clar, el nombre de parlants del català no és comparable al de l'anglès, l'alemany, l'espanyol o el portuguès, casos, però, en què la unitat lingüística està més o menys assegurada (Navarro & Rull 2000: 275; Siguan 2007). Per tant, la idiosincràsia a què em refereixo respon més aviat a l'excepcionalitat del català com a llengua pluricèntrica i minoritzada ensems (Casesnoves & Mas 2015: 58).

La primera d'aquestes institucions esdevé des de la seua fundació l'any 1907 un centre de catalanística. La Secció Filològica de l'IEC adquireix el compromís de continuar i ampliar la tasca de codificació lingüística iniciada a principis del segle XX per Pompeu Fabra. Actualment compta amb tres obres normatives, de publicació força recent, el *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans* (2a edició el 2007)¹³¹, la *Gramàtica de l'Institut d'Estudis Catalans* (2016) i l'*Ortografia catalana* (2017),¹³² que constitueixen els pilars de la prescripció lingüística en llengua catalana (IEC 2016: IX).

L'AVL, per la seua banda, és una entitat normativitzadora molt més recent. Neix l'any 2001 amb l'objectiu de vetllar per la llengua catalana parlada al País Valencià, on rep el nom de 'valencià'.¹³³ Inspirada en les *Normes de Castelló* (1932), també es proposa continuar la tasca codificadora iniciada per Pompeu Fabra però des d'una òptica valenciana. Això es tradueix en una prioritització de les formes regionals genuïnes (AVL 2006: 12-14). Els principals documents normatius de l'Acadèmia són la *Gramàtica Normativa Valenciana* (2006), el

¹³⁰ Es tracta de dos codis normatius que han generat dos models formals distints.

¹³¹ La primera edició és de 1995.

¹³² Darrerament n'ha aparegut un quart, la *Gramàtica Essencial de la Llengua Catalana* (GEIEC) (2018), que és una versió reduïda i adaptada de la GIEC i un document per a la consulta en línia; i encara després un cinquè, la *Gramàtica Bàsica i d'Ús* (2019), adreçada sobretot a un públic no especialitzat.

¹³³ Un dels problemes, sens dubte, radica en el nom de la llengua, ja que a l'Estatut de la Comunitat Valenciana (1982) no es fa cap al·lusió a la relació del valencià amb el català (Siguan 2007: 114).

Diccionari ortogràfic i de pronunciació del valencià (2006) i el *Diccionari Normatiu Valencià (2014)*.¹³⁴

L'aparició d'un nou ens autònom encarregat de la gestió del corpus lingüístic només d'una part de la comunitat –la valenciana– quan ja existia una entitat per a tal funció respecte del diasistema genera una situació anòmala i difícil de sostenir per a una llengua en procés de minorització com la catalana. En paraules de Pradilla «el conflicte queda garantit en la mateixa proposta fundacional d'ambdues entitats.» (2017: [3]).¹³⁵ Un conflicte que segons Martines & Montoya (2011: 187) es remunta al segle xv, «when the two main cities [*Barcelona i València*] and the territories they represented struggled to give different names to the whole of the languages, based on their respective demonyms».

És de tots sabut que l'AVL és fruit d'una negociació política i en conseqüència, respon, en el seu origen, a qüestions ideològiques més que no pas a motius estrictament lingüístics. Amb el temps semblava que hi hauria una voluntat d'acostament als principis de l'IEC, o si més no així es descrivia als criteris que la van inspirar: «La GNV vol ser una contribució de l'AVL al procés de construcció d'un model de llengua convergent amb la resta de modalitats de l'idioma comú» (AVL 2006: 14). Amb tot, no ha estat fins a la cooptació de nous membres el 2016 que s'ha capgirat la majoria particularista que hi havia. Així quedaria resolt el debat de la unitat de la llengua, però en realitat encara hi ha massa divergències lingüístiques entre una i altra institució.

Ara bé, la falta d'un tractat que afirmi la unitat lingüística en la línia del que tenen subscrit l'Estat holandès i la comunitat flamenca de Bèlgica (Siguan 2007: 114) pot arribar a generar problemes col·laterals respecte d'altres comunitats catalanoparlants que d'antuvi no serien previsibles. I no només això sinó que «fins a l'actualitat no hi ha cap text de les institucions esmentades que reconega ja no el treball, sinó la mera existència de l'altra» (Casesnoves & Mas 2015: 63).

¹³⁴ L'AVL també ha publicat fa relativament poc una *Gramàtica Valenciana Bàsica* (2016), destinada a amplis sectors de la població valenciana.

¹³⁵ Cal tenir en compte, a més, una dada rellevant: mentre que la Secció Filològica de l'IEC està formada per membres d'arreu del contínuum lingüístic (amb una tercera part de valencians aproximadament), l'AVL compta només amb membres del País Valencià.

De fet, Navarro & Rull (2000: 275) assenyalen diverses conseqüències derivades d'aquesta situació: endodiglossia, secessionisme, canvi lingüístic, etc. Perquè el que és evident és que havent-hi dues acadèmies es difondran dos models de llengua, que, davant l'absència d'un mercat unificat,¹³⁶ donaran lloc a dos estàndards lingüístics: un d'orientalitzant i l'altre d'occidentalitzant'.¹³⁷

Encara que el nord-occidental forma part de tot el bloc occidental, al costat del valencià, aquest dialecte –i per tant el lleidatà– sempre ha tingut com a referents lingüístics la normativa i l'estàndard irradiats des de Barcelona per raons politicoadministratives òbvies, a diferència del que ocorre amb el tortosí, el qual experimenta pressions dels dos models lingüístics (Pradilla 1996: 71). Rull (2006: 22) explica amb tota claredat com s'estructura jeràrquicament la xarxa urbanística catalana i com les Terres de Ponent, els habitants de les quals es troben plenament integrats en aquesta xarxa, no han tingut cap problema a l'hora d'acceptar el model referencial bàsicament barceloní. Perquè al capdavall es tracta d'una qüestió identitària (veg. 3.1.4).¹³⁸

4.1.4.1. Estandardització, cohesió social i benestar lingüístic

El procés d'estandardització de la llengua catalana en l'àrea d'influència de l'IEC s'ha produït seguint l'esquema de Haugen (1987). Així, després d'una primera fase de selecció de les formes que presenta el mosaic dialectal, hi ha hagut una segona fase, més tècnica, de codificació, en què s'ha establert la norma. Com que aquesta norma explícita no roman en un calaix, sinó que es posa a la disposició de la societat, cal veure com es vehicula a través de l'escola, dels mitjans de comunicació, de l'administració, etc., i quina és l'acceptació que té per part dels usuaris. Si els usos flueixen, la societat acabarà negociant una varietat

¹³⁶ Calero (2016) estudia les conseqüències que la coexistència de varietats estàndards i subestàndards té en les percepcions dels parlants i dels agents implicats en la traducció editorial al català.

¹³⁷ Sembla que recentment, però, el 7 de juliol d'aquest 2020, ha tingut lloc un acord no només entre ambdues institucions sinó també amb la Universitat de les Illes Balears per tal de difondre un model lingüístic unitari que alhora respecti la diversitat geogràfica del català i que faciliti la identificació de tots els parlants del domini lingüístic (Ara 2020). Caldrà veure com es materialitza i de quina manera aquesta entesa té en compte la variant que ens ocupa.

¹³⁸ El factor identitària en les actituds dels parlants de les NDV també és explicat per Muhr (2004) (citada a Martines & Montoya 2011).

estàndard, un model de llengua. Una varietat l'esquelet de la qual és la normativa, però que podrà incorporar formes no avalades per l'acadèmia –com fan, per exemple, els llibres d'estil dels mitjans de comunicació.¹³⁹

Tot i que ja s'ha bastit una comunitat lingüística mitjana i s'ha aconseguit augmentar considerablement el coneixement de la llengua –per bé que de manera molt desigual a les diferents comunitats catalanoparlants (Montoya 2006b: 122)–,¹⁴⁰ el català avui per avui es troba en la fase de difusió d'aquest model. Així doncs, encara queda camí per recórrer i tasca per fer per tal d'assolir una definitiva normalització lingüística,¹⁴¹ sobretot si acceptem, com fa Rull (2006: 26), que la construcció de l'estàndard és al capdavant la construcció d'un país.

Una de les característiques més debatudes darrerament pel que fa a l'estandardització del català és el seu caràcter polimòrfic i composicional (IEC 2016: XIV), en el sentit que ofereix als parlants més d'una opció per a la mateixa variable lingüística i aglutina totes les variants geogràfiques de la llengua. D'acord amb Mallafré, seria impensable avui dia posar sobre la taula una proposta unitarista que partís d'un sol dialecte (2003: 61).

El fet de seguir el criteri del model composicional en el moment d'engegar la tasca de codificació lingüística es justifica per la voluntat d'aconseguir que tots els usuaris de la llengua s'hi sentin identificats, la qual cosa contribueix a una millor cohesió social de la comunitat lingüística, que ha d'ajudar a cobrir la manca de cohesió cultural i política existent. I és que l'adhesió emocional de la comunitat catalanòfona esdevé una necessitat de primer ordre (Mallafré 2003: 61).

Quant al polimorfisme de la llengua, val a dir que hi ha duplicats lingüístics que existeixen des d'antic i que sempre han coexistit en l'idioma. Ara bé, és evident

¹³⁹ Sobre el procés d'estandardització de la llengua catalana, veg. també Montoya (2006b: 45-63).

¹⁴⁰ Montoya (2006b: 122-124) parla de tres objectius diferents a assolir en els processos de normalització lingüística del català (el mínim, el feble i el fort), els quals varien segons el territori i l'època.

¹⁴¹ Per a un coneixement exhaustiu de la situació sociolingüística actual de la llengua catalana, veg. Pradilla (2015).

que no resulta gaire econòmic recollir el màxim nombre de solucions possibles en un model lingüístic, de manera que es fa imprescindible tenir en compte l'ús de cada forma en funció del context i la situació comunicativa. I, de fet, també és cert que la tradició literària n'ha preferit una, fent que la resta quedi relegada a la llengua oral, dins la qual també cal distingir entre la llengua familiar i la llengua del teatre i la recitació, per exemple (Coromines 1971: 98-99). Això implica, doncs, haver de fer una gradació de les solucions segons els registres lingüístics.

Malgrat tot, «més enllà de criteris filològics, les llengües es construeixen també amb sentiments: els sentiments d'afecció actuen cohesionant-les, i els de desafecció, disgregant-les» (Lacreu 2016). De fet, els impulsos emocionals no només es relacionen amb la intimitat i la individualitat de les persones, sinó que també tenen un caràcter col·lectiu per tal com es relacionen amb qüestions socials. L'ús de la llengua vincula l'individu al grup amb què comparteix relacions, té a veure amb tot allò que ha après durant la infantesa i amb la manera com ha interpretat el món que l'envolta (Perera & Monreal 2013: 24-25). Al capdavall cal admetre les paraules de Nadal en aquest sentit: «Il ruolo normativo e di coesione giocato dalle lingue nella regolazione della vita sociale spiega la passione linguistica» (2013: 17), entenent «passione lingüística» com a sentiments per la llengua.

No insistiré novament en el paper dels sentiments en la configuració de la identitat grupal, perquè aquesta qüestió ja ha estat tractada en l'apartat 3.1.5. Només hi afegiré que el benestar lingüístic passa per assolir una estabilitat emocional vinculada amb l'encaix de la varietat lingüística adquirida i transmesa i la llengua construïda, institucionalitzada, feta pública (Nadal 2013; 2016) i vista com a principal vehicle de comunicació per a tots. Cal sentir-se còmode amb aquest model de llengua pública, un model que inclogui paraules i formes lingüístiques amb les quals tots els membres d'una comunitat lingüística es puguin sentir identificats (Sistac 1991: 40; Martí i Castell 2004: 13; Rull 2006; Colomina 2016). A més, tal com diu Ferrando (1992: 69), «l'eficàcia comunicativa i l'autoidentificació dialectal no han d'estar necessàriament contraposades.» A la pràctica, però, «i dialetti tendono ad essere respinti e il

fatto di appropriarsi o meno di una lingua finisce per avere una carica emozionale così importante.» (Nadal 2013: 18)

4.1.4.2. L'estandardització i el bloc occidental de la llengua

Malgrat les bones intencions inicials per part de la Secció Filològica de l'IEC de gestar una koiné moderna que tingués en compte la diversitat dialectal catalana, el resultat va ser desigual pel que fa a la consideració dels dialectes, fet gens estrany si tenim en compte que des d'una concepció monocèntrica la norma –i l'estàndard resultant– es decideix al centre, a la capital i als seus voltants, negant així qualsevol participació de les perifèries lingüístiques. El català central, doncs, per raons demogràfiques i de prestigi, va seguir tenint-hi molt més pes que la resta de varietats geogràfiques (Montoya 2006b: 45-49). Massanell (2011: 18) fa una interessant reflexió a propòsit de la identificació entre català central i estàndard:

On es veu més l'estreta relació entre estàndard i central és en els aspectes morfològics. Així, per exemple, en el manual de Veny *Els parlars catalans* [...] el català central és l'únic dialecte que no està caracteritzat pel que fa a la morfologia. Aquest fet és un reflex de fins a quin punt català central i norma estàndard s'identifiquen.

Tant és així que als anys 80 s'alcen un conjunt de veus crítiques, especialment de filòlegs i lingüistes, que generen un debat lingüístic entorn de la poca representativitat de totes les varietats dialectals catalanes, sobretot als mitjans de comunicació. L'IEC en pren nota i mira de posar-hi solució. D'aquí naixen les dues propostes per a un estàndard oral de la llengua catalana, una per a la fonètica (1990)¹⁴² i una altra per a la morfologia (1992),¹⁴³ que encara avui constitueixen els únics documents normatius sobre l'estàndard oral, per bé que darrerament ha aparegut una tercera proposta per al lèxic (2018).¹⁴⁴ També es constata aquest esforç d'incorporació de solucions lèxiques de diversos parlars

¹⁴² Veg. Institut d'Estudis Catalans (1999a).

¹⁴³ Veg. Institut d'Estudis Catalans (1999b).

¹⁴⁴ Veg. Institut d'Estudis Catalans (2018).

amb el diccionari de l'IEC del 1995. En paraules de Rull (2006: 20), «el perfil general de la normativa és de generositat envers el vocabulari dialectal.»

Continua havent-hi, però, dos problemes latents: el primer sorgeix de la mateixa fase de selecció i posterior codificació de les formes lingüístiques; l'altre –més greu segurament– és fruit de la fase de vehiculació i implementació del model planificat. Vegem-los.

D'entrada, la proposta oficial de l'IEC (PEOLC) que aposta pel polimorfisme i la composicionalitat de la llengua model continua sense convèncer tothom, perquè –com deia més amunt– la veritat és que encara hi ha determinats aspectes discutibles de ser aplicats a la realitat dialectal del català. Això fa que els parlants de determinats geolèctes visquin amb una dualitat lingüística. Massanell (2011: 25) ho explica amb aquestes paraules:

[...] actualment els parlants del nord-occidental coneixen, almenys passivament, dues varietats: 1. La que han après a casa, que és la tradicional del nord-occidental; 2. La que els arriba a través dels llibres i periòdics, on llegeixen *el pa* i no *lo pa*, *cantés* i no *cantessa*, *artista* i no *artiste*; a través de la televisió, que vehicula especialment el català estàndard en modalitat central, i, en el cas dels més joves, a través de l'escolarització en català.

Aquest descontent manifestat per diferents sectors ha acabat propiciant diverses propostes de models lingüístics paraestàndards (Ferrando 1992; Sistac 1992; Julià 2000; Navarro & Rull 2000). Sistac s'hi refereix amb el concepte d'*estàndard regional* i el descriu amb els termes següents: «Bàsicament comparteix les característiques morfosintàctiques i, en bona mida, lèxiques de la variant més difosa, però està muntat sobre l'estructura fonològica i, en menor grau, tonal del dialecte occidental.» Segons ell, malgrat aquest intent, que s'ha mirat de tirar endavant «no *gràcies a*, sinó *malgrat* els mass-media catalans, i molt especialment malgrat la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió (i, per excel·lència TV3)», hi hagut reticències a acceptar aquest paraestàndard sobretot per part dels professionals de la comunicació (Sistac 1992: 42-43).

En segon lloc, és cert que les solucions estàndards centrals actualment conviuen amb aquelles variants territorials que han estat acceptades per la normativa (p. ex. els geosinònims). Però també és cert que tot i la inclusió d'aquestes solucions diatòpiques, no totes les formes gaudeixen del mateix poder lingüístic i, consegüentment, del mateix prestigi. El problema rau en la fase de difusió de les solucions locals acceptades. Ulldemolins (2020) en posa exemples lèxics a propòsit del canareu, al Montsià: *dèsset* i *disset*, *espill* i *mirall*, *roig* i *vermell*, *rabosa* i *guineu*, etc. També Castellà (Zaera 2019) plasma la seua preocupació sobre aquesta qüestió al Baix Ebre:

Hi ha molta riquesa al Baix Ebre, però cada cop hi ha més formes que es perden a causa de les formes orientals de l'estàndard [...]. Es perden moltes paraules per influència dels mitjans. [...] Per exemple, de les corretges que estiren els animals alguns en diuen *riendas* o, en català oriental estàndard, les *regnes*, però aquí al terme majoritari a tota la comarca és *estirandes*. És una paraula que és correcta. Tenim una llengua molt rica, que és correcta, i molta gent no ho sap. I la canviem pensant-nos que només la de l'estàndard és correcta.

I és que al marge de les formes admeses per l'IEC, l'estandardització prioritza determinades formes del polimorfisme normatiu. Navarro & Rull (2000: 274) ho expliquen ras i curt:

[...] malgrat que un diccionari reculli tal o tal altre mot, una cosa és el que apareix al diccionari i l'altra el que és realment de l'estàndard. Allò que no surt a la televisió no és d'ús general i, per tant, a la llarga està abocat a la desaparició.

En aquest procés que va de la codificació a la vehiculació del català el nord-occidental surt ben mal parat; per dir-ho ras i curt: hi perd bous i esquesles (possessius, formes verbals de subjuntiu, etc.). Vist així, l'estandardització opera com una nova selecció, aquesta vegada tria entre formes normatives possibles. És per això que Pradilla (2015: 37) no s'està de dir que «la implementació de la norma en la societat és el que caldria reorientar, quan es done el cas, cap a un tractament més equitatiu de la diversitat formal.»

Algunes mostres patents de la poca presència del nord-occidental en l'estàndard oral han sortit a la llum força recentment. Ulldemolins (2018) estudia aquest model mediàtic i educatiu en l'àrea tortosina. Ferrer-Huch (2017) analitza el lleidatà i el pallarès en les dues úniques ficcions en nord-occidental que ha emès TV3. Aquest darrer cas resulta especialment interessant per a aquesta recerca perquè ratifica alguns dels estudis que he dut a terme anteriorment (Gràcia, en premsa a): existeix la mentalitat difosa que el nord-occidental, en no estar normalitzat als mitjans, contribueix enormement a la comicitat.

L'oblit del nord-occidental i el canvi en curs que viu aquest dialecte són preocupacions patents de filòlegs i lingüistes. Ara bé; de quina manera ho viuen els parlants? Quina percepció tenen de la seua varietat geolectal? Com reproduïxen aquesta manca de presència del català que els és propi en la llengua referencial? En la seua imatge de la parla perviuen els trets patrimonials?

4.2. Objectius i hipòtesis de treball

En el capítol anterior he parlat de la dificultat de trobar un compendi que reculli totes les característiques del dialecte nord-occidental lleidatà. En realitat, però, no és tampoc el meu propòsit proporcionar una llista dels trets distintius d'aquesta varietat, sinó més aviat analitzar les dades obtingudes dels parlants pel que fa a la representació social de la llengua vinculada al mateix codi lingüístic. En altres paraules: es tracta d'estudiar els significants que apareixen de manera constant i notòria entre les paraules que la gent associa al seu parlar. Paraules que tenen a veure amb el model d'estàndard, amb la llengua col·loquial i amb la varietat local.

El punt de partida es troba en la idea segons la qual la majoria d'aquestes paraules o elements lingüístics que els informants associen a la seua parla pertanyen a la varietat local i, a més, no tenen cabuda en la llengua normativa.

Aquesta hipòtesi condueix a pensar que la percepció del parlar local a les Terres de Ponent és diferent, posem per cas, de la percepció del parlar local de les Terres de l'Ebre, tot i les circumstàncies que comparteixen un i altre subdialecte.¹⁴⁵ Una mostra evident rau en la gran quantitat de bibliografia existent sobre els trets lingüístics propis del català a les Terres de l'Ebre,¹⁴⁶ la qual cosa posa de manifest que se n'ha fet un problema;¹⁴⁷ a Ponent, en canvi, llevat d'alguns estudis recents, ha generat sobretot folklore, versions humorístiques, satíriques, com *Lo Cartanyà*, *Lo Diccionari Català-Lleidatà*, *Postureig de Lleida*, *Lo Pau de Ponts*, etc.

D'altra banda, plantejo la subhipòtesi que els indicis de canvi que experimenta el nord-occidental i que han estat posats sobre la taula darrerament (Massanell 2011; Valls 2013; Ulldemolins 2020) es contraposen a l'ideari dels usuaris. O dit

¹⁴⁵ Cubells (2004: 57) afirma que hi hauria «la necessitat d'unir esforços per reivindicar uns determinats trets lingüístics o procurar defensar a ultrança aquells elements que sentim tan "nostres" i, en canvi, no estan reconeguts».

¹⁴⁶ Segons Cubells (2004: 58) són «diversos els estudiosos que s'hi han dedicat detingudament (Veny, Massip, Gimeno, Navarro, Buj, Cubells...)».

¹⁴⁷ L'origen i evolució d'aquesta problemàtica tortosinista es pot consultar a Pradilla (2014).

d'una altra manera: encara que els parlants del nord-occidental lleidatà *reneguin* dels trets de la seua varietat geolectal pel que fa a l'ús continuen associant-la als trets que els són propis i que els consideren emblemes lingüístics.

4.3. Descripció del corpus

4.3.1. Corpus C

El corpus C sorgeix com a resultat d'una primera anàlisi de les ocurrencies que els informants dels qüestionaris del corpus B –101 individus dels municipis de Lleida i Menàrguens– han donat a la primera de les tres associacions lliures de paraules, la que fa referència a la imatge o representació social de la llengua (veg. figura 28).

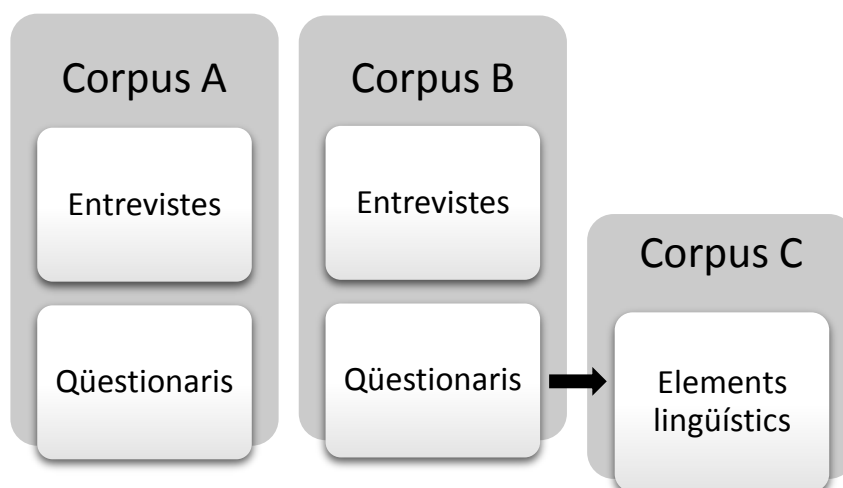

Figura 28. Relació entre els corpus

Amb una simple ullada a la llista de totes les respostes obtingudes, que compta amb 892 ocurrencies, n'hi ha hagut prou per constatar que n'hi ha de dos tipus. I és que algunes persones escriuen paraules pensant en el seu significat (p. ex. *família, casa, país, identitat, escola, etc.*) i d'altres fan, inconscientment o conscient, una reflexió metalingüística, ja que donen solucions pensant en la forma de les paraules (p. ex. *sisquere, allavontes, keds, auliva, àdhuc, tomate, etc.*).¹⁴⁸

¹⁴⁸ Aquesta constatació s'ha fet molt més palesa en el corpus B que en el corpus A, raó per la qual s'ha decidit treballar amb els elements lingüístics d'aquest segon corpus. L'altre motiu rau en la tria de la variant dialectal. Mentre a Lleida i a Menàrguens la preocupació principal és el desprestigi del nord-occidental, a la frontera el *problema* és la llengua en ella mateixa.

Sembla, doncs, que en el primer cas els informants es fixen en els conceptes o les idees –o el significat del signe lingüístic en termes saussurians (De Saussure 1916 [1990])– que associen a allò que parlen i en el segon cas en els mots en si mateixos –o el significant–, ja sigui perquè els senten com a més genuïns o representatius del català, ja sigui perquè els senten com a propis del parlar particular de la seua zona o fins i tot com a diferencials respecte del català central (veg. figura 29).

Així doncs, al marge de les ocurrencies relacionades amb els conceptes o les idees –els significats–, totes les altres paraules i expressions han estat catalogades com a *elements lingüístics* –els significants. Es tracta d'un conjunt de 264 respostes metalingüístiques¹⁴⁹ que posteriorment ha calgut categoritzar segons els criteris generals.¹⁵⁰

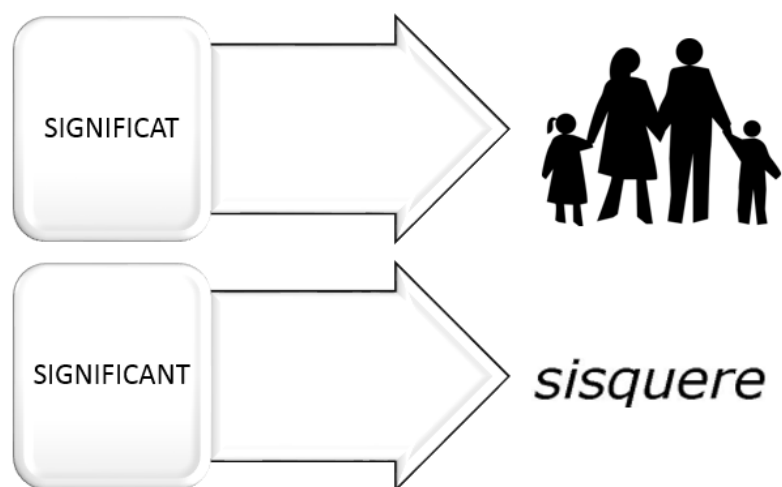

Figura 29. Respostes dels informants segons si es fixen en el significat o en el significant

¹⁴⁹ En l'anàlisi d'aquestes respostes n'he exclòs les que s'integren en les categories RENEGAR i FRASE FETA, tal com explico més endavant a 4.4.1.

¹⁵⁰ Veg. 3.4.5.

4.4. Metodologia

Abans de procedir a l'explicació de com s'han treballat les dades lingüístiques, paga la pena fer un aclariment. Atès que no es tracta d'una recerca dialectològica en sentit convencional, sinó d'un estudi realitzat a propòsit de la manera com els parlants veuen la llengua i, sobretot, la seua varietat lingüística, cal bandejar la qüestió de la producció i deixar pas a la de la percepció. Es tracta de centrar-se en allò de què parlava al proemi: la *dialectologia perceptual*.

Com que no és possible saber amb exactitud què volia transmetre cada informant en les seues respostes, la classificació dels elements lingüístics ha requerit un important exercici d'interpretació, que, malgrat no constituir l'única manera de treballar amb les dades, ha estat escollida perquè sembla prou vàlida i plausible. Sempre, doncs, es proporcionarà una de les possibles interpretacions de les solucions consignades. Una interpretació que no ens permet fer distincions entre oralitat i escriptura, ja que quan un informant escriu un significant que associa al seu parlar reproduïx aquell pensament inconscient de «aquí ho diem així».

Paga la pena recordar que l'ús d'un mètode tan poc habitual fa del treball una recerca pionera en aquest sentit. Conseqüentment, el risc d'error que existeix es pot veure compensat per les conclusions suggerents que se'n poden obtenir.

4.4.1. Categorització i classificació

Els 264 mots o expressions que componen el corpus C han estat categoritzats durant el mateix procés que tota la resta d'ocurrències de la mostra, és a dir, les ocurrències relatives a la primera associació de paraules dels corpus A i B. Així, aquest tercer corpus ha quedat configurat en les categories següents: LENGUA

ESTÀNDARD, LLENGUA COL·LOQUIAL, LOCALISME, CASTELLANISME, LO, CARAGOL i PADRÍ.¹⁵¹

Davant d'aquest repertori lingüístic s'hi ha fet una observació: els informants distingeixen –és possible que de forma inconscient– entre *langue* i *parole* (De Saussure 1916 [1990]). I és que hi ha qui interpreta el «parlar»¹⁵² amb el concepte de la llengua de tots, la llengua comuna, i hi ha qui, en canvi, pensa en la parla particular de la seua zona i, per tant, en la seua varietat lingüística particular, comparteixi o no trets amb altres varietats (veg. figura 30).

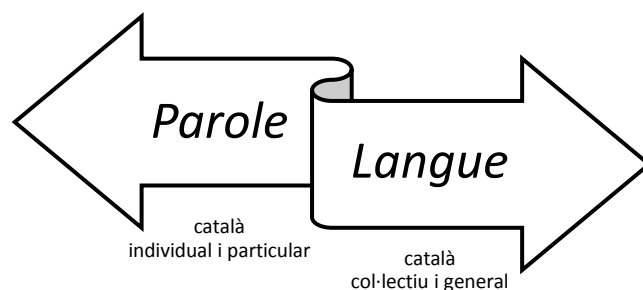

Figura 30. Interpretació del parlar segons els informants

Es produeix així una divergència interpretativa del terme que és objecte de la pregunta, la qual resulta ja de per si reveladora del tipus de consciència lingüística dels parlants i la vinculació que inconscientment estableixen entre allò que parlen i la llengua general. És per això que els elements lingüístics que es correspondrien a allò que Saussure va anomenar *langue* han estat classificats com a llengua estàndard (p. ex. *nogensmenys*, *poruc*, *vermell*, etc.), mentre que els elements lingüístics que es referirien a la *parole* s'han agrupat segons si s'identifiquen amb la llengua col·loquial (p. ex. *allavontes*, *paio*, *pixapins*, etc.)

¹⁵¹ Vull recordar que aquestes tres darreres no s'han inclòs a LOCALISME a causa de la seua elevada freqüència d'aparició.

¹⁵² Aquest «parlar» fa referència a l'enunciat de la primera pregunta del qüestionari (*Escriu 12 paraules que associïs al teu parlar*).

o amb la varietat lingüística local¹⁵³ (p. ex. *mixó, meua, reixos*, etc.) (veg. figura 31).

Una altra qüestió és si realment l'associació feta pels informants és o no correcta; és a dir, si aquests elements són representatius del seu parlar o de la llengua en general. En efecte, la categoria LOCALISME, que fa referència a la varietat lingüística local, presenta una freqüència d'aparició molt elevada. De fet, és la primera categoria en el rànquing del corpus B amb una freqüència d'aparició de 163 i de 261 de tota la mostra en el seu conjunt (corpus A i B) –i sense comptabilitzar els castellanismes, que constitueixen una categoria a part, atès que també presenten una freqüència d'aparició elevada (23).

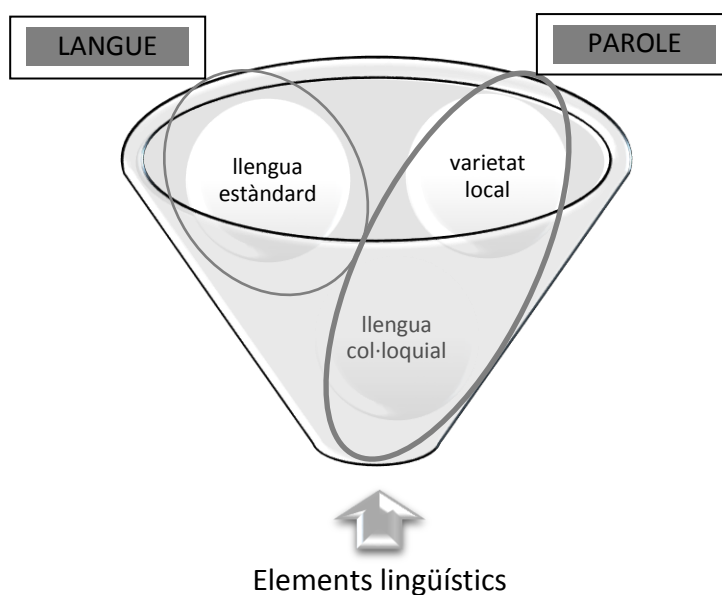

Figura 31. Classificació del corpus C

D'altra banda, cal fer una altra puntualització. Al marge de les categories que hem vist que componen aquest corpus, també són elements lingüístics les

¹⁵³ Ha calgut distingir entre la categoria LLENGUA LOCAL (*lleidatà, menarguí, la llengua que parlo, la meua forma d'expressar-me...*) i la classificació dels elements lingüístics en la varietat lingüística local.

categories FRASE FETA i RENEGAR. És evident que un informant que associa el mot *sisquere* al seu parlar –posem per cas– no està pensant en la *langue*. Interpreto, doncs, que tant les frases fetes com els renecs s'identifiquen pels parlants amb la proximitat més absoluta. Són elements lingüístics sens dubte, però crec que tenen més valor pel que són i pel que representen: l'hàbit de renegar, les dites de la gent gran o la transmissió del saber popular, etc. Aquests elements lingüístics, doncs, no són inclosos en aquest corpus i, per tant, no seran analitzats.

Un cop classificats tots els elements lingüístics, m'he trobat en una disjuntiva: unificar o no diverses grafies per a una mateixa forma lèxica (p. ex. KEDS i QUETS¹⁵⁴/PERXE, PERXA i PERCHI,¹⁵⁵ etc.). Però després de valorar la possibilitat d'adaptar les respostes escrites pels informants a l'ortografia catalana normativa, m'he adonat que aquesta opció no era viable, ja que moltes de les paraules són variants formals o formes estrictament de l'oralitat que sovint no tenen cap mena de tradició escrita. Regularitzar-ne l'ortografia suposaria moltes vegades traïr la realització fonètica que reflecteixen. I en vista de no poder-ho fer amb totes les ocurrències lingüístiques, he preferit mantenir-les tal com les van escriure els informants. Així, XORISSO no ha esdevingut XORIÇO ni XORIÇ, entre d'altres.

Després de la classificació dels elements lingüístics segons si els informants els relacionen –inconscientment– a la llengua estàndard, a la llengua col·loquial o a la varietat local, ha calgut discernir també entre els fenòmens que afecten aquells mots o expressions vinculats a aquesta darrera, la varietat local. Així, s'hi han pogut distingir fenòmens de caràcter lèxic (p. ex. *adés*), morfològic (p. ex. *lo*), sintàctic (p. ex. *a jo*) i fonètic (p. ex. *aulives*). Ara bé, en la varietat local també s'hi han inclòs els castellanismes exclusius del parlar de la zona estudiada (els generals han quedat incorporats a la llengua col·loquial).

¹⁵⁴ Sobre *keds*, veg. p. 259 .

¹⁵⁵ Sobre *perxe*, veg. p. 260.

Figura 32. Classificació dels elements lingüístics vinculats a la varietat local

És cert que alguns d'aquests elements lingüístics podrien haver estat classificats en més d'un grup (p. ex. *abrecoc* podria ser al grup del caràcter fonètic o del lèxic), però ha estat necessari decantar-se per una única opció. El criteri d'agrupament en aquest sentit es prestaria a múltiples comentaris si no fos perquè darrere d'aquesta tesi no hi ha un interès exhaustiu a elaborar la base de cap estudi gramàtic.

4.4.2. Localització i descripció

L'estudi de cadascun d'aquests elements lingüístics ha consistit a saber quin reconeixement i quin tractament en fan –si és que hi apareixen– les obres prescriptives actuals de la llengua catalana, això és el DIEC2, la PEOLC i la GIEC (també la GEIEC). I, davant l'absència de resultats, els he cercat en altres obres lexicogràfiques i gramaticals de referència com són el DNV, la GNV, el GDLC, el DCVB, el DECat, la GCC i altres estudis dialectals generals o sobre el nord-occidental i el lleidatà en particular, per tal de comprovar-ne la vigència, la

tradició en l'ús o fins i tot la localització dins del domini lingüístic. En última instància també he consultat *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*, no pas per la seua qualitat científica –que no en té cap, és clar, encara que els mateixos autors en diguin que serà una obra «cabdal en la filologia catalana» (Masip *et al.* 2010: 13)–, sinó perquè, amb la voluntat de recuperar i divulgar l'ús del parlar propi de Lleida, en documenten els mots i les expressions més característics.

A l'hora de procedir a la recerca ha calgut fer algunes agrupacions per motius diversos. En el cas dels elements lingüístics caracteritzats a nivell lèxic l'agrupació ha estat per significat, p. ex. MOLISSEC i MURISSEC. En el cas dels elements lingüístics derivats de fenòmens morfològics s'han unificat atenent el tipus de tret que els caracteritza, p. ex. NALTRES i VALTRES. Finalment, els elements que comparteixen trets fonètics s'han agrupat segons quina mena de fenomen es tracta, p. ex. AURELLA i AULIVES.

Val a dir que sempre s'ha buscat l'accepció que o bé els mateixos informants han indicat al costat de cada paraula en el mateix qüestionari (p. ex. «BADALL [per *entrepà*]») o bé la més usual en nord-occidental, que en la major part dels casos conec com a parlant d'aquesta varietat (p. ex. XAMPÚ,¹⁵⁶ per *clara*).

¹⁵⁶ Sobre *xampú*, veg. p. 263.

4.5. Estudi dels elements lingüístics

L'estudi del corpus C, això és, dels elements lingüístics proposats com a representació de la parla per part dels informants de Lleida i Menàrguens, consisteix a fer una anàlisi de la visió de la llengua segons si la identifiquen, com he dit, amb la *langue* o amb la *parole*. D'una banda, hi ha els enquestats que han representat la seua parla, el nord-occidental lleidatà, com una part de la llengua de tots, el català, i d'altra banda hi ha els que han pensat en la seua forma particular de parlar i, per tant, han cercat significants de caràcter local, ja siguin exclusivament lleidatans, nord-occidentals, compartits amb tot el bloc occidental de la llengua o fins i tot amb altres varietats dialectals.

Així, a partir d'una classificació prèvia, procedeix a esbrinar el tractament que fa l'IEC de tots ells a través del DIEC2 i de la GIEC, però també el que en fan les altres obres de referència esmentades. L'admissió d'aquests significants ens aportarà informació sobre la incorporació d'elements que els parlants identifiquen amb allò que parlen pel que fa a la codificació lingüística, però encara mancarà saber-ne la seua vigència en l'actual procés d'estandardització de la llengua. Sempre, però, amb l'ull posat en el nord-occidental lleidatà.

4.5.1. Llengua general o estàndard

Entre els elements lingüístics consignats pels informants, n'hi ha uns quants que els individus probablement associen al català general o llengua estàndard (p. ex. *àdhuc*). En aquest tipus de respostes cal presuposar, segurament, que l'informant associa sense problemes el parlar propi (*parole*) amb la llengua general (*langue*) –com una part del tot– i, en conseqüència, al·ludeix als elements que l'informant considera més representatius de l'idioma (més cultes, de més prestigi, més genuïns, etc.) quan se li demana que representi el seu parlar.

Dintre d'aquest grup de significants, en distingim de quatre tipus: a) hi ha casos en què l'enquestat fa constar un terme no pas perquè sigui el que fa servir sinó perquè el veu com a més català, més genuí... en definitiva, l'escriu per oposició a un altre terme que, tot i ser admès per l'IEC, no l'identifica tant amb la llengua general o bé perquè esdevé una forma lingüística poc semblant a la castellana; b) altres casos són per distinció amb mots també catalans però més propis d'altres variants dialectals; m'estic referint a parelles de geosinònims, en què la variant de l'estàndard central ocupa el lloc de la solució també estàndard però local; c) també hi ha paraules que les escriuen per distinció de la forma castellana, no admesa però molt més usual; d) finalment apareixen els cultismes o les formes lèxiques percebudes com a mots icònics del català culte i/o literari.

a) Significants considerats més genuïns

- *acaronar*

Per oposició a la forma *acariciar* –idèntica a la castellana– molt estesa i usual.

- *atzucac*

Per genuïtat lèxica, percebut com a forma 'molt catalana'.

- *enguany*

Per genuïtat morfològica, forma percebuda com a 'molt catalana', si més no en el bloc occidental en què el seu ús és ben viu.

- *enrenou*

Per genuïtat lèxica, forma percebuda com a 'molt catalana'.

- *galdós*

Per genuïtat lèxica, forma percebuda com a dialectal.

- *poruc*

Per genuïtat lèxica (derivació de *por*), percebut com a forma 'molt catalana'.

b) Geosinònims al·lòctons, sobretot respecte del català central

- *ampolla*

Per oposició a *botella*, forma molt més usada a Ponent.

- *canalla*

Per oposició a *mainada* o *quitxalla*; *canalla* és la forma més usada a Ponent.

- *canella*

Per oposició a *aixeta*; *canella* és una forma percebuda com a menys estàndard o més dialectal.

- *galeta*

Per oposició al mot genèric *pasta*, força usual a Ponent.

- *mirall*

Per oposició a *espill*, percebut com a dialectal o fins i tot com a barbarisme. Curiosament, per als parlants orientals *espill* s'associa, en la majoria dels casos, a una llengua culta i literària.

- *ocell*

Per oposició a *mixó* (de *moixó*), forma molt més usada a Ponent.

- *vermell*

Per oposició a *roig*, forma molt més usada en tot el català occidental.

c) Significants per oposició a les formes castellaneres

- *d'acord*

Per oposició al barbarisme *vale*, molt estès i usual, difícilment corregible.

- *gronxador*

Per distinció del barbarisme *columpio*, molt estès i usual. En lleidatà, *baldador*.

- *porc*

Per oposició al barbarisme *tocino*. La forma *porc* està guanyant terreny, si més no a la ciutat de Lleida i referit a l'animal (veg. *tocino*, 4.5.2 (b)).

- *tarda*

Per oposició a la forma *tarde*, molt estesa i usual a Ponent.

d) Significants icònics del català culte

- *àdhuc*

Cultisme identificat amb la llengua 'més literària'.

- *nogensmenys*

Cultisme identificat amb la llengua 'més pura'.

- *quelcom*

Cultisme identificat amb la llengua 'més pura'. Alguns parlants empren aquesta forma fins i tot en registres col·loquials per fer notar el seu coneixement de la llengua.

Aquesta mena de mots, els del darrer grup, sovint s'aprenen en cursos de perfeccionament de la llengua catalana (nivells C1 i C2 del Marc europeu comú de referència per a les llengües). Tant és així que els manuals i els materials docents creats per a tal funció presenten un seguit de paraules que han de permetre enriquir el lexicó dels aprenents. És per això que molts estudiants s'esforcen per demostrar el seu coneixement de la llengua fent servir aquest tipus de recursos lèxics fins i tot en registres en què no són adequats.

4.5.2. Llengua col·loquial

Un segon grup d'elements lingüístics el constitueixen aquells que podem incloure en un registre col·loquial (p. ex. *allavons*). En aquesta mena de respostes hem d'interpretar, probablement, que els parlants s'identifiquen sobretot amb el registre que senten com a més proper o més propi, encara que sàpiguen que és 'incorrecte'. En aquests casos no necessàriament hi ha una consciència de singularitat territorial, sinó més aviat una absència de consciència lingüística, o una idea poc elaborada de la pertinença a la llengua (una mena d'alienació lingüística, o fins i tot una cert refús de la llengua formalitzada, que amagaria en el fons una espècie de negació que el català sigui una llengua 'de veritat').

A banda de significants propis de la llengua popular (a), hi ha també en aquest grup una part dels castellanismes que, per raons sociolingüístiques prou conegudes, s'han introduït en la parla col·loquial d'arreu del domini lingüístic català, ja sia en temps actuals, ja sia segles enrere (b). Cal distingir, però, alguns barbarismes que per la seua implantació molt més localitzada en un territori determinat poden ser percebuts també com a mots representatius de la parla local (aquests els considero propis de la varietat local, veg. 4.5.3 (d)).

a) Dels mots propis de la llengua popular, només dos són admesos per l'IEC (*fotre* i *paio*). És significatiu, però, que en ambdós casos el DIEC2 incorpori marques de registre. Ara bé, la seua documentació en obres lexicogràfiques descriptives ens permet conèixer-ne la tradició i la vigència actual.

Per al conjunt dels elements lingüístics de la llengua col·loquial es pot establir una classificació segons el seu reconeixement per part de l'IEC.

Significants admesos per l'IEC (DIEC2, PEOLC)

- *fotre/fotut*

Verb molt recurrent en el parlar del carrer, tant és així que s'usa en múltiples expressions. D'aquí que presenti dues entrades i en una d'elles fins a cinc acepcions, totes elles, això sí, amb la marca de registre popular (i vulgarisme en un cas). També a la PEOLC-Lèxic apareix com a mot pertanyent a un registre col·loquial o, fins i tot, vulgar (Corpus. Corpus general: p. 162).

El DCVB també el presenta com un verb amb diversos significats. En totes les acepcions remet al «llenguatge grosser». També és recollit al DNV (col·loquial i vulgar) i a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

- *paio*

Aquesta entrada presenta dues acepcions. En la primera s'indica que és la manera com els gitanos denominen els que no ho són. La segona presenta una marca de registre popular i remet a *individu*. A la PEOLC-Lèxic és considerat un mot d'àmbit general (Corpus. Corpus general: p. 232).

Segons el DCVB, un *paio* és algú «rústic, mancat de vivesa i finor [...]. Es diu especialment dels gitanos; en canvi, els gitanos denominen així els qui no ho són». Coromines, al DECat, també ho descriu com a vulgar o agitanat. També és recollit al DNV (col·loquial) i a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

Significants no admesos per l'IEC (DIEC2, PEOLC)

- *allavons/allavontes*

Recollits al DCVB com a adverbis: *aleshores*. El segon és un derivat del primer, per analogia amb la forma femenina. Ve d'*allavòs*, de manera que la *n* podria aparèixer per l'analogia de molts plurals que duen una *n* temàtica. Tant un significat com l'altre gaudeixen d'una gran vitalitat en tot el domini lingüístic, al costat d'altres formes com *allavores*, *allavòrens*, *llavòrens*, *llavontes*, *llavons*... Ambdues formes, i moltes d'altres, són recollides a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

No les recullen el DNV ni el DGLC.

- *amoto*

No recollit al DCVB. Tampoc el recull el DNV. Sí que ho fa, en canvi, *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*, com a variant de *moto*.

Es tracta d'un vulgarisme generalitzat –també en castellà– de certa tradició.¹⁵⁷

- *calitat*

Recollit al DCVB. Remet a *qualitat*, però no es titlla de castellanisme. Segons Coromines, prové de *qualitas*, *-atis*, «(escrit també amb *ca-* en textos antics)» (DECat s.v. *qual* p. 889). Es documenta ja en Llull, Eiximenis, etc. No és recollit, en canvi, al DNV ni a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*. En l'oralitat, la PEOLC-Fonètica (p. 17) no recomana la reducció de diftongs a una sola vocal, com *cantitat* per *quantitat*.

Hi ha discrepàncies sobre la influència castellana en la forma amb monoftongació usada actualment en registres informals. Julià *et al.* (2004: 32) parlen d'una reducció del diftong com en *quasi* ['kuazi], encara que ells es refereixen al vocalisme tònic.

- *miqueta*

Segons el DCVB, «Mica petita». També el recullen el DNV («porció xicoteta d'alguna cosa») i *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* («poc menys d'una mica»). Es tracta d'un diminutiu afectiu d'ús col·loquial.

- *òndima*

No recollit al DCVB ni al DNV ni a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*. De fet, només és recollit al GDLC, on es diu que es tracta d'una interjecció popular, usada com a eufemisme d'*hòstia*.

- *pixapins* (s. *pixapí*)

No recollit al DCVB. De creació relativament recent és, en realitat, un malnom dels barcelonins. Es tracta d'un terme força estès a tot el territori, per bé que en el seu origen tenia un sentit més ampli, que recull el GDLC: «*m i f* desp. Persona de ciutat que va al camp els caps de setmana o a les vacances».

¹⁵⁷ Dec aquesta informació al Dr. Francesc Feliu.

No és recollit a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*. El DNV, en canvi, recull una forma similar, *pixaví*, que cataloga de col·loquial (2a acceptió): «En els pobles dels voltants, natural o habitant de València, Castelló, Gandia i altres ciutats.»

- *radere*

No recollit a la PEOLC-Lèxic ni per catalogar-lo com a propi de registres informals o vulgars. Tampoc no el recull el DNV, ni tan sols el DCVB. Aquest darrer, però, compta amb la forma *radera*, que qualifica de vulgarisme. Sí que recull *radere*, en canvi, *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

Es tracta d'una metàtesi sil·làbica molt generalitzada del mot *darrere*. Pla Nualart (2011) afirma que s'hauria d'admetre en registre col·loquial.

b) Castellanismes propis de la llengua general

Com deia, hi ha un conjunt de significants que els informants també associen al seu parlar local, però que en realitat provenen de la llengua veïna. Es tracta dels castellanismes, la majoria dels quals tenen una forta implantació arreu del domini lingüístic. Així, encara que els parlants els percebin com a propis del català nord-occidental, en el fons són comuns a molts altres territoris de la llengua. De tots aquests, només *misto* ha estat incorporat per l'IEC. La major part d'ells, a més, apareixen documentats al DCVB, la qual cosa indica que ja compten amb una certa tradició. I, a més, ben pocs són recollits a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* (únicament *tossino*, *palometes*, *puesto* i *trola*).

Significants admesos per l'IEC (DIEC2, PEOLC)

- *mistos* (s. *misto*)

Remet a *llumí*, tant al DIEC2 com a la PEOLC-Lèxic (Corpus. Corpus general: p. 213).

També el recull el DNV, el GDLC, el DCVB, però no *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

Significants no admesos per l'IEC (DIEC2, PEOLC, GIEC)

- *alfombra*

Indicat explícitament per la PEOLC-Lèxic com a mot no admès (Corpus. Corpus general: p. 39).

Segons el DCVB, «*f.* (castellanisme) Catifa.» No el recull ni el DNV ni *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

- *barco*

Indicat explícitament per la PEOLC-Lèxic com a mot no admès (Corpus. Corpus general: p. 59).

Segons el DCVB, «*m.* (castellanisme) Vaixell.» També el recull el DNV, però no *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

- *bueno*

No apareix documentat en cap dels reculls lexicogràfics consultats, però el seu ús és ben estès.

- *carinyo*

Per bé que la PEOLC-Lèxic recull *carinyós* (Corpus. Corpus general: p. 80) per rebutjar-lo, no recull *carinyo*. Segons el DCVB, «*m.* (castellanisme inadmissible) Amor molt tendra i fonda.»

També és recollit al DNV amb tres accepcions, totes tres, però, referides al llenguatge col·loquial. No el recull, en canvi, *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

- *cavalgata*

No apareix documentat en cap dels reculls lexicogràfics consultats. Amb tota probabilitat es tracta d'un barbarisme provinent del castellà *cabalgata*.

- *claro*

No apareix documentat en cap dels reculls lexicogràfics consultats.

- *cuarto* (*quarto*)

Només apareix la grafia *quarto* a la PEOLC-Lèxic, que la rebutja en favor de *cambra* (Corpus. Corpus general: p. 264), i al DNV també amb aquesta segona grafia com a forma col·loquial per anomenar una habitació o cambra. El DCVB documenta *quarto* (1814) com a «habitació o cadascuna de les divisons habitables d'una casa» (5a entrada). També recull *quarto* el DGLC.

- *mando*

Indicat explícitament per la PEOLC-Lèxic com a mot no admès (Corpus. Corpus general: p. 202). Segons el DCVB, «*m.* (castellanisme) Comandament.» No el recull ni el DNV ni *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

- *monedero*

No apareix documentat en cap dels diccionaris consultats. Un altra cosa diferent és *moneder* –sinònim de *portamonedes*– recollit arreu: DIEC2, DNV, DCVB, GDLC. *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* no recull ni *monedero* ni *moneder*.

- *palillo*

Indicat explícitament per la PEOLC-Lèxic com a mot no admès (Corpus. Corpus general: p. 232).

Segons el DCVB, «3. Trosset de fusta prim i agut que serveix per a escurar les dents; cast. *palillo*, *mondadientes*. Lo palillo o escuradent, Pou Thes. Puer. 134.»

No el recull ni el DNV ni *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

- *palometes* (s. *palometa*: *crispeta*)

Indicat explícitament per la PEOLC-Lèxic (Corpus. Corpus general: p. 233) com a mot no admès (Corpus. Corpus general: p. 261).

De la resta de reculls, només l'he trobat documentat –amb aquesta accepció– a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*: «*crispetes*». En català nord-occidental presenta una adaptació morfològica exclusiva, que no presenta per exemple en català central (*palomitas*).¹⁵⁸

¹⁵⁸ Dec aquesta informació al Dr. Francesc Feliu.

- *pues*

Indicat explícitament per la PEOLC-Lèxic com a mot no admès (Corpus. Corpus general: p. 261).

Segons el DCVB, «*conj.* (castellanisme inadmissible)». No el recull ni *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

- *puesto*

Indicat explícitament per la PEOLC-Lèxic com a mot no admès (Corpus. Corpus general: p. 261).

Segons el DCVB, «*m.*, castellanisme introduït en el català des del segle XVI, però completament inoportú, substituïble pel mot català *lloc*.» No apareix al DNV però sí a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* com a genèric de *lloc*.

- *teléfono*

No apareix documentat en cap dels reculls lexicogràfics consultats.

- *tenir que*

Per bé que recullen aquesta construcció les dues gramàtiques normatives, la GIEC (pàg. 951) i la GNV (pàg. 300), la rebutgen com a perífrasi d'obligació. Es tracta d'un calc inadmissible de la forma castellana *tener que*, però molt usat en registres informals (i cada vegada més en registres formals).

El DCVB (s.v. *tenir*) la recull i la documenta («Y no teniu que burlar-se ni retraure lo passat, Ros Rom. 139. Els que hi anaven dedins tengueren que botar, Penya Mos. III, 27. Però vàrem tenir que anar's-en del cotxe, Vilanova Obres, XI, 78»).

- *tocino (tossino)*

Indicat explícitament per la PEOLC-Lèxic (Corpus. Corpus general: p. 311) com a mot no admès, ni com a sinònim de porc ni com a sinònim de cansalada.

Segons el DCVB, «*m.* (castellanisme inadmissible) 1. Cansalada, i per ext., carn de porc (or., occ., val.)».

No el recull ni el DNV ni *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*, encara que aquest darrer sí que compta amb la forma *tossino*: «porc, verro».

- *trola*

De tots els reculls lexicogràfics consultats, només apareix documentat a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*: «Mentida».

Es tracta, sens dubte, d'un calc del castellà col·loquial *trola*: «engaño, falsedad, mentira (DRAE).

- *vale (d'acord)*

Indicat explícitament per la PEOLC-Lèxic com a mot no admès (Corpus. Corpus general: p. 325).

No apareix en cap dels reculls lexicogràfics consultats, però el seu ús és ben estès.

- *xorrisso (xoriço, xoriç)*

El DCVB només recull *xoriç* i remet a *xorís*. També el DNV recull *xoriç*, però sense cap remissió. El GDLC recull la forma *xoriço*, mentre que *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* no ho fa. Val a dir, però, que el DIEC2 i la PEOLC-Lèxic també inclouen les formes *xoriço* i *xoriç* (Corpus. Corpus general: p. 338).

4.5.3. Varietat local

Hi ha un darrer conjunt de paraules i expressions que els informants associen a la manera particular de parlar del territori, això és, a la varietat local del català, i que senten com a més representatius per aquest motiu. Aquests elements lingüístics els classifico segons els diversos àmbits gramaticals, és a dir, a) el lèxic, b) la morfologia i la sintaxi, i c) la fonètica, o bé segons si es tracta de d) castellanismes¹⁵⁹ exclusius del parlar local català. La seua admissió per part de l'IEC ens indicarà si es tracta de geosinònims i ens marcarà quina és la forma preferent. Per tant, sabrem si es vehiculen a través de la variant local estàndard o bé de la variant estàndard del català central. És per aquest motiu que els classifico segons si apareixen al DIEC2 o a la GIEC, i en cas afirmatiu, segons

¹⁵⁹ La decisió de separar els castellanismes del lèxic ve motivada per dos factors: d'una banda, hi ha un barbarisme morfològic (*tenir que*) i, de l'altra, pel fet que constitueixen una categoria pròpia (veg. 3.4.5).

quin tractament s'hi fa (si esdevenen la forma preferent o no, si són només aptes en registres informals, etc.). Cal afegir també que el reconeixement d'aquests elements lingüístics per part de l'Institut es fa sempre en funció del significat que hi han consignat els informants. Així, quan dic que *xampú* no apareix al *Diccionari* m'estic referint al fet que no hi surt amb el sentit de 'beguda formada amb la mateixa proporció de cervesa i llimonada'.

a) Elements de caràcter lèxic

Entre els significants que componen aquest grup n'hi ha que presenten alteracions gràfiques respecte de la forma prescriptiva, ja que com he dit s'ha conservat la grafia consignada pels informants. Això fa que algunes formes que d'entrada no trobem al DIEC2 en realitat sí que hi apareguin amb alguna variant gràfica (p. ex. *trunfes**).

Admesos per l'IEC (DIEC2, PEOLC)

*Forma preferent o amb definició pròpia*¹⁶⁰

- *acotxar*

Segons el DIEC2, «*1 v. tr. [LC] Abaixar, ajupir.*» (2a entrada homògrafa). A la PEOLC-Lèxic aquesta forma és considerada de l'àmbit restringit nord-occidental i remet a la forma *abaixar* (Annex. N: p. 1). El DCVB el documenta en l'àrea nord-occidental (Bellpuig, Lleida...), també a Valls i al Camp de Tarragona.

- *adés*

Segons el DIEC2, «*adv. [LC] En un temps passat o esdevenidor molt pròxim al present. Adés plovia: per això no hem sortit. Adés hi anirem.*». A la PEOLC-

¹⁶⁰ Val a dir que he topat amb algunes incongruències entre el DIEC2 i la PEOLC-Lèxic. Davant la necessitat de classificar les entrades en un grup o un altre, he optat per prioritzar la qualificació que fa el DIEC2 de l'entrada en qüestió, com p. ex. *acotxar* (amb definició pròpia i per tant d'ús general al Diccionari i clarament marcat d'àmbit restringit nord-occidental a la Proposta).

Lèxic apareix com a forma de l'àmbit general, al costat de *suara* (Corpus. Corpus general: p. 33).

Segons els DCVB, es tracta d'una forma documentada ja a les *Homilies d'Organyà* i a la Crònica de Bernat Desclot, usada en tot el català occidental.

- *botifarra*

En nord-occidental remet o bé a l'embotit blanc o negre cuit o bé al joc de cartes (conegut com la manilla, si més no a Barcelona) –a Lleida no és en cap cas la botifarra que es ven crua; d'això se'n diu *llonganissa*.¹⁶¹ Totes dues accepcions apareixen al DIEC2 i al PEOLC-Lèxic, en aquest darrer cas fins i tot com a mot d'ús d'àmbit general (Corpus. Corpus general: p. 67).

«1 f. [LC] [HO] Embotit elaborat farcint un budell amb carn trinxada, generalment de porc, espècies i sal. *Botifarra blanca, negra. Botifarra de sang. Botifarra catalana. Botifarra dolça. Botifarra d'ou.*

3 f. [LC] [JE] Joc català de cartes, jugat entre dues parelles, en què cada jugador rep dotze cartes i pot triar trumfo rotativament i tots estan obligats a servir i matar la carta de l'adversari.»

- *espona*

Segons el DIEC2, «2 f. [AGA] Marge de pedra per a sostenir les terres d'un bancal.» La PEOLC-Lèxic la considera d'àmbit restringit nord-occidental (Annex. N: p. 1).

També és una forma recollida al DCVB i al GDLC. En canvi, no apareix a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

- *quimera (passar quimera)*

Segons el DIEC2, «4 f. [LC] Ànsia, inquietud. *No passis quimera.*» A la PEOLC-Lèxic es considera un mot d'àmbit general (Corpus. Corpus general: p. 264).

El DCVB el documenta com una forma general i *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* ni el recull.

¹⁶¹ Dec aquesta informació al Dr. Ramon Sistac.

- *tomb*

Segons el DIEC2, «**3** m. [LC] Passejada curta tornant al punt de partida. *Cada vespre sortim a fer un tomb.*» A la PEOLC-Lèxic es considera, com a sinònim de *passejada*, *torn*, *volt* i *volta*, un mot d'àmbit general (Corpus. Corpus general: p. 311).

El DCVB no documenta aquesta accepció en cap zona en particular i *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* ni la recull.

- *torcar*

Segons el DIEC2, «*v. tr.* [LC] Netejar amb un drap, un paper, etc.» A la PEOLC-Lèxic apareix com a mot d'àmbit general, però remet a la forma preferent *eixugar* (Corpus. Corpus general: p. 312).

També el recull el DCVB i *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

Forma no preferent o amb remissió a una altra forma

- *badall*

Al DIEC2 remet a *entrepà* (2a accepció): «*m.* [LC] [HO] Panet o crostó migpartit o dues llesques de pa amb un tall de carn, d'embotit, de formatge, etc., a dins.» La PEOLC-Lèxic n'inclou aquesta accepció en tercer lloc però la considera pròpia del valencià (Corpus. Corpus general: p. 56 i Annex. V: p. 2).

- *botella*

És el geosinònim¹⁶² característic del nord-occidental davant de la variant *ampolla*, pròpia del català central. El DIEC2 la recull com a sinònim d'*ampolla* (3a accepció) i la PEOLC-Lèxic hi remet com a forma preferent en àmbit general (Corpus. Corpus general: p. 67).

Del llatí vulgar: BUTTĪCŪLA, documentat des de l'alta Edat Mitjana. Coromines, però, creu que cal rebutjar-la en «bon català» (DECat s.v. *bot*, p. 155).

¹⁶² No tothom està d'acord amb el fet que *botella* i *ampolla* siguin *stricto sensu* geosinònims. Per al meu estudi m'hi referiré en aquest sentit basant-me en Ulldemolins (2020: 151) –que al seu torn pren com a referència Buj Alfara (2001: 81).

- *carroll (de raïm)*

Al DIEC2 remet a *bagot* (2a accepció): «1 m. [LC] [AGA] Gotim de raïm que resta al cep després de veremar.» La PEOLC-Lèxic, que la recull en àmbit general, la remet a la forma preferent *gotim* (Corpus. Corpus general: p. 81).

- *escatxigar*

Al DIEC2 remet a *esquitxar*: «1 v. intr. [LC] Un líquid fortament agitat, colpejat, etc., llançar gotes a distància. *No t'acostis a la font, que amb el vent que fa esquitxa.*» La PEOLC-Lèxic la considera una forma pròpia de l'àmbit restringit, concretament del nord-occidental (Annex. N: p. 1).

Segons el DCVB, aquesta forma, amb pronúncies diverses, és documentada més enllà dels límits del nord-occidental: Sant Feliu de Guíxols, Solsona, Cardona, Gironella, Lleida, Artesa, Tàrrega, Sidamon.

- *espill*

Remet a *mirall* al DIEC2. A la PEOLC-Lèxic, en canvi, es recull en àmbit general al costat de *mirall* (Corpus. Corpus general: p. 142).

Es tracta d'un geosinònim no preferent (veg. *mirall*, 4.5.1 (a)).

- *gallets (s. gallet: crispeta)*

Al DIEC2 remet a *rosa*: «4 f. [LC] [HO] Gra de blat de moro obert en forma de flor per efecte de la cocció.»; a la PEOLC-Lèxic remet, en la 3a accepció, a *crispeta* (Corpus. Corpus general: p. 162).

No apareix al DCVB ni a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

- *granera*

Remet a *escombra*, tant al DIEC2 com a la PEOLC-Lèxic, on és considerada d'àmbit general (Corpus. Corpus general: p. 173).

- *llimó*

Remet a *llimona*, tant al DIEC2 com a la PEOLC-Lèxic, on és considerada d'àmbit general (Corpus. Corpus general: p. 196).

- *mançana*

Remet a *poma*, tant al DIEC2 com a la PEOLC-Lèxic, però en aquesta és considerada d'àmbit restringit, propi del nord-occidental (Corpus. Corpus general: p. 202 i Annex. N: p. 1).

- *padrí/padrina*

Tant a la PEOLC-Lèxic com al DIEC2 remet a *avi*, *àvia* en la segona i tercera acepcions respectivament. A la Proposta és considerat un mot d'ús general (Corpus. Corpus general: p. 231).

El DCVB el documenta amb aquest significat no només en occidental, sinó també en oriental i mallorquí. Es distingeix entre el *padrí* i la *padrina* (*avi* i *àvia*) i el *padrinet* i la *padrineta* (de bateig). Segons la cultura tradicional el *padrí* i la *padrina* de bateig –les persones que s'havien de fer càrrec de les criatures quan faltaven els pares– eren els avis. És lògic, doncs, que en les societats més rurals els avis s'anomenin *padrins*.

- *pinte*

Tant al DIEC2 com a la PEOLC-Lèxic remet a *pinta*. Aquesta segona el considera un mot de l'àmbit restringit propi del català nord-occidental (Corpus. Corpus general: p. 246 i Annex. N: p. 2).

Segons Veny, aquesta articulació clara de la *e* final permet distingir entre el substantiu *pinte* i el verb *pintar* en 3a p. del PI, fet que no es produeix en català oriental en què les dues formes es confonen per la realització d'una vocal neutra (Veny 1998: 95). És cert, però, que en molts parlars de Ponent l'articulació del morfema de 3a p. d'aquest temps verbal és també una palatal semitancada (*ell pinte*).¹⁶³ Sigui com sigui, *pinte* ha conservat el gènere del llatí. «A una gran part de l'occidental mots acabats en [e], masculins des de la formació de la llengua, han mantingut el seu gènere enfront de l'oriental on s'han fet femenins: així *pinte*, *aladre*, *estable*, *lleme* de l'occidental, oposats 'grosso modo' a *pinta*, *arada*, *establa*, *llema* (o *llémena*) de l'oriental» (Veny 1998: 95).

També recull aquesta forma *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

¹⁶³ Dec aquesta informació a la Dra. Olga Cubells.

- *roig*

Segons el DIEC2, «1 *adj. i m.* [LC] [FIF] Vermell 1 i 2 . *El roig de la bandera.*» La PEOLC-Lèxic, tot i que el recull en l'àmbit general, el remet a *vermell* com a forma preferent (Corpus. Corpus general: p. 281).

De fet, és la forma típica occidental d'aquest significat. Del llatí vulgar RŪIU, és documentada als orígens. Segons Coromines, «del seu ús en el s. XII i en el sentit de *roig*, *rogenc*, de cap manera *vermell*, ja n'estem segurs (DECat s.v. *roig*, p. 398). El sentit normal, però, no era aquest; indicava *vermellós*, però no *vermell*. Fins i tot, critica Alcover per dir que en el nord-occidental *roig* és *vermell*.

- *tomata*

Al DIEC2 remet a *tomàquet*. També la PEOLC-Lèxic l'hi remet, en la 2a accepció, tot i que el considera d'àmbit general (Corpus. Corpus general: p. 311). Segons el DCVB, aquesta forma, amb pronúncies diverses, és pròpia Tremp, Urgell, Fraga, Lleida, la Pobla de Segur, Tortosa, el Maestrat, Castelló, València, però també del Rosselló, el Conflent, l'Empordà.

- *trunfes* (s. *trumfa* > *trumfa*)

Recollit com a *trumfa* tant al DIEC2 com a la PEOLC-Lèxic, remet a *patata* (Corpus. Corpus general: p. 321).

El recull el DCVB i *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*, aquest darrer amb les dues formes.

- *voliana* (*papallona*)

Al DIEC2, remet a *voliaina*, que al seu torn remet a *papallona*. La PEOLC-Lèxic directament el considera propi del nord-occidental i el remet directament a *papallona* (Corpus. Corpus general: p. 334 i Annex. N: 2).

El DCVB recull aquesta forma i la documenta a Ribes, Cardona, Solsona, Pobla de Segur i Conca de Tremp. *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* també la conté.

- *xiribec* (*cop al cap*)

Al DIEC2 remet a *trenc*. La PEOLC-Lèxic no la recull ni en àmbit general ni en àmbit restringit.

El DCVB recull aquest mot i el documenta en català oriental i en occidental. *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* no el conté.

- *xulla*

Remet, tant al DIEC2 com a la PEOLC-Lèxic, a *cansalada*.

El DCVB el documenta a Mallorca, Menorca i Eivissa. *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* el recull com a *txulla*.

No reconeguts per l'IEC (DIEC2, PEOLC)

- *badejo*

Tant el DIEC2 com la PEOLC-Lèxic (Corpus. Corpus general: p. 29) només recullen la forma *abadejo*, que remet a *bacallà*.

El DCVB, en canvi, sí que conté aquest mot, tot i que remet a *abadejo*. Amb la forma *badejo* el documenta a Tremp, Artesa, Bellpuig, Falset, Balaguer, Lleida, el Vendrell, Valls i Reus. *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* també recull les dues formes, sense cap preferència.

En *badejo* es produeix una apòcope típica dels registres informals, com en *fàbrega* per *alfàbrega*, que la PEOLC-Fonètica (p. 16) considera no recomanable. Això ens fa pensar que també podria haver estat classificada al grup de llengua col·loquial (com passa amb *amoto*), però m'he decantat per creure que els informants la fan constar com a pròpia de la seua varietat local en oposició a *bacallà*.

- *carrincló*

Encara que la PEOLC-Lèxic no incorpora aquesta entrada, ni en àmbit general ni en àmbit restringit, el DIEC2 sí que ho fa, però amb un significat diferent del propi en nord-occidental:

«1 *adj.* i *m.* i *f.* [LC] Mancat de distinció, de consistència, d'originalitat. *Una obra carrinclona. Un autor carrincló. És un carrincló.*
2 *adj.* i *m.* i *f.* [LC] Provincià, localista.»

El GDLC i el DNV afegixen a aquesta definició «ridícul». El DCVB el presenta amb un altre significat: castís. En canvi, *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* el

defineix com «boig, bohemí, poca-solta, arrauxat (o *arruixat*)» i n'aporta l'explicació següent: «L'expressió *Lleida carrinclona* prové de les farres que es fotien els gitanos per terres ponentines ja abans de la Guerra Civil.»

- *catxapanda*

El DIEC2 i la PEOLC-Lèxic no recullen aquesta forma ni d'altres de semblants. El DCVB tampoc no la conté, però sí la variant *catxipanda*, que remet a *xanfaina* i la documenta a Lleida i a Balaguer. A *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* sí que hi apareix *catxapanda*, que remet a *catxipanda*, i es descriu com a *samfaina*.

- *detràs*

No apareix ni al DIEC2 ni a la PEOLC-Lèxic.

El recull el DCVB: «*adv. i prep. ant. i dial.: cast. detrás. De darrera.*» Usat per Llull, A. March, J. Martorell... No apareix a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*. Es tracta, doncs, d'un arcaisme i no d'un barbarisme com podria semblar.

- *galleta*

Per bé que aquesta forma no és recollida al DIEC2, sí que apareix a la PEOLC-Lèxic en àmbit restringit nord-occidental. Hi remet a *galleda* (Annex. N: p. 1).

Al DCVB hi apareix com la forma dialectal de *galleda*, documentada a les Terres de Ponent (Sort, Balaguer, Lleida, Pla d'Urgell, Fraga). A *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* també hi consta com a sinònim de *galleda* i *cubell*.

Veny sosté que es tracta d'un fenomen consonàntic propi del català nord-occidental en què no s'ha produït la sonorització de la -T- intervocàlica llatina, que dona *galleda* (1998: 93).

- *guerxina (fer la)*

Malgrat que aquesta forma no és recollida al DIEC2, sí que apareix a la PEOLC-Lèxic en àmbit restringit nord-occidental. Com a substantiu, es defineix com l'«acte de tancar un ull mantenint l'altre obert»; l'expressió *fer la guerxina* remet a *fer l'ullet* (Annex. N: p. 1).

Al DCVB hi apareix en l'expressió *fer la guerxina* (fer l'ullet), documentada a les Terres de Ponent (Trem, Lleida, Urgell). *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* recull la forma amb la grafia *guertxina*.

- *keds/quets* (s. *ked/quet*)

Es tracta d'una forma no recollida al DIEC2, però sí a la PEOLC-Lèxic, amb la grafia *qued*, en què apareix com a pròpia del català nord-occidental i, per tant, només apta per a àmbits restringits. Remet a *bamva* en àmbit general (Annex. N: p. 2).

Com que és una paraula d'època molt recent, tampoc no la recull el DCVB. En canvi, sí que ho fa *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* (s.v. *ked* i *quet*): «Sabatilles esportives. Paraula d'adopció lleidatana per excel·lència. A altres llocs de Catalunya en diuen *bambes* (i tant l'una com l'altra són marques comercials: Keds i Wambes).» En realitat també a Tarragona s'usa habitualment.

Resulta interessant, però, veure com el DIEC2 sí que recull *vamba* (amb *v*) i no pas *ked*, exactament igual com fa el GDLC, que només conté *vamba* i explica que prové «d'una marca registrada, *Wamba*».

- *matalot*

El DIEC2, el DCVB, el GDLC i el DNV compten amb aquesta entrada, però amb un significat diferent («mosso d'hostal») d'aquell que és propi en nord-occidental. La PEOLC-Lèxic no el recull ni en àmbit general ni en àmbit restringit.

Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català el recull com a masculí invariable amb el sentit d'«ésser gran, corpulent» i l'equipara a *onso* (veg. *onso* més avall).

- *molissec/muriscec*

No és previst per l'IEC en cap d'aquestes dues grafies, però tant el DIEC2 com la PEOLC-Lèxic contenen la forma *muriscec*, que remet a *ratapinyada*. La proposta afegeix que és una forma pròpia del nord-occidental (Corpus. Corpus general: p. 219 i Annex. N: p. 2). També el GDLC i el DNV recullen únicament *muriscec* i remetent a *ratapinyada*.

El DCVB constata que és propi de l'occidental. El documenta amb algunes variacions fonètiques en diversos territoris: «*murisék* (Senterada, Tamarit de la L.); *murisék* (Sopeira, Balaguer, Ll., Urgell, Mequinensa); *morisék* (Pont de S., Vilaller, Rialb, Pobla de S., Massalcoreig, Areny); *murişék* (Torre de C., Pobla de S.); *mulisék* (Alcarràs, Aitona, Seròs, Soses, Torres de Segre).» (s.v. *muricec*).

Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català recull només la forma *murissec* al costat de *mulissec* i *munissec*, a l'entrada de les quals s'explica que a Ponent coexisteixen múltiples variants com *murissec* i *burissec*.

- *onso*

El DIEC2, com la PEOLC-Lèxic (Corpus. Corpus general: p. 228), recull aquest significat, però amb un sentit diferent. Remet a *os* (igual que el DCVB, el DNV i el GDLC): «**1** *m.* [LC] [ZOM] Mamífer carnívor de la família dels úrsids, plantígrad, de pelatge abundant, cua molt curta i cos corpulent.»

El significat en nord-occidental sembla que té més a veure amb la definició que apareix a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*: «Home fort i gros. Persona de gran envergadura.» I remet a *matalot* (veg. *matalot* més amunt). També es pot sentir com a sinònim de *gandul*.

- *petitanyo*

No apareix en cap dels reculls lexicogràfics consultats, tret de *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*: «Petit, ja sigui persona o cosa.» No es tracta d'un castellanisme, sinó més aviat d'un mot de creació expressiva en la llengua del carrer.

- *perxa/perxe/perchi* (*pertxi*, *golfa*)

El DIEC2 recull les formes *perxa* i *perxe*, però ambdós amb significats diferents del propi en nord-occidental. La PEOLC-Lèxic, que també compta amb aquestes dues entrades, diu de *perxe* que és un mot propi de l'àmbit restringit nord-occidental. Hi remet a *porxo* (Corpus. Corpus general: p. 243 i Annex. N: p. 2). El mateix succeeix al DNV.

El DCVB recull *perxe* i *perxi* amb el sentit de «golfes, les habitacions més altes de la casa», que és el significat que han anotat els informants. En canvi, el documenta a Tamarit de la Llitera, Borén, Massalcoreig, Almenar, Lleida, Pla

d'Urgell, Falset, Gandesa, Benassal i Sueca amb el sentit de «lloc cobert amb columnes o pilars de sosteniment», que no és sinó el *porxo* del DIEC2 i de la PEOLC-Lèxic.

Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català recull *pertxe* com a sinònim de *golfes* i *pertxi* que, en plural, remet a *porxos*.

La confusió no és tal si tenim en compte que els perxes –com ara els que hi ha vora la Paeria de Lleida– són porxos o voltes de carrer. Als pobles on hi ha cases de pagès les golfes són obertes a l'exterior amb forma de voltes. D'aquí que a l'engolfa se'n digui *perxe* o *perxi*.¹⁶⁴

- *puput (rosella)*

Ni el DIEC2 ni la PEOLC-Lèxic recullen el significat que l'informant ha anotat al costat de la paraula: *rosella*. Tampoc no ho fan el DCVB ni el GDLC ni el DNV. Sí que el conté, en canvi, *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*, on remet a *rosella*.

- *safranòria*

El DIEC2 només recull la forma *safanòria*, igual que la PEOLC-Lèxic (Corpus. Corpus general: p. 285), que remet a *pastanaga*. El mateix fa el DGLC. El DNV, que també recull únicament *safanòria*, ho fa, però, com a entrada principal.

El DCVB sí que conté *safranòria* i el documenta en diversos territoris del Principat (Lleida, Urgell, Tortosa, però també Reus, Valls i Girona). *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*, que compta amb les dues entrades, marca com a preferent *safranòria*.

- *secla (séquia)*

El DIEC2 únicament recull l'entrada *segla*, que remet a *séquia*. Igual fa la PEOLC-Lèxic, que l'incorpora a la llista de termes de l'àmbit restringit nord-occidental (Corpus. Corpus general: p. 289 i Annex. N: p. 2).

La forma *secla* només la recullen dos diccionaris. *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*, que el defineix com «séquia, canal de reg per on circula l'aigua», i el DCVB, que el remet a *sèquia* (amb accent obert) i el documenta en territoris del català nord-occidental (Andorra, Pont de Suert, Lleida, Montardit).

¹⁶⁴ Dec aquesta informació al Dr. Ramon Sistac.

- *silló* (de beure)

El DIEC2 només conté l'entrada *selló*, igual que la PEOLC-Lèxic, que remet a *càntir*. A la Proposta hi és considerat com a mot d'ús d'àmbit general (Corpus. Corpus general: p. 289).

El mateix succeeix amb el GDLC i el DNV. En aquest darrer però, remet a *botija*. *Silló* al costat de *selló* sí que és forma recollida pel DCVB com a «càntir amb una ansa i dos brocs». La documenta a la Ribagorça, Pallars, Tremp, Balaguer, Urgell, Lleida, Segarra, Garrigues, Conca de Barberà, Camp de Tarragona. També conté l'entrada *silló* *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*: «Càntir, recipient per beure».

- *sisquere*

No apareix al DIEC2 ni a la PEOLC-Lèxic, com tampoc al GDLC ni al DNV.

El DCVB només recull la forma *sisquera* i la qualifica de «castellanisme inadmissible». *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*, en canvi, no només la recull (com a *sisquere*) sinó que la descriu com una «gran expressió lleidatana, utilitzada per començar una frase lapidària». Significa «1. Tant de bo. 2. Almenys».

Coromines no en diu res. Segons Massanell, es tracta d'un aragonesisme del català occidental.¹⁶⁵ La dualitat de formes (en *-e* i en *-a*), però, fa pensar en la possibilitat d'un *sisquere* genuí i autòcton, format en català, i el *siquiera* castellà.¹⁶⁶

- *tomate*

El DIEC2 només conté l'entrada *tomata*, igual que la PEOLC-Lèxic, que remet a *tomàquet*. A la Proposta hi és considerat com a mot d'ús d'àmbit general (Corpus. Corpus general: p. 311).

Tampoc el DCVB no documenta *tomate*, només *tomata*: «tomáte (Tremp, Urgell, Fraga, Ll.); tomata (Pobla de S., Tortosa, Maestrat, Cast., Val.)». Fins i tot *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* només recull *tomata*.

Aquesta forma en *e* no és res més que una variant morfològica (*lo tomate*, en masculí), pròpia dels parlars nord-occidentals, que prové del castellà, com totes

¹⁶⁵ Per a més informació, veg. Massanell (2017), malgrat que l'autora només recull la primera acceptió.

¹⁶⁶ Dec aquesta informació al Dr. Ramon Sistac.

les altres formes catalanes (*tomàquet*, *tomàtiga*). La forma castellana, al seu torn, prové del mot (*xi*)*tomatl* del nàhuatl (llengua indígena de Mèxic), com pràcticament totes les llengües del món, tret de l'italià (*pomodoro*). Per tant, tant *tomate* com *tomàquet* i *tomàtiga* són castellanismes, la diferència és que el primer no s'ha adaptat de cap manera i els altres dos sí.¹⁶⁷

Actualment també s'usa aquesta forma a Girona, l'Empordà, el Rosselló i tot el nord del País Valencià.¹⁶⁸

- *xampú* (beguda)

No apareix al DIEC2 però sí a la PEOLC-Lèxic. Hi remet a *clara*, mot que tampoc no conté el DIEC2. La considera, a més, d'àmbit general (Corpus. Corpus general: p. 335).

Com que és una paraula d'època més actual, tampoc la recull el DCVB. En canvi, sí que ho fa *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*, amb la forma *txampú*: «Refresc fet a partir de la barreja de cervesa amb llimonada». En realitat també a Tarragona s'usa molt habitualment.

b) Elements de caràcter morfològic i sintàctic

En aquest grup d'elements lingüístics propis del parlar local s'inclouen tot de trets morfològics i un de sintàctic. No tots els primers són tractats a les obres prescriptives de referència i, en realitat, només un d'ells és admès en registres formals (*meua*, *teua*, *seua*). El tret de caràcter sintàctic tampoc no apareix en cap dels manuals consultats, de manera que cal entendre'n la seua exclusió per omissió.

¹⁶⁷ Dec aquesta informació al Dr. Ramon Sistac.

¹⁶⁸ Dec aquesta informació al Dr. Francesc Feliu.

Reconeguts per l'IEC (GIEC, GEIEC)¹⁶⁹

- *meua, teua, seua*

Segons la Gramàtica Essencial, «Les formes *meua, teua* i *seua* predominen, a grans trets, en els parlars orientals, i *meua, teua* i *seua*, en els occidentals i en septentrional».

També les recull el DCVB; ara bé, les descriu com a formes dialectals, localitzades a l'Empordà, al Vendrell i a les Balears, pel que fa al bloc oriental de la llengua, i en tot el dialecte valencià. Però no diu res del nord-occidental.

És un dels pocs trets occidentals admesos en els registres cultes de la llengua, si més no pel que fa a la codificació duta a terme per l'IEC.

La GNV (p. 136) les presenta com a les úniques formes possibles dels possessius tòpics en femení, tot i que en fa un aclariment:

En la llengua antiga, els possessius femenins referits a un posseïdor tenien les formes *mia, tua* i *sua* (*mies, tues* i *sues* en plural). Des del final de l'edat mitjana, les formes anteriors foren substituïdes per *meua, teua* i *seua* (*meues, teues, seues* en plural), per imitació a les formes paral·leles de singular. Estes formes es mantenen amb total vigència en valencià i en alguns parlars catalans i baleàrics. En altres parlars, en canvi, han sigut substituïdes per *meua, teua* i *seua* (*meves, teves, seves* en plural) per analogia amb la variació que es produïx en adjectius del tipus *blau/blava*.

També són recollides a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

No admesos per l'IEC (DIEC2, GIEC, PEOLC)

- *aquestos*

La GIEC (p. 601), a pesar que explica que en els parlars valencians, de la Franja i en eivissenc –els quals han conservat un sistema ternari de demostratius– coexisteixen les formes *aquests* i *estos*, no fa cap al·lusió a *aquestos*, a diferència de la PEOLC-Morfologia (p. 19), que la descriu com a pròpia de l'àmbit general

¹⁶⁹ En registres formals.

juntament amb *aquests*. La GNV (p. 133), per la seua banda, admet que «el demostratiu *aquests* presenta la variant formal *aquestos*».

El DCVB recull la doble forma del m. pl. *aquests* i *aquestos*. «El pl. *aquestos* el trobarem a Ordino, al Baix Empordà, a Manresa, a Eivissa; però a molt llocs conviu amb la forma *aquests* (*aquets*)» (s.v. *aquest*). Així mateix, Solà en parla a la GCC (I, p. 551): «El masculí plural [d'aquest demostratiu] presenta en alguns parlars la variant *aquestos* (com ara a l'Alguer, al Segrià o a la Ribera d'Ebre).» *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* explica que «al fer el plural, el lleidatà afegeix la *o* i conserva la *s*» (s.v. *aquestos*).

Podria tractar-se d'una epèntesi vocàlica condicionada morfològicament: [aquéstos]. La *-o* apareix entre el radical i el morf de plural per refer l'estructura sil·làbica, tal com suggereix Valls (2013: 198) a propòsit d'*estos*.

- *capiguer*

La GIEC (p. 285) només preveu les formes *cabrer* i *cabre* per a l'infinitiu d'aquest verb. No obstant això, sí que fa referència a les generalitzacions analògiques en els verbs amb formes velaritzades: «La velar pot aparèixer col·loquialment en les formes següents, que són els casos més significatius: en els infinitius arizotònics, és a dir, aquells que acaben en la terminació tònica *-er*. Per exemple, *poguer*, *sapiguer*, *volguer*, *valguer*, *haguer*, en lloc de *poder*, *saber*, *voler*, *valer*, *haver*. [...] Aquesta tendència que varia segons els parlars i no té la mateixa intensitat en totes les formes, no és acceptable en els registres formals» (p. 256). No recullen aquesta forma ni el DCVB ni la GNV. Aquesta darrera, de fet, parla d'una tendència –no acceptable– a generalitzar la velarització en formes verbals que no ho són, malgrat que no esmenta el cas de *capiguer* i ni tan sols dels infinitius (p. 258).

Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català recull *capiguer* i *càpiguer*. Sembla, però, que a Lleida s'usa més com a mot esdrúixol i en canvi a Barcelona, a Girona, etc., com a mot agut, motiu pel qual s'ha classificat en el grup de trets propis de la varietat local.¹⁷⁰ Amb tot, es tracta d'una forma col·loquial de *cabrer* o *cabre* per extensió de l'arrel velaritzada, com en *sapiguer* o *sàpiguer*.

¹⁷⁰ És per aquest motiu que l'entrada hauria d'aparèixer accentuada, però, com ja ha estat aclarit, es respecta la forma gràfica consignada pels informants.

- *dis-me*

En aquesta qüestió la GIEC (p. 265) es limita a descriure'n el fenomen:¹⁷¹

a) En uns quants verbs irregulars, l'imperatiu adopta formes semblants a les de les persones 2 i 5 del present de subjuntiu, però amb la terminació *-es* en la persona 2 (i no amb la terminació *-is* típica del subjuntiu en la majoria de parlars): *dir* (*digues, digueu*). [...] b) Hi ha altres verbs que també tenen una *-s* en la persona 2, però amb un radical que no coincideix amb el present de subjuntiu. [...] En parlars valencians cal afegir-hi el verb *dur*, amb les variants *duus* o *dus* i el verb *dir* (en aquest cas, també en nord-occidental) que, al costat de la forma velaritzada 2 *digues*, presenta la variant 2 *dis*, emprada en usos pronominals: *Dis-me què vols; Dis-li-ho tu, si goses*.

Podem trobar una referència més clara a l'Optimot (fitxa 7804/1):

En els parlars valencians i en algunes àrees del nord-occidental, la segona persona del singular de l'imperatiu del verb *dir* també adopta la forma *dis* quan es combina amb un pronom feble. Per exemple: *Dis-me la veritat. Si vols res més, dis-m'ho*.

Ara bé, en l'oralitat la PEOLC-Morfologia (p. 35) deixa clar que només és admissible en registres informals de l'àmbit restringit, del qual, per cert, només esmenta «parlars valencians». La GNV (p. 270) constata que «l'imperatiu també pot adoptar la forma 2 *dis* en contextos pronominals».

Curiosament –o potser no tant– aquesta forma conjugada del verb *dir* té entrada pròpia a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*: «Dis-me. Digues-me, Digue'm.» Això, però, no passa amb el subjuntiu «digo» (veg. *sigo* més avall).

- *esbarallar-se*

Ni el DIEC2 ni la PEOLC-Lèxic no recullen aquest significat; el DCVB, sí. Remet a *barallar-se* (Vallès, Cardona, Guissona, Urgell). No apareix tampoc al DVN ni a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

¹⁷¹ Cal entendre, doncs, que es pot emprar en tots els registres. L'única restricció és la geogràfica.

Es tracta d'una pròtesi o bé per analogia amb altres verbs d'acció com *estimbar-se* o *esmunyir-se* o bé senzillament per un mecanisme similar al que s'origina als mots *estisores* o *estovalles* a partir de *tisores* o *tovalles*.

- *lo*

Segons el DIEC2, la forma masculina de l'article definit és antiga, i usada en nord-occidental en registres informals. La GIEC (p. 580) en fa una definició més detallada. Afirma que és pròpia d'alguns parlars nord-occidentals, del Camp de Tarragona, del tortosí, de l'alguerès i d'algunes comarques valencianes, en què es mantenen en «la parla familiar» les formes antigues de l'article masculí *lo* i *los*. «Les formes clàssiques de l'article, a més de ser visibles en alguns topònims (*Canet lo Roig*), perviuen en expressions lexicalitzades com ara *tot lo* (sant) *dia*, *tot lo camí* o *tot lo món*.» Valls (2013: 203-204) en proporciona una explicació:

Tradicionalment, la majoria de varietats nord-occidentals han possibilitat la sil·labificació –tant en singular, davant de mot començant per consonant, com en plural– mitjançant l'addició d'una epètesi [o] morfològicament condicionada entre l'arrel i el morf de plural. Actualment, però, les generacions més joves tendeixen a substituir a bona part de l'àrea estudiada [tots els territoris del nord-occidental] les formes [lo] / [los] de l'article masculí per formes del tipus [el] / [els], més acostades a les varietats de prestigi. En aquests casos, l'epètesi no marcada del nord-occidental –sobre la qual pot actuar, posteriorment, una regla de reducció vocàlica– s'insereix a l'esquerra de l'arrel.

Val a dir que la GNV (p. 124) constata que aquesta variant de l'article definit alternava en la llengua medieval amb la forma asil·làbica (*l*) i esporàdicament amb la sil·làbica (*el*). També incorpora informació sobre la vigència actual de l'article masculí *lo*, tot i que no diu res del nord-occidental:

Actualment, les formes de masculí *lo* i *los* es mantenen plenament vives en algunes comarques valencianes, i encara se senten pertot arreu de forma habitual en certes expressions lexicalitzades, com ara *tot lo món*, *tot lo dia*, *per lo carrer*, *per lo senyal*, *damunt lo llit*, *en lo cotxe*, etc., i estan plenament reconegudes en topònims com ara *Canet lo Roig* o *serra de lo Minyana*.

Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català el defineix com a «article masculí singular i ponentí», encara que el DCVB constata que és usat en molts dialectes.

- *ma* (possessiu)

L'IEC (GIEC, p. 608) atribueix a un registre baix l'ús d'aquest pronom:

En l'actualitat, els possessius àtons tenen un ús molt restringit. Formen sintagma nominal amb uns quants noms de parentiu, especialment els que indiquen relacions ascendents (*pare, mare, tia*) i amb més variació si es refereixen a altres relacions de parentiu (*germana, cosí, nebot*): *ma mare, ton pare, ta tia, ses nebodes, ta cosina*. En tots aquests casos, és igualment possible, i fins i tot més general, l'ús dels possessius tòncics precedits de l'article: *el meu pare, el meu germà*.

També al DCVB se'n fa la mateixa lectura:

Mon i *ma*, com els altres possessius *ton, ta* i *son, sa*, eren usats normalment i amb freqüència en la literatura antiga i en la Renaixença; actualment s'usen poc en el llenguatge literari, substituïts amb preferència pels possessius *el meu, la meua, el teu*, etc. En el llenguatge parlat, l'ús de *mon, ton* i *son*, és encara més restringit que en el llenguatge literari. Podem dir que han desaparegut completament de quasi tot el Principat, i sols es conserven seguits de certs noms de parentesc al País Valencià, a les Balears i a part de Catalunya occidental i meridional. Segons dades que hem recollit a les diferents comarques [...], el possessiu *mon* s'usa seguit dels següents noms de parentiu i en les regions o pobles que s'indiquen: *pare* (Ross., Benissa, Patró, Mall. Men.); *pare, germà* (Falset, Eiv., Alguer); *pare, tio* (Benassal. Alcalà de X., Cast., Benigani, Gandia, Pego); *pare, germà, tio* (Molvedre, Val., Sueca); *germà, cosí* (Igualada); *germà, sogre* (Ponts); *germà, cunyat, cosí, oncle* (Ll.); *pare, cunyat, cosí, nebot, oncle* (Granadella); *pare, germà, oncle, cosí, padrí* (Riba-roja); *pare, germà, oncle, cosí, tio, cunyat, yeyo* (Tortosa); *pare, germà, cunyat, cosí, tio, jaio, nebot* (Fraga); *pare, germà, uncle, avi, cosí, padrí* (St. Llorenç de Morunys). La forma femenina, que correctament és *ma*, sofreix en el llenguatge parlat alteracions analògiques: *mu mare* per *ma mare* (Bal.), *mun germana* (Penedès, Maestrat); *man germana* (Alguer), *mona mare* ("Mona mare veig venir / per un carrer que verdejava", cançó pop. Catalana ap. Milà Rom. 210).

A la GNV (p. 138) no se'n fa cap recomanació d'ús segons el registre. L'explicació que en dona és molt similar a la de la GIEC, si bé afegeix que eren molt usats en la llengua antiga.

Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català ofereix una explicació diferent i un xic particular: «Mot que a Lleida fa funció de pronom (?), teòricament del femení *la meua*, però no sempre és així. Aquest cacau entre concordances de gènere també passa amb *ta* (la teua) i *sa* (la seua)». Certament, la combinació de formes sense concordança amb el substantiu és freqüent (p. ex. *ta tiet, mon àvia*, etc.).

- *natres/natros/naltres/vatres/vatros/valtres*

Totes aquestes formes són recollides pel DCVB. Pel que fa a les tres primeres (s.v. *natres, natros* i *naltres*) s'hi diu:

FON.: nuzáltrəs (or.); nozáltrəs (occ., val.); nozáltrəs (mall.) Aquestes són les maneres de pronunciar la forma literària *nosaltres*; però aquesta forma realment té poca vitalitat en el parlar quotidià, i el mot pren les nombroses variants [...] segons les regions i els dialectes. No cada regió ni cada població té una manera única de pronunciar el pronom, ans hi ha localitats on aquest pren dues, tres i més de tres formes, segons les famílies i els individus.

Quant a les altres tres (s.v. *vatres, vatros* i *valtres*), s'hi afegeix:

La distribució de les dites variants en les comarques i poblacions, que tenim recollida i transcrita fonèticament, correspon exactament a la de les formes dialectals del pronom de primera persona *nosaltres*.

També apareixen a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*. Per contra, no es constata cap referència a la GIEC ni a la GNV.

- *reixos*

Ben poques obres de les consultades recullen aquesta forma. Al DCVB s'hi explica que «a molts llocs, sobretot del català occidental i del valencià, existeix la forma especial *els Reixos*, usada principalment entre els infants» (Bellpuig,

Morella, Llúria, València, Xàtiva, Alcoi, etc.). A l'Optimot s'hi diu que els *Reis d'Orient* o simplement *Reis*, «en parlars occidentals, també reben el nom de *Reixos*» (fitxa 7508/6). Aquesta forma també ha estat localitzada a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

Per analogia, es tractaria d'una epèntesi vocàlica (-o) com en el cas del demostratiu m. pl. *aquestos* (veg. *aquestos* més amunt), però aquí, a més, causada per la palatalització del so alveolar.

- *sigo*

La GIEC (p. 242) és molt taxativa amb aquesta forma verbal:

No són acceptables en els registres formals altres tipus de formes col·loquials de present de subjuntiu d'ús bastant residual; concretament, les formes rizotòniques amb la marca *o* usades en alguns parlars nord-occidentals (2 *cantos*, 3 *canto*, 6 *cànton* i, segons els parlars, també 1 *canto*).

Solà (GCC I, p. 634), per la seua banda, afirma que aquestes desinències del present de subjuntiu en els verbs de la primera conjugació, pròpies d'algunes varietats nord-occidentals i valencianes, es troben en desús progressiu.»

A la GNV no se'n fa, però, cap esment. Valls (2016: 176) també assegura que «aquest paradigma [...] és propi del lleidatà i s'estén cap al sud per la Terra Alta fins al Matarranya, on només és característic dels verbs de la Cv I.» *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* no té una entrada per a aquesta forma (a diferència de *dis-me*, veg. més amunt), però sí que inclou aquest subjuntiu en l'annex «Les formes verbals en lleidatà» (p. 201-204).

- *a jo* (a mi)

Com ja s'ha dit, aquesta construcció sintàctica no es preveu en cap document normatiu. De la descripció de l'ús prescriptiu que fa la GIEC respecte de les formes dels pronoms es desprèn la no admissió d'aquest fenomen sintàctic:

El pronom fort *mi* és un pronom de primera persona del singular, té cas oblic i pot aparèixer en construccions reflexives. També és de primera persona del

singular el pronom *jo*, però, a diferència de *mi*, té cas recte i no pot aparèixer en construccions reflexives. (GIEC p. 669)

Tots els pronoms personals de primera i segona persona poden funcionar com a reflexius, a excepció del pronom personal *jo* [...]; concretament, els febles *em*, *et*, *ens* i *us*, i els forts *mi*, *tu*, *nosaltres*, *vosaltres*, *vostè*, *vostès* i *vós*. (GIEC p. 686)

Tampoc la GNV (p. 165-166) té en compte aquest ús, si més no amb la preposició *a*. No obstant això, el DCVB recull aquesta construcció:

En l'ús dialectal de certes comarques (principalment al Rosselló, en català occidental i en baleàric) s'empra també la forma *jo* en els casos oblics, precedida de qualsevol preposició: «M'ho diuen a jo»; «A jo m'agrada la fruita»; «Ha vingut amb jo».

c) Elements de caràcter fonètic

També entre els elements lingüístics de la varietat local, n'hi ha que fan referència a la llengua parlada i que, en conseqüència, exemplifiquen trets fonètics propis de la varietat nord-occidental o del parlar occidental en general. Els informants els han transcrit tal com els emeten. La major part de mots que es veuen afectats per aquests fenòmens fonètics no són admesos gràficament per l'IEC –el DIEC2 només en recull sis i només dos d'aquests són les formes preferents. De fet, l'IEC tampoc no els admet en registres formals orals, tal com consta a la PEOLC-Fonètica. En aquesta ocasió, per a la descripció de les característiques fonètiques del nord-occidental lleidatà he recorregut a Turull (1990), Segarra & Farreny (1996), Veny (1998), Creus & Romero (1999) i Julià *et al.* (2004).¹⁷² Alguns elements lingüístics reproduïen el mateix fenomen fonètic, per la qual cosa han estat agrupats.

¹⁷² La troballa a Creus & Romero (1999) i Julià *et al.* (2004) també ens permet constatar si són trets exclusius del lleidatà o són generals del nord-occidental, i quina recomanació en fan els autors de cara al seu ús en els mitjans de comunicació orals.

Admesos per l'IEC (DIEC2, PEOLC)

Forma preferent o amb definició pròpia

- *caragol*

Forma general mancada de síncope pròpia de la forma dialectal *cargol* (DIEC2, PEOLC-Lèxic, DCVB, DNV i *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*). Segarra & Farreny (1996: 40), en parlar dels fonaments històrics de l'estàndard nord-occidental, descriuen aquest fenomen com a «manteniment de la a intertònica» com en carabasses. N'hi ha que pensen que l'acceptació normativa de *cargol* «és una incongruència des de tots els punts de vista», al costat del rebuig de formes com *aiga* o *atre* (Navarro & Rull 2000: 271).

- *sípia*

Forma preferent davant de *sèpia* al DIEC2; a la PEOLC-Lèxic *sèpia* remet a *sípia*, però a l'entrada de *sípia* es consideren sinònims (Corpus. Corpus general: p. 291 i 294). Contràriament al DIEC2, però, al DCVB, al DNV i a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* remet a *sèpia*.

Aquest és un cas particular en què la forma preferent és vista o és percebuda com a localisme davant de formes més orientals.

Forma no preferent o amb remissió a una altra forma

- *arruixar*

Al DIEC2 remet a *ruixar* en la segona accepció, igual que a la PEOL- Lèxic (Corpus. Corpus general: p. 50). El DNV, en canvi, el recull com a *arruixar* en la primera: «1. v. tr. Escampar aigua o un altre líquid, amb la mà, amb una arruixadora o amb un altre utensili, de manera que caiga en forma de pluja (sobre algú o alguna cosa).» També el DCVB presenta com a forma preferent *arruixar* i la documenta arreu del territori. *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* el defineix com a «ruixar, mullar amb intenció».

Podria traçar-se d'una pròtesi vocàlica, com en *abotonar*.

- *espènyer*

Tant al DIEC2 com a la PEOLC-Lèxic (Corpus. Corpus general: p. 142) remet a *empènyer*, com al DCVB. El DNV, en canvi, la remet a *espentar* (forma no admesa al DIEC2). *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* no la recull si no és amb l'obertura de la *e-* inicial: *aspènyer* (veg. *ambalem...* més avall).

Segons Coromines, les formes *empènyer* i *espènyer* conviuen en certes regions i en certs ambients, juntament amb altres construccions de la mateixa família (*espenta*). *Empènyer* ve del llatí *ĪMPĪNGĒRE* i *espènyer* ve de la variant llatina **EXPĪNGĒRE*, amb el canvi de prefix (DECat s.v. *empènyer*).

- *mangrana*

A diferència de *caragol*, no és la forma preferent. De fet, a la PEOLC-Lèxic es considera d'àmbit restringit, per ser una forma pròpia del nord-occidental (Corpus. Corpus general: p. 202 i Annex. N: p. 1). Remet a *magrana*. Documentada al DCVB com a dialectal. També és recollida a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* i al DNV, on curiosament es diu que la forma *mangrana* és col·loquial.

En nord-occidental s'hi afegeix aquesta *-n-* adventícia, com en *llangost* (Segarra & Farreny 1996: 41; Creus & Romero 1999: 33).

- *xarrem* (v. *xarrar*)

Tant al DIEC2 com a la PEOLC-Lèxic (Corpus. Corpus general: p. 335) remet a *xerrar* –igual que fa el DCVB– que és la forma preferent. És justament el contrari del que fa el DNV, on *xerrar* remet a la forma preferent en valencià *xarrar*. *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* la recull amb la grafia *txarrar*.

Coromines diu que es tracta d'un mot de creació expressiva. La forma més antiga és *xarrar*, amb *a*. L'ús generalitzat en *e* és influència de la neutralització que es fa en els dialectes orientals, tot i que fins i tot en dominis orientals sembla que s'ha mantingut la *a* (DECat s.v. *xerrar*).

Julià *et al.* (2004: 32) constaten que és un fenomen propi relacionat amb el vocalisme àton: «En posició inicial no absoluta i medial, el pas de *e* > *a* es produeix sovint per assimilació [...] a una [a] tònica següent.» A més, asseguren que en nord-occidental els verbs que presenten dues formes *a/e* solen preferir-se les primeres: *nadar/nedar*, *llançar/lleçar*, etc. (2004: 34). Segarra &

Farreny (1996: 42) creuen, en canvi, que l'obertura de la vocal ve motivada pel contacte amb dues *r*, com en *tarrat* (der. TERRA).

No reconeguts per l'IEC (DIEC2, PEOLC, GIEC)

- *abotonar*

Apareix al DCVB com a propi del valencià. També el recullen el DNV i *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*, però no el DECat. En l'oralitat tampoc no és admès (PEOLC-Fonètica, p. 16 i PEOLC-Lèxic. Corpus. Corpus general: p. 30).

Podria tractar-se d'una pròtesi vocàlica en *a* o bé d'una analogia amb la forma castellana *abotonar*.

- *agitar*

El DIEC2 només el recull amb el significat més usat en nord-occidental (*ajeure*, pron. *ajeure's*, *ficar-se al llit*) en l'entrada *gitar* i en la 4a accepció. El DNV d'igual manera només recull *gitar*, però en aquest cas es tracta de la 1a i 2a accepcions («**1.** v. tr. Posar en posició horitzontal, en terra, damunt d'una post o d'un llit»; **2.** v. pron. *Ajaure's*, *ficar-se al llit*). Al DCVB, en canvi, sí que hi apareix la forma *agitar*, però remetent-la a *gitar* (2a accepció). *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*, que conté *agitar*, només presenta aquest significat: «estirar-se en una superfície horitzontal, tombar-se, anar a dormir.» (s.v. *agità's*). Tampoc no és una forma admesa en l'oralitat (PEOLC-Fonètica, p. 16). És possible que es tracti d'una altra pròtesi vocàlica.

- *ambalem*, *ambastida*, *amprenyat*, *ansofatar*, *ascola*, *aspardenyés*, *aspernegar*

Són formes no recollides al DCVB. La pronúncia en [a] en els grups de /e/ inicial travada *en-*, *em-*, *es-*, *eix-* constitueix una realització fonètica nord-occidental històrica no admesa per l'IEC en registres estàndards o admissible només en textos informals (Creus & Romero 1999: 33).

En el cas d'*ambastida* i *ansofatar* s'hi donen a més altres fenòmens. *Ambastida* no apareix al DIEC2 com a *embastida*. Hi apareix *bastida*, igual que passa al DNV. En canvi, el DCVB sí que recull *embastida* i la remet a *bastida*. *Ansofatar*

tampoc no apareix al DIEC2 com a *ensofatar*. Aquesta forma prové de *ensulfatar*, que al DIEC2 remet a *sulfatar*. Per tant, *ansofatar* és fruit de diversos fenòmens fonètics motivats per la relaxació de la parla en registres informals.

Totes aquestes formes apareixen a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

- *aulives, aurella*

Apareixen al DCVB i remeten a *oliva* i *orella* respectivament. També apareixen a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*, però no al DNV.

Aquesta diftongació de la *o*- àtona inicial en [aw] és freqüent en nord-occidental (Creus & Romero 1999), però no recomanable segons la PEOLC-Fonètica (p. 17). Veny creu que «el canvi deu obeir a condicionaments fonosintàctics del tipus *la olor* > *la ulor* (combinació vocàlica formant hiatus i resolta en diftong) > *l'aulor*; aquesta alteració vocàlica no és exclusiva del dialecte estudiat, sinó que es troba a zones importants del català oriental (on, per ex. la variant *Aulot*, Olot, ja és medieval)» (Veny 1998: 92).

- *aubergínia, Aubesa, aurecoc*

El DCVB els recull i remet el primer i el darrer a *albergínia* i *albercoc* respectivament. No els recull el DNV. Totes tres apareixen a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

Es tracta, segons Creus & Romero (1999: 33), d'una «vocalització de la *-l* > *-w* en síl·laba inicial travada», com en *aufals*. És una realització fonètica històrica no admesa per l'IEC en registres formals (PEOLC-Fonètica, p. 20).

- *abrecoc, bòria, llangonissa*

El DCVB recull aquestes tres metàtesis i les remet a *albercoc*, *boira* i *llonganissa* respectivament. *Abrecoc*, que presenta múltiples variants (*abercoc*, *abircoc*, *abrecoc*, *abrecroc*, etc.), és documentat a Balaguer, però també a Berga, en ambdós llocs pronunciat amb una *o* oberta inicial. *Bòria*, a Lleida, Balaguer... però també a l'Alguer, a Guardamar... *Llangonissa* és descrita com un vulgarisme i com una forma dialectal, en la qual pot haver influït l'analogia de *llengua*. És documentada en diversos territoris del català occidental. Tots tres són recollits per *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

- *codonyac*

No apareix al DCVB ni al DNV. Sí que apareix, en canvi, *codonyat* (amb *-t*) al DIEC2, a la PEOLC-Lèxic, al DCVB i al DNV, com a confitura de codony. Coromines, però, documenta les dues formes: amb *-c* i amb *-t*. I afirma que és «indecisa la qüestió de si la forma antiga és la de *-t* o la de *-c*.» (DECat s.v. *codony*, p. 802). També apareix *codonyac* a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

- *desunflar*

El DIEC2 només conté l'entrada *desinflar*. En canvi, la PEOLC-Lèxic sí que conté *desunflar*, però en l'entrada *desinflar* (Corpus. Corpus general: p. 114). També recull *desunflar*, com a variant dialectal, el DCVB i el remet a *desinflar*. El documenta en català occidental. El DNV conté tant *desunflar* com *desinflar* amd definicions pròpies –sense remissions– però coincidents («**1.** v. tr. i pron. Fer que (algú o alguna cosa) deixi d'estar unflat. **2.** v. pron. Desanimar-se o perdre les ganes, la il·lusió o la força que es tenia»). *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*, en canvi, el recull amb la grafia *desunflar*.

- *dimats*

No apareix al DIEC2 ni a la PEOLC-Fonètica ni a la PEOLC-Lèxic. El recull, com a forma dialectal, el DCVB. El documenta sobretot en el bloc occidental. El DNV no preveu la grafia però sí la pronúncia [dimáts]. També el recull *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

Es tracta d'una dissimilació antiga: «*dimats* < DIE MARTIS, on s'ha perdut la *-R-* del grup romànic *-RT'S-*, com es pronuncia actualment a Lleida» (Segarra & Farreny 1996: 44).

- *dixar*

No apareix al DNV. El DCVB el recull com a forma dialectal de *deixar*. També apareix a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*. La PEOLC-Fonètica (p. 16) considera que és una pronúncia no recomanable, com en *quixal* per *queixal*.

Es tracta d'una reducció vocàlica similar a la produïda en *mixó* per influència del so palatal (veg. *mixó*, p. 277), per bé que també s'associa al pas de la *e* > *i* en contacte amb aquest so palatal, com en *giner* i *sinyor* (Creus & Romero 1999: 33).

- *domenge*

El DCVB el recull com a forma dialectal en oriental, occidental i valencià. També *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* té aquesta entrada. El DNV no la conté i la PEOLC-Fonètica (p. 17) considera que és una pronúncia no recomanable, com en *coranta* per *quaranta*.

Es tracta d'una monoftongació del grup vocàlic *-iu-* per relaxació de la parla o economia elocutiva.

- *enquitiar*

No apareix al DIEC2 ni a la PEOLC-Fonètica ni a la PEOLC-Lèxic. El DCVB recull la forma *enquetiar*: «deformació vulgar de *enquietar* (=inquietar)». No el recull *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* ni el DNV. Segarra & Farreny (1996: 43) parlen d'una tendència popular en què «la síl·laba *IN-* ha evolucionat a *EN-*», com en *enquerir* (<INQUIRIRE).

- *fenya*

Ni la PEOLC-Lèxic ni la PEOLC-Fonètica preveuen aquesta forma. La recull el DCVB i la remet a *feina*. També la recull *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*. No conté aquest forma, en canvi, el DNV.

Es tracta d'una assimilació entre sons pròxims per economia articulatòria que dona peu a una palatalització. El fenomen, segons Coromines, entra recentment per la banda occidental com una forma local (DECat s.v. *feina*). Julià *et al.* (2004: 44) documenten aquesta palatalització del so nasal en lleidatà i en algunes zones del domini tortosí.

- *mixó*

El DIEC2 només recull la forma *moixó*, igual que el DNV, però tant el DCVB com *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* contenen aquesta entrada com a sinònim d'*ocell*. És documentada a Ponts, Tamarit de Llitera, Lleida, Balaguer, Pla d'Urgell, Segarra, Conca de Barberà, Penedès, Vendrell, Camp de Tarragona. Cal entendre que, com en *quixal* per *queixal*, la PEOLC-Fonètica (p. 16) no recomana aquesta pronúncia.

Es tracta d'una reducció vocàlica *-oi-*, motivada per la proximitat del so palatal, segons Veny (1998: 92-93).

- *nau* (número *nou*)

El DCVB indica, en la segona accepció, que es tracta d'una pronúncia dialectal de l'adjectiu numeral, la qual documenta en diversos territoris de parla occidental (Artesa de Segre, Ponts, El Pinós, Novelda...). Coromines sosté que «en tot el territori lingüístic, menys a Cerdanya i Rosselló, el mot [nou] té una *o* oberta que en algunes poblacions alacantines com Novella, Pinós, Monòver, Petrer, arriba a una pronúncia amb *a* com *nau*.» (DECat s.v. *nou*, p. 966). També el recull *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*. En canvi, però, la resta d'autors consultats no en fan cap referència.

- *pae* (*paia*)

Tampoc el recull el DCVB ni el DNV. A *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* té una entrada com a *paa* (femení de *pao* o *paio*) i a continuació s'hi explica que es pronuncia *pa[ɛ]* i s'usa *paes* per al plural.

- *prèssic*

El recull el DCVB i el remet a *préssec*. «Amb *é* oberta es pronuncia la forma *prèssic*: *prèsik* (Vall d'Àneu, Balaguer, Ll., Urgell, Segarra, Priorat).» També conté aquesta entrada *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*, però no el DNV.

Aquest pas de *e > i* en posició postònica o final és un fenomen recurrent en català nord-occidental (p. ex. *rònic*), segons Creus i Romero (1999: 33).

- *sinto* (v. *sintir*)

Aquesta forma, que no és recollida al DIEC2 (v. *sintir*) ni s'esmenta a la GIEC, tampoc la recull el DCVB ni el DNV; la PEOLC-Fonètica (p. 16) considera que és una assimilació no recomanable, com en *dicidir* per *decidir*. Només *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* conté l'entrada *sintir* i la remet a *sentir*.

Es tracta d'un tancament de la vocal pretònica, de *e > i*, sovint seguida de [i] tònica o sons palatals, com en *cimintiri*, o bé per analogia amb algunes formes del verb *ser* (*siré*, *siràs*...) (Julià *et al.* 2004: 32).

- *sirà* (v. *ser*)

Tampoc preveu aquest ús futur del verb *ser* la GIEC ni la GNV. La PEOLC-Morfologia (p. 30) considera que *siré*, *siràs*, etc. no són recomanables.

Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català té una entrada per a l'expressió *sirà molt que*, però també presenta la conjugació *siré, siràs, siràs, sirem, sireu, siran*, en l'annex «Les formes verbals en lleidatà» (p. 201-204).¹⁷³

Es tracta d'un fenomen recurrent en el català nord-occidental que es caracteritza pel tancament de la vocal pretònica en algunes formes conjugades del verb *ser* (p. ex. *siré, siràs... siria, síries*), tal com documenten Creus & Romero (1999).

- *siroll*

El recull el DCVB, com a forma dialectal, i el remet a *soroll* (Ponts, Valls, Reus), però no el DNV. També el conté *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*. Segons Veny (1998: 92-93), es tracta d'una forma més acostada a la llatina, com *ginoll*.

- *xuminia*

També el recull el DCVB i el remet a *xemeneia*. De fet, es documenten múltiples variants dialectals d'aquest mot: *ximimeia, simeneja, xemeneia, xumineia, xumenera, ximoneia, xumenia...* Coromines, que també documenta la forma *xuminia*, diu que «les variants locals són gairebé incomptables», però que no hi ha dubte que ve del francès *cheminée* (DECat s.v. *xemeneia*, p. 497). També apareix a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* –escrit *txuminia*– però no al DNV.

- *Jaume*

Aquesta forma, que he volgut deixar expressament per al final d'aquest grup, no constitueix pròpiament cap tret fonètic. En aquest cas particular l'informant s'ha volgut referir a la diferència de pronúncia respecte de la forma oriental, concretament la del parlar xava d'alguns barcelonins, ja que ell mateix ha escrit «per oposició a *Xauma*». Hi ha, doncs, una intenció clara de remarcar una elocució més acurada o pròxima a la grafia davant l'apitxament i la realització com a *a* de les vocals neutres, fenòmens produïts clarament per influència del castellà.

¹⁷³ Hi afegeix una nota en què s'indica que el condicional segueix la mateixa regla (p. 204).

d) Castellanismes percebuts com a propis o locals

Finalment, entre els elements lingüístics que els parlants vinculen a la varietat local hi ha tot un conjunt de castellanismes, a banda dels que són d'ús generalitzat arreu del domini lingüístic (i que hem vist en l'apartat anterior), que poden realment tenir certa implantació local o fins i tot un ús diferenciat. Aquest conjunt de significants està constituït per aquells que semblen característics o exclusius del català (nord-)occidental. Cap d'ells no ha estat encara avui dia admès al DIEC2 ni a la PEOLC –tampoc al DNV– i, de fet, només un és documentat al DCVB (*bardo*). En canvi, tots són recollits a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* com a formes genuïnament lleidatanes.

- *bardo*

El DCVB en dona la informació següent: «Taco, llenyada, pallissa (Ribera del Flamicell, ap. Misc. Fabra 297)».

Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català, a més, de l'accepció de cop o pallissa, n'inclou una altra: «Xut fort a la pilota.»

- *cabessudo*

Així el defineix *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*: «1. Tossut. 2. Capgròs (els de les festes *majons*).»

- *caletro*

De l'expressió «tenir poc caletro». *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* hi afegeix «no allargar gaire».

- *salèncios (espartenyas)*

Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català aporta la definició següent: «Calçat extraordinàriament polivalent, que serveix tant per al camp com per al carrer o per a casa. Són unes *aspartenyas* que es caracteritzen pel poc *siroll* que fan.» Molt probablement aquest mot prové del castellà *silencio*.¹⁷⁴

¹⁷⁴ Per a una visió global de les localitzacions dels elements lingüístics, veg. Annex XI.

4.6. Resultats

Dels 135 elements lingüístics consignats pels informants quant a la imatge social de la parla, és a dir, els significants estudiats en el corpus C, són els que componen la llengua estàndard els que obtenen una menor representació (20). Per contra, la varietat local és la que aplega un major nombre de formes (86), seguida de la llengua col·loquial (29) (veg. figura 33). Podríem dir que d'alguna manera la *parole* –representada per aquests dos darrers grups– esdevé majoritàriament, doncs, el referent lingüístic amb què els parlants associen la seua llengua. Així, mots com *padrí*, *caragol* i l'article *lo* s'erigeixen com el veritable pal de paller del nord-occidental lleidatà.¹⁷⁵

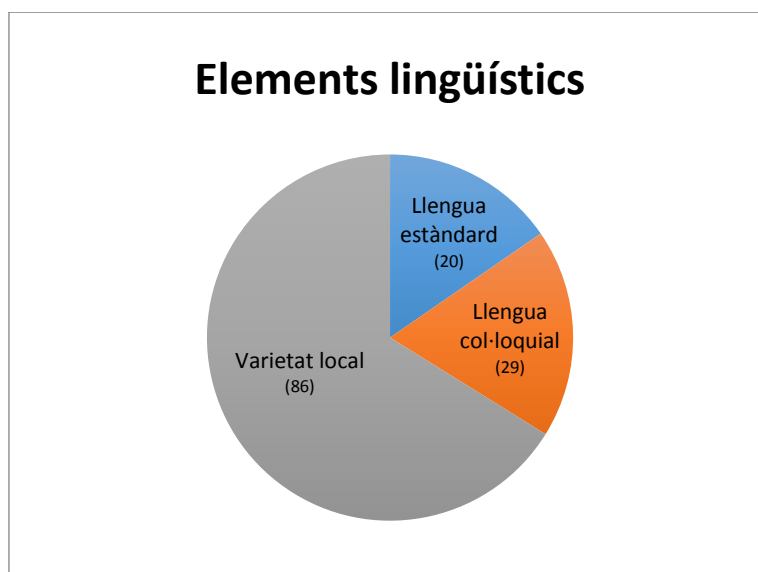

Figura 33. Càlcul total del corpus C

D'entrada sembla que es fa palès que, malgrat la penetració de l'estàndard en tota l'àrea nord-occidental i el consegüent anivellament que viu aquest dialecte, els parlants continuen sentint-se especialment identificats amb tot de localismes

¹⁷⁵ Aprofito per recordar que aquests tres significants no es troben recollits en la categoria de VARIETAT LOCAL, sinó que constitueixen categories pròpies a causa de la seua elevada freqüència d'aparició.

lingüístics. Aquest fet contrasta amb les paraules de Hawkey (2018): «la sensació que una llengua local és important en les relacions interpersonals es relaciona clarament amb l'ús de variants locals».

Cal, però, fer una lectura més detallada dels resultats de cada grup. En primer lloc, i pel que fa a la llengua estàndard, ja ha estat explicat que aquests significants responen a quatre criteris diferents –sempre segons la meua interpretació– (veg. 4.5.1). Des d'una anàlisi basada en l'interès pel nord-occidental lleidatà, convindrem que els resultats més significatius són, d'una banda, els geosinònims al·lòctons i, de l'altra, els que apareixen com una alternativa per defugir mots castellans. D'aquesta manera, és simptomàtic que apareguin termes com *ampolla*, *mirall*, *ocell* o *vermell*, quan les formes pròpies del parlar autòcton són *botella*, *espill*, *mixó* (*moixó*) i *roig*; i també és reveladora l'aparició de paraules com *acaronar* i *tarda*, quan molts parlants de l'àrea estudiada acostumen a emprar les versions més pròximes o similars a les formes castellanès. En el primer cas es constata una predilecció per les formes estàndards centrals –de què parlaré tot seguit a propòsit dels resultats sobre els elements lingüístics de la varietat local–, mentre que en el segon es busca el distanciament –pel que fa a la imatge i no pas a l'ús– de la llengua veïna, tal vegada per fer constar el coneixement de la forma 'correcta' en la llengua de tots, el català, o tal vegada per voler contrarestar la percepció castellanitzant d'aquesta varietat dialectal.

En segon lloc, em limitaré a fer tot seguit una breu reflexió. Insistir en el reconeixement per part de la normativa dels elements considerats propis de la llengua col·loquial no tindria gaire sentit si no fos perquè de vegades –tot i que ben poques– les mateixes obres prescriptives contenen informació merament descriptiva. És en aquest sentit que el DIEC2 recull *fotre* i *paio*, i el DNV, a més d'aquestes dues, *miqueta*, *pixapí* (com a *pixavi*), *barco* i *carinyo*. És evident que no serien motiu de discussió castellanismes innecessaris com *bueno*, *telèfono* o *tenir que*, per exemple, que ni tan sols apareixen a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*. Ara bé, potser sí que caldria sotmetre a debat mots com *òndima*, *radere* o *calitat*. Sigui com sigui, tots ells formen part de la imatge social de la parla dels informants enquestats de Ponent.

I en tercer i darrer lloc, m'aturaré en la lectura dels resultats vinculats amb la varietat local. Com es podia preveure, el còmput total dels diversos nivells lingüístics pel que fa a aquesta varietat coincideix amb els estudis que he pres com a punt de partida. Així, només s'ha recollit un fenomen sintàctic, la qual cosa no és estranya si tenim en compte que «les diferències dialectals en sintaxi són mínimes» (Massanell 2011: 19).

Pel que fa a la fonètica (28), que sempre experimenta un procés molt més lent de canvi, podem observar que la major part d'elements lingüístics consignats no són sinó variants fonètiques d'una mateixa paraula, per bé que en molts casos són sistemàtiques i fossilitzades.

El lèxic, el més volàtil i fluctuant dels àmbits gramaticals, compta amb un bon nombre de les respostes dels parlants (43). Presenta dues cares: es constitueix bàsicament de geosinònims d'una banda i, per tant, significants reconeguts per l'IEC i, de l'altra, de formes desestimades per la normativa, totes dues ben presents en l'imaginari col·lectiu dels ponentins. Entre les mostres lèxiques consignades pels informants n'hi ha que, a criteri de Turull (1990: 204-205),¹⁷⁶ tenen una vitalitat absoluta (*acotxar*, *molissec/murissec*, *safranòria* i *secla*), d'altres són força vives però competeixen amb les seues respectives parelles de geosinònims (*guerxina*, *mançana*,¹⁷⁷ *padrí* i *torcar*), algunes ja han iniciat el camí del desús (*adés* i *badejo*) i finalment n'hi ha que ja es troben pràcticament en la darrera fase de desaparició absoluta (*badall*, *espill*, *granera*, *onso* i *perxe/perxa/perchi*). Ara bé, el lèxic és el que menys ens hauria de preocupar perquè, segons Sistac, «és el més fàcilment codificable per l'ús que no pas per la sanció acadèmica. És obvi, però, que serà més rendible socialment la transdialectalització del lèxic perifèric que no pas la seua proscripció» (1991: 41).¹⁷⁸

¹⁷⁶ Cal tenir en compte, però, que, havent transcorregut gairebé trenta anys de la seua classificació, la vitalitat d'aquests mots pot haver anat en retrocés.

¹⁷⁷ En efecte, més recentment Cubells & Satorra (2000: 212) han observat que *poma* «és la forma més usual» tant en lleidatà com en tortosí, per bé que com a mínim a Lleida aquest terme conviu amb el de *mançana*. Només a Fraga –dels municipis que ens ocupen– s'ha documentat únicament aquesta segona forma, *mançana*.

¹⁷⁸ El terme *transdialectalització*, encunyat per Bibiloni (1997: 37), fa referència al fet que «les paraules d'una varietat lingüística puguin enriquir el patrimoni lexical de qualsevol parlant de la llengua catalana».

Quant a la morfologia, val a dir que no sorprèn tampoc que els parlants se sentin identificats amb diversos trets morfològics (11), els quals són majoritàriament sacrificats per la codificació. Aquest nivell d'anàlisi lingüística és el que ha despertat més interès entre els estudiosos. Massanell (2011) i Valls (2013) parlen de les característiques morfològiques dialectals que estan en procés de desaparició per la influència de l'estàndard del català. Això no obsta perquè les particularitats morfològiques, juntament amb el lèxic, siguin vistes com a emblemes populars.¹⁷⁹ Turull (1990: 204) s'hi referia de dues maneres diferents: «emblema en un o altre sentit: de l'universal orgull terror, però molt sovint també, del complex d'inferioritat que sotja molts dels parlants no centrals del català». Aquest fet queda palès en la freqüència d'aparició en els qüestionaris de formes com *mançana* (4), *padrí* (8) o sobretot l'article masculí *lo* (15).

D'altra banda, els castellanismes són d'ús molt més general del que els nord-occidentals es pensen –només 4 són propis de la zona– i, per tant, no són exclusius del parlar perifèric que limita amb terres castellanoparlants i on la influència de l'adstrat semblava que hi podria tenir un paper rellevant.

L'anàlisi de tots els significants posa en evidència que encara són massa (62) els que han estat bandejats en el procés codificador de la llengua i que de les formes admeses, majoritàriament lèxiques, no són pas gaires les que no condueixen a penalitzar el dialecte. Són casos excepcionals en aquest sentit *caragol*, *sípia* –i en aquest cas amb incongruències entre el DIEC2 i la PEOLC-Lèxic– i *adés*.

Però vegem-ho amb una mica més de detall segons els diversos components gramaticals. Dels 43 elements del nivell lèxic, 24 tenen cabuda al DIEC2; ara bé, només 7 constitueixen la forma 'preferent' davant de possibles sinònims, o bé compten amb una definició pròpia. Els 16 restants són remesos a altres formes que cal entendre com a 'preferents'. Veiem, doncs, com el nord-occidental lleidatà ha entrat a formar part –tot i que amb certa timidesa podríem dir– de la

¹⁷⁹ Montoya (2006b: 22) fa una reflexió interessant sobre aquesta emblematització que alguns parlants o institucions fan de les seues llengües o varietats lingüístiques: «les formes gràfiques de les llengües han acabat esdevenint símbols de les mateixes llengües tot i ser aquestes uns productes bàsicament orals». Ell posa d'exemple el caràcter simbòlic que sovint s'ha atribuït a la lletra ñ per al castellà. Per analogia podríem dir que és el mateix que fan alguns ponentins a l'hora d'emblematitzar la vocal *e* (oberta), tal com hem vist a 3.1.7.5. § 4.

llengua normativa. Una altra cosa és la seua aparició en l'estàndard. I és que la consignació dels dos membres de geosinònims entre les respostes dels informants (*roig/vermell, espill/mirall, botella/ampolla, etc.*) es justificaria per la convivència en l'imaginari dels parlants de les formes locals estàndards al costat de les de l'estàndard oriental. Això pot portar a pensar que les solucions centrals guanyen terreny no només en l'ús de la llengua sinó també en la representació social del parlar. És allò que Ulldemolins (2020: 156-157) conclou a propòsit d'un estudi sobre la implementació de les formes estàndards tortosines. Al capdavant, la simple aparició de variants al·lòctones en un qüestionari que té poc a veure amb la normativa denota la infravaloració del mot propi davant les formes estàndards centrals, que són les formes prestigiades i que, tal com han dit diversos autors –Massanell (2011), Valls (2013), Ulldemolins (2018)–, denota un procés d'anivellament lingüístic difícilment reversible.

A banda dels significants a nivell lèxic ja incorporats en la codificació lingüística per l'IEC, n'hi ha 19 que n'han quedat exclosos,¹⁸⁰ si bé 11 d'aquests són recollits pel DCVB i la majoria –14 concretament–, són considerats lleidatanismes pels autors de *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*. En aquest aspecte, no es tractaria tant de qüestionar-se l'admissió de *badejo* o *petitanyo*, com és obvi, però potser caldria començar a plantejar-se la incorporació de mots clarament documentats i amb certa tradició, com *galleta* (Veny 1998: 93) i *sisquere* (Massanell 2017), o bé d'altres amb un ús més recent però clarament expansiu, com *xampú* o especialment *ked* (o *quet*), tenint en compte el que ha succeït amb *bambes*.

Quant a la morfologia, destaca el baix nombre d'elements escrits (10). Ara bé, si bé és cert que en l'imaginari lingüístic dels parlants sempre és més fàcil que hi apareguin elements lèxics (o fonètics confosos amb lèxics), no és menys cert que aquest baix resultat posi de manifest la pèrdua de trets patrimonials adés anunciada (veg. 4.1.2 i 4.1.3). De les 10 característiques morfològiques consignades pels informants com a emblemes del seu parlar, només el possessiu *meua, teua, seua* té cabuda a la GIEC en registres formals, potser perquè en el fons es tracta d'una variant pancatalana (Sistac 1991: 41), que, a més,

¹⁸⁰ Sempre m'estic referint a l'accepció consignada pels informants.

constitueix l'única forma del possessiu tònic que recull la GNV. La resta de significants previstos per l'IEC (4) són clarament relegats als registres informals, tret de *dis-me*, del qual a la GIEC només es fa una descripció¹⁸¹ –igual com es fa a la GNV. És cert, però, que també es consignen formes compartides amb altres variants, que es recullen i es documenten al DCVB, i en alguns casos es descriuen com a dialectals. Sobta especialment el cas del demostratiu *aquestos*, que apareix en totes les obres de referència excepte en les de l'IEC. La seua omissió a la GIEC contrasta amb la referència en l'oralitat que fa la PEOLC-Morfologia (p. 19) i sobretot amb el reconeixement que en fa com a «variant formal» l'altra gramàtica prescriptiva, la GNV (p. 133). De fet, diversos dels trets no previstos per l'IEC sí que ho són per l'AVL, tot i que no sempre se'n fa una prescripció (p. ex. *ma*) o fins i tot no són considerats com a trets nord-occidentals (p. ex. *lo*). El que és més rellevant sens dubte és que en un 'diccionari' elaborat en forma de «l·listat de vocabulari lleidatà» (Massip *et al.* 2010: 14) com és *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*, hi apareguin 9 dels 10 trets morfològics estudiats.

Dels 27 elements que configuren el corpus fonètic, només 6 apareixen al DIEC2 i encara d'aquests únicament 2 són les formes 'preferents', que són dues formes controvertides (*caragol* i *sípia*). La resta constitueixen diversos processos vocàlics i consonàntics que, tot i ser documentats històricament (DEcat, DCVB), no han tingut cabuda encara en la normativa, ni escrita ni oral. És evident que cap manual prescriptiu pot –ni ha de fer-ho– recollir totes les variants fonètiques d'una mateixa paraula –com tampoc les morfològiques– per molt polimòrfic que es pretengui que sigui, sobretot si tenim en compte que de vegades les possibilitats són múltiples (p. ex. *aurecoc*, *abrecoc...*). En paraules de Pradilla (2018), «hi ha d'haver uns límits en la selecció». Ara bé, la PEOLC pràcticament no n'admet cap en registres formals. És cert que, igual com fa el DCVB, són catalogats de col·loquialismes o vulgarismes. Aquests no són en cap cas compartits amb el valencià, atès que dels 27 només un apareix al DNV (*desunflar*). En canvi, sí que esdevenen trets clarament lleidatans per tal com tots llevat d'un (*enquitjar*) els recull *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*.

¹⁸¹ Recordem que la PEOLC-Morfologia (p. 35) el relega als registres informals d'alguns parlars valencians.

Finalment, dels 4 castellanismes considerats exclusius de la varietat local, cap d'ells és admès per les acadèmies, ni per l'IEC ni per l'AVL. No obstant això, tots apareixen a *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català* i, consegüentment, són percebuts com a lleidatanismes.

Per tot plegat, podem concloure que, atenent les darreres investigacions realitzades (Massanell 2011 i Valls 2013), hi ha una manca d'ajustament entre les formes lingüístiques que els parlants del lleidatà, com a subdialecte del nord-occidental, identifiquen i, per tant, senten com a representatives de la seua varietat local, i l'ús real que en fan.¹⁸²

¹⁸² Una altra cosa serien les formes pròpies nord-occidentals usades pels parlants però que no són sentides com a representatives de la varietat i que, per tant, els passen desapercebudes. Algunes mostres lèxiques en podrien ser *timó*, *xop* i *melic*. De fet, segons Turull (1990: 204), «ningú no diu *farigola* o *pollancre*, a Lleida, i són legió els qui ignoren i tot què deu ser el *llombrígol*».

5. Conclusions

Vist que aquesta contribució ha presentat des del primer moment interessos polièdrics, em veig obligada a aportar conclusions diverses en apartats diferents. N'he dit conclusions a allò que en realitat només pretén ser el resum d'una primera aproximació al món de les representacions socials i els sentiments cap a la llengua. Una aproximació que, expressat de manera sumària, prové de l'experiència de la recollida de dades en ella mateixa –focalitzada especialment en el treball de camp–, de la imatge social de la llengua que parlen els informants dels sis municipis seleccionats per a l'estudi, incloent-hi una anàlisi més lingüística del corpus de mots vinculats directament al codi, i de quina forma altres elements –identitat, nom de la llengua, etc.– contribueixen a agreujar la incomoditat amb què poden arribar a viure la llengua els parlants d'aquests territoris perifèrics i fronterers. Havent arribat fins aquí, reflexionaré en veu alta al voltant de la manera com en la meua opinió es podria actuar per contribuir al benestar lingüístic d'aquesta comunitat de parla.

Goso anticipar-me a afirmar que els objectius marcats en un principi han estat assolits i que, així mateix, les hipòtesis i subhipòtesis plantejades inicialment han quedat confirmades. Soc conscient, però, que el fet d'haver tractat pluridisciplinàriament el camp d'estudi ha limitat l'aprofundiment d'alguns aspectes no menys interessants, però també em consta que aquesta tesi suposa un primer pas en l'estudi de les representacions socials i els sentiments vinculats a la llengua catalana. Confio que, malgrat totes les limitacions, l'esforç que comporta trepitjar camins encara massa verges permeti tenir en consideració aquesta interpretació de les dades i la proposta de lectura que en resulta, que, per descomptat, no té per què ser l'única. Queda clar, doncs, que s'han obert diverses línies de recerca en les quals resta molta tasca per endavant.

5.1. L'experiència investigadora

Enceto aquest apartat amb la pregunta que qualsevol investigador en treball de camp s'hauria de formular i que personalment m'he fet en més d'una ocasió: «How much of my own private history and biases do or must bleed (perhaps an apt metaphor for the embodied nature of research) into and out of my professional persona?» (Prior 2016: ix). En aquest sentit, el mateix autor explica com estudis recents han conclòs que tota investigació i la seua representació, malgrat les afirmacions teòriques i empíriques més convincents, continuen sent inevitablement parcials i perspectives. I és que Prior ja ho adverteix (2016: 2): «Emotion is omnipresent». Així doncs caldrà tenir present sempre aquestes consideracions.

Tradicionalment l'expertesa de l'investigador davant d'un treball de camp de les característiques descrites es troba en la combinació d'habilitats encontrades i complementàries alhora. La recerca, com a tasca científica, demana un treball descriptiu, exhaustiu, objectiu, sistemàtic... que permeti explicar fenòmens per tal d'obtenir prediccions contrastables de la realitat i elaborar teories que relacionin aquests fenòmens d'una manera conscient. Aquest és l'exercici que he cercat en tot moment.

Ara bé, el treball de camp amb persones requereix qualitats humanes com ara tenir capacitat d'escolta, saber trobar el to de veu adient i les paraules adequades en cada moment, oferir confortabilitat i confiança a l'informant, ser capaç de reconduir amablement una conversa que es desvia, o de truncar-la a temps quan pot generar un malestar innecessari. Calen dosis de paciència en molts moments, sang freda i temprança en d'altres, perquè tan important és l'observació del participant com les seues històries de vida. Certament rere cada informant hi ha una trajectòria, hi ha unes vivències, hi ha uns sentiments que he volgut fer brollar.

L'investigador, per la seua banda, no és aliè al que ocorre al seu voltant i sovint pot empatitzar amb l'informant; malgrat això, ha de saber-hi trobar la justa

mesura per tal que la seua relació amb la gent que estudia no encavalqui els vincles professionals amb els personals. El repte personal està servit, sobretot si tenim en compte que també som «individus que ens trobem inserits en una societat que pateix per la nostra llengua» (Sistac 2016: 41).¹⁸³ I havent aconseguit aquest propòsit i superada la jornada, l'investigador pot recórrer al quadern de notes i expressar-s'hi lliurement. I així ha estat.

El treball de camp aplicat als sentiments és doblement qüestionat, fins i tot per la mateixa comunitat acadèmica. La *intervenció* de l'investigador no només *no* hauria de ser externa sinó que *no* ho pot ser (Albertín 2005: 91). L'empatia amb l'entrevistat i l'autoreflexivitat hi tenen un paper important.

Un cop obtinguda tota la mostra, la sensació global és d'esgotament físic i sobretot anímic; però l'experiència personal, que en algun moment havia pogut resultar àrdua i molt delicada, acaba esdevenint sens dubte satisfactiu i del tot enriquidora.

A més, havent realitzat el buidatge de les dades, m'he adonat que la recollida del corpus ha estat molt exitosa, tant pel que fa als qüestionaris com pel que té a veure amb les entrevistes. De fet, cal deixar dit que les dades de què disposem desborden el treball finalment concebut, que, d'altra banda, ha requerit una anàlisi complexa i minuciosa en diverses línies de treball ben diferents: primera, la categorització, la creació de prototips, la comparació d'aquests prototips, la combinació d'altres variables (identitat, nom de la llengua, etc.); segona, l'anàlisi discursiva dels continguts de les entrevistes prèviament transcrites; tercera, la cerca dels elements lingüístics en múltiples manuals lexicogràfics i gramaticals. Molta feina feta, certament, però més encara per fer. Caldrà, doncs, en un futur no gaire llunyà continuar treballant per analitzar no només les associacions de paraules vinculades als sentiments i als comportaments dels parlants (veg. 3.4.3.1), sinó també les diverses combinacions de variables a què es presta tot aquest material, i molt especialment les entrevistes i el diari de camp elaborats.

¹⁸³ El lingüista Matthew T. Prior, que ja ha estat citat, també constata de la mateixa manera que «as a qualitative researchers, our professional activity is largely defined by investigative inquiry» (2016: ix).

5.2. La representació social de la llengua

Deia al principi, en el primer bloc d'estudi, que tots ens representem la nostra llengua d'una manera o altra mitjançant elements culturals de caràcter simbòlic, però sempre en el marc de la col·lectivitat, dels espais de relació grupals i sobretot del pensament col·lectiu. Ara bé, aquesta imatge mental pot veure's afectada segons la proximitat o la llunyania que presenten els parlars respecte al nucli a partir del qual es construeix l'estàndard i per tant també respecte a una major o menor representació formal o normativa en aquest model lingüístic. És a partir d'aquí que, arran del cas que ens ocupa, podem recuperar els resultats més destacables per mirar d'extreure'n unes conclusions generals.

Primerament, ha quedat palès que les persones a qui hem preguntat sobre la imatge de la llengua catalana s'hi han referit tant amb elements propers i interns, que formen part del seu entorn més immediat i que he vinculat a la perifèria i als dialectes, com amb elements més generals, que constitueixen l'àmbit més extern, social i públic de la llengua, que he relacionat amb el centre i amb l'estàndard. La balança, això no obstant, es decanta clarament cap als primers, fet que em permet corroborar la primera de les hipòtesis efectuades, atès que la imatge social de la llengua catalana en aquests territoris respon més a una visió particular que no pas a la idea col·lectiva de la llengua. Els parlants, doncs, redueixen d'aquesta manera els espais d'interacció a la família, als amics, al poble, al territori, a la comarca, però també al món de la pagesia, de les festes i del menjar local, i fins i tot als sentiments i a la capacitat d'estimar. Això sí, la minsa presència de l'estàndard és superior als territoris administrativament catalans, on, a més, s'apunta una tendència per la politització de la llengua al vincular-la amb mots com *independència* o *política*. Per tant, la penetració de la llengua es debilita a mesura que ens allunyem del centre, de manera que a més distància d'aquest menys influència de l'estàndard –amb l'excepció de Seròs, que dels sis municipis estudiats és l'únic en què l'estàndard supera en representativitat els dialectes.

D'això es desprèn que aquella idea de la llengua comuna basada en la percepció que el dialecte supralocal és la “llengua de veritat” es desvirtua en aquests territoris en què la parla local adquireix molta més importància. Per això, podem pensar que no només la distància amb el centre té efectes en la imatge de la llengua dels parlants sinó que també hi influeixen altres factors com la pervivència de formes de vida més tradicionals, l'*efecte frontera*, etc. D'aquí que el conjunt dels informants representi la seua llengua mitjançant termes relacionats amb la manera de viure (plats, estris, productes i animals del camp, celebracions festives, elements del seu entorn natural, etc.) o amb aquells vinculats amb els grups humans més primaris, és a dir, amb qui es relacionen i conviuen (avis, pares, fills, veïns, amics, etc.); i no només això sinó també amb la forma particular que tenen de designar aquells elements que comparteixen (p. ex. *caragol*, *segallosa*, *padrí*, etc.). Tot convida a pensar que quan els parlants d'aquests territoris es representen el seu codi lingüístic allò que més pesa és la *parole* i no pas la *langue* de Saussure.

Tanmateix, i seguint les variables que he establert en l'apartat metodològic –frontera vs. perifèria, Catalunya vs. Aragó, poble vs. ciutat, parelles de municipis–, s'observen divergències entre les representacions dels parlants limítrofs i les dels parlants perifèrics. I és que així com la imatge de la llengua dels primers, els informants de la frontera, com hem vist molt més vinculada als dialectes que a l'estàndard, sobretot es relaciona amb l'entorn més immediat de l'individu (família, feina, escola...), en el cas dels segons, els informants de la perifèria, aquesta imatge fa pensar especialment en el mateix codi lingüístic (*roig*, *nogensmenys*, *bueno*...). En el primer cas, es materialitzarien en els significats saussurians i en el segon en els significants.

Quant a la imatge del codi en funció de l'adscripció administrativa, ja he comentat que són els municipis de Catalunya aquells que mostren més vinculació amb l'estàndard (p. ex. símbols de caràcter general com l'himne, els castells o el F.C. Barcelona), tot i que aquesta vinculació sempre és quantitativament inferior que la que mostren cap al dialecte. Als municipis d'Aragó, on només llengua i cultura es relacionen amb la parla, elements propers com el nom del poble, la família i la infantesa adquireixen molt més

valor, al costat de conflicte, categoria que deixa entreveure la manera com es viu la llengua en aquests territoris.

La dualitat poble-ciutat o rural-urbà també comporta diferències a considerar en la imatge social de la llengua. A Lleida i Fraga la presència de l'estàndard és inexistent i, dintre dels elements corresponents a representacions de la proximitat, encara aquells que fan referència a la *parole* se sobreposarien als altres, els que fan referència a la *langue*. Al món de la ruralitat –Albelda, Alfarràs, Seròs i Menàrguens–, en canvi, s'opta per idees de caràcter general, especialment de símbols generals. Això demostra que la demografia i el grau d'autonomia socioeconòmica d'un municipi influeix en la manera de representar-se la llengua: els més grans i més autònoms es distancien molt més del model referencial central que no pas els municipis més petits, on la influència de l'estàndard hi deixa petjada.

En relació amb les parelles de municipis, es poden apuntar algunes apreciacions interessants, que coincideixen en bona part amb els raonaments consensuats per tot l'equip de recerca, el treball del qual, però, se centra únicament en els territoris fronterers (i no en els perifèrics no fronterers, com Lleida i Menàrguens).

- A Fraga i Seròs sembla que la frontera administrativa hi té un efecte destacat. Aquests dos municipis del Baix Cinca i del Segrià respectivament es troben força més allunyats l'un de l'altre que Albelda i Alfarràs, tant pel que fa al dialecte com pel que fa a l'estàndard. De fet, en el treball de grup constitueixen la parella de municipis sobre la qual l'*efecte frontera* té una incidència més gran. Això es podria justificar pel fet que Fraga es considera una ciutat, i encara més: la capital de la Franja, la qual cosa faria que els seus habitants comptessin amb prou autoestima per anomenar generalment *fragatí* la seua llengua. Seròs, per contra, és el municipi que es manté més a prop de l'estàndard i on, a més, la imatge social de la llengua es presenta bastant homogènia (més que a

Albelda o a Alfarràs, per exemple). Tot plegat ens permetria entendre l'oposició extrema d'aquesta parella de municipis.¹⁸⁴

- A Albelda i Alfarràs la distància pel que fa a la imatge de la llengua és inferior. Ambdós presenten un lligam més fort amb el dialecte que amb la llengua, però al poble aragonès, Albelda, és més notori que a Alfarràs. No obstant això, el vincle amb l'estàndard –força elevat al municipi del Segrià– és també més alt a Albelda que a Fraga. Al poble català, Alfarràs, les distàncies s'escurcen, per bé que també hi ha un lligam superior amb el dialecte que amb l'estàndard. En el treball de grup hem parlat d'aquesta singularitat d'Albelda, juntament amb la de Montanui. I hem deduït que la manera com els seus habitants associen el seu parlar tan a prop de l'estàndard es justificaria per la proximitat i la fluïdesa en les comunicacions d'aquests dos municipis amb la capital del Segrià.¹⁸⁵
- La parella de municipis de la perifèria, Lleida i Menàrguens, es comporta de manera molt similar. Tots dos presenten una predilecció pels dialectes i especialment pels localismes. Lleida és de totes les localitats estudiades la que suma més categories vinculades a la perifèria, dada que contrasta amb la influència que exerceix en els pobles veïns (Alfarràs, Albelda i Seròs), com acabem de veure. Això podria fer de la capital de Ponent un altre cas singular respecte de les altres capitals catalanes, on probablement la influència de l'estàndard seria superior. Lleida és –al costat de Fraga– el municipi on menys influència té la llengua estàndard i on la representació del català es presenta més vinculada als dialectes, juntament amb Menàrguens –representació perifèrica que duplica la de Fraga en tots dos casos.

A més de tot això, hem observat com en els territoris perifèrics occidentals –Lleida i Menàrguens– els elements lingüístics percebuts com a locals –això és, els trets de la llengua que els parlants consideren característics del seu parlar i que hem agrupat sota la categoria LOCALISME–, tenen una freqüència

¹⁸⁴ Vegeu també Nadal *et al.* (en premsa: 31-32).

¹⁸⁵ Vegeu també Nadal *et al.* (en premsa: 31).

d'aparició que depassa de molt tota la resta. Això indica que, al marge del model estàndard, adquireixen molt més valor en la representació social de la llengua, fins i tot més que en les zones de frontera. Als municipis de frontera estudiats – Albelda, Alfarràs, Fraga i Seròs – també hi prenen força pes, però, en tenen més els elements de caràcter antropològic i de caràcter folklòric.

En aquest sentit, doncs, i pel que fa al segon bloc de treball, es pot ratificar la hipòtesi en un principi plantejada. Els informants de Lleida i Menàrguens posen l'ull en la seua parla més que no pas en la llengua de tots, en allò que es coneix com la *parole* saussuriana. I la major part dels elements lingüístics que hi associen, en efecte, constitueixen trets exclusius de la varietat objecte d'estudi, el català nord-occidental lleidatà (86 d'un total de 135). D'aquests elements exclusivament lleidatans la majoria no tenen cabuda en la llengua normativa, això és: no són admesos per l'IEC. Ara bé, dels casos admesos la realització nord-occidental no només és perfectament admissible, sinó que en més d'una ocasió és la forma preferent, però molt probablement els parlants no en són coneixedors. Com no són coneixedors que diverses de les formes que consignen com a locals sí que són reconegudes per l'AVL.

D'altra banda, la riquesa de trets consignats pels informants, tant lèxics com morfològics i fonètics –de sintàctics només n'apareix un– podria suposar una tímida contribució variacionista en el camp de les representacions, que en el cas dels elements lingüístics locals no són res més que una manera encoberta de referir-se als mots o expressions que fan servir els parlants («aquí es diu *sisquere*» o «aquí diem *mançana* i no *poma*», etc.).

Comptat i debatut, els resultats obtinguts sobre la representació de la llengua dels informants dibuixen una clara imatge del català local: el lleidatà és vist com un *pseudocatalà*, un parlar castellanitzant amb força emblemes lingüístics. Vegem-ho amb més detall.

D'entrada, els resultats denoten una elevada presència de barbarismes provinents del castellà.¹⁸⁶ Però no podem saber si els informants són conscients que es tracta de termes infiltrats en el català o si ho desconeixen. Personalment m'inclino per la primera opció, especialment tenint en compte dades recollides en el diari de camp (veg. Annex VIII, corpus B) i respostes en el qüestionari del tipus «força castellanismes» i «intoxicació pel castellà».¹⁸⁷ El fet que hi hagi una consciència clara al respecte posaria de manifest que perceben el seu parlar com una barreja lingüística.

Tanmateix, molts dels castellanismes que els informants consignen pensant que són propis de la seua varietat lingüística local en el fons són d'ús general o si més no compartit per altres catalanoparlants del domini. Per tant, doncs, la influència de l'adstrat en aquesta zona de contacte més directe amb els territoris castellanoparlants no és tan forta com es pensen els ponentins. Només quatre d'aquests barbarismes són estrictament locals i, no havent estat inclosos ni per l'IEC ni per l'AVL, els recull *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*, la qual cosa encara contribueix més a pensar que són percebuts com a lleidatanismes.¹⁸⁸

L'altre tret definitori del parlar local són els emblemes lingüístics. I és que els parlants associen el seu geolecte a tot un seguit de mots o expressions que ells senten que els identifiquen com a individus de les Terres de Ponent. Així, la freqüència d'aparició d'elements lingüístics com *padrí*, *lo* i *mançana* han fet que constitueixin característiques pròpies fora de LOCALISME, tot i ser-ne, de localismes. De fet, l'article definit masculí *lo*, considerat tradicionalment com un dels elements diferenciadors del català nord-occidental, perviu com a emblema del parlar dels territoris estudiats i s'erigeix com a paraula senyera amb una freqüència de 15. D'aquesta manera es confirma la subhipòtesi segons

¹⁸⁶ Fet i fet, la freqüència d'aparició d'aquest tipus d'elements va provocar que no fossin inclosos a la categoria de LOCALISME perquè ja constituïen una categoria pròpia anomenada CASTELLANISME.

¹⁸⁷ També em decanto per aquesta idea perquè hi ha informants que han nomenat la seua parla *xarnego* o *catanyol*, conceptes que fan referència a un parlar enormement castellanitzat, com s'ha dit a 3.5.2.

¹⁸⁸ Això demostraria la tolerància excessiva vers els barbarismes que hi ha per part de la societat catalana en general. És en aquest sentit que Casesnoves & Mas (2015: 64) fan la crítica següent: «El conflicte lingüístic amb el castellà [...] continua senyorejant la major part dels àmbits d'ús formal».

la qual aquests elements que han entrat en desús perquè els parlants ponentins els han deixat de fer servir es mantenen en el seu ideari com a representatius de la seua parla.

De tota manera, la imatge proposada incloïa un terme controvertit: *pseudocatalà*. La decisió d'emprar-lo ve motivada per la presència d'elements lingüístics que he agrupat a *la llengua*, ja sia la varietat estàndard ja sia la varietat col·loquial, i que em condueixen a pensar que el distanciament mental respecte del centre, entès com l'espai de l'estàndard, no és complet. Dit d'una altra manera, la presència d'elements lingüístics de la llengua de tots indica que els informants identifiquen allò que parlen com una variant del català amb caràcter propi. D'aquí que al costat de formes com *xampú* o *perxi* se'n consignin d'altres com *àdhuc* o *allavontes*. Amb tot, la dada més rellevant és que dels 20 elements de la llengua estàndard (del total de 135 consignats com a elements lingüístics) n'hi ha uns quants que tenen el seu duplicat occidental perfectament admès per la codificació lingüística. M'estic referint a casos com *ampolla*, *mirall*, *ocell* i *vermell*, d'una banda, i *botella*, *espill*, *mixó* i *roig*, de l'altra. Sabent que les formes pròpies del parlar autòcton són les segones, podem pensar que el fet d'haver consignat les primeres denotaria una voluntat d'aproximació al català oriental en detriment del parlar propi encara que també aquestes formes estiguin recollides al DIEC2. Però la presència de formes com *acaronar* i *tarda* també fan pensar en una voluntat, encara que sigui minsa, de distanciament del castellà –*acariciar* i *tarde* són les formes més usuals en aquests territoris– i d'aproximació a la llengua normativa.

Per tot plegat faig la reflexió següent: el procés d'institucionalització en una fase més o menys consolidada de normalització lingüística ha potenciat la idea que la varietat estàndard havia de representar tots els catalanoparlants, si més no del Principat, tal com s'ha demostrat en estudis previs a aquest duts a terme en territoris on es parla el català central (Nadal *et al.* 2016). Però en el cas de la mostra analitzada es detecta que s'ha anat massa lluny; no és que l'escola i els mitjans no hagin fet el fet també a la perifèria, sinó que tal vegada el model imposat o difós des del centre dista massa d'aquells lectes amb què els parlants interpreten lingüísticament el seu entorn. En altres paraules: la manca

d'identificació amb la varietat irradiada –i prestigiada– deixa entreveure una actitud reivindicativa en favor del dialecte, que en el cas d'aquests territoris es tracta del nord-occidental en la seua varietat lleidatana. Ve a ser una mica el mateix efecte que succeeix entre les llengües nacionals i les llengües regionals, però malauradament els drets lingüístics que reconeix el dret universal únicament es refereixen a les llengües, no pas als dialectes, encara que aquests drets, els *drets dialectals*, també repercuteixen en el benestar lingüístic dels parlants (Nadal *et al.* 2016).

Ara bé, tal com havia plantejat inicialment, aquesta actitud reivindicativa contrasta amb la pèrdua de trets lingüístics propis en pro d'un anivellament a favor del català estàndard central. I és que, atenent a les darreres investigacions realitzades (Massanell 2011; Valls 2013), hi ha una manca d'ajustament entre les formes lingüístiques que els parlants del lleidatà, com a subdialecte del nord-occidental, identifiquen i, per tant, senten com a representatives de la seua varietat local, i l'ús real que en fan.¹⁸⁹

Els resultats conviden a pensar que, d'una banda, els parlants deixen d'emprar els trets lingüístics propis perquè o bé no els senten ni els veuen escrits o bé estan estigmatitzats socialment, no perquè ells no els tinguin presents. I, d'altra banda, que determinats corrents lleidatanistes contribueixen a vindicar-los com a emblemes lingüístics *folkloritzants* de Ponent. M'estic referint a la sèrie televisiva *Lo Cartanyà*, al *Diccionari Lleidatà-Català* i a personatges públics com lo Pau de Ponts i el Sr. Postu, de Postureig de Lleida.

El problema que aquest tipus d'iniciatives plantegen és la forma com els lleidatans i les lleidatanes treballen la imatge de Ponent i la seua particularitat lingüística. I és que ho fan sistemàticament des de la comicitat i la paròdia, d'aquí que la ciutadania els segueix perquè li «fa gràcia».¹⁹⁰ Se senten identificats amb tot un seguit d'estereotips: el pagès, el caragol, el tractor i molt especialment la manera de parlar. Una manera molt estigmatitzada (grollera,

¹⁸⁹ Una altra cosa serien les formes pròpies nord-occidentals usades pels parlants però que no són sentides com a representatives de la varietat i, per tant, els passen desapercebudes. Algunes mostres lèxiques en podrien ser *timó*, *xop* i *melic*. De fet, segons Turull (1990: 204), «ningú no diu *farigola* o *pollancre*, a Lleida, i són legió els qui ignoren i tot què deu ser el *llombrígol*».

¹⁹⁰ Dada extreta de l'anàlisi de les entrevistes (veg. Annex VII).

pagesívola, d'anar per casa...) per la societat catalanoparlant en general i pels mateixos ponentins. De fet, als lleidatanistes «la llengua els és indiferent, parlen català, però no en defensen la normativa» (Vallverdú 1972: 77).

El cas és que la població, sobretot la jove però també l'adulta, coneix les manifestacions externes d'aquest corrent lleidatanista, però sembla que no sempre en sàpiga els orígens ni el rerefons, ni per descomptat el perill secessionista que pot arribar a comportar.

5.3. Els sentiments lingüístics

Abans de procedir a aportar conclusions sobre aquesta qüestió, convé recordar un parell de dades importants. D'una banda, cal tenir present el valor qualitatiu d'aquesta part de la recerca –l'extreta del corpus d'entrevistes–, que en cap cas pretén ser representativa dels territoris estudiats (el nombre de persones entrevistades per a cada municipi –màxim sis i mínim dos– és certament reduït). I, d'altra banda, el fet que la majoria dels informants dels territoris aragonesos, Albelda i Fraga, mostrin certa sensibilitat i militància per la llengua (quatre de sis) –altrament es neguen a respondre una entrevista com l'emprada per a aquesta investigació– pot haver esbiaixat un xic els resultats. Això no obstant, en el seu moment va ser considerat pertinent per part del grup de recerca donar veu a aquestes persones en la mesura que també formen part de les poblacions estudiades. Caldrà, doncs, prendre aquestes conclusions com unes primeres orientacions en l'àmbit de les emocions i els sentiments lingüístics en les zones objecte d'estudi.

Fet aquest preàmbul, recordem el punt de partida. Inicialment ens havíem preguntat quina incidència tenen els sentiments sobre la llengua i la llengua sobre els sentiments, si és que s'hi pot establir connexions. Per comprovar si efectivament el nostre codi lingüístic toca les fibres del cor he hagut de formular la pregunta sense embuts: *Es pot estimar una llengua?* La resposta assertiva em permet afirmar amb vehemència que sí que es possible estimar una llengua. I això és així perquè aquesta és vista i interpretada com un element que va molt més enllà de ser un mitjà de comunicació. «La llengua és un sentiment» per a diversos informants, i no pas pocs. La llengua, com a sistema socialment compartit i ens multidimensional, s'immisceix en molts aspectes de la vida que desperten alegria, orgull, tendresa, coratge, fortalesa, confiança, esperança..., però també tristesa, enuig, dolor, impotència, frustració, desengany... Existeix, doncs, un sentiment d'estimació cap al codi lingüístic que els parlants consideren seu, aquell element íntim i infranquejable de què sempre han estat dotats i que és mitjançant el qual que no només es comuniquen amb els altres sinó que poden pensar i interpretar el seu entorn. Tot amb tot, els sentiments

també interfereixen en la llengua, i en la forma com la percebem i com la vivim, atès que allò que sentim pot arribar a repercutir directament en el codi lingüístic, sia visibilitzant-lo sia modificant-lo sia ocultant-lo.

La vinculació emocional que es deriva de la relació entre individu i llengua explicaria el batibull de sentiments que afloren en territoris allunyats del centre difusor del model lingüístic, on queda clar que la llengua es viu ben intensament (més que als territoris més *centrals*?) i de maneres molts diverses a causa de motius ben diferents també. Amb tot, els informants corroboren una altra de les tesis inicialment plantejades: davant d'una hipotètica desaparició de la seua llengua –desaparició pretesament intencionada: *Com et sentiries si fessin desaparèixer el català?*– els entrevistats confessen que experimentarien emocions i sentiments negatius («negatius totalment»).

Val a dir, però, que quan es planteja aquesta qüestió a la majoria dels informants –tant del corpus A com del corpus B– adopten una actitud escèptica en un primer moment. Ara bé, la insistència per aconseguir que es posin en la situació plantejada permet esgarrapar respostes de contingut emotiu. De tota manera, es fa palesa la manca de vocabulari per descriure allò que brolla de dins, especialment si es tracta d'evocar emocions i sentiments. És llavors quan recorren a un altre tipus d'aclariments en què sovint hi ha un component actitudinal.

Així mateix, la diversitat intralingüística gaudeix de l'acceptació general per part de tots els informants. Per ells, és important mantenir les maneres locals de parlar perquè «enriqueix el llenguatge» i «la gent s'implica més sentimentalment en això, ho veu més proper». Ara bé, així com admeten que els agrada el seu català, es nota que darrere d'aquesta afirmació no hi ha grans reflexions entorn a la seua varietat dialectal. I, a pesar que sobre la llengua sí que s'han fet declaracions afectives («el català jo el trobo molt romàntic i molt poètic [...] el trobo molt maco; m'agrada molt»), sobre el seu geolecte no fan declaracions tan manifestes.

Una altra qüestió interessant ha resultat ser el reconeixement generalitzat que el català local dels municipis estudiats es perd. Es perd a Albelda i es perd a Fraga, però també es perd a Seròs, a Menàrguens i a Lleida. Aquest fet explicaria que els informants tenen consciència del procés de desdialectalització i anivellament que viu el català nord-occidental lleidatà: a la Franja, probablement per la influència demolidora del castellà («I no s'hauria de perdre. I es perd perquè estem totalment integrats amb el castellà»); a la perifèria no fronterera per la pressió centrípeta del català central («Intento no utilitzar el *dentiste* i totes aquestes coses»; «Jo diria que bàsicament faig anar una mena d'estàndard, més que no pas el dialecte d'aquí»). Tant és així que la informant més jove, de la capital del Segrià, fa la següent confessió quan se li demana quines característiques del lleidatà manté: «És que no sé ni quines coses són».

A més, cal sumar-hi el canvi d'estil de vida que també descriuen diversos informants i que comporta una pèrdua important del lèxic i expressions del món rural: «Se perd lo nom de les eines, se perd lo nom del conreu, se perd lo nom de com se treballa...». I tots els que ho comenten se'n lamenten («Jo considero que és una de les coses que la gent que ho té no ho hauria de perdre per re»), la qual cosa evidencia un clar sentiment de melangia i tristesa («Tot lo que é pèrdua é tristor»). Tal vegada per això hi ha una sensibilitat més marcada en els territoris perifèrics i fronterers: «Al cap i a la fi, tu quan veus algo que estàs a punt de perdre t'aferres més a ell».

Ara bé, els sentiments afloren en circumstàncies molt diverses més enllà del perill que suposa l'extinció de la llengua o la pèrdua de trets lingüístics locals. Hem vist com un idioma s'associa a factors com la identitat, i que aquesta identitat moltes vegades té a veure amb el nom de la llengua. També hem observat com el folklore i la paròdia poden contribuir a degradar el valor de la parla. I encara més: les decisions polítiques, els moviments socials vigents i les vivències quotidianes són temes recurrents quan es pregunta sobre la llengua. Per tot plegat, ens adonem que analitzar la vinculació emocional que els parlants tenen amb la seua llengua suposa haver de tractar tots aquests aspectes. I és que cadascun d'ells desperta uns sentiments determinats, que afloren en les situacions més inesperades.

A propòsit d'aquesta recerca, la llengua catalana ha posat de manifest una polifonia de veus i sentiments en dansa, que tot seguit passo a descriure més detalladament, atès que, al marge de les primeres consideracions generals, em permeten establir connexions o distincions emocionals en funció de criteris diversos. En aquest sentit, reprenc l'agrupació inicialment establerta segons la qual podem analitzar els sentiments a partir de diverses variables vinculades a factors territorials.

En primer lloc, es poden establir diferències entre el corpus A, és a dir, els informants dels municipis limítrofs, aquells que es troben a banda i banda de la frontera interautonòmica, que són Albelda, Alfarràs, Fraga i Seròs, i els informants del corpus B, és a dir, dels municipis perifèrics no limítrofs, per tant, Lleida i Menàrguens.

Una primera observació té a veure amb la mateixa presa de contacte amb els territoris. Tot i que podia semblar que l'hostilitat vindria de la banda aragonesa per tal com la població està una mica tipa que els vinguin a interrogar sobre el català *en* i *d'*aquests territoris, la realitat ha demostrat que parlar de llengua i emoció incomoda més d'una persona. I és que a Seròs i Alfarràs, tant o més que a Fraga i Albelda, he experimentat cert rebuig a l'hora de dur a terme el treball de camp, a diferència del que he viscut a Lleida i Menàrguens. Sembla, doncs, que als territoris limítrofs la qüestió de la llengua, i encara més si es relaciona amb els sentiments, pot arribar a destorbar.

Per un altre costat, la proximitat entre els pobles veïns a banda i banda de la frontera catalanoaragonesa propicia les relacions humanes (de parentiu, d'amistat, etc.), però malauradament això no sempre contribueix a fer ús del català, perquè ja hem vist que molt d'ells s'intercomuniqueu en castellà. Per tant, el vincle afectiu amb la llengua que descriuen els informants del corpus A passa a un segon pla davant l'objectiu que suposa el fet de comunicar-se. Dit en altres paraules: encara que ells s'estimin la llengua catalana no veuen la necessitat d'emprar-la amb els seus veïns catalanòfons, siguin d'Aragó siguin de Catalunya.

També en aquesta àrea, la limítrofa, s'usa una diversitat més gran de glotònims per als parlars *franjolins* –tant per part dels informants dels municipis aragonesos com per parts dels catalans– més que no pas a Lleida i Menàrguens, on els informants fan ben poques referències al parlar de la Franja. Les distintes designacions de la llengua, especialment aquestes que s'empren sovint amb un to despectiu (*xapurreat, xapurriau, xarnego...*), contribueixen a provocar malestar entre els entrevistats de la zona administrativament aragonesa i a generar indiferència entre els de la zona administrativament catalana.

En segon lloc, s'observen diferències entre els que pertanyen a poblacions aragoneses i els que pertanyen a poblacions catalanes. D'antuvi, hi havia la previsió que la manera com es viu la llengua a la Franja, on suposa un cert tabú (Sistac 2012; 2017), contrastaria amb la normalitat amb què es viu a Catalunya. I en efecte així ha estat. Tot amb tot, quan s'han tret a la llum altres factors que hi entren en joc, com l'*efecte frontera* i l'aquiescència davant l'estàndard central, han aflorat preocupacions divergents o, si més no, amb un grau d'importància distint. Així, mentre als territoris aragonesos existeix cert temor per la supervivència del català a la Franja, en els territoris de Catalunya el patiment –sovint de forma inconscient– no és tant per la llengua sinó per la variant dialectal, el nord-occidental lleidatà. En efecte, el no reconeixement jurídic del català a l'Aragó provoca situacions quotidianes no sempre agradables, i la poca presència del nord-occidental en l'estàndard genera estereotips i prejudicis lingüístics difícils de desarrelar. Recapitulant, doncs, es poden abstroure les següents tendències:

- S'observen dues actituds prou marcades davant la qüestió lingüística en funció del territori: la sensibilitat per la llengua a Fraga i Albelda contrasta amb la despreocupació per aquesta a Seròs, Alfarràs, Lleida i Menàrguens. En efecte, en les poblacions aragoneses hi ha una inquietud real per l'ús i la pervivència de la llengua –altrament els habitants es neguen a respondre entrevistes d'aquestes característiques. En el cas de les entrevistes a Seròs, Alfarràs, Lleida i Menàrguens es detecta cert immobilisme, poca o gens preocupació per la llengua, sembla que no s'hi valori la llengua pròpia, o si més no es

valori menys. En particular la gent jove no ho fa pràcticament gens, ja que no ha viscut ni hi veu cap risc imminent en relació amb el català (creu que és més aviat un afer d'èpoques passades). En canvi, a les localitats aragoneses, com que hi ha hagut una ofensiva real contra la llengua, qui hi ha estat sensibilitzat s'hi ha mobilitzat, i no poques vegades. La mostra palesa, doncs, més militància.

- Existeix una necessitat real d'expressar-se sobre la qüestió lingüística a la banda aragonesa del territori, fet que al mateix temps explicaria que les seues entrevistes siguin les més llargues.¹⁹¹ Per contra, algunes de les dutes a terme en territori català (especialment a Seròs i Alfarràs) són poc fructíferes. Atès que el tipus d'entrevista emprat no compta amb preguntes concretes sinó amb eixos temàtics que cal anar desgranant, de vegades l'informant pot passar-los per alt amb respostes breus, que denoten una manca d'interès i sobretot de reflexió prèvia. Aquestes són sens dubte les entrevistes més breus, ja que l'entrevistat no només no desenvolupa les seues tesis i arguments –perquè és evident que hi té poc a dir– sinó perquè no hi té una idea preconcebuda, i insistir-hi pot arribar a incomodar-lo.

- La percepció de la variant dialectal a banda i banda de la frontera interautonòmica genera més conversa a Catalunya, sobretot a Lleida i Menàrguens, que no pas als municipis aragonesos, on també es fan ressò de com és vist el lleidatà pel conjunt de la societat catalana. Una percepció que contribueix a perpetuar un determinat complex d'inferioritat, una baixa autoestima o fins i tot un cert sentiment d'autoodi.

¹⁹¹ Vull incidir novament en el fet que hi ha tres entrevistes, de Fraga, A-JMo8, A-MZo9 i A-JL10, especialment destacables en matèria de sentiments. En particular, la primera informant, molt molt commoguda, va mostrar-me explícitament la seua gratitud per haver-li concedit l'oportunitat de desfogar-se sobre un tema del qual en la seua quotidianitat no pot parlar. A Lleida, on vaig trobar ajut per moltes bandes, també vaig rebre agraïments diversos per permetre'ls expressar-se a propòsit sobretot de la seua variant dialectal (veg. Annex VIII).

Del que s'ha dit fins ara es desprèn que la llengua és viscuda amb un determinat grau de malestar en tots dos territoris: a la zona de la comunitat aragonesa hi ha un patiment per la preservació de la llengua, mentre que a la zona de la comunitat catalana té lloc una preocupació relacionada amb la variant dialectal.

En tercer lloc, hi ha també qüestions a destacar que discerneixen entre els individus d'aquells municipis grans, considerats nuclis urbans, com Lleida i Fraga, i els d'aquells més petits, considerats rurals, com Albelda, Alfarràs, Seròs i Menàrguens. Es tracta de diferències respecte del nom de la llengua aplicat a la varietat local. Així, mentre a Lleida i Fraga les denominacions de les parles respectives, això és *lleidatà* i *fragatí*, adquireixen un valor important, a la resta de poblacions aquestes designacions escassament es pronuncien (tot just *albeldà*, *albeldense*, *alfarresenc* i *serosà*, però en cap cas *menarguí*). Pel que fa a l'etiqueta *fragatí*, es detecta una voluntat –segons les declaracions dels informants– secessionista per part d'un sector de la població de Fraga. L'associació Amics de Fraga s'ha apoderat del nom i recordem que el seu lema era “El fragatí no é català”. En el cas de la denominació *lleidatà*, també ha existit un afany de distanciar aquest geolecte del català amb projectes espanyolitzadors com el leridanismo.

I en darrer i quart lloc, val a dir que són poques les diferències que s'entreveuen entre els municipis classificats inicialment com a grans, mitjans i petits, així com també són mínimes les aportacions que es poden fer per a cadascuna d'aquestes poblacions. Potser convé destacar que en una de les localitats més menudes, Menàrguens, la qüestió lingüística és pràcticament indestruïble dels esdeveniments viscuts l'1 d'octubre del 2017. Aquella jornada, en què hi va haver importants càrregues policials al centre de la vila contra els ciutadans que havien anat a votar, es recorda amb molt dolor, tristesa i ràbia. Això explica que a l'hora de preguntar per la llengua en aquest municipi hi hagi informants que exterioritzin emocions diverses, que van des de proferir alguna blasfèmia fins a desprendre més d'una llàgrima.

D'altra banda, hi hauria altres factors a tenir en consideració, com són l'edat, el sexe i el nivell d'instrucció dels informants. Dels tres grups d'edat, són els joves i

els adults aquells que presenten més dificultats per imaginar-se un futur sense la llengua catalana, per bé que també hi ha algun informant escèptic entre els grans. És possible que aquests darrers siguin més capaços d'imaginar la desaparició del català perquè han viscut la repressió lingüística durant el franquisme i, a més, no han après el català a l'escola, mentre que els altres informants són ja fills de la normalització i la immersió lingüístiques.¹⁹²

Quant al sexe, val a dir que no s'observen pràcticament diferències importants entre les reaccions emocionals dels homes i les de les dones, per bé que les d'aquestes darreres són lleugerament superiors. Fora massa agosarat afirmar que existeix més afecció a la llengua per part d'aquestes segones per tal com, en general, la sensibilitat és una qualitat que predomina en el gènere femení («De media, las mujeres son más sensibles que los hombres y también són más cordiales y más aprensivas o ansiosas», Ruiz de Elvira 2012).

El nivell d'estudis, finalment, tampoc no sembla que pugui influir en la manera com se sent i es viu la llengua en els territoris estudiats. Podríem dir, a tot estirar, que aquells individus amb una formació més elevada, els classificats en el grup d'estudis superiors, en general compten amb més recursos lèxics per descriure aquelles sensacions que experimenten –o creuen que experimentarien en cas que fessin desaparèixer el català– i, per tant, són els que més incideixen a l'hora de descriure aquesta qüestió, per bé que això no afecta el grau d'intensitat de les emocions i els sentiments.

En suma, encara que no disposéssim d'una declaració explícita d'estimació o afecte cap a la nostra llengua, ha quedat més que provat que aquesta, indestruïble d'elements col·lectius als quals s'associa però sobretot dels més propers, ens sacseja contínuament. A uns més i a d'altres menys (n'hi ha que tenen anècdotes lingüístiques còmiques a explicar; n'hi ha que les tenen tràgiques), a uns sacseja d'una manera a d'altres d'una altra (p. ex. el glotònim

¹⁹² El meu pensament coincideix amb el d'Enric Larreula: «Aquesta circumstància ajudaria a explicar per què en els territoris culturalment catalans on no existeix en el subconscient col·lectiu la memòria històrica de prohibició, persecució i marginació lingüística, la quantitat de persones que pateixen davant la indiscutible substitució lingüística que també s'hi dona, és molt menor» (Larreula 2002: 30).

LAPAO per una banda enutja, per una altra fa riure), però davant el risc de pèrdua no hi ha dubte que irrompen les emocions i els sentiments més negatius.

Ara bé, també havia apuntat que allò que senten els individus és capaç d'influir sobre la llengua. Però quina incidència realment poden tenir els sentiments sobre l'instrument que fem servir per parlar i interpretar el món que ens envolta? Ho hem vist: la impotència, la irritació, la humiliació, l'enyor, la tenacitat... poden moure els parlants d'aquests territoris a actuar en benefici del català; ans també el menyspreu, el sofriment, la vergonya, la vulnerabilitat... actuen a voltes en favor de la renúncia de la nostra llengua. Perquè si com afirma Montoya (2006b: 30) «el sentiment de prestigi d'una llengua provoca orgull en els seus usuaris», el sentiment de desprestigi cap a un idioma o una varietat lingüística pot conduir a tot el contrari.

5.4. La complexitat incrementada en els territoris perifèrics i fronterers

Abans de procedir amb més conclusions em veig amb la necessitat d'explicar per què la complexitat s'intensifica en la zona estudiada. De la vasta extensió del territori que abraça la varietat nord-occidental de la llengua catalana –aquella que es troba immersa en un procés de desdialectalització i anivellament sense precedents– és la regió de Ponent amb capitalitat a la ciutat de Lleida la que n'esdevé el centre vertebrador de tot aquest territori. La zona compresa en un centenar de quilòmetres al voltant d'aquesta ciutat aglutina una munió de característiques –històriques, polítiques, econòmiques, lingüístiques– que han conduït a parlar del *fet diferencial lleidatà*, o bé d'«una realitat particular dins el país» (Casals 2017: 42). I és que de totes les ciutats catalanes ha estat Lleida –juntament amb Tortosa– la que ha experimentat més pressions centrífugues com a objectius clau en l'intent de fragmentació de la unitat lingüística dins d'una estratègia política de desmembrament.

Ara bé, a diferència de com s'ha afrontat l'excentricitat a les Terres de l'Ebre –situades a la cruïlla catalanoaragonesa i catalanovelenciana!¹⁹³–, a Ponent s'ha sucumbit a les pressions lingüístiques orientalizadores per tal de no renunciar a una inqüestionable catalanitat identitària.¹⁹⁴ Una catalanitat que a la Franja no ha estat pas el pal de paller que ha contribuït a preservar la varietat parlada. És per aquests motius que es feia imprescindible preguntar-se per la manera com viuen els parlants no només el retrocés de la seua parla sinó tots aquells elements amb què la vinculen.

Un cop aclarit això, passo a una altra reflexió més metodològica. Quan formulem qüestions al voltant del codi lingüístic és inevitable que ens haguem de plantejar a què ens estem referint nosaltres a l'hora de preguntar i a què s'estan referint els parlants a l'hora de respondre, a saber: als idiolectes, als

¹⁹³ D'aquí que també el parlar d'aquesta regió ebrenc a sovint es consideri «de transició entre el català nord-occidental i el sud-occidental o valencià» (Cubells 2004: 58).

¹⁹⁴ La renúncia de les formes patrimonials nord-occidentals ha quedat referenciada al llarg de tota la tesi; la defensa d'una inequívoca catalanitat de la societat de Ponent, en tot el capítol 3.1.7. L'associació entre el primer i el segon s'exposa a través de Rull (2006: 21) a la p. 71.

dialectes o a la llengua de tots –l'estàndard.¹⁹⁵ Una petita aproximació ens la concedeix el nom que li assignen. En els territoris més centrals no sembla que calgui fer gaires matisacions. És allò que el professor Nadal ha explicat en diverses ocasions: si a un individu de Girona se li pregunta què parla amb tota probabilitat respondrà que català, «mai no dirà [...] que parla *gironí*» (Nadal *et al.*, en premsa). Però als territoris més allunyats del centre i on a més la frontera administrativa té un paper important en la manera de viure i interpretar la llengua la reflexió és més que pertinent.

Així és com a Albelda, Alfarràs, Fraga, Seròs, Lleida i Menàrguens la multiplicitat de respostes pel que fa al nom de la parla –agrupades en set tipus d'etiquetes– ja ens dona idea de la diversitat de criteris coexistents. Aquesta seria una primera dada a tenir en consideració: en els territoris de la perifèria i la frontera occidental la llengua catalana adquireix designacions molt distintes, que van des del nom genèric (*català*) fins al nom de la varietat més local (p. ex. *albeldà*) passant per denominacions diatòpiques intermèdies (p. ex. *nord-occidental*) i per d'altres amb un sentit pejoratiu (p. ex. *xapurrejat*).

Tot i que *català* és el glotònim que més de la meitat dels informants fa servir, especialment els més joves, les designacions locals dels municipis aragonesos suposen la segona opció. De fet, l'elevada presència de la forma *fragatí* –és l'opció preferent a la capital de la Franja– dins d'aquest grup corrobora el seu fort arrelament en aquest municipi. Tot amb tot, em sembla interessant remarcar que no només a Albelda i a Fraga existeix una voluntat de subterfugi per esquivar el nom de *llengua catalana* sinó que també als municipis de la perifèria occidental de Catalunya hi ha qui opta per denominacions menys generals, com *nord-occidental*, o més locals, com *lleidatà* o *serosà*.

En realitat, *lleidatà* és després de *català* l'etiqueta més emprada als territoris perifèrics occidentals estudiats,¹⁹⁶ la qual cosa demostra la voluntat de fer notar el particularisme lingüístic local, com passa en el cas de *fragatí*. Per tant, a les

¹⁹⁵ És clar que, com ja s'ha fet notar, la frontera entre uns i altres és extraordinàriament difusa si tenim en compte que darrere «el que hi ha en realitat és un contínuum d'entitats lingüístiques integrades les unes dins les altres» (Nadal *et al.*, en premsa).

¹⁹⁶ Cal recordar que més d'una quarta part dels 101 informants que constitueixen la mostra del corpus B –el que correspon a Lleida i Menàrguens– no denomina *català* allò que parla.

ciutats creix aquesta tendència molt més que als pobles, on la presència de les designacions locals com *albeldà*, *serosà*, *alfarrassí* és escassa i la de *menarguï* és completament inexistent. Aquesta dada segurament té a veure amb allò que he afirmat en l'apartat anterior (5.2): als municipis més grans i més autònoms no només el model lingüístic referencial hi té menys efecte sinó que, a més, la llengua hi és anomenada amb un glotònim local. Per contra, s'observa que com més petit és el poble més establiment hi ha de la forma *català*, que a més és la majoritària. Això succeeix a Menàrguens i fins i tot a Albelda, a Aragó. Hi ha una estricta correlació inversa entre el nombre d'habitants i l'arrelament del nom *català*: Menàrguens i Albelda, Seròs, Alfarràs, Lleida; només Fraga s'aparta una mica d'aquesta tendència, perquè la forma preferent a la capital de la Franja no és *català* sinó *fragatí*, com ha quedat clar.

Finalment, les formes pejoratives del tipus *xapurreat*, més presents a Albelda que a Fraga, són minoritàries en aquests municipis *franjolins* i van completament a la baixa a mesura que s'adquireix un nivell formatiu superior. Sobta, però, que, tot i que de forma testimonial, també hi ha qui anomena *xapurreat* la seua llengua als municipis fronterers catalans –Alfarràs i Seròs–, no pas a Lleida i Menàrguens. El grau més elevat d'instrucció, en canvi, suposa una preferència per la designació local de Catalunya. Per consegüent, a l'hora d'anomenar la llengua tenir estudis superiors augmenta les capacitats per rebutjar termes connotats negativament però ben arrelats a la Franja i al mateix temps comporta la voluntat de precisar geogràficament la varietat lingüística parlada.

En un altre ordre de coses, i tal com havia intuït de bon començament en forma de subhipòtesi, hi ha una relació força directa entre el nom que els informants consignen a allò que parlen i les associacions d'idees que en fan. Això s'ha notat especialment a la capital del Segrià. Allí, els informants que donen el nom de *català* a la seua parla en general construeixen la imatge social de la llengua mitjançant mots vinculats al centre i, per tant, a l'estàndard (p. ex. Catalunya o història), mentre que els que donen noms del tipus *lleidatà* o *nord-occidental* s'escarrassen a trobar termes que, no només fan referència a la perifèria i, doncs, als dialectes (p. ex. família o infantesa), sinó també a significants, a

elements lingüístics, que ells consideren propis de la seua varietat geolectal, tant si ho són com si no ho són, i al marge de la normativa (p. ex. *acotxar* o *secla*).

La qüestió identitària encara està menys subjecta al codi lingüístic que el nom de la parla en els territoris que més disten de l'espai central de la llengua, especialment quan una frontera administrativa s'hi interposa. Dit d'una manera diferent: els efectes de la distància física i lingüística de l'estàndard central encara es mostren més clarament en les identificacions socials dels catalanoparlants d'aquests territoris que en el glotònim. Així, i malgrat que la identitat catalana és la més consignada, no arriba ni al 50 % dels vots. Les múltiples opcions exemplifiquen la voluntat de distanciar-se del centre i/o de marcar-ne matisos.

Això es produeix especialment a la zona administrativament aragonesa, i d'una manera molt notòria a Fraga, on la diversitat de respostes palesa la dificultat d'identificar-se quan es resideix en un territori adscrit a la comunitat d'Aragó de parla catalana. Tanmateix, els vincles directes amb Catalunya i per proximitat sobretot amb la ciutat de Lleida (estudis, feina, sanitat, família, amics, etc.) generen més sensibilitat pel que fa a la qüestió nacional. Aquesta sensibilitat lingüística dels informants d'Albelda i Fraga dona lloc en molts casos a la identificació nacional catalana –o si més no compartida: «aragonesa i catalana» o «fragatí i català». De fet, si bé no són ni de bon tros les opcions preferents, hi ha més informants residents a Aragó que s'identifiquen com a catalans que com a aragonesos, però la diferència és poca.

A Catalunya la identitat catalana supera de molt tota la resta i això passa sobretot en el cas concret de Seròs, que ja hem vist com era el municipi més proper al centre. Però també són majoritàriament d'identitat catalana Alfarràs i Menàrguens, en aquest ordre. Lleida, on aquesta identitat és d'igual manera la preferent, mostra una tendència cap a una identitat nova que remarca la local, lleidatà català, una identitat que creix a mesura que s'adquireix un grau d'instrucció més elevat.

Val a dir que les identificacions ideològiques, amb inclinació cap una banda o altra, es donen exclusivament a la perifèria no fronterera, això és a Lleida i a Menàrguens. Cal tenir present que la recollida del corpus B, justament el que correspon a aquests dos municipis, és del maig del 2018. Això explica, com ja s'ha comentat en diverses ocasions, que els esdeveniments polítics d'aquells temps i en especial els fets ocorreguts durant la jornada de l'1 d'octubre del 2017 condicionin aquest tipus de respostes.

A tall de recapitulació es pot afirmar que el reguitzell d'etiquetes per a anomenar la llengua –amb preeminència i majoria per la de *català*– i encara més la identitat social –amb preeminència però sense majoria per part de la identitat catalana– manifesta la manca d'analogia entre aquests dos elements. A la Franja, a diferència del que succeeix a les Terres de Lleida, l'adscripció territorial passa per davant de l'adscripció lingüística, la qual cosa autèntica la subhipòtesi vinculada amb el sentiment identitari: a la perifèria existeix una inqüestionable i ferma consciència de catalanitat, mentre que a la frontera el reconeixement de la llengua parlada no implica necessàriament lligams identitaris. Ara bé, aquesta autenticació ha estat parcial perquè la catalanitat dels ponentins presenta moltes matisacions locals. És per això que la multiplicitat i heterogeneïtat d'opcions i de matisos a banda i banda de la frontera interautonòmica em permet recuperar unes paraules pronunciades en una altra ocasió: «en la perifèria i en la frontera, les percepcions identitàries poden ser múltiples, complexes, compostes, híbrides o fins i tot difuses» (Gràcia & Sistac 2016: 166).

Aquesta necessitat de mostrar el particularisme lingüístic i identitari és coherent amb la idea que en tots aquests territoris es considera important conservar els parlars locals i en particular el propi. Una altra cosa és que a Lleida i a Menàrguens¹⁹⁷ aquesta voluntat no tingui un reflex directe en la manera com contribuir a la preservació d'aquests parlars. Però és clar, tenint en compte que hi ha una opinió força estesa –tot i que no majoritària– segons la qual la varietat lingüística local no està igual de prestigiada ni valorada socialment com la resta

¹⁹⁷ Ara només em refereixo a aquests dos municipis perquè –recordem-ho– les preguntes que fan referència a la parla local –*g* i *h*– van ser incorporades més tardanament al qüestionari per a la recollida del corpus B.

de varietats diatòpiques del català fa que alguns ponentins visquin amb cert malestar la seua relació amb la llengua que parlen.¹⁹⁸ Tant és així que un nombre gens menyspreable de parlants confessen ser capaços de canviar el seu català quan surten de la seua àrea lingüística de confort en direcció cap a Barcelona –alguns fins i tot ho fan sistemàticament–, renunciant d'aquesta manera al parlar que consideren que és important que es mantingui. Així doncs, se n'amaguen a l'hora de comunicar-se en un territori català amb una varietat diferent, amb una varietat –cal dir-ho– oriental.

És cert, no obstant això, que són més aquells que es mantenen en la seua varietat diatòpica, però hi ha prou dades per afirmar que qui més qui menys és conscient d'aquesta situació –podríem dir– anòmala, perquè ho ha vist en el seu entorn immediat.¹⁹⁹ I no només això: i és que, així com alguns ponentins es desdiiuen del lleidatà quan es desplacen, posem per cas, a la Ciutat Comtal, també alguns *franjolins* deixen d'emprar el seu parlar local (d'Albelda o de Fraga) i passen a usar el lleidatà si van a la capital del Segrià o parlen amb gent d'allà. Aquest efecte és sens dubte una conseqüència directa de la pressió centrípeta de la normativa i encara més de l'estàndard, així com de les relacions de poder que s'estableixen en qualsevol grup social.

Ningú no posa en dubte que per a la viabilitat comunicativa calguin certes restriccions; és per això que el paper de l'acadèmia i dels catalitzadors de la llengua, l'escola i sobretot els mitjans de comunicació, és clau. Ara bé, les dades demostren que hi ha hagut mancances a l'hora d'aconseguir que els ensenyants (mestres i professors de llengua catalana) donin a conèixer totes les formes recollides per l'IEC i promoguin les variants autòctones codificades; els resultats corroboren que entre el col·lectiu de traductors, correctors i escriptors hi ha encara vacil·lacions que generen cert temor a l'hora de publicar en un estàndard nord-occidental; la mostra deixa entreveure que pràcticament ningú se sent identificat amb el català de TV3, i molt menys amb la modalitat lingüística dels

¹⁹⁸ Aquest tipus d'informació és recollida al quadern de bitàcola i correspon a alguns comentaris dels informants, p. ex. «Crec que la gent no valora el nostre parlar com l'hauria de valorar» (veg. Annex VIII, Corpus B, qüestionaris)

¹⁹⁹ Aquestes dades no només es recullen al quadern de bitàcola sinó també a les entrevistes (veg. Annex VII i Annex VIII).

doblatges cinematogràfics, per bé que hi ha qui confessa que s'albira una tendència al canvi, si més no en el Telenotícies.

Això admès, convindrem també a reconèixer que en el conjunt de la ciutadania hi ha una identificació gairebé total entre norma i estàndard. La primera i més encara l'estàndard provoquen concepcions lingüístiques errònies; en general, es manté la idea que únicament preval allò que es considera *correcte* i es desconeixen conceptes com *registres*, *àmbits d'actuació*, *adequació*, *coherència*, etc. Per tant, s'imposa el català escrit ensenyat a l'escola i l'oral emprat als mitjans, particularment a la televisió.

El prestigi de les varietats orientals més properes al centre contribueix enormement a potenciar els prejudicis lingüístics i, de retruc, els estereotips. D'aquí que en l'imaginari de molts d'ells, tant si hi estan d'acord com si no, existeix una mena de jerarquia dels dialectes catalans, que situa el gironí com *la Meca* de la llengua.²⁰⁰ Així, a mesura que ens distanciem d'aquest cim i ens acostem geogràficament als territoris monolingües espanyols, les varietats diatòpiques del català van perdent valor social. Existeix, doncs, una mena de centralisme mental en el centralisme lingüístic. Capdevila (2013) ho descriu amb certa indignació:

Sempre m'ha superat l'actitud condescendent que molts parlants del català central mantenen cap als qui parlem altres dialectes. És l'actitud pròpia dels qui troben simpàtiques i divertides (per folklòriques) les maneres de parlar la llengua pròpia diferent de la seva, sempre donant per suposat que la seva varietat (el català central) és la forma «normal» de parlar català.

És una mica el mateix que ocorre amb la imitació de la *e* oberta –sovint maldestre– del parlar de gran part de les Terres de Ponent, que culmina amb la facècia *Lleide* i *lleidetà*, a la qual han fet referència moltíssims informants («Hi ha molta mofa amb l'accent de Lleida: *Lleide*; Vas a Barcelona i sempre et diuen

²⁰⁰ El passat mes de juny vaig presentar una comunicació a les I JIEH de la URV entorn d'aquesta qüestió sota el títol «Una mirada de Ponent a “la Meca” del català», sobre la qual caldrà aprofundir més endavant.

“Que ets de *Lleide*?”; «les meues nebodes sempre se’n riuen de mi: *Marione*», etc.).²⁰¹

Aquest filòleg d’Alpicat de qui suara parlava i que resideix a Manresa no només corrobora aquestes tesis sinó que inclús explica fins a quin punt poden arribar a irritar:

De tant en tant et trobes amb la situació ridícula d’haver de suportar com algú es vol fer el graciós i prova d’imitar-te fent acabar amb “e” tancada els mots femenins que s’escriuen amb una “a” final i que [...] a la part del nord-occidental propera a Lleida pronunciem amb una “e” ben oberta que, per al graciós de torn que es creu el súmmum de l’eloqüència, és impossible d’imitar. (Capdevila 2013)

Els lleidatanòfons no només són coneixedors de la mofa de què són objecte per part de parlants d’altres varietats, en particular dels orientals, sinó que en molts casos assumeixen un cert complex d’inferioritat de forma inconscient o bé segueixen deliberadament aquells que contribueixen a folkloritzar-la en forma de sèrie còmica televisiva, de diccionari humorístic, de música paròdica o de posts i mems sarcàstics a la xarxa.

²⁰¹ Aquests exemples són recollits al quadern de camp (veg. Annex VIII, Corpus B, qüestionaris).

5.5. Notes per a una reorientació en política lingüística

Hem vist com la llengua és un objecte complex. El català, com qualsevol llengua escrita, ha deixat de ser un sistema emergent que evoluciona a partir de la selecció natural i ha esdevingut «un sistema construït, un artefacte, que evoluciona a partir de la selecció artificial i, en conseqüència, amb una direcció orientada, podríem dir que clarament planificada» (Nadal *et al.*, en premsa). Aquest artefacte que es construeix perquè sigui *la llengua de tots* recolliria en una sèrie de normes totes les varietats que el componen i s'erigiria com un símbol d'una identitat col·lectiva amb la seua corresponent càrrega emocional. Aquesta llengua col·lectiva –els parlants de la qual, a diferència de les llengües primàries, no es coneixeran mai en la seua totalitat–, a més, aixopluga altres elements compartits: una història, una cultura, unes tradicions, unes formes de vida, etc. (Anderson 1991: 6).

Ara bé, també hem vist com, malgrat els intents per bastir una normativa polimòrfica i composicional –i de vehicular-la adequadament i proporcional– hi ha hagut una desatenció continuada de la varietat objecte d'anàlisi per part de l'acadèmia –i dels mitjans i l'escola–, el nord-occidental (lleidatà), que –no ho oblidem– és la varietat diatòpica que ha perdut més trets patrimonials. Aquesta desatenció ha tingut conseqüències en l'ús de les característiques que identifiquen els dialectes nord-occidentals. Ho deia Massanell (2011), ho deia Valls (2013) i ho deia Ulldemolins (2018): els parlants abdiquen de trets genuïns i adopten solucions corresponents a les variants orientals. D'aquí que el nord-occidental lleidatà actualment es trobi immers en un procés d'anivellament que podria resultar irreversible. Ara, fins i tot, amb la presència d'alguns –pocs– elements lingüístics propis de l'estàndard en la imatge social de la llengua d'alguns informants, podem constatar que aquesta suplantació tindria efectes més enllà de l'ús i es traslladaria també a les representacions col·lectives de la llengua. I és que la mera aparició de variants al·lòctones en un qüestionari en què no s'esmenta en cap moment la vinculació amb la llengua normativa demostra que hi ha parlants que tenen preferència per les formes estàndards

centrals, que, al capdavant, són les formes prestigiades.²⁰² De tota manera, certa reticència al glotònim oficial i encara més a una identitat catalana general i unívoca posa de manifest les reivindicacions dels parlants nord-occidentals de les Terres de Ponent.

La contradicció entre la renúncia a l'ús i la reclamació representativa d'aquesta varietat nord-occidental posa els parlants en una situació doblement compromesa: són víctimes i responsables amb els parlants del català oriental del malestar lingüístic a què diàriament han de fer front. I és que no existeix una desafecció a la llengua, i encara menys a la catalanitat, però sí que han assumit en un grau determinat un cert complex d'inferioritat per la variant pròpia, que unes vegades frega un autoodi inconscient que es visibilitza a l'hora d'amagar-la quan se surt del territoris de parla nord-occidental, i que, d'altres, els porta a vindicar-la de manera humorística i/o folklòrica.

I això passa perquè només es mira cap a una direcció, cap a Llevant. Perquè, al capdavant, al sud les diferències realment escassegen. I no són pocs els informants que han fet constar que en més d'una ocasió els han pres per valencians: «A mi m'han confós moltes vegades amb valenciana o tortosina» explicava l'entrevistada B-OGO1.²⁰³ I, de fet, les formes lingüístiques que viuen en l'imaginari col·lectiu dels ponentins coincideixen en gran part amb les valencianes, que sovint sí que són recollides per l'Acadèmia Valenciana. Aquesta constatació, «la gairebé identitat de solucions que presenta el català nord-occidental i el valencià» no és nova; ja l'havia efectuat Ferrando (1992: 68). És en aquest sentit que es denoten algunes dissonàncies institucionals reflectides en determinades formes del repertori lingüístic estudiat (p. ex. *carrincló*, *barco*, *carinyo*, *aquestos*).

Aquesta manca de consens entre l'IEC i l'AVL agreuja la situació lingüística dels parlants nord-occidentals que, per una banda, segueixen a ulls clucs les prescripcions centralistes fruit de la macrocefàlia barcelonina però que al seu

²⁰² Podríem atribuir aquest fet a allò que Montoya (2006b: 10) anomena una planificació *espontània* o *informal* –dins de la planificació *explícita* i *deliberada*, però– que afectaria els parlants de les varietats del català menys prestigiades, atès que voldrien imitar de manera inconscient el parlar d'una elit social com a signe d'ascens social.

²⁰³ Veg. la seua entrevista a l'Annex VII, corpus B.

torn contribueixen a desdialectalitzar la seua varietat i, per altra, ignoren les prescripcions valencianes que es limiten al territori estricte del País Valencià però que els permetrien preservar trets lingüístics que han començat a estar en desús. És per això que Sistac (1991: 43) fa el següent advertiment:

El més important és que les autoritats lingüístiques despenalitzin el dialecte, especialment en tots aquells aspectes en què s'acosta a la seua variant germana del sud, per facilitar-ne la confluència i transdialectalització. La resta està en mans dels mitjans de comunicació de masses, els únics capaços de saltar fronteres administratives.

Certament, la pèrdua de trets patrimonials nord-occidentals no és només deguda a l'Institut perquè l'estàndard és fruit de l'ús i no de les normes. Cal doncs reconsiderar l'aportació nord-occidental a l'estàndard, tal com es ve demanant des de fa més de tres dècades (Turull 2020). Una major presència d'aquesta varietat en l'estàndard contribuiria a cohesionar els territoris catalanòfons influïts per dues institucions no sempre coincidents. Ja ho anunciava Ferrando (1992: 69) fa vora una trentena d'anys:

Els catalans orientals s'adonarien que el valencià és tan català com el català nord-occidental, els valencians s'adonarien que el valencià és tan català com el català nord-occidental, i els uns i els altres, que tot és una variació enriquidora d'una mateixa llengua.

És doncs un peix que es mossega la cua: normativa i estàndard, estàndard i normativa. Però tornem al punt de partida, perquè no podem perdre de vista que es tracta d'acostar la *langue* a la *parole* –si recuperem la perspectiva saussuriana– i reforçar així els vincles emocionals –i identitaris– entre els parlants de la perifèria, fins i tot –o fins i tot encara més– aquells que viuen els efectes de la interposició d'una frontera, i la seua llengua.

De quina manera s'hauria d'actuar, doncs, per intentar pal·liar els danys provocats als parlants nord-occidentals de la zona estudiada? Segurament calen accions en direccions diverses. La transferència dels resultats d'aquesta recerca –innovadora i fins i tot pionera– vinculats a les representacions i els

sentiments lingüístics hauria de revelar una qüestió interna preocupant poc coneguda entre la mateixa societat que la pateix, però també convindria donar a conèixer la problemàtica occidental a la resta del territori perquè hi intercedeixi. La reorientació de l'acció planificadora reclamada per Massanell, Valls i Ulldemolins es fa ara encara més peremptòria. Cal plantejar-se una nova política lingüística que permeti als parlants d'aquests territoris perifèrics i de frontera sentir la llengua com a pròpia. I abans que desapareguin per sempre més els pocs trets supervivents del parlar de l'àrea ponentina central convindria canviar la visió i desestigmatitzar el dialecte. Perquè, malgrat que l'IEC s'havia proposat «sobretot pel que fa a la inclusió de les formes que singularitzen territorialment els parlars catalans, ésser especialment sensible» (IEC 2007), és evident que ara com ara no ho està aconseguint.

En suma: atès que la llengua –entesa com a entitat lingüística col·lectiva però sobretot individual– emociona i il·lusiona, la convulsió de sentiments que s'hi vinculen no només ha de contribuir a la reflexió profunda de la comunitat lingüística catalana en el seu conjunt, sinó a la dels governants i l'administració per tal de desenvolupar polítiques de planificació lingüística més justes. Unes polítiques que condueixin a visibilitzar i promoure una part del corpus d'aquest ecosistema comunicatiu de tots, que ha estat minimitzada i marginada del començament del segle XX ençà²⁰⁴ –qui sap si no fora necessària una neoprescripció, tal com proposa Pradilla (2018), acompanyada d'una vehiculació adequada. I d'aquesta manera amb la consideració d'alguns d'aquests elements es pugui construir un model i un estàndard lingüístics que no només permetin que tots els parlants s'hi puguin sentir representats, sinó que –i aquesta ha estat la comesa que m'ha ocupat en tot moment– contribueixi a assolir el benestar lingüístic de la comunitat de parla estudiada. Perquè el benestar lingüístic depèn en gran mesura dels drets dels parlants. Només el fet de concedir-los pot ajudar a construir societats ideals d'individus iguals i lliures.

²⁰⁴ Rossich (1995; 2006; 2019) ha insistit a donar a conèixer aquesta ruptura en la tradició de la varietat prestigiada. Recentment a «Els dos Verdaguers» (2020) ho explica amb l'exemple del poeta de Folgueroles. Mossèn Cinto, que com els seus coetanis seguia una tradició d'origen medieval, distingia una elocució culta, literària i correcta, en català occidental, i una altra de popular i vulgar, en català oriental. Les disputes ortogràfiques i ortològiques que es van encetar amb la Renaixença van culminar amb l'aparició de la normativa fabriana que va capgirar completament una tradició secular.

El cas del nord-occidental lleidatà incumbeix al conjunt de la comunitat lingüística catalana, però probablement no sigui un cas aïllat al món. Haver dirigit una mirada polièdrica sobre aquesta comunitat de parla pel que fa a representacions socials de la llengua i sentiments lingüístics pot animar a fer-ne d'altres en zones amb complexitats frontereres semblants dintre de la mateixa llengua. Ara bé, també hi pot haver recerques d'aquest tipus en altres territoris d'Europa de característiques similars. Posar-les de costat permetria identificar quines són idiosincràtiques del territori per contraposició a aquelles que són universals.

6. Bibliografia

- ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA. *Diccionari normatiu valencià*. Disponible en línia: <http://www.avl.gva.es/lexicval/>
- ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA (2006): *Gramàtica Normativa Valenciana*. València: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- AGRESTI, Giovanni (2019): «La linguistica dello sviluppo sociale. Motivazione, strumenti, terminologia». Dins Francesc Feliu i Olga Fullana (ed.), *The Intricacy of Languages. Actes del X Col·loqui d'Història de la llengua*. Amsterdam: John Benjamins (IVITRA Research in Linguistics and Literature), p. 99-133.
- ALBERTÍN, Pilar (2005): «Estructuras y desarrollo de la psicología científica moderna y los cambios posteriores. La cuestión del método y el nuevo modelo de sujeto investigador profesional». Dins Teresa Cabruja (ed.), *Psicología: perspectivas deconstruccionistas. Subjetividad, psicopatología y ciberpsicología*. Barcelona: Editorial UOC, p. 61-114.
- ALCOVER, Antoni M. i Francesc de B. MOLL. *Diccionari català-valencià-balear*. Disponible en línia: <https://dcvb.iec.cat/>
- ALDOMÀ, Ignasi (2016): *Paisatge, país i pàtria: Josep Vallverdú i el Ponent imprescindible*. Lleida: Pagès editors.
- ANDERSON, Benedict (1983): *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, Londres / Nova York: Verso. [Trad. esp.: *Comunidades imaginadas. Reflexiones sobre el origen y la difusión del nacionalismo*, Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 2007.]
- Ara (2020, juliol 17) «Acord per elaborar un model de llengua unitari de tot el català». *ara.cat*. Recuperat de: https://www.ara.cat/paisvalencia/Institut-Estudis-Catalans-Academia-Valenciana-Llengua-Universitat-Illes-Balears-AVL-IEC-UIB-catala-valencia-balear_o_2491550959.html [consulta: 6/8/2020].

- BATLLE, Mar, Joan MARTÍ i CASTELL, Josep MORAN & Joan A. RABELLA (2016): *Gramàtica històrica de la llengua catalana*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- BIBILONI, Gabriel (1997): «Sobre l'estàndard composicional». *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Mallorca (18 i 19 d'octubre de 1996)*. Barcelona/Palma: Institut d'Estudis Catalans / Universitat de les Illes Balears, p. 33-38.
- BOLADERAS, Josep M. (2011): *Les preposicions en català nord-occidental*. Lleida: Pagès editors.
- CALERO, Àlvaro (2016): «Varietats geogràfiques i polítiques editorials en la traducció al català. Una mirada sobre l'espai comunicacional català». *Revista de Llengua i Dret. Journal of Language and Law*, 66, p. 62-84.
- CAPDEVILA, Llorenç (2013, juny 26): «Aquí a "Lleide"». *El pou de la gallina. Revista manresana digital*. Recuperat de: <http://www.elpou.cat/noticia/1025/aqui/lleide> [consulta: 27/5/2020].
- CARBONELL, Natàlia & Gemma ALBIOL (2013): «Transmissió, pèrdua i recuperació de la llengua catalana a la Catalunya del Nord». *Ianua. Revista Philologica Romanica*, 13/1, p. 115-132.
- CASALS, Quintí (2017): «El "leridanismo": un estat de la qüestió 50 anys després de "Lleida, problema i realitat"». *Arts: Revista del Cercle de Belles Arts de Lleida*, 43, p. 42-45.
- CASESNOVES, Raquel & Josep Àngel MAS (2015): «Un tema oblidat: les relacions interdialectals del català». *Zeitschrift für Katalanistik*, 28, p. 55-94.
- COLOMINA, Jordi (2002): «Paradigmes flectius de les altres classes nominals». Dins J. Solà (dir.), *Gramàtica del català contemporani*. Vol. 1. Barcelona: Empúries, p. 535-582.
- COLOMINA, Jordi (2016, octubre 17): «Bones raons per al benestar lingüístic». *La Veü*. Recuperat de: <https://www.diarilaveu.com/noticia/31018/bones-raons-per-al-benestar-linguistic-per-jordi-colomina> [consulta: 29/3/2019].
- COMELLAS, Pere (2006): *Contra l'imperialisme lingüístic*. Barcelona: La Campana.

- COROMINES, Joan (1971): *Lleures i converses d'un filòleg*. Barcelona: Club Editor.
- COROMINES, Joan (1983-2001): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. 10 v. Barcelona: Curial / La Caixa.
- CRAMER, Jennifer & Chris MONTGOMERY (ed.) (2016): *Cityscapes and Perceptual Dialectology. Global Perspectives on Non-Linguists' Knowledge of the Dialect Landscape*. Boston/Berlín: De Gruyter.
- CREUS, Imma & Sílvia ROMERO (1999): «Els mitjans de comunicació orals a Lleida». *Llengua i Ús*, 14, p. 31-36.
- CREUS, Imma & Sílvia ROMERO (2005): «L'ús oral formal nord-occidental». *Llengua & Literatura*, 16, p. 229-246.
- CUBELLS, Olga (2004): «Notes sobre l'adscripció dialectal de la Ribera d'Ebre». *Becerroles*, I, p. 57-62.
- CUBELLS, Olga & Jordi SATORRA (2000): «Entre el tortosí i el lleidatà». *Actes del II Congrés d'Història d'Alcanar*. Alcanar: Ajuntament d'Alcanar, p. 205-227.
- DE SAUSSURE, Ferdinand (1916): *Cours de linguistique générale*. París: Librairie Payot, [Curs de lingüística general, Barcelona: Edicions 62, 1990].
- El Nacional* (2019, abril 26): «Una broma de Wagensberg sobre el futur de Lleida es fa viral». *elnacional.cat*. Recuperat de:
https://www.elnacional.cat/ca/politica/broma-wagensberg-lleida_378622_102.html [consulta: 21/6/2019]
- Enquesta d'usos lingüístics de la població 2018* (8 de juliol del 2019): Barcelona: Direcció General de Política Lingüística / Institut d'Estadística de Catalunya. Disponible en línia:
<https://www.idescat.cat/pub/?id=eulp>
- Estatut d'Autonomia de Catalunya* (2016). Barcelona: Parlament de Catalunya. Disponible en línia:
<https://www.parlament.cat/document/cataleg/48089.pdf>
- Estatuto de Autonomía de Aragón* (2015). Saragossa: Gobierno de Aragón. Disponible en línia:
<http://www.boa.aragon.es/pdf/ESTATUTOAUTONOMIA.pdf>

- ESTRELA, Julio (2009, agost 3): «“Per què no hem de parlar amb la *e*, si és la nostra identitat?»». *Vilaweb*. Recuperat de:
<https://www.vilaweb.cat/noticia/3552941/20090308/julio-estrela-hem-parlar-e-nostra-identitat.html> [consulta: 1/7/2020].
- Ethnologue. Languages of the World*. Recuperat de:
<https://www.ethnologue.com/browse/families> [consulta: 9/6/2019].
- FELIU, Francesc (2013): «Sentir les llengües malgrat les fronteres o sentir les llengües gràcies a les fronteres?». *Ianua. Revista Philologica Romanica*, 13/1, p. 1-7.
- FELIU, Francesc (2019): «The Persistence of ‘old language’ and the structuring of language communities». Dins Francesc Feliu i Olga Fullana (ed.), *The Intricacy of Languages. Actes del X Col·loqui d’Història de la llengua*. Amsterdam (IVITRA Research in Linguistics and Literature): John Benjamins, p. 47-52.
- FERNÁNDEZ, Lissette (2006): «¿Cómo analizar datos cualitativos?» *Butlletí LaRecerca*. Fitxa 7. Institut de Ciències de l’Educació. Universitat de Barcelona, p. 1-13.
- FERRANDO, Antoni (1980): *Consciència idiomàtica i nacional dels valencians*. València: Universitat de València.
- FERRANDO, Antoni (1992): «El català nord-occidental en la proposta d’estàndard oral de l’IEC». Dins *Jornades de la Secció Filològica de l’Institut d’Estudis Catalans a Lleida*. Barcelona/Lleida: Institut d’Estudis Catalans / Institut d’Estudis Ilerdencs / Universitat de Lleida, p. 63-70.
- FERRER-HUCH, Laura (2017): «El nord-occidental a la ficció de TV3». *Llengua & Literatura*, 27, p. 31-55.
- FULLANA, Olga (2013): «La llengua i la identitat catalanes a la Catalunya esdevinguda francesa». *Ianua. Revista Philologica Romanica*, 13/1, p. 103-113.
- FUSTER, Joan (1962): *Qüestió de noms*. Barcelona: Edicions d’Aportació Catalana.
- GOETZ, John P. & Margaret D. LECOMPTE (1988): «Selección y muestreo: el comienzo de la investigación etnográfica». Dins *Etnografía y diseño*

- cuantitativo en investigación educativa*. Madrid: Ediciones Morata, p. 85-111.
- GRÀCIA, Annabel (2013): *Consciència identitària lingüística i autoestima dels joves lleidatans i lleidatanes*. Treball Final de Màster inèdit, dirigit per Joan Martí i Castell. Universitat Rovira i Virgili. Tarragona.
- GRÀCIA, Annabel (2016a): «El dialecto entre las causas del autoodio de los ilerdenses: tendencia actual». Dins Ángela Benito, Pedro Pablo Espino i Bruno Revenga (ed.), *Nuevas investigaciones lingüísticas. XXX Congreso Internacional de la Asociación de Jóvenes Lingüistas*. Comillas: Ediciones de la Universidad de Cantabria, p. 529-538.
- GRÀCIA, Annabel (2016b): «El problema lleidatà: Perspectiva actual». Dins Natàlia Carbonell, Marta Castanyo, Paulo H. Duarte-Feitoza, Anna Perera i Mariona Viñolas (ed.), *Investigar les humanitats: viure a fons la humanitat*. Girona: Universitat de Girona, p. 103-117. Recuperat de: <https://dugi-doc.udg.edu/handle/10256/13353?show=full>.
- GRÀCIA, Annabel (2018): «L'ensenyament de la llengua a l'exterior des de l'estàndard occidental. Dificultats i contradiccions». Dins Miquel Àngel Pradilla (ed.), *Comunitat lingüística i norma. Actes del IV Col·loqui Internacinal «La lingüística de Pompeu Fabra»*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 263-272.
- GRÀCIA, Annabel (2019): «Renunciar als trets lingüístics propis “per a Lleida ja no està bé”». Dins Francesc Feliu i Olga Fullana (ed.), *The Intricacy of Languages. Actes del X Col·loqui d'Història de la llengua*. Amsterdam: John Benjamins (IVITRA Research in Linguistics and Literature), p. 347-358.
- GRÀCIA, Annabel (2020a): «The historical instrumentalization of Lleida's Catalan identity: corrent echoes». Dins Hans-Ingo Radatz (ed.), *Canvi lingüístic, estandardització i identitat en català*. Amsterdam: John Benjamins (IVITRA Research in Linguistics and Literature), p. 129-141.
- GRÀCIA, Annabel (2020b): «Tot allò que no diuen els qüestionaris sociolingüístics: llengua i emoció, dos tabús a la frontera». Dins Pau Martín i Arantxa Llàcer (ed.), *EFIT: Estudis Filològics i de Traducció*. València: Universitat de València, I, 1, p. 167-186.

- GRÀCIA, Annabel (en premsa a): «El lleidatanisme del segle XXI arriba a través de la xarxa: Lo Pau de Ponts i Postureig de Lleida». Dins *Actes del III Congrés Internacional de l'Associació de Joves Investigadors en Llengua i Literatura Catalanes: Universitat de les Illes Balears, 2-4 d'octubre de 2019*.
- GRÀCIA, Annabel (en premsa b): «El nom de la llengua i la identitat nacional a banda i banda de la frontera administrativa. Algunes conclusions a la Franja». Dins *Actes del Divuitè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes: Universitat de Bucarest, 2-6 de juliol de 2018*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans / Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes.
- GRÀCIA, Annabel & Ramon SISTAC (2016): «Fronteres administratives, fronteres lingüístiques, fronteres mentals. El cas del català a la regió de Ponent i l'Alt Pirineu». Dins Christian Lagarde i Martine Berthelot (ed.), *Treballs. Qüestions de llengua a la Catalunya del Nord*. Perpinyà: Trabucaire, p. 161-172.
- Gran Diccionari de la llengua catalana*. Enciclopèdia Catalana. Disponible en línia: <http://www.diccionari.cat/>
- GUASCH, Óscar (1997): «En la pràctica». Dins *Observación Participante*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas. Cuadernos metodológicos, p. 35-46.
- HAUGEN, Einar (1987): *Blessings of Babel. Bilingualism and language plannings: problems and pleasures*. Berlín: Mouton de Gruyter.
- HAWKEY, James (2018, octubre 9): «El que diem i com ens sentim respecte al que diem. El cas del català a França». Càtedra Unesco de Diversitat Lingüística i Cultural. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Recuperat de: <http://catedra-unesco.espais.iec.cat/2018/10/09/30-el-que-diem-i-com-ens-sentim-respecte-al-que-diem-el-cas-del-catala-a-franca/>
- IANNÀCARO, Gabriele & Vittorio DELL'AQUILA (2004): *L'immagine delle lingue nel Friuli occidentale: Studio qualitativo sulla realtà linguistica friulana*. Pordenone: La Provincia, Assessorato alla cultura.
- IBÁÑEZ, Maria Jesús (2009, febrer 15): «Una campanya pretén convertir la lletra E en el símbol de Lleida». *El Periódico*. Recuperat de:

- <https://www.elperiodico.cat/ca/lleida/20090215/una-campanya-pretenc-convertir-la-lletra-e-en-el-simbol-de-lleida-15012> [consulta: 1/7/2020].
- IBÁÑEZ, Tomàs (coord.) (2004): *Introducció a la psicologia social*. Barcelona: Editorial UOC.
- ÍÑIGUEZ, Lupicinio (1999): «Investigación y evaluación cualitativa: bases teóricas y conceptuales». *Atención Primaria*, 23 (8), p. 496-502.
- INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA. Generalitat de Catalunya. Disponible en línia: <https://www.idescat.cat/>
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans*. Disponible en línia: <https://dlc.iec.cat/>
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1999a): *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana I. Fonètica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Disponible en línia: <https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000039/00000072.pdf>
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (1999b): *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana II. Morfologia*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Disponible en línia: <https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000039/00000073.pdf>
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2007): «Sobre el DIEC2. 3. La variació dialectal: El *Diccionari* de tots els territoris de llengua catalana». Disponible en línia: https://dlc.iec.cat/pdf/intro_part%20II_3.pdf
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2016): *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS (2018): *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana III. Lèxic*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Disponible en línia: <https://estandard-oral.llocs.iec.cat/>
- INSTITUTO ARAGONÉS DE ESTADÍSTICA. Gobierno de Aragón. Disponible en línia: <https://www.aragon.es/organismos/departamento-de-economia-planificacion-y-empleo/direccion-general-de-economia/instituto-aragones-de-estadistica-iaest->
- JAVALOYÈS, Sèrgi (2015): *Au nom de la langue. Au nom de la lenga*. Còuledan, Lube e Boast: Reclams.
- J. B. (2019, setembre 28): «Postu: “A viure més lleidatanament!”». *Segre.com*. Recuperat de:

- https://www.segre.com/noticies/guia/2019/09/28/viure_mes_lleidatament_87809_1111.html [consulta: 1/11/2019].
- JOSEPH, John E. (2004): *Language and Identity. National, Ethnic, Religious*. Nova York: Palgrave Macmillan.
- JULIÀ, Joan (ed.) (2000): *Llengua i ús a les Terres de Ponent. Criteris i àmbits d'aplicació*. Lleida: Pagès editors.
- JULIÀ, Joan, Sílvia ROMERO & Imma CREUS (2004): *El català nord-occidental. Descripció i orientacions ortoèpiques*. Lleida: Pagès editors.
- LARREULA, Enric (2002): *Dolor de llengua*. València: Edicions 3 i 4.
- LACREU, Josep (2016, octubre 14): «El policentrisme convergent». *Pren la paraula* [Entrada blog] <https://red.levante-emv.com/joseplacreu/2016/10/14/el-policentrisme-convergent/> [consulta: 29/3/2019].
- LLADONOSA, Josep, Francesc PORTA, Simeó MIQUEL, Joan GABERNET & Josep VALLVERDÚ (1967): *Lleida, problema i realitat*. Barcelona: Edicions 62.
- LLOMBART, Maria (1994): «Trieste, frontera i italianitat». *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 38, p. 119-122.
- LLOP, Josep M. (1996): «Una ciutat dins el territori. Entre l'horta i els terrenys esteparis». Dins *Lleida, l'extrema: La societat de Ponent a les acaballes del segle xx*. Lleida: Pagès editors, p. 45-82.
- KRECKEL, Reinhard (1983): «Theorien sozialer Ungleichheit im Übergang». Dins Reinhard Kreckel (ed.), *Soziale Ungleichheiten. Soziale Welt. Sonderband 2*. Göttingen: Schwartz & Co., p. 3-12.
- MALLAFRÉ, Joaquim (2003): «Estandardització i traducció». Dins M. À. Pradilla (ed.), *Identitat lingüística i estandardització*. Valls: Cossetània Edicions i Universitat Rovira i Virgili, p. 57-88.
- Manifest de la Llengua Cavabana o Catalana-Valenciana-Balear*. Recuperat de: <http://mirador.webcindario.com/cavaba.html> [consulta: 9/6/2019].
- MARIMON, Sílvia & Mercè BARALLAT (2006): «Lleida, la Gernika catalana». *Sàpiens*, 41, p. 26-33.
- MARTÍ i CASTELL, Joan (2004): «Pròleg». Dins Joan Julià, Sílvia Romero, Imma Creus, *El català nord-occidental. Descripció i orientacions ortoèpiques*. Lleida: Pagès editors, p. 11-14.

- MARTÍ i CASTELL, Joan (2005): «Llengua i identitat nacional. L'obra de Pompeu Fabra». Dins *Miscel·lània Joan Veny* 6. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 167-187.
- MARTINES, Josep & Brauli MONTOYA (2011): «Monocentrism *vs.* pluricentrism in Catalan». Dins *Línguas Pluricêntricas. Variação Linguística e Dimensões Sociocognitivas*. Braga: Universidade Católica Portuguesa, p. 185-195.
- MASIP, Robert, Ferran MONTARDIT & David PRENAFETA (2010): *Lo Nou Diccionari Lleidatà-Català*. Lleida: Alfazeta.
- MASSANELL, Mar (2011): *Permeabilitat del català nord-occidental a l'estàndard mediàtic i educatiu: el cas de l'Alt Urgell*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- MASSANELL, Mar (2017): «El adverbio desiderativo sisquera 'ojalá': un aragonesismo del catalán occidental». Dins Ángel J. Gallego, Yolanda Rodríguez i Javier Fernández-Sánchez (ed.), *Relaciones sintácticas. Homenaje a José M. Brucart y M. Lluïsa Hernanz*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, p. 471-492.
- MASSOT i MUNTANER, Josep (1985): *Els mallorquins i la llengua autòctona*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes.
- MAYANS, Pere (2007, juny, 2). «El nom de les llengües a l'Estat espanyol (i rodalies)». *Els pols de la llengua als Països Catalans* [Entrada blog] <https://blocs.mesvilaweb.cat/pmayans/?p=52902> [consulta: 29/3/2019].
- MELIÀ, Josep (1970): *Informe sobre la lengua catalana*. Madrid: Editorial Magisterio Español.
- MITJAVILA, Mercè (2013): «Escriure en català avui a la Catalunya del Nord». *Ianua. Revista Philologica Romanica*, 13/1, p.133-149.
- MOLINER, Pascal & Grégory LO MONACO (2017): *Méthodes d'association verbale pour les sciences humaines et sociales*. Grenoble: Presses Universitaires du Grenoble.
- MONTCLÚS i ESTEBAN, Joaquim (2014): *La Franja de Ponent: aspectes històrics i jurídics*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Publicacions de la Presidència.

- MONTOYA, Brauli (2006a): *Història de la llengua catalana en un territori de frontera: Petrer (Vinalopó Mijtà)*. Alacant: Universitat d'Alacant. Departament de Filologia Catalana.
- MONTOYA, Brauli (2006b): *Normalització i estandardització*. Alzira: Edicions Bromera.
- MOOSMÜLLER, Sylvia (1991): *Hochsprache und Dialekt in Österreich. Soziophonologische Untersuchungen zu ihrer Abgrenzung in Wien, Graz, Salzburg und Innsbruck*. Viena: Böhlau.
- MORENO, Francisco & Juliana MORENO (2004): «Percepción de las variedades lingüísticas de España por parte de hablantes de Madrid». *Lingüística Española Actual*, XXVI / 1, p. 5-38.
- MUHR, Rudolf (2004): «Language Attitudes and language conceptions in non-dominating varieties of pluricentric languages». *TRANS. Internet-Zeitschrift für Kulturwissenschaften*, 15. Recuperat de: http://www.inst.at/trans/15Nr/06_1/muhr15.html [consulta: 23/4/2020].
- NADAL, Josep M. (1992): *Llengua escrita i llengua nacional*. Barcelona: Quaderns Crema.
- NADAL, Josep M. (2005): *La llengua sobre el paper*. Girona: CCG Edicions.
- NADAL, Josep M. (2013): «La lingua: rifugio d'emozioni collettive, speranza di continuità». *Ianua. Revista Philologica Romanica*, 13/1, p. 9-22.
- NADAL, Josep M. (2019): «Els parlants i les llengües». Dins Vicent J. Escartí (ed.), *Nunc dimittis. Estudis dedicats al professor Antoni Ferrando*. València: Universitat de València, p. 93-124.
- NADAL, Josep M., Santiago PERERA, Pilar MONREAL, Francesc FELIU & Gemma ALBIOLA (2016): «Derechos de las lenguas y derechos de sus hablantes: aproximación a la representación social de la lengua catalana». Dins Giovanni Agresti i Joseph Turi (dir.), *Représentations sociales des langues et politiques linguistiques. Déterminismes, implications, regards croisés*. Actes du Premier Congrès Mondial des Droits Linguistiques. Vol. I. Roma: Aracne, p. 59-81.
- NADAL, Josep M., Francesc FELIU, Miquel Àngel PRADILLA & Annabel GRÀCIA (2018): «Llengua, identitat i cohesió social: el paradigma dels territoris de frontera lingüística». Conferència inèdita presentada a les IV

- Jornades «La recerca sociolingüística en l'àmbit de la llengua catalana» el 15 de juny del 2018. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- NADAL, Josep M., Pilar MONREAL, Santiago PERERA, Francesc FELIU & Annabel GRÀCIA (2019): «La llengua primordial: realitat o supervivència?». Dins *La construcció del territori: geografia, identitat i usos polítics*. Valls: Publicacions de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana / Cossetània Edicions, p. 447-460.
- NADAL, Josep M. & Francesc FELIU (en premsa): «Linguistic norms, centre-periphery dynamics and tension between uniformity and diversity in processes of standardisation». Dins W. Ayres-Bennett i J. Bellamy (ed.), *The Cambridge Handbook of Language Standardisation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- NADAL, Josep M., Pilar MONREAL, Santiago PERERA, Francesc FELIU & Annabel GRÀCIA (en premsa): «Competència dialectal i adaptabilitat de la llengua: una qüestió de plasticitat». *eHumanista-IVITRA*.
- NAVARRO, Pere (2003): «Processos d'estandardització en les llengües romàniques minoritzades: asturià, aragonès, francoprovençal i sard». Dins Miquel Àngel Pradilla (ed.), *Identitat lingüística i estandardització*. Valls: Cossetània Edicions / Universitat Rovira i Virgili, p. 89-133.
- NAVARRO, Bartomeu & Xavier RULL (2000): «Estàndard, dialecte i endodiglossia: la llengua que tots volem». Dins Imma Creus, Joan Julià, Sílvia Romero (ed.), *Llengua i mitjans de comunicació: Actes del Congrés de Llengua i Mitjans de Comunicació*. Lleida: Pagès, p. 269-280.
- NINYOLES, Rafel (1969): *Conflicte lingüístic valencià: substitució lingüística i ideologies diglòssiques*. Barcelona: Edicions 62.
- Optimot, consultes lingüístiques*. Generalitat de Catalunya. Disponible en línia: <http://aplicacions.llengua.gencat.cat/llc/AppJava/index.html>
- PATERNOSTRO, Giuseppe & Vincenzo PINELLO (2013): «Costruire e rappresentare l'identità: La linguistica come mediatrice fra politiche identitarie e identità del parlante». *Ianua. Revista Philologica Romanica*, 13/1, p. 33-55.

- PERERA, Santiago & Pilar MONREAL (2013): «Identidad, sentimientos y lengua: ¿nos definimos por lo que sentimos o por lo que hablamos?». *Ianua. Revista Philologica Romanica*, 13/1, p. 23-31.
- PLA, Albert (2011, març 1): «Què és metàtesi i què és paraula mal dita?», *ARA*. Recuperat de: https://www.ara.cat/opinio/Que-metatesi-que-paraula-dita_o_436156397.html [consulta: 15/3/2019].
- PLA, M. (1999): «El rigor en la investigación cualitativa». *Atención Primaria*, 24 (5), p. 295-300.
- POLAND, B. D. (2002): «Transcription quality». Dins J. F. Gubrium i J. A. Holstein (ed.), *Handbook of interview research: Context and method*. Thousand Oaks, CA: Sage, p. 629-650.
- PORTA, Francesc (1967): «Lleida, la gran desconeguda». Dins Josep Vallverdú (coord.), *Lleida, problema i realitat*. Barcelona: Edicions 62, p. 61-123. *Postureig de Lleida*. [Entrada blog] <http://www.postureiglleida.com/> [consulta: 13/11/2019]
- PRADILLA, Miquel Àngel (1996): «El procés d'estandardització: a propòsit de l'especificitat del tortosí». *Rails*, 8, p. 70-76.
- PRADILLA, Miquel Àngel (2003): «Llindar». Dins Miquel Àngel Pradilla (ed.) *Identitat lingüística i estandardització*. Valls: Cossetània Edicions / Universitat Rovira i Virgili, p. 5-6-.
- PRADILLA, Miquel Àngel (2011): «L'univers calidoscòpic de la sociolingüística de la variació en l'àmbit de la llengua catalana». *Treballs de Sociolingüística Catalana*, 21, p. 125-140.
- PRADILLA, Miquel Àngel (2014): «Dinàmiques sociopolítiques i procés d'estandardització a les comarques de la diòcesi de Tortosa». *Caplletra*, 57, p. 95-127.
- PRADILLA, Miquel Àngel (2015): *La catalanofonia. Una comunitat del segle XXI la recerca de la normalitat lingüística*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- PRADILLA, Miquel Àngel (2017): «Més enllà de les diferències entre IEC i AVL, tenim una llengua que cal gestionar»: Entrevista publicada al blog de la Xarxa Cruscat el 9 de gener del 2017 i recuperada de:

- <https://blogs.iec.cat/cruscat/2017/01/09/mes-enlla-de-les-diferencies-entre-iec-i-avl-tenim-una-llengua-que-cal-gestionar/> [consulta: 25/3/2019].
- PRADILLA, Miquel Àngel (2018, desembre 17): «Els diccionaris: ara i demà». Recuperat de: <https://www.youtube.com/watch?v=362W8O91DyQ> [consulta: 10/4/2019].
- PRADILLA, Miquel Àngel (en premsa a): «Diasistematicitat vs plurilingüisme. Una aproximació a la *Lingüística de les varietats* alemanya».
- PRADILLA, Miquel Àngel (en premsa b): «Tot “revisitant” Polanco (1984). Reflexions sobre el procés d'estandardització de la llengua catalana».
- PRIOR, Matthew T. (2016): *Emotion and Discourse in L2 Narrative Research*. Bristol: Multilingual Matters.
- PUEYO, Miquel (1984): *Lleida: ni blancs, ni negres, però espanyols*. Barcelona: Edicions 62.
- PUEYO, Miquel, Josep M. LLOP, Marta TREPAT & Ramon MORELL (1996): *Lleida, l'extrema: La societat de Ponent a les acaballes del segle XX*. Lleida: Pagès editors.
- RAFANELL, August (1990, agost 30): «Lleida, a part», *El Punt*, p. 5.
- RAFANELL, August (1991): *Un nom per a la llengua: el concepte del llemosí en la història del català*. Girona/Vic: Estudi General / Eumo.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. *Diccionario de la Real Academia de la Lengua Española* (DRAE). Disponible en línia: <https://dle.rae.es/>
- REDACCIÓ (2015, juliol 1): «El repte de creure's el “Lleida Power”». *Nació Lleida*. Recuperat de: <https://www.naciodigital.cat/lleida/noticia/13762/repte/creure/lleida/power> [consulta: 18/9/2019].
- REDACCIÓ (2016, octubre 3): «Àngel Ros considera que els noms franquistes han de romandre als carrers de Lleida». *Racó català*. Recuperat de: <https://www.racocatala.cat/noticia/40097/angel-ros-considera-noms-franquistes-han-romandre-als-carrers-lleida> [consulta: 12/11/2019].
- REDACCIÓN (2019, maig 18): «Els carrers franquistes de Lleida, un debat tancat a mitges». *La Vanguardia*. Recuperat de: <https://www.lavanguardia.com/local/sabadell/20190518/462301780879>

[/els-carrers-franquistes-de-lleida-un-debat-tancat-a-mitges.html](#)

[consulta: 1/11/2019].

REIG, Eugeni S. (2013, setembre 23): «El nom de la llengua dels valencians». *El Punt Avui*. Recuperat de: <http://www.elpuntavui.cat/article/5-cultura/19-cultura/679426-el-nom-de-la-llengua-dels-valencians.html>

[consulta: 7/6/2019].

REYES, Anchel, Javier GIRALT, Gimeno MONTERDE, Miguel MONTAÑÉS, M. Teresa MORET, Ramon SISTAC, Anna TORRIJOS, Joan SOLÉ & Natxo SOROLLA (2017): *Els usos lingüístics a la Franja, 2014* Biblioteca Tècnica de Política Lingüística, 19. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Direcció General de Política Lingüística. Recuperat de:

https://llengua.gencat.cat/web/.content/documents/publicacions/btpl/arxiu/19_Usos_linguistics_Franja_2014.pdf [Consulta: 20 /02/2018].

REYES, Anchel, Miguel MONTAÑÉS & Chabier GIMENO (2018): «Las actitudes, las representaciones lingüísticas, el aprendizaje de catalán en adultos y las denominaciones de la lengua». Dins Natxo Sorolla (coord.), *Llengua i societat a la Franja: anàlisi de l'Enquesta d'usos lingüístics (2004-2014)*. Saragossa: Prensas de la Universidad de Zaragoza, p. 145-166.

ROS, Àngel (2012): «Pròleg». Dins *Lleida. Cròniques de la transformació d'una ciutat*. Lleida: Pagès editors, p. 13.

ROSSICH, Albert (1995): «Una qüestió d'història de la llengua catalana: el reconeixement de la vocal neutra». Dins Pep Balsalobre i Joan Gratacós (ed.), *La llengua catalana al segle XVIII*. Barcelona: Quaderns Crema, p. 119-200.

ROSSICH, Albert (2006): «El model ortològic del català modern». Dins Antoni Ferrando i Miquel Nicolás (ed.), *La configuració social de la norma lingüística a l'Europa llatina*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, p. 125-153.

ROSSICH, Albert (2019): «Els estudis d'Antoni Ferrando sobre llengua i literatura catalanes a l'edat moderna (i la idea de la superioritat del català occidental)». Dins Vicent J. Escartí (ed.), *Nunc dimittis. Estudis dedicats*

- al professor Antoni Ferrando*. València: Universitat de València, p. 147-164.
- ROSSICH, Albert (2020, maig 28): «Els dos Verdaguers». Recuperat de: <https://www.youtube.com/watch?v=vzT37ud4n-Y> [consulta: 30/5/2020].
- RUIZ DE ELVIRA, Malen (2012, gener 10): «La sensibilidad es lo que más diferencia a mujeres y hombres», *El País*. Recuperat de: https://elpais.com/diario/2012/01/10/sociedad/1326150002_850215.html [consulta: 15/5/2020].
- RULL, Xavier (2006): «Què podem salvar dels dialectes? Sis vies d'actuació respectadores, autorespectadores, autoestimadores, aportadores i integradores». *Llengua Nacional*, 57, p. 19-27.
- SANCHIS GUARNER, M. (1980): «La consciència comunitària i el nom gentilici». Dins Antoni Ferrando, *Consciència idiomàtica i nacional dels valencians*. València: Universitat de València, p. V-XVII.
- SATORRA, Jordi (2005): «Història i dialectologia. Els límits del lleidatà a l'intern de les comarques de les Garrigues i l'Urgell». *URTX: revista cultural de l'Urgell*, n. 18, p. 275-292.
- SEGARRA, Mila & Dolors FARRENY (1996): «Estàndard nord-occidental: fonaments històrics i descripció del model». Dins Alfred Agustí (ed.), *El nord-occidental entre dues llengües? Actes de les Jornades d'estudi del català nord-occidental*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, p. 37-53.
- SIGUAN, Miquel (2007): «Les llengües policèntriques». Dins J. Martí i Castell i J. M. Mestres i Serra (ed.), *La multiculturalitat i les llengües*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 103-114.
- SISTAC, Ramon (1986): «Publicacions sobre la Franja de Ponent (1983-1985)». *Els Marges*, 35, p. 96-101.
- SISTAC, Ramon (1990): «Els parlars de Ponent». *Ilerda*, 48 (1), p. 191-196.
- SISTAC, Ramon (1992): «El dialecte nord-occidental en els àmbits d'actuació formal». Dins *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Lleida*. Barcelona/Lleida: Institut d'Estudis Catalans / Institut d'Estudis Ilerdencs / Universitat de Lleida, p. 39-43.
- SISTAC, Ramon (2012): «La Franja: la perpètua paradoxa». *Serra d'Or*, 636, p. 36-38.

- SISTAC, Ramon (2014): «De la construction de la Lange à la destruction des dialectes». Dins Josep M. Nadal, Anne-Marie Chabrolle-Cerretini i Olga Fullana (ed.), *L'Espace des langues*. París: L'hamattan, p. 213-228.
- SISTAC, Ramon (2016): «Llengua i sentiment». *La Rambla*, 40, p. 40-41.
- SISTAC, Ramon (2017): «No sempre es diu la veritat: el treball de camp en dialectologia per contraposició a la història oral i sociolingüística». Dins Javier Giralt i María Teresa Moret (ed.), *El repte d'investigar sobre la Franja d'Aragó. Jornada de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes a Saragossa (29 d'octubre de 2016)*. Saragossa: Prensas de la Universidad de Zaragoza, p. 21-33.
- SOLÀ, Joan (dir.) (2002): *Gramàtica del català contemporani*. 3 vol. Barcelona: Empúries.
- SOLANS, Esperança (1990): «Introducció a la morfosintaxi de la parla nord-occidental». *Ilerda*, 48 (2), p. 209-216.
- SOLANS, Esperança (1996): *Estudi fonètic sobre la parla de Lleida*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs.
- SOLÍS, Marina (2001): «Actituds per al canvi: educar en la llengua i la societat». *Llengua i Ús: Revista Tècnica de Política Lingüística*, 21 (segon quadrimestre), p. 70-73.
- SOROLLA, Natxo & Ramon SISTAC (2013): «El català a la Franja de Ponent». Entrevista en línia recuperada de:
<http://www.ccma.cat/tv3/alacarta/programa/El-catala-a-la-franja-de-ponent-Natxo-Sorolla-sociolinguista-Ramon-Sistac-professor-dialectologia-UdL/video/4570131/#> [consulta: 21/10/2018].
- Surt de casa* (2019, abril 2): «L'himne de Ponent, "Sóc de l'oest" de Lo Pardal Roquer, ja té videoclip!» *Blogs: Caçadors de vídeos*. Recuperat de:
<https://surtdecasa.cat/ponent/blogs/cacadors-de-videos/lhimne-de-ponent-soc-de-loest-de-lo-pardal-roquer-ja-te-videoclip> [consulta: 13/11/2019].
- TEIXIDÓ, Josep-Enric (2000): «La reconstrucció de l'estàndard català des de l'àmbit universitari». Dins Joan Julià (ed.), *Llengua i ús a les Terres de Ponent. Criteris i àmbits d'aplicació*. Lleida: Pagès editors, p. 47-53.
- TERÈS, Carles (2018): «El català de la Franja, realitats i reptes». Conferència inèdita presentada a l'Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la

- Universitat de Girona el 25 de maig del 2018. Resum recuperat de:
https://www.udg.edu/ca/instituts/ILCC/Detall-noticies/eventid/2209?_ga=2.147181940.273273566.1494329189-742754369.1479991530
- TOLEDO, B. (2017, octubre 13): «Un río, una lengua y una mancomunidad: los lazos de la frontera sur de Catalunya con el otro lado». *Eldiario.es*. Recuperat de: http://www.eldiario.es/catalunya/politica/MINUTO-Diada_13_685361458_13818.html [consulta: 3/06/2019].
- TURULL, Albert (1990): «Notes sobre el lleidatà». *Ilerda. Humanitats*, XLVIII, p. 201-206.
- TURULL, Albert (2020): «Les tres fases de l'assumpció nord-occidental de l'estàndard (i viceversa)». *Ítaca. Revista de Filologia*, 10, p. 179-207.
- ULLDEMOLINS, Amanda (2018): *Grau d'integració del tortosí en l'estàndard planificat i difós pels mitjans de comunicació i pel sistema d'ensenyament*. Tesi doctoral dirigida per Daniel Casals. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. Recuperada de: <https://www.tesisenred.net/handle/10803/663843>
- ULLDEMOLINS, Amanda (2020): «A Alcanar ja no volen palometes. Presència del lèxic tortosí a les aules de primària». Dins Hans-Ingo Radatz (ed.), *Canvi lingüístic, estandardització i identitat en català*. Amsterdam: John Benjamins (IVITRA Research in Linguistics and Literature), p. 141-159.
- VALLS, Esteve (2013): *Direccionalitat, ritme, abast i naturalesa del canvi lingüístic en curs en català nord-occidental. De l'anàlisi dialectomètrica a la reflexió sociolingüística*. Tesi doctoral dirigida per Joaquim Viaplana i Esteve Clua. Barcelona: Universitat de Barcelona. Recuperada de: http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/46463/1/01.EViA_TESI.pdf
- VALLS, Esteve (2018): «El lleidatà, un parlar en recessió: aspectes fonètics i fonològics». *Shikar. Revista del Centre d'Estudis Comarcals del Segrià*, 5, p. 151-157.
- VALLVERDÚ, Josep (1967): «Introducció». Dins Josep Vallverdú (coord.). *Lleida, problema i realitat*. Barcelona: Edicions 62, p. 5-11.

- VALLVERDÚ, Josep (1971): «Lleida i l'esperit». Dins *Les terres de Lleida en la geografia, l'economia i la cultura catalanes*. Barcelona: Centre Comarcal Lleidatà de Barcelona, p. 87-104.
- VALLVERDÚ, Josep (1972). *Viatge entorn de Lleida*. Barcelona: Selecta.
- VÁZQUEZ, Félix (1996): «El análisis del contenido temático». Dins *Objetivos y medios de la investigación psicosocial*. Document de treball, p. 47-70. Recuperat de: <https://myslide.es/documentos/felix-vazquez-ac.html>
- VENY, Joan (1998): *Els parlars catalans (Síntesi de dialectologia)*. Mallorca: Editorial Moll [12a edició].
- VILA, Francesc X. (2000): «Les polítiques lingüístiques als sistemes educatius dels territoris de llengua catalana». *Revista de Llengua i Dret*, 34, p. 169-208.
- WAGNER, Wolfgang, José VALENCIA & Fran ELEJABARRIETA (1996): «Relevance, discourse and the “hot” stable core of social representations. A structural analysis of word association». *British Journal of Social Psychology*, 35, p. 331-352.
- WEINREICH, Uriel, William LABOV & Marvin I. HERZOG (1968): «Empirical foundations for a theory of Language change». Dins Winfred P. Lehmann i Yakov Malkiel (ed.), *Directions for Historical Linguistics: A symposium*. Austin: University of Texas Press, p. 96-195.
- ZAERA, Anna (2019, febrer 14): «Carles Castellà: “Preferim dir podar en lloc d'esllemenar; botifarra en lloc de baldana”», *Surtdecasa.cat*. Recuperat de: <https://surtdecasa.cat/ebre/llobres/entrevista-carles-castella> [consulta: 15/5/2019].

7. Annexos

Annex I. Text de presentació del qüestionari

Bon dia (bona tarda), formem part d'un grup de recerca de la universitat (si pregunten quina, cal dir que és un projecte coordinat entre UdL, URV i UdG) i estem interessats a conèixer la relació que la gent té amb la seva llengua. Per això estem demanant a diferents persones que ens contestin un qüestionari relacionat amb aquest tema. És un qüestionari de preguntes obertes i fàcil de contestar, que pot durar aproximadament uns 20 minuts. Totes les respostes que es puguin donar són bones. La seva participació i les seves respostes seran anònimes i confidencials.

Consideracions:

Per complimentar els qüestionaris heu de recordar que cal un lloc amb una certa tranquil·litat i privacitat. Porteu un diari de camp d'incidències i/o de qüestions que es considerin rellevants. Al finalitzar, el qüestionari s'ha de numerar.

Annex II. Qüestionari

Escriu 12 paraules que associïs al teu parlar: _____
(anoteu el nom de la paraula)

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____
11. _____
12. _____

Escriu en 12 paraules com et sentiries si fessin desaparèixer el català:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____
11. _____
12. _____

Escriu en 12 paraules què estaries disposat a fer pel català:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____
11. _____
12. _____

a) Home ____ Dona ____

b) Edat: _____

c) Nivell d'Estudis: _____

d) On has viscut de petit (barri): _____

e) Amb els pares parles o parlaves en: _____

Amb els avis parles o parlaves en: _____

Amb la parella (si en tens) parles en: _____

Amb els amics parles en: _____

En l'àmbit laboral o de formació parles en: _____

f) Creus que és important que es mantinguin les maneres de parlar tradicionals d'aquí? poc ____ bastant ____ molt ____

g) Creus que el teu parlar està igual de valorat que els altres?
 poc ____ bastant ____ molt ____

h) Parles igual quan surts i vas, per exemple, a Barcelona?
 mai ____ a vegades ____ sempre ____

i) Si t'haguessis de definir en termes identitaris diries que ets:

Annex III. Instruccions per a les entrevistes

ENTREVISTES SEMIESTRUCTURADES

FOCUS (Informació que nosaltres volem treure, la que volem analitzar):

- Conèixer les diferents visions generacionals (pares-fills-nets) respecte la llengua; com ho han fet, com ho veuen, la transmissió de la llengua
- El sentiment associat a la llengua

TEMES (Allò de què volem recollir informació, allò de que volem que es parli)

Llengua utilitzada (llengua que utilitzes habitualment, el català en quins espais l'utilitzes, amb quines persones el comparteixes, quins rituals hi acompanyes...)

Relacions familiars (àmbits de parla, persones amb qui es comparteix la llengua, diferències/relacions generacionals, quins rituals hi acompanyes...)

Visions generacionals respecte la llengua i el seu ús, (diferències de mirada entre les persones grans, els adults i els joves...)

Espais de relació utilitzats al voltant de la llengua (dinars, festes familiars, treball...)

Valors transmesos (associacions de la consideració de la llengua, nivell d'importància, de cura, valor pràctica familiar important, vivències al voltant de la llengua i de les persones que hi associem com a importants...)

Com valoren la diversitat Intralingüística? (percepció/valoració de la coexistència de les varietats lingüístiques, de les diferents llengües...)

PERFILS

Gènere: Home-Dona

Edats: al voltant del 20 anys, dels 50 anys i dels 70 anys

Lloc residència/territori: Franja Nord; Andorra; Franja Sud²⁰⁵

Nivell formatiu: (sense, primaris, secundaris, universitaris)

²⁰⁵ Aquesta classificació és l'acordada per al treball d'equip a propòsit del projecte «Nuevos Retos en la Estandarización de Lenguas en Concurrencia. Por la Incorporación de Aspectos Emocionales en la Planificación de los Corpus Normativos».

Annex IV. Text de presentació de les entrevistes

Bon dia (bona tarda), formem part d'un grup de recerca de la universitat (si pregunten quina cal dir que és un projecte coordinat entre UdL, URV i UdG)²⁰⁶ i estem interessats a conèixer la relació que la gent té amb la seva llengua. Per això estem demanant a diferents persones de poder mantenir una conversa relacionada amb aquest tema.

Si disposa d'una mica de temps, aproximadament uns 30 minuts, ens agradaria poder parlar amb vostè sobre la llengua que parla, com la sent, en quins ambients la fa servir o amb qui la comparteix... La seva participació serà anònima i confidencial.

(En el cas d'iniciar l'entrevista) Per poder mantenir una conversa fluida amb vostè i no haver de prendre notes ens seria de molta utilitat poder gravar la conversa.

—Quina és la llengua que fa servir més habitualment? I amb qui la parla?....

Consideracions:

Seria convenient que les entrevistes fossin concertades prèviament. Alguna de les persones que hagin contestat el qüestionari pot donar el nom o l'adreça de qui pot participar en l'entrevista. Amb algun conegut dels entrevistadors o a partir de la primera entrevista, podeu demanar a l'entrevistat altres possibles persones per entrevistar. Porteu un diari de camp d'incidències i/o de qüestions que es considerin rellevants.

²⁰⁶ Es tracta del projecte interuniversitari ja esmentat: «Nuevos Retos en la Estandarización de Lenguas en Concurrencia. Por la Incorporación de Aspectos Emocionales en la Planificación de los Corpus Normativos».

Annex V. Característiques dels informants de les entrevistes

Corpus A

1

Franja: Nord **Població:** Alfarràs

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: A-MA01

Edat: 35 anys **Sexe:** Home **Què Parla:** Català

Estudis: CFGS Delineació **On has viscut de petit:** Alfarràs

Lloc entrevista: Alfarràs **Duració entrevista:** 19 minuts

2

Franja: Nord **Població:** Alfarràs

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: A-JN02

Edat: 41 anys **Sexe:** Home **Què Parla:** Català

Estudis: FP2 Tècnic especialista fred industrial **On has viscut de petit:** Barcelona i Alfarràs

Lloc entrevista: Alfarràs **Duració entrevista:** 19,26 minuts

3

Franja: Nord **Població:** Albelda

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: A-II03

Edat: 34 anys **Sexe:** Dona **Què Parla:** Català

Estudis: Carrera universitària: Treball Social **On has viscut de petit:** Albelda

Lloc entrevista: Albelda **Duració entrevista:** 25,38 minuts

4

Franja: Nord **Població:** Albelda

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: A-ES04

Edat: 44 anys **Sexe:** Dona **Què Parla:** Català

Estudis: Carrera universitària: Biblioteconomia i Documentació **On has viscut de petit:** Albelda

Lloc entrevista: Albelda **Duració entrevista:** 41,25 minuts

5

Franja: Nord **Població:** Seròs

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: A-JMB05

Edat: 34 anys **Sexe:** Home **Què Parla:** Català

Estudis: Llicenciatura en Geografia **On has viscut de petit:** Seròs

Lloc entrevista: Lleida **Duració entrevista:** 34,15 minuts

6

Franja: Nord **Població:** Seròs

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: A-CI06

Edat: 62 anys **Sexe:** Dona **Què Parla:** Català

Estudis: Batxiller ("Bachillerato") **On has viscut de petit:** Seròs

Lloc entrevista: Seròs **Duració entrevista:** 32,28 minuts

7

Franja: Nord **Població:** Fraga

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: A-JV07

Edat: 27 anys **Sexe:** Home **Què Parla:** Català

Estudis: Grau Superior en Gràfica publicitària **On has viscut de petit:** Fraga

Lloc entrevista: Lleida **Duració entrevista:** 32,40 minuts

8

Franja: Nord **Població:** Fraga

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: A-JM08

Edat: 64 anys **Sexe:** Dona **Què Parla:** Català

Estudis: Batxillerat i Comerç **On has viscut de petit:** Fraga

Lloc entrevista: Fraga **Duració entrevista:** 45,40 minuts

9

Franja: Nord **Població:** Fraga

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: A-MZ09

Edat: 67 anys **Sexe:** Dona **Què Parla:** Català

Estudis: Batxillerat i Comerç **On has viscut de petit:** Fraga

Lloc entrevista: Fraga **Duració entrevista:** 46,29 minuts

10

Franja: Nord **Població:** Fraga

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: A-JL10

Edat: 50 anys **Sexe:** Home **Què Parla:** Català

Estudis: Estudis universitaris (Professorat d'EGB i Llicenciat en Filosofia i Lletres)

On has viscut de petit: Fraga

Lloc entrevista: Fraga **Duració entrevista:** 55,13 minuts

Corpus B

1

Perifèria: occidental **Població:** Lleida

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: B-OG01

Edat: 38 anys **Sexe:** Dona **Què Parla:** Català

Estudis: ESO **On has viscut de petit:** Lleida (La Mariola)

Lloc entrevista: Alpicat **Duració entrevista:** 39,52 minuts

2

Perifèria: occidental **Població:** Lleida

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: B-AC02

Edat: 32 anys **Sexe:** Home **Què Parla:** Català

Estudis: Universitaris (Enginyeria) **On has viscut de petit:** Lleida (Cappont)

Lloc entrevista: Lleida **Duració entrevista:** 29,51 minuts

3

Perifèria: occidental **Població:** Lleida

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: B-MG03

Edat: 63 anys **Sexe:** Home **Què Parla:** Català

Estudis: EGB **On has viscut de petit:** Lleida (Passeig de Ronda)

Lloc entrevista: Lleida **Duració entrevista:** 27,47 minuts

4

Perifèria: occidental **Població:** Lleida

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: B-LB04

Edat: 17 anys **Sexe:** Dona **Què Parla:** Català

Estudis: Batxillerat **On has viscut de petit:** Lleida (La Bordeta)

Lloc entrevista: Lleida (La Bordeta) **Duració entrevista:** 30,59 minuts

5

Perifèria: occidental **Població:** Lleida (Clot de les Granotes)

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: B-MA05

Edat: 62 anys **Sexe:** Dona **Què Parla:** Català

Estudis: Batxillerat elemental **On has viscut de petit:** Lleida (Clot de les Granotes)

Lloc entrevista: Lleida (Zona Alta) **Duració entrevista:** 20,55 minuts

6

Perifèria: occidental **Població:** Lleida

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: B-XB06

Edat: 18 anys **Sexe:** Home **Què Parla:** Català

Estudis: 1r curs de Grau **On has viscut de petit:** Lleida (Príncep de Viana)

Lloc entrevista: Lleida (Pardinyes) **Duració entrevista:** 23,38 minuts

7

Perifèria: occidental **Població:** Menàrguens

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: B-JC07

Edat: 52 anys **Sexe:** Home **Què Parla:** Català

Estudis: Universitaris (Llicenciatura en Filologia)

On has viscut de petit: Menàrguens

Lloc entrevista: Lleida **Duració entrevista:** 32,13 minuts

8

Perifèria: occidental **Població:** Menàrguens

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: B-RCo8

Edat: 52 anys **Sexe:** Dona **Què Parla:** Català

Estudis: FP II (Administració) **On has viscut de petit:** Menàrguens

Lloc entrevista: Menàrguens **Duració entrevista:** 27,43 minuts

Annex VI. Criteris de transcripció de les entrevistes

*Elements a considerar en les transcripcions de les entrevistes.*²⁰⁷

(Encapçalament de les transcripcions a emplenar)

Franja: () Nord () Sud Població: _____

Nom entrevistador: _____

Entrevista (Dades a recollir al final de l'entrevista)

Edat: _____ Sexe: () Home () Dona Què Parla: _____

Estudis: _____ On has viscut de petit: _____

Lloc entrevista _____ Duració entrevista: _____ minuts

Normes per la transcripció:

- 1.- Les intervencions de l'entrevistat i de l'entrevistador s'han de iniciar sempre amb les lletres:

E: (entrevistador) i la P: (entrevistat).

Així, per exemple: E: *Tothom sempre parla amb la mateixa parla*, P: *Sempre que estem al bar, sí.*

- 2.- Les pauses es consignaran entre parèntesis amb la indicació de curta o llarga (**curta**); (**llarga**). Serà curta quan la duració sigui inferior a dos o tres segons i llarga quan sigui superior.
- 3.- Interrupcions: Es quan la parla d'algú s'interromp en mig d'una oració. Cal anotar-les entre parèntesis i un guió a l'interior, just al costat de la paraula on es produeix la interrupció. Exemple: *Que diu (-)*
- 4.- Solapament d'emissions: Un solapament es produeix quan un dels dos participants en la conversa impedeix l'emissió de l'altre (parlen al mateix temps). Cal indicar-lo amb la paraula solapament entre parèntesis: *Ella ens va dir (solapament) qui...*
- 5.- Parla confusa: s'assignarà de la manera següent: mitjançant tantes lletres "x" com paraules que es podrien desxifrar.

Per exemple: *la dona feia el dinar **XX XX XXX XXXXXX** i llavors li va dir.*

²⁰⁷ Extreteres de Poland (2002).

Annex VII. Transcripció de les entrevistes

Corpus A

Franja: Nord **Població:** Alfarràs

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: A-MS01

Edat: 35 anys **Sexe:** Home **Què Parla:** Català

Estudis: CFGS Delineació **On has viscut de petit:** Alfarràs

Lloc entrevista: Alfarràs **Duració entrevista:** 19 minuts

Observacions: *Aquesta va ser la primera entrevista, això justifica d'alguna manera que sigui de les més curtes i que hi hagi més pauses que en les altres. A més, A-MS01 era l'únic dels entrevistats que és un conegut meu, la qual cosa, contràriament al que pugui semblar, va tensar la conversa un xic. A l'acabar vaig tindre la sensació que la qüestió lingüística, com va succeir després amb A-JMB05 també, no li preocupava gens, atès que no tenia gaires coses a explicar. Hi ha moments en què les respostes són força breus. Per cert, la seua mare, que era a la casa mentre parlava amb A-MS01, es va negar a fer-la. Una llàstima, perquè crec que n'hauria tret més suc. (Per preservar la identitat d'una amitat comuna que sorgeix en la conversa se n'ha substituït el cognom per XXXXX).*

E: Bé, ens trobem aquí entrevistant un noi de 35 anys de la població d'Alfarràs. Bon dia.

P: Bon dia.

E: Mira, ens agradaria molt saber quina és la llengua d'ús habitual, quina és la llengua que fas servir habitualment.

P: Habitualment el català, normalment.

E: I en quin entorn l'utilitzes?

P: En teoria tot: en el familiar, los amics i la feina.

E: I en quin percentatge diries que utilitzes el català en comparació a una altra llengua?

P: Jo crec que un 90 % o més.

E: D'acord. (curta) Diries que és la llengua d'ús habitual d'Alfarràs? En quines llengües es parla?

P: Jo diria català i castellà. Diria que és més aviat bilingüe. Jo recordo del col·legi de gent, d'amics, que sempre(-) tenien pares castellans però la conversa era fluïda. I ja està. Però tampoc eren molts casos, potser eren 4 o 5 d'una colla de 20, pues no... és un percentatge reduït també, penso jo.

E: Tu actualment estàs vivint a Lleida, però quant temps has passat a Alfarràs?

P: 26 anys.

E: 26 anys. D'acord. I hi vens sovint, hi fas vida...?

P: No hi fai vida.

E: No?

P: Vaig a casa dels pares, agafo els *tuppers* i marxo. (*riures*)

E: He he! Això està bé!

P: O algun dia potser quedo amb algú per fer un beure o algo però poca cosa.

E: Val. La llengua que utilitzes amb els teus pares, germans, cosins, família...?

P: El català menos amb mon cunyat, que és el castellà.

E: El teu cunyat no és d'Alfarràs o és d'Alfarràs?

P: No. És del País Basc.

E: Ah! És basc. És diferent.

P: Però bueno parla català.

E: Ah! També parla català.

P: Però jo sempre li he parlat amb castellà i ara li parlo amb castellà. (*solapament*)

E: T'hi has acostumat...

P: Sí. Se'm fa raro, me costa parlar-li amb català. No sé per què però me costa.

E: Perquè porta molt temps aquí ell potser o...

P: Sí, potser porta més de 30 anys, més de 30 anys.

E: D'acord, d'acord. I (*curta*) pot ser que amb algú mantinguis una conversa bilingüe o és molt difícil per a tu?

P: Home, normalment, jo crec que no. No ho sé, jo per exemple l'altre dia vaig fer un sopar amb uns amics i n'hi ha un que sempre li he parlat també amb castellà i ara parlava en català. Però jo li contestava en castellà.

E: Ara parlava en català; abans, no.

P: Abans, no. I ara se'm dirigia a mi en català, però jo amb el costum de parlar-li amb castellà(-)

E: I-, i-, i per tant era una conversa bilingüe. Però (*solapament*)... però és un cas (*solapament*)

P: Sí. Però és un cas concret i ja està. O a mon cunyat que si me parla en català suposo que no li contestaré amb castellà igualment.

E: Ah, però pot ser que el teu cunyat et parli també en català?

P: Sí, és que ara mon cunyat crec que ja parla català.

E: Amb tothom? O amb general?

P: Aquí a casa, quan l'he sentit sí. En general no ho sé, però suposo.

E: Creus que hi ha diferències pel que fa a les generacions en l'ús de la llengua catalana? Generacions d'avis, pares..., tu amb els teus avis, per exemple, en quina llengua parlaves (*solapament*), parles, o parlaves, no ho sé?

P: Jo, català. Jo crec que sí. No me'n recordo ara perquè van morir quan jo tenia 7 anys. Inclús me sembla que mon padrí, que va venir de Teruel, em sembla que parlava català.

E: El teu avi, el teu padrí era de Teruel, de Terol?

P: Sí.

E: Molt bé. Però tu faries distincions pel que fa a les generacions o no hi notes (-)?

P: Jo a casa meua, al meu voltant, no ho noto.

E: No. D'acord (*curta*). Si trobes gent pel carrer, per aquí per Alfarràs, trobes gent que no coneixes, en quina llengua t'hi adreces? Per Alfarràs, eh!

P: Jo crec que seria, buf, català? Potser sí. O caste(-)? És que no ho sé.

E: No ho saps.

P: Clar, tampoc no parlaré amb algú que no conec.

E: Bueno, sí, imagina. De vegades has de preguntar, bueno una adreça no perquè Alfarràs t'ho coneixes, però l'hora (*solapament*) o jo què sé, no ho sé.

P: No sí, o demanar foc.

E: Sí, demanar foc o una cosa d'aquestes. Com ho faries?

P: Jo crec que me sortiria el català. Jo crec que sí.

E: Tu creus que et sortiria el català. I seria diferent si la persona és gran o és jove, o és- o és un adolescent i a la millor els adolescents(-)?

P: Potser si és gran o vegués que no és d'aquí potser sí que ho faria en castellà.

E: I què vol dir que no és d'aquí?

P: Que és, que sigui un immigrant.

E: Si és un immigrant, per exemple si és una persona de color-

P: Si veus una persona que, jo què sé, que sigo de color.

E: Ja automàticament-

P: Ja automàticament potser sí, ja fas, ja parlaries amb el castellà.

E: D'acord (*curta*). Clar, és que com que és el català generalitzat, doncs preguntar-te per les trobades familiars, dinars, festes... em... La llengua(-)

P: Clar, els dinars, sempre que n'hem fet(-) clar, a casa meua, mon pare sempre(-) l'única que ha vingut de fora ha set la meua mare. Però clar, va vindre amb 11 anys.

E: Va vindre amb 11 anys.

P: I clar, pues ja ha parlat(-)

E: I va vindre m'has dit de?

P: De Terol.

E: De Terol. La teva mare, també? I el teu avi també, no?

P: Sí, clar, perquè eren pare i filla.

E: Ah, vale, clar! Vale, d'acord. Però ella va vindre de petita, amb 11 anys (*solapament*).

P: Sí, amb 11 anys. I llavontes clar, pues sempre he sentit parlar en català.

E: Ja, ja. I per tant la llengua que hi hagut sempre familiar ha sigut-

P: La llengua d'aquí casa sempre. I mon cunyat pues lo que et dic jo, en castellà perquè mira. Perquè abans parlava en castellà, però bueno, al final com que va fer oposicions i tot, se va treure el nivell B de català, pues(-) s'ha esforçat.

E: Sí, però podia haver estat també una persona de les que es treu el títol i no l'usa, saps? I en canvi ell l'ha usat (*solapament*).

P: Ell l'ha usat, sí.

E: I a la feina? Clar, tu treballes a Lleida?

P: A Lleida.

E: Has treballat mai aquí a Alfarràs?

P: No. Bueno, sí. A la fruita.

E: A la fruita.

P: Però clar, els pagesos sols eren d'aquí i tots amb català.

E: I a Lleida? (*solapament*) Quant dius que fa que hi treballes?

P: A Lleida, a l'última empresa fa uns 5 anys però normalment parlo en català. Però és lo que passa: el *jefe* de taller, que puja a vegades a l'oficina, parla castellà i amb ell li parles en castellà. Que ja em va dir un dia un company: "Li pots parlar català que ho entén."

E: T'ho va dir ell (*solapament*), un company t'ho va dir?

P: Però bueno, si me parla castellà, pues ja li parles castellà.

E: Ja. I aquest company ho fa això, de parlar-li en català?

P: Me sembla que també li parla castellà.

E: Ah, o sigui et va donar el consell però no el seguia bé (*solapament*). Està bé!

P: Sí, però no ell ho fa (*solapament*). I això que ell és un "chico independentista" (*riures*).

E: Sí. El que passa que clar, amb els càrrecs de vegades és com no me la jugo no, "por la cuenta que me trae". De vegades fa més respecte.

P: Sí.

E: Mmmm... Quins valors associes tu a la llengua? Això és una mica en relació amb l'enquesta que ha fet abans el teu- Tu quan et diuen català a què l'associes?

P: Ah, sí. Home, és una, com una identitat, no? Que t'identifica. No sé, una cosa que et fa gràcia, com un orgull, no sé. (*solapament*) És com quan dius igual com lo cognom.

E: Un orgull. És com el teu propi cognom.

P: Sí, que dius- et fa il·lusió. Tens allí com un imperi, que digos au! He he!

E: Un imperi. I creus que és útil que sigui la llengua que utilitza la majoria de la gent a Alfarràs? O no creus que sigui una cosa important o...?

P: Que sigui útil?

E: Sí. Creus que és important que a Alfarràs la gent utilitzi el català o...?

P: Home, sí. En teoria és la llengua que és oficial del país. Vulgos o no, no sé. En els territoris de Catalunya lo català és llengua oficial.

E: Sí, sí, sí. Però bé, pots tindre tu la teua opinió particular, no?

P: Jo crec que sí, però també vas als pobles d'aquí del costat i també te parlen lo català (-)

E: A quins pobles et refereixes?

P: Si vas aquí a Tamarit, o Albelda(-)

E: A Tamarit també et parlen en català?

P: Sí, inclús a Binèfar... a Binèfar potser ja no tant, perquè com que és més gran, però a Tamarit sí.

E: Quin és el hi ha immediatament més a prop?

P: Alfarràs.

E: No (*solapament*). Alfarràs és aquest! Ha ha ha! No em desubiquis (riures).

P: Ai, Alfarràs! Sí! (*riures*) Albelda.

E: Albelda és el que està més a prop.

P: Sí, però és més petit, potser té 500 o 600 habitants, no sé lo que té.

E: Albelda. I amb gent d'Albelda, tu t'hi relaciones?

P: M'he relacionat amb un parell només.

E: Un parell, només.

P: I em sembla que sempre hem parlat amb castellà. Però clar és que surt amb aquest amic meu que també parla castellà.

E: Aquest amic teu... qui?(-)

P: Aquest que he dit abans que l'altre dia me parlava en català però jo tinc la mania-

E: Ah! (*solapament*) Aquest és d'Albelda?

P: Sí. No, d'Alfarràs.

E: Ah, ell és d'Alfarràs, però ell és castellanoparlant i llavors clar.

P: Sí.

E: La relació que tu tens amb la gent d'Albelda és a través d'aquest noi?

P: Sí. Perquè són parella i llavontes...

E: Llavors clar. Ah, d'acord, d'acord. I m'has dit Tamarit, i què més m'has dit?

P: Tamarit i després hi ha... Binèfar. Binèfar és més gran i ja no(-)

E: I ja no l'usen?

P: Ja no tant. L'entenen, lo parlen algo, perquè tinc algun conegut de Binèfar, però diuen paraules sueltas. Però el seu parlar normalment, los que he conegut jo, és en castellà.

E: I tu ja, si t'has d'adreçar a algú de Binèfar ho fas en castellà.

P: Sí. Inclús a la universitat, per exemple, que vaig fer un any d'Agrònoms, i una d'aquelles de Binèfar em va dir: "Ey, que el catalán me cuesta." Jo suposo que l'hauran estudiat i això, però no(-) com natros estudiem l'anglès, que el xapurreges.

E: Sí.

P: Pues ells penso que també. I Tamarit és més lo que seria el xarnego, penso jo, que te parlen tant català, castellà, tenen les seues paraules i el seu accent. Jo tinc una amiga que se'n va anar a viure a Tamarit i parla *tamaritenyo*. He he!

E: *Tamaritenyo!* (*solapament*) Ah, està bé!

P: Se nota l'accent, se nota! (*solapament*).

E: Sí. Però quan dius(-)

P: L'han castellanitzat. És català, però se nota que no és català, cata(-) que és el xarnego de la Franj(-) que és de Tamarit.

E: Però no és que facin mitja conversa en català i mitja conversa en castellà, sinó que barregen paraules, no, entenc?

P: Sí. Són paraules que barregen, altres les tradueixen així malament...

E: Les tradueixen com poden.

P: Com poden. Però bueno, que és lo seu parlar.

E: Ja, ja, ja. Però tu, tot i així, parles en català i ella en xarnego.

P: Sí, però que és lo seu català.

E: És que és lo seu català.

P: Ella es va criar aquí, però fa 5 anys que està vivint allí, però clar.

- E: Aquesta és la noia que dius que estudiava amb tu que(-). M'he perdut ara.
- P: Aquesta és una amiga meua del poble d'aquí de tota la vida que es va casar amb un de Tamarit.
- E: D'aquí d'Alfarràs?
- P: Sí.
- E: Es va casar amb un de Tamarit. I ara què, doncs? Però ella parlava en català, no?
- P: Ella parlava català, però alguna vegada que hem quedat es nota que té l'accent aquest de Tamarit. Com si hagués anat a Andalusia, que tingués el *acento* aquell raro que tenen?
- E: Sí, el *deje*, no? que en diuen ells?
- P: Sí, el *deje*. Pues ella té lo de Tamarite.
- E: Vale.
- P: Se nota, se nota.
- E: I amb la seva parella saps si parlen-?
- P: No, em sembla que també parlen català.
- E: Català. Català de Tamarit, català. *Tamaritenyo*.
- P: *Tamaritenyo*. Si em senten em maten.
- E: No es pot dir *tamaritenyo*?
- P: No ho sé. Això m'ho he inventat jo.
- E: Ah, t'ho has inventat tu. D'acord. I ells potser si en diguessin català?
- P: No ho sé. És la seua llengua.
- E: Seria estrany, no? La seva forma de parlar seria en tot cas.
- P: Sí. Ells parlen així.
- E: Vale, ja està. (*curta*) Què faries tu per cuidar, per salvaguardar o per protegir la llengua?
- P: Uff! Pues poca cosa, no ho sé.
- E: Poca cosa?
- P: Seria anar, no sé, anar parlant, i anar transmetent-la de pares a fills o amb els amics, no sé.
- E: Transmissió generacional?
- P: Sí, penso que s'hauria de fer. No ho sé. Sí.
- E: I alguna manera més o no? Se t'acut alguna altra cosa?
- P: Jo penso que és cosa de política. No ho sé.
- E: Creus que depèn més dels polítics.

P: Sí.

E: Que de la gent del carrer?

P: Perquè la gent, vulgos o no, allò quan prohibeixen alguna cosa, la gent ho continua fent. Per lo que he vist en llibres d'història i així, pues la gent. Bueno, en el seu cercle privat la gent fa una mica lo que vol, lo que està acostumat a parlar en una llengua pues parla. Si és a lo que està acostumat? Penso que sí.

E: (*curta*) Tens alguna anècdota, alguna experiència, alguna vivència, alguna confusió, vinculada amb la llengua, que t'hagi cridat l'atenció? Ens la podries explicar?

P: (*riures*) Sí. Amb en una boda que vaig anar d'uns amics que es van casar a Guadalajara, una mica lluny d'aquí.

E: Sí.

P: Al final de la nit després del banquet i fer el ball i tot, que ja era l'hora de marxar, allí xarrant, no sé què, clar, com que havien viatjat molt tenien amics tot arreu, n'hi havia uns de Logronyo i estava jo de Lleida. Clar, "pues a Logronyo un vinito no sé què" i jo vaig dir "pues heu de vindre a Lleida a provar els caragols". Però no em sortia "llauna". I dic: "La llauna en castellà com se diu?" Bueno dic "caragols a la lata". I tots "la lata"? Però clar la "lata" no sé si estava ben dit. Perquè "la lata" me sona "la lata" de la Coca cola-

E: De la Pepsi i la Coca cola, no? Sí.

P: Però no sé. Es va quedar allí. I tots los dies me fa la meua amiga, que sap què són els caragols a la llauna: "¿Qué, los caragols a la lata? ¿cuándo los cogemos?".

E: Encara riu ara, no?

P: Encara queda, ha quedat això.

E: Ah, està bé. Ha ha ha!

P: Encara tinc el dubte aquest, de com és.

E: Però no se t'ha acudit buscar-ho, no? He he he he!

P: No. A la nit, ja a les 6 del matí, després d'una boda(-) (*solapament*).

E: No, l'endemà o quan, no sé.

P: No se m'ha acudit. No sé. És com ara que fan la fira de la truita de riu. Clar, jo ho vaig dir al grup que tinc d'amics: "Ai, que fan la fira(-)". Però clar aquí sempre s'ha dit "trutxa".

E: Clar. I què-

P: Però clar "trutxa" me sona castellà i a l'escriure-ho "trutxa" amb "c", amb "tx" no me veig, no, això me fa mal d'ulls (*solapament*). I llavontes fico "trucha" amb "ch" de castellà. (*solapament*)

E: Truita. O sigui fas un *mix*.

P: Però no ho vaig veure fins que vaig veure el cartell "truita de riu". Dic: "Ah, clar".

E: Clar. En català (*solapament*).

P: “Trutxa” és “truita”.

E: Vosaltres havíeu dit sempre “trutxa”.

P: Clar, “trutxa”.

E: “La trutxa de riu”.

P: Sí. És com(-)

E: Llavors, quan vas veure escrit “truita” vas dir: “Ah!”

P: No, es diu “trutxa” a seques.

E: O sigui la gent diu “trutxa”.

P: Sí.

E: Ah!

P: Tu vas aquí a la festa de la trutxa. Penso jo que es dirà. És com lo de “poma”. No diem “poma”, diem “mançana”.

E: Aquí dieu mançana?

P: Sí. Anem a collir mançanes.

E: No dieu mai poma? No ho has dit mai tu. És com a molt, massa forçat, no? (*solapament*)

P: Pomes, no. És com a ja- És com lo del “bocadillo”. És un “bocadillo”, no és un “entrepà”.

E: Ja, ja. Quan diuen entrepà...

P: Sí. Que està mal dit, però per a naltros està ben dit. Nos antenem.

E: Aha! (*curta*) Com valores tu la diversitat intralingüística? És a dir, quina percepció tens tu de, abans em parlaves de la forma que tenen de parlar els de Tamarit, de la forma que no sé si els d'Albelda creus que tenen, bueno ja m'has dit que els d'Albelda tenen alguna paraula solta. O era Binèfar?

P: Sí. Binèfar. Albelda, sí. Potser alguns parlen més castellà, com que està més a prop d'Alfarràs.

Home, jo trobo que és bona.

E: Sí? Per què?

P: No ho sé. Perquè les coses no sempre són A i B, per dir-ho tan quadrat. Clar, la gent s'acostuma a lo que s'acostuma. Clar abans potser parlar tothom la mateixa llengua, abans era molt difícil. No hi havia les comunicacions que hi ha ara ni els mecanismes que tenim. Abans la gent estava aïllada. I clar, la manera de parlar potser d'una casa a una altra abans potser era diferent.

E: Però si ara hi ha més comunicacions, té sentit la variació o no?

P: Més comunica-? Perquè és lo que s'ha sentit, la tradició (*solapament*), lo que transmeten una mica, potser.

E: És una cosa de tradició. Llavors per exemple a tu no t'agradaria que t'obligessin a dir entrepà o poma o truita.

P: No. A veure, que m'obligessin no, que potser algun dia ho direm, eh. "Pues anem a la Fira de la Truita." "Venga farem un entrepà de truita!" (riures) Potser sí. "I després una mançana, ai, una poma."

E: T'ha costat, eh!

P: Però alguna caurà.

E: Alguna caurà. Clar que sí. Per tant, tu creus que s'han de conservar les varietats.

P: Sí. Tampoc fan cap mal!

E: No fan cap mal.

P: Amb un escrit, pot ser sí. Un document oficial o algo, potser sí, canten molt a la vista però si no...

E: En un document oficial?

P: Sí. És com per exemple a Lleida que fan la fita de la birra.

E: La fita, què és la fita? No ho sé.

P: És que en teoria pensem que és "fira". O ho van ficar malament i així es va quedar.

E: Ah, no ho sé. Això quan és, quan...?

P: Ho fan al setembre o així?

E: I l'any passat hi van posar "fita"?

P: Cada any hi fiquen "fita".

E: Ah, cada any? Doncs llavors no deu ser un error, deu ser, és que jo no la conec(-)

P: Però fita, no ho sé.

E: Fita de la birra?

P: I la XXXXXX, que també és filòloga, fa(-)

E: XXXXXX XXXXX?

P: Sí. (*solapament*) Fa aquí s'han equivocat, lo que passa és que han aprofitat lo cartell.

E: Aha. Companya meua. Ella ho diu? (*solapament*) Ah, doncs podria ser, podria ser. No sé, no tinc ni idea.

P: Sí. Però una fita, una fita és allò que hi ha a les marques.

E: Bueno, això, i una data important, vull dir un objectiu, no?

P: Sí. No ho sé.

E: Potser sí que és un objectiu trobar-se i fer una trobada cervesera? (*solapament*) He he he!

P: No ho sé.

E: No ho sé tampoc. Tu creus que els polítics o les persones que tenen la capacitat de fer-ho haurien de fer alguna cosa per preservar la diversitat lingüística? Perquè tu em dius: “Va, potser en un text oficial és estrany a la vista”, no? (*solapament*).

P: Sí, no ho sé.

E: Però potser si es proposa des de dalt deixa de ser estrany o creus que no, que no té sentit?

P: Clar, però pensa que si hi ha el mode estàndard en l'oficial ho entendreà tothom i si fas un document oficial amb només la parla d'un poble potser hi ha gent que no ho entendreà. A Fraga als préssecs no sé quin nom li fiquen.

E: Eeehhh! Sí, ahir m'ho estaven dient, ara no ho recordo. “Mullarero” o una cosa així?

P: Sí, mulla(-). Ja em diràs tu!

E: Ja.

P: Clar (*solapament*), si tu no ho saps. O una persona que sigo.. de Girona i llegixo “mullarero” dirà: “Mullarero? Què és això?”

E: Clar, no l'entendries. Ja. Però no(-)

P: Si fiques “préssecs” tothom sap, hasta ells saben lo que és un préssec, encara que li digon un altre nom.

E: “Melocotó”?

P: “Préssec”. Que li ficon “melocotó” o que li ficon lo que vulgon. És un préssec, ja està.

E: Ja, però. Està bé, vull dir, entenc el que em dius, però jo em referia si trobar alguna manera que s'incloguin (-), no dic que sigui ara: vengui el català d'Alfarràs... Sinó que potser el model hauria d'incloure altres...

P: No ho sé. O ficar la paraula i entre parèntesis diferents sinònims. He he!

E: Massa complicat seria, no?

P: Sí. Jo crec que l'estàndard per a tothom i després que cadascú parlo com vulgo.

E: D'acord. D'acord, doncs jo crec que en tenim més que suficient. Moltíssimes gràcies.

P: De res.

Franja: Nord **Població:** Alfarràs

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: A-JN02

Edat: 41 anys **Sexe:** Home **Què Parla:** Català

Estudis: FP2 Tècnic especialista fred industrial

On has viscut de petit: Barcelona i Alfarràs

Lloc entrevista: Alfarràs **Duració entrevista:** 19: 26 minuts

Observacions: *A-JN02 és un excompany de feina del meu pare. Jo no el coneixia personalment però al contactar-hi per telèfon es va oferir a ajudar-me. A pesar del soroll del bar en què vam dur a terme l'entrevista que en alguns moments va dificultar el diàleg, i dels seus nervis inicials, la conversa va fluir i em va explicar força coses.*

E: Bé, bon dia. Estem aquí amb un noi d'Alfarràs, de trentaaaaa...

P: Trentaaaaa... Quaranta-un.

E: Quaranta-un anys. Molt bé. I procedirem a fer-li l'entrevista. A veure, ens podries explicar una mica quina és la llengua que utilitzes habitualment?

P: Habitualment? Bueno, a casa les dos, català i castellà: amb el crio, català amb la dona, castellà. I per la feina més que res català.

E: Perquè tu treballes a...?

P: A Ascensors Sales.

E: Aha! Bueno l'empresa és igual, però vull dir treballes a Alfarràs? No.

P: No. Treballo a Lleida (*solapament*), en pobles de Lleida.

E: Treballes a Lleida. Però estàs vivint a Alfarràs.

P: Estic vivint a Alfarràs, sí.

E: I vas néixer a Alfarràs?

P: No. Vaig néixer a Barcelona, però per casualitat, per treballs de mon pare de la feina.

E: Sí. Aha! I llavors vas vindre a Alfarràs amb quina edat?

P: Amb dotze anys.

E: Amb dotze anys. I des de llavors has estat vivint aquí a Alfarràs.

P: I des de llavors a Alfarràs. Casat a Alfarràs i dona d'Alfarràs.

E: Et consideres doncs d'Alfarràs?

P: Em considero d'Alfarràs, evidentment.

E: Com en dius tu del teu parlar? Quan dius quin és el teu parlar quin nom li dónes?

P: Com vols dir?

E: Quina és la llengua que tu parles?

P: Bueno és que parlo les dos. Sóc bilingüe, bastant bilingüe. És que a casa sempre hem parlat castellà.

E: A casa heu parlat castellà.

P: Sí.

E: Els teus pares no saben català?

P: Sí, sí que en saben. (*solapament*) Però bueno parlem en castellà.

E: Ah, sí que en saben. I tens germans?

P: Sí. Tres més.

E: I també en castellà?

P: Sí, amb ells sí. Però bueno, ells també parlen amb català (*solapament*)

E: Amb d'altra gent.

P: I amb nosaltres en castellà. És una cosa(-).

E: Ah, mira, és curiós.

P: A veure, aquí a Alfarràs n'hi trobaràs molts així.

E: Sí? Quan teni(-). No, perdona, digues, digues.

P: No, que dic que hi ha moltes famílies que han vingut de fora, d'Andalusia, quan feien el pantano, (*solapament*) que va vindre gent. I és una barreja.

E: Sí. Com és el cas teu, per exemple. Sí. I hi ha algun familiar amb qui parleu català? Quan feu una celebració per Nadal o no sé, (*solapament*) per la Festa Major?

P: Sí, bueno els tiets, algun de per aquí, parlen català.

E: Se poden produir dinars bilingües o... ?

P: Sí, sí, sí. O amb el sogre, per exemple, parlo català. Aquí és normal un sopar o un dinar bilingüe, sí, vull dir que (-) amb els mateixos companys també. Sempre n'hi ha un que parles català, l'altre, castellà.

E: Amb quina llengua diries que penses tu?

P: Penso en castellà.

E: Penses en castellà?

P: Sí. Cada vegada menos. Ja està més 60-40, però (-)

E: 60.40 per cent, no?

P: Sí. Sí, però, normalment penso que sí, castellà.

E: Molt bé. I... amb quin sentiment relaciones el fet de parlar català? És a dir, què significa per tu parlar català?

P: Què significa? Bueno pues és la llengua de Catalunya, és la llengua de meu del país diguéssim, perquè, encara que estem en una comunitat autònoma, tal com està el tema ara, és com un sentiment també, el fet de parlar català. No sé com explicar-ho.

E: I com el descriuries aquest sentiment? És positiu? És negatiu?

P: És positiu, és positiu. És com una (-) com si s'hagués de defensar la llengua. Com que des de fora la matxaquen tant, sembla que és com un sentiment positiu que ho has de fer per conservar-lo, perquè evidentment és cultura i la cultura s'ha de conservar.

E: D'acord? Eh... per què heu decidit parlar al vostre fill en català, tot i que vosaltres parleu en castellà, no?

P: Sí. Pues no sé. És el mateix, no? És que sabem que (-), el castellà sabem que l'aprendrà segur o a l'escola o parlant amb els padrins, el castellà sabem que l'aprendrà o sentint-nos parlar a nosaltres. Pues és important introduir el català a casa, perquè clar a l'escola parlen català també, però bueno.

E: Va a l'escola aquí al poble, a Alfarràs?

P: Sí.

E: I va ser una decisió espontània, va sortir natural, o us va assegurar a parlar?

P: No, jo em vaig seure a parlar. I vaig dir la dona que porta tota la vida aquí, en català i jo li parlo en castellà, així aprendrà els dos ben apresos. Pues al final re (-).

E: Al final els dos en català. (*solapament*)

P: Los dos en català. No sé, se'n va anar cap aquí.

E: Ah, bueno. És una altra possibilitat, no?

P: Sí, sí. Però va ser això, va ser després(-). Mira, casualitat.

E: De fet és el que ha succeït a casa meva. (*solapament*)

P: No és lo normal.

E: No, a casa meva els meus pares parlen en castellà i al meu germà i a mi ens han parlat en català i hem après les dues llengües.

P: Sí.

E: Molt bé. Aquí al poble, aquí a Alfarràs, en quin tant per cent diries que s'usa el català respecte del castellà? Series capaç de fer un(-) (*solapament*)

P: Al poble en general, la gent?

E: Sí. *Grosso modo*, eh!

P: Potser un 50 per cent.

E: 50-50. Diries que sou completament bilingües?

P: Sí, jo diria que sí. Ja dic, perquè aquí hi ha molta gent que va vindre(-). Diria que estem(-) 50 50. De fet els pobles del voltant s'ho diuen, que som(-)

E: Sí?

P: Sí.

E: I tu creus que una persona pot vindre a viure a Alfarràs sense saber gens de català, hi pot viure?

P: Sí, sí, sí. (*solapament*) I tant!

E: I es podria viure sense el castellà, només amb el català?

P: Aquí? A Alfarràs?

E: Sí.

P: A veure, d'entendre l'entén tothom, encara que no el parlin, hi ha gent que no el parla.

E: El què entén tothom?

P: El català.

E: I el castellà?

P: Algun te trobaràs. Però són pocs.

E: Pocs. I gent gran pot ser o no?

P: Sí, més gent gran o... sí.

E: (*curta*). En l'àmbit laboral, clar tu m'has dit que treballes a Lleida.

P: Sí.

E: Normalment quina llengua uses en l'àmbit laboral?

P: Català sempre, jo començo sempre en català. A veure, jo sempre començo en català, si me responen ja en castellà, doncs canvio.

E: Canvies.

P: Sí.

E: Amb els companys (*solapament*) de feina, amb els caps, etc.?

P: Amb els companys, sí.

E: És el procediment.

P: Sí.

E: Molt bé.

P: Bueno, jo sempre que entro en una feina nova, sempre començo parlant en català, després per les circumstàncies comences a parlar en castellà, amb l'encarregat o el que sigui, a mi m'és igual, no tinc problemes.

E: Però les feines(-). Entenc que la teva feina ha transcorregut entre(-) m'has dit que vas néixer a(-)

P: A Barcelona.

E: I després vas venir a Alfarràs. Entenc que sempre a Catalunya. No has viscut (-)

P: No, no. A Monzón (*solapament*). Vaig estar a Aragó. Sí.

E: Ah, és veritat. 10 anys? Quins anys?

P: Sí. Des dels 2 fins als 12.

E: Ah, per tant, tu et vas escolaritzar a partir dels 12 en català, no, entenc?

P: Sí. Però bueno va ser(-). A veure jo vaig vindre aquí sense sàpigner res pràcticament, quatre paraules que me va dir lo pare.

E: Clar, clar.

P: I vaig aprendre més o menys amb un estiu, l'estiu abans de començar setè d'EGB, i vaig fer repàs, català, claro (*solapament*). Tots los dies a fer(-)

E: Anaves a repàs de català.

P: I vaig arribar el primer dia a classe, me van fer llegir, que tots estaven allà mirant(-)

E: A veure què diries?

P: Jo vaig aprendre relativament molt ràpid.

E: Et va suposar algun malestar?

P: Gens.

E: No, no, no.

P: Per això, quan sento la gent que diu que si ha de vindre algú aquí i l'han d'escolaritzar en català que no aprovarà res, o que no sabrà, no, no, no.

E: No és veritat. Des del teu punt de vista...

P: Perquè jo he tingut l'exemple meu. I no em va costar re. Potser sóc molt llest, però.

E: Ha ha ha!! creus que és avantatjós llavors parlar més d'una llengua o...?

P: I tant! I tant! I si en parléssim tres, millor! Introduir l'anglès, com fan a Holanda, que saben l'holandès, saben l'anglès i saben alemany. Perfecte.

E: Per tant, dedueixo que tu consideres que t'ha obert portes en l'àmbit laboral el fet de parlar català o no? O serien més o menys les mateixes?

P: Sí, jo diria que sí, que són més o menys les mateixes. Potser en algun puesto sí que ho tenen més en compte, el fet que parlis català, però bueno, per on m'he mogut jo, no crec que m'hagi obert cap porta.

E: Aha. I pel que fa al sentiment identitari, perquè has viscut a Monzón deu anys de la teva vida, però la majoria dels anys els has viscut a Alfarràs, no?

P: Sí.

E: Si t'haguessis de definir amb una paraula com et sents?

P: Si català o espanyol o...?

E: O aragonès o alfarresenc o... què diries?

P: Amb una paraula? És que...

E: Amb una paraula o amb diverses paraules.

P: Bueno, jo diria una frase que va dir el David Fernández de la CUP.

E. Sí. Què va dir?

P: No sóc nacionalista; sóc independentista. O sigui, no tinc un sentiment molt de nacionalitat, però sí que tinc el sentiment aquest independentista.

E: Ah! No l'havia sentit aquesta frase.

P: Sí, sí, sí.

E: Ah, està bé. Per tant, tot i haver viscut a Aragó no tens un sentiment gaire arrelat a l'Aragó...

P: No, no. Al contrari. A veure, me cuiden molt bé, a mi no m'ha passat res, però tenen una certa mania als catalans molt accentuada.

E: Tu ho has viscut això en la teva pell?

P: Sí, sí. A veure, no molt exagerat, però sí, sí, sí.

E: Pots explicar alguna anècdota que es pugui contar?

P: Bueno a classe a mi si em volien fer empenyar, pues me deien algo de Catalunya, o els catalans són així o...

E: Ah, sí? Això quan tu eres petit ja passava?

P: Sí, sí.

E. I ho aconseguien de fer-te enfadar?

P: Sí, clar. Evidentment.

E: Saltaves, no? (*riures*)

P: Saltava, però sí, sí.

E: Com valores tu la diversitat dintre d'una mateixa llengua? És a dir, tu ets d'Alfarràs, i parles entenc com la gent d'Alfarràs.

P: Més o menys, sí.

E: Creus que parlu igual, diferent, que la gent dels pobles veïns o de Lleida capital?

P: Nooo. Jo penso que tota la part d'aquí dels pobles fins a Lleida parlem igual, més o menys. (*solapament*).

E: Més o menys igual.

P: Hi haurà diferents paraules que en una poble es diuen d'una manera i en un altre poble es diuen d'una altra, però (-) més o menys bé.

E: D'acord. I si vas a, per exemple, travesses la entre cometes frontera i vas a Albelda? No sé si coneixes gent d'Albelda.

P: Ui, sí, sí. Allà ja és diferent.

E: Notes moltes diferències?

P: Sí, moltíssim. És un català ja diferent. És català de la Franja, és molt diferent.

E: Clar, perquè aquí no considerariem que és català de la Franja.

P: No, jo ho consideraria català de Lleida.

E: I hi pots entendre't? Amb dificultats o amb facilitats amb català?

P: A Albelda o Tamarit?

E: Sí.

P: No, bé. T'entens bé, però hi ha moltíssimes paraules.

E: Diferents?

P: I la manera de parlar. De fet aquí, hi estem acostumats, perquè estem al costat i clar hi ha gent que ve d'Albelda cap aquí, o de Tamarit, i clar parles molt sovint amb ells.

E: I amb aquesta gent acostumes a parlar en català o (*solapament*) passes directament al castellà?

P: Sí, sí. Aquestos parlen en català tots.

E: A Albelda? Tamarit?

P: Sí, lo raro és trobar algú que parli castellà.

E: Ah, sí?

P: Sí, sí.

E: De veritat?

P: Sí, sí, sí, sí. Jo per lo que(-) pels que conec i les vegades que he anat allà, lo *raro* és trobar algú que parli castellà.

E: I el tema pot arribar a crear conflicte o no?

P: El tema?

E: Sí, el tema de la llengua amb la gent de Tamarit, la gent d'Albelda...

P: No, no, no.

E: És a dir, senzillament parlu en català, cadascú la seva variant (*solapament*).

P: Sí, sí. O en castellà. No hi ha cap problema.

E: No suposa cap handicap, no?

P: No, no.

E: Molt bé. Ara bé, ara ens en anem cap a l'altra banda. Tu, si te'n vas a Barcelona o te'n vas, no sé, a Tarragona o a Girona, no sé si hi has estat mai.

P: Sí.

E. Notes diferències en la forma de parlar?

P: Sí, sí. I tant.

E. Et fan sentir d'alguna manera diferent o... ?

P: Noooo. Notes el català que és diferent.

E. Sí.

P: A Girona és molt (-) diguéssim és el més bonic, considero jo. Almenys la part de dalt, de Cadaqués i tot això, és més com a(-) tira més cap al francès, així, és molt bonic. El català de Barcelona és el pitjor que es parla, considero jo, el pitjor parlat. El de Tarragona és molt semblant al de Lleida.

E: I tu quan et mous per territori catalanoparlant, varies la teva forma de parlar segons (*solapament*)...?

P: No.

E: ...segons qui tens al davant, segons el teu interlocutor? Canvies les vocals finals.

P: No. Català de Lleida.

E: Català de Lleida. T'has trobat mai que facin broma o que facin algun comentari sobre el teu català?

P: No.

E. No? No has viscut mai cap situació d'aquest tipus.

P: No, no.

E: Creus que és important que es conservin aquestes variacions dintre del mateix idioma?

P: Sí, sí. La varietat és (-). Sí, per què no? És clar que sí. No es pot fer un català estàndard, seria molt difícil.

E: I creus que s'està fent prou per potenciar la variació intralingüística?

P: No, perquè tu poses TV3 i és català de Barcelona, no n'hi ha cap (-).

E: I no creus que això està canviant o conti (-)?

P: No, està igual. No em molesta però bueno.

E: No et molesta, però no. T'hi sents identificat amb aquest català o no?

P: Sí, sí però... a veure (*solapament*) jo sé que parlo diferent...

E: Amb matisos.

P: Sí, amb matisos. Però sí. Ja hi estic acostumat.

E: Ja t'hi has acostumat.

P: Claro.

E: I si veus una pel·lícula doblada al català suposo que et passa una mica el mateix?

P: Sí, sí, sí.

E. Que no és el català que parlaries tu.

P: No, evidentment.

E: Creus que s'hi podria fer més?

P: Sí, sempre s'hi podria fer més, introduir variants, clar, introduir no sé. Passa que és molt difícil perquè poden agafar un periodista de Lleida, portar-lo cap allà i al cap dels mesos ja començaria a parlar igual.

E: Però a tu no et passa això?

P: És que jo no hi he estat tant temps XX XX (*solapament*).

E. Vols dir que al llarg del temps acabes agafant(-)?

P: Acabes agafant el (-). Sí.

E: Tots?

P: Sí. Penso que sí. Seria fàcil d'agafar. Sí, sí.

E: Si un dia el català desaparegués, tu com te sentiries?

P: Ostres!

E: És una situació hipotètica, eh!

P: Pues faltaria algo, claro.

E: Faltaria algo. I de sentiments?

P: Faltaria una pota de la cadira. No s'aguantaria, no.

E: Faltaria una pota de la cadira.

P: No pot desaparèixer.

E. No pot.

P: Així com així, no. No pot desaparèixer, així com així no. Hauríem de fer algo, que no és el cas però (-)

E: Home, una situació hipotètica. Arribes demà a la feina i et diuen: "No es pot parlar més (-)". "No se puede hablar más catalán, señor."

P: Ostres!

E: A tu què et passaria per aquí?

P: M'ho pensaria si continuar o no.

E. Sí? Fins a aquest punt?

P: Sí, sí.

E. Però no l'empresa, sinó que s'ha decidit que s'ha prohibit de parlar.

P: Bueno, a l'empresa potser però després tornaria (-), continuaria parlant en català.

E: Però tu quins sentiments tindries?

P: Negatiu totalment.

E: Com ara?

(Li truquen per telèfon i el despenja)

P: És la dona. Per on estàvem?

E: Sí, sentiments que tindries. Dius: “negatius”. Me'ls podries descriure?

P: És com si et traguessin algo teu.

E: Ja, però jo vull que em diguis sentiments. T'entenc, eh! Però descriu-me'ls.

P: No ho sé. Ràbia.

E: Ràbia.

P: T'estan traient la teua identitat. Jo reaccionaria segur.

E: Reaccionaries segur?

P: Sí. No m'agrada que em treguin les llibertats, ni amb això ni amb qualsevol altra cosa. Però clar, això és un signe d'identitat d'aquí de Catalunya. Si et treuen això, és que t'estan traient, no sé, t'estan traient algo teu, molt arraigat. No m'ho imagino, (*solapament*), és que no m'ho imagino.

E: No pots imaginar- t'ho, no? Tens alguna anècdota que ens puguis explicar entorn a la llengua, el català en aquest cas?

P: Alguna anècdota?

E: Alguna situació que hagis viscut curiosa, alguna cosa que puguis recordar, algun malentès lingüístic, o alguna cosa graciosa?

P: No, malentès no. Però per exemple a la feina, a Marvi, hi havia molts aragonesos.

E: Aragonesos?

P: I Bueno pues (-), no anècdotes, no, però de vegades intentaven parlar català i és (-)

E. Bueno el meu pare és aragonès “ahí donde lo ves” (*solapament*).

P: No, ja ho sé, ja. Però porta molt temps aquí.

E. Que també el parla com pot, però ell fa un esforç enorme.

P: Home, el parla bé. Però n'hi havia un altre que també és de per allà, de XX Foradada, aquest de vegades per fer-nos la conya començava a parlar català(-)

E: Ah, però era per fer-vos la conya? He he!

P: Sí.

E. I allí reia tothom.

P: Claro.

E: Molt bé. Doncs, jo crec que amb això en tindrem suficient. (*curta*) Bé, sí, una última cosa.

P: Sí.

E: Què creus que hem de fer o que podríem fer nosaltres, la gent del carrer, per cuidar, per preservar la llengua? Tu dius que no et pots imaginar que un dia desaparegui, però si estigués en perill, tu creus que la gent del carrer hi podria fer alguna cosa? I quines coses podria fer?

P: No està en perill, ni hi estarà, perquè com que la bombardegen tant, això fa que molta gent li pica i fa que (-)

E. Revifi, no?

P: Sí. Així que és impossible. Però si passés no sé què podríem fer.

E: Si et diguessin a tu: "De tu depèn."

P: De mi depèn? Desobeir.

E. Desobeir?

P: Evidentment.

E: El què? El Tribunal Constitucional?

P: Tot, tot. El que faci falta.

E: El que faci falta.

P: Per això vaig votar la CUP:

E: Ah, sí?

P: Per desobeir. Sí, sí, sí. És l'únic que s'ha de fer. És que a veure, tal com està el món, ja veiem, amb lo que tenim no anem a cap puesto. Pues s'ha de fer coses diferents. I si et traguessin això, sí, sí, pues s'ha de reaccionar, s'ha de fer algo.

E. D'acord.

P: No et poden traure la identitat, sigui català, sigui castellà (*solapament*), sigui qualsevol cosa.

E: Sigui la que sigui.

P: La que sigui. No ho sé. És més fort això que depèn quines coses.

E: Bé, doncs jo crec que amb això ara ja en tindrem prou. Moltíssimes gràcies.

P: Sí? Bueno, de res.

Franja: Nord **Població:** Albelda

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: A-IB03

Edat: 34 anys **Sexe:** Dona **Què Parla:** Català

Estudis: Carrera: Treball Social **On has viscut de petit:** Albelda

Lloc entrevista: Albelda **Duració entrevista:** 25: 38 minuts

Observacions: *A-IB03 és una amiga d'A-MS01. De seguida es va oferir a ajudar-me. A banda d'un marcat accent lleidatà (és capaç d'usar l'albeldenc i el lleidatà segons on i amb qui es trobi, diu), que es justifica per les contínues relacions que ha tingut amb la capital del Segrià, on ha estudiat i actualment treballa, el que més em va sorprendre d'aquesta entrevista és el desinterès (per deixadesa!) perquè el seu fill aprengui català. Personalment vaig poder comprovar que el nen no parla català. Em va sorprendre la manera com ho justifica perquè sembla que ningú s'hagi preocupat per aquesta qüestió en el nucli familiar.*

E: Bona tarda.

P: Bona tarda.

E: Estem aquí amb una noia d'Albelda, de 34 anys d'edat. Eh, mira, ens agradaria saber quina és la llengua que fas servir habitualment.

P: Habitualment a la feina parlo català, aquí al poble, amb la gent del poble, depèn, perquè hi ha gent que parla català i hi ha gent que parla castellà. I a casa, per exemple, amb el meu home parlem amb castellà, amb els meus pares parlem amb català i amb la padrina també, i al nen també li parlo cast (-) català, perdó, però ell em respon amb castellà.

E: I ell com és que et respon en castellà?

P: Perquè aquí al col·le del poble, els professors són castellans i llavors pues bueno fan anar la llengua castellana, i com a optativa sí que tenen català, però el que més fan anar és el castellà. I quan arribem a casa ens trobem que és més fàcil que parli amb castellà.

E: Però és un inconvenient o no?

P: No.

E: T'és igual.

P: No, perquè està bé aprendre tant una com l'altra. De fet, jo li parlo amb català i ell me respon amb castellà, lo qual vol dir que sí que l'entén.

E: Però parlar el parla o no?

P: El parla però poc, alguna paraula així suelta.

E: Aha. D'acord. Quina diries que és per tu la teva llengua materna?

P: Potser el castellà, perquè ma mare, tot i ser que és filla d'Almacelles, els seus pares eren de Saragossa, i ella sempre m'ha parlat amb castellà. I a casa sí que al principi dominava, quan era petita recordo que em parlava més amb castellà, però conforme m'anava fent gran i potser em socialitzava més amb la gent del poble o la gent de fora pos ja parlava més amb català o com al poble.

E: I si haguessis de dir percentualment quin ús fas de cada una de les llengües, què diries d'això?

P: Depèn, perquè a la feina, tot i que parlo català, a nivell professional potser amb els usuaris que tinc, amb algun(-) clar els he de parlar amb castellà.

E: Perquè treballes a...?

P: Treballo a Serveis Socials i molta gent que atenc parlen en castellà, perquè són estrangers, i els hi costa parlar català.

E: I on físicament?

P: A Serveis Socials, al barri de(-) bueno, al casc antic, a Lleida.

E: Ah, a Lleida?

P: Sí.

E: D'acord.

P: Llavors allà pos la majoria de la gent prové de països del Magreb o llatins o romanesos, clar aquestos pues és un número molt petit els que parlen català.

E: Fa gaire temps que treballes a Lleida?

P: Sí, de fet porto ja treballant deu anys, Però abans havia estudiat allà.

E: Ah, havies estudiat allà.

P: Sí. Però sí, majoritàriament jo parlo català, sí.

E: Ah, català?

P: Sí.

E. Però abans m'has dit que la teva llengua materna era (-) (*solapament*).

P: Sí, perquè jo recordo el fet de que a casa sempre s'havia parlat castellà, ma mare es dirigia a mi amb castellà, però clar el pare amb català i els padrins també amb català. Clar, amb ma mare pues (-) això continua mantenint-se el català, no perquè no en sàpigui sinó perquè li fa cosa potser parlar-lo. Ella l'entén, però parlar-lo no... no s'atreveix, perquè li fa vergonya. És com que no l'ha utilitzat, doncs, li costa, i diu "no ho faré bé, per tant no ho faig".

E. Tens germans?

P: No.

E: No. I amb el teu home m'has dit?

P: El castellà.

E: El castellà. I? Per algun motiu?

P: Perquè ell sempre ha parlat amb castellà, tot i que sí que parla català, però, no sé, des de que ens vam conèixer sempre m'ha parlat en castellà i allò que dius, pues de costum ja ho tens així i no ho canvies.

E. D'on és ell?

P: D'Alfarràs.

E: Ah, d'Alfarràs. Sí, sí, és veritat, que m'ho has dit. Quins valors associes tu al català?

P: Valors? En quin sentit?

E: Doncs, què significa per tu parlar català? Amb què ho relaciones tu, el fet de parlar català?

P: Potser ho relaciono amb la terra, amb el territori on estic o on estic treballant, on vic, que, tot i que siguem de l'Aragó, potser ens sentim més a prop de Catalunya, perquè a l'hora d'estudiar, a l'hora d'anar als metges, a l'hora de comprar, a l'hora de sortir o del que sigui, potser sempre hem tirat els que estem aquí, o sigui en aquest territori, cap a Catalunya, cap a l'àrea de Lleida diguéssim, i no tant cap a l'Aragó, no sé potser em sento més identificada amb això.

E: Creus que la gent d'Albelda és del teu parer o és una percepció molt personal?

P: Suposo que en deu d'haver de tot, no? Jo diria que sí, perquè no sé, hi ha gent de la mateixa edat i..., o els que coneixes o amb els que més et fas o et relaciones, pos sempre hem tirat més cap a Catalunya i ens relacionem entre natres parlant català. Per això penso que sí, potser no, potser després hi ha qui diu jo, tot i parlar català o parlar la llengua que parlem aquí, que digui no, no, però jo me sento potser d'allà o xx se senten més d'aquí o....

E: Aha. Has sentit aquí a Albelda algun altre terme, algun altre nom per designar la llengua que tu dius català, el parlar d'aquí d'Albelda?

P: Siiiiif. Bueno, aquí no. Però els de fora, els de Lleida, potser, "aquest parlar que teniu, no? com xarnego" o, ara no em surt, no sé què hi havia més, potser una paraula així com "xarnego", "xapurreat". Sí, algo així, aquestes dos potser són les més (-).

E: Però aquí, no. Aquí la gent en diu català?

P: No.

E: Com en diu?

P: Jo penso que hi ha gent que la llengua d'aquí és la d'aquí o és la de la Franja, llavors el català és una altra. I hi ha l'altra gent que sí, que la que parlem aquí és igual que el català, tot i que (*solapament*) és una variant del català.

E: És a dir, dedueixo que hi ha com dos tendències?

P: Sí. Jo diria que sí. Hi ha gent que potser es defensa més, de dir "no no, és que el que parlem aquí no és català". I hi ha gent que creu que sí que és català.

E: I per què creus que diuen que no és català?

P: Potser pel tema de Catalunya, Espanya, i tot aquest enrenou.

E: En parreu d'això amb la gent del teu entorn, parella, amics, no sé, família...?

P: Sí, sí, sí. Però bueno no hi ha discrepàncies, en principi no...

E: No és un tema...

P: No genera discòrdies.

E: Aha. D'acord. Si mai fessin desaparèixer aquest parlar d'aquí d'Albelda o en general el català, tu com et sentiries?

P: Jo el parlaria igual.

E: Tu el seguiries parlant.

P: Sí. Sí, sí. Perquè clar, bueno, estic acostumada a parlar-lo, l'he parlat sempre. Clar, a veure, si vaig a un lloc públic i no puc parlar (-), si no m'entenen el que tinc al davant, pues no el parlaré, però si no, per què no?

E: Ho fas de(-), mantens alguna conversa bilingüe? Si saps que l'altra persona t'entén, tu ets capaç de mantenir-te en català?

P: Si sé que m'entén sí. Sí. Sí, sí. De vegades ho provo molt amb els meus usuaris. "Estoy yendo a un curso de catalán." "Bueno, pues ara parlarem amb català." "Uii, és que em costa." "Bueno, pues tu vés parlant i el que sàpigues bé i el que no m'ho dies en castellà." Costa, eh, per això. Espera que ara em surt, sense voler, però em surt. Més que res per això, perquè s'esforcin a parlar-ho. Però de vegades s'entén que hi ha coses que costen i...

E: Dedueixo que per aquesta actitud, hi ha una part de reflexió, de conscienciació... Has fet un exercici de conscienciació respecte de l'ús del català o no?

P: Noooo. No, no, perquè com que és una cosa que (-) el parlo des de petita. I igual... al mateix temps... I de vegades penso "com és que de vegades penses amb català i a vegades penses amb castellà?". O sigui la capacitat de poder pensar amb els dos idiomes, no? Allò de "i ara per què faig això?", no sé què no sé cuantos, no? o "¿y ahora por qué he dicho esto o por qué he hecho esto o por qué voy a ir a tal sitio?" Pues igual ho fai amb castellà que ho fai amb català.

E: Però el fet que siguis capaç de mantenir-te en castellà, és a dir, aquest exercici que fas voluntàriament de mantenir-te en català, amb castellà no el fas?

P: Com de mantenir-me amb català?

E: És a dir: amb català estàs(-). Amb aquestes persones que tu m'has dit a la feina, tu fas un exercici voluntàriament de dir, doncs, venga, jo parlo amb català, perquè així tu també t'ajudo...

P: Clar, perquè si des d'un principi amb ells he començat a parlar amb castellà, és complicat de canviar-li al català, perquè és el costum de que a Fulanito de tal li parlo amb castellà.

E: No, però em refereixo a aquestes persones que t'han dit que estan aprenent català i que tu els dius "venga, doncs, anem a practicar".

P: Sí.

E: Amb aquestes persones tu estàs fent un exercici de mantenir-te i d'ajudar-los a usar la llengua. Amb castellà no cal.

P: No.

E: Per tant, per això et deia, inconscientment has fet un exercici voluntari de conscienciació, perquè amb castellà no t'és necessari.

P: No, clar.

E: D'acord. Bé, ja m'has dit que el fet que el teu fill et contesti en català no t'importa o no és un problema.

P: Em contesta en castellà.

E: Amb castellà, perdó. He dit català?

P: Sí.

E: Creus que el parlarà o no?

P: Siiiií, sí. Parlarem amb català, Eloi? He he! *(li ho diu al nen que és allí mateix)*

E: Ara li fa vergonya.

P: Sí.

E: El parla amb els seus amics? L'usa a l'escola?

P: Amb els de l'escola no, però si algú se li dirigeix amb català jo penso que fa l'esforç i alguna paraula la diu, algo, no... vull dir potser una frase sencera no, però sí(-) o si jo li dic, ell és capaç de repetir-ho, o sigui, ell potser em contesta amb castellà i de vegades jo li dic "a veure?". I aquella frase que ha dit amb castellà jo li fai amb català i llavors ell la repeteix.

E: Molt bé. Més cosetes. Eeeem, per exemple, quan feu un dinar així amb família, o algun esdeveniment familiar o alguna reunió o alguna cosa, quina és la llengua predominant?

P: Familiar? Mmmm.

E: Però quan (-) em refereixo quan esteu tots junts, eh!

P: Sí.

E: O quines llengües utilitzeu o...?

P: Clar, amb la família de la mare, com que, tot i ser catalans, els pares eren castellans i sempre han parlat amb castellà, doncs allà es parla castellà, de sempre, des de petits. Per exemple la família del pare, va, com aquí, com al poble, amb català.

E: I si esteu tots junts?

P: Si estem tots junts, pues amb uns amb català i amb els altres amb castellà. *(solapament)*

E: Indiferent, no?

P: Tal qual. Sí. Però ho entenen, eh. Si parlo amb català amb uns, pos a l'altra banda, tot i no parlar-ho, però ho entenen.

E: D'acord. Eeehhh, tu creus que el fet d'haver estudiat a Lleida o de treballar-hi t'ha obert o t'ha fet canviar la manera de pensar respecte del català o sempre has tingut la mateixa?

P: No, no. Sempre he tingut la mateixa jo penso, perquè no sé. Clar, és que aquí, com que des de petits ja l'hem parlat. No se m'ha fet ni difícil, d'anar a estudiar, i buf, el català, les classes amb català, els exàmens amb català. No.

E: D'acord. Però tampoc t'ha condicionat en la manera de (-). Perquè, tu com te sents identitàriament parlant?

P: Català.

E: Tu si t'haguessis de descriure tu ets... catalana dius?

P: Sí, clar.

E: Pregunto, eh!

P: Sí, sí, sí.

E: Catalana.

P: Potser per això (-) (*solapament*)

E: No diries aragonesa?

P: Home, diria perquè sóc d'aquí però si...

E: Què diries? Aragonesa i catalana?

P: Clar, bueno de la Franja. He he! Perquè de vegades (*solapament*) ni d'un lloc ni de l'altre.

E: No, no. És que per això t'ho pregunto, eh!

P: Llavors(-). Sí. Possiblement diries de la Franja.

E: De la Franja. És que estem fent una sèrie d'enquestes i una de les preguntes és aquesta. Llavors veus moltes opcions, eh! I hi ha gent que et diu aragonesa de parla catalana, o el que dius tu, de la Franja, o senzillament aragonesa, o et diu aragonesa amb molta vinculació a Catalunya, o et diu aragonès i espanyol, o et diu ciutadà del món, no sé. Per això t'ho pregunto, eh! Com et definiries tu?

P: De la Franja.

E: De la Franja. És que veig que (-)

P: (*solapament*) Molt vinculada amb Catalunya, eh! Això sí.

E: Creus que la gent que no té aquesta (-) perquè tu em dius que fas moltes coses a Lleida, he estudiat a Lleida, treballa a Lleida. Creus que la gent que no mira tant cap a, no sé, no tenen unes relacions (-), perquè Lleida us cau molt a prop, no, des d'Albelda? Us cau més a prop que no pas Osca? (*solapament*) O Saragossa?

P: Siiiií. Estem a... A veure a quant estem? I tant! Osca ho tenim a tres quarts d'hora o una horeta, a 90 km o així, i Lleida aquí ho tenim a 30(-) a 40 km com a molt, no arriba.

E: I creus que hi ha molta gent que té relacions d'hospital o...?

P: Sí.

E. Creus que això influeix a l'hora de pensar amb el tema del català o...?

P: Sí i no. Perquè, bueno no ho sé. Des del meu punt de vista, com que des de petits sempre ja on hem anat encarrilats és a Lleida, tot a Lleida. Potser no ja tant amb la llengua sinó amb el costum o la tradició del fet d'anar cap allà. Però no, tampoc és per la llengua. O sigui, no trobo que la llengua estigui vinculada amb el fet que haguéssim anat a Lleida, no? o a aquesta part de Catalunya.

E. Però creus que, per exemple, si... la gent que no fa res a Lleida, que mira més cap a la banda d'Aragó, creus que pensa de manera diferent o no?

P: Potser sí. Potser clar...

E. Creus que hi condiciona?

P. Crec que sí.

E: No sé si coneixes gent així?

P: Eeehhhh, bueno, sí, conec un parell de casos sí. Però tot i conèixer aquest parell de casos que se senten molt d'Espanya, molt aragonesos, aquí som aragonesos i català no, parlen, eh!

E: Parlen el català?

P: El parlen. Però ells no consideren que això sigui català.

E: Ah, clar, clar, és que d'aquests també en tenim, eh. Vull dir...

P: Ells no consideren que això sigui català. No els hi pots dir.

E. Per això abans et preguntava si el tema del català pot arribar a ser un conflicte. En el teu ambient no, però (-)

P: No, no ha passat, però (-) (*solapament*)

E: Pot arribar a passar.

P: Segurament sí, però vaja. Segurament hi ha gent molt extremista, que això li tocarà i ho defensarà.

E: I el tema de, tal com estan les coses políticament, afecta amb l'ús de la llengua, TV3...?

P: Penso que no. Jo l'he vist des de petita, TV3, cap problema, no.

E: Les notícies?

P: Sí.

E: No, però em refereixo les notícies de TV3 sobre el tema de la independència us afecta?

P: A mi no m'afecta.

E. Veig que ho tens molt clar, eh!

P: Sí, sí.

E: Blanc o negre.

P: Sí, bueno també pot ser gris, però vull dir (-)

E: Està bé, està bé.

P: Bueno, no em preocupa. Bé, em preocupa perquè jo treballo a Catalunya, i què passarà? I on arribarem? I com serà, no? Però, és una cosa que si Catalunya vol lluitar per això, pues per què no? I potser me sento més catalana.

E: I bueno també potser pel fet que estiguis casada amb un home d'Alfarràs...

P: No, no per això, eh! No per això.

E: No?

P: No, perquè ell possiblement dubtaria. Ell possiblement dubtaria. Diria pues no ho sé. Jo crec que ell dubtaria. Jo potser ho tinc més clar. (*solapament*) Potser el fet que jo estic més allà (-)

E: Ah sí? Mira. Ell treballa a Alfarràs, a Lleida...?

P: Ell va a voltar. Treballa tant aquí, com a Alfarràs... Perquè fa coses d'importament i va voltant, no? I suposo que ell com que va als domicilis, pues les senyores "ai, pues sí; ai, pues no". I si ho volen fer, que ho facin de la millor manera possible, no?

E. Bé, una cosa que a nosaltres ens interessa molt és el tema de les emocions, perquè l'estudi és sobretot d'emocions. Clar, quan et preguntava a què associaves el català tu, m'interessa molt saber això, no? Amb coses de la teva vida i emocions, si..., clar, dius (-) I jo et pregunto: Si fessin desaparèixer el català, com et sentiries? I tu em dius: "És que jo no m'ho puc imaginar, això." Però...

P: És que jo seguiria pensant el català.

E: Sí, el seguiries usant i tal, però sentiries algun tipus de sentiment si demà vas a treballar i et diuen: "Escuhe, hoy ya no se puede hablar catalán"?

P: Pues me costaria, me costaria i diria i per què, si l'hem parlat sempre? Clar, suposo que m'hi hauria d'acostumar, sí. Però clar no podria deixar de pensar amb català.

E. Però i quins sentiments sentiries quan t'informessin d'això? Què et passaria pel cap?

P: Una mica de ràbia, potser no, però incomprensió...

E: Sí, incomprensió.

P: Tristor... sí.

E: Ràbia, tristor...

P: És que clar, aquesta pregunta és més complicada. Ha ha! (*solapament*)

E: Bueno pues una de les preguntes que(-) Clar, ens interessa el tema de les emocions.

P: És, és, clar, és diferent. És que no sé el que em generaria. Home, suposo que sí, que (*solapament*)

E: T'has de posar en la situació.

P: Una mica de ràbia i per què, per què ha passat això, i per què no puc, pues jo vull parlar així, no? ho hai parlat sempre i per què ara no? Eehh, tristor de dir... pues no sé. Per què això? Què és lo que ha passat? Ja no podré parlar i per què no podré parlar, no?

E: Per tant, et descol·locaria una mica, no?

P: Sí. Sí, sí, sí.

E: Per tant, entenc que és una cosa important per tu.

P: Sí, sí.

E: El català ocupa un lloc important en la teva vida. (*solapament*) No hi pensem però...

P: Sí, de fet, sí. És la manera en què majoritàriament durant el dia em relaciono em socialitzo amb les persones així i amb mi mateixa, amb el català, la meua llengua.

E: I pel que fa a la variant

P: Potser parlo més català.

E: Parles més català.

P: O sigui més de Catalunya, si ho volem diferenciar. De fet, suposo que al dia a dia (-)

E: És molt diferent?

P: És diferent. Per exemple, eh, per exemple: por ejemplo, aquí barreges, hi ha algun terme amb castellà i amb català. La plaça és la piaça...

E: Tu ja no parles d'aquí o sí?

P: Plou és piou... De vegades si me surt, sí, però de vegades, no. He!

E: Ets capaç de distingir, abans l'Ester em deia: "com et parlo?" Tu també les fas, aquestes distincions?

P: També podria, sí.. Te puc parlar d'astí, però me costarà molt, eh! he he! Perquè clar (-)

E: Com si fossin (-) Cada dia parles (-)

P: Cada dia parlo més l'altre.

E: I, no sé si has viatjat per Catalunya o coneixes altres territoris de parla catalana.

P: Sí, bueno, Girona, on és més (-)

E: Coneixes XX els accents. Creus que és important que es parli de maneres diferents o creus que haurien d'unificar aquesta variació?

P: No. Jo suposo que és català igual. El que passa és que cada territori pues això, parlen d'una manera o d'una altra.

E: I és bo que existeixin, que coexisteixin aquestes variants?

P: Sí, no ho sé. Perquè clar no et puc dir massa. El perquè (*solapament*) ha existit això? No ho sé.

E: No.

P: Pues perquè aquí parlem d'aquesta manera al poble, pues a Girona parlen amb una altra accentuació i a Tarragona d'una altra. (*solapament*) I a Lleida parlem amb la "e". He he!

E: Però creus que és bo? Creus que és positiu? S'ha de preservar o no?

P: Home, s'ha fet(-), o sigui ha habigut des de sempre, per tant, sí. Entenc que sí. És com si arribessis un dia i et diguessin "ara no es pot parlar així". Per què no, no?

E: Aha. I s'està fent prou per conservar-ho, per preservar-ho?

P: Això ho desconec.

E: Ho desconeixes.

P: Sí. Això no t'ho puc dir. Ho desconec.

E: Però tu notes (-) Jo pregunto, eh! (*riures*). (*solapament*) És un dels motius també pels quals fem enquestes.

P: XXXX.

E: Perquè com que ens interessen les maneres de parlar particulars, d'Albelda o de Fraga, jo m'interessa el català d'Albelda, o la manera de parlar de Fraga.

P: Vale, sí. Clar, no sé, suposo que sí, que igual que aquí es defensa el que es parla aquí, suposo que a cada territori (-)

E: Però quan tu m'has dit "parlo català", t'estaves referint, perquè tu estaves a Lleida i parles català de Lleida. Però suposo que hauràs notat que el català de Lleida i el de Barcelona per exemple són diferents, i el de Girona també. (*solapament*) És aquesta variació que et deia.

P: Sí, sí, sí. Claro. Però bueno tots són catalans, tenen variacions, però suposo que s'hauran de mantenir, perquè això ve de fa molts anys. M'imagino que igual que aquí, o a Tamarit, que inclús és diferent. O en aquestos pobles d'aquí dels costats, lo que es parla aquí i el que es parla als altres és diferent. Llavors, suposo que a la resta de Catalunya també. No sé si es vol mantenir...

E: I a tu t'han discriminat mai per parlar d'Albelda?

P: No, no.

E: Algun comentari o alguna burla?

P: No. Potser quan vaig començar a estudiar a Lleida, que era més, que tenia més el del poble, mai.

E: Mai. Alguna anècdota que puguis explicar, ja no de discriminació, eh! Curiosa, graciosa...

P: No. Jo me'n recordo, això sí. Quan fèiem un (-), abans d'estudiar la carrera, vaig fer un cicle formatiu d'higienista bucodental, i el vaig fer al Torre Vicens, a Lleida, i me'n recordo que vam fer la, bueno pues el sopar de fi de curs o una cosa així, no? I ens vam ficar una banda que tothom portava un nom i jo era la "maña buqui"; "buqui" de "boca", "maña" pues perquè era la de fora, era la de l'Aragó.

E: En qualsevol cas era amb (*solapament*) un to còmic, afectuós.

P: Sí, còmic i afectuós. Tothom portàvem una banda, amb el seu nom i res. Però no em va molestar gens, ni res. No no.

E: Escolta, i tu com ho vas viure tot el tema del LAPAO?

P: Bé, no em va..., no em va afectar.

E: No et va afectar. A tu si et diguessin que parles LAPAO et seria igual o diries que no ho parles?

P: Sí. Bueno, català. És que jo considero que és tot català.

E: Però tu saps que li van posar el nom de LAPAO al parlar d'aquí, no?

P: Sí. No, no em va afectar.

E: Però no et va afectar perquè li'n vas treure importància o per què?

P: No, perquè li vaig treure importància, no, no sé.

E: O sigui tu continuaves parlant català? No parlaves LAPAO? He he!

P: Sí.

E: Ha ha ha! Ho tenies clar?

P: Sí. Parlo català.

E: Per tant, quan va arribar la notícia que ja desapareix també el nom de LAPAO et vas quedar igual?

P: Ens quedem igual.

E: Ens quedem igual que estàvem. Molt bé. Creus que el govern d'Aragó... com actua en el tema la llengua aquí a la Franja?

P: Jo no et puc dir massa perquè com queestic cap a l'altra banda, d'aquí no m'entero de res.

E: Vale.

P: No ho sé. Això l'Ester potser t'ho ha pogut clarificar més.

E: Sí, l'Ester m'ha explicat moltes coses, però jo volia saber la teva opinió.

P: No sé. Ha ha ha! Amb això sí que no em puc pronunciar.

E: Doncs no sé, si ens vols afegir alguna cosa més vinculada a (-).

P: Ha ha ha! No sé què puc dir-te més.

E: Doncs ho podem deixar aquí si vols. Moltes gràcies, eh!

P: A tu.

Franja: Nord **Població:** Albelda

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: A-ES04

Edat: 44 anys **Sexe:** Dona **Què Parla:** Català

Estudis: Carrera: Biblioteconomia i Documentació **On has viscut de petit:** Albelda

Lloc entrevista: Albelda **Duració entrevista:** 41: 25 minuts

Observacions: A-ES04 pronuncia “ejemplo”, “generació” i algunes altres paraules, tot i que no totes les que contenen la grafia “j”, a la castellana i “gent” apitxant (“xent”). Ella, juntament amb A-PL10, és la persona que més s’ha interessat per aquest projecte i m’ha ajudat moltíssim en la recerca de gent per sotmetre’ls a enquesta. A més, aprofitant que és qui s’ocupa de la revista local La Rambla, de seguida em va demanar de poder-ne fer un article per a la revista, del qual s’ocupà el professor Ramon Sistac. El mes d’agost ja n’he rebut un exemplar a casa.

E: Bé, bona tarda.

P: Hola.

E: Procedim a fer una entrevista a una noia d’Albelda. Quina és la llengua que fas servir més habitualment?

P: Jo el català.

E: I amb qui parles el català?

P: Bueno, jo parlo català casi contínuament perquè lo meu home parla català, la meua mare perquè(-), bueno me llevento pel maití pues amb lo meu home parlo català, vaig a la fenyà i a l’ajuntament parlo català, a la biblioteca parlo català, si ve algú en castellà li parlo en castellà, claro, però n’hi ha gent que parla castellà però jo sé que parlen en català llavors no canvio, intento mantindre’m astí, que é una de les coses que faig per la llengua, después (-)

E: Perquè treballes...?

P: Sí, jo treballo a la biblioteca d’Albelda i a l’Ajuntament, com a tècnic de cultura.

E. Aha.

P: I això. En qui més parlo català? Normalment al migdia dino a casa dels meus pares i també parlen català. Después, bueno a la biblioteca ja ho hai dit, però después també fai classes particulars i pues intento també si hai de donar explicacions o així pues fer-ho en català si els nens ne parlen. Les classes moltes són classes d’anglès, que parlo amb anglès, però si hai de donar alguna explicació pues la fai tal com parlem natros, en català.

E. Per tant, podríem dir que la llengua que uses més habitualment és el català.

P: Sí. És al revés. El castellà, quan l'utilitzo? Pues quan vaig al metge, quan vai al doctor diria jo, ja ho hai canviat, ja ho has vist, después pues si (-)

E: Aquí al poble, eh?

P: Sí. Si parlo a la fenyà per telèfono que hai de XXX a la Diputació o a Comarca o a bueno, pues allavors sí que hai de parlar castellà. O si he de contractar grups aragonesos o així, pues ho fai en castellà. Claro, les converses de telèfono les has de fer amb lo que toca. I, no sé, después pues si vas al doctor a Albelda, pues la doctora és castellana, i llavors si t'envien a Barbastro o a Huesca o Saragossa tamé. Si tens la sort de poder anar cap a Lleida, llavors no. I ja no sé. En ells, en los nebots també parlo en català. És que és la llengua d'ús contínuament. Inclús si he de deixar una nota, primer, quan les començava a deixar, m'havia de forçar a dir "Va, les deixaré en català", però ja fa molts anys que m'eixís, igual que la llista de la compra, pues me la fai en català.

E: Una cosa que crec molt interessant, que has comentat, és que forces aquí a la biblioteca, entenc (-). A la biblioteca has dit, no?

P: Sí. Sí.

E: La conversa, si l'has introduït tu, de fer-ho en català. Podries explicar una mica a què et refereixes?

P: Sí. Pues mira, hi ha nens, és que, mira, s'ha de conèixer una mica la casuística, no? A l'escola d'Albelda es parla en castellà; l'assignatura de català é optativa, però cada vegada més los nens parlen castellà. O sigui, jo conec pares que me diuen: "És que jo parlo català i lo meu home tamé, però la nena ha començat a anar a l'escola i parla en castellà". Perquè a la mestra, perquè l'ha degut de ficar en un nivell superior que els seus pares, o el que sigui, han començat a parlar en castellà "i ara ja li parlo en castellà". Pues jo no. Jo sé que a aquestos nens lis he de seguir parlant en català. Vull dir, venen a la biblioteca i jo sé que m'entenen, encara que em contestin en castellà.

E: I et contesten normalment en...?

P: En castellà. Alguna vegada conseqüisco que torcen però no gaire.

E: Per tant, tu et mantens, eh?

P: Sí, sí. Ho intento, sí, sí.

E: Molt bé. Algú més, t'hi trobes aquí el poble amb qui hages de...? O sigui, m'expliques el cas dels nens, però no sé si amb gent més gran utilitzes aquesta tècnica. He he!

P: Bueno, a veure, és que lo tema de parlar en català o en castellà a zones així tan limítrofes, pues moltes vegades, tu has conegut una persona parlant en castellà, i después encara que ella hagi après a parlar en català o s'haigui adaptat i vulgue parlar en català, te costa molt de canviar. Allavons a la gent gran em resulta més difícil.

E: Vols dir que la gent gran no parla català?

P: Vull dir que, a veure, jo tinc por ejemplo uns amics que de nens van vindre a Albelda, van vindre de fora, i jo els vai conèixer parlant en castellà. Han après la llengua i bueno parlen igual que jo parlo ara. Però jo si parlo en ells, me resulta molt difícil parlar en català en ells. Vull dir te puc explicar un cas d'estos mateixos que te dic, que un d'ells en jo parla castellà. Jo a la seua dona la vai conèixer a l'institut de

Tamarit, i parlava castellà perquè sa mare és basca tal i qual, però son pare no. Però bueno, sempre havíem parlat així. Allavors jo en un i l'altre parlo castellà. Però com a los dos han fet l'esforç de voldre aprendre el català i tal, pues ara que són parella entre ells parlen en català, als nens lis parlen en català, i é un lio quan jo estic en ells, perquè o sigui parlem en castellà entre naltros però ells entre si no, vull dir un embolic, vull dir coses (-).

E: Però tu hi continues parlant en castellà?

P: Claro, perquè intento parlar en català i (-)

E: I no et surt.

P: No. Me'n vai. Això no sé per què é, té algo que veure potser en (-)

E: Però fixa't que m'has dit, m'has comentat que els pares d'alguns d'aquests nens que et venen a la biblioteca han parlat sempre en català als nens i precisament perquè els nens ara parlen més castellà o per influència de l'escola han canviat al castellà.

P: Sí.

E: Impossible no és.

P: No.

E: Perquè hi ha gent que ho fa, no? Pel que m'expliques.

P: Passar-se al castellà?

E: Sí. Ho has dit (-)

P: Sí. Però al revés és més difícil.

E: Ah, sí? Del català al castellà, sí?

P: Jo crec que sí.

E: Bueno, però és el mateix. Ah, no, clar. (*solapament*). Del castellà al català (-)

P: És el contrari.

E: I això per què creus que és?

P: Jo crec que perquè la llengua castellana és més potent aquí, penso.

E: Aha. D'acord. A què associes tu el català?

P: Com la vai fer fa molts dies l'enquësta ja no sé si te diré el mateix, eh! He he! Però bueno. A veure, jo l'associo al meu lloc, a la família, als amics, a la fenyxa meua, a la meua infància, bastant, a TV3, a... l'institut, perquè... bueno jo sóc d'aquella generació que a l'escola no podíem estudiar català, jo vaig encomençar primer de BUP allavontes i vai ser lo primer curs que podíem començar a estudiar català allavors, l'associo a l'institut i què més podríem dir?

E: Per què quina llengua has parlat, o parlaves o parles amb els teus pares?

P: Jo, català. Lo meu pare é d'Almacelles, la meua mare é d'Albelda. I a casa sempre s'ha parlat català.

E: D'acord. I amb els avis?

P: Tamé.

E: Perquè no sé si tens germans.

P: Sí.

E: I quina llengua parleu?

P: Igual. Parlem tots en català. Sí.

E: I en el teu entorn més immediat, amistats, feina?

P: Sí, sí. Jo, el català.

E: El català. Molt bé. En un percentatge d'ús, quin diries que és? Si haguessis de fer una balança, no de preferències sinó d'ús habitual?

P: Sí, sí, sí. Pues jo penso que estaria al voltant del 80 % o així.

E: Del català?

P: Sí, sí. De fet quan estudiava a Saragossa, jo vaig estudiar a Saragossa.

E: Aha.

P: Allà vai fer la carrera. Me va tocar bastant parlar castellà i tenia "acento maño", quan parlava castellà. Pues, mira, ara mi diuen que no: "¡Ui, que acento catalán tienes!". Bueno, mira, això va com va, va variant. (*riures*) (*solapament*) Vull dir que...

E: Està bé. I escolta, què recordes vinculat amb els estudis a Saragossa, vinculat amb la llengua catalana, que ens puguis explicar?

P: Bueno, sí, a veure. Jo quan vai arribar a la universidad de Saragossa va ser potser el primer entorn que me vai trobar sola en quant a la llengua, perquè a la meua classe no n'hi havia ningú que parlés català, no hi havia ningú de la Franja ni res de res, lo únic al pis sí, però a la classe no no? Bueno, jo explico moltes vegades que quan te donen aquesta fitxa que te fan rellenar els datos i tal i qual, i jo les llengües que parles vai ficar castellà, francès, anglès i català, i la vai entregar i jo tota, lo més natural del món, vaja.

E: Sí.

P: I... bueno al cap d'uns dies a la classe de llengua castellana que teníem pues la professora que era catedràtica de filologia castellana "me llamó al estrado", com aquell que diu, me va fer sortir, me va fer així, me va fer sortir al davant. I: "Señorita Sabaté, a ver, usted me ha puesto aquí que entre las lenguas que habla, habla el catalán. ¿Usted considera que el catalán es una lengua?" Bueno, jo li vai dir que sí, no recordo quins raonaments li vai donar, però bueno jo a l'institut m'ho havien ensenyat molt bé com defendre estes coses, no? Lo que me va...

E: Quin institut, perdona que et talli?

P: A Tamarit.

E: A Tamarit. Tamarit de Llitera.

P: Sí. Sí, sí. I bueno, no recordo el que vai dir però ho vai defendre, la meua opinió i tal, i llavors la professora no es va quedar contenta i cada vegada que eixiva algo del tema de la llengua, del tema de la llengua catalana, no? quan estudiàvem la història de

la llengua i tal i qual, o havia de fer comparacions o tal, pues “como diría la señorita Sabaté, esto y lo otro”. O algo relacionat amb el català. Sempre el rintintín aquell, sas?

E: Sí. I tu com et vas sentir aquell dia que et va fer sortir (-)?

P: Jo malament, vaja, m'haguessa volgut fondre allí mateix.

E: Vas passar vergonya?

P: Hombre! Ho vai passar supermal. I a partir de llavontes jo vai ser la polaca de classe. Bueno... Ja me van ficar la creu.

E: Te'n recordes de quina època estem parlant?

P: Sí. Això era al 89.

E: No fa tant tampoc.

P: No fa tant, no fa tant.

E: I això una catedràtica en filologia hispànica, no?

P: Sí. Jo crec que ara esta dona no....

E: No, vull dir, no, el castellà no és una llengua romànica igual que el català?

P: (*riure*) Bueno, sí. A la mateixa universidad, jo después al cap de dos anys o tres, no me'n recordo, vai agafar, bueno tens assignatures optatives, que les pots triar d'altres carreres que no siguin la teua, tal i qual, i jo vaig agafar català com a assignatura optativa.

E: A Saragossa?

P: A Saragossa. I bueno va ser lo més normal del món i allavontes ja, pues ja vai conèixer xent tamé que (-)

E: Hi havia molts estudiants, recordes?

P: Estudiant català? Eren més que res de filologia. I devíem de ser, no gaires, quinze o una cosa així.

E: Com et va marcar aquesta anècdota?

P: Com?

E: Sí.

P: Ai! Jo penso que me va fer encara pos reafirma'm més en la meua manera de pensar. Perquè jo (-)

E: Això és el contrari del que segurament esperava aquesta persona.

P: Exacto. Pensava potser anul·lar la idea i no ho va aconseguir, sinó al revés.

E: I en els companys de classe va tindre algun tipus de repercussió o no? Has comentat que et deien “polaca”...

P: Bueno, jo ho sé, sí però això ningú m'ho va dir ningú mai a la cara, jo això ho sé(-)

E: Ah, ho senties dir, no? que t'ho deien.

P: Sí, sí, sí. I... no, els companys, pues bueno, a partir de llavors se van “ah, ¿así eres de tal, y hablas catalán y no sé cuantos? ¿catalán o chapurreado?” Estes coses que te diuen. Llavors tu els expliques que no, que el xapurreat no é lo que valtros dieu, no é cap llengua, no existix, é un insult. Hasta ara ho fai passar, però quan la gent començar a saber que é lo que é pues ho admitix i bueno pues (-)

E: Tu has tingut sempre molt clar que el que parles és català, no? Mai havies pensat que...?

P: Sí, jo de petita m'havien dit que parlava xapurreat i jo m'ho havia cregut, hasta que comences a tindre formació en este sentit, no?

E: I va ser traumàtic o...?

P: No, no, al revés.

E: Al revés? Va ser com... (*solapament*) desofegar-te. Jo parlo...

P: Sí. Ai, que bé! Sí, sí.

E: Però aquí a Albelda hi ha gent que opina que el que parla és(-)?

P: Xapurreat? Sssssí. Molts. Molts més que lo contrari.

E: Sí?

P: Sí. Exacto. Una minoria diria que parlen català. A veure, si parléssim de tants per cents, què podríem dir? Un 30 o 40?

E: Un 30 o 40 de...

P: De que pensarien que parlen català.

E: I la resta dirien “xapurreat” o dirien altres opcions?

P: Albeldà, te diran molta gent que parlen albeldà, o albedense, que també es diu.

E: Què s'entén per “albeldà” o “albedense”?

P: Pues ells (-) Bé, jo crec que entenen que la llengua que parlen, no volen dir-li “xapurreat” perquè es tornar malament com jo t'he dit, perquè ja els ho han explicat o lo que siga, però no volen admitir que la llengua que parlen sigui català. Perquè pa n'ells associen català en Catalunya i en identidad catalana.

E: I això no...

P: Això no ho poden admitir, no-

E: Creus que hi ha un sentiment molt arrelat a, bé, ja sé que estem a Aragó, no?, però això, creus que hi ha un sentiment molt arrelat a l'Aragó i...? O més que arrelat a l'Aragó és per contraposició a Catalunya?

P: És per contraposició. É AntiCatalunya, total, siiií, sí sí. Que si la llengua que parlem en ve d'haver-se de dir “català” se pogués dir una altra cosa, que no l'associessin a Catalunya (-)

E: LAPAO per exemple?

P: LAPAO, jo crec que mira n'hi ha alguns els va deure d'agradar i tot.

E: Sí?

P: Sí.

E: Què n'opines tu?

P: Ai, jo opino que va ser pues mira una manera de disfressar la llengua, lo que diguem, pa a veure si podiven borrar la paraula "català" i les nostres relacions en Catalunya perquè les tinguem, ací on estem, i d'eixa manera podre rebatejar la llengua i anar-la anul·lant poc a poc, perquè jo penso que é una manera de fer-la morir.

E. Com ho vau viure aquí, aquí a Albelda? Tu en particular (-) Sí.

P: Jo, te puc parlar de jo en particular, eh? Perquè los demás cadascú té la seua... Però ací a Albelda ho vam comentar a (-) a veure, tu ja saps qui pensa com a tu, no? en un lloc petit. Allavors en lo círculo més pròxim pues ho comentes, pues "i no podem fer res?, hauríem de fer algo, no sé què". I ens vam encomençar a reunir i vam pensar quines coses podíem fer pa..., bueno pues pa reivindicar o defendre, digue-li com a vulgues, no? Llavons primer que res pues vam buscar gent que, vull dir cada u va buscar a veure quants podíem ser, devíem ser potser una vintena o algo així, i vam buscar gent que a part de pensar així, pogués estar disposada a fer alguna cosa, no? (*solapament*)

E: A ajudar. Aha.

P: I allavontes mos vam ficar en contacte amb gent de Tamarit, Alcampell, Altorrícó, bueno dels llocs de la vora que podiven estar sensibilitzats com a nantros, no?

E: I van respon (-). Perdona, eh. I van respondre tots...? Vau trobar gent (*solapament*) en aquests pobles?

P: Sí, perquè bueno, a veure esto no é un tema nou i ja tinguem una edat i ja sabem en qui pots parlar a cada puesto d'estes coses.

E. Aha. Ja teniu contactes, no?

P: Sí, ja tenim contactos. Llavontes vam dir mira nantros estem fent això i tal. Mos pareix que lo que hem de fer é pues si lo que han ficat é una etiqueta que se diu LAPAO pues visualitzar lo contrari. Té que ser algo que se vegui, no? Llavors lo primer que vam fer va ser camisetes que digués "Aragó pel català". Vale? Ah, sí: "Continuo parlant en català", això ficaven, "Continuo parlant en català" i a baix era "Aragó pel català", que era com havíem batejat lo moviment.

I bueno pues pa naltros era una reivindicació. Llavontes quedàvem i pues tal dia mos la posem tots, no? I n'hi havia gent que lo primer dia sobretot "per què això?, per què te l'has posat?". No però (*solapament*) és que jo no vull parlar LAPAO (-)

E: Per a algun acte en particular?

P: No. Pa la teua vida normal, en principi. Però lo primer dia que mos les vam ficar mos vam fer una foto i ho vam enviar a la premsa, i vam explicar (-)

E: Quina premsa?

P: Ui, ara no me'n recordo, però...

E: Però aragonesa? Catalana?

P: Ho vam enviar a tots, ara qui ho publicués no eren gaires tampoc, eh, no te penses. Penso que ho van publicar a la revista esta de *Temps de Franja*, después... bueno no me'n recordo. Vam enviar varies.... *Somos Litera*, també, que é una revista de la comarca, i... no m'acordo, i en algun medio digital també així, i tal, no? I bueno i a partir d'astí, estes camisetes, que les vam fer des del grup d'Albelda, pues les vam dir també als altres llocs pues pa fer lo mateix, no?, i ho vam fer i llavons a partir d'este primer pas pues vam pensar de fer unes accions més de conscienciació de la gent, pues explicant-lis pues què era lo que pensàvem naltros al respecto i organitzar pues actos parlant sobre la llengua i tal. A Albelda ne vam fer un a la piaça, vam (-). És que ara jo recordo noms, però com ho organitzàvem a nivell comarcal ja no sé qui estava a cada puesto, però bueno gent que tenia relació en la llengua i allavontes intentàvem pues bueno atraure més gent que potser no pensava igual que naltros pues a base de un pica-pica i estes coses, no? Vull dir vam posar diners (-)

E: I fèieu? xarrades?

P: Sí, xarrades a la piaça. Llavons, va ser un istiu i cada setmana ne fèiem pues un divendres a Albelda, un altre a Tamarit, un altre a Altorricó i així, no? I bueno (-)

E: Quan va ser això? Te'n recordes?

P: D'això fa tres anys, era lo del LAPAO? Crec que sí. Bueno, después vam fer pel mes d'agost en una revista local ací a Albelda vam fer un artículo explicant lo que naltrosensem i tal. I... Bueno, jo penso que este moviment se va dissoldre perquè no el vam enfocar bé o no mo'l van deixar enfocar bé perquè al fer-lo més gran s'hi va ficar també gent més jove i tal i se van encaparrar en voldre norma(-), bueno normalitzar no seria la paraula, formalitzar lo moviment en forma d'associació. I claro això pues són papeleos i temps i tal, i això fa que se perdessen les ganes i que s'anés diluint tot i....

E: Per tant, avui dia ja no existeix?

P: Bueno, a veure, jo si torno a convocar (*riures*) suposo que acudiran, no? Però ara no estem activos.

E: Molt bé. Com van arribar les notícies de (-). És que no sé com dir-ho.

P: Del LAPAO, com van arribar?

E: No. Quan finalment el Govern d'Aragó va decidir d'eliminar el nom o d'eliminar el (-). Vaja que ara ja no és LAPAO (*solapament*) Ara ja...

P: No. Ara ja tornem a parlar català, per sort.

E: Exacte. Sí. Perquè vosaltres aneu canviant, no?

P: Naltros parlem lo que nos manen, ja ho veus. He he!

E: Com va arribar la notícia aquí?

P: Bueno, va arribar a través de la premsa i (-) bueno, pues ere (-)

E: Com et vas sentir tu?

P: Jo? Descansada, (*solapament*) allò de dir "Ah! bueno, veus!".

E: Sí.

P: Bueno, ja m'ho esperava, ja sabia que estava al caure i tal. I bueno pues ja està. No seria tot lo que voldríem, però... No é un pas enrere.

E: Creus que va servir per alguna cosa?

P: Lo que naltros vam fer? Jo crec que a Saragossa ni se'n van ni enterar.

E: No?

P: Tsu. Jo crec que no. Ara t'explicaré una altra anècdota. (*riures*)

E. Explica, explica.

P: Jo cada dos anys, bueno ací a la Llitera s'entreguen uns premis que... "Los premios literarios del año" i bueno se fan a Binèfar. I això organitza Ràdio Binèfar i a Ràdio Binèfar, igual que a Binèfar, se parla castellà, no? Llavons com a són uns premis que se donen a tota la comarca i la comarca é bilingüe, jo tinc bastant bona relació amb la gent de la ràdio, i bueno ja des del primer any, que igual ja fa deu o dotze anys que se fa, me criden a jo pa ser la veu catalana de l'acto d'entrega de premis, vale?

E: Quin privilegi!

P: Siiiií, sí, sí. I ho faig molt a gust. I bueno pues l'última vegada jo havia de parlar català. A veure jo sempre que dono aquests premis explico per què estic jo allí i per què estic parlant en català, no? I ja que estic pues m'explaio. He he! I me va tocar fer això davant de la Dolors Sistac, de la consellera del LAPAO. I bueno després companys de la ràdio i això me van dir: "¡Pero qué par de... cojones tienes! ¡Decir que hablas catalán delante de la consejera del LAPAO!, es que sería el titular." I jo: "Pues ponedlo". Però no, no el van posar. Ha ha! Pues això, una anècdota més.

E. Sí. Déu n'hi do.

P: Sí.

E: Molt bé. Per tant, dius que et vas sentir alleugerida, no? M'has comentat.

P: Sí.

E: Si fessin algun dia desaparèixer aquesta..., el català al cap i a la fi, tu com et sentiries?

P: Jo me sentiria malament, me sentiria decepcionada i... és com a una mica derrotada, no? De dir, uff... perquè portem uns anys que no són fàcils per la llengua. També hem tingut de fer accions com a les que te dic i que arribessin i me diguessin "és que ara ha desaparegut, ja no se pot ni parlar", imagina't que fos com a la Inquisició, no? (*riure*) o una cosa així. Me sentiria fatal, m'haurien clavat la punyalada. No sé com explicar-ho.

E: Perquè... eh... per tu quins valors transmet la llengua catalana? Tu què explicaries sobre què implica parlar català o usar el català? Quins valors transmet la llengua?

P: A veure: jo penso que é una riquesa que tinguem, sobretot en tradició. Pa jo é com un llegat, que m'ha arribat a jo i que he d'intentar que no es perde i l'hai de transmetre i ha d'intentar que els altres pos faiguen lo mateix. I això lo millor é pues utilitzar-la i pues això, que no se perde.

E: Perquè tu tens fills?

P: No.

E: I si en tinguessis i... no sé?

P: Que si els parlaria en català? Home claró (*riure*).

E: Ho tens claríssim, no?

P: I jo crec que els meus fills no dirien que parlen xapurreat, mai.

E: Com et sents quan sents (*solapament*) que diuen que parles xapurreat?

P: Oi, fatal, fatal. Bueno no m'afecta tant com a fa uns anys, eh! (*riure*) Ho porto millor.

E: Fa uns anys t'afectava més?

P: Bua, sí. Perquè me rebotava i m'enfadava i els explicava lo que diem, que é un insult. Com tu que parles igual jo pots admitir que la teua llengua é una manera de parlar malament? És que això no ho hauries d'admitir. Això, a l'època franquista mos van ficar eixa etiqueta i bueno pues allavontes gent d'ací que no tenia estudis o no sabien què volia dir se la van creure i mos l'han transmittit a tots i fixa't tu en quina força, que avui en dia... (*solapament*)

E: Encara perdura.

P: Encara perdura. Exacto.

E: Creus que va una mica en funció del nivell d'estudis o no té per què?

P: Sí. Sí. Bueno, sí i no. A veure: sí, perquè la majoria de la gent que no té estudis si no els ho has explicat bé i si tenen poques llums sobretot no t'entenen quan els ho vols explicar, però després també hi ha gent que ha estudiat carreres i segueix pensant lo mateix o encara si han anat a estudiar a Saragossa encara amb més catxirulo inclús, vull dir no... no sempre depèn d'això. O sigui un factor sí, però no é el determinant.

E: I un altre factor creus que són les relacions que hi pugui haver(-), perquè això m'agradaria que m'ho expliquessis també. No sé si les relacions que té la població d'Albelda, o les teves personalment, són més vinculades o més orientades cap a Catalunya, Lleida no sé, si per proximitat, en general o cap a l'Aragó, Osca o Saragossa? I creus que això d'alguna manera pot influir també en la manera de pensar al voltant de la llengua?

P: Mira, jo penso que lo fet de les relacions pot ajudar que es mantingue, però la manera de pensar com(-) quina llengua parles, jo crec que no. Eeeh... De fet, molta gent que diu que parla xapurreat, els dius agon vol anar a l'hospital i te dirà que a Lleida. I... bueno, (*riure*) perquè no s'entén, la veritat. I jo penso, que é més com una qüestió... política? Bueno, no sé, algo així diríem. Sí. Se relaciona més en temes de territori, d'identidad, de dir "si jo parlo català, soc català". Sí, i de dir lo meu iaio diva que parlava xapurreat i jo tamé i sempre se n'ha parlat. A veure lo meu iaio, por ejemplo, no volia admitir que se parlava català a Albelda. Vull dir...

E: No?

P: No. Ui, no, no, no.

E: Però a tu no t'ha arribat aquest missatge llavors.

P: A jo no m'ha arribat, no.

E: Tu has trencat (*solapament*) una mica la dinàmica.

P: (*riure*) Sí, sí, sí. I teníem discussions.

E: Ah, tu amb el teu avi?

P: Sí, sí. I jo recordo de forçar-lo allò de dir pues iaio, no ho veus, que no parlem xapurreat, que el xapurreat vol dir això, que tal i qual, explicar-li i bueno el meu avi era llest i ho enteniva, no? Llavors era capaç de di'm, quan lo forçava al màxim, de dir-li: "Pues veus com a no parles això?". "Pues parlo castellà, si convé parlo castellà, però jo català, no, eh!" me diva.

E: Per què? Per la negació a qualsevol cosa vinculada a Catalunya?

P: Sí, és... perquè... Espanya... I no ho sé. Catalunya era com a... com a l'autonomia que vol ser diferent i ells no. I... o sigui, era com a que si jo dic si jo parlo català vull ser català o encara que no siga català m'estic pareguent an ells que no volen ser espanyols... No sé com dir-ho. No ho sé. És que no ho sabia(-), no ho entenc. Ha ha! Si vols que et diga la veritat, no ho entenc. A jo no em cap al cap! He he!

E: I t'ha passat, a banda del teu avi, t'ha passat amb algú més que hagis discutit més sobre aquest tema?

P: Uuuuuuu! Siiiií, sí, sí. Bueno, jo a algun lloc ja tinc la creu posada. És allò de dir, aquella. He he! Ui, avui que m'han vist en tu en les enqüestes. Ui, tema català, ja està.

E: Ah, sí?

P: Sí. No veus que mos coneguem tots?

E: Clar, perquè Albelda quants habitants té?

P: 750.

E: Així sí que us coneixeu tots?

P: Sí, sí. I d'esto que t'hai parlat (*solapament*) en molta gent.

E: Podríem dir que és un tema tabú, el de la llengua, o no necessàriament?

P: Una mica sí, eh! Jo tinc amics que sé que pensen lo contrari, i jo aquesta tema no el toco.

E: Clar. És millor no tocar-lo.

P: Sí, sí, sí. (*curta*) Jo además, a veure, fem una revista local aquí a Albelda.

E: Ah sí?

P: Sí, que é bilingüe, però é bilingüe i no(-), com que sóc la responsable, la coordinadora, no admitiguem cap artículo que no siga en castellà o en català o en anglès o en francès. En principi en castellà i en català, vale? Però estes mitges tintes en què a vegades volen escriure la gent (-) pues no.

E: Què vols dir mitges tintes?

P: Vull dir, vull dir català en grafies castellanés. Això é supertípic.

E: Ah sí?

P: Sí. Això molta gent voldria que fos lo seu. Perquè com a (-). Vale, volen escriure en la seua llengua, però com a no la saben escriure i no volen aprendre una altra, nada menos lo català, pues allavontes utilitzen la manera d'escriure que saben, de sonidos i tal, pa escriure lo que ells parlen. Vale? I això, bueno, això si li trobésem un nom i un... bueno, triomfaria, vaja. En fi. (*solapament*)

E: XX XXX

P: Total, que jo m'he trobat artícles que m'envien, no un ni dos ni tres, vull dir, en la trajectòria d'esta revista, que ara no sé quants anys fa, però potser ne fa quinze ja, pues bastants vegades. I en concret la vegada més forta que recordo una associació d'ací d'Albelda, una associació de mossos i carreters, que se dediquen a... en teoria a recuperar costums d'antes relacionades en les cavalleries i els carros i tot això, no? I llavontes com a que lo antic é lo seu. I pa n'ells pues lo parlar nostre pues també s'ha de preservar i tal, però mai que se vegui influenciat pel català. I llavontes me van portar un artícle d'estes maneres. I menos mal que l'alcalde d'allavontes me va apoiar i vam dir que no, que allò no entrava. Pues tu no saps, pel carrer, vull dir, passar i di'm coses desagradables i tal.

E: Què dius?

P: Sí, sí, sí, sí. I gent que fins allavontes érem amics hasta la fecha perdre l'amistat.

E: Fins a aquest punt?

P: Fins al punt de(-) bueno d'uns anys de no dir-me ni adéu ni res. Ara ja pues allò s'ha suavitzat però ja no tinguem la relació que teníem. Sí, sí. O sigui que veus lo que se pot (*solapament*) estar disposat a fer per la llengua? (*riure*)

E: Això t'anava a dir. I em sorgeixen dues preguntes. Una al voltant de l'alcaldia, que m'has comentat. Tu treballes també per l'ajuntament, oi que sí?

P: Sí.

E: Eeeem, quina relació diries que té l'ajuntament amb el català? Com és respecte al català: el propicia, hi és hostil?

P: No, hostil, no. Propicia'l? Sí, però con reparos, vale?

E: A veure, explica'm una mica això.

P: Vull dir que jo fa uns anys (-). A veure, jo fai cartells de les actividats que se fan i tal a Albelda, no? Fa uns anys la majoria de cartells los feia en català, perquè jo volia i perquè dingú me diva lo contrari. Però d'un temps a ara sí que m'han dit: "Procura fe'n més en castellà, perquè claro lo castellà l'entén tothom. I si no pues bilingüe." I ara vaig a fer un programa d'actividats que el fem fer bilingüe, però perquè a jo m'apetix, perquè é doble feyna, vull dir, l'he de fer en castellà i l'he de fer en català, perquè ho faig tot, vull dir, lo composo, primer he de pensar la programació tal i qual, a l'ordenador, imprimi'l, talla'l, menos repartir-los que m'ho fa l'aiguacil, lo demás ho faig tot jo, no? I é doble feina. I de vegades te s'oferixen: "Va, vols dir que cal? No sé què". No te diuen no, però no notes allò, una mica de (-)

E: No hi ha una oposició...

P: Aha.

E: És pel perfil del partit que governa o no té res a veure?

P: No. No, no, no, no.

E: No tinc ni idea, eh, de qui governa.

P: Bueno, governa el PSOE i dintre del PSOE pues n'hi ha gent que sí que pensa que sí que s'ha de fer, que hem de fer coses per a això, i n'hi ha que... puf... és igual.

E: I quan tenies llibertat per fer-ho era el govern d'algun altre partit?

P: No. Al revés. Eren PAR. PAR és Partido Aragonés Regionalista.

E: Però et donaven llibertat a tu per fer i desfer.

P: Sí.

E: I l'altra pregunta és si..., del que em comentaves abans(-). No sé si és una pregunta molt tancada, eh! Però creus que desgasta el tema de la llengua?

P: Sí. Sí, sí, sí, sí. (*solapament*) Sí, perquè arriba un moment que dius: "Me dius que parles xapurreat, pues no tinc ganes de rebatre-ho. És que ja n'estic farta."

E: Perquè clar (-). És que com que m'has dit que es pot arribar a perdre certes amistats per aquesta qüestió, clar, un es pregunta fins a on estem disposats a arribar i quant de temps podem estar així? No ho sé, eh, jo pregunto.

P: Quant de temps puguem estar així? Vols dir que... (-)

E: No, vull dir batallant si és el teu cas, o discutint amb la gent o...

P: Bueno, a veure, jo ara ja é allò de que bueno mira, jo ja ho sé, ja ho he explicat moltes vegades. En según quins moments ho tornaré a explicar, però a un que ja sé que no el vaig a convèncer pa què me vaig a desgastar? No (*riure*). No.

E: T'ha passat mai factura el tema de la llengua?

P: Ja t'he dit que sí, en qüestió d'amistats.

E: En qüestió d'amistats, però en l'àmbit laboral?

P: En l'àmbit laboral, no. Toquem fusta. He he!

E: Toquem fusta. He he!

P: No però tampoc se m'ha valorat, jo crec.

E: No se t'ha valorat?

P: No. A veure jo m'he preocupat, a jo quan vaig començar a treballar ací (-)

E: Quants anys portes treballant aquí?

P: Pues no ho sé. Vint? Pues (-)

E: Perquè tu sempre(-), perdona, eh, tu sempre has viscut a Albelda, no?

P: Sí, bueno menos quan estudiava, però sí.

E: Que vas anar a Saragossa, m'has dit.

P: Sí. Sí, sí. Pues... ja no sé que m'has preguntat.

E: Sí, que no se t'ha valorat prou, m'has dit.

P: Ah! Penso que no, perquè a veure, jo he intentat formar-me en la llengua i lo que te dic. Pues l'Ajuntament d'Albelda si alguna vegada ha necessitat un document en català me demanen que els ho traduisca, la revista no necessiten a dingú de fora pa que ho traduisca i bueno pa moltes coses me se demana, però mai m'han dit "pues mira com ara tens lo nivell D te ficarem un plus, perquè com que l'estàs utilitzant..." No, no, no. Mai, mai, nunca jamás. Com a si això jo ja ho portessa immers.

E: I això com et fa sentir?

P: Bueno, ara ja passo, bah, és igual.

E: Però en el seu dia et devia afectar.

P: Bueno, quan treballes a una administració pública, són tantes les coses que t'has de tragar i... Bueno, porto una corassa molt dura, ja. (*riures*)

E: Ja anem a les últimes preguntes. Tu com valores la diver(-)

P: Jo a les sis me n'hai d'anar.

E: Ja ho són?

P: Sí.

E: Acabo. Com valores la diversitat intralingüística? És a dir, dintre de la mateixa llengua, el fet que hi hagi diversos tipus de parlars?

P: Jo ho disfruto això. A jo m'agrada quan vas pel món i sints "ai, mira, esto parla... valencià? Deu ser valencià o deu ser com a nantros? A veure, ho escolto una mica millor". Vull dir... pa jo é riquesa. (*llarga*)

E: Eeehhhh... creus que la gent ho valora igual que tu o creus que(-)?

P: No. Hi ha gent que, jo penso que hi ha gent que no, que si no valoren ni la llengua, per ser precisament diferente, la seua, com han de valorar la dels demés, que siguin diferents, noooo.

E: Creus que és important que es mantinguin les formes particulars de parlar diferents dintre d'una mateixa llengua?

P: Sí, jo crec que sí.

E: Per què?

P: Perquè uniformitzar pa jo no està mai bé, ni centralitzar ni res d'això. Lo que parlàvem de la riquesa, pa jo quant més ric, o sigui quant més variants o quant més denominacions té una mateixa paraula és més riquesa. I com que de lo que parlem és de riquesa... lingüística en este cas. Patrimonial no m'agrada dir-ho, eh!

E: No?

P: Perquè penso que llengua i patrimoni. Eeehhh, si dius patrimoni é com una cosa ja antiga, mig morta, que hem de preservar, que hem de recuperar, i no m'agrada o no m'agradaria que ho fos.

E: I creus que es fa poc per preservar la varietat (*solapament*) o es podria fer més?

P: Sí. Jo penso a la escuela, por ejemplo, perquè és que tu no te pots arribar a imaginar la de nens que venen ací i te diuen "eixe llibre é amarillo". Amarillooooooo?

Groc. Bueno, sí, és igual. O que “la mesa é de madera” (*riure*). De maderaaaaa? Ha ha! De fusta. Bueno, i eixes són coses que encara les entenem, però algunes paraules que jo les dic i ja no m’entenen los nens, jo penso que a la escuela a veure a part de o en vez d’ensenyar a lo millor... no ho sé, pues normes gramaticals, penso que é molt més important treballar lo ús de la llengua, no ho sé, l’oralidad, l’escriptura tamé, però(-)

E: Però parles de la llengua en general.

P: No. Parlo del català a l’escuela i als nens d’Albelda en concret. Perquè é lo que veig, que se perd, se perd. Ah, sí. Ací a Albelda tinguem una característica molt que parlem en la [ɛ] igual que a Lleida, que a Tamarit no. Naltros diem que som d’Albeld[ɛ] i a Tamarit, Albeld[a]. Pues esta [ɛ] que jo fai, la generació seua [*assenyalant la seua neboda de 16 anys allí present*] ja no la fa. S’ha perdut.

E: Per tant, tu creus que es podria fer molt més per (-)?

P: Hombre. Sí, sí, sí, sí.

E: Com ara? Què se t’acut?

P: A veure, és que jo penso que si fossa la mestra de català de l’escuela, això no passaria (*riure*). Vull dir... Astí està el fallo.

E: Creus que des del centre, o sigui des de Barcelona o les entitats que s’ocupen de les qüestions lingüístiques, s’hi pot fer alguna cosa? (*solapament*) De qui depèn tot això?

P: Jo crec que sí. Jo crec que sí. A veure, jo veic que lo que t’estic diguent, pa jo l’escuela é molt important pa que tot això no es perda, no?

E: Aha.

P: Des de Saragossa no faran gran cosa o no saben ni lo que han de fer. Penso que on està la cuna de tot això é pues a l’Institut d’Estudis Catalans i que s’ha de donar una mà en eixe sentit i fer algo. Sí, sí, sí, sí.

E: D’acord. Doncs moltes gràcies.

P: A valtros.

Franja: Nord **Població:** Seròs

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: A-JMB05

Edat: 34 anys **Sexe:** Home **Què Parla:** Català

Estudis: Llicenciatura en Geografia **On has viscut de petit:** Seròs

Lloc entrevista: Lleida **Duració entrevista:** 34: 15 minuts

Observació: *El centre en què treballa A-JMB05 és als afores del meu poble, Alpicat, zona completament catalanoparlant. Em va sorprendre moltíssim el tractament en matèria lingüística que tenen amb els alumnes de la Franja. Tal vegada pel fet de ser un centre concertat... Aquí ho deixo. He de dir, també, que especialment en aquesta entrevista m'he hagut de mossegar molt la llengua. Hi havia qüestions que em deixaven perplexa, com les reflexions que fa quan li pregunto què estaria disposat a fer pel català o si és capaç de mantindre una conversa bilingüe, per no comentar l'anècdota de la infermera de Madrid i com parla de la reacció del seu pare. La percepció –totalment subjectiva– que vaig tindre a l'acabar l'enquesta va ser que estava molt preocupat per mostrar una imatge políticament correcta d'un catalanoparlant com és ell, però que en realitat la qüestió lingüística li preocupa ben poc. Com que arran de l'entrevista l'he pogut conèixer i actualment encara hi tinc contacte, he pogut constatar que realment és així: és una persona que es preocupa molt de dir allò que socialment s'espera escoltar, sense que darrere dels mots hi hagi una reflexió personal crítica. Això justifica, crec, que en més d'una ocasió es contradigui (diu que la ciutadania no fa prou per la llengua i ell està d'acord que en un col·legi d'Alpicat es parli castellà als nens i als professors de la Franja(!) o que si se li adrecen en castellà no veu per què ens hem de mantindre en català). Finalment, cal dir que el Joan Manuel (tampoc entenc la combinació de mig nom en català i mig nom en castellà!) no mostra cap accent serosà, com sí que ho fa la següent entrevistada, la Carme.*

E: Bona tarda. Ens trobem amb el Joan Manel? Joan Manuel?

P: Sí, Joan Manuel.

E: De Seròs. I procedirem a fer-li l'entrevista. Bona tarda.

P: Bona tarda.

E: Ens podries explicar quina és la llengua que utilitzes habitualment?

P: Habitualment utilitzo el català, amb el meu cercle d'amics i família, i concretament potser més el serosà, no? el parlar dialectal aquest o la tipologia aquesta.

E: A què associes tu el teu parlar?

P: Doncs potser a l'accentuació, no? A la pronunciació de les paraules és algo diferent del lleidatà.

E: Aha.

P: Potser, per exemple, els d'Aitona, l'accent que tenen se'ls hi nota, no? Tu en trobes un d'Aitona i dius "aquest és d'Aitona", no? que parlen així.

E: I als de Seròs no se'ls nota?

P: Jo crec que no.

E: No t'han dit mai "tu ets de Seròs!". No t'ho han dit mai això?

P: Nnnnno, nnnnno. És que ho tenen molt marcat els d'Aitona.

E: Però tu vius a Lleida, no?

P: Sí, sí.

E: Quant temps fa que vius a Lleida?

P: De fet, hi he viscut tota la vida, lo que passa que jo els caps de setmana, vacances, festius, no? Sempre he estat a Seròs.

E: Què hi tens a Seròs?

P: Hi tinc el cercle d'amics, o sigui els meus pares quan eren joves, el meu pare va fer la mili i va conèixer gent del poble i llavors li van oferir doncs una casa que es venia i tal, una masia, no? Arrel d'això la van anar arreglant, els caps de setmana... El meu pare, clar (-)

E: Però no hi vau arribar a viure mai, a Seròs?

P. Sí, sí, sí.

E: Ah, sí.

P: O sigui, el tema està en que, clar, el meu pare era docent i el mateix: el divendres anava cap a Seròs. I ho van anar arreglant, la masia i tal, doncs fins a arribar que era habitable, ja era una altra casa, no? I és això, doncs a base d'estar allí jo em vaig criar, o sigui, jo vaig néixer i me portaven allí, a Seròs, i vaig fer els cursets i (-)

E: Aha. I l'escola i tot?

P: No, a Lleida.

E: Això no.

P: A Lleida. Clar, el diumenge a la tarda o el dilluns al matí sempre veníem aquí. Jo vaig estudiar al Sant Jaume i després vaig anar (-)

E: O sigui tu has estat sempre entre Lleida i Seròs?

P: Sí, sí.

E: Però et consideres de Seròs?

P: Sí. Perquè és això, o sigui, era molt marcat: una setmana laurea, no? De dilluns a divendres jo anava de de l'escola a casa i casa a l'escola, sí que podia sortir, no, al bar i tal, però clar quan realment pots interaccionar o quedar amb els altres és els caps de setmana, no?, que tens més temps. Llavors, és això, doncs jo em vaig criar a Seròs.

A més a més, a les vacances anava als cursets de natació, anar a les piscines a Seròs, no? Tot el que és molt social i lúdic ho faig fer allà, a Seròs.

E: Quina diries que és la llengua d'ús habitual a Seròs?

P: Jo crec que el català.

E: Què significa per tu parlar català? Quin valor li dones a la llengua?

P: Clar, és la meva llengua materna, no? És el pilar sobre el qual pivota, doncs, no ho sé, estudis, el meu àmbit d'amistats, inclús el meu cercle de treball, no? La meva llengua, el català, doncs està vinculat amb tot. Bàsicament és això.

E: Entenc que a la teva família, doncs, heu parlat pares, fills, nets en català, no?

P: Sí, sí, sí. De fet, el meu pare és de Verdú, la meva mare és de Castella i Lleó, però ella quan era jove, als vint anys, va anar a Cervera amb el seu germà a viure i va aprendre el català i tal.

E: I amb vosaltres? Bé, no sé si tens germans.

P: Sí, una germana

E: Ha parlat el català?

P: Sí, sí. En català, sí.

E: Quins rituals diries que acompanyen el català? Clar, jo suposo que si tots sou catalans ha de ser pràcticament tot, no? O quan heu fet o feu un dinar familiar o alguna celebració es donen casos de convivència de les dues llengües, català i castellà, o només (-)?

P: Sí, sempre hem intentat el nucli familiar mantindre les tradicions tant de l'àmbit matern com patern i llavòrens hem compaginat les dues llengües i les dues tradicions, no? O sigui la celebració de Sant Esteve i per exemple Noche Buena, no?

E: Sí, però em refereixo a... La teva mare és de Castella, teniu família allà...

P: Sí, sí. O sigui ens juntem i...

E: I quan feu un dinar familiar, per exemple, podeu tindre converses bilingües o podeu tindre... (*solapament*) Es parlen les dues llengües o es parla només català?

P: Sí. No, clar depèn, perquè com que ha estat molt disseminada la família, no? des de tiets de part de la meva mare que viuen a Barcelona, a Cervera, i tinc l'altra part que viu a Madrid i a Toro, no? Llavòrens, quan ens juntem, es produeixen aquestes inferències de... uns parlen en català i intentes parlar en castellà també, perquè no quedin exclosos, no? de la...

E: S'ha produït mai algun tipus de... no sé si és una paraula massa forta però (*solapament*), de situació peculiar o... (*solapament*) un malentès...?

P: Clar. No. No perquè, com que, clar és un cercle, la confiança, no? I això. Sí que és cert que de vegades te'n vas d'una llengua a l'altra sense voler. I estàs habituat a pensar i parlar català. Llavòrens, sense voler, amb un altre familiar parles en català te n'adones, no, que amb un altre familiar estaves parlant en castellà i has saltat al català i l'altre, la tercera persona s'ha quedat allí: "Hombre, hablad en castellano, que si no no lo entiendo".

E: Però no passa (*solapament*) d'això.

P: No. No passa d'allí.

E: Amb els teus avis també en català, no? entenc.

P: Sí.

E: Com valors tu aquesta transmissió de la llengua de forma generacional?

P: Doncs crec que s'ha de mantindre, no? i fomentar i promocionar, perquè moltes vegades... Potser Lleida és, Lleida i la zona del Baix Segrià és un cas una mica especial, no?

E: En quin sentit?

P: Doncs que jo crec que la llengua del català doncs no crec que hagi tingut una regressió, no crec que hagi perdut parlants.

E: Ja, però, pregunto més a tall personal, no? Per tu és important, no sé si tu tens fills o tens intenció de tenir-ne, però si és important? No sé si ho has parat a pensar mai, eh!

P: Sí, no no. Sí. Clar, jo considero que com més llengües parlis millor. I a més a més una llengua que és la meva, la meva llengua materna, no? Bueno, és que no puc obviar aquesta part de la meva història o de la meva tradició, de la família, no? No veig la continuació de la llengua, vull dir, perdre el vincle aquest de la llengua amb els meus descendents.

E: A la feina, quina llengua utilitzes habitualment?

P: El català.

E: Català.

P: Català a excepció de, a la feina si som 24...

E: Perquè tu estàs treballant en un institut.

P: En un institut, sí. I *llavòrens* també hi ha algunes persones, doncs un que és de Navarra, un altre és de Cantàbria i un altre és de Binèfar. Pues amb aquestos, tot i que entenen perfectament el català, però...

E: Tu ets dels que canvia de seguida?

P: Sí, sí, sí. Tu ho relaciones, no? Tu veus l'Antonio i "¿qué tal, Antonio? ¿cómo va?". I ell ho entén perfectament, eh. (*Solapament*) I es veu capaç.

E: I algú, però, que us parli en català, o no?

P: Sssss. Doncs la veritat és que, jo diria que no, eh!

E: No t'hi has fixat.

P: No, no, gairebé jo diria que quasi segur que el 100 % (-)

E: I al de Binèfar tampoc? Perquè a Binèfar també es parla català, o no?

P: Sí, sí, lo que passa que ell no, ell era descendent de, vivia en un poble de la zona de l'Aragó perdut, no me'n recordo del nom ben bé, llavòrens clar, el castellà el té molt arrelat.

E: Has viscut mai alguna situació, deixant de banda la teva família, alguna situació en la teva vida, en el teu dia a dia, peculiar, curiosa, polèmica per raons lingüístiques, que es pugui explicar?

P: Eeeemmmm. Sí, però vaja, va ser una vegada a Madrid en un hospital. I allò que parlant parlant hi havia l'infermera per allí per la zona i va dir que què estàvem parlant que no ho entenia, no? Però van ser les formes, no? O sigui... Llavòrens t'havies de, no sé. Te vas sentir una mica, doncs agredit, no? en aquest sentit, entre cometes.

E: I què li vau dir?

P: Jo, tranquil·lament, no? "Disculpe, nos hemos pasado al catalán y tal". No?. Potser el meu pare, que és més impulsiu i poc reflexiu, no? Llavòrens, llavòrens ell va saltar una mica (*solapament*) a la defensiva.

E: Però estàveu parlant entre vosaltres o estàveu parlant amb ella?

P: No, no. Estàvem parlant entre nosaltres. A l'habitació i tal. Tampoc no era una comunicació que a ella l'involucrés. No sé, potser van ser circumstàncies, no?

E: Però i aquí, arran de... els últims anys, amb tot el tema del Procés?

P: La veritat és que no.

E: No. Com el veus tu el tema de la llengua vinculat amb el tema del Procés?

P: Doncs que...

E: Hi té a veure o s'han de separar...?

P: Jo crec que s'han de separar les coses, no? No té una cosa a veure amb l'altra. Vull dir, que exactament si es dona el procés d'independència, el tema del finançament amb tot això, jo crec que s'han de diferenciar amb el tema de la parla, no? O sigui, el respecte de les cultures i les llengües i això va a banda del tema del finançament econòmic, no? O de temes polítics.

E: Però tu abans em deies que la llengua per tu és el pilar a partir del qual (-)

P: Sí. Sí. Per això, vull dir s'ha de protegir, però jo el tema del finançament doncs trobo que, d'acord, s'ha de mirar i tal, però sempre s'ha de respectar el tema de les llengües i s'ha de protegir d'alguna manera. No imposar més hores de, de (-)

E: Tu com et sentiries si fessin desaparèixer el català?

P: Clar, he he! És que és una part fonamental.

E: Et pots imaginar aquesta situació?

P: Home, jo sóc de les persones que crec que no arribarà mai això, no? Han de passar moltes més coses abans que perdem el català.

E. Sí?

P: Jo crec que sí.

E: Per quina raó no pot passar mai?

P: Seria destruir gran part del territori. El català és un tret característic de 7 milions d'habitants o més, no? Jo crec que traure això suposa moltes més coses. Una cosa va amb una altra, el folklore, el parlar, la cultura, tot, no? Això no és un ensayo d'un, com se diu, d'un laboratori, no?

E: I en l'hipotètic cas que això succeís tu com te sentiries, insisteixo? Fes un esforç d'imaginació.

P: Doncs, perdut, no? Jo suposo. Desconcertat. No ho sé.

E: Quins sentiments experimentaries a part de perdut i desconcertat.

P: Suposo que ràbia. Ràbia, impotència... perquè que et traguin una part molt important de tu, no? perquè tot ho vehicules al català. L'educació que jo vaig rebre des de petit és en català, la llengua que utilitzo amb els meus amics és el català. Doncs clar, que et traguin això, doncs clar. Jo crec que tothom se trobaria una mica perdut i amb el sentiment aquest de ràbia per haver perdut part d'ell, no? de la teva història.

E: Bé, tothom és molt dir, eh! He he!

P: Bueno, cadascú..., no això sí! He he!

E: Creus que es pot arribar a estimar una llengua? Aquesta pregunta me l'acabo d'inventar però tinc curiositat per saber què dius? He he!

P: Ja. Suposo que sí. Jo crec que la llengua ho és tot, no? per una persona.

E: Hi ha gent que diu que les llengües són mitjans de comunicació i prou.

P: Però la comunicació entre persones és bàsica. Llavòrens sense ella... Sí que pot tindre una altra llengua. No ho sé, l'anglès, no? Sempre en pots posar una altra, una que substituïxi, però parteixes que la persona des que ha nascut porta tota una tradició, llavòrens desarrelar-lo de tot allò... No ho veig positiu. No sé si mai ha succeït que alguna nació hagi perdut la seva llengua de manera dràstica, no?

E: Home, han desaparegut moltes llengües al món, moltíssimes.

P: Sí, home, però vull dir d'avui per demà, no? Jo ho veig tan llunyà això que (-)

E: Però es pot arribar a estimar o no, una llengua? Perquè si dius que només és un mitjà de comunicació, no es pot arribar a estimar una llengua.

P: Tot depèn del valor que li donis tu a aquella llengua.

E: Ja, però jo vull saber què n'opines tu. He he!

P: Home, jo sí que ho valoro amb el tema que és una (-). Per exemple, en el tema de llegir, no? La lectura, la faig en català. La tradició del Sant Jordi també, un fet molt arrelat i culturalment que jo ho vinculo al català. I llavòrens si treus una cosa, perdo una part de l'essència de jo mateix.

E: Mmmm... Creus que fem prou coses per cuidar el català?

P: Eeehhhh, crec que no. O sigui el tema està que les orga(-) les institucions públiques potser sí que ho fomenten i tal, però la ciutadania a vegades no estem prou conscienciats, no? I segons en quines localitats encara menys, perquè no sé, sense voler, no? No la cuidem prou. Tu una cosa que t'estimes l'intentes cuidar, i la llengua doncs.

E: Perquè tu treballes en un institut.

P: Correcte.

E: Imparteixes docència en català?

P: Sí. Però soc capaç també de comunicar amb aquelles persones, perquè al cap i a la fi som un tipus de, una tipologia de col·legi que tenim gran part d'alumnat que és de la Franja, llavòrens clar, tens alumnat que...

E: I ser de la Franja implica haver-los de parlar en castellà?

P: Almenys els que són els que són de nova acollida. Tens alumnes que arriben a 2n d'ESO i el català segons com no els sona de re. Llavors, clar, has de tindre(-)

E: Però... tenen una assignatura de català també, no?

P: Sí, però els dos primers anys me sembla que no (-)

E: Se'ls fa acollida també, no?

P: Sí. Sí. No tenen nota de l'assignatura en principi.

E: Ah, no?

P: En principi me sembla que està així la cosa.

E: No teniu aula d'acollida?

P: No, no tenim aula d'acollida. És un col·legi petit i la llei me sembla que estableix que n'estan exempts.

E: Però jo volia saber les observacions que fas tu respecte de l'alumnat del teu centre. Per exemple, quina creus que és la llengua d'ús habitual dels estudiants?

P: El català.

E: Sí?

P: Sí, sí.

E: I a l'hora del pati també?

P: Sssssí. A excepció de... trobo que hi ha gran part d'aquests que són de la Franja, que a l'hora de comunicar-se amb els seus companys, es senten més còmodes amb el castellà i jo ho trobo normal, perquè amb les seves amistats del poble o els seus familiars parlen en castellà. Llavòrens jo crec que se senten una mica(-) tenen la vergonya, és aquella frontera que un té, que no existeix físicament però el fet d'expressar-te i no saber, no trobar aquella paraula, t'acomodes i dius no surto d'aquesta zona de confort, no? Llavòrens parlen en castellà.

E: No sabia jo que a Alpicat hi hagués tanta gent de la Franja, no?

P: Hi ha...

E: Quin percentatge

P: Potser és un 30 % de l'alumnat.

E: 30 %? I de quines poblacions?

P: Doncs mira (-)

E: Però els cau més a prop Almacelles, no?

P: Eh? Sí, però per exemple tenim gent de Montsó, Binèfar, Saidí, Fraga, Torrent.

E: I en totes aquestes poblacions parlen català. (riure)

P: Sí, però... No, ja, ja, ja, ja. Però parlen alguns... Tinc Santa Lecina.

E: Això no sé on és?

P: Està a prop d'Alcolea o Albalate, ara no recordo, i parlen castellà. I després doncs, són alguns (-)

E: *Bueno*, Montsó, no, però Saidí, Torrent de Cinca, què més m'has dit, Binèfar...

P: Torrent, no? Saidí, Binèfar, Montsó, Barbastro...

E: I com és que venen a Alpicat? Vull dir(-), és que m'ha cridat l'atenció, perquè jo soc d'Alpicat, no? i no ho sabia.

P: Sí, he he!

E: Perquè els cau més a prop Almacelles o... I a més, poblacions grans com Montsó han de tenir institut, no?

P: Sí, sí, sí. I ja et dic i més Barbastre.

E: I Binèfar potser també, no? I Barbastre, guaita.

P: I doncs, com és que venen fins a Alpicat?

P: *Bueno*, perquè busquen un altre estil.

E: Concertat.

P: Sí, *bueno*, el model, (*solapament*) el tipus d'escola i això. Inclús hem tingut alumnes de Flix.

E: Ah, d'acord.

P: Agafem una ràtio des d'un de Barbastre fins a Mollerussa o d'Agramunt. O sigui clar.

E: Déu n'hi do!

P: És que si féssim una estadística de l'alumnat que tenim que siguin realment de Lleida o molt propers és un percentatge potser (*solapament*) a la meitat no arribarien potser.

E: No arriba ni a la meitat. Carai! No ho sabia!

P: Sí. Sí.

E: Molt bé. Mmmmm... Què més? (*curta*) Com valors tu la diversitat intralingüística, és a dir, dintre de la mateixa llengua. Abans em parlaves del parlar d'Aitona, del parlar de Seròs, tu com valors que hi hagi diferències entre els parlars? És bo, és dolent? Com ho veus tu? O hem de parlar tots igual?

P: Jo crec que és bo i a part és simpàtic, no? Una cosa de que... jo crec que el d'Aitona se deu sentir orgullós del seu parlar.

E: Sí? Se deu sentir o s'ha de sentir? És diferent.

P: Jo crec que es deu sentir, no? Perquè si no parlaria... no sé, intentaria canviar el seu parlar, no sé. Jo crec que és algo que a tu et distingeix. Potser hi ha gent que no, no se sent, no? Parla l'aitonenc, o no sé com se diu exactament (*solapament*), però potser no se sent, no?

E: Aitonenc, potser sí.

P: Però és curiós, perquè clar, a l'estiu, no? Festes majors i tal, i te'n vas a Torrebesses i te'n vas a Maials. I és fàcil de... "Osti, aquestos són de Maials."

E: Aquests són d'aquí, aquests són d'allà.

P: I al cap i a la fi, amb els quintos, que tenen un any més o menys, no? els coneixes, no? I jo crec que sempre hi ha una unió, no? I el fet que tinguin un tret de... l'accent diferent no és un punt de desunió, no? Al contrari.

E: Molt bé. I ara si obrim una mica més el prisma i mirem tot el conjunt del domini català, el fet que hi hagi diferències entre, ja no entre els poblets veïns, sinó més grans, gironí, barceloní, eivissenc, lleidatà... És bo? És dolent?

P: Jo crec que és bo. Perquè si partim de que unificar, no? Unificar vol dir no respectar els drets que tenen altres pobles, no? de mantenir la seva arrel.

E: Per tant, la diversitat intralingüística és positiva.

P: És positiva. Jo crec que sí.

E: Creus que els mitjans de difusió, els mitjans de comunicació, perdó, la difonen, aquesta diversitat?

P: Crec que no. Em dóna la sensació que no. Crec que potser hi ha una centralització de l'ús de la llengua, pues de la zona del barceloní, no? No sé, me dona la sensació. És una percepció, eh!

E: Tu te sents, tu te pots sentir identificat amb el català dels mitjans?

P: Mmmmm.

E: No ho havies parat a pensar mai?

P: No ho havia parat a pensar. Jo me sento identificat amb el català del Comarques, no? I sento el meu parlar.

E: Clar. Amb el Comarques sí. És una desconexió.

P: Exacte. Però lo altre nooo.

E: No?

P: No.

E: I no has sentit mai, no has sentit mai (-) Tu dius a Aitona s'han de sentir orgullosos de parlar aitonenc, o no sé com es diu jo tampoc, eh! Però no has sentit mai comparacions, i estereotips, i prejudicis vinculats a qüestions dialectals. Per exemple:

el millor català és el de Girona, o el millor català és el de Vic. No has sentit mai comentaris d'aquest tipus?

P: Bueno, potser hi ha comentaris, de no sé, els d'Aitona quan parlen, però en plan de conya, mai en plan de burla ni d'afany de crítica, no?

E: Però aquests, per exemple, de Girona no els has sentit mai? No t'ha arribat mai a les oïdes?

P: No.

E: No?

P: No.

E: Doncs això és un clàssic, eh! (*solapament*) No m'ho acabo d'inventar, eh! Vull dir, això s'ha sentit dir moltes vegades.

P: Sí, no, no. Ja.

E: Tu creus que hi ha un català millor que un altre?

P: No. Per a cadascú serà el seu, no? Jo suposo que(-)

E: Això també es diu del castellà, eh. "El mejor castellano es el de Burgos o el de Valladolid", no?

P: Doncs jo vaja, jo crec que, suposo que, jo en el meu cas...

E: Tu canviaries la teva forma de parlar si vas a Barcelona?

P: És que, jo crec que no, però coneixo gent que hi ha anat a Barcelona i n'ha tornat amb l'accent de Barcelona. A mi no m'agradaria, vaja. Me sento ridícul, no? Estic acostumat al meu català i llavòrens clar, se'm faria difícil. Però potser sense adonar-me'n, clar, quan estàs, te submergeixes en un cercle d'amistats o de treball o lo que sigui, clar, vulguis que no el dia a dia potser ho aniries oblidant, però vaja. No m'agradaria, perquè estic còmode amb el meu parlar. Trobo estrany el de Barcelona, no? i el respecte, i tal però, jo aquell tipus d'accent... Tot i que m'agrada per exemple el central, el de Manresa.

E: El de Barcelona també és central, eh! He he!

P: Sí, no. L'accent, però em refereixo a l'accent. Se nota.

E: Sí, no, ja. No ho sé. I escolta, tu què estaries disposat a fer per la llengua?

P: Què estaria disposat?

E: Si et diguessin "necessitem voluntaris i que ens donin idees", per fer coses per la llengua, coses que estiguin al teu abast.

P: No ho sé. Podria involucrar-me, no? En no ho sé, en algun tipus d'associació o de... moviment, no? per fomentar el català. I potser donar a conèixer que la pluralitat de llengües és bo. Mantenir les arrels és fonamental per les societats. No podem desvincular-nos i dir comencem de zero(-)

E: I com ho faries això?

P: Potser anant cap a posicionaments una mica més taxatius o més... no sé, radicalització, no sé si és així. O sigui, anar-me'n cap a postures més... no sé. Jo crec, eh! Al cap i a la fi, tu quan veus algo que estàs a punt de perdre t'aferres més a ell.

E: Aha.

P: Llavòrens intentes per tots els mitjans ja sigui doncs fer-ho més al teu cercle d'amistats. Suposo que seria un tema de debat. I llavòrens el teu posicionament, vulguis que no, se n'aniria més cap a tendències més autoprotectores. Avui en dia, vaja, jo en el meu cas no em sento tant (-). Sí que és cert que algunes polítiques que s'han dut a terme intenten d'agredir la llengua, però fins al punt de trobar-me que he de fer un impàs i fer accions per protegir més la llengua, crec que amb lo que faig, amb el dia a dia, i continuar-lo parlant, i en el cas que es produeix una inferència en la parla intentes doncs, jo en el meu cas, eh, doncs si l'altre no em comprèn no em vaig a dir "No, mira, jo et parlo en català i (*solapament*) mala sort si no m'entens", no?

E: Però tu ets capaç de mantindre una conversa bilingüe? És a dir, "si yo te hablo en castellano?"

P: Sí.

E: Sí?

P: Sí.

E: Ho fas habitualment o no? Perquè la majoria de la gent no ho fa. És a dir, si se t'adreça una persona en castellà ets dels que canvia automàticament o no?

P: Sí, jo sóc dels que (-)

E: Canvies?

P: Sí.

E: Llavors no et mantens en una conversa bilingüe.

P: Clar, estem parlant d'una persona que no m'entén res.

E: No, no, no. No estic parlant d'una persona que no entén; estem parlant d'una persona que se t'adreça en castellà. No he dit que no t'entengui.

P: Bueno.

E: N'hi ha molta de gent a Lleida que parla castellà i entén el català. De fet, la majoria deu ser.

P: Però...

E: No tens amics amb qui parlis en castellà tu?

P: Molt pocs.

E: Molt pocs.

P: Perquè clar, el meu cercle d'amistats, com que està molt arraigat, no? en aquesta zona de...

E: Però i amb aquests pocs, per què hi parles en castellà? Perquè no entenen el català o perquè no el parlen?

P: Perquè no el parlen.

E: Aaaahhhh! (*solapament*) És que és diferent, eh!

P: En aquests casos, sí, però clar. Si em poses una persona de no sé, posem la situació, el típic, si vas a Barcelona, no? a Lleida no m'hi he trobat, potser sí però potser ho fas automàticament. Tampoc no, no sóc de les persones que mira, és aquest aquest no vol parlar el català o no vol(-)

E: Però és que ho fas automàticament quan no és necessari canviar. És que això ho fa molta gent, eh!

P: Ja. No ho sé.

E: És que no has fet la reflexió de dir per que he de canviar, si m'està entenent? (*curta*) No és una crítica, eh! He he! (*solapament*) És una observació.

P: No, no. Saps què passa? que(-) Ja, ja, ja.

E: Jo és que sí que soc de les que em mantinc en català. Si no hi ha cap problema en la comunicació em mantinc en català.

P: I si aquesta persona et parlés, no sé, l'anglès? Llavòrens? Te pot parlar, no? igualment. O sigui sí que (-)

E: Però jo puc mantindre una conversa bilingüe amb qualsevol idioma que les dues persones entenguem. O sigui, jo he estat parlant amb un italià, ell ha estat parlant en italià i jo en català. I ens hem entès.

P: Però el fet de canviar de llengua, que ell te pregunta en castellà i tu li respons(-)

E: En català.

P: En català, sí. Però... per què? No sé, és, perquè t'intentes (-)

E: Perquè jo parlo habitualment (-), però aquí qui fa l'entrevista? Tu o jo? Ha ha ha!

P: No, no, no. Vull dir, jo és que soc així. No sé.

E: Tu ets del que et canvies i ja està. (*solapament*) Això és el que fa la majoria de la gent.

P: Sí, sí, sí. Perquè no me paro a pensar si aquesta persona sap parlar-ho.

E: Bueno, sí. Ja parlarem a bastament sobre aquest tema perquè tampoc ara no(-). No sé si vols afegir alguna cosa més. Jo crec que més o menys ho tenim tot. Clar, jo el que observo, no sé si això està permès que ho digui o no...

P: Sí, no, no, i tant!

E: El que observo és que l'actitud de la gent de les poblacions dels territoris catalanoparlants, és a dir, Seròs i Alfarràs, és a dir, les entrevistes van molt més ràpides, perquè és com que hi ha poc a dir. Perquè com que el català és una cosa tan normal, no parem a pensar doncs, per exemple, ara això que m'estàs dient si canvio, si no canvio, si té un valor, ves, no ho he parat a pensar... No tu, eh! En general, eh, t'estic dient.

P: Sí.

E: En canvi, les entrevistes a l'altra banda, com que el tema lingüístic, la qüestió lingüística, dona molt de si, doncs s'allarguen més i la gent té moltes més coses a explicar. Suposo que és una mica el que estaves dient tu abans, que mentre tens una cosa no la valores. És quan te la posen en perill, que dius bueno, aquí potser hauré de fer(-)

P: Clar, jo crec que és això, en part. Clar, és molt habitual que la gent de Seròs doncs vagi a Fraga a comprar, no? Llavorens clar, tu amb aquella persona arriba un punt que tens certa simpatia, tens certa relació. Sí que és cert que és poc el nombre de persones que et parlen en castellà, però, jo li he respost sempre en castellà perquè(-)

E: A Fraga? Quan vas a Fraga parles en castellà?

P: A alguns sí.

E: Ah sí?

P: Sí. O sigui jo vaig al Berges i coneixo a Fulanito i sempre, no sé, m'ha parlat en castellà. Sí que és cert, doncs, gent de... que t'atenen de(-)

E: Però tu saps que a Fraga es parla fragatí?

P: Sí, fragatí. Sí, sí. Però hi ha gent, hi ha part de la gent (*solapament*)

E: Sí, sí, no. Hi ha gent que no, que no el parla.

P: Que tenen, que no són de Fraga Fraga. Alguns són descendents d'andalusos, no? Si te'n vas a la zona de la Granja, de la Granja d'Escarp, que són 10 km, no sé, de Seròs, però clar, les seves arrels de(-)

E: Tu, per exemple, si vas a(-) te'n vas un dia a Fraga i entres en una cafeteria, i no el coneixes de res, en quina llengua t'hi adreces? Ara (*solapament*)

P: En català, en català.

E: Ara ja t'estic preguntant per curiositat, eh! Ara estic sent molt tafanera! Ha ha ha!

P: No, no, no, en català, en català, en català. Però quan (-)

E: Tinc curiositat, perquè és que sem(-), no sé, tinc la sensació que canviem el xip, és com: vaig a Fraga i ja vengà. Quan Fraga és catalanoparlant, no?

P: És que tot depèn, no? Jo crec que és això, que també sense voler. Si tu per exemple, la persona que t'està atenent està atenent una persona (-)

E: No, però aquí no ha començat ningú la conversa. Tu entres a un bar i què fas?

P: Ah, vale. Doncs, en català, en català. Però... en principi en català, sí. Després depèn com veus, no? però, tot depèn(-)

E: Ha ha! I les relacions entre Seròs i Fraga són molt fluïdes o no?

P: Sí.

E: Perquè quants quilòmetres hi ha entre Seròs i Fraga?

P: Mmmm, 10 quilòmetres. O sigui...

E: Vull dir teniu(-)

P: Sí, sí, sí. Hi ha molta, hi ha molta relació comercial i a part (-).

E: I hi ha molts matrimonis, no? Comentaven XXXX (*solapament*) molta gent.

P: Sí. Sí, sí.

E: Molt bé. Jo crec que amb això en tindrem prou.

P: Vale.

E: Si no vols afegir res més tu.

P: No, no, no. Amb principi no.

E: Doncs moltes gràcies.

P: De res.

Franja: Nord **Població:** Seròs

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: A-CI06

Edat: 62 anys **Sexe:** Dona **Què Parla:** Català

Estudis: Batxiller **On has viscut de petit:** Seròs

Lloc entrevista: Seròs **Duració entrevista:** 32:28 minuts

Observacions: *A-CI06 és la companya de feina d'una amiga meua (el nom de la qual ha estat substituït per XXXXX per preservar-ne la identitat) i, sense conèixer-me de res, molt amablement em va obrir les portes de casa seua. A més de poder-li fer l'entrevista, es va oferir a ajudar-me amb les enquestes perquè li semblava molt interessant el projecte. Me'n va fer arribar tres: una per a l'home i dos més per als seus fills. Assegudes a la taula del menjador m'explicava tantes coses que li costava organitzar els seus pensaments. Tenia moltes coses a dir, però sovint no trobava les paraules per expressar-les. El seu discurs, accelerat i caòtic, en molts moments, acabava dirigint-se sovint a qüestions polítiques i sobretot al procés d'independència. Em costava reconduir-lo per la via lingüística, tot i que de vegades la deixava desfogar-se, d'una banda, perquè la seua mirada m'ho demanava, i d'altres, perquè si bé per a alguns dels entrevistats –com el Joan Manuel– no s'han de barrejar aquests conceptes, per a d'altres com la Carme queda clar que són indissolubles. A més, els seus sospirs després d'alguna de les meues preguntes denoten el grau d'implicació emocional en el tema, crec. La transcripció d'aquesta entrevista, però, ha estat una de les que més m'ha costat, per la velocitat d'emissió, i sobretot pel trencament de moltíssimes de les frases que començava.*

E: Bé, bona tarda. Estem aquí amb una senyora de Seròs i procedirem a fer-li l'entrevista. Ens agradaria saber quina és la llengua que fa servir més habitualment.

P: La catalana.

E: La llengua catalana. I amb qui l'usa aquesta llengua?

P: Bueno, al treball, treballo a la Generalitat de Catalunya, claro això obligat, i a casa.

E: On treballa?

P: Al Departament d'Agricultura de Lleida.

E: A Lleida. Aha.

P: Però bueno lo català és la llengua nostra, no?

E: Aha.

P: Sí, sempre parlem lo català. Vull dir, no hi ha dingú, pa lo que sigui, un XXXX o lo que sigo (-)

E: Però la XXXXXXXX parla castellà.

P: Quina XXXXXXXX?

E: XXXXXXXX.

P: Ah, la Cristina sí. Però bueno, però a lo millor al treball, no! He he!

E: A la feina parla català?

P: A vegades. (*solapament*) És molt reàcia a parlar el català.

E: Ho sé, ho sé.

P: Que jo ho considero que, que, a veure, que si estàs en un puesto de Catalunya hauries de parlar el català, perquè ella ja fa molt temps (*solapament*) que està aquí.

E: Té el C1, eh!

P: Però tenen, però tenen lo seu orgullet suposo.

E: Jo, de fet, amb ella parlo en català i ella a mi em parla en castellà.

P: Sí, sí. Jo, a lego, quan un me parla en castellà, jo normalment, no sé si és per educació perquè m'ho han ensenyat així, sempre ja els contesto en castellà. Però ara, jo ho sé, veig les coses ja d'una antra manera; antes les veia d'una manera i ara les veig d'una antra. I intento que, ja que venen a un departament que és de Catalunya i estem treballant allí, que tothom, per lo menos los que hi treballeu, ham de parlar català. Ja mon fem un tip, anem a la Tesoreria i a tot arreu, tot és en castellano, pues aquí per lo menos fem(-) si no se perdrà tot. Ja no mos volen a cap puesto, però bueno.

E: I amb qui més l'usa, el català? M'ha dit a la feina...

P: A la feina, a casa i al poble, amb ells sempre.

E: Perquè vostè és nascuda a Seròs?

P: A Seròs, sí.

E: De tota la vida. Sempre ha viscut a Seròs?

P: Sempre he viscut a Seròs, sí. Vaig nàixer a Seròs, així doncs com hi ha gent que naixen en un puesto i els fiquen inscrits en un altre, com ara els meus xiquets van nàixer a Lleida i els ham inscrits com que van nàixer aquí.

E: Estan empadronats aquí.

P: Sí.

E: Quants en té, de fills?

P: Tres.

E: Tres.

P: Un noi de 30, la xiqueta de 27 i un antre més petit de 23.

E: I sempre ha parlat amb ells en català?

P: Sempre, sempre, sempre. I les nòvies. La meua filla no en té, de nòvio, però los xiquets festegen i tots en català, tots. La nòvia del petit és d'Aitona, també, catalans, i la nòvia del gran son pare és de Fraga però també, català.

E: Què significa per vostè el català? Què comporta la llengua catalana? Amb què la relaciona? Quin valor li dona?

P: Home, jo en estos moments li'n dono molt, de valor.

E: Sí?

P: Jo donaria lo que fos per Catalunya i perquè tothom parlés català. I la gent que per lo que sigui no ho fos, i ha fet la seua vida a Catalunya(-)

Veü: Hola!

P: Tse! Ep, ep! Que estem gravant! No facis seroll! Que tinguin un respecte en (-) Hi ha molta gent que encara que siguin de fora, han vingut aquí i han fet la seua vida aquí, para jo los que han fet la seua vida aquí, haurien de tindre una miqueteta més de cura d'anar en los d'aquí, cosa que no passa, que tota la gent que són de fora, tothom tenim les nostres idees, però a Catalunya no, no, no... no, no se li dona cap(-). Vull dir, la llengua, hi ha molta de gent que parla en castellà i són catalans naixuts.

E: I això com la fan sentir a vostè? Perquè ens interessa(-)

P: A jo malament, a jo malament. Jo no m'hi havia fixat mai, en totes estes coses. Perquè veig amics a Fraga, que tenen un odi fat(-) cap als catalans, que això no tenim cap culpa nantros. Això ho han patrocinat tota la gent de(-) o sigui lo mateix govern d'Espanya o a... Això els dona vot contra els catalans. I par lo que sigui, no par re que hàgim fet nantros, per un drets que al seu temps vessen hagut d'estar adquirits no, entre uns i els altres, no sé què passa, però sempre una tírria als catalans. I jo de cada dia, m'hi sento més, m'hi sento més i faria tot lo que sigués... Hi ha molta gent que diu: "Oh! És que mira, podríem perdre la pensió, podríem perdre(-)". Jo l'únic que penso és que els nostres fills, no ho sé, si continua com ara, no sé què passarà.

E: Vostè té nets?

P: No. No, no encara.

E: No encara.

P: Ara lo meu fill gran se fica a viure amb la companya. I suposo que quan me jubilaré me vindran los nets.

E: I als nets amb què els parlarà?

P: En català.

E: I què els voldrà transmetre als nets en relació amb la llengua?

P: Jo els transmetré que no la deixen, o sigui que és la seua llengua, i ho trobo molt bé amb un respecte a una persona que no l'entengui, que no entengui el català, que li parlis en castellà, però que els valors del català no els hem de deixar perdre per res.

E: I quins són aquests valors?

P: Ai! Pues la llengua d'allà on visc, és la llengua de la meua terra.

E: I aquesta terra és Seròs o és alguna cosa més gran que Seròs?

P: Tot Catalunya va en bloc.

E: I Seròs quin significat té per vostè? És nascuda a Seròs, no sé si els seus pares també eren de(-)

P: Tots. Jo me'n podria anar a Anglaterra, me'n podria anar a tot arreu, però Seròs és Seròs.

E: Seròs és Seròs. I... quina vinculació hi té, doncs?

P: Bueno, pues que els meus padrins eren de Seròs, els meus pares també, jo també. I bueno, me coneixo tota la gent. A més, he treballat en un puesto que també era d'agricultura, tots los pagesos me venien a veure a jo, i jo... des del més vellet que em venia a buscar els tiquets a jo, a les càmeres agràries, que els tinc tots, vull dir, jo quan se'n mort un, és que el tinc com, no com un fill no, perquè ve son padrí, no? Que tots m'han vingut a buscar (-) Antes venien a buscar els tiquets de la vellez, los vellets, allí on treballava jo, perquè fèiem de tot, portàvem la Seguretat Social i... I bueno sempre els he tingut un carinyo especial, vull dir sempre he estat tractant en ells. Hasta que fa vint anys em van traslladar a Agricultura de Lleida. Però lo que ara hem de vindre a fer a Agricultura de Lleida ho fèiem als pobles, cada poble tenia(-)

E: Aquí a Seròs, venia vostè?

P: Sí.

E: O sigui, sempre ha estat molt vinculada al poble?

P: Molt vinculada al poble. I comprenc, és que jo ho comprenc, que una persona sigui d'Andalusia, i hagi ving(-) va vindre a Catalunya, i no vulgui perdre les seues arrels, perquè són seues, però en cabat, també s'ha de pensar que si vius a Catalunya, tens unes amistats, tens... també s'ha de pensar pel bé de Catalunya i això és lo que, lo que no es fa.

E: Que en coneix de casos d'aquests? Té amistats, o família, o algun conegut d'aquest perfil que em descriu?

P: Ui tant! Moltíssims! Moltíssims! Aquí a Catalunya si tots fóssim catalans, eh, seria una antra cosa. Però los que s'han integrat, ja estan integrats i jo tinc amics i(-) no volen baixar del(-). A veure, jo tinc una amiga, i sempre me'n recordaré, que era molt andalusa, però era un andalús tancat.

E: Tancat.

P: Ella va nàixer aquí. Però ella (-)

E: Ella va nàixer aquí a Catalunya?

P: Sí, però son pare i sa mare eren d'Andalusia. Ella i els seus germans. I jo la trobava majíssima. Ella parlava en nantros i en tot lo poble de Seròs, i parlava un català com a nantros. Però de vegades l'anàvem a buscar a casa i ella parlava en son pare i sa mare, i parlava un andalús, però zazacezu... saps allò tan andalús?

E: He he!

P: I jo ho trobava perfecte, que en los seus germans i a casa seua que parlessin la seua(-). És que jo considero que les arrels no s'han d'oblidar mai. Però en cabat, també s'ha de fer que allí on vius i allí on convius, també donar un pas endavant a

favor d'allí on vius, perquè claró, te donen treball, te donen estabilitat (-). N'hi ha molta de gent així. I en cabat, claró, què passa? Pues que tota la gent (-) hi ha gent d'aquí, també hi ha part d'aquí, que que si si si mos donessen la independència, molts tenen por que no els traguessin la vellez (-)

E: La pensió, no?

P: Sí, la pensió. Això ho accepto, perquè, home, com que sempre estan tan contra nantros...

E: Fa por.

P: Fa por. Però lo que no accepto és la gent que viuen aquí, que han treballat aquí, que se'n van haver d'anar d'allà i treballen aquí, i tenen los fills treballant aquí i tots, que no es vulguin integrar aquí. Això no.

E. D'acord. Eh, (*curta*) en els ambients, per exemple, rituals familiars, dinars, festes, avui per exemple tenien un dinar familiar, ja entenc que si tots són catalanoparlants la llengua que més s'utilitza és el català.

P: Sí, sí. Sempre.

E: S'han trobat mai en alguna situació en què s'utilitzin les dues llengües?

P: Bueno, normalment nantros, per lo menos los catalans que jo estic acostumada a tractar, no... o sigui si hi ha algú a la taula en castellà, i mos parla en castellà, ja automàticament nantros parlem en castellà. Claro, els altres també han de comprendre que moltes coses no mos surten en català, ai, en castellà. Perquè jo des que començo el dia hasta que l'acabo, telèfon i tot, tot ho faig en català. Quan me ve algú, i parlo alguna cosa, alguna paraula, no la sé traduir, però bueno tot se passa. Però normalment(-)

E: Però no ha sigut mai una situació conflictiva o (*solapament*) desagradable, incòmoda?

P: Mai, mai, mai. Aquí és un poble que s'accepta tot. Vull dir, si un parla castellà, pues parla castellà i tu li contestes en castellà. I si et ve li contestes en català i també l'entén.

E: El tema de la llengua, doncs, (*solapament*) no és tema de conflicte.

P: No, no, no. Passa és que ara vivim en una societat que som tots tan prepotents, tot ho sabem, tot ho... A vegades discutir, és que jo (-) a vegades discutim i tothom ho sap tot. A jo em fa por, perquè (-) a veure hi ha coses, que no les saps, si no les saps segur pues no les discutissis. Pues no. "Perquè jo..." Això és dolent, per jo. S'ha perdut tot això de religions i tot això. Se perd a poc a poc la fe en tot. Jo considero que (-). A veure, jo no soc practicanta, però soc creienta i considero que hi ha de haure algo en què creguis, perquè si no te tornes tan tan materialiste, que no, vull dir que hi ha d'haure algo que et faci reflexionar, que de vegades dius (-). Mira, jo de vegades vaig a missa, i fan bueno fan una predicació i penso "veus, en això sí que té raó, no me n'havia adonat". Però sí que de vegades mos comportem així i així. Vull dir sempre t'ensenyem(-) vull dir no te n'ensenyem res de dolent. Però ara ja pugem que si no volem sant cristos, que si no això, que si no allò, i això tampoc no ho entenc.

E: I les relacions amb Fraga? Perquè no sé quants quilòmetres hi ha des d'aquí a Fraga (*solapament*) però pocs, no?

P: 11 o 12, o 14.

E: Vostè té amistats a Fraga?

P: Sí. Jo tinc les meues millors amigues i ties i de tot. A veure, elles no, no, a veure, no diuen res, però los hòmens tenen una tírria amb Catalunya.

E: Sí?

P: I pensa que aquestos hòmens que et parlo jo, les dones són d'aquí, d'aquí Seròs.

E: D'aquí de Seròs. S'han casat a Seròs?

P: Sí. Però tenen los negocis aquí. O sigui(-) les granges i lo negoci lo tenen, pues perquè ha sigut de la dona, venen per la dona i no, no, no. Mira, jo m'he trobat a Fraga, això potser fa set o vuit mesos, trobava un noi jove i dir "escolta, per on s'hi entra al CAP de Fraga?", perquè anava a veure una persona i no sabia per on s'hi entrava, *dice*: "Por favor, señora, no la entiendo." En cabat dentro, i mira, tal, dic "Bueno, es que vale, me pensava que entendías el catalán." Dentro, al CAP de Fraga, a la clínica, que és una clínica, "Escolta, voldria (-)", i ve un noiet jove i me diu: "¿Que me lo puede repetir, que no lo he entendido? Vaig dir: "Ep! Aquí algo falla! Això és rucada!" Perquè una persona que (-) o sigui, és que a Fraga parlen català, tothom parla català. Però bueno, hi ha gent que per lo que sigui (-).I els ho respecto, eh! Però lo que no els respecto és que m'ho facin repetir entenent-lo.

E: Ja.

P: Però no, les relacions no. Jo a vegades los meus amics (-)

E: I aquestes situacions com la fan sentir?

P: Bueno jo normalment sóc molt passota.

E: Sí?

P: Si ho diuen pues ho diuen. És igual.

E: Ho repeteix en castellà i ja està.

P: Sí, ja està. No, no en tinc cap, de problema. És igual ara ja. Inclús los mateixos amics se'ls veu un... un odi! Jo un dia els dic: "Escolteu, ara valtro, com a aragonesos, hem sigut molt Catalunya i Aragó, eh!

E: Aha.

P: Si ara valtro us queixésseu per algo que creieu que teniu raó, com naltros que volguéssim la independència, que no s'hi hagués arribat si tot ves anat normal i véssim parlat com a persones, dic, com que és casa vostra, jo l'únic que faria és pensar que si us queixeu és per algo. No m'hi ficaria en la vostra vida, perquè jo no m'hi fico en la vostra, en la casa vostra, eh que feu lo que voleu? Pues dic per què us fiqueu vatros en casa nostra? Catalunya això, que som uns desgraciats, que si tomba que si dale...

E: Perquè se senten ofesos potser?

P: No ho sé. És una cosa que l'Estat espanyol, se suposa (-). Tenim mala fama, per lo que sigui tenim mala fama, los catalans.

E: I quin paper hi té a veure la llengua en tot aquest procés?

P: No ho sé, però no paren de de de... Si poguessin traure-la la traurien, ja t'ho dic jo.

E: La llengua.

P: I naltros no volem, què hem de voler!

E: I això del LAPAO, que li sona, (*solapament*) això del LAPAO? Què n'opina?

P: Sí, el de l'Aragó. Una tonteria com una antra. Per què han de ficar LAPAO a una cosa que sempre ha sigut la llengua catalana? És que no, no, no (-)

E: Bueno, ara ja ho han tret, eh!

P: Ara ja ho han tret. Però és que no sé per què ho han fet. Però és que nantros, quan van demanar això del LAPAO los aragonesos, nantros no mos hi vam ficar. Per algo sirà. Sempre hi ha uns motius perquè tu demanes una cosa per benestar o (-). No mos hi vam ficar. No, no, no, és que nantros no en tenim cap d'odi als de Fraga. Perquè jo igual vaig al Mercadona com vaig aquí com vaig allà, no en tinc. I en canvi ells, sí. I jo els ho dic als amics: "És que no ho entenc, no entenc com valtros que teniu lo negoci que us dona vida a Catalunya podeu estar (-). Per lo *menos calleu!*" I les dones no es pronuncien.

E: No es pronuncien.

P: Elles en el seu fondo són catalanes, però, claro, no poden fer cap comentari davant de l'home, perquè clar, en cabat queda malament, però sí.

E: Per tant, el tema de la llengua té molt pes en tot aquest (-)

P: Clar. I és que els hòmens parlen català, eh! Los hòmens d'elles parlen català.

E: Però no és català per a ells.

P: No. No hi poden fer més.

E: Vostè m'ha dit que té tres fills. I els seus fills creu que pensen igual que vostè o de generació en generació canvia la manera de pensar?

P: No, és que quan los meus fills seran grans, hi haurà molta més gent a favor de Catalunya.

E: Sí?

P: Són quan los pares se morguen d'aquestos fills, que passaran vint anys, en cabat los fills seran d'una altra manera. Però bueno jo (-) los meus fills (-), lo meu home és d'esquerres, lo meu home sempre. Jo, sempre he sigut (-), lo meu padrí sempre me deia: "Mira, ni d'un puesto ni de l'altre. Una cosa bé per a tots, del mig." Sempre hem sigut nantros de Convergència, però no mos ficàvem en res ni res. Però els meus fills jo veig que, tal com se van fent grans, i que antes no els deia res una votació, però en canvi ara, inclús el petit, van a votar.

E: Hi estan més implicats.

P: I ells veuen per la tele, perquè ara es veuen moltes coses, que si ara ha fet això aquell, que si ara no mos volen rebre aquí, i elles van a poc a poc, naltros no els diem res, però ells mateixos també són molt... no catalanistes, catalans.

E: Catalans.

P: Se senten catalans, se senten (*solapament*).

E: I el parlen, el català? També és la seva llengua habitual?

P: Sí, sí, sí. I a més a més se senten amics de tota la gent de (-) bueno, molt amics i molt tot. De cada dia, s'hi fiquen més a la política, saps? Bueno política, no política, el que senten dir a la tele pues que els agrada més. Però bueno, també segueixen l'ordre d'anar a favor de Catalunya, sí.

E: En l'hipotètic cas que fessin desaparèixer el català, ens hem de posar en(-) imaginar la situació aquesta, com se sentiria vostè?

P: Jo, molt malament. Primera, que ho trobo impossible, que això no ho sirà mai. Però si ho fessin d'allò, és treure la identitat de qualsevol persona. No, no, no em sentiria bé. Que em digueren: "Pues ara has de parlar en castellà!" Pues bueno, suposo que si estem en democràcia això no passarà mai, però si passés... Ho trobo molt difícil. Me sentiria malament, malament del tot.

E: Què vol dir malament?

P: Malament pues... malament en los que mos han fet fer això. Però jo em penso que això no pot passar, no pot passar, perquè a jo no m'han de privar mai, per lo menos a casa meua, que parli el català. Després me ficaria la careta, i quan sortiria de fora pues anar fent castellanades. I *ojo* que no tinc res contra la gent caste (-) que parlen l'espanyol, eh! Perquè l'espa (-) Estem a Espanya, que és lo castellà, però dins d'això s'ha de saber que cada (-), los bascos pues s'estimaran la seua llengua. Seria una passada que als bascos no els deixessen (-) perquè si no mos deixen a naltros, començaran amb naltros i aniran fent. Jo em penso que això és impossible, estant en demo (-), bueno, ara que encara que estàs en democràcia tothom fa lo que li dona la gana, vull dir que (-)

E: No ens ho podem imaginar, això.

P: Jo no. Jo no m'ho imagino. Perquè jo a casa sempre català i fora de casa ja en parlàriem. He! Perquè, escolta, aniria perdent i la gent diria: "Mira, aquesta vella! Què parla en castellà?" I no em ficarien a la presó perquè parlo en castellà. A més, aquí a (-)

E: En castellà o en català?

P: Ai, en català.

E: Jo en les enquestes que faig, una de les preguntes és què estaria vostè disposada a fer pel català. Què estaria vostè disposada a fer pel català?

P: Ai, com a què? És que n'hi ha moltes coses.

E: Quines coses?

P: Esta pregunta és molt difícil, eh!

E: Bueno, hi ha gent que està disposada a fer unes coses, hi ha gent que està disposada a fer-ne unes altres i hi ha gent que no està disposada a fer res i és lícit tot.

P: És que no ho sé, el que estaria disposada a fer.

E: Ara imagini's que demà o dilluns arriba a la feina i sent que li va de dos dies al català. I té dos dies per fer coses pel català. Què es pot fer?

P: És que amb dos dies no es podria fer res.

E: Bueno, dos dies, no ho sé. He he he!

P: Sí. Jo suposo que es farien les seues queixes o les seues coses, però nantros a nivell nostre ben poca cosa podríem fer.

E: No?

P: Perquè no manem de res. Nantros, ens fiquen un impost, pues a pagar, i si no pagues, (*solapament*) ja t'ho explicaran.

E: I a nivell personal no es pot fer res?

P: Jo em penso que en estos moments no. Sortir a fer una *huelga*, però no agarraràs pas una escopeta i et ficaràs a tirar tiros.

E: Noooo, armes no cal, però.

P: Pues a veure què es pot fer. Si ho fiques per judici també costarà, i a més a més tots los jutges estan comprats. Jo no veig que es pogués fer res, si no és manifestacions o... que es fiquessen com a frontera i no deixessen passar dingú (*solapament*) de fora de Catalunya.

E: Bueno però jo ja entenc que relacioni contínuament tot el tema amb la qüestió de la independència, però m'estic referint només amb la llengua ara, eh!

P: Sí, sí, bueno. Sí, sí.

E: No té cap (-) O sigui, a veure (*solapament*). És difícil imaginar-s'ho.

P: No té cap d'allò però no.

E: És que hi està íntimament relacionat per vostè?

P: La independèn (-). No, perquè jo, a veure jo soc d'estes persones que si es ves parlat i es ves arribat a un acord, i que Catalunya fos més o menos com són les altres comunitats. Ni *café para todos*, pero que... És veritat: *café para todos*, lo que passa és que ningú hi parla, de tot això. Mos deuen un munt de milions i encara els dolents som nantros. Però clar, aquí jo vec que deu de veure d'altres coses que nantros no sabem per a que fajon això i dingú els digo re. Que tot (-) jo no ho soc de (-) antes no ho era, però ara cada dia en soc més. Jo l'independentisme no em va de sortir d'Espanya, també em sinto espanyola. Lo que jo no vull és que siguéssem l'*hazmereir* de tot arreu. Que ja mos van deixar los quartos, però quan nantros ja els hem anat a buscar en un banc a l'ix per cent d'interessos, que això és molt complicat. Però bueno, si no no anirien a Madrid a parlar. No. Jo considero que d'Espanya se porten molt mal (-) Però ja t'ho dic, no ho diré, això, perquè no sé com se porta això. I el problema del català no l'havíem tingut mai. Sí que des de molt remoto, ho sinto dir a l'home, que ell sí que ho sap tot, tot lo que era Catalunya mos ho han anat prenent tot, no sé per què s'ho han deixat, però mos ho han anat prenent tot, però jo no sóc de sortir d'Espanya. Però sóc, i més en temps de crisi, que tots siguéssem iguals, si una autonomia no té prou diners per a, si no és prou rica, que no haja de ser una antra autonomia que els traga les castanyes del foc. Ara, si n'hi ha per a tots, que tots anem bé, pues venga endavant. Però en temps de crisi no. Però jo aquesta pregunta no te la puc, no te la sé contestar.

E: Ja. En tot aquest conflicte de la independència que estem vivint, quin percentatge li dóna al paper de la llengua? M'explico? El paper del català com a llengua?

P: Tot, tot.

E: Tot és qüestió de la llengua?

P: Noooo. Tot és qüestió de la llengua no. (*solapament*) Hi ha moltes (-)

E: En un tant per cent?

P: En tant per cent?

E: La llengua està en un...

P: Ufff. Fiquem-hi mitat i mitat.

E: Un 50 % té la llengua?

P: Per a jo.

E: És que com que li pregunto per la llengua i em parla de (-) veig que està bastant interrelacionat.

P: Sí, però és que (-) Siiiiiiiiiiií. Sí, sí. És que la llengua la trobo molt essencial. Ara clar, també trobo molt essencial l'altra part, la de millorar...

E: Tot és un...

P: A jo si em preguntessen "què t'estimes més, si parles en català, ai, en castellà, siríeu com els altres?". Pues no ho sé, el que faria.

E: És una bona pregunta aquesta.

P: És molt bona pregunta. Esta nit (*solapament*) li comentaré al meu home, a veure què pensa.

E: A veure què pensa. Bueno, és que una mica el que li he preguntat com se sentiria, jo no li he dit si Catalunya deixa de ser Catalunya, jo li he dit si de sobte no li permeten parlar en català. O sigui, no m'he posat tant en coses... (*solapament*) polítiques...

P: Sí. És una cosa que va lligada una cosa amb l'altra (*solapament*)

E: Sí, per això li ho pregunto.

P: Però que m'ho hauria de pensar en cabat.

E: Diu: "No, miri, vostè pot ser catalana igual, però no pot parlar en català."

P: Però és que això és una pregunta que no pot ser.

E: És una situació hipotètica.

P: Sí.

E: Però llavors està molt relacionada la llengua amb la identitat?

P: Per a jo la llengua és lo tot.

E: Ho és tot. Llavors no és 50. Llavors, és més que 50!

P: Noooo, exacte. És lo tot, però clar. Si en cabat me diguessen, bueno vale, parlaràs això però continuarà tot igual. Potser m'ho pensaria. Jo lo que no vull és que continuéssim anar com aquí.

E: Ja, bueno. Nosaltres el que volem és saber qüestions sobre la llengua.

P: La llengua. És que *ojo*, eh! Fffffff!!!!

E: Ha ha ha! Ho sé, ho sé. A veure, mmm.... creu vostè que fem prou per cuidar en català? Les persones? La llengua catalana està en el lloc que mereix estar?

P: Aquesta tampoc no té la sé contestar.

E: Els usuaris, la gent que la parla, fem prou per ella? O podríem fer encara més coses?

P: Home, si no és escriure-la o... Però és que si ja parlem català, què més coses podem fer? Si dingú diu res de traure-la ni res, pues ja estem bé. Penso jo. Què hem de fer més? Si no és l'escrivim, a veure com és la llengua, (*solapament*) busquéssim a veure quins orígens té...

E: En fem més de coses a part de parlar-la, en fem més, no? L'estudiem a l'escola, tenim mitjans de comunicació en català, la ràdio, la tele, tenim Internet, xarxes socials en català... en fem moltes de coses. No sé si se'n poden fer més. Això és el que li pregunto (*solapament*) a vostè.

P: Sí, sí, sí. Ah, no no ho sé. Ai, jo no en tinc ni idea, no ho sé.

E: Fem cursos, moltes coses, no?

P: Sí. Moltes coses.

E: S'utilitza a la feina, no sempre però... (*solapament*) La documentació...

P: Sí, sí. I nantros des que comencem fins que acabem joestic escrivint sempre en català.

E: Vostès fan tota la documentació en català o també en castellà?

P: La que fem nantros sí.

E: Sí, perquè és de la Generalitat.

P: Però la que va a una persona que és castellanoparlant la fem en castellà.

E: En castellà. Té lògica, no?

P: Siiiií. No, i ja per norma. I ja t'ho dic, si ve algú que... si mos parla d'entrada en castellà, nantros li parlem en castellà. No en tenim cap de problema.

E: Molt bé. Eeehhhh! (*curta*) Dintre de la mateixa comunitat lingüística, és a dir, dintre dels territoris que parlem català, com valora vostè la diversitat? És a dir, aquí a Seròs es parla diferent, no sé si vostè hi està d'acord o no, amb la gent d'Aitona.

P: Sí, sí, sí, sí (*solapament*).

E: Bueno, abans em deien que no parlen igual els d'Aitona que els de Seròs, ni els de, no sé, els de Massalcoreig...

P: Sí, tots tenim la nostra cosa, sí.

E: I com ho valora això, que es parli una mica diferent? És bo, és dolent, és positiu, negatiu?

P: No. Per a jo és bo.

E: És bo.

P: Vull dir, sí que els d'Aitona tot ho acaben en [a], "faria", "menjaria"... tot ho acaben en [a], i els de Masssalcoreig tenen un parlar gangós "Mira-la esta, pues què s'ha pensat?" I nantros més aviat parlem en la [ɛ], ho acabem tot amb la [ɛ]. I els de la Granja no ho sé. Però vull dir que això, no ho sé. Són altres coses que mos fan ser una miqueteta punxosos. Com a què? Pues que aquí a Seròs mos ha tocat que tenim institut i ells han de baixar aquí, tenim lo CAP i ells han de baixar aquí. Pues tot això són rencorettes que... però del d'això altre, no.

E: I això respecte dels pobles veïns, però si mirem una mica més enllà tampoc no parlen igual els de Lleida que els de Barcelona.

P: Bueno, jo no tinc cap problema que els de Barcelona parlin (-)

E: És bo això, que hi hagi diversitat?

P: Sí, perquè tothom s'acostuma (-) Bé, la idea de cada poble i s'ha de respectar.

E: S'ha de respectar i s'ha de preservar també?

P: Què és això de preservar?

E: Preservar vol dir ajudar a mantenir.

P: Sí. Sí, sí, sí.

E: I creu que es fa prou per mantenir-la, aquesta diversitat?

P: Home, si la parlen. A veure, jo a vegades escric al facebook, no?

E: Sí.

P: I jo normalment sé que se fica "el", que lo "lo" ara ja s'ha acceptat, però jo sempre, sempre, sempre fico el "lo", encara que siga (-) fiquen una falta, (*solapament*)

E: Tal com ho diu.

P: Jo vull estar identificada en les coses de Seròs.

E: Per tant és(-)

P: I a veure, es fan un tip de riure. De Lleida a Seròs hi ha poc, no? Però a Lleida hi ha moltes paraules que jo dic que ells no... ells no diuen. Com ara la "granera".

E: Ah! També diuen la "granera" aquí?

P: La granera, l'"hortera", la cassola de fang en diem l'"hortera".

E: Algunes paraules.

P: Però jo mai m'he deixat de dir aquestes paraules.

E: Per tant, sí que és important que es conservi (*solapament*) la manera de parlar.

P: Sí, sí, sí, sí. Hi ha moltes persones que em fan molta ràbia, que se'n van a Barcelona, i venen aquí i parlen barceloní. Però n'hi ha moltes, que són les autèntiques (-)

E: I això, per què creu que passa?

P: Perquè es volen fer veure. Si no no ho sé.

E: És millor ser de Barcelona que (*solapament*) ser de Lleida o de Seròs?

P: Això és lo que volen. Volen que noten que elles no són d'aquí. Però la persona que és de Barcelona que quan baixa aquí parla com a tu, perquè ha viscut tota la vida per aquí, bueno tota la vida, la trobo meravellosa. Això són coses meues.

E: Aha.

P: En canvi aquella, i jo n'he tingut tota manera d'amigues, que ha estat a Barcelona "ai, d'allò i d'allà", les trobo fatal.

E: I vostè ha viscut mai alguna situació humorística o alguna de burla pel seu dialecte, per la seua forma de parlar?

P: No.

E: O l'ha vist (*solapament*) sense ser vostè...?

P: No, no.

E: Mai ha sigut una situació còmica, no?

P: No, no, no (*solapament*). Mai, mai.

E: XX XXXX XXXX

P: Com aquell (-)

E: "Lleide" no li diuen mai, no? Vostè és de "Lleide" i coses d'aquestes?

P: No, no, no. Sempre (-). De fet, no m'he mogut mai massa de Lleida.

E: Ah, *vale*.

P: Peroooooò, vull dir que no n'he fet de viatges, no he viatjat.

P: Aha. I creu que les persones que ens dediquem a la llengua, jo per exemple sóc filòloga, no? Eeehhh, hauríem de fer alguna cosa més per preservar aquesta diversitat dintre de la mateixa llengua o ja està bé com està, i per si sola ja...?

P: Jo veig que ja està bé com està. A més, has de pensar que aquí a Seròs (-)

E: Quan miren (-), perdó!

P: Eh? No, que aquí a Seròs som catalans catalans, eh! Vull dir, que los han naixut aquí pràcticament tothom, no trobaràs casi dingú que no parli el català.

E: No, no. Però jo me refereixo, dintre del mateix català les variacions que hi ha. Per exemple TV3, no sé si miren TV3 aquí...

P: No gaire.

E: Bueno, doncs a TV3 si senten gent que parli com aquí o no?

P: No ho notem massa. És molt semblant també lo parlar de TV3. Vull dir, no es nota massa. Se nota una miqeteta de Barcelona, però tampoc no massa.

E: No és un problema això.

P: No. Tot això ho respectem molt nantros. Bueno, nantros, jo.

E: Molt bé. Doncs jo crec que amb tot això, no sé si vol afegir alguna anècdota, alguna vivència relacionada amb la llengua.

P: No, no. Pues que mos continuïn deixant parlar, per lo menos continuar parlant com ara, que no mos ho traguen ni de les escoles ni de cap puesto, perquè és la nostra llengua i... ja està. I de castellà també n'ensenyen o sol també se n'aprèn. Si tens los pares castellans i vius aquí, ja n'aprèns. I en cabat també pots fer algun curset. També està (-) és acceptable que la gent que siguin castellans, que vulguin que el seu fill tingui un castellà bé, que es faci a la mateixa escola, castellà, però és que ho demanen. Antes nantres sol teníem castellà a l'escola, hem après lo català pues parlant i amb cursets i... pues lo mateix.

E: Molt bé. Doncs moltes gràcies per la seva col·laboració.

P: Ai, dona, pues m'ho va dir la Cristina i dic siiiii, dona sí, quan vulgui.

Franja: Nord **Població:** Fraga

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: A-JV07

Edat: 27 anys **Sexe:** Home **Què Parla:** Català

Estudis: Grau Superior en Gràfica publicitària **On has viscut de petit:** Fraga

Lloc entrevista: Lleida **Duració entrevista:** 32:40 minuts

Observacions: *A-JV07, contràriament a A-ES04 o A-JL10, no ha mostrat cap tipus d'accent franjolí durant l'entrevista. Deu ser veritat que té la capacitat de canviar de varietat lingüística segons l'interlocutor o el context. Li passa una mica com a A-IB03, que han tingut una vida entre Lleida i la Franja. D'altra banda, he de dir que aquesta és una de les entrevistes que més he gaudit perquè, tot i les dificultats que ens va posar el bar on la vam dur a terme (vam demanar una sala per estar sols i més tranquils i ens van dir que per a nosaltres sols no n'obrien una, i ens van deixar estar en una que tenien oberta però sense llums, però a mitja entrevista vam haver de canviar de lloc perquè va vindre gent i feien massa soroll, etc.) la conversa ha fluït des del primer moment. A més, A-JV07 tenia molt bona oratòria, vocalitzava clarament, enllaçava molt bé les idees i s'esforçava per trobar les paraules precises en cada moment, la qual cosa n'ha facilitat molt la transcripció (tot el contrari que la d'A-CI06). Tal vegada per la convergència en molts aspectes de manera de pensar o senzillament perquè ha mostrat tindre les idees clares o si més no haver-hi reflexionat en algun moment, m'ha facilitat molt la feina.*

E: Bona tarda. Estem aquí amb un noi de Fraga de vint-i-iiii...

P: Vint-i-set anys.

E: Vint-i set anys. I bé, procedim a fer-li l'entrevista. Bona tarda.

P: Bona tarda.

E: Mira, ens agradaria que ens expliquessis una mica quina és la llengua que utilitzes habitualment, en quins entorns la fas servir, amb qui l'utilitzes...?

P: Bueno, principalment faig servir dues llengües, tant el català com el castellà. A casa generalment amb la família faig servir sempre el castellà, però laboralment estic, ja que visc a... estic treballant a Lleida i llavors utilitzo el català.

E: Estàs treballant a Lleida però tu en realitat ets de Fraga.

P: Sí. Bueno, les circumstàncies de la vida et porten a anar a buscar fenyà on està. Si a Fraga no trobes fenyà pues bueno, t'has de buscar la vida, si no pots marxar gaire lluny... Lleida és una ciutat relativament gran, bastant propera, i hi surten més oportunitats que lo que és Fraga.

E: Tu quants anys ja has estat vivint a Fraga?

P: Pues jo he estat vivint a Fraga des dels vuit anys fins a fa un anys, o sigui gairebé dinou anys vivint a Fraga.

E: Perquè vas néixer a...?

P: Vaig néixer aquí a Lleida i em vaig criar a Pobla de Segur.

E: Quan vas anar a Pobla de Segur?

P: Quan vaig néixer.

E: Quan vas néixer, per tant (-)

P: O sigui em vaig criar des que vaig néixer fins als vuit anys allí. I des dels vuit anys fins als vint-i-sis com aquell que diu a Fraga.

E: I tens un fort sentiment afiliat a Fraga o després d'haver passat per diversos...?

P: Bueno, he passat per diverses poblacions i tampoc és que digui que tinc un sentiment cap a una en especial. O sigui, em considero més bé ciutadà del món. No és algo que digui òstia, no, sóc fragatí a muerte perquè Fraga tal, no. O sigui, però tampoc sóc lleidatà a muerte, ni tampoc sóc de cap lloc a muerte.

E: Quina diries que és la teva pri (-), ja sé que tu has dit que ets bilingüe, que utilitzes tant el català com el castellà, però quina diries que és la teva llengua primera?

P: Jo crec que és el català perquè de petit, això m'ho expliquen els meus pares.

Clar, al viure a Pobla de Segur, però la meva família és castellana, jo vaig patir un canvi bastant gran, perquè, clar, jo a casa era tot parlar amb castellà, a l'escola era amb català, i els meus pares van veure en mi un canvi en què jo deixava de pensar amb castellà i passava a pensar amb català.

E: I això va suposar un problema per als teus pares?

P: No, perquè jo era capaç de parlar les dos llengües amb completa normalitat, i no... mai m'ha suposat un esforç l'haver de canviar de català a castellà.

E: Aha.

P: Llavors, els meus pares sí que em diuen que van veure un canvi en la meva forma de pensar, de castellanopensant a catalanopensant. Llavors, moltes vegades, estic, per exemple a casa dels meus pares, estic fent alguna cosa i m'adono jo mateix que quan penso o conto mentalment ho estic fent en català.

E: Molt bé. Quan dius català estàs referint-te a la parla típica de Fraga o...?

P: Bueno, el català...

E: Quin utilitzes tu habitualment? Quin és el (-)

P: A veure, a Fraga realment utilitzo per dir-ho d'alguna manera, el dialecte, que és el fragatí, que bueno no deixa de ser una altra variant del català, com podria ser el barceloní, el lleidatà, el gironí, o el tarragoní, o moltes altres que hi ha. Perquè per exemple si te'n vas a pobles que estan a prop de Fraga realment no parlen fragatí. Parlen molt similar però hi ha unes petites variants.

E: Variants, aha.

P: Llavors, considero que el que parlo és català i generalment si em trobo aquí a Lleida parlo un català més neutre, i si em trobo a Fraga pues sí, sí que m'adapto més al dialecte, a la forma de parlar que tenen.

E: Que tenen allà. Quan dius un català més neutre et refereixes a més similar al català de Lleida o més normatiu? O més proper a l'estàndard? O què vols dir amb neutre?

P: Bueno, neutre, això (-)

E: Perquè el de Lleida tampoc és neutre. (*solapament*) Però, a què et refereixes? Més proper al (-)

P: Clar. Neutre és que clar. Sobta menys el de Lleida que... ho veig més normalitzat per mi, ja que m'he criat aquí, i és el català que he après, i clar, parles amb algú de Barcelona i es nota molt.

E: Per això t'ho pregunto.

P: Encara que tampoc sóc molt de parlar amb la [ɛ]. No em surt tampoc.

E: D'acord. I tu quan ets a Fraga, entenc que parles fragatí, però... parles fragatí i castellà, parles més fragatí que castellà, parles més castellà que fragatí?

P: Això depèn.

E: De què depèn?

P: Per exemple, a casa meva es parla castellà, ja que els meus pares són d'un poble de Saragossa, llavors a casa es parla castellà.

E: Sí.

P: I també depèn una mica del grup amb què m'ajunti, perquè tinc amics que directament, no et sabria dir-te per què, parlo amb castellà i altres que parlo fragatí. Llavors tampoc sabria dir-te en quina proporció de català, bueno fragatí-castellà tinc.

E: Tens germans?

P: Sí.

E: I en quin idioma parles?

P: Amb el meu germà amb castellà. El meu germà és una mica negat pel català.

E: He he! En quin sentit negat?

P: El meu (*solapament*) germà l'entén perfectament...

E: Per convicció o per què no s'hi ha posat mai?

P: No, perquè (-). De fet, el meu germà a Pobla de Segur va viure molt poc temps.

E: És més petit?

P: Sí. Té vint-i-iii-dos anys. Llavors, el meu germà va marxar d'allí amb tres anys, i clar, gairebé no parles amb tres anys. Parles però tampoc... Llavors es va criar a Fraga. El meu germà sí que té un sentiment més fragatí.

E: Que tu?

P: Sí, bastant més. I el meu germà l'entén, el parla i l'escriu, però parla un català molt castellanitzat. O sigui, hi ha vegades que et diu "fes-me un bocata de jamó". Dius "vale, t'entenc però és pernil!"

E: Sí.

P: Vale, llavors eh... Li és més complicat potser perquè no ha viscut tant temps aquí a Catalunya.

E: Però llavors, perdona, eh. Però interpreto llavors que vivint a Fraga no té la necessitat d'aprendre (*solapament*) fragatí.

P: No. Per a res.

E: En canvi tu l'has après perquè...?

P: Bueno, tinc la gran capacitat d'adaptar-me molt a com parla la gent. O sigui, a mi em deixes quinze dies a Barcelona i parlaré igual que els de Barcelona. Llavors tinc aquesta capacitat adaptativa i fa que em sigui molt més fàcil agafar el dialecte i les expressions que es fan servir al territori, per dir-ho d'alguna manera.

E: D'acord, però, llavors... vull dir, el teu germà no ha tingut la necessitat de parlar el fragatí a Fraga.

P: No.

E: I tu sí. O sigui, no sé si necessitat o senzillament (-)

P: No, simplement, bueno, t'acabes quedant amb les expressions i amb la forma de parlar i acabes aprenent-lo per imitació.

E: Perquè tu el vas aprendre a l'escola, el fragatí o no?

P: De fet, ensenyen, bueno, hi ha una assignatura que és català, però és (-)

E: A primària estem parlant? O a secundària?

P: Sí, primària i secundària. Teníem l'assignatura, bueno totes les assignatures (-)

E: Optativa o com?

P: Sí, optativa. És optativa.

E: Sí.

P: Clar, i jo venia del Pirineu de Lleida i els meus pares van decidir que sí, que continués... (*solapament*)

E: Clar.

P: I mon germà inclús també la feien.

E: També, també l'ha estudiat.

P: Però, no sé d'alguna manera, hi havia coses pues que canvien. O sigui és lo que t'explicava abans, de que un dia vaig arribar a casa i ma mare em va preguntar que què volia de postre i li vaig dir que volia una mansana, quan tota la vida havia dit poma. Llavors és adaptar-te també. No ho sé. D'alguna manera és "allí donde fueres haz lo que vieres".

E: Sí.

P: Vale? Llavors t'adaptes, a l'igual que t'adaptes a les costums, t'adaptes al llenguatge, t'adaptes a la forma d'expressar-te...

E: Perdona que hi insisteixi però... he he he! Perquè clar, m'estàs dient que el teu germà i tu heu seguit els mateixos patrons...

P: Sí.

E: I tu t'adaptes. Interpreto llavors que el teu germà no s'adapta...?

P: Sí, bueno, al meu germà el català no li ha agradat.

E: Vale. Aquí és on volia anar.

P: Ell, partim de la base que no li ha agradat.

E: Se sent molt fragatí, però... (*solapament*)

P: Se sent molt fragatí,

E: No té cap interès per aprendre el català.

P: Però... però no té cap interès per aprendre'l. Exacte.

E: Perquè, pel que em dius, heu seguit la mateixa línia.

P: Sí. Exacte. La mateixa línia d'estudis fins a... primària i secundària. I potser també perquè mon germà no ha tingut aquesta capacitat adaptativa, com he tingut jo.

E: D'acord. I tu creus que es pot viure a Fraga sense parlar gens fragatí?

P: Sí.

E: Sí. Es pot viure.

P: És completament compatible. Tinc companys... de fet, una noia que també viu aquí a Lleida ara i... no ha parlat en la vida res de català, ni de fragatí ni res. Ella és d'un poble de la província de Terol i no ha tingut la necessitat d'aprendre'l. Ha treballat a botigues, s'ha relacionat amb la gent, igual que pot fer qualsevol sense la necessitat del català, o fragatí.

E: Pot entendre'l, però, o tampoc?

P: És complicat, perquè per poder entendre el fragatí has d'entendre el català.

E: Sí?

P: La noia, la noia (-). Sí. Jo crec que sí. Perquè jo crec que comparteixen la mateixa base, però...

E: Amb paraules i expressions (-)

P: Però hi ha paraules o expressions diferents. Aquesta noia, pel que fos, els seus pares, pel que sigui, no van creure que aprendre català, fragatí amb aquest cas, fos important per a la seva vida, i no el parla. Ara porta un temps que s'ha ficat a estudiar una mica de català, perquè viu aquí a Lleida.

E: I ara potser se li ha fet més necessari (*solapament*) que no pas a Fraga.

P: I ara se li ha fet més necessari que a Fraga, però a Fraga pots entendre't tranquil·lament amb castellà sense cap tipu de problema.

E: D'acord. Pel que fa a les visions generacionals, entenc que si els teus pares m'has dit que eren d'Osca, m'has dit?

P: No. De Saragossa.

E: Ah, de Saragossa. Els teus avis tampoc no eren de Fraga?

P: No.

E: Per tant, diguéssim que el català o el fragatí apareix en la teva generació amb tu i no en el teu germà?

P: Sí, exacte. Mon pare va... Clar. Amb vint-i...

E: L'entenen els teus pares?

P: Sí, l'entenen. I el podrien arribar a parlar. Eh, el meu pare quan va començar a treballar a Pobla de Segur, el seu jefe li va dir que li recomanava matricular-se a un curs de català. I el meu pare es va matricular.

E: D'això fa molts anys, no?

P: Sí. Això estem parlant del 89. El meu pare es va matricular però mai hi va anar.

E: Ah no?

P: No. No va anar mai a classe.

E: Per què?

P: Amb ell li van dir que es matriculés, no que anés al curs.

E: Ah, d'acord. S'ho va prendre literalment, no? ha ha ha!

P: Sí, sí.

E: Ha ha ha! Està bé.

P: Llavors, eh... És curiós perquè el meu pare(-)

E: Ha ha ha ha! Això t'ho ha explicat ell?

P: Sí, sí. I bueno això és una cosa que explica (*solapament*) mon pare habitualment.

E: Això és una anècdota.

P: Llavors, el meu pare lo que sap de català ho sap del dia a dia. Durant deu anys va viure aquí a Catalunya i bueno pues el va aprendre. La meva mare, jo crec que aquest procés de passar de l'Aragó a Catalunya li va suposar més esforç... Una altra anècdota que conta ma mare...

E: Sí.

P: És que allà anava a comprar i... anava sempre amb bitllets, perquè indiferentment del que diguessin (*solapament*)

E: Ella donava sempre bitllets.

P: Ella donava sempre un bitllet i ja li tornaven lo que fos.

E: I s'ho creia, no?

P: I s'ho creia. I ja està.

E: I si estava malament doncs, mira, no passava res.

P: Exacte.

E: I així no tenia el problema d'entendre el que li deien.

P: Ha ha! Sí, exacte. I els dos primers anys jo crec que per ma mare adaptar-se al català van ser... durs. Després sí que van conèixer gent aquí a Catalunya, a Pobla de Segur, que no tenien cap inconvenient en dirigir-se amb ells amb castellà. De fet, continuem pujant ara, després de vint anys sense viure allí, i continuen parlant amb nosaltres amb castellà. Amb miiii.... amb mi és més fàcil de que parlin català, però als meus pares i els meus germans es dirigeixen amb castellà i... De fet, no hi ha cap problema.

E: I, escolta, tu tens parella, m'has dit.

P: Sí.

E: I amb quin idioma, quina llengua parles amb ella?

P: Doncs amb castellà.

E: En castellà. I ella és de?

P: Ella és d'aquí de Lleida.

E: Aha.

P: Però bueno, té també arrels a... els seus avis eren del sud, eren andalusos, però els seus pares ja són nascuts aquí a Lleida.

E: Sí.

P: Però bueno, al principi vam començar a parlar amb català. I d'un dia per l'altre, li va dir "ah, pues, em fa gràcia que parlem amb castellà i ens comuniquem amb castellà".

E: Des de llavors, vau canviar el xip.

P: Sí. Exacte.

E: I això que diuen que una vegada que comences a parlar amb una persona(-)

P: Ens ha costat molt, eh! De fet, eehhh....

E: Us ha costat canviar al castellà?

P: Sí.

E: Normalment a la gent li passa al revés, no?

P: Aaahhh... Ens ha costat canviar perquè (-)

E: I per què ho vau fer?

P: No ho sé. Ella li va (-)

E: Tinc curiositat, eh.

P: Ella normalment no parla castellà a casa seva ni amb els amics ni res, i va dir “ah, pues venga, va, parlem castellà tu i jo”. Simplement perquè (-)

E: Perquè l'usi, no? Entenc?

P: Sí, exacte. De fet, alguna vegada... (*solapament*)

E: Per no perdre'l, no?

P: Estem parlant en castellà i soltem alguna frase (*solapament*) amb català.

E: Alguna cosa en català, no?

P: Perquè dius “òstia, ara com se diu això amb castellà?” I... com se diu allò amb català, saps? I costa una mica, i dius “òstia, amb català ho sé dir, pues ho dic amb català i ja està”.

E: Sí, sí. Molt bé. És curiós, eh!

P: Jo crec que és, fins a cert punt, és riquesa això de... Poder comunicar-te amb una mateixa persona amb dues llengües no deixa de ser riquesa. Que al fi i al cap si una cosa o no te'n recordes o no et surt la paraula amb català o amb castellà, canvies el xip a l'altre idioma, et pots comunicar igual.

E: Pel que m'estàs dient, tu fas moltes distincions entre, més o menys m'ho has dit, eh, però, entre fragatí i català? És a dir, m'estàs parlant tota l'estona de català i està molt bé, eh!

P: Sí. He he!

E: Però jo em vull centrar amb Fraga.

P: Sí.

E: Val? Llavors tu, què associes tu al parlar de Fraga, quan parles la llengua o el parlar propi d'allà?

P: Ho associo realment a un grup de gent, per dir-ho d'alguna manera, perquè aquí a Lleida no acostumo a parlar fragatí. Llavors hi ha un cert grup de persones, com per exemple la Judit i l'Elena que han estat abans...

E: Sí.

P: Amb elles no em surt parlar català, em surt ja directament (*solapament*) la variant fragatina.

E: El fragatí.

P: Llavors, ja... és això. És depèn amb qui et juntes i sobretot amb els meus amics de la colla de Fraga parlem amb fragatí, i llavors sí, òbviament utilitzo el fragatí.

E: I a què el relaciones tu, el fragatí? A què l'associes?

P: Home, el relaciono principalment a la ciutat de Fraga. El relaciono a un..., a una època de canvi a la meva vida, o sigui vai passar d'estar al Pirineu de Lleida, vai passar a Fraga, llavors una època de canvi per mi. L'associo a la meva infantesa realment, que és quan realment vai aprendre tota aquesta forma de parlar. I bueno, de fet, des de llavors la fai servir bastant habitualment cada cop que em comunico amb gent de Fraga, amb fragatí.

E: Tu has arribat a treballar mai a Fraga?

P: Sí.

E: I amb quin idioma parlaves habitualment? O amb quina parla...?

P: Doncs treballava en una (-)

E: En l'àmbit laboral, eh!

P: En l'àmbit laboral, estava treballant a la banca, i llavors eh... depèn del client. Si el client t'entra parlant amb fragatí, acabes parlant amb fragatí, i si t'entra amb castellà acabes parlant amb castellà. Però això exactament em passa aquí a Lleida, que hi ha... hi ha molta gent del sud, sobretot gent gran.

E: Sí.

P: Que no ha acabat d'aprendre mai el català i t'entren en castellà, pues amb castellà, sí.

E: I en quina proporció diries que passa a Fraga això?

P: Fraga, jo crec, que és més alta que Lleida.

E: Sí?

P: Sí. O sigui, sobretot amb (-). Potser més gent jove, quan va a establiments públics o als bancs... se't dirigeix automàticament amb castellà. Però sobretot gent gran que tota la vida ha estat parlant fragatí, intenten directament amb fragatí.

E: O sigui una mica a la inversa que aquí a Lleida, podríem dir?

P: Sí.

E: Una mica a la inversa, no? La gent gran aquí a Lleida més en castellà i la gent jove més en(-)

P: Exacte. Hi ha gent que, companys de feina meus que venien de... bueno, castellans, per exemple de la zona de Saragossa, a l'hora de comunicar-se amb algun client amb fragatí tenien problemes, perquè no s'entien, llavors clar, aquesta gent no ha parlat ni fragatí ni català en la vida. Llavors, clar, que una persona que sol sigui castellanoparlant, que directament et parlin amb fragatí és un canvi bastant brusc.

E: Aha.

P: Llavors, bueno, però la gent, per lo general, si tu li dius que no ho entens, (*solapament*) et canvien a castellà sense cap problema.

E: Et canvien. D'acord, d'acord. Tu quins (-) Què significa per tu parlar fragatí?

P: Home, és una... diguéssim que és una marca d'identitat.

E: És una marca d'identitat.

P: Sí. És una marca d'identitat d'una zona geogràfica, en aquest cas sol seria Fraga, perquè si te'n vas ja a Saidí ja no és fragatí, és molt similar però ja té variants. Llavors, jo crec que és una marca d'identitat dels fragatins aquesta parla.

E: I què significa per tu parlar català?

P: Per mi parlar català? (*curta*) No sabia què dir-te. Jo crec que és riquesa cultural, perquè si ara plantegéssim el suposat que m'hagués criat a Catalunya, el País Basc i Aragó, i parlés també l'eusquera, jo consideraria que l'eusquera per mi també seria un altre gran aport a la meua riquesa cultural. Amb aquest cas no és. Però, bueno, tinc dos llengües, que per mi són maternes les dos, les he après des de que he nascut, i per mi formen part de la meua cultura i de la meua... ara no em sortirà, de la meua forma d'expressar-me.

E: Molt bé. Tu creus que la (-) bueno, ara ja estem fent hipòtesis, eh, però tu creus que la majoria de la gent de Fraga opina com tu? Creus que la gent comparteix la teua opinió? O quina (*solapament*) opinió creus que hi ha generalitzada a Fraga o... ?

P: No. Hi ha un... Jo crec que, no sé si és generalitzat o no, però hi ha certs grups que són un tant radicals amb el tema de la llengua a Fraga, i bueno, tenen un lema que és "lo fragatí no é català".

E: Ah sí?

P: I bueno pues fan una mica d'apologia lingüística al territori perquè consideren que el fragatí no és una variant del català, sinó és una llengua pròpia.

E: Aha.

P: No sé si és una forma de pensar o un... molt extensa, vale? si hi ha molta gent que pensa això, però lo que no hi ha dubte és que sí que el fragatí és una marca d'identitat dels fragatins. Que sigui una llengua o no? Això es podria debatre, perquè... D'això en podríem parlar de tots els dialectes d'una mateixa llengua. És una marca pròpia o és una variant?

E: Aha.

P: Llavors és això.

E: I... pot arribar a ser un problema la qüestió lingüística a Fraga? És a dir, hi pot haver discussions al voltant d'aquest tema?

P: Jo crec que sí.

E: O... pot esdevenir un tabú fins i tot?

P: Un tabú no ho sé, però discussions sí. Hi ha gent que... és el que t'he dit, o sigui és molt radical amb aquest tema, i tu no li diguis amb aquesta persona que el fragatí és una variant o un dialecte o com ho vulguem dir del català. Llavors, aquesta gent el que... és el que et dic. Fa apologia de la llengua fragatina i que és completament eeehhhh diferent al català.

E: Hi ha grups en l'altre bàndol? Creus que existeix algun... algun...

P: No. Jo crec (-) No.

E: Alguna associació, algun grup de defensa del català del fragatí com a variant del català...?

P: No sé si hi ha algun grup de defensa del fragatí com a dialecte, però crec que hi ha molta gent que pensa que no deixa de ser un dialecte, ja que, tret d'alguna expressió i alguna paraula, jo crec que et pots entendre perfectament amb una persona de Lleida, de Girona, de Barcelona, o de qualsevol lloc del territori català. O sigui... Sí que si et

dic “dona’m un mullarero”, potser no sabràs què és un mullarero, eh... és un préssec, eh... me diràs “què? no sé què és això?”.

E: Però això pot passar en moltes altres variants dialectals, no?

P: Però això pot passar en moltes altres d'això, amb altres territoris.

E: Sí.

P: O sigui, probablement hi hagi paraules (*solapament*) pròpies del territori, o inclús de sol una ciutat. No té perquè ser d'un territori extens.

E: Claaaar. Sí. Jo he anat a Barcelona i he dit “keds” i no saben què són els keds. No sé si a Fraga sabeu què són els keds.

P: Sí. Allí són “bambas”.

E: Exacte.

P: Ha ha!

E: O un xampú, eh! Un xampú tampoc (*solapament*).

P: Allí és una clara.

E: Una clara. Per això et dic, que això pot passar (*solapament*) no només amb el fragatí.

P: Sí, clar. A l'igual que passa amb qualsevol... dos dialectes de la mateixa llengua, també pues el fragatí no és una excepció.

E: I ja així una mica ja per acabar, perquè ens has explicat moltíssimes coses i molt interessants, abans l'Elena ens deia que, quant al tema identitari, ella doncs no se sent ni d'una banda ni de l'altra, sinó que “estamos en tierra de nadie” deia. Tu, com, com ho vius això, com ho sents?

P: Sí. Bueno, la Franja, podríem parlar molt del tema de com es senteix la Franja, perquè d'alguna banda som els... clar, diguéssim que la... per territori, tal i com estem ubicats, estem molt lluny d'Oscà, que seria la capital de la província on està Fraga, estem lluny de Saragossa i molt més lluny encara de Terol. En canvi, tenim Lleida a un pas.

E: Sí.

P: Llavors, d'alguna manera la Franja és “aqueu territorio que no es de nadie”.

E: Sí.

P: Va sortir fa un temps la Rudi, la presidenta del Govern d'Aragó, bueno expresidenta m'assembla, que bueno va calificar el nostre idioma com LAPAO. Vale?

E: Sí. I això com et va arribar a tu?

P: A mi em va semblar bastant malament.

E: Sí? Com et vas sentir?

P: Jo crec que això s'ho va treure de la màniga perquè havia de crear polèmica o alguna cosa. I... la veritat, tant jo com molta gent de la que conec no considerem que el fragatí es pugui dir LAPAO. O sigui... LAPAO, d'alguna manera, segons ella, lo que

engloba és tots els dialectes i variants que hi ha a la part aragonesa amb... que toquen amb Catalunya.

E: Sí. És així.

P: Llavors no pots generalitzar que es parla igual a...

E: De fet, les sigles, si no m'equivoco, volien dir Lengua (-)

P: Lengua Propia de los territorios...

E: Lengua Aragonesa (-)

P: Lengua Aragonesa, sí...

E: Propia... És igual, és igual. No pateixis. Però sí, sí, venia a ser això.

P: Lengua Aragonesa Propia de los Territorios... (*solapament*) Orientales.

E: Sí, sí. No passa res. Tranquil. Alguna cosa així.

P: Clar, que després també se va sortir de la màniga el LAPAPIP, que era la Lengua Propia de los Pirineos...

E: Sí, sí, sí. Es va fer molta broma sobre això.

P: Sí, exacte. Llavors eh...

E: Però, a vosaltres, els fragatins, no us va agradar gens.

P: Jo considero que... al fragatí no se li pot considerar LAPAO, perquè... bueno, ni al fragatí, Torrent de Cinca està a 10 quilòmetres, no arriba, parlen un altre dialecte del català, Mequinensa, parlen lo mequinensà, que són semblants però no tenen res a veure, i jo crec que cap dels... de la gent que parlava els dialectes se sentia identificada amb el LAPAO.

E: Ja. Sí, sí.

P: Perquè no corresponia...

E: Amb la realitat. (*solapament*) Clar

P: ...amb lo que era en realitat.

E: Molt bé. Bé, i ja per anar acabant, eh... una mica ja m'ho has comentat, no? Tu com valores la diversitat intra (-) Bé, has comentat la diversitat lingüística en general, però la diversitat intralingüística, el fet que hi hagi, que es respectin les varietats dialectals d'una mateixa llengua. Tu com ho valores? És necessari, és útil, és pràctic, no ho és?

P: Home, pràctic, si suposem que tu ets de Barcelona i et dediques a viatjar per tota Catalunya i part de la Franja, pràctic no és, perquè t'hauries d'aprendre tots els dialectes de tots els pobles i totes les zones. Però realment amb una miqueta d'esforç i a la que portes quatre dies en aquests llocs t'acabes adaptant.

E: Com fas tu.

P: Exacte. (*riures*)

E: Com fas tu.

P: O sigui, no considero que sigui un inconvenient. De fet, considero que s'ha de...

E: S'ha de preservar?

P: S'ha de preservar la marca d'identitat de cada dialecte de cada zona, perquè és lo que realment ens dona... ens dona riquesa cultural.

E: I creus que això s'està fent o no?

P: No.

E: No? (*solapament*) Taxatiu?

P: Considero que... d'alguna manera... potser m'equivoco, però a Catalunya diguéssim que lo que més correcte es veu, per dir-ho d'alguna manera, seria el català de Barcelona, perquè bueno, ho tenim tot centralitzat a Barcelona, Barcelona és com el centre de Catalunya, llavors d'alguna manera, diu: "òstia, no, si hem de parlar català ha de ser català de Barcelona". No. O sigui, cada territori té el seu propi dialecte i s'ha de respectar. I és tan vàlid el de Barcelona, el de Girona, el de Lleida, el de Fraga, el de Torrent... i considero que cadascú aporta el seu granet d'arena a la cultura del català, diguéssim, a la llengua catalana.

E: Creus que si es fes per potenciar la diversitat intralingüística, és a dir, per potenciar les varietats dialectals, en aquests territoris com tu em dius, Mequinensa, Fraga..., eh... el conflicte, entre cometes, lingüístic, mmm... podria arribar a desaparèixer?

P: Jo crec que, potser desaparèixer no, perquè sempre acabarà havent radicals, però jo crec que es podria arribar a mitigar una miqueta. El fet de que... embés de... Clar, a l'institut a Fraga, a l'assignatura de català, tu tenies un llibre de català i era un català normatiu.

E: Amb la... neutra?

P: Exacte. Seria un català neutre, un català normatiu. Què passa? Que a la llarga sí, t'estan ensenyant un català normatiu però de fet els mateixos professors no et parlen amb català normatiu, t'estan parlant amb la variant fragatina. Llavors, eh, crec que aquesta tasca de... del professorat (-)

E: I tu no vols que et vingui un professor de Barcelona, dedueixo, no?

P: Bueno, no, o sigui no tinc cap (-)

E: No, no, vull dir que el que estàs demanant no és que et vingui un professor de Barcelona perquè s'assembla més al llibre, sinó que (-)

P: Exacte. No, exacte. O sigui, que hi hagi professors de català que siguin de la zona jo crec que és positiu, perquè és, dona més facilitat a preservar el dialecte. O sigui (-)

E: Aha. I exerceixen un exemple també, no? un model?

P: Exacte. És un model a seguir.

E: Exacte.

P: Encara que també considero que encara que vingués un professor de Barcelona i ensenyés el català neutre, normatiu "puro y duro", no ho conseguiria, perquè tu vas a casa de la padrina i acabes parlant amb la padrina en fragatí, surts a parlar amb els amics i acabes parlant en fragatí perquè tots parlem igual. Llavors encara que, sí, bueno, t'estan ensenyant un català estàndard, sí, et servirà per qualsevol lloc del territori, però a la fi i a la cap, si tu t'estàs movent al territori de Fraga acabaràs parlant

fragatí. De fet, gent que ha vingut d'altres parts de Catalunya a viure a Fraga i s'hi han quedat, eeehhh, amb el temps, els ha costat més o els ha costat menys, però al final t'acabes quedant amb les expressions, t'acabes quedant amb les paraules i al final acabes parlant igual. Llavors, considero que encara que hi hagués els professors que... t'ensenyessin un català normatiu, eehhh, no es perdria, o al menos això és lo que m'agradaria.

E: D'acord. Alguna anècdota més que ens vulguis explicar en relació amb la varietat lingüística?

P: No.

E: Més o menys, ens n'has explicat unes quantes, molt curiosa la de la teva mare, eh!

P: Sí. He he!

E: Doncs jo crec que en tenim suficient. Moltíssimes gràcies.

P: A tu.

Franja: Nord **Població:** Fraga

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: A-JM08

Edat: 64 anys **Sexe:** Dona **Què Parla:** Català

Estudis: EGB, Bachillerato, Secretariat Comercial **On has viscut de petit:** Fraga

Lloc entrevista: Fraga **Duració entrevista:** 45:40 minuts

Observacions: A-JM08 és la informant que reflecteix més frustracions per raons lingüístiques; viu la llengua amb molt malestar. En un parell d'ocasions s'emociona moltíssim i em veig obligada a mirar de tranquil·litzar-la, la qual cosa mostra que necessitava desfogar-se amb algú que la volgués escoltar i la pogués entendre. Sens dubte aquesta entrevista és molt profitosa pel que fa a la vinculació emocional dels parlants amb la seua llengua.

E: Bé, bon dia. Ens trobem amb la Josepa, de Fraga, que ens parlarà una mica de la seva experiència en relació amb la llengua del territori i de les seves emocions vinculades a aquesta llengua. Bon dia, Josepa.

P: Hola, bon dia.

E: Miri, ens agradaria saber quina és la llengua que utilitza habitualment, en el seu dia a dia, amb el seu entorn?

P: El català, lògicament, parlo la meua llengua, el que parlem aquí.

E: D'acord. En quin espai l'utilitza? No sé si vostè treballa, si té... (*solapament*) si està casada?

P: Sí. Normalment l'utilitzo a casa, l'utilitzo a la fenyà, i l'utilitzo al carrer, encara que em trobo amb molts topants. I al carrer ens trobem amb molta més gent castellana del que sembla, perquè hi ha molta immigració aquí. I m'està costant molt, però normalment no faig mai el canvi, eh? Sempre parlo la meua llengua, el català, encara que per educació pues enseguida, pues quan ens trobem una persona castellana, i inclús sabent que saben el català i que són d'aquí, fem el canvi i parlem castellà. Jo sóc la primera de caure amb aquest sopet i ho reconec, que això és un defecte meu, que no ho hauríem de fer. I que a vegades, jo sé que parlant a la gent estrangera inclús amb la meua llengua els dono més acollida. Però tinc molts entrebancs. També soc voluntària de Manos Unidas o de Caritas, i amb una botiga a mi se m'ha arribat (-) se me prohibeix parlar el català amb la gent estrangera.

E: Ah sí?

P: Sí, sí, sí.

E: Aquí a Fraga?

P: Sí, aquí a Fraga se m'ha prohibit. I jo intento, pues, si no està la jefa (-)

E: Li han dit explícitament no parli(-)

P: Que per favor “que no te entienden, que ellos (-)”, quan fan una cara així. Però jo sé que fa molt temps que estan, que els nanos van al col·le, que estudien el català, i que m'entenen i que els hi tradueixen. I intento, quan faig aquest canvi, dic “sigues coherent amb la llengua i intenta”. I fer-los entendre “mira, esto se dice así y tal y cual”. I és per donar-li més acollida. A mi, alguna vegada, les mateixes companyes, de Fraga, de coranta anys, m'han dit (-) me demanen que parli en castellà. I si n'hi ha alguna jefa, en plan de ordeno y mando.

E. I com li fa sentir això a vostè?

P: Molt mal, em fa sentir molt mal, relativament molt mal. Em rebel·lo molt, em rebel·lo molt. Ahir concretament mateix, davant de casa meva, una senyora fragatina de tota la vida parlava amb unes mores i tal, però que fa molt de temps que jo les conec, que tenen criatures nascudes allí al barri, i lis parlava castellà. I després quan jo me la vaig topar, an aquesta senyora, li vaig dir, “per què no lis parla fragatí?” No, davant d'elles: “Per què no els parla així, com parlem (-)?” “Ja els parlo, pues perquè no sé què no sé quantos”. Dic “No perquè si ells (-) se sentiran més acollits i ho aniran aprenent, els nens ho estan estudiant, el català, a l'escola”. I no ho entén la gent, no ho entén.

E. I què li va dir?

P: Pensen que l'educació rau en què nosaltres els parlem el castellà. Ho pensa tothom, això. Jo no ho crec, però.

E: I quan diu que s'ha trobat diversos topants, a què es refereix? A aquest tipus de situacions...?

P: Pos que em demanen que parli castellà, que parli castellà, en persones que jo sé que m'entenen perfectament. És més, jo conec gitanes, i per exemple venen molt les gitanes allà, i jo concretament jo conec una gitana que un dia parlant i parlant en català, li vaig preguntar d'on era, una gitana que conec, i ara per qüestions també d'un treball altruista que faig, viu per aquí a la vora de casa meva, és de Girona i fa: “Home, yo te entiendo perfectamente”. Però ella castellà i castellà. I dic: “Ja li pots parlar català amb aquesta noia, que és de Girona!” Perquè és que el català de Girona nosaltres a Fraga és una mena de superior, és un català més bo que hi ha, cosa que tampoc comparteixo jo, a nivell personal, però bueno.

E: Aha.

P: Però la gent que jo sé que parla català i tal i qual que li parlo, se li ha de parlar castellà. Llavors jo m'he de justificar i dir: “Jo conec aquesta senyora i aquesta senyora és de Girona i m'entén perfectament, perquè és de Girona i perquè fa (-) jo tota la vida que l'he vista aquí, a més a més”.

E: (*curta*) Quins rituals acompanyen el català en el seu entorn? És a dir, dinars familiars, festes... quina és la llengua d'ús habitual en el seu entorn familiar?

P: El meu entorn familiar és bastant estret, és bastant reduït. Visc sola, bueno sóc vídua, vull dir, i estic sola, però bueno. Tinc un fill que està per raons de treball a Catalunya també, i una filla. I les reunions que tinc és amb la filla i amb dos nets que tinc i no n'hi ha cap problema, perquè el seu marit és de Saidí, població del costat, catalanoparlant. Però amb qui tinc problemes és amb els nets, amb els nets, que me parlen (-) el gran, no, té onze anys, però la patufa de vuit anys me parla tot, quasibé tot en castellà, i jo pa pa pam, traduït, “què m'has dit, que no t'entenc? Diga-m'ho tal i tal” perquè és tal la influència del col·legi dels nens que al carrer te parlen castellà. A la

seva mare habitualment li parla català, li parla el fragatí, amb les diferents sessions, bueno, parla el català.

E: Aquesta nena diu que és de Saidí?

P: No. El marit. I a casa parlen el català.

E: Ah. I viuen aquí, a Fraga?

P: I vivim aquí, sí. Llavors, el meu problema. Jo tinc un problema personal. Lo més greu és que la meva millor amiga meva, per cert catalana i de Barcelona, m'ha prohibit parlar castellà (*es refereix al català però es confon*). Ens hem conegut tota la vida en castellà i parlem castellà. I el seu marit també, és gallec però també sap perfectament el català, perquè tota la seva vida laboral l'ha desenvolupat a Catalunya, a la Vall de Boí, perquè és un enginyer de l'Enher de tota la vida, però davant d'ell no puc parlar en català. I de repent un dia em diu "Des de quan parles a la meva dona en català?" Ens vam conèixer en castellà i aquí quan te coneixes amb una persona en castellà és difícilíssim fer el canvi. I jo reconec (-) I un dia vaig haver de dir "la perdo? continuo amb la meva?". Jo tinc amics, jo tinc, perdó (-)

E: Perdoni, Josepa. A veure si ho he entès. La seva amiga és de Barcelona, està casada amb un senyor gallec, que entén el català. Vostè amb la seva amiga parla en castellà.

P: Sí.

E: Per imposició del seu home?

P: No. Perquè ens vam conèixer (*solapament*) de tota la vida i nosaltres ja parlàvem... i no ens hi surt.

E: Ah, es van conèixer en castellà. D'acord.

E: I aleshores, el problema quin és?

P: Sí. Però jo fa uns quants anys, des que tinc més presa de consciència de que no he de parlar castellà amb una persona que (-)

E: Sí. Sí. Que és catalana.

P: Per exemple, pos hem tingut problemes, hem tingut problemes. I ho sento molt però hi ha vegades que (-) un dia me vaig veure amb la tessitura de trencar la relació o continuar. Vaig pensar que la relació era més greu, més forta, que (*solapament*) ella em necessita, lo que passa que (-)

E: La fa sentir malament aquesta situació.

P: Me fa sentir molt malament, molt malament.

E: Aha.

P: I això ho vaig comentar jo a una persona coneguda de les conferències i dintre del còrcul de l'Institut d'Estudis Fragatins. I li vaig dir me passa això, tal i qual. I em va contestar aquest noi fragatí molt catalaniste, em va dir: "Jo ho tindria molt clar. Si hagués de prescindir, et dóna, et dóna tal." Dic: "No, però sé que em necessita." (*sospira afectada*)

E: La veig afectada en aquesta qüestió.

P: Sí (*li cauen unes llàgrimes*).

E: Vull dir, veig que el tema de la llengua és una cosa que vostè la porta molt endins. I que estarà d'acord, estigui tranquil·la, estarà d'acord, doncs, que la qüestió lingüística té molt a veure amb els sentiments.

P: Sí. Molt.

E: I com ens fa sentir i a mi m'agradaria saber, deixem un moment de banda(-), estigui tranquil·la, eh, Josepa, m'agradaria molt saber què significa per vostè parlar fragatí o parlar català. Vostè m'ha dit des del primer moment català, que parla català, què significa per vostè parlar català, què implica?

P: A nivell personal, al dia a dia, no em suposa gran cosa, no em suposa gran cosa. Perquè és el meu tarannà i em relaciono amb gent així, però quan penso en realitat que hi ha a fora, al carrer, amb les rotulacions, amb el canvi que fem, pues, vull dir... no puc pensar-hi perquè penso que la problemàtica és molt greu, és molt greu, o sigui que (-) Per mi no li dono cap importància. És més, jo vaig fer el descobriment que la meua llengua era molt important molt a poc a poc. I jo parlava així, perquè és clar, te vas educar i tal, però el primer gran descobriment va ser quan vaig començar a fer les primeres classes de català, lluny d'aquí, a Barcelona, i trobar un noi molt maco i que s'interessava sempre per la meua *jerga* diferencial, no?

E: Aha.

P: I que em deia, per exemple, "tu dius mullarero. Saps per què dius mullarero?" I em va donar l'explicació. "I la segallosa és per això i per allò." Llavors em vaig sentir molt important. Més important em vaig trobar quan vaig deixar jo, visquent uns anys, casualment per qüestions de treball a Barcelona, quan jo deixava de dir paraules fragatines, perquè pensava que eren fragatines fragatines, per altres que eren més catalanes, perquè va haver un moment que una companya meua catalana, s'ha de dir de la població de les Garrigues, no em va entendre, no em va entendre clarament quan em va dir "enguany jo per la festa major agafaré festes i me n'aniré". I diu: "Què dius?" I no va entendre quina era la paraula "enguany". Llavors jo vaig rectificar i vaig passar a deixar de dir "enguany" a Barcelona per dir "aquest any". I "vermell", també vaig dir "vermell", i vaig deixar de dir "vermell" (*es confon perquè volia dir "roig"*). Llavors quan vaig començar jo, no a culturitzar-me, me vaig comprar un llibre en català, perquè vaig pensar aviam què n'entenc d'aquí. I quan vaig trobar que aquell llibre, jo el de la Mercè Rodoreda, era *La plaça del diamant*, era molt intel·ligible per mi, que ho entenia pràcticament tot. Recordo molt bé que tenia un diccionari al costat, això per descomptat. Ja me'l vaig preparar. I quan vaig veure la paraula escrita "enguany" amb totes les lletres, la paraula de la nena que a la festa major de Gràcia va estrenar un vestidet de color roig jo em vaig sentir...

E: Jo la faig servir molt aquesta.

P: Molt important! I llavors va ser quan li vaig dir a la meua companya: "Mira, a partir d'ara te parlaré tal com parlo, perquè mira on he trobat aquesta paraula, mira aquesta." Li vaig fer petits descobriments. I em vaig sentir molt orgullosa i vaig pensar (*solapament*)

E: Es va treure quasi un pes de sobre, no?

P: Sí. Que bé parlem! Que bé parlem, no? I després, molt a poc a poc, no? Però ha sigut sempre un descobriment. I a partir de llavors vaig començar a interessar-me. I les

paraules esmortuïdes del meu poble, com són les de les feines del camp, les llavors, moltes coses, i sobretot que ara desapareix el camp i tot això, me les col·lecciono com si fossin perles amb un quaderno, inclús les expressions fetes i coses d'aquestes, perquè trobo que és molt interessant. I a tot arreu hi ha la seva, les seves coses personals. I que no diem re estrany, que pots trobar-ho (-). La majoria de totes les paraules més rares les estic (-) menos, jo crec que cap, eh! Perquè inclús he trobat al *Diccionari Català-Valencià-Balear* o el de Mossèn Alcolver, allà hi surt la para (-) a Fraga a la boira n'hi diem la segallosa. O sigui que... per mi és superinteressant lo que jo parlo. Ni siquera li puc dir, vull dir, sí, és una forma dialectal com la forma dialectal que hi ha a Tortosa, a Lleida o a Girona, però és cata (-). I també recordo molt que no sé quin professor va dir el català lo formen les diferents maneres de parlar de cada lloc.

E: Exacte. Molt bé, Josepa. Vostè m'ha dit, m'ha comentat abans que s'havia tret el nivell C1 de català i que s'havia examinat aquí a Fraga, oi que sí?

P: Sí.

E: Per què va tenir interès de treure's el nivell de català?

P: Bueno, perquè sempre hi he estat interessada. Vaig començar amb l'A1, l'A2... i perquè sempre m'agrada estudiar alguna cosa o altra. Si tinc un *rato* sobretot a l'hivern, perquè m'agrada molt. I a més a més és una cultura tremenda lo que aprens fent estudis. Sí. I ara perquè no puc fer-ho aquí, a la mateixa ciutat, sinó a Lleida continuaria amb el (*solapament*) amb el nivell D.

E: Sí. Amb el C2.

P: Clar. O amb el C2.

E: Sí, sí. Ara ja es diu C2, però sí, és el nivell D de tota la vida. Molt bé. I... què va sentir quan per fi va treure's el títol?

P: Bueno, una alliberació perquè em va costar dos anys de suspensos. Sí, vaig pensar el primer any va ser el millor any per a mi. L'any que em pensava (-)

E: Va fer un curs del C1 o es va preparar (-)?

P: Molts n'he fet. Sí.

E: Ah, d'acord.

P: Sí. Perquè a vegades no els acabava, a vegades per qüestions de treball ja de, que treballa amb època de piscines, no em presentava a l'examen. Vull dir, que de preparada anava molt ben preparada i l'examen primer va ser molt bo. Però després a l'hora de la veritat se n'ha de saber molt, eh. O sigui que (-)

E: I controlar els nervis.

P: Controlar els nervis, sí, sí. També.

E: Molt bé. Tornem a la seva família. Eeemmm... vostè amb els seus pares, amb els seus avis en quina llengua parlava?

P: Amb el català.

E: Català.

P: Amb la mare i amb el pare, català. Sempre, tota la vida, tota la vida. No tinc cap familiar de pare ni de mare amb...

E: Castellanoparlant?

P: Castellanoparlant. Els meus pares, els meus pares, tant el pare com la mare, són nascuts d'aquí. I els avis també.

E: D'aquí vol dir de Fraga?

P: D'aquí, d'aquí, d'aquí. Sí, sí, sí, sí.

E: I vostè sempre ha estat vivint aquí a Fraga?

P: No. Em vaig traslladar per qüestions de treball i vaig estar visquent dotze anys a Barcelona. I després, per qüestions personals, vaig tornar aquí, agon vaig sortir, on vaig nèixer, i vaig tornar aquí a casa meva a viure amb la meva mare i em vaig independitzar.

E: Què significa per vostè Fraga?

P: Fraga és el racó del món agon he tornat perquè és agon vaig nèixer. I vull dir, és molt comprensible. Jo només ho justifico pel lloc agon vaig nèixer i perquè tenia la mare viva, que ara ja no hi és, la pobra, per què vaig tornar. Només això. Però recordo molt un programa que fa molts anys feien a la televisió en blanc i negre. Era un programa que parlaven de tot el món, era en blanc i negre, i no recordo ara, i lo que és, lo que signifi (-) parlaven de les arrels de tota la gent, lo que significava tornar a les arrels, com s'enyoraven, amb aquella cançó de l'emigrant i tot això. Llavors jo soc aquí perquè vaig nèixer aquí, però probablement podria estar, m'encantaria haver-me quedat allà, a Barcelona.

E: Ah, si hagués pogut s'hauria quedat a Barcelona?

P: Aaahhh, sí, sí. No és que no vaig poder, és que vaig determinar venir, venir aquí, però sí.

E: D'acord. Ho va triar...

P: Sí. Sí, sí. Perquè clar, estar amb un lloc molt interessant i agon la llengua és la teva això és fundamental. És molt important el tema de la llengua. (*solapament*)

E: Expliqui'm això: és molt important el tema de la llengua.

P Per mi sí. No seria el mateix. O sigui, jo, per exemple, ara si tingués vint anys, ara potser me n'aniria a Anglaterra, per qüestions d'aprendizaje, o d'aprendre la llengua. Però per qüestions de treball o d'històries o d'estudis me n'aniria a un lloc on la llengua és la meva, per exemple.

E: Però i a Fraga, que no és la seva llengua la que es parla?

P: La meva llengua? Sí. El català, sí.

E: Però vostè no ho viu...

P: Jo ho visc aquí (-)

E: Com es viu? Ja m'ho ha començat a explicar al principi, però creu que no es pot aconseguir un benestar per qüestions lingüístiques a Fraga, sent fragatí?

P: No. Jo no el tinc aquest benestar 100 % al dia a dia. Quan jo em planto i dic “avui, va avui, amb els topants que em trobi, intentaré ser jo mateix”. Doncs no ho soc. Jo faig el canvi quan no l’he de fer. No sóc completament lliure. Jo no em considero lliure amb la meua llengua en aquest poble. Jo no puc (-)

E: I és per aquest motiu que preferiria viure a Barcelona? (*solapament*) És per aquest motiu exclusivament?

P: Nooooo.

E: Ah, n’hi ha d’altres. (*solapament*)

P: Tampoc és aquest, tampoc és aquest. Però per exemple no em sento lliure. No puc presentar una instància al meu ajuntament perquè me la retornen escrita en la meua llengua. I igual poso quatre paraules que són intel·ligibles totalment, només. Demano una entrevista amb el senyor alcalde i se me *rechaza*, vull dir, se’m retorna. Històries d’aquestes cada dia. Jo treballo en un lloc públic a l’ajuntament com són les piscines.

E: Aha.

P: I ara no tant perquè les coses estan d’una altra manera. Perquè jo he fet un pas enrere, no et pensis tu que és perquè les coses avancen. No. Tot el contrari. Però quan s’han de posar lletreros, o s’havien de posar (-) abans fa vint anys o així era tot molt manual posàvem “guarda-roba” o “guarda-ropia”, a mi, aquestos lletreros, jo posava, penjava aquell lletrero i l’endemà ja se me l’havia arrancat. Penjava un pòster de quan s’estava, que encara no era patrimoni de la humanitat Boí, i me’l profanaven. I te dic profanar perquè certes persones que treballaven de neteja fora d’allà, “mira, aquesta!, no sé què”. Agafaven els pòsters i me’ls trencaven i els llançaven a la piscina. Històries d’aquestes m’han passat, en primera persona. I els lletrero (-) I després, aquells lletreros de “*guardarropía*” i de “guarda-roba” per penjar la roba que hi havia abans, que ara aquest servei és inexistent, a més a més, bueno.

E: Hem anat enrere del tot, eh! He he!

P: Enrere del tot. Amb unes instal·lacions molt guapes, però ara aquest servei no existix, ni pagant. No hem fet, allà, de servei públic, res. Desitjo que això no s’entri l’ajuntament.

E: No es preocupi.

P: Doncs, allavors m’han posat un lletrer, per exemple, i me l’han posat amb una falta d’ortografia, quan és ‘guardarropía’ en castellà on sé que amb dues erres, amb una erre, i a vegades he hagut de suportar faltes d’ortografia!

E: Fins a aquest punt.

P: O sigui que... és fins a aquest punt, sí. I allà, allà quan parles amb les clienteles a vegades s’intenta parlar molt el català, però a vegades a mi se m’exigís que parli castellà. El que passa és que m’afecta però (-)

E: Ja ho veig.

P: M’afecta sí, quan tinc topants, ara amb el dia a dia a dia, pues sóc tan inconscient potser com l’altra gent, perquè a vegades ja me curo, ja vas amb el castellà, no vaig per davant però sempre jo... Jo sempre me dono, jo sempre cedeixo, i no ho hauríem de fer, perquè joestic a casa meua. És el nouvingut que ha de fer el canvi.

E: Aha. Vostè creu per tant que no es pot viure, bé, no ho sé. Es pot viure només en fragatí a Fraga? En fragatí, en català?

P: Sí. Sí que es pot viure. Sí. Sí que es pot viure.

E: Malgrat els topants (*solapament*) de què vostè parla, es pot viure.

P: Siuuuu. Es pot viure, es pot viure només amb el català. (*solapament*) Sí, sí.

E: Amb cert malestar, potser.

P: Sí. Amb cert malestar. Quan... si tu vius al 100 % en fragatí en un cert moment tens un cert malestar, en un cert moment topes amb gent que no el parla.

E: Es pot viure només en castellà a Fraga?

P: La mar de bé, la mar de bé. Tot el món estarà content. No hi ha tants problemes. Sí, sí. Sí, sí.

E: Vostè va portar els seus fills a l'escola aquí a Fraga?

P: Sí.

E: I van aprendre el català?

P: Sí. Mitjanament. (*solapament*)

E: Mitjanament.

P: Perquè llavors no hi havia ni siquiera... allavors les classes, que ara ja és obligatòria una hora, en un col·legi una hora; en l'altre, tres, allavors era optativa. Ells la van fer, aquesta optativa de català. Però abans no era ni optativa (-), només era optativa. Si volies la feies, l'agafaves, i si no, no (*solapament*), als fills.

E: Però ara també és optativa, no? Em va explicar el Pep. O no? Em sembla que hi havia pocs alumnes, però que no...

P: Optativa només, no, no, no; és obligatòria. Ara, al mateix col·legi dels meus fills el català és obligatori. (*solapament*) I els meus nets amb els deures i tal, i els treballs, sempre venen cap a mi. Venga, que he de fer això, que he de fer allò. La darrera cosa era que havien de plantejar un joc que feien els avis, per exemple, i l'havien d'explicar i de portar materials. I li vaig explicar el joc de les Sant peques. I li vaig donar un exemple de Sant peques d'aquelles que eren preromanes, eren pedres, no era res semblant a les caniques entre cometes que es diu ara, sinó que eren pedres arrodonides de riu, i que pesaven casi bé mig quilo cada una, no? I li vaig explicar com se feia, no? Bueno, i altres jocs, però vull dir... Jo en tinc molts d'apuntats, però bàsicament les nenes, jo sempre jugava a lo mateix. A Caçar l'amaga, lo que és ara al pla, al Tello, que es diu en castellà, aquestes coses.

E: Per tant, si els seu fills, ai, els seus nets, recorren a vostè perquè els ajudi en qüestions lingüístiques (*solapament*), se n'ha de sentir molt orgullosa.

P: Pels deures, sí. Això sí, em sento orgullosa. Sí, sí, sí. Perquè la mare, la meva filla, no té estudis així superiors, i ella del català no... i tampoc li interessa massa. Bé, li interessa el tema perquè aprovin els fills. Ho sento molt, però és així mateix, eh! No li interessa.

E: No creu que els seus fills tinguin la mateixa implicació (*solapament*) amb la llengua que vostè?

P: No. No. Potser el nen que està visquent allà a Catalunya és més respectuós, però jo tinc una filla i (-)

E: Que viu aquí? La filla és la que viu aquí?

P: Sí. I parla català, parla català, parla amb d'això, però ella no sent lo que sento jo, ni molt menys.

E: I això li sap greu a vostè? Li dol? O cadascú...?

P: No, perquè clar, perquè la conec, i perquè aquest tema no, no... Més aviat si em poso en plan sèrio o alguna història... Més aviat quan jo els passo, moltes vegades sempre que tinc alguna cosa de la Mercè Ibars, i perquè hi ha (-) és un poble amb molts escriptors, ha sortit molta història cultural de Saidí, i els passo doncs, és un 'toma y daca', vull dir, jo els hi donc, inclús dubto que s'ho llegeixin. Potser les seves cunyades que són de Saidí de Saidí. Vull dir és un tema que no hi estan gens implicats. Ells sí. Vull dir les seves amistats amb els pares, amb els pares, amb... majoritàriament, són castellanopar (-), parlen castellà. Inclús gent que són d'aquí de Fraga. Només que hi hagi el marit d'un que tenen el parlar castellà (-)

E: Ja canvien tots.

P: Exacte. Jo, tenen uns amics, que ella sí que és castellana, però ell és nascut a Barcelona, i parlen castellà, però sempre castellà. I jo quan trobo aquest noi, jo li parlo català, perquè sé d'on ve, però ell me contesta castellà, castellà i castellà. O sigui que (-)

E: I pot mantenir la conversa bilingüe?

P: Sí, sí.

E: Sí. En aquest cas sí que pot.

P: En aquest cas sí, perquè no hi ha massa implicació, vull dir, no ens enfadem. Els faig respecte com a persona gran, res més. Però no és per tema de llengua, és perquè em deixen estar a mi. És així, eh! És una pena, eh!

E: Aha.

P: És a dir, bueno, és que... És que sóc catalaniste jo aquí. I em sap molt greu. Jo primer sóc de Fraga, però sóc catalanista (-) No sóc catalanista. Sóc de Fraga però jo parlo el català i m'agrada molt el català. I aquí parlem el català, i és interessant. I tot (-) el fragatí, diga-li el que vulguis, però no admeteixo la paraula "xapurreo", ni és un dialecte que no val per re... Tot això no ho accepto mai.

E: Aha. El tema de la llengua, vostè diu que amb el cas de la seva filla no, no...

P: No li preocupa.

E: Però ha suposat en alguna ocasió alguna mena de discussió o és un tema tabú? No (*solapament*) en la seva filla, sinó familiar.

P: Normalment sí. Normalment és propens (-). No, en la família, no. Perquè tinc germanes, parlem totes la mateixa llengua, una altra germana està a Lleida (*solapament*)...

E: Sí, ja, però (-)

P: A nivell familiar, no, però a nivell d'amistats sí. Hi hagut moltes discussions. Sí, sí. Jo personalment he tingut moltes discussions.

E: Però em referia a això (-). Perdó.

P: Jo a vegades he hagut de fer cop baix i sentir-me humiliada, i callar, i renunciar.

E: Però això amb les amistats. A l'àmbit familiar, mai.

P: Sí. A nivell familiar, no. A nivell familiar tinc la sort, és clar, no té cap mèrit, perquè la meva família tota és catalanoparlant.

E: Sí, però com que em deia que no tenen la mateixa sensibilitat que té vostè per la llengua.

P: No, no els preocupa tant, com jo, el tema que hi ha.

E: Vale, però tampoc (-) Tampoc discutirien pel tema, no?

P: A mi lo que em preocupa és l'aire, que si nosaltres no vetlem, si no fem algo, això està desapareixent.

E: Sí. Abans em comentava que vostè tem per la desaparició del català aquí a Fraga.

P: Sí. Molt més que per exemple, penso que (-) Home, quan vas a Barcelona, que també sents tantíssim al carrer parlar castellà, i quan sento el Màrius Serra el que diu, no? Pues a mi em passa com el mateix. Vull dir, ell es troba, diu pensa que el català és com la seva persona. Doncs jo, com la meva persona també, que jo soc més gran, perquè ell té 53 anys, jo li'n porto 10 o 11, diu, pensa que el català està bé, però que ja començo, ja tinc achaques, ja em fa dolor (*solapament*).

E: Vaig sentir també el programa.

P: Doncs jo també. A mi també m'està passant això.

E: Em fa mal aquí, em fa mal allà, no? Deia al programa.

P: Aquí fa (-). I aquí, en aquestes contrades, està més malament encara, està més malament aquí.

E: Què és el que més l'entristeix de la situació del català aquí a Fraga o a la Franja en general? Què és el que per vostè és més trist o més lamentable o més...?

E: El desinterès que hi ha. El que els és més important que la retolació en lloc de bilingüe sigui totalment en castellà, que es parla castellà, el que no entenen que és un idioma important i que és una cosa minoritària, i que el fragatí pues només serveix per estar per casa. I no saben si és una llengua o no ho és. Jo penso que és (-) jo ho reduiria a la ignorància.

E: Aha.

P: És així. Quan tu saps algo, pots discutir, però és una ignorància de la nostra pròpia llengua que hi ha, en nosaltres mateixos, en la gent d'aquí. Los nouvinguts ja els pots deixar estar. Però els nouvinguts t'exigeixen (-) però és que, no és los nouvinguts, persones de Murcia, de Cáceres, que fa cinquanta anys, que han nascut els fills aquí, que tenen nets, són ramals completament en castellà. I el ramal més gran t'exigeix a tu que parlis amb castellà. Això m'entristeix a mi. Això és que és una barrera que hi ha.

E: Això no només passa a Fraga, eh! Això passa a Lleida...

P: És l'únic, l'únic consol (-) aquest consol em queda.

E: I passa a molts llocs.

P: Però és que aquí és així.

E: Ja anirem acabant. Per vostè, què significa transmetre la llengua catalana als seus fills, als seus nets? Què creu que està transmetent a l'hora de transmetre la llengua?

P: Sentiment, és un sentiment. És una mena de cultura nostra. Jo quan, amb la meva filla tenim molt bon tracte i tal, però per qüestions prioritàries, per qüestions de fenyes i treball no tenim massa temps perquè jo parli (-), però amb els nets que en tinc una mica més pues els explico històries, alguna cosa per exemple, nosaltres jugàvem sempre al carrer i sols i els ho explico, i clar, ho explico amb la meva llengua, i li explico alguna historieta o algun cuento. Em sembla que és molt important, molt interessant, sí. És interessant.

E: Aha. Molt bé. Unes de les preguntes que fem a les enquestes, aquestes enquestes que li comentava que fem a la gent del carrer, són que per exemple com se sentiria vostè si fessin desaparèixer el català. Vostè ja m'ha comentat que és una de les coses que no veu tan impossible. Hi ha gent que diu: "no m'ho puc imaginar". Hi ha molta gent que diu "no puc contestar aquesta pregunta perquè això no passarà". Vostè no opina el mateix.

P: Ahir m'ho van dir. Ahir també m'ho van dir, amb el cas d'aquesta senyora (-) amb una senyora gran, que la vaig interpel·lar perquè estava parlant amb unes immigrants en castellà, i sé que ho fa sempre, i li vaig dir (-). I és molt fragatina, perquè aquí ser molt fragatina vull dir (-) és (-) vull dir no no "sóc molt fragatina i nosaltres parlem i així, i no, això no passarà mai". Però quan nosaltres no hi siguem, nosaltres estem (-) vull dir aquesta senyora té vuitanta-i-pico d'anys, jo ja en tinc seixant-i-pico, dic "aquí, què és lo que impera?". Nosaltres estem a la volta de la cantonada de marxar i aquí el castellà està a punt de ser l'amo i el rei. O sigui que... Jo he viscut, jo he viscut episodis, lo que passa és que els vam guanyar, d'amigues meves, companyeres, castellanoparlants, no sé per què, perquè van nàixer aquí, però pels pares, no?

E: Per transmissió.

P: Que quan se va qüestionar la història del col·legi, als anys 80-81, van anar a Madrid, al Constitucional, a protestar. O sigui, ha sigut tot, ens ha costat tant... vull dir. I haver aconseguit que el Govern d'Aragó entengui que nosaltres parlem català i que es faci als col·legis ha sigut molt im(-)

E: Un pas molt gran.

P: Un pas molt gran, no? I ara n'hi han senyoretes, n'hi han senyoretes que al nostre (-) hi ha una entitat cultural que vetlla per aquestes històries aquí en el poble que un any (-)

E: Quina és aquesta entitat?

P: L'Institut d'Estudis Fragatins.

E: Aha.

P: Que està lligat amb l'Institut d'Estudis Ilerdencs de Lleida i (*solapament*) és un ramal de l'Òmnium Cultural.

E: I vostè hi té alguna cosa a veure?

P: Jo hi soc sòcia.

E: Ah, hi és sòcia. D'acord.

P: Sí, jo hi soc sòcia. Ja hi vaig estar començant treballant al principi quan es va constituir i en soc sòcia també.

E: Molt bé.

P: Doncs, i amb aquesta (-) i hem aconseguit que hi han col·legis que les senyoretetes de primària, de patufets jo vaig pensar, inclús vaig anar a felicitar-les, encara que no les conec, i són de Fraga però tothom ja no mos coneixem, els vaig donar l'enhorabona perquè amb la canalla sempre parlen amb el fragatí que diuen ells, a tothom ja. Jo dic "Us dono l'enhorabona, que dintre d'una entitat que és un col·legi nacional o no nacional, o concertat i tal, hàgiu aconseguit això". Diu "sí, nosaltros lis parlem sempre així perquè hi han molts idiomes i tal i qual, els nens ja ho van ensenyant. El llenguatge és de joc, majoritàriament." I això és superinteressant. Vull dir, haver arribat aquí és un triomf. Per nosaltres aconseguir aquestes passetes és molt important. Però no sé, vull dir. Quan arriben després, quan deixen, aquestos nanos comencen a llegir o a escriure ho fan en castellà, tota la resta en castellà. Llavons el català passa a ser, abans era optatiu, ara és obligatori. N'hi ha col·legis que fan tres hores de català, uns altres, dos i aquest, el concertat, dels meus nets, em sembla que sol ne fan una hora, eh!, a la setmana, una hora o dos, molt poc. I les assignatures són importants. També fan exàmens i tot això. I la majoria de la gent saben que després han d'anar a l'institut i han de sortir d'allà amb un nivell C o han d'anar cap a Catalunya i... Però estudien el castellà (-) el català amb menos alegria que l'anglès, moltíssima menos. És una càrrega però però costosa per als estudiants. De veritat, eh! O sigui, això hauria de ser bufar i fer ampolles per nosaltres, no? És molt diferent, clar, parlar tu i jo, a després fer, conèixer els verbs. És molt important, no? Perquè, hi ha, voldria esmentar una altra història que n'hi ha a Fraga, flagrant. No sé si he dit la paraula exacta.

E: Aha.

P: Que hi ha una institució aquí a Fraga que vetlla perquè el fragatí és un idioma propi. No té res a veure amb el (-)

E: LAPAO.

P: LAPAO. No. Sí, bueno. LAPAO és una cosa que ens ho ha dit el govern aragonès.

E: Sí. Ho sé, ho sé.

P: I això ja no vull (-)

E: Com si fos una llengua diferent.

P: Ja no vull ni parlar-ne. Que està fent sainetes, teatrillos, està fent tonteries.

E: I com es diu aquesta associació?

P: Amics de Fraga es diuen. I escriuen com els sona, com els surt. Per no, no vull dir una paraula malsonant.

E: Aha.

P: I jo m'hi he trobat amb escrits, i he agafat, normalment, ara ja no agafo res, en què una mateix paraula la poden escriure de dos o tres maneres.

E: Ha ha! Coherència, zero.

P: Sí. I que tenen (-), estan a punt d'arribar a 500 socis! I darrerament l'Ajuntament amb aquesta entitat els ha donat un premi per contribuir a nivell cultural a fer coses a Fraga. Fer una exposició de fotos, és tot lo que arriben a fer. Les rotulen a sota com (-) malament, amb un idioma.

E: Inventat, sí.

P: Inventat. O sigui, tal com sona.

E: Sí.

P: O sigui que, això hem de suportar moltes coses en aquest poble. Hem de lluitar contínuament.

E: Ja ho veig.

P: I el que porta l'entitat és una persona, és una persona culta, que ha fet una carrera, que va estar estudiant a Catalunya.

E: Que sembla mentida que pugui ser això, no?

P: Que té els fills a Catalunya, que té una altra filla visquent a Lleida, a Catalunya. O sigui, coses incomprendibles. I que el fragatí no té res a veure amb el català. No sé, volen que sigui un idioma propi i que es digui. Doncs ja... Hi han molts cepets, tenim molts cepets. Hi han moltes coses per lluitar.

E: Ja ho veig, ja.

P: Per més inri, és un familiar llunyà meu.

E: Ha!

P: Que tenim afinidats, fem coses junts una època... I és clar (-)

E: Però no es pot parlar d'aquest tema, no, perquè si no...?

P: No. Ni d'aquest tema ni de política. És que no puc parlar ni d'aquest tema ni de política, amb els llocs que més a gust em trobo. Per exemple, amb els llocs d'esbarjo, de... de coses altruistes, que és quan estàs més dis (-)

E: Distret, sí.

P: Distret, parles (-) bueno sí, puc parlar amb català, parlem (-) i res més, però no podem tocar el tema.

E: Aha. Mmmm... Com valora vostè la diversitat intralingüística? És a dir, abans que comencéssim l'entrevista m'ha comentat qüestions sobre el gironí... Dintre d'una mateixa llengua ja sap vostè que segons on es parli hi ha diferències, no? Vostè em parlava de les paraules pròpies o típiques de Fraga i que en fa un recull. Com valora que hi hagi diversitat dintre d'una mateixa llengua? És bo, és dolent?

P: És bo.

E: És bo. Per què és bo?

P: Jo trobo, trobo que és bo, perquè també hi ha molta diferenciació, també existís amb el castellà. N'hi han moltes maneres de dir una mateixa cosa. Tot forma part de la cultura. És riquesa, és un afegit, és un afegit. I tot té la seva explicació. A vegades, a vegades una paraula, vull dir quan busques l'arrel i tot això, tot té la seva explicació. I quan més indagues en la paraula més inverosímil, més interessant és, perquè trobes l'arrel, perquè coincidís si és de fenyà amb els apeos, si és de música, si és de flors, vull dir sempre té un derivat. I jo crec que és riquesa. Vull dir, les flors, només la rosa i les flors i res més. No, no, vull dir, amb tots els idiomes hi ha un ventall molt gran. I això jo trobo que és molt bo.

E: Creu, per tant, que s'hauria de preservar aquesta diversitat dintre d'una mateixa llengua? (*solapament*) S'hauria de lluitar per conservar?

P: Sí, sí, sí, sí. És que quant més estudies la teva llengua, jo he sentit gent, a través de programes de ràdio. Hauríem d'estudiar també per exemple el castellà també seria interessantíssim. Vull dir quant més s'estudia més se sap. Jo ho trobo molt bé. Sí, sí.

E: Aha. I creu que es fan prou coses per preservar aquesta diversitat lingüística en el cas del català? Creu que (-)

P: A nivell del carrer, a nivell del carrer, res. A nivell de les persones, res. Trobo que sí que es fa algo amb la gent que està conscienciada como jo, sobretot professors. A l'institut d'aquí de Fraga soc conscient que això sí que es fa, que aquestes diferenciacions que dius tu... Per exemple n'hi ha una paraula que és la típica "magdalena" a un poble d'aquí al costat té un nom molt propi i molt diferencial, que és "celidònia", llavors, i és un poble (-)

E: Aaahhh! Celidònia?

P: Celidònia. I és un poble que, malgrat estar a quatre quilòmetres d'aquí, tenen la vessant del parlar català amb més estructura nostra. Vull dir...

E: Es pot dir el nom del poble?

P: Sí. Torrent, Torrent, Torrent (-)

E: Torrent de Cinca.

P: Torrent de Cinca. Llavors, vull dir, ells utilitzen molt el vermell. Utilitzen per exemple (-)

E: El vermell diuen? I aquí com en diuen?

P: Sí. Roig, roget.

E: També, com a Lleida.

P: Utilitzen les faldetes. Nosaltres no diem faldilla a la faldilla de la dona, diem la falda. Elles utilitzen no tant faldilles, però faldetes. Nosaltres hem deixat de dir faldetes perquè només les hem deixat per (*solapament*) l'arcaic.

E: Per la festa de la faldeta.

P: Pel traje típic que portaven les iaies, no?

E: La part folklòrica, no?

P: Però perquè vegis tu. Una paraula de fa 200 anys, faldetes, ara l'hem deixat de dir i la diem en castellà. Vull dir, és això, aquesta varietat que (-)

E: Que es perd.

P: Que es perd, no?

E: I no s'hauria de perdre.

P: I no s'hauria de perdre. I es perd perquè estem totalment integrats amb el castellà.

E: I creu vostè que les institucions o els que realment tenen el poder per fer que això es preservi fan prou? Parlo dels mitjans de comunicació, televisió, ràdio, els polítics...?

P: No. Res, res, res. Aquí no es fa res. Per mi no es fa re. A l'únic lloc que considero que es fa alguna cosa i jo me n'assabento com a persona que no soc d'un lloc determinat, encara que sigui molt simpatitzant, és als col·legis i institut d'estudis. Tot lo demás (-)

E: Instituts d'estudis?

P: A l'Institut d'Estudis de Bachillerato del Baix Cinca, i a l'Institut de San José de Calasanz.

E: Aha.

P: En aquests llocs veig exposicions, treballs puc veure, me n'assabento. Però a nivell institucional totalment zero, totalment enrere. El senyor alcalde, que també ha fet carrera a Catalunya, per cert, o cap allà, i moltes coses allà, diu: "Hola. Bon dia a tothom." I a continuació el discurs es (*solapament*) converteix en castellà.

E: En castellà.

P: O sigui, re, res de res.

E: I ara si ampliem una mica la mirada, ja no parlo només del territori de Fraga o de la Franja, creu que, no sé si està al cas una mica dels mitjans de comunicació catalans, ràdio, premsa, televisió...

P: Sí, sí, sí. Fora d'aquí?

E: O sigui més a nivell del territori catalanoparlant. Vostè creu que es propicia aquesta diversitat del català o que es fomenta només un model? O què n'opina?

P: Jo penso que sí, que es fomenta el català, sí, fora d'aquí.

E: No el català, sinó un model de català. Estem parlant ara de la diversitat dintre de la mateixa llengua, és a dir, no es parla igual a Girona, que a Fraga, que a Lleida, m'explico?

P: Sí.

E: Que a les Illes balears... Vostè creu que es fa prou per preservar aquesta diversitat que ha quedat (*solapament*) clar que és important?

P: No, tampoc, tampoc. Jo crec que s'ha estandarditzat el català.

E: Aquí és on volia jo arribar.

P: Jo crec que no. Jo crec que no. Jo crec que estem en una situació d'estandarte, de l'estandardització de TV3, per exemple, és la que domina el tema. Sé que hi ha un programa en aranès, però hauria d'haver (-) a Lleida també tenen un canal localista, i també parlen la seva... Però a nivell general la premsa està completament estandarditzada.

E: I els polítics fan alguna cosa per canviar aquesta (-)?

P: No ho sé, però penso que no massa.

E: Perquè vostè abans em comentava que el gi (-)

P: Aquí no, aquí res, no es fa absolutament res.

E: Em comentava que...

P: El gironès és un referent. Girona aquí no sé (-). Normalment la gent, jo sempre escolto qui ho diu i en quin lloc ho diu, i... i bueno. Hi ha una idea generalitzada, he pogut constatar, de molta diferència de gent, normalment que no té massa idea de res, però a Girona és el català més perfecte que hi ha.

E: Això és bo o dolent? Que la gent tingui aquesta visió? Que hi ha un català més perfecte que els altres, en aquest cas el gironí?

P: Per mi no existís aquesta idea.

E: No existeix.

P: Jo no hi crec. Jo no hi crec, però la gent, la gent pensa que hi ha el català tancat, l'obert, i aquestes coses que diuen. I clar, el fragatí com no és català, pues és el fragatí. Però no sé jo... (*solapament*)

E: És com un, és un català (-)

P: Jo per exemple ara estic enamorada del Puigdemont, una persona tan del poble, tan nostre, i el sento parlar, i sí, que és veritat que se sent tan gironès, i penso pues jo no li veig tanta diferència. I he tingut una germana que ha estat visquent allà...

E: Ah, sí? A Girona?

P: ... una temporadeta, dos anys. Ara està a Lleida. I ells no van deixar de parlar el català i tal, i no hi va haver cap problema. Vull dir, allà també ha conegut el poble de Salt, que és un annex al costat de Girona, era tot gent castellanoparlant. Però que li donem importància a coses sense sapiguer ben bé, perquè és clar, perquè no sabem ben bé el català, què és el català.

E: Per ignorància, no? El que una mica vostè abans.

P: Per ignorància, sí, sí. Sí, sí.

E: Molt bé. Doncs no sé si voldria afegir alguna anècdota més o alguna cosa més que ens vulgui explicar.

P: No. No me'n recordo, però sempre tinc anècdotes, sí. Bueno, potser n'he explicat alguna, però més aviat negatives les tinc, les anècdotes.

E: Ja, ja ho veig. I veig també que s'emociona fàcilment.

P: Siiiií. Sí, sí.

E: Detecto, ja em dirà si m'equivoco, que tenia moltes ganes de parlar d'aquest tema, de trobar algú a qui explicar...

P: Sí. Sí. Home, és clar.

E: Perquè imagino que aquí doncs la situació no afavoreix a poder parlar...

P: Gens.

E: ... amb llibertat, no? De poder-se expressar lliurement els sentiments.

P: Aquí es pot parlar amb mitja dotzena de persones i res més. Sí, sí. Efectivament.

E: Clar, abans quan comentàvem quin perfil de gent he trobat a l'hora de fer les entrevistes. Doncs, a mi m'hauria agradat trobar de tots els colors, no? perquè al cap i a la fi hem de reflectir la realitat de Fraga.

P: Sí.

E: El que em trobo és que la gent més predisposada a parlar sobre aquesta qüestió és la gent que hi està a favor, no pas la gent que hi està en contra.

P: Està dintre, sí.

E: De fet, jo he trobat gent que quan els he dit que l'enquesta, de l'enquesta parlo, era sobre qüestions lingüístiques m'han dit que no, tema tabú.

P: M'ho crec, m'ho crec.

E: El primer dia que vaig marxar de Fraga me vaig sentir molt violenta. Ho vaig explicar al Pep. Vaig sentir certa hostilitat.

P: M'ho crec. M'ho crec.

E: Després no, eh. El Dia de la Faldeta ho vam arreglar, perquè vaig trobar molta gent predisposada a participar, però he trobat una mica els dos bàndols.

P: M'ho crec. És així, eh! És així.

E: I entenc que (-) l'entenc perfectament.

P: És la realitat. És així, és així.

E: Doncs, molt bé, Josepa. (*solapament*) Moltes gràcies.

P: Moltes gràcies. A tu.

Franja: Nord **Població:** Fraga

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: A-MZ09

Edat: 67 anys **Sexe:** Dona **Què Parla:** Català

Estudis: Batxillerat i Comerç (com un cicle formatiu) **On has viscut de petit:** Fraga

Lloc entrevista: Fraga **Duració entrevista:** 46:29 minuts

*Observacions: *El comentari que li faig és erroni, perquè quan acabo de fer-lo recordo que no és ella qui m'havia dit que pot acceptar el terme de fragatí, però mai xapurreat. El que passa és que acabava de fer l'entrevista a A-JM08 (vaig estar gairebé 3 hores entrevistant gent a la biblioteca de Fraga: primer A-JM08, després A-MZ09 i per últim A-PL10) i se'm va barrejar la informació d'una i altra. No sé si es va quedar desquadrada, perquè A-MZ09 no sembla que sigui del mateix parer que A-JM08, si més no, en aquesta qüestió, però va seguir la conversa amb tota naturalitat. I no li vaig donar més importància.*

E: Bé, bon dia. Ens trobem ara amb al Mary, de Fraga. Bon dia.

P: Bon dia.

E: Miri, Mary, ens agradaria molt saber quina és la llengua que utilitza vostè habitualment.

P: Fa uns anys t'haguessa dit lo fragatí. Ara ja tinc molt quiar que som una variació del català i per lo tant és lo que divulguem, és lo que fem, además, hai estat publicant una revista.

E: Ah sí?

P: Sí, bueno, ja fa temps. Ara ja estic jubilaè. I l'opció des que la vam encomeçar ja era escriure en català per defendre tota la nostra llengua.

E: Aha! Quina revista és?

P: *Fogaril i calaixera.*

E: Com, perdó?

P: *Fogaril i calaixera.*

E: *Fogaril i calaixera.* Aahh... Molt bé.

P: Sí. Adefora hi ha algun exemplar, que l'he vist ara. Ha ha ha!

E: Després ho miraré. Ha ha! Molt bé.

P: Sí, bueno, era... quan mos ho vam plantejar era de fer lo que es diu la intrahistòria, no? coses que no estan escrites, pues treball de camp, coses que et van contant les persones grans, bueno, era una mica de tot.

E: Aha. Molt bé. El català, que vostè em diu que parla, amb qui l'usa?

P: Jo l'uso habitualment.

E: Família, amics?

P: Sí, no, no. Habitualment. I des de fa un temps, ja fa anys, així com antes sempre anàem quan veiem algú que no coneixíem sempre empràvem lo castellà, jo vaig voler canviar el xip, i lo primer que faig me dirigisco en ell amb la meva llengua. Si no m'entenen... Te vaig a posar un exemple d'ahir.

E: Sí. D'ahir?

P: Ahir a la tarda. Vaig anar a una cafeteria i vaig demanar (-)

E: Aquí a Fraga?

P: Aquí a Fraga. Un cafè amb llet, en lleit, nosaltres la la la (-)

E: En lleit. Aha.

P: La confrontem més. I lo noi no em va entendre perquè era castellà i em va portar un cafè en gel. Claro, quan li vaig dir: "Mira, lo que volia era això." M'ho va arreglar i ja està.

E: Cap problema.

P: Però te vinc a dir que no... ara ho faig sempre. Si n'hi ha algú que no m'entén pues allavonses canvio...

E: Però si l'entén es manté en català.

P: Sí. Ho intento per lo menos.

E: Aha. Quina llengua parla o parlava amb els seus pares?

P: A verem, los meus pares eren los dos de Fraga. Los meus avis eren los dos de Fraga. Los quatre. I l'ascendència que tinc és de... un és de Viella, se suposo per l'apellit Zapater, però vull dir érem tots de la zona.

E: Aha. Vostè té fills?

P: Sí.

E: I amb què hi parla?

P: Sempre igual. He he! Ho tenim molt quiar des de sempre.

E: Ho tenen molt clar. I nets, també en té?

P: També. Los néts, los d'una part, són molt de parla catalana, perquè ademés la mare és professora, lo pare és un defensor del català. I l'altra part, que el pare i l'àvia són... la iaia, que diem astí, són castellans, però jo sempre en ells els parlo en lo fragatí nostre. I també te puc contar una anècdota d'ahir. Lo petit, que té cinc anys, estava encostipat, estava rofredat, i li vaig dir: "No ensumes, que si no se te posaran los mocs al pit." He he! I diu: "Yo no sumo, eh!" He he! I ell m'ho contestava en castellà.

E: Ah, sí?

P: Sí. Però bueno, és lo que te dic, és que a casa que viuen lo pare i l'àvia, ma filla va morir, són castellans. I allavons ho entenen perfectament perquè (-)

E: Viuen aquí a Fraga, però?

P: Sí, sí. Perquè jo a la consogra li parlo sempre en fragatí.

E: Aha. Ella li parla en català i vostè en fragatí? Ai, en castellà, perdó..

P: Depèn. Perquè fa molts anys que està a Fraga i parla un fragatí d'estos. He he! Però que ho tenim molt quiar i en això, dins de casa, no hem tingut mai cap problema.

E: Què significa per vostè parlar fragatí o parlar català? Què implica?

P: A jo la veritat te dic que no m'implica... no me fa cap efecte raro. A verem, jo vaig estar treballant a la ràdio molts anys, a Ràdio Fraga, i vaig encomençar fent programes en fragatí, t'ho dic així més...

E: Sí.

P: ... perquè era lo que defenia en aquells anys, quan no estava ni permès ni res.

E: De quins anys estem parlant?

P: Pues dels anys vuitanta... o antes dels vuitanta, perquè als vuitanta-i-dos ja es va canviar. Bueno, conta sobre els vuitanta. (*solapament*) Setanta-nou, vuitanta.

E: D'acord. Sí.

P: I... claro allavonses era quan me vaig donar compte que era analfabeta en la pròpia meua llengua, perquè per fer els guions mínims que me fae, perquè anava molt d'entrevistes en persones grans i demés, pues claro ratlleta a munt, ratlleta avall. Ha ha!

E: Clar.

P: O sea, que me'n vaig donar compte que no, que lo que parlae no ho sabia escriure. A partir d'aquell moment és quan me vaig conscienciar de que em tenia que agarrar a algo a on reflectir-me ben bé lo que jo volia escriure. Claro, la forma era el català, per supost. No l'hai escrit bé, en los anys he guanyat molt. Tampoc no he patit massa perquè quan escrivia a nivell de publicació tenia la meua filla, que m'ho corretgia. Però bueno, eh... Te vaig a contar també una anècdota. Un dia estava fent unes preguntes a uns senyors i claro pues li anava preguntant pues com me dirigia ens ells a cada moment, i al mateix temps ho anava escrivint. I li va sorprendre que al mateix temps ho escrivisquessa en català o en lo fragatí que me dia ella, perquèestic ja cansada de canviar una mica la mentalidad, no? "I adamunt ho escrius!" Dic: "Home, pues és que é lo normal. Si jo parlo en tu sempre igual, ho escric lo que tu me dius. No puc canviar el xip i luego escriure-ho en castellà."

E: Ah! Ell pretenia que (-) A ell li sorprenia que no ho escrivís en castellà, no?

P: És que (-) Sí, però és que és molt normal. Durant molts anys, ell és més gran que jo encara, pues hem set de cultura castellana, vulgues que no vulgues, vull dir. Des que va encomençar lo català a l'escola, de lo que jo et parlo o lo que jo vaig viure, pues va canviar molt.

E: Vostè no ha rebut mai un curs de català?

P. No. És que (-)

E: Ha sigut autodidacta m'ha dit.

P: Sí, Hai considerat que (-) o sigui no és que hagi considerat que no em fes falta. Quan tenia (-) lo problema que haguessa pogut tindre era a l'editar i tenia ma filla, que ja t'ho he dit.

E: Sí, que l'ajudava (*solapament*).

P: Que m'ho corregia. Ademés, quan hi havia una entrevista, que li deia "mira't l'entrevista, cuida les paraules", pa no canviar les expressions dels entrevistats.

E: Aha. I ara s'hi sent còmoda.

P: Bueno, és que m'hi hai sentit sempre (*solapament*) còmoda. Ha ha ha!

E: Sempre. Ah, d'acord, d'acord, d'acord. Molt bé.

P: Perquè é lo que hai viscut jo. Lo rebuig o la incomodidad lo vaig tindre quan me vaig donar compte que al nivell d'escriure no era jo.

E: D'acord.

P: Per lo tant, havia allò que corregir-ho.

E: Eeemmm... Quan fan un dinar familiar, qualsevol cosa que té a veure amb el seu entorn, amics... quina llengua predomina?

P: Jo te puc dir que a ca meua, o en los amics, lo nostre. Te diré sempre fragatí.

E: Sí. No, no, tranquil·la.

P: No, t'ho dic perquè és l'expressió que m'ix més còmoda (*solapament*), no?

E: Sí, sí. Molt bé.

P: Eeeemmm... No sé. Ara estic repassant mentalment les darreres trobades que hai anat tenint i la veritat é que el fragatí. Me dol molts camins quan vaig a buscar els nens veure que als recreos s'està imposant molt lo castellà. Però és que sempre n'hi hagut esta, est punt de no valorar lo nostre o de massa respecte al de fora. O perquè ara també potser n'hi ha molts xiquets immigrants que els hi costa, però és que n'hi ha immigrants que parlen molt bé també tant lo català com el fragatí. Només xx xxx. Te puc dir d'uns xinos que han estat astí a a Fraga uns anys, en tres anys, ai, en tres anys, en tres mesos va aprendre el català. La família de Barcelona es va quedar astí i parla, parlaria en ell com parlem tu i jo, sense cap accent ni res. A la dona li ha costat, li costa més. No li ha costat, li costa més. Vull dir que molts camins són... que tingues la mentalidad oberta pal moment que tens de fer algo pues parlar-lo.

E: I transmetre el fragatí o el català als seus fills per vostè què significa que transmet? Quins valors transmet transmetent el català?

P: A veurem, pues jo lo transmetre me suposa respectar l'herència dels pares i dels avis que hem tingut. És una sensació, no sé. Per exemple, la meva filla recordem les cançons que mos deia la iaia, que els hi cantae. Les bromes, ma mare ademés tenia una forma de ser que enseguida ho dia, lo que fos, he he, i a vegades l'acabament era molt diferent de lo que volia dir la paraula original. I en això mos n'enriem molts camins, per esta mateixa raó, no? Però jo suposo això, mantindre viu l'esperit dels avantpassats.

E: I creu que es mantindrà en el futur aquesta cadena, en el cas de la seva família, eh, parlo?

P: Sí. Jo considero que sí. No ho sé, penso que, ja a nivell general, o sigui ja durant uns anys inclús d'opressió a la llengua, l'ham sabut mantindre aunque només sigui a nivell casolà; jo em penso que ara la seguirem mantenint, qui vulgui mantindre-la. Jo te puc dir ara que anem fent, estem fent un treball de camp sobre les faldetes de percal, les faldetes que portaen les iaies.

E: Aha.

P: I claró, anem a cases, que si han tingut iaies, era que eren d'astí, per lo tant parlen lo fragatí. I la veritat é que... es que mos sentim molt còmodos, i no n'hi ha... Jo penso que pot seguir perfectament.

E: Perquè els seus (-) Quants fills té?

P: Ne tenia tres. Una va morir fa poc.

E: Ah, d'acord. Doncs, estan sensibilitzats els seus fills amb la qüestió lingüística?

P: Ha ha ha! Molt.

E: Molt. Com vostè, no?

P: Sí, però ja no per jo. La gran ha anat pel seu costat, perquè, precisament, primer va fer Filosofia i Lletres i luego va fer lo de català.

E: El que de català? S'ha tret algun títol?

P: Sí. Per carrera me referisco.

E: Ah, d'acord.

P: Vull dir va ser de les primeres que van fer a Lleida a través de... de la UOC. Ho dic bé?

E: La UOC, la Universitat Oberta de Catalunya?

P: Sí. Bueno, me penso que va ser de la primera tandada que van fer.

E: D'acord.

P: Que els van donar el títol a la Seu, i bueno van fer molt (-)

E: Ah, molt bé, molt bé. Molt bonic.

P: Sí. Va ser agradable. I la segona, la que és morta, ella, no era potser reivindicativa, no era de les que hagués lluitat, però se mantenia en la línia per autèntic convenciment. I el noi ho té molt quiar també, de sempre. És una mica potser lo que la gran per sistema de formació no voldria cap error de res, ell si té que posar una [ε] fragatina, la posa perfectament i passa de tot. He he! Vull dir que això ja és caràcter de cada u.

E: Sí, sí. D'acord. Molt bé. Eeehhhh... parlem de Fraga. Què significa per vostè ser de Fraga?

P: Bueno, jo em penso que ser de Fraga com ser de cualquier altre poble. Los que ham nascut a un "puesto" que diríem nosaltres, o un lloc, l'estimes perquè pues perquè ets d'allà, perquè tens les vivències des de petit, perquè hi tens los amics, i fas lo que fem tots quan defenem los nostre. Lo nostre é lo millor, però, claro, tens que veure també lo que n'hi ha fora.

E: Aha. Vostè ha viscut sempre a Fraga.

P: Sí. Per anar aprenent, per anar superant, per anar copiant, si convé, lo que sigui bo. Vull dir, no ho sé. Jo a Fraga l'astimo, perquè és lo meu poble. I veig tot lo negatiu, i intento millorar-ho, intento fer coses.

E: Està molt vinculada a la vida cultural de Fraga?

P: Bastant.

E: Bastant. Es pot dir on, en què?

P: Bueno, és que és una mica una trajectòria una mica, una mica...

E: Resumida, doncs? He he!

P: No, te dic. La ràdio me va vincular molt a la gent i sobretot a la part cultural. Después la revista, otro tanto. I luego, ara estem en una associació, La Màgia Cultural del Bajo Baix Cinca. Fa dos anys que existim. Pues hem fet lectures, ara per l'aniversari d'*El Quijote*, vam fer l'any passat i aquest any...

E: Com es diu l'associació diu?

P: La Màgia Cultural del Bajo Baix Cinca.

E: Aha. El nom és en castellà, però? No? (*solapament*) La Magia (-)

P: No. És la La Màgia Cultural del Bajo, perquè...

E: Ah, d'acord, d'acord. Sí, "Bajo" en castellà i "Baix" (-)

P: És que com la comarca volem fer comarca també, claro tenim la mitat de pobles que (*solapament*) parlen català i la mitat de pobles que parlen castellà.

E: Sí, sí, sí. Castellanoparlants... D'acord, d'acord.

P: Que igual mos entenem. Vam editar un llibre fa dos anys i va ser molt divertit anar per la comarca, perquè a alguns, que havien o treballat astí o lo que sigui, pues bueno, lis xocava inclús de parlar com a nosaltros, o fent broma o... N'hi havia d'altros que no, que marcava molta... Marcava molt. He!

E: He he he!

P: Però bueno, la relació humana era bona i penso que és lo important.

E: Vostè ha viscut mai algun conflicte a Fraga pel tema lingüístic, per la qüestió lingüística?

P: Bueno, conflicte si ne vols buscar n'hi ha. De conflicte, lo que vaig viure, si no de més a prop, sí de... lo vaig viure. Quan se van encomençar a fer les classes en català, pues n'hi va haver un sector que estaven protestant i molt, i jo allavonses estava a la ràdio. I claro ho vam viure, la veritat que (-)

E: Això m'ha dit al vuitantaaaa...-dos?

P: Això va ser el primer any que van imposar les classes voluntàries de català (*solapament*), que estava la Carme Alcover allavòrens de professora.

E: Ah, d'acord.

P: Vull dir que allò ho vaig viure, i la veritat, bueno va n'hi haure bastant...

E: Polèmica?

P: Sí. Polèmica, perquè clar... Bueno, polèmica, que jo els deia "No teniu raó", perquè primera era voluntari, segunda no us prenen cap hora dels crios. Però portaven a la ràdio una nota, on els fèiem una entrevista pues bueno, tenien dret també d'aportar. Luego, les altres polèmiques n'hi ha un sector que sí que estan fent guerra de "no hablamos catalán", però jo em penso que moriran (*sospira*) per si sols, perquè hi ha un sector que sí que els seguís però té una mitjana d'edat com a jo o més, vull dir que ja és una mitjana alta. Perquè clar, los joves ja tenen una altra formació avui dia. Vull dir que a vegades estes coses són més viscerals que... reals. Però com aquell: als *tontos* pues deixa'ls dir. He he!

E: Perquè la qüestió lingüística té molt a veure amb les emocions?

P: Dona, n'hi ha sectors que sí, que n'hi ha polèmica fortíssima. Però que ja te dic, que jo quan veig algú que me se gira molt... que té ganes de discutir, vamos, jo li dic: "Mira, jo la llengua la tinc pa entendre'm. Per lo tant, si tu i jo mos entenem, parlant, pa què tenim que discutir?" Lo català, lo castellà, si vaig, només que vaja a Alcarràs, només que vaja a Massalcoreig, per dir los pobles més a prop, *después* tirant cap dalt, però bueno deixem l'Aragó, Catalunya, m'entenen. Si vaig, només que puja a Candanos, alguns m'entenen però...

E: A Candanos algú també?

P: Noooo. Parlen castellà.

E: Aha. (*solapament*) Ah, d'acord.

P: I mos entenem. Sí que la frontera te la marquen lo... pues bueno... partixen per aquí, partixen per allà, i allí està. Però, a nivell de llengua, ja te dic, jo procuro perquè hai viscut ja moltes coses, i els dic "mira, la llengua és pa entendre-mos". Situació: vaig cap allà m'entenen, vaig cap allà no m'entenen. Per lo tant, é evident lo que estic parlant.

E: Ha ha ha! És bastant simple, no?

P: No, no. És que é tan senzill com això. I luego pues tens, jo què sé, coses que a lo millor les considerem molt nostres. Pues tens a Massalcoreig, perquè ha tingut molta vinculació amb Fraga, que parla com a nosatros, eix dia hai descobert ara a la tele, que fan la, la televisió balear arriba, que no fa (-)

E: A on arriba?

P: Aquí a Fraga.

E: Aha.

P: Pues fa potser una setmana.

E: Ah, d'acord.

P: I m'ho passo pipa, escoltant-los, perquè em xoca l'accent. Ademés (-)

E: Després parlem d'això dels accents.

P: Ademés va n'hi haure, n'hi ha, que encara queden nets, una família que precisament es deien los mallorquins, perquè va vindre de Mallorca tota la família. I la mare d'esta família, o sigui l'àvia dels d'ara, pues "sa casa, sa mare, sa tal", jo m'encanta i tinc una entrevista feta en ella. Vull dir no va perdre lo... tot lo balear, tot lo d'aon eren ells. I clar, estos dies, deia "mira, igual que la Sovarna". He he!

E: He he he!

P: Tens que posar, alguns, d'alguns pobles tens que posar més que orella!

E: Sí, sí. Per entendre'ls.

P: Perquè clar, en algun sector també se mengen la radera paraula, sobretot si é vocal. Vull dir (-)

E: Sí, la vocal.

P: Però disfruto veient-ho, perquè clar, ho entenc, per supost, però me xoca de veure la... esta diferència, no? Inclús el temps, quan fan l'informatiu, o quan fan entrevistes a segons qui, pues bueno, que veus que lo que, no la polèmica, sinó la diversitat que (*solapament*) podem tindre astí...

E: La diversitat.

P: Pues la tenen allà i la tindran suposo a altres zones.

E: Aha. Molt bé. Eehhh.... Perdoni que hi insisteixi, eh! Però...

P: No, no.

E: Vostè definiria el tema llengua com un tabú a Fraga?

P: A un sector sí. É lo que te dic. N'hi ha un sector que vol, no vol, s'ha radicalitzat molt en que això é fragatí, o sigui no é català, i si no mos passem al castellà, hasta el punt que, te parlo dels anys de la ràdio encara, que una companya era també molt de la seua línia, diu: "Es que hemos aceptado la erre". Dic: "Dona, es que o la aceptas o no la aceptas, es que ya està." No has d'acceptar res.

E: Ha ha!

P: Vull dir, hasta eix punt, no? Luego per donar-li un sentit, van agarrar tot lo de la fabla, la forma d'escriure, o sigui... ni bes ni uves, tot igual. I altres coses. Pues bueno, jo n'hi ha unes dos dones que han escrit inclús sainetes i demés, "és que ara hem agarrat lo de la fabla". Dic: "Pues, al vostre jefe ja li podeu cridar Ànxel, perquè si no no aneu a l'hora. (*riures*)"

E: Ha ha ha! No sou coherents, no?

P: Però, hi ha això. Vull dir que jo ja he passat de tot. Pa n'elles que vulguin dir "és que tu no t'enfades mai". Pues no. Jo us valoro lo que heu fet, però és que no tinc per què enfadar-me. Los que vinguin detrás ja ho valoraran.

E: És una sort, la que té vostè, de no enfadar-se mai. Hi ha gent que s'enfada molt, que és un tema que (-)

P: A veure, va hi haure temps que també m'enfadava, més que re, per això, per lo poc coherents o per la injustícia que en un moment donat faen. Però és que arriba un moment que penses "bueno, això com no té una base bona", perquè van portar un

Jaime Lerizo, no sé com, algo, de per València, que ni és lingüista ni res. És un historiador aficionat. I clar, pues allí... A verem, primera, la història l'escriuen los vencedors; segunda, cada color conta la història según li va. Vull dir que això també n'hi hauria molt a dir, tant per part de Catalunya, per part d'Aragó, i no diguem per part valenciana.

E: Ha ha ha!

P: Però és que lo, lo... la història la pots canviar, qui ho escriu, o sinó canvia-la, dona-li el matís que tu te creguis més interessant pels teus interessos o les teves creences. Però és que allavontes ho tens que expressar amb la llengua i la llengua només, només té un camí.

E: I la llengua sovint es relaciona inevitablement amb qüestions polítiques. Creu que (-)

P: Això és lo que ha fallat a Catalunya.

E: La pregunta anava a ser aquesta. Creu que s'ha agreujat el tema de la llengua a Fraga (-)

P: Sí, sí. No, no. A Fraga no, a Fraga i a tots los puestos.

E: Ah, a tot arreu.

P: A tot arreu. Pensa que si, la gent que estem sobretot a la Franja, és que som de cultura catalana, de costums, de moltes coses. I sempre hem estat còmodos. Vull dir que no n'hi ha hagut mai un revulsiu, sinó que sempre comerç, treballs... Pensa, a l'any 1918 va n'hi haure astí, 18, 19 i 20, va n'hi haure unes gelades enormes, que es van gelar hasta les figueres, que és l'arbre més fort que n'hi ha, que mos representa molt a Fraga, allavors hasta això es va gelar. Què va passar? Que la gent va anar a treballar a Catalunya? A la part d'Aragó potser podia n'hi haure, ja no te dic un uno %, diem un 2 %, un 3 %, però tots los demás van anar cap a Catalunya: Terrassa, Sabadell, Barcelona, Manresa... Per lo tant, què passa? Pues van anar, primera on hi havia feina, on se sentien còmodos també, però sobretot on hi havia feina. Vull dir que no pot n'hi haure mai un rebuig en algo que has conviscut, han quedat unes arrels familiars, d'amistat, de records, i que alguns s'han quedat també per allà a Catalunya. Però clar, hi ha camins que la política ho emmerda tot, i perdona l'expressió. He he!

E: Aha.

P: Lo... La llengua l'han mesclat, l'han identificat massa en la política, o en Catalunya o en lo català o en lo que vulgues. I allavontes clar, n'hi ha un sector que, no és que n'hi hagi un rebuig, és que molts camins se pot sentir ofès. Perquè diu si jo parlo català no tinc per què ser català, ni defendre l'estelae, ni defendre les postures catalanes, que són molt vàlides per qui ho crega, però jo això no ho tinc perquè tinc uns altres interessos, que a jo m'aplenen més, encara que estigui parlant català.

E: Aha.

P: I jo recordo que fa uns anys a una entrevista que passaven... jo no estava a la ràdio ni a la revista, i allavontes l'alcalde diu: "Ven, a ti te van a hacer l'entrevista". Dic: "Escolta, que jo saps lo que defenc". "No, no, que te la hagan." No sé si per no dir-ho ell, o per dir-ho jo. La conclusió, de lo que me van preguntar. Jo dic: "Mira, mos tindrien que llevar los dos costats en palmetes. Uns perquè sent aragonesos parlem català i els altres perquè parlem català, a pesar de ser aragonesos."

E: He he he! Aha.

P: Cosa que no sol passar. Quan se fan los mapes lingüístics, de cultura, i lo que siga, claro, s'inclúix tota la Franja. Si tot va bé, *estupendo*. É només cultura, només la llengua... però claro saps que detràs d'això n'hi ha altres mires, n'hi ha una altra cosa, n'hi ha un sentiment de territori. I claro, de l'altre costat lo tenim també, el sentiment de territori, unes vinculacions..., i això, lo sentiment de territori aragonès, que també tenim lo nostre, valorem lo nostre... I astí é on n'hi ha, o pot n'hi haure, qui vulga tindre lo conflicte, però (-)

E: Que no és el seu cas? És a dir, pot crear malestar en el dia a dia el fet de viure a la Franja? Per tot això que m'explica?

P: No, malestar, no. Malestar de viure no, malestar de viure no. Lo que passa lo que fa uns anys, i et parlo de bastants anys, s'anava molt conjuntament les dos bandes a fer algo concret, això s'està... desgajant no. Com se diu ara? No m'ix la paraula. S'està trencant, però no una trencadissa, que dius "s'ha trencat i ja està." No. És allò que poc a poc se va patint (*solapament*) i arriba un moment (-)

E: S'està estirant massa la corda, no?

P: Exacte. I astí é on jo penso que s'equivoquen.

E: Aha. Sí, sí.

P: Però tant per un costat com per l'altre, eh! Vull dir que també (-) Los aragonesos també hi ha camins que es passen. Però és que además é algo incomprendible, per exemple, la part aragonesa. I ara te parlo per exemple del SIPA.

E: Què és el SIPA?

P: Era el Sindicato de Iniciativa y Propaganda de Aragón, que això ja funcionava a principis del segle passat, ja funcionava. Eren tots dretans, però n'hi havia una vinculació de germanor en Catalunya. Quan se fa la fira del 29 lo SIPA està present i en lo SIPA va a Fraga també. I alabant tot lo de Catalunya, i alabant tot lo que es feia, i alabant totes les coses. Hi ha escrits posteriors, que es va conjuntament també, quan se vol fer carreteres o..., quan se parlae del ferrocarril, perquè lo que ara batallen uns per Canfranc i els altres per l'altra línia, no é d'ara, lo que passa és que la història no la sabem tothom. He he! I allavonses anaven conjuntament per fer les coses, se reunien per fer les coses. I ara n'hi ha un, un, lo que has dit, això, un estirament de cada u cap a n'ell, que los que d'alguna manera volen crear el conflictes els va de perles, el que renova mana. I això é l'error que estan fent.

E: I amb això podríem incloure el tema del LAPAO?

P: Bueno el LAPAO, ja... Allò va ser una conya, dona. (riures)

E: Allò va ser una conya? Què vol dir que va ser una conya? S'ho va prendre així vostè?

P: He he he! No, no. I molta gent. Mira te vaig a explicar (-)

E: Molta gent?

P: A verem. Te vaig a explicar un cas, la... aquest any, no; l'any del LAPAO, no sé si va ser fa dos anys o fa tres anys. Ma filla, com a regalo del meu sant, que és a l'agost,

me va invitar a Poblet, a un concert que faen... ai, ara no m'eixirà el nom, un que és molt important, Savall.

E: Aha.

P: I bueno, allí vam anar, perquè ademés me'n vaig anar a saludar a l'abat, perquè és de Vallobar. Vull dir que mos ho vam passar pipa. Però, entoces estàvem sentats, i n'hi havia uns senyors detràs, en les famílies, en lo LAPAO, fent broma. Castellanoparlants! N'hi havia un sector català també. Però clar, enfotent-se'n, és que allò no tenies per on agarrar-ho! I la prova é que cap (-) ni el més disparitat de la Universitat de Saragossa lingüista se va ficar a fer-ho, perquè és que allò no tenia ni cap ni peus. Vull dir, allà los que d'alguna manera estàvem conscienciats, és que lo que et fae gràcia... te n'enries en ironia. Perquè és que allò no tenia cap ni peus.

E: Ja.

P: De cap manera. Vull dir que dir-li LAPAO, o dir-li lo que siga, pues no en vam fer poques de bromes! Però perquè ho veiem fora de contexte, i que no podia durar.

E: No podia durar.

P: Vull dir que el que es va creure allò és que, vamos, no té ni idea del sentiment de la gent.

E: Molt bé. Queeee.... Creus que les persones o les entitats que haurien de treballar per la llengua a Fraga fan prou per (-)?

P: No, no. No es fa prou. Mira, encomençant pel municipi: l'ajuntament. Jo ja per tossudes, quan presento una instància, a un costat castellà i a l'altre català, per lo menos que ho veguen. He he! Però no... i tenen l'obligació d'agarrar-ho. Però n'hi ha alguna persona que està allí com si fos lo cancerbero pa no dixar passar res. En català, no.

E: Això l'ajuntament.

P: Siiiií. Però si de dalt donessen ordres que s'acceptan tant en català com en castellà, que jo em penso que tenen l'obligació, això no tindria per què passar. I tu pots presentar una instància com vulguis. Què me dona a entendre això? Que possiblement no en saben tampoc, de català. Ha ha ha!

E: He he!

P: És que al final dius és que què ho fan per pròpia ignorància per entendre-ho bé, perquè si no no ho entendran? Cosa que é fals. Però bueno, ja te poses en un plan irònic, no?

E: Sí.

P: Això per un costat; o sigui, ja fallen les autoritats. Eh... Falla molta cosa social. T'explico.

E: Aha.

P: Este any pel dia de la Faldeta se fa una ronda.

E: Vaig venir aquí el dia de la Faldeta, vaig estar amb el Pep.

P: Bueno, el dia de la Faldeta sí, però va ser el divendres abans.

E: Ah, d'acord. Jo vaig vindre dissabte.

P: No. Pue lo divendres abans se fa la ronda als nòvios. De totes les cançons que van cantar, de ronda, que astí es cantaen totes en fragatí, ja no et vull dir que no en cantessen ni una perquè no vaig fer el seguiment. L'hai vist lo rato que vaig vindre astí i lo que vaig anar veent a la tele. Claro, els ho vaig dir també: "Escolta, que ja està bé." "Oh, és que é difícil traduir!" Dic: "No. No é difícil traduir. Dic perquè si són tant i contestant a la música, l'únic que buscant la paraula que te s'ajuste allà, no é difícil". Li vaig traduir dos jotes que van cantar ells, a part de haver-lis donat lo (-) I assombra't: quan l'Institut d'Estudis del Baix Cinca van fer les jornades que fan als jocs de Saidí van fer unes jotes en català, però perfectes, i dius aquelles mateixes (-)

E: Les podrien haver usat.

P: Les podrien haver aprofitat. Els hi vam donar llibres amb els cançonetes del galan, els hai donat d'un diari del 29, que allí n'hi ha posaes, inclús ja te dic, els vaig traduir això, no é difícil. I ademés, dic, la teniu a casa, la millor traductora que podeu tindre, perquè la Rosa Colea havia set tota la vida de la rondalla, i ella és també professora de català, i ademés vull dir que té nivell perquè està de directora d'un institut a Fraga.

E: Aha. (*solapament*) No hi havia interès.

P: Se va quedar com a parat. "Ah, no hi havíem pensat!". Pues bueno, és que no no, no é difícil de traduir. Claro, si no saps la llengua é molt difícil, perquè tens que buscar al diccionari i no et caces res. A verem, te vaig a dir la d'ell... Com era: "Ya sé que ha dicho tu madre..." Ah! "Ya sé que ha dicho tu madre que no, algo així, que no es tiempo de casarte; mejor te ponga en adobo y avise cuando te saque." Claro, si jo traduisco "ja sé què ha dit la teua mare" sona raro. Però si ho fi (-). Sona raro, no quadra. Però si dic: "Ja sé que ta mare ha dit"

E: L'únic que s'ha de canviar l'ordre.

P: Te quadra perfectament. I ademés quadra més i é la forma de parlar nostra, perquè sempre ho fiquem lo verb molts camins abans, com a expressió, no? I li vaig passar. Dic: "Veus, com no é difícil". "Clar, conta lo que vulgues amb la música, que t'eixirà".

E: He he he!

P: Però vull dir que, o siga, altres entidats? Pues lo llògic é que es fessen en català molta cosa, però... no, no, no se fa.

E: No es fa re.

P: Lo que é la llengua escrita a nivell de relació diària no es fa i això é lo que se té que conseguir.

E: Creu que pot arribar a desaparèixer el fragatí a Fraga?

P: No.

E: No? Per què?

P: T'ho hai dit per la mateixa raó. Perquè si en uns anys de dictadura que no es podia parlar, en uns anys de molta...

E: Pressió?

P: No de pressió. De marxar molta gent a fora.

E: Ah, d'emigració?

P: I després de vindre (-) d'emigració, esta immigració. No s'ha perdut. Ara simplement seguim mantenint (-) Si els de casa ho mantenim, é lo que (-) é l'herència que deixes als fills. Lo que passa, claro, jo vaig a comprar a una botiga, que al xiquet, dic: "Escolta, i per què li parlu castellà?" Diu: "Oh, com ve de Mestra", diu "mos parla en castellà i li contestem." Pues mal fet.

E: Què vol dir que ve de Mestra?

P: A Mestra li ensenyen en castellà. I quan arriba el crio de Mestra, és un nen petit, quan arriba el crio de Mestra, claro, arriba mentalitzat i "papá o mamá, bájame esto, dame lo otro". Dic "Però escolta, a on s'ha vist tots fragatins i que li parlu en castellà?". Diu: "Claro, és que arriba i li contestem en castellà." Pues bueno, l'hi vam dir dos o tres, perquè me'n vaig enterar luego, a diferents moments, no? Lo que vol dir que la gent està bastant conscienciada, perquè els hi vam dir. I ara veus que no, que al crio li estan parlant en fragatí. I claro, pare i mare fragatins, iaies fragatins, dius, home, no me li parlu en castellà. I bueno lo crio ara veus que ja parla, perquè además lo parlava, perquè a la gent el parlava. Vull dir no és allò que n'hi ha crio que... per la raó que siga adopta el castellà. I parla en la iaia, que li parla en fragatí, i li contesta en castellà. S'han donat casos. Però ells no. Ells eren que pues això que estava encotit en un castellà i arribae a casa i seguia en lo castellà. Pues bueno. Canviar el xip no mos costa.

E: Aha. Perquè a l'escola sí que s'aprèn el català?

P: Sí. No sé ara com estan les classes. Me penso que segueixen sent voluntàries. No, això no ho controlo, no ho sé, vamos. Però claro, qui vol pot aprendre el català perfectament.

E: Aha. Eehhh... Ja anem a començar a acabar.

P: A part, perdona.

E: Sí.

P: Que lo que dius que es parla lo català, lo fragatí, pensa que al desaparèixer totes les feines agrícoles que es feien, hem perdut més del 50 % de vocabulari, que això no ho recuperarem. Perquè són fenyes del camp que no es fan. Per lo tant, se perd lo nom de les eines, se perd lo nom del conreu, se perd lo nom de com se treballae... I jo calculo que, per lo menos, en el sector agrícola haurem perdut un 50 % de vocabulari. Avui un home me n'ha trobat. Diu: "A què no saps (-) Això era lo culleró". Dic: "Vale. Explica'm què era." Pues bueno, eren les eines que s'emportaven quan, per anar al tros, però si... agulla pel cuir, agulla per una altra cosa, un equip pa per fer el forat i llevae tota una bosseta. I en eix també pues, per exemple, hai nomenat jo un escompí, que va fer una estampa. I dic: "Mira, vam fer l'espart, però mos ha faltat l'escompí." "Pues jo en tinc dos."

I la noia que estae allí venent diu: "I què é l'escompí?" I ja no ho sabia.

E: Clar.

P: Perquè claro, no sempre... I allavonses pues (-) per exemple l'estampa que es va fer, lo lògic és que s'hagués anat posant lo nom a cada cosa. Per això se tindria que fer una aposta...

E: Forta.

P: Molt forta. Si no es pot, perquè clar, avui dia els museus etnològics n'hi ha però, funciona molt a nivell d'Internet, aparatets, pues bueno. Ficar una bona exposició. A nivell d'Internet explicar cada eina per a què s'emplea, lo que era, que n'hi ha sectors que ho fan. Astí a Sena (?) n'hi ha un noi que ha recollit bastant coses d'estes i ho té exposat a un museu.

E: Aha.

P: Però clar, lo bo é retrobar-mos en les paraules, lo per què, si alguna la podem adaptar a lo d'ara, adaptar-ho. I si no per lo menos que quedi en la memòria que allò es treballa d'esta o d'esta manera i eren estes i estes paraules.

E: Aha. En relació amb això que m'està comentant, que s'han anat perdent paraules típiques fragatines vinculades amb el món agrícola (-)

P: Fragatines o català o lo que siga.

E: D'acord.

P: Vull dir que lo problema que hem tingut astí lo tindran a tots los pobles veïns o a tots los pobles agrícoles.

E: Jo el que li volia comentar és, i també en relació amb el que em deia abans de Mallorca, és sobre la varietat dintre de la mateixa llengua. Com la valora vostè? El fet que hi hagi diverses maneres de parlar?

P: É molt divertit, é molt divertit. He he he!

E: És molt divertida. Molt bé.

P: É molt divertit. He he he! En anys diuen, jo això no hai viscut ni ho hai pogut apreciar, però en anys dient que per l'accent sabien qui era de la piaça, qui era del banco, i qui era de Santa Anna. O sigui que cada barri per (-)

E: Cada barri de Fraga?

P: Cada barri de Fraga t'estic parlant.

E: O sigui que dintre de Fraga mateix...

P: Dintre de Fraga mateix identificaven del barri que eren. Per què?

E: Per la manera de parlar.

P: Ara s'ha perdut molt, però a Fraga sempre feien un xantet (?) que diem: "Xicaaaa! On vaaaas?" Això ara casi no es fa, però es feia. Dins del xantet, n'hi havia diferents coses, potser perquè els avantpassats ja havien deixat pues jo què se, una part que fos judeva, una part que fos cristiana, una part que fos mora, havien deixat alguna cosa d'expressió, de fórmules i tal. Però ja te dic, les iaies que jo entrevistae, estos anys 80, que em deien: "Sabien si eren de la piaça, o si eren de Santa Anna, o si eren de la Collae". I t'ho deien en una senzillés molt molt normal. Perquè elles no se plantejaen ni tema (*solapament*) d'idioma ni tema de res.

E: No, ja, ja.

P: Només a nivell de relació (-). "Oh, mira, de la Collae tenies que ser o de tal puesto".

E: Aha. I això, la pèrdua d'aquests trets propis, és positiva, és negativa?

P: Home, tot lo que es perd sempre és negatiu.

E: Tot el que es perd és negatiu.

P: Tot lo que es perd... Mira, se mor una persona gran i pensa que perds una enciclopèdia, perquè no li has pogut preguntar tot lo que haguesses volgut preguntar. Per lo tant, tot lo que é pèrdua é trist. Lo que passa que, claro, la vida seguix, i lo mateix que hem perdut, suposo que anirem guanyant coses també. Lo que potser això ho valorarem, lo mateix que valorem ara la pèrdua, potser al cap dels anys valorarem altres coses que hem anat integrant. No ho sé.

E: Creu que les persones que tenen el poder de preservar aquesta varietat dintre d'una mateixa llengua fan prou per conservar-la?

P: No es fa mai prou. Lo que passa que: qui té el poder realment?

E: Bueno, jo parlo d'institucions, parlo de polítics, parlo de mitjans de comunicació...

P: Pues é lo que t'estic dient. Mira, los polítics vulgues que no vulgues dominen los mitjos de comunicació. Los mitjos de comunicació si són a nivell local, pues s'ho fan a nivell local com se pot, i ja fan lo que poden també. Però si són nivell ja més gran, lo parlar dos llengües suposa pagar-li en aquella persona més, com si fos un traductor, o tindre una altra persona; vull dir, no els interessa.

E: És a dir, que al final també prima bastant (*solapament*) la qüestió econòmica.

P: També prima. Ja té parlo en emissores grans. Astí, pues bueno, ara n'hi ha una noia, antes eren dos, que eren fragatinoparlants, catalanoparlants, ara només n'hi ha uno, i la nova que ha entrat és molt castellana.

E: Aha.

P: Pues bueno, me va fer una entrevista. Me va costar... Perquè jo vaig seguir (-) Dic: "Jo te contestaré en fragatí." "Bueno, bueno, haz lo que quieras." Dic: "Tu pregunta, si no..." Jo pensava si no lliguem. La pregunta teua jo la lligaré, tu después si no lligues ja és problema teu. (riures)

E: Ha ha ha! Molt bé.

P: Vull dir que... que hi ha això. I l'expressió pues costa, no es fa prou, mai se fa prou. Lo que passa que tampc no saps mai ben bé què fer, com fer-ho.

E: I en el cas del català, creu que hi ha unes varietats que pesen més que unes altres o que estan més prestigiades que unes altres? Per exemple, abans vostè em comentava que pot acceptar el terme de català o de fragatí, el que no acceptaria mai és dir-li*...

P: No, és que no m'ho plantejo, estes coses. Vull dir que si... A verem, si ve un català i me diu "jo sóc un català de no sé què no sé quantos" i em diu cinquanta mil noms, si pa ell é allò, é vàlid.

E: Vale.

P: Sempre que parlant mos entenguem.

E: Aha. Però vostè no ha sentit mai comentaris del tipus el gironí és el millor català o parlen millor els de Lleida que els de Fraga (*solapament*) o coses d'aquestes?

P: Bueno (-). No. Al contrari, al contrari, al contrari. Lo gironí, lo gironí sempre és més, é més dur d'entendre. Pels de la zona esta sempre és més dur d'entendre, però no s'ha parlat mai en despectiu. Sinó "és que me costa molt d'entendre!!" Jo, per exemple, tenia un cosí que venia i la nena era petita. I me fa: "És que jo no sé lo que me diu lo tio Ramon." Perquè era de Cerdanyola, no era de Girona ni molt menos, però parlava un català molt arrelat. I claro, después ja va començar. Però és que jo m'acordo que vam vindre un dia uns nois d'Andalusia, de Huelva concretament, i claro, te parlaen castellà i em costae molt d'entendre!! Perquè claro, ell a su Huelva, parlae com parlae i es menjae lo que es menjae.

E: És a dir, que això passa a totes les llengües.

P: Hombre, claro! Vull dir que no tenim l'exclusiva. I claro, los d'astí mos costa entendre a lo millor una part dels gironins, com ara que ja te dic que jo disfruto amb los balears, perquè me recorda esta dona que la volia molt, i em xoca de sentir-los. Pensa que hasta fa uns anys lo lleidatà era com a lo fill pobre del català. En lo temps suposo que s'ha anat suavitzant.

E: Aquest és el meu tema de tesi doctoral. He he!

P: Pues jo pues quan van acceptar los catalans, que van acceptar la paraula "mansana" en ve de "poma" astí vam fer una festa, entre cometes. Ha ha ha!

E: Sí? Sí, ja, ja. Ja l'he entès.

P: Perquè claro, mos sentíem incluíts, des d'acceptar la mansana en ve de poma. Perquè astí no ho diem poma, diem mansana. É aixines. Vull dir, així n'hi ha molts coses, però claro, a camins ni te n'adones, ni de l'impacte que et fa, perquè és una reacció emocional, ni ni ni si et molesta o no et molesta. Perquè la vida diària se lleva molt bé, vull dir que no n'hi ha entrebancs. Sempre trobes gent borde a tots los puestos. Això é una altra cosa. Ha ha! Però bueno, se viu bé.

E: Molt bé, Mary. No sé si vol afegir res més. Però per nosaltres és suficient (*solapament*) i li estic molt agraïda.

P: Pues bueno, tot lo que vulgos preguntar ja ho saps.

E: No. Nosaltres de preguntes ja en tenim prou.

P: Pues ja està. No he d'afegir res més.

E: Perfecte. Pues moltíssimes gràcies.

P: Ha cundit l'hora ademés.

E: Sí? Perfecte.

P: Ho hem sabut fer bé.

Franja: Nord **Població:** Fraga

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: A-JL10

Edat: 50 anys **Sexe:** Home **Què Parla:** Català

Estudis: Estudis universitaris (Professorat d'EGB i Llicenciat en Filosofia i Lletres)

On has viscut de petit: Fraga

Lloc entrevista: Fraga **Duració entrevista:** 55:13 minuts

Observacions: A-JL10 va ser el contacte que em va ajudar a trobar gent per fer els qüestionaris i també les entrevistes. Primer em deia, sobretot de cara a les entrevistes, que el seu cercle era tot militant i potser no em serviria. Ara bé, jo penso que representa una part de la població fragatina. A més, la gent que mostra una postura contrària no es presta a respondre una entrevista d'aquestes característiques. Val a dir que sense l'ajuda d'A-JL10 (i d'A-ES04 a Albelda) m'hauria estat realment molt difícil aconseguir tots els qüestionaris i les entrevistes, perquè efectivament vaig rebre moltes negatives. (Per preservar la identitat d'una amical comuna que sorgeix en la conversa se n'ha substituït el nom per XXXXX).

E: Bé, bon dia. Ens trobem ara amb el Pep, també de Fraga, i procedirem a fer-li l'entrevista. Bon dia, Pep.

P: Bon dia.

E: Mira, ens agradaria molt saber quina és la teva llengua d'ús habitual.

P: La més habitual és el català.

E: I amb qui fas servir habitualment el català?

P: Pues, família, amics i amb la feina. A la feina més amb els alumnes i...

E: Quina és la teva feina?

P: Professor.

E: Professor... on?

P: A l'Institut Ramon J. Sender.

E: Aquí a Fraga?

P: Sí, en Fraga.

E: Fas classes de?

P: Llengua catalana ara.

E: Explica'ns una mica (-)

P: Bueno, llengua catalana i socials també, depenent del grup.

E: D'acord. Com es tracta el tema del català en l'ensenyament aquí a Fraga? És a dir, és una assignatura obligatòria, és optativa?

P: No. A veure, és una assignatura voluntària, que ni és obligatòria, ni és optativa. La gent ho confon una mica. Voluntària vol dir que si no la fas no fas res. Seria optativa o fas una o una altra. (*solapament*) Els nostres alumnes...

E: Sí.

P: Que fan català, ho fan de manera voluntària...

E: Com un afegit.

P: Sí. Com un afegit més. I... lo que te dic, que hi ha un projecte, tenim un projecte, és un projecte trilingüe a on se conjuguen tres llengües diferents, o sigui el castellà, el català i l'anglès. Llavors l'alumne que fa ara l'assignatura de llengua catalana faria tres hores de català i dues assignatures més en llengua catalana.

E: Que són socials?

P: Depèn del curs.

E: Ah. D'acord.

P: Primer de l'ESO pot ser, és matemàtiques i ciències socials, segon és socials i tecnologia... Depèn.

E: El centre on treballes tu és públic.

P: És públic.

E: A part d'aquest centre, quins altres centres hi ha aquí a Fraga?

P: De... però centres de secundària vols saber? O primària també?

E: Sí. Els dos.

P: A veure, de centre de secundària estaries el centre J. Sender, que és aquest, l'IES Baix Cinca, i després hi ha diferents escoles de primària. Tenim de primària Sant Josep de Calasanz (*solapament*).

E: Més que res és (-)

P: El Miguel Servet, Fraga 3, espera que els conto, un que és concertat, que és Santa Ana, després hi ha dos col·les rurals, dos... a dos barris.

E: Més que res és per saber, en aquests altres centres...

P: Sí.

E: ... el tractament que fan al català? És a dir, català es pot estudiar de forma voluntària al Sender, no? i en els altres?

P: Els altres, és voluntari també, però pràcticament la cosa ve de sèrie, perquè el projecte educatiu també és trilingüe, bé, a Sant Josep de Calasanz és trilingüe amb anglès, i és el nostre col·legi de referència. I llavors lo difícil per l'alumne és no cursar català.

E: Per què?

P: O sigui, perquè seria com a per defecte ja tots los alumnes fan català.

E: Sí. De fet, l'altre dia em comentaves que són molts més els alumnes que fan català que els que no el fan. (*solapament*) Com és?

P: Sí. O sigui, perquè no facin català hi ha alguna cosa molt especial, perquè és que això genera molts problemes d'horari. I allavonses pràcticament jo crec que són el 100 %. No sé si ara hi ha algun alumne especial, algun nouvingut que no s'enteri de res...

E: I aquells que no fan català, què és per una decisió familiar...?

P: Sí, però a vegades no té a veure per una aversió a la llengua, sinó perquè el nen no pot més, o sigui...

E: No dona a l'abast.

P: I també per l'origen... a veure, per la situació... a veure, lo nivell sociocultural de la família. A vegades hi ha alguna família que no li dona importància. I si ha de decidir el nen de fer una assignatura més o una menys, i això passa sovint, que a vegades no decideixen els pares, depèn de la situació familiar. Lo que veig: les famílies amb més cultura, més gent que fa català. Per entendre una situació aixina. I també molts nouvinguts no ho fan.

E: Molts nouvinguts no ho fan?

P: Nouvinguts, que diuen "va, no ho faré. Si això és voluntari..." Que tenen, que ja no saben ni castellà ni català, pues suposo que deuen de veure que amb el castellà poden viure. Normalment ací no lis fa falta. Això, esta sensació la tenen. (*solapament*) Llavors poden anar a castellà...

E: I acaben canviant d'opinió aquests?

P. No són tots, eh! No són tots. Sí, però quan ja vas en la inèrcia de fer sol castellà, ja comences en primer d'ESO i ja segueixen aixina. Però no són tots, eh! Molts nouvinguts ho tenen claríssim.

E: Que sí.

P: I segueixen en la inèrcia de fer català i són bons alumnes, com els altres.

E: Molt bé. Tu a part de treballar a l'institut també ets director...

P: Bueno, president.

E: President.

P: President de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca, que és una entitat cultural, una de les entitats de la Franja que sempre, que tradicionalment ha lluitat pel català i per la cultura catalana a la Franja. I a part, vicepresident, que, a ver, d'Iniciativa Cultural de la Franja, que és l'entitat que aplega totes estes.

E: Aha.

P: Però de fet, a nivell teòric sóc vicepresident, però a nivell pràctic sóc president, perquè el president és una figura més representativa i ja està, és honorífic.

E: Molt bé. Deduïm, per tant, per la teva vessant laboral que la qüestió lingüística és molt important per tu pel tema del català.

P: Sí, jo he arribat a, jo he arribat a. A veure, no és lo meu objectiu professional. A mi m'agraden més altres branques. Jo sóc (-) De fet, a mi personalment m'agradaria més donar història.

E: Ah!

P: El que passa és que jo vaig arribar aquí per la militància. Llavors, l'època que vaig entrar de professor el govern d'Aragó s'ho miraven molt en lupa.

E: De quina època estem parlant?

P: Estem parlant aproximadament de l'any mil nou-cents noranta-i-sis, noranta-i-set. Possiblement sigui aquesta, no ho sé.

E: Aha.

P: Llavors els governs d'Aragó no veien en bons ulls que vinguessen professors d'altres llocs. O sigui, sempre han tingut el discurs de conservar les modalitats. Allò que ells pensen que podria diferenciar la nostra parla d'una altra. Llavors feien una cosa de la que jo m'he aprofitat però que no estic d'acord en absolut, que és intentar triar els professors de la zona. Llavors, en un moment jo em dedicava a l'educació d'adults, però que tenia bon *feeling* amb el regidor d'Ensenyament, que precisament era del PAR, però pels pares (-)

E: El PAR és?

P: Era del PAR. El Partit Aragonès Regionalista, que és de dretes, afin al PP i tot això.

E: Això. Aha.

P: Perquè els pares, ell i el meu eren amics, i llavors me va demanar un favor un any. Com que els pares se li tiraven a sobre perquè el curs avançava i no tenien professor de català, jo allavors treballava per l'ajuntament com a educador d'adults, i em va dir: "Escolta, tu que estàs en aquest meollo, i tot això, per què no me fas el favor i acabes el curs amb els alumnes de batxillerat, no? Fes-me el favor perquè no en trobo, de gent."

E: Que curiós, no?

P: Jo li vaig dir que sí per fer-li el favor però la cosa se va anar... I vaig seguir, vaig seguir perquè vaig veure que a la Franja no sol s'ha d'exercir de professor, sinó que el professor que vinga si és militant millor i millor. M'estimo més que siga militant que siga... a lo millor... un doctor en no sé què. Saps? M'estimo més la militància, perquè la situació exigeix aquesta part.

E: Pesa la qüestió lingüística a Fraga?

P: Què vol dir de pesar? Què vols dir?

E: Si el tema de la llengua eeh... és un tema recurrent, potent, tabú...?

P: Sí, sí. Justament la paraula.

E: Perquè quan dius que si és militant millor que millor és perquè fa falta militància.

P: Sí. Sí. És tema tabú. Molt. Moltíssim.

E: Explica'ns una mica com es viu la situació lingüística a Fraga.

P: A veure, en certa manera hi ha, és una situació molt pareguda a la situació valenciana. Hi ha dos, hi hauria dos blocs ben diferenciats.

E: Aha. Dos blocs.

P: Uns, jo diria més los que tenen estudis, per dir-ho d'alguna manera, que serien els afins, los que segueixen aquesta vessant més acadèmica, que serien els nostres; i els altres, que són com els blauers de València. La diferència principal: està el nom de la llengua. Evidentment, hi ha un anticatalanisme de la part de la població, i tenen bastant seguidors, són molt populatxeros que diem.

E: Abans m'han parlat d'una associació...

P: Sí. Se diu Amics de Fraga.

E: Això.

P: Se diu Amics de Fraga i forma part d'una (-) A veure, és com a si seria l'altra cara nostra, no? Quan nosatros vam fer l'Institut d'Estudis, ells van fer Amics de Fraga per oposar-se; quan nosatros vam fer Iniciativa Cultural, ells van fer la plataforma No hablamos catalán.

E: Però, això, aquests Amics de Fraga no defensen exactament que el fragatí sigui castellà, sinó que és una llengua diferent, no?

P: Sí, a veure, ells juguen la basa de..., aposten per dir que és una llengua, és una llengua independent i... A veure, és una manera jo crec, de resoldre el tema d'identitat que tenen.

E: Que és: no són ni una cosa ni l'altra, no?

P: Sí. En lo moment que tu te sents, si sent molt aragonesos (-)

E: Com has dit que es deien, perdona?

P: Amics de Fraga. I luego tenen una plataforma, No hablamos catalán o no sé què. Llavors, a veure, aquí és un problema d'identitat. La identitat aragonesa, desgraciadament, perquè això a Saragossa no s'entén ni amb pintura, està fonamentada en una sèrie de trets. És una cosa molt, per lo que he vist, molt simple. T'ho estic simplificant molt, eh!

E: Sí, sí, sí.

P: En una sèrie de tòpics i també l'aragonès és el que parla castellà, és el que li agrada la jota, és que no sé què. A veure, si s'ha fet anticatalanisme, no sol a la nostra zona sinó a tot Espanya, això penso que és cert, la gent de Fraga, o la gent més afina a Amics de Fraga té esta gran voluntat de ser aragonès, com se pot definir per ser aragonès parlant lo que és la llengua del veí, aquella llengua que és definitiva d'una altra identitat?

E: És a dir, que des del teu punt de vista, cau pel seu propi pes, no?

P: És això. Allavontes lo que fan és canviar-li el nom. Si jo li canvio el nom i dic que és una altra cosa, jo ja puc encaixar millor a la identitat que vull agafar. Aquí està una de les grans diferències entre els dos grups. Nosatros defenem evidentment la qüestió de la llengua, pues mal que és llengua i cultura, nosatros hem de reconèixer aquesta part

identitària que tenim de catalans. També penso que la (-), que pot haver-hi una part d'identitat aragonesa, som zona de... confluïm. Ha d'haver-hi de les dues parts, això està claríssim. Que la llengua per mi és l'eix, que esta part pesa moltíssim. A part que nosatros, la nostra vida, la meua, tira més cap a Catalunya, en estudis, en amics, en la vida quotidiana... I per tant això, jo trobo que nosatros, vamos jo particularment, jo em sento de les dues maneres. O siga, si jo veig... jo sento a Catalunya podria ser el meu país, però també sento que Aragó és el meu país. O sigui és una cosa. El territori per mi és com una, com una (-)

E: Seria més fàcil no viure-hi?

P: És més ampli, no? És més ampli. Allavonses, es difícil de viure-hi. Esta és una de les diferències.

E: Això és el que volia dir. Viure a la Franja és un a més a més?

P: Ser catalanoparlant a la Franja és molt difícil, és molt incòmodo.

E: Molt incòmode!

P: Sí. Sempre "que puc...? que puc...?". A veure, no es pot parlar una llengua on has de demanar permís. L'Institut d'Estudis, nosatros, en certa manera, ens hem rebel·lat contra això. Allavonses clar, aquí hi ha una diglòssia de l'alçada d'un campanar i és això, una de les grans diferències és aquesta. Amics de Fraga diu que la llengua la vol reduir a l'àmbit familiar i al que seria al folklore, lo que seria...

E: Una cosa folklòrica, sí.

P: Com una qüestió folklòrica. I nosatros, ben bé el català una llengua universitària, una llengua de cultura, una llengua de televisió, una llengua per tot, per la literatura, pels llibres i per tot, i que hauria de ser, hauria d'entrar a les institucions. Ells la posarien, la farien, la traurien el dia de festa. Ja ho saps, no?

E: El dia de la Faldeta.

P: El dia de la Faldeta. I es quedarien aixina. Nosaltros volem que entri a les institucions, perquè ja saps, perfectament, que una llengua (-)

E: Perdona que et talli, Pep, que ni això. Perquè el dia de la Faldeta tampoc la vaig sentir gaire!

P: Va ser (-) Sí, perquè va ser una qüestió(-)

E: En el discurs dic, eh! Vull dir en el discurs inaugural.

P: En el discurs, perquè ara se'ls ha (-) És una situació, ja t'ho dic, diglòssica. En un discurs inaugural... Jo et diré una anècdota d'un amic del Matarranya. Estaven fent una rifa una vegada. Cada any fan la mateixa rifa. I el seu company agarra el megàfon i se'l posa davant i sempre parlava en castellà. I el meu company, que és dels nostres, li deia: "Però vols deixar de parlar en castellà?". "Que no, que no!" Un dia se li va espatllar, quan se'l va apartar: "Venga!" Els va parlar en català.

E: Ha ha ha!

P: És això.

E: Ha ha ha ha!

P: A veure, tu lo que vas veure el dia de la Faldeta és la presentació, no?

E: Sí.

P: Però una presentació és una situació formal. I si és una situació formal s'ha d'agafar la llengua formal. Si tu ara fas una representació d'un sainet o d'un ofici antic i tal, tranquil, que allí la tindràs. Esta é la gran victòria seua i la gran derrota nostra. Lo punt més dèbil. I és això. Tu vas veure aquesta part, però si haguesses vist la representació, haguesses vist que ho haguessen fet en català.

E: D'acord.

P: I mentres los polítics o tots nosaltros pensem que la llengua s'ha de reduir a casa, malament, perquè acaba morint. Ho saps perfectament. Si una llengua no és de cultura, per què (*solapament*) per què cal fer-la servir?

E: Això pot arribar a passar a Fraga?

P: Sí.

E: Pot arribar a desaparèixer el català a la Franja?

P: Sí, totalment, totalment. Jo crec que estem en un procés de substitució lingüística clar.

E: Com us sentiríeu si això arribés a passar?

P: Pues nosaltres malament. Hem estat lluitant tota la vida. Perquè evidentment tenim una implicació sentimental amb tot això, molta. Los que tenen consciència, no sé si coneixes el llibre de l'Enric Larreula, es titula *Dolor de llengua*.

E: No, però en prenc nota.

P: Hi ha un llibre de l'escriptor crec que es diu (-)

E: *Dolor de llengua*.

P: ... *Dolor de llengua* crec que és. I allí es descriu perfectament.

E: L'autor el saps, dius?

P: Enric Larreula. És un escriptor que ha tret sempre literatura infantil i juvenil. Eh, clar, nosaltros (-), a jo em fa patir la qüestió, cada dia. Tothom pateix cada dia, (*solapament*) tots de nosaltres.

E: Jo tinc el llibre *Llengua i emoció*, que és d'unes jornades que vau celebrar aquí, que em va agradar molt. Només amb el títol vaig dir: "Aquest me l'he de llegir."

P: Sí. D'unes jornades. Llavors és això. A jo em fa patir veure com les amigues de la meua filla s'escriuen whatsapps en castellà, o arriben moments que es parlen en castellà... Arriba a passar, ha arribat a passar que la meua, bueno meua, puc dir-ho d'una altra manera, per favor, la vicepresidenta de l'Institut d'Estudis i jo tenim fills que van al col·le junts.

E: Sí.

P: I s'han arribat a parlar en castellà molts anys.

E: I per vosaltres?

P: A nosaltres ens eixia el fum de les orelles. Perquè això és la representació del nostre fracàs més absolut. Al final hem aconseguit redreçar la situació. He he!

E: Ah, sí?

P: Però a base de...

E: Com s'aconsegueix redreçar la situació?

P: A base d'insistir, i insistir, i insistir molt. I has de batallar molt, has de ser molt militant per aguantar la pressió. I clar, molts pares (-)

E: Cansa?

P: Que si cansa?

E: Esgota.

P: Jo a vegades penso que hi ha temporades que perdo pes, contractures, no ho sé, disgustos, però molts. Jo porto molts anys a la junta de l'Institut d'Estudis. Moltíssims, probablement des del 1989-90. Sempre a la junta. I cansa moltíssim.

E: I no has pensat mai a llançar la tovallola?

P: Moltíssimes vegades. La radera vegada el mes passat.

E: Ah, sí?

P: Sí.

E: I això?

P: Donar-te per vençut, perquè hi ha vegades que no aguantes la pressió. Llavors tu vols fer una vida normal i no pots. I t'ho diré, te diré per què. Aquest curs jo volia fer, bueno, tenia molts projectes per desenvolupar a classe. Però no he pogut fer absolutament re, pràcticament res, no diré absolutament. Primer, comença lo curs i te cau un treball extern. Va caure la inauguració amb una antra persona del currículum. Vale, això me va portar, són extra de feina, vull dir, fora de la classe. Però no sol això; quan acabes el... quan vaig acabar el currículum, eh, van encomençar a treure els esborranys del que seria la nova ordenació i hi havia una sèrie de qüestions desfavorables, primer a secundària i luego a primària.

E: Això només cap a l'assignatura de català?

P: Cap a l'assignatura de català. I mos ha costat per a lluitar, i suor i sang redreçar tot això. I vinga, elaboració de queixes, trucades de telèfon, pressions... I és que portes una vida paral·lela. Jo sempre ho he dit: els polítics ho tenen tot. Tenen tot..., los que estan, los directors generals, estos que estan a Saragossa, viuen d'això i treballen d'això. Tu ho has de fer en el temps lliure. Ells venen en cotxe oficial, tenen secretària quan... o secretari, perdó, quan li fa una esmena, quan li diu "fes-me una esmena i redacta-me-la", i jo me l'he de fer. Quan el, quan acabo la jornada, acabo de fer el sopar, els nens amb el meu ordinador, amb el meu cotxe, amb el meu temps, que li trec a la família, i això desgasta! Però desgasta! Tenen assessors, ho tenen de tot. O sigui, lluitar amb un de l'administració no és fàcil. I després d'una ve una altra. I estàs sempre pendent de lo que està passant al teu voltant. I hi ha moments que dius: "Uf! Això no ho arregla ningú. Val la pena? Tinc ara 50 anys. No ho sé. Podria passar ja lo que em queda de vida una mica més tranquil."

E: Per sort, tu a casa trobes suport i..

P: Suport absolut, suport absolut.

E: Perquè saps que hi ha famílies en què és un tema tabú.

P: N'hi ha, a veure, tot té un procés. Jo quan vaig començar a festejar, per dir-ho d'alguna manera, amb la que és la meua dona, la meua dona va estudiar a Saragossa, no va viure tampoc l'ambient diguem de la universitat catalana. I també hi havia coses puntuals que s'han d'anar educant i has d'anar entenent. Però clar, és molt més fàcil amb una persona que té llicenciatura i tal que ho veu de seguida, no? I a més et diré una cosa: la meua dona era un cas estrany lingüísticament parlant. Perquè és d'una família absolutament catalanoparlant, l'ambient, la iaia que hi havia a casa...

E: És de Fraga, no?

P: És de Fraga, el pare, els seus germans..., excepte la mare, que parla castellà, que és castellanomanxega. Tothom un ambient. Igual que el meu. Ma mare també és d'allí. Però l'ambient de casa sempre ha set catalanoparlant. Però ella, no sé per què, o per qüestions d'influència de la mare, sempre li van parlar amb castellà. Llavors nosaltres ens vam conèixer en castellà. Vam parlar amb castellà, durant molts anys. Al final ens en vam adonar i vam intentar passar-nos, perquè hi ha moments en què... A mi em va dir una cosa que em va sobtar molt i és cert. "Es que yo si hubiese hablado el catalán con vosotros o el fragatino, me hubiese sentido más de Fraga en el fondo". I clar, és això, no? Vam intentar fer-ho però va ser impossible, va ser impossible. Va resultar un fracàs. No hi va haver manera que poguéssim parlar entre els dos en català, si portàvem ja anys parlant en castellà! Però què va passar? Que van nàixer els dos crios i ella se comunica en català en ells. Ha fet el camí de tornada. Lo que no va fer sa mare en ella, ho ha fet de tornada. I pels nens li és impossible parlar en sa mare en castellà. Sol ho fa en jo, sol ho fem nosaltres dos.

E: És a dir, vosaltres parleu en castellà i als nens (*solapament*), en català.

P: Sí, a vegades diem (-). L'Anna, quan va créixer l'Anna, la meua filla, ara té 15 anys, va dir: "Quan sigui adolescent algun dia us ho preguntaré: per què us parleu en castellà?". No va arribar als 15 anys. No sé si ho va fer als 5 o als 6 anys. Ja! He he!

E: T'he de dir, Pep, que aquesta situació es reproduïx a casa meua, eh!

P: També.

E: Els meus pares es parlen en castellà i als fills ens han educat en català.

P: Estes coses passen, que un germà, no, que no sé què, no sé per què.

E: Sí. És molt freqüent.

P: No, ja ho sé. Perquè veig que... en molts amics.

E: Què significava per vosaltres transmetre el català als vostres fills?

P: Ja t'ho he dit. Per mi tot, i per ella també. Per ella jo crec que era fer el camí de retorn.

E: Sentir-se (-)

P: Sentir-se més d'ací, jo penso, més... Lo que passa que una vegada va vindre Carme Riera. Va vindre un camí i va dir és que "a jo la llengua que em va triar –em va

dir Carme Riera– va ser ja el català”. Sembla que la llengua te tria. I jo vaig pensar: “Pues a mi me va triar (*riu*) el castellà, no? He! I no sé si és això, però jo crec que la voluntat dels pares fa moltíssim. Si tu no et vens i és... Lo que passa és que ara has de ser molt militant. I ara què passa? Pues els nens petits a Fraga ja van a la llar d’infants i allí es troben un ambient castellanoparlant. Arriben a casa (-)

E: No hi ha de mestres d’infantil... O parlen castellà?

P: Sí que n’hi ha. Però ens hem adonat ara que hem atacat a la primària i a la secundària (*solapament*) i a la infantil, no. I ahí ve.

E: Molt fort, i a la infantil no.

P: Escolta, són errors.

E: Sí, sí, sí.

P: I además de l’alçada d’un campanar!

E: Ha ha ha!

P: I ara no sabem, ja no sabem què fer en això. I ara ens adonem que evidentment els pares ja han delegat els petits, els més petits, per lo que siga, a la llar d’infants. Què passa? Te venen en castellà i els pares no poden vèncer esta resistència. Este és el problema. Si tinguessis inconvenient (-). És que abans, a veure, abans no n’hi havia, no anàvem a la llar d’infants. (*solapament*) E: Clar.

P: Es criaven a casa i estaven els iaïos.

E: Llavors transmetien la llengua. Clar.

P: I els iaïos no en sabien un altre, una altra llengua. És una paradoxa. Però lo que ha mantingut precisament el català aquí (-)

E: És la transmissió de fills a pares, de pares a fills?

P: No, és (-). A veure, per dir-ho d’una manera: la ignorància.

E: Sí?

P: Vull dir, no en sabien d’altre. Com no havien anat a l’escola, el castellà no els havia atacat. Teníem als nostres iaïos.

E: Doncs és curiós (-).

P: No en sabien! Allavontes què havien de fer?

E: Doncs és molt curiós. Sí, sí.

P: Quan arriba l’escola és precisament quan se castellanitzen. Suposo que l’escola i després els mitjans de comunicació i...

E: Doncs és curiós perquè has començat dient-nos que la ignorància, i les altres entrevistes també han comentat que la ignorància és un dels, dels, dels problemes justament amb la batalla de la llengua. És a dir, que té el doble rol (*solapament*) o ha tingut el doble rol, no? Per una banda, ha ajudat el català i ara, per contra (-).

P: Sí. Sí, sí, sí. I jo dic, clar. Però l’ha mantingut. Però en el moment que a l’escola nos han escolaritzat a tots en castellà, malament.

E: Clar.

P: En la mesura que han portat els més petits a l'aula i los han escolaritzats i no s'han criat en la llar, clar. De totes maneres, les satisfaccions de veritat te venen de la família.

E: Tu creus que en el cas dels vostres fills aquesta conscienciació lingüística es transmetrà?

P: Totalment. Jo penso que totalment.

E: Heu aconseguit l'objectiu?

P: A vegades en certa manera m'espanta una mica perquè (-)

E: Són més militants que tu? He he!

P: Perquè són molt militants.

E: Sí?

P: I jo dic casi que haurien de fer també la seva vida! Allò de (-)

E: Ha ha ha ha ha!

P: Que els preocupa, a un d'ells els podria preocupar l'ecologia, que també està força bé.

E: Què passa? Que estan tots per la qüestió lingüística?

P: A veure, no, són detalls. No és que estiguin per la qüestió. Però el més menut, que és el Xavi, en 11 anys, l'altre dia em va comentar: "Vaig estar a punt d'aixecar-me de la classe i discutir-li a la professora una cosa que va dir." N'hi ha una, una de les mestres, que va ser alcaldessa en un poble de per aquí del Partit Popular, va fer un comentari a classe que va dir que el català no servia per a res. Aleshores m'ho contava el Xavi. Diu: "Mira, vaig estar a punt d'aixecar-me i anar-me'n i dir-li quatre coses i no sé què, de classe." Com un crio d'onze anys que te digui això!

E: Clar.

P: De certa manera, per mi va ser una satisfacció, de pensar, bueno...

E: Està servint, tot el que estem fent.

P: Ha ha ha! I ja ho ha vist i no és que han rebut una pressió. No els hem pressionat, però ells han vist el que fa son pare, el que fa sa mare.

E: Jo, em sembla que en el teu cas és molt evident el que implica el català, però t'importaria dir-nos a què l'associes, a quins valors l'associes? Què significa per tu parlar català?

P: Sí. Uf! A veure, sobretot en una qüestió de llibertat, completament. A mi quan(-), a veure, jo no vull que se m'humiliï. Vull dir, és una qüestió de drets, és una qüestió de jo tenir la llibertat. És un dret tan bàsic que no me'l pot furta ningú. És això. Jo, quan me vegui ja en una discriminació, crec, a lo millor és una exageració lo que te vaig a dir, perquè a lo millor tu no t'has creat en este ambient, però me veig com a si fossa un negre de Nova Orleans i me diguessin: "Tu no pots pujar en aquest autobús." I és així. Me sembla humiliant lo que m'estan fent. É com a... I lo que fan els meus... eehh.. els meus veïns, la gent de Fraga, quan "Eh, tse, no, parla en castellà, que hi ha gent de

fora i no sé què. I dic “No te n’adones que t’estàs aixecant...”. Com a li van dir a Rosa Parks, aquella senyora que va iniciar també tot, bueno va iniciar, va ser una de les actes de la, diguem de la... lluita pels drets civils negres, que va pujar a un autobús, que anava cansada, no hi havia lloc per seure i es va seure a un... a un seient que era destinat als blancs.

E: Sí. Aha!

P: Els seients dels negres estaven tots ocupats. Allavonses, los mateixos negres li estaven dient: “Tu, aixeca’t, que aquest no és el rader...!”

E: Ha!

P: Això é lo que m’estan fent, la gent de Fraga. De moltes vegades. A jo me sembla humiliant. I ja està bé que ens humiliïn d’aquesta manera.

E: Per tant, per tu la llengua ho és pràcticament tot.

P: No, pràcticament tot no. Hi ha moltes coses (*riu*) a la meua vida.

E: Doncs diga’m quines són aquestes coses.

P: Però és una qüestió no resolta, vull dir...

E: No, no. Ja ho sé, Pep.

P: ...una qüestió no resolta i delicada.

E: El que volia pregun (-), el que volia dir, que potser no m’he expressat bé és...

P: Sí.

E: Per tu la llengua què és?

P: Pues ara és molt important, vull dir dins de la meua vida, els valors.

E: Si tu haguessis de fer un llistat de paraules... Saps aquelles enquestes que jo he passat?

P: Sí.

E: En què, amb quines coses les associes?

P: Pues ara a lluita. Les associo a dignitat, les associo a llibertat, eh, no sé. A una cosa molt íntima, val? Les associo també a l’amistat, als amics, a la meua família...

E: Per això quan he dit el “tot” volia dir aquestes coses, que són moltes.

P: Sí. En això. A la meua vida, no ho sé, en definitiva a la meua vida. Jo sóc això. I me sembla molt bé que tu siguis d’una altra manera.

E: Però...

P: I... ara també, quan veig les coses negres, ho associo també a que se m’humiliï, a humiliació, a tindre disgustos, a tindre-ho més difícil que els altres.

E: Hauries preferit néixer en un altre territori...

P: A vegades ho penso.

E: ...que no fos de la Franja?

P: A vegades.... No, no necessàriament. Però a vegades penso: “Que feliços viviu alguns, eh!, que no heu d’estar sempre amb la pistola preparada”. Ho entens?

E: Sí, sí. Tot i que t’he de dir (-)

P: Viviu molt feliços. És molt fàcil ser monolingüe! Facilíssim!

E: Bueno, jo monolingüe no soc.

P: Monolingüe vull dir tindre tan clara aquesta identitat.

E: Sí.

P: Però jo això ho dic a tot, eh!

E: Sí, sí, sí.

P: A vegades, jo tinc algun amic que és molt catòlic. Ostras! Que fàcil ho tens! Podem fer un paral·lelisme. Ho tens molt fàcil, eh, pensar que te mores i te’n vas al cel! Hi! O fa: Tens molt resolta la qüestió mental! No?

E: I la qüestió, la qüestió... la qüestió política com la vius aquí a la Franja? La vius, la viuen...? Com ha afectat tot el tema del Procés amb el tema de la llengua?

P: Jo tenia molta por, en la qüestió aquesta.

E: Tenies, ja no la tens?

P: No, perquè no ha afectat tan negativament com pensava. Perquè al començament afectava negativament, pensava que afectaria de manera dolenta. Hi ha molta gent, te dic, dins de l’Institut d’Estudis, de la junta, que al contrari, que pensen “això serà positiu, perquè vueran...”. A vere, això queda molt lluny, vull dir, “és que si hi ha un estat al costat, i no sé què, que funciona millor i no sé què, pues a lo millor la gent de la Franja ho veu... i....”

E: Per tant, aquesta gent, aquests que opinen això, es veuen dintre d’aquest...

P: Sí. Més de la línia de tal. Jo això ho veig tan... A vere, pa una persona que viu a la Franja està molt lluny de tot això, no? No és la batalla nostra aquesta ara.

E: No és la vostra batalla aquesta?

P: Però si estem encara lluitant pel tema de la llengua!

E: Clar. Teniu altres prioritats, no?

P: Hi ha alguna persona que en sèrio penses que, los que són unionistes diguem independentistes, en sèrio penses que Fraga, que esta lluita ara, se pot fer ara, no? De reclamar que tu passes a formar part de Catalunya? (*curta*). És que això estàs, estàs anant jo què sé igual al segle, dins de dos segles, si vols. Però és que ara... Què no ho veus? Ja ens costa això!

E: Però tu creus (-) Però tu, abans que em parlaves que hi havia com un sector, com a València els blaveros, no?

P: Sí.

E: Creus que això ha agreujat (-)

P: No. És curiós.

E: No? (*solapament*) Es manté igual.

P: És curiós. Jo tenia una por impressionant. A lo millor entre los dirigents d'aquestos, sí. Han fotut una mica més de canya, però no gaire més.

E: Ha sigut com un (-) No gaire més.

P: Jo pensava que hi hauria una reacció molt en contra. Me va sorprendre el que et va dir el... (*solapament*) lo xaval aquell l'altre dia.

E: Qui? Te va sorprendre?

P: "TV3, no sé què, no sé quantos..." i esta reacció.

E: Sí. Sí, sí, t'ho vaig comentar perquè jo tampoc no l'esperava i...

P: Però jo no l'he vist. Inclús, a camins, en molt sentit de l'humor, fer la cosa, no?

E: Em va sorprendre perquè no esperava en cap cas (-)

P: De dir, o sigui, en sentit de l'humor. De dir gent (-)

E: Sí. Ho podem explicar perquè quedi enregistrat.

P: Una vegada, sí. Mira, te dono un detall. Natros, una vegada a l'any fem el dia de la bicicleta i anem a la població veïna, que és Massalcoreig, que és Catalunya, ja ho saps, no?

E: Aha. Sí. Sí, sí, clar.

P: A vere, Catalunya, i són els nostres parents, també.

E: Sí. Estan aquí a la vora.

P: Perquè qui no té un parent a Massalcoreig? O un amic i tal. He he!

E: O a Seròs, he vist que hi ha moltes unions, jo que he esta fent entrevistes a Seròs...

P: Bua. També, a vere. Llavors, no sé per què, se va parar. Hi havia mil bicicletes. Se va parar allí al mig de la carretera. I un va soltar: "Igual estan mirant els passaports ja!" I buaaaa, tothom va riure. Però, ho va ser des del punt de vista de l'humor, en ves d'una cosa hostil, no?

E: Clar. Ja.

P: I pràcticament tot lo que he sentit ha set... qüestió, des d'un punt de vista així, no? I tal, com a fer una gràcia i no sé què.

E: Aha. Pensaves que seria molt més.

P: Jo penso que els Amics de Fraga ho haguessin aprofitat més tot això. No si haguessa set jo d'Amics de Fraga i mala persona ho haguessa fet. (*riures*) Però ho haguessen potenciat molt més. I jo crec que no han set capaços, primer, perquè no són tants com a los que mos pensàvem i primer estan molt tocats.

E: No són tants però m'han dit abans d'uns 500, no, de socis?

P: Eeehh! Una cosa és que siguin socis.

E: Sí.

P: Però el que milita és un o dos.

E: Ah! (*solapament*) Vale, no sé, no sé.

P: A veure, no ens confonem. Lo de pagar la quota per compromís, "Eh, les coses (-)".

E: Un o dos?

P: Sí. El president és el que (-). A veure, president Amics de Fraga sol n'ha tingut un (*solapament*) i no sé si té vint anys.

E: Sí, però que m'han comentat que és algú té família a Lleida o ha estudiat a Lleida o (-)

P: Sí, però això no té res a veure.

E: No? Ah!

P: Pare català

E: Pare català.

P: Però no té res a veure, eh! Estes coses mentals...

E: No? Vale.

P: I clar, militant, un. Sol ha tingut un president i sol en tindrà un, a veure. I militants nostres també molt pocs. Una cosa és socis, però militants de debò que estiguin en trinxera no n'hi ha gaires. Estos tampoc tenen gran capacitat operativa, diguem, no?

E: Ja.

P: I també la gent lis veu el llautó, eh? I si s'han inscrit en això d'Amics de Fraga és perquè, per qüestions populatxeres, de dir "són coses de Fraga". Pues, venga, a la gent més gran li agrada. Però jo te, jo et repto, d'estos 500, la majoria d'estos 500, m'agradaria saber qui té un títol universitari.

E: Ha ha ha!

P: Així t'ho dic, clarament! És cru. A lo millor te sembla que és una discriminació, però és així. És cert.

E: Sí, sí. Jo també...

P: Los nostres socis són lo 80 %. Val? O sigui, pa que vegues la... com és.

E: Sí, sí.

P: I després, majors de 60 anys.

E: A... Amics de Fraga? D'edat? Factor a tenir en compte. L'edat i els estudis.

P: Clar. La mitja és 60 o 70 anys. Claro, les jotetes estes que fan i quatre coses. I ara te donaré un llibre on hi hagi una figa i tot això... pues, vale. Però nosaltres publiquem història, llibres de llengua, de ciència.... A veure, hi ha una clara diferència aquí.

E: D'acord. Mira, i ja per anar acabant: tema diversitat intralingüística. Com tu saps, no es parla igual a Fraga que a Lleida que a Barcelona que a Girona.

P: Evidentment.

E: Com valors aquesta diversitat dintre d'una mateixa llengua?

P: Ah, jo penso que és positiu, sempre.

E: Per què és positiu?

P: Home, jo penso que enriqueix el llenguatge. A veure, les cartes... I també, jo crec que s'apropia... A veure, si tu entres amb localismes... sempre amb una ortografia correcta, eh!

E: Aha.

P: Jo crec que la gent s'implica més sentimentalment en això. Ho veu més proper. Però ha d'arribar a entendre tota aquesta qüestió dels nivells, que estem, no? Jo crec que per entrar a estimar la llengua està molt bé també, o sigui potenciar localismes i demés...

E: I creus que les autoritats o les institucions fan prou per conservar aquesta varietat, aquesta diversitat?

P: Nooo. No. Tampoc.

E: O es tendeix a un model i... unificat tot?

P: Les, les, les institucions, no. Si poden evitar un tema a la Franja l'eviten. Si és per la pressió nostra ho fan i ja està. Però, però eviten el tema.

E: Però... i pel que fa al conjunt, al conjunt de la parla catalana, de territoris de parla catalana?

P: Ah, que si es fa prou?

E: No només a la Franja. A la Franja també, però tu creus que el model que arriba de català (-)?

P: Es podria fer més. Es podria fer més. Jo crec que es podria fer més, sí. A lo millor es fa o ha sigut massa... La gent té consciència que el model únic és l'estàndard i que parlar bé és així, i no d'una altra manera.

E: Es podria fer més. A vosaltres us arriben prejudicis lingüístics del tipus, eh, a Lleida parlen millor que a Fraga....

P: Sí, moltíssims.

E: Però clar, a Lleida pensem que parlen, pensen, bueno pensem, (-)

P: O sigui, els de Barcelona, no? No, no, si ja...

E: Exacte. I els de Barcelona que parlen millor a Girona, no? I és com, que sempre hi ha jerarquies!

P: És, això és com mantindre... A veure, jo, és una de les coses que amb els meus alumnes treballa moltíssim.

E: Ah sí?

P: Però molt.

E: I què els dius?

P: Oh, què els dic! Molt fàcil. Al vostre armari teniu molts parells de sabates, eh que sí? I diu: "Sí." "I què passaria si anéssiu en xanquetes a una boda? No seria adequat, no? Partim d'esta idea. No. Però si agafem les xanquetes per anar a la piscina què?". "Sí." I jo lis dic: "Tot és bo. L'estàndard està per a unes coses; els localismes per a unes altres. Una persona és prou curta quan sap les sabates que s'ha de posar."

E: Aha.

P: Eh! Si no... A veure, si no té (-). Si tu te presentes en unes sabates de taló i te'n vas a la piscina, te se mirará tothom. O siga, vosatros heu d'utilitzar aquell nivell de la llengua d'acord amb la situació comunicativa.

E: Aha.

P: Per això els dic, els localismes (-). Perquè moltes vegades me diuen: "És que això està mal dit, dir *segallosa*!" I jo dic: "Que noooo, que no està mal dit! Si nosaltres a la boira li diem *segallosa*, tu a Fraga digues *segallosa*, evidentment". Si fas un article a *La Voz [del Bajo Cinca]*, escriu bé, però digues *segallosa*. Però bé, has de saber que si vas a Barcelona has de canviar de sabates. I has de saber que allí a Barcelona no t'entendran i has d'agafar les sabates que corresponen, és a dir, dir *boira*.

E. Tot i que (-).

P: No?

E: Sí, tot i que això del (-). Em sembla molt bona la metàfora, però clar, ha ha ha, avui dia mira com pugen els de la CUP al Parlament! No sé si serviria ja la metàfora de (-). Ha ha! Saps què vull dir?

P: No. Sí, digues.

E: No m'has entès ara. Doncs que tot això del calçat i tot això segons la situació comunicativa està molt bé. Però tenint en compte com pugen al Parlament ara determinats personatges de la vida política, doncs no sé si ens serviria com a model! Ha ha ha!

P: Ah! Sí, no, ja..., però... si no ho faig aixina ho faig en un altra cosa.

E: No, no, no. Que sí. Ja t'he entès l'exemple.

P: Sempre me'n recordo, hi havia un regidor que era del Partit Popular, i sempre lis conto la mateixa anècdota. El dia de la Festa Major l'alcalde de Fraga convocava, hi era el regidor de festes, i convocava els alcaldes de la comarca per fer un dinar. I clar, la gent aquí per la festa es vesteix amb l'uniforme de la penya, de blanc. Se van presentar totes les autoritats, per dir-ho d'alguna manera, tots els alcaldes, amb el traje i corbata, excepte aquest, que va anar (*solapament*) amb el traje de la penya.

E: Aquí es on anava.

P: I jo li vaig dir, li vaig dir (-). Es va sentir incòmode.

E: Es va sentir incòmode?

P: Home, a veure, Annabel, fotia una cara que la gent es pixava de riure! Tots anaven bé i ell d'aquella manera. Vull dir, és inadequat. És una qüestió de decoro, no? És inadequat. En aquell moment és inadequat. Llavors (-). Com és molt inadequat anar amb traje i corbata al recinte de les penyes a fotre's cubates i a fotre's llonganissa i a

fer una... ha ha! alguna cosa a la brasa. O siga, per això jo els dic: tot és important. Los localismes també, además (-), però en lo moment, en aquell moment. Tu ja sé que me dius los de la CUP però també...

E: Ha ha ha! Era per posar-te un exemple!

P: Ells venen aquesta moto. Però també provoquen, però també... Han d'anar, van de trencadors! S'ha de veure que ells trenquen en lo d'això. Això és teatre, això és una escenificació, no deixa de ser, eh!

E: És. Era un exemple. Tot i això, Pep, tu creus que el model estàndard que tenim representa prou totes les varietats lingüístiques de tot el territori catalanoparlant?

P: Pues podria...

E: Aquesta pregunta no la tinc, però jo te la vull fer.

P: Sí, jo te (-). Eeehhhh... En certa manera, no. Jo crec que hauria de...

E: Es pot fer més?

P: Se podria fer una mica més.

E: S'ha de treballar en aquesta línia?

P: Sí, per què no?

E: Qui ha de treballar?

P: Pos... ha ha ha! A veure, com me sinta XXXXX...

E: Ha ha ha ha ha! (*riures*)

P: L'Institut d'Estudis Catalans, sí, evidentment. Ha de treballar la Generalitat, ha de treballar els mitjans de comunicació i ha de treballar TV3. S'han d'escoltar els diferents accents.

E: Inclòs el de Fraga.

P: Inclòs el de (-). Però que ja s'escolta.

E: Però a TV3 també s'escolta?

P: Sí, home. Quan estava...

E: No ho sé, no ho sé, pregunto.

P: ... el Santi Villas, per exemple, o la Thais.

E: Ah, d'acord, d'acord.

P: Que a veure pel nombre de gent que som no està mal. Som 40.000! He he! A veure...

E: No, és que aquesta queixa també la tenim des de Lleida, que volem més representació. Per això t'estic (-)

P: Ja ho sé. Però vau tindre a la Mari Pau Huguet, (*solapament*) però no, ella tampoc fae...

E: Bueno, no. A la Mari Pau Huguet deixa-la a part. A la Mari Pau Huguet deixa-la estar....

P: Bueno, la deixem a part. Sí, però era una altra època, a veure, eren altres temps.

E: Ho sé, ho sé.

P: Però s'ha de... Jo crec que sí que han d'aparèixer.

E: Al cap i a la fi, aquest estudi és per això també, és a dir, la importància que puguin tenir la varietat i les varietats (-)

P: Home, jo crec que ens connecta això.

E: ... i la sensibilitat que tenim per la nostra varietat.

P: A veure, jo és com dir s'ha d'incorporar a Televisió Espanyola, jo què sé, un accent canari, i per què no, i un accent gallec. I ja vale de fer-nos conya. No a veure, fer-nos conya, no.

E: Els estereotips, no?

P: Sí.

E: Sí, sí. No, si és el que treballo.

P: Recorda't del que va passar amb *Lo Cartanyà*, no? Sí, però al que parlava molt de Barcelona el van posar molt amanerat i molt d'això, a què sí?, jo els deia. Se'n foten d'aquell, ha ha!, però mira el de Barcelona. El van posar molt *pijo*, eh! Feia molt riure, eh!

E: Molt bleda, es diu. Parlar bleda! Ha ha!

P: No, bleda. A veure, sí. Molt bleda, molt...

E: Sí. Sí, sí. Ja t'entenc.

P: A veure, també se'n foten d'ell. Jo crec que ho van fer pa compensar una mica, no sigui cosa.

E: Bueno, els estereotips encara existeixen.

P: Però, però han de quedar aquí, han de quedar aquí, no? Hi ha gent que li senta molt malament. Han de quedar solament per l'humor i (*solapament*) punt.

E: I poca cosa més. Fora.

P: I no... a veure, no ens hem d'acomplexar ni vosatros (-) ni els de Lleida... Que jo també, a veure, jo em trobo part de Lleida, jo soc. No ens hem d'acomplexar, jo crec, a Barcelona. Per què? No? Jo penso... Bueno, l'oralitat per què no? Per què no s'ha de visualitzar més? Ens humilia més, tot això.

E: Sí. No sé si et vaig comentar l'última vegada que ens vam veure, en el meu Treball de Final de Màster, que tractava una mica la qüestió de l'autoestima a la gent de Lleida, i vaig fer unes enquestes i la gent que tenia procedència de pares de la Franja, de Fraga sobretot...

P: Sí.

E: ... estaven més a favor que els de Lleida que hi hagués el nord-occidental en els mitjans de comunicació.

P: Clar que sí. Per què no?

E: Perquè se senten, el que dius tu, com a molt de Lleida. I com (-) és com que els de la Franja s'emmirallen en Lleida, però a Lleida ens emmirallem amb Barcelona, i és aquesta...

P: Però això ja ho diu, el XXXXX també.

E: Sí, sí. Ja ho sé. Però a mi em va sorprendre això.

P: Sí, diu, "però que (-)", a camins diu "però que cony *bústia*, digues *bussó!*" me fot! Ha ha ha!

E: Sí. Ahir també...

P: T'ho diu: *bussó*. Vale, vale.

E: ... me deia "lo Nadal".

P: Allavontes, a nivell acadèmic va dir: "Ja no podré dir mai més *bueno!*"

E: Qui ho va dir això?

P: XXXXX.

E: Ah sí?

P: Estes coses que té, no?

E: Ha ha ha ha ha!!! (*solapament*) Sortirà aquí a l'entrevista, el XXXXX!

P: "Ja no podré dir mai més *bueno*, va dir i no sé què més, en públic, no?"

P: Que l'escoltarà? (*solapament*) Jo recordo haver-li sentit dir, això...

E: L'he de transcriure! Ha ha ha ha!!

P: A jo em sona que ho va dir. Ha ha ha! Ara em vindrà aquí amb un totxo... Ha ha ha! (*riures*)

E: Ah, no passa res. A mi ahir també m'escrivia amb el *lo*. Jo ja l'he perdut, no l'he usat mai el *lo* masculí (*solapament*). L'he perdut.

P: Jo també. Però de vegades lo poso. Quan he de parlar en públic, com a president de l'Institut d'Estudis, ho faig. Perquè una de les coses que se'ns acusa molt (*solapament*), i la dona m'ho diu, me punxa (-)

E: És d'haver perdut...

P: Me diu: "És que la gent te veu massa estàndard, quan parles per la ràdio i per tot això."

E: Ah, veus!

P: I diu: "A Fraga tinim una mica més tot això." Hem de pescar! I un error que també... Un dels errors, en la batalla aquesta, és que som tontos, eh! Tenim estudis però som tontos però de... però...

E: Ha ha ha!

P: No veiem les coses. Una de les coses (-). Perquè la primera batalla va ser el tema del nom. Claro, tant català, tant català, tant català, que vam dir que s'apoderessin del terme *fragatí* els Amics de Fraga.

E: Clar.

P: Allavonses, quan tu tens una marca i ells tenen l'altra, i és aquesta (*solapament*) i és una qüestió sentimental, què passa allavonses?

E: És que el nom moltes vegades...

P: Tens les de perdre.

E: Això és molt interessant, això que dius.

P: I allavonses nos vam, bueno jo cuando menos, me'n vaig adonar massa tard d'això. I ara, lo que els dic als companys, dieu també fragatí. Però dieu-ho, dieu-ho, perquè no s'apoderen d'això, dieu: "lo fragatí" i dieu sempre "o el català parlat a Fraga", "fragatí o català parlat a Fraga, o la manera que tenim nosaltres de parlar el català...". "Dieu això i lis arrebatem aquesta arma, aquesta marca, que no haurien de tindre ells." I també el tema del folklore també nos hem de treure una miqueta més, tema de qüestió de les faldetes i tal. Perquè no es poden apoderar de tot. En la manera que s'apoderen fan el que volen aquí.

E: Clar.

P: I aquesta nos l'ham deixat perdre. No podem estar solament, exclusivament en lo acadèmic. Això toca, és com aquells del circ que van movent los plats, vas molt de cul movent tots los plats, los has de moure tots perquè no te'n caigui ni un. Està claríssim. No podem, tampoc, que ens arrebatem la qüestió més popular. La científica, no poden. Però és molt còmode per nosaltres anar fent... estudis, sí. D'història, d'ecologia, de ciència, de biologia... Allí no poden ells. Sempre guanyem allí. Per què? Perquè no tenen res! Però què tenen? Tenen això, esta marca que s'han apoderat. Allavonses nosaltres hem d'entrar també aquí. Entrem, a poc a poc, però anem entrant. Fa uns quants anys, el dia de la Faldeta, quan posaven la relació d'estampes, hi havia moltes faltes. Ara pràcticament no n'hi ha. Perquè anem dient "sí, sí, està molt bé això de la faldeta, ara bé, escolta, això s'ha d'escriure bé. L'ortografia és l'ortografia".

E: Una mica de credibilitat, no?

P: I ja! Ha ha ha! Ja està. Però claro, sempre has de lluitar, però has d'educar. I a camins no fan consciència. L'Ajuntament de Fraga, és el mateix. No conscients, però sí. Però has vist la retolació, no? Castellà, gran; català és petit. El missatge que estàs donant és això. Perquè és qüestió de prestigi.

E: Ja!

P: Simplement. La gent guarda, guardarà la llengua quan estigui prestigiada, és a dir, quan l'alcalde ens parli sempre, quan els mitjans de comunicació la tinguin present, quan a l'escola entri de veritat... eh? Si la veu, si guanyem esta batalla del prestigi, tenim molt de guanyat, perquè és que si no, no (-). I quan la gent la valori, vegui que és una qüestió patrimonial. Quan tu valores una cosa, la fas patrimonial, li dones un valor. I quan li dones un valor el vols, ho vols. I no t'ho deixis perdre. Això que va

passar en lo tema de les faldetes, estes coses, la roba, les llançaven. Les cases velles, casa meua, de la meua besàvia, les van tirar.

E: Ah!

P: Els mocadors, vam obrir, i els vam tirar. Què va passar? Va hi haure una època que Mary precisament i algunes li van encomençar a donar un valor i ara hi ha com un mercat, te venies per mil euros, te venc no sé què...

E. Guaita!

P: I ara tothom ho vol. Per què? Perquè veu que és una cosa patrimonial. I com és patrimonial la vol tenir i l'estima. Però clar, jo sempre lo dic: és la part nostra que està morta. I... sempre els dic jo, als meus alumnes, bueno, als meus alumnes i a la gent: "Fragatins busquem el ruc i anem a cavall." És a dir, no veiem. Fragatí, vol dir, busca la seua identitat, la seua cosa, i va a mirar lo que està mort, que és les faldetes, mocadors i tot això. I la teua identitat la tens, vas a cavall, vull dir, és la llengua, és l'únic que tens viu.

E: Clar.

P: I ho estàs deixant. És això. Estàs buscant una identitat i no te n'adones (*solapament*) que la tens allí.

E: Que la tens.

P: La tens, lo que te definix com a fragatí. Això é lo que deia la meua dona: "m'aguessa sentit més de Fraga, si havessa parlat".

E: Molt bé, Pep. Moltes gràcies.

P: No sé si t'haurà (-). Suposo que t'haurà servit.

E: Siiiií.

Corpus B

Franja: Nord **Població:** Lleida

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistada: B-OG01

Edat: 38 anys **Sexe:** Dona **Què Parla:** Català

Estudis: ESO **On has viscut de petit:** Lleida (La Mariola)

Lloc entrevista: Alpicat **Duració entrevista:** 39:52 minuts

Observacions: *L'entrevistada B-OG01 és cosina meua. La seua mare és catalana (de Lleida) i el seu pare aragonès (d'Oscà). El seu pare no parla MAI en català i, de fet, probablement l'única persona que se li adreça en català soc jo. L'entrevistada B-OG01 ha deixat de treballar per posar-se a estudiar un altre cop i ara que va a classes per a adults s'adona de com n'és d'important la formació i en particular la llengua i la cultura catalanes. Em confessa que vol fer l'entrevista molt bé, perquè soc la seua cosina – diu– i perquè soc professora de català (sovint la gent em diu que parlar amb mi o escriure'm els genera certa pressió), però jo l'encoratjo a relaxar-se i a respondre amb naturalitat i des del cor. Li deixo espai per expressar-se perquè sé que busca les paraules adequades en tot moment. És una persona molt apassionada i el tema del nostre projecte li entusiasma. Em sorprèn moltíssim el que diu de la seua escolarització: tota en castellà! Ens portem un any i jo la vaig rebre tota en català. Les dos a la mateixa ciutat! Potser la diferència rau en els barris: la Mariola és un barri d'immigració andalusa i extremeña dels anys 60 i 70; La Bordeta –barri on va néixer Joan Oró– no. També em sobta que creu reconèixer diverses variants dialectals (diu que distingiria un gironí d'un barceloní, perquè els de Barcelona fan la “u”). Té un accent nord-occidental lleidatà força marcat i se'n sent orgullosa.*

E: Bé, bon dia. Ens trobem aquí amb la senyoreta Olga. Bon dia, Olga.

P: Bon dia.

E: I procedirem a fer-li una entrevista que, com ja li hem explicat prèviament, té a veure amb la vinculació que té ella amb la seua llengua. Eh, quina seria la llengua que utilitzes més habitualment?

E: La catalana.

P. La llengua catalana, molt bé. I en quins entorns? En quines circumstàncies...?

E: Principalment a casa meua, bueno la meua mare és catalana. Llavors tant amb ma mare com amb ma germana, pues la llengua que hem utilitzat sempre és la catalana. I després, ja que el meu pare és castellà, llavors a casa meua parlem les dos llengües, intercalades.

P: Mm.

E: Quan parlo amb la meva mare, les meves preguntes i les meves respostes són amb català, però si estic amb el meu pare intercalem amb el castellà. Vull dir, interactuem les dos llengües, però principalment és la catalana.

P: I ells? Entre ells dos?

E: Ells parlen en castellà.

P: Ells, entre ells dos...

E: Ells dos parlen castellà.

P: Molt bé.

E: I la meva germana amb la meva mare i jo fem un trio català.

P: Català. Molt bé. Fora del nucli familiar, la resta de la família quina seria la llengua predominant?

E: Eh, conec a molta gent. Llavors és una mica (-)

P: Em refereixo (-)

E: Però principalment (-)

P: Dintre de la família també, eh? O sigui no només la família, pare i mare, sinó també tiets, cosins, avis...

E: Català.

P: Majoritàriament cata (-).

E: Majoritàriament català. Sí.

P: Estem parlant sempre de gent de Lleida o...?

E: Sí. Sí, sí. Viuen a Lleida. Sí.

P: Lleida ciutat?

E: Sí, exacte.

P: D'acord. Eeehhh, més, més gent del seu, del teu entorn.

E: Les meves amistats, tinc amistats que viuen, que són de pobles de Lleida, llavors també parlem amb català. I després també tinc amistats que han vingut de fora, que són immigrants, però també estan molt adaptats, i llavors també intentem parlar el català. I a vegades a mi se m'escapa el castellà i em diuen "Ei, no! Parla'm amb català!" I això també està molt bé.

E: Aha.

P: Sí.

E: I ho aconseguixes, de parlar-los en català o...?

P: M'insisteixen molt. Moltes vegades se me'n va el castellà, però realment com m'ho demanen ho torno a provar i els hi parlo amb català. I sí, sí. Ademés, té molt mèrit, no? Que vulguin parlar el català i que s'interessin per la llengua. I de fet el parlen molt bé.

E: Ah, sí?

P: Sí. Sí, sí.

E: Molt bé. I abans m'explicaves que estaves estudiant, no?

P: Sí.

E: I que una de les situacions que t'ha cridat l'atenció és... Explica explica.

P: Joestic fent l'accés a la universitat a una escola d'adults de més de 25 anys. I llavors, a mi lo que em crida molt l'atenció, clar, feia molts anys que no estudiava. I a la meva època estudiantil la gràcia era que tot era, que totes les llengües, totes les assignatures, perdona, eren amb castellà i l'única que era amb català era la llengua catalana.

P: Perquè... a quina escola vas estudiar?

E: Al Magí Morera. Sobre l'època- sobre els anys 80.

P: A on és el Magí Morera?

E. Al barri.

P: Al barri de la Mariola?

E. Sí.

P: I les assignatures eren gairebé (*solapament*) totes en castellà?

E. Gairebé no. Eren totes en castellà.

P: Que curiós!

E. Totes. Ciències de la natura (-) Socials...

P: Ah, els llibres de text també eren en castellà?

E: Tot, tot.

P: Llavors, ara me trobo... Fa uns cinc anys vaig fer la ESO també d'adults. I clar, ja vaig trobar que era diferent. És a dir, totes les assignatures eren amb català menys la llengua castellana que la fèiem lògicament amb castellà.

E: D'anglès no en fèieu?

P: Sí. Ara ho anava a dir. L'anglès també. Però era molt bàsic perquè jo no n'havia fet mai. Era superbàsic. I llavors clar. Ara me trobo després de cinc anys que em passa lo mateix. És a dir, jo ara m'he de preparar per a uns exàmens que puc triar la llengua, la puc fer amb català o la puc fer amb castellà, però bàsicament totes les assignatures tant ciències... perdó, història i geografia la fem amb català i la professora ens ho explica... i el llibre és amb català, és de la Vicenç Vives, vull dir... I llavors clar, la única assignatura que se suposa que farem amb castellà és comentari de text, que la pots fer o amb català o amb castellà, i llengua castellana. Clar, la professora, no tenim una hora que fem només llengua castellana, tot ho fa amb català, va donant les regles amb català i quan se'n recorda diu: "Bueno, mira, amb castellà és el contrari". I ja està! No tenim casi dossier amb castellà. I clar ho trobo (-) que és una mica, és una opció, diguem. Però clar a la vegada, jo per mi no és ordenat i és una mica... A mi em traspalsava.

E. Sí, no?

P: Sincerament. I clar a la vegada penso, ostras, abans passava lo contrari.

E: Aha. Però tu penses que és una qüestió personal de la professora que tens o creus que el sistema funciona així?

P: Personalment penso que... és que he parlat amb altres alumnes que han tingut altres professores al mateix centre, perquè clar fan torn matí, fan torn tarda, nit, per la gent que treballa, llavors no totes les professores ho fan així. Per lo tant, crec que és una qüestió que ella, a l'hora d'organitzar-se. Val? Bueno, és el (-)

E: I per què no li fas aquest suggeriment?

P: És la nostra tutora. I llavors crec que un dia quedaré amb ella...

E. Tu comenta-l'hi.

P: Sí, sí perquè ara ja hi ha més confiança i tal i... és... a veure que està bé perquè... realment inclús els exàmens els faré tots amb català, encara que em costa més l'escriptura, perquè clar joestic acostumada a les regles més aviat amb castellà, però m'agrada molt el català.

E. Ja. Perquè tu si haguessis de definir quin domini tens del català i del castellà, quina llengua creus que predomina en tu? O quina domines més de les dues?

P: Els meus pensaments són amb català. I realment a mi el català m'agrada molt. El trobo (-) El caste (-) A veure són llengües romàniques les dos i realment si mires la base és molt semblant.

E: Clar, venen del llatí.

P: Clar. Evidentment. Ve del llatí. Però és que el català jo el trobo molt romàntic. I molt poètic.

E: Ah sí?

P: Sí, sí. El trobo molt maco. M'agrada molt.

E: Has pogut escoltar mai alguna altra llengua romànica?

P: El portuguès m'agrada molt. Ha ha ha!

E: També (-) perquè volia dir si te desprenia alguna emoció alguna altra llengua romànica.

P: I l'italià també.

E: L'italià.

P: Totes les llengües romàniques m'encanten. Ara, les germàniques no! (*riures*) No les trobo romàntiques.

E: De moment en aquesta entrevista no tocarem les germàniques.

P: Millor (*riures*).

E. Què t'anava a dir més? Quant a domini, ja m'ha quedat clar que tu sents alguna cosa especial per la llengua catalana, però de les dues creus que domines més, perquè clar, abans em deies que estàs acostumada a escriure en castellà, no?

P: Sí, i a vegades quan faig resums, que a vegades n'he de fer amb una llengua o amb una altra, potser la riquesa verbal pues... potser el català, eh!

E: També.

P: Sí. Lo que me fa patir molt és l'escriptura. Dubto molt.

E: L'ortografia?

P: Sí. Sí. Les dobles esses, les ges..., tot això me costa, que a la vegada m'agrada, no?

E. Però tu si has de deixar una nota posada a casa o escrius a la teua agenda o... ho fas en català? Entenc eh!

P: Normalment sí. Sí. Si no és per escriure-li algo al meu pare... li escric amb castellà.

E: Aha. No, t'ho pregunto perquè hi ha gent que pensa en català però com que a l'escola va aprendre el castellà, doncs ho escriu en castellà, no?

P: Ah, ja. Ho escriu (-)

E: Per això t'ho preguntava. Molt bé. Seguim. A veure, a què associes tu la llengua catalana? Abans m'has dit que et sembla una llengua molt bonica, molt romàntica, però en les coses del dia a dia.

P: Pues, doncs, a arrels.

E: A arrels.

P: Ah que sí? A un tipus de cultura, de... ara no em sortirà la paraula, però la tinc al cap... de... de tradicions. Aquesta és la que buscava.

E: Molt bé. Tradicions.

P: Sí. Relaciono el català pues per exemple, potser no té (-) amb la sardana, amb l'alimentació... Bueno amb el tipo de menjar. M'agrada molt perquè sento com... ja només veure com ballem, no? Aquest tipo de... tots junts, saps?

E: Unió?

P: Sí. Unió. Jo relaciono Catalunya i els catalans amb aquest tipo de tradicions. Sí. Sí, sí. I m'agrada molt ser catalana. Sí, sí.

E: Molt bé. Eeehhhh... Tu creus que, abans m'explicaves per exemple doncs que has vist un canvi generacional en l'ensenyament de la llengua. Tu, en l'àmbit familiar o de les amistats, has notat canvis generacionals també en l'ús de la llengua catalana?

P: Sí. Abans tot era amb castellà, i ara te n'adones, per exemple, jo quan he treballat amb nens, me n'adono que tenen una riquesa de la llengua catalana que nosaltres no teníem, la manera de parlar, com se (-), els jocs, les cançons, tot, tot és amb català. I parlen molt bé, amb tres o quatre anys.

E: Tu no vas aprendre jocs ni cançons tradicionals en català durant la teua infància?

P: Nooooo. Bueno, veure, alguna, però... principalment tot era amb castellà, eh.

E: Sí?

P: Clar. Sí.

E: És curiós perquè ens portem un any i jo tinc una visió (-).

P: Però tu vas, tu vas viure aquí (-) tu ja estaves en un poble. És diferent.

E: Bueno, de quina edat parlem? Jo vaig venir amb nou anys. Però no tinc el record (-), l'escola ho fèiem les coses en català.

P: Pues a l'escola on anava jo era molt castellana, eh!

E: (*solapament*) Clar, és que aquí és on volia també jo entrar. Perquè tu ets de tota la vida del barri de la Mariola. Explica'ns una mica com és aquest barri, perquè la gent sobretot de Girona o de les altres universitats no coneixen els barris de Lleida. I com el descriuries tu? És un barri castellanoparlant, catalanoparlant?

P: Mmm...

E: Quin tipus de gent...?

P: Clar, jo sempre m'he relacionat amb català al barri però realment sí que suposo que parlen més el castellà que el català. A la zona on estic jo, és que les veïnes i tot parlem amb català, encara que n'hi ha que són de procedència andalusa però... no ho sé. Jo sempre he parlat amb català. Sí que és un barri que tendeix més... hi ha moltes ètnies, l'ètnia gitana, ara hi ha molts àrabs, per exemple, o molt africans. Predominen més l'ètnia gitana.

E: Ah, sí?

P: Sí. Però per on jo estic no n'hi ha tants tampoc. És més a la part de dalt. I de fet, jo me n'adono que encara que sembli que hagin de parlar més amb castellà, jo n'he sentit molts de parlar català i el parlen molt bé! I solen ser gent que treballa en mercats, de cara al públic, mercadillos així ambulants. I sí, és un barri on hi ha moltes cultures, però...

E: Però per tu no ha suposat mai cap problema.

P: Ni un. I de fet, la pastisseria que està al costat de casa meva, la Mercè vull dir és catalana. I tot ho fa amb català. El diari és amb català. El *Segre* ella l'agafa amb català. Vull dir... jo no he notat mai... sí que hi ha molts andalusos.

E: Ja. Ja, ja. Però, exacte. Però jo pel que sé i pel que he estudiat, els barris de la Mariola, el Seca de Sant Pere i els Magraners són barris repoblats, bueno repoblats, on predomina la immigració, el que deies tu, no?, andalusa, extremenya...

P: Sí, exacte.

E: Dels anys 60 i 70.

P: (*solapament*) Sobretot (-), sí, però clar, això ja va canviant, perquè ara també hi ha molta immigració, però la immigració tenen nens i aquestos nens...

E: Estan escolaritzats.

P: (*solapament*) Estan escolaritzats. I parlen perfectament el català. De fet, els nens ajuden a que els pares se puguin relacionar i anar a comprar. Jo ho he vist això. De fet, enfronte de casa meva, hi ha un centre que es diu Pas a pas, que és dels Maristes, que fan com una espècie (-). Jo vaig a treballar allà. Fan com un tipo d'esplai.

E: Ah sí?

P: Sí. És una meravella lo que fan allà amb els nens. Els ajuden a fer els deures, interrelació (-) fan com d'intermediaris amb la família, hi ha unes pautes... i després també fan classes als pares: català i castellà, saps? Sobretot pels àrabs (-)

E: Aha. Això t'anava a dir, sobretot pels...

P: I de fet, perquè n'hi ha moltes que tenen nens i n'hi ha que són molt petitets, i llavors perquè elles puguin accedir a estudiar pues hi havia una opció de que tu te podies quedar, hi havia com a dos o tres monitores, se quedaven amb els nens, allò era campistrous, perquè eren molts, llavors elles podien... podien estudiar. Que estan donant moltes opcions a l'hora de... de poder aprendre el català, de que hi hagi una... saps? Però sense obligar. Tot lo contrari.

E: I tu (-), l'escola on vas estudiar tu encara existeix?

P: Sí. Però també, me sembla que l'han dividit en dos i ara és una escola taller.

E: Aha. I saps quina llengua...?

P: Home, segurament el català, eh!

E: (*solapament*) Ha canviat, és a dir, creus que ha canviat molt, no?

P: Clar, perquè l'educació ha canviat, llavors el català està establert molt a... perquè tu vas fer les comunes amb català?

E: Tot ho vaig fer en català. A la Bordeta i a Alpicat.

P: Però la Bordeta era una escola pública.

E: Sí. Sí, sí.

P: Jo tenia una amiga que va estu(-) (*solapament*)

E: A l'Enric Farreny, eh!

P: Vale, pues ella anava a...

E: Al Joan Maragall?

P: Al Carme.

E: El Carme és de monges, eh!

P: És de monges. Sí, sí.

E: I ho feia en castellà? No ho sé, eh!

P: Li puc pregunt(-) Està a Nova York, eh! Però li preguntaré a veure quin tipó (-)

E: Per curiositat.

P: Sí, perquè ella el català el parla molt bé.

E: I la Marta també va rebre tota l'educació, la teva germana...

P: Però la Marta parla el català i l'escriu, perfecta (-) Sí. Però clar, ella després va anar a més instituts..

E: Va fer més coses.

P: Clar, va fer més coses. Jo després vaig anar a l'ESO experimental a l'IES Ronda i allà tot era amb català també, eh. Sí. Era dife (-). No hi havia llibres bueno allò era una temàtica, perquè allò era un experiment. Però sí, allí vaig notar canvis també.

E: Molt bé, molt bé. Quants als valors transmesos, tu creus que la llengua transmet alguns valors?

P: Totalment.

E: I quins tipus de valors li dones tu a la llengua?

P: M'ho hauria de pensar. Sé lo que vull dir però... (llarga)

E: És una mica el que dèiem abans de l'associació d'idees. Tu em parlaves de tradició, em parlaves d'unió... no? Tots aquests valors els associes tu...

P: Amb la llengua.

E: Amb la llengua. Algun altre que ens hàgim deixat?

P: La cultura.

E: La cultura.

P: Eh, per exemple ara...pots veure pel·lícules amb català. Costa de pagar per veure pel·lícules amb català, però abans era impensable tot això.

E: Aha.

P: Sí que pot (-) veus la TV3 i les veus subtítulades.

E: I tu tries les pel·lícules en català o no? (*solapament*) Hi ha gent que és molt reticent encara.

P: La veritat és que... Sí.

E: Se'ls hi fa estrany a l'oïda.

P: És lo que em passa. Clar estàs tan acostumada a sentir per exemple, qualsevol actor, el Tom Cruise, per exemple, amb una veu determinada, i li sents amb català, i són veus molt boniques i són actors, vull dir, estan molt ben interpretats... Em costa, perquè perquè... per això, perquè relaciones aquella veu...

E: Però tu saps com es rebut aquest argument, no? Però és que el Tom Cruise tampoc no parla en castellà.

P: És que és això. I de fet he de dir que en altres països això de subtítular en una llengua està prohibitíssim. A Brasil per exemple, tu veus la tele o vas al cine, i tu pagues però realment està subtítulat però tu sents...

E: La versió original subtítulada.

P: I m'he donat compte que això els hi fa tindre molta més cultura perquè realment aprenen molt millor l'anglès perquè l'estan llegint o... saps? I l'oïda...

E: L'acostumes.

P: De l'altra manera estàs...

E: T'acomodes, no?

P: Sí. I camuflant. Perquè realment aquella veu tampoc no és la real.

E: Bueno, i en realitat, segons el que tu em deies, també es perden valors culturals, quan fas la...

P: Totalment. Ara me n'adono. Llavors, Bueno...

E: Hi ha transmissió que es perd pel camí, no?

P: Exacte.

E: A part de les pel·lícules que ja m'has dit que et costa veure-les en versió catalana, consumeixes mitjans de comunicació en català? O sigui, diari, abans em deies de la pastissera, no?

P: Sí, amb català. Sí, sí. I si em compro algun llibre intento que sigui amb català.

E: Sí? T'agrada més llegir en català?

P: És que així aprenc més bé com s'escriu.

E: O sigui tu tens una fixació (-)

P: Jo vull escriure bé el català (riures).

E: El castellà no et preocupa tant.

P: Sí que em preocupa perquè a l'examen tinc por de liar-me amb la b alta, la v baixa, que és això lo de menys, no? Hi ha coses més complicades. (riures) Però començo a escriure i dubto, i no m'agrada dubtar (riures).

E: Sí, sí. T'entenc. Però llavors... televisió?

P: No miro la tele.

E: No mires la tele. Ràdio?

P: Amb català ja m'està bé. I de fet, sí, i m'agrada molt la música catalana.

E: Sí?

P: Ha guanyat molt, eh. Ostras sí, i tant. Hi ha cançons molt maques i compositors molt bons. Sí, sí, sí.

E: Què més? No ho sé.

P: Ah, el teatre també m'agrada molt amb català també.

E: També. Ara fas teatre, no?

P: Sí. També, però l'última obra que vaig anar a veure va ser d'una companyia dels Magraners!

E: Ah, mira (*solapament*), que és un barri de Lleida.

P: És el barri que parlàvem i l'obra era amb català.

E: Molt bé.

P: I era dels... de com veien els nens... era una guerra, no saps exactament on està ambientada, i com els nens vivien aquest tipus de guerra, no? Els jocs que

feien...mentres hi havia una guerra, hi havia parts més de comèdia, però realment el rerefons era molt dur.

E: Molt dur.

P: I em va agradar molt. I de fet és un barri que se suposa que molts són andalusos i tal, l'obra era amb català. I estava molt ben feta.

E: Quan va ser això?

P: Pues farà un mes. Sí.

E: Que coneixes algú que hi actuava?

P: Sí, perquè tinc uns amics que són de Magraners, que tu també coneixes...

E: Doncs d'aquests m'hauràs de passar el contacte per fer-los enquestes...

P: Sí, però no parla el català.

E: Ah, doncs llavors no.

P: És el Dani. El que va treballar amb el teu pare i el, el Rubén.

E: Però a mi em parla català!

P: No, no pot ser, perquè a mi no m'ha parlat mai amb català.

E: A mi em parla en català.

P: I la seva parella és la Priscil·la, que és la brasilera.

E: No, la Priscil·la no la conec.

P: Vale. Parla amb català?

E: És que... ja en parlarem d'això a bastament.

P: Que maco!

E: Però moltes vegades els que us canvieu al castellà a la primera descobriu que certes persones també saben català.

P: No, no, no. Perquè amb el Dani parlem molt d'aquest tema precisament.

E: Ah, sí? Doncs llavors no sé si parlem del mateix.

P: Ha ha ha!

E: És igual. Eeehhhh, més coses: el teu català. Com és el teu català? Quin català parles tu?

P: Quina diferència hi ha de catalans? És a dir...

E: Tu parles igual que una persona de Vic? O de Sabadell? O de Manresa?

P: No. No. No. Intento no utilitzar el *dentiste* i totes aquestes coses, perquè... Però me'n dono compte que parlo amb molts barbarismes. Bueno, que han dit, que diuen que ara la paraula *barbarismes* tampoc no...

E: Ah, no? Per què no?

P: La professora diu que es diu... No barbarisme sinó...

E: Manlleu?

P: No. Més fàcil. Ara no me'n recordo com ho diuen (-)

E: *Castellanisme*?

P: O algo així... o *mal dit*.

E: Bueno, és igual. És un altre tema. Però... *barbarisme* és més genèric.

P: Vale. Vale.

E: *Castellanime* fa referència només al castellà.

E: Però jo no et preguntava sobre els barbarismes. Jo et preguntava tu parles igual que una persona de Girona?

P: No. M'agrada molt la manera que tenen de parlar els de Girona. És més correcta, no?

E: És més correcta? Tu creus?

P: Sí.

E: Per què?

P: Perquè no utilitzen tant... Naltres ho acabem tot amb la e. No? I els de Barcelona per exemple utilitzen la u quan hi ha una o.

E: I els de Girona, no?

P: Què fan els de Girona? Ah, jo crec que... o utilitzen la a?

E: Coneixes gaire gent de Girona? Has parlat mai amb algú de Girona?

P: Quan sento algú amb un accent diferent... noto que són de Girona.

E: Sabries distingir un de Barcelona d'un de Girona?

P: Sí. Sí. Jo crec que sí. Home, ho podria provar. Sí.

E: No fan la u els de Girona?

P: Tenen una manera peculiar també de parlar, però trobo que...

E: Però no m'has contestat. Fan o no fan la u?

P: Jo crec que no.

E: Ah, no?

P: La fan? La fan? Clar tu ho saps més bé...

E: Com dirien "mossos d'esquadra"?

P: No me diguis que dirien *mossus*? (riure) *Mossus*? (riure) Sí?

E: Sí. Perquè neutralitzen.

P: (riure) Vale.

E: Sabries distingir un valencià de...?

P: Hombre. D'un què? D'un de Lleida?

E: Sí.

P: Sí.

E: A mi m'han confós moltes vegades amb valenciana o tortosina.

P: A Barcelona, jo he anat alguna vegada, i quan parlava amb la meva amiga (-)

E: Que si éreu valencianes?

P: Que si érem valencianes.

E: I què li vas dir? "Que jo no dic erres! Que jo no dic *anar!*"

P: I "ixa, ixa això!" (riure). Vaig viure amb una valenciana i era molt divertida.

E. Veus.

P: Però a vegades me recorda molt al fragatí, depèn de quines paraules... No? Una mica...

E: També coneixes gent de Fraga?

P: Sí. Tinc una ami (-)

E: De Fraga o de Fiaga?

P: De Fiaga. De Fiaga, de Fiaga. (riure)

E: A veure, què en penses de la variació dialectal? La variació dialectal (*solapament*) és això que estem dient: que no parla igual un de Girona que un...

P: És això que estem par (-). Hem de parlar tots igual? No. Sí. Enriqueix. Sí, sí.

E. Aha. Tu ets sents orgullosa de la teva varietat dialectal o l'amagues de vegades? Quan, per exemple, vas a Barcelona intentes camuflar l' -iste que dius?

P: No. No l'utilitzo aquest -iste, però se'm nota que soc de Lleida.

E: I el *lo* de Lleida?

P: M'encanta el *lo*. Jo trobo que és un segell de Lleida.

E: Tu dius "lo cotxe, lo... camió"?

P: A vegades ho exagero, perquè saps?

E: Ah, sí?

P: Sí. Bueno, "lo..." Sí. Ademés m'agradava molt la sèrie *Lo Cartanyà*.

E: T'agradava *Lo Cartanyà*?

P: Molt. I a vegades me la poso.

E: Ah, sí? Va ser molt criticada aquesta sèrie.

P: Va ser molt criticada perquè és molt exagerat. A veure, tots no parlem d'aquesta manera. I se suposa que era un poble de Balaguer, no? que estava inspirat.

E: I a més a més ell no parlava aquest dialecte, vull dir que l'estava...

P: Era molt exagerat.

E: Per això et dic.

P: Perquè ho vaig buscar un dia. Dic: a vere aquest? (riure) Sí. Lo que passa que fa gràcia, com parla (-) Era superexagerat.

E: Aquesta és la paraula clau: fa gràcia. Tu creus que el català de Lleida fa gràcia?

P: Home, espero que no.

E: Ah, no ho sé. Com que tu has dit que fa gràcia... Te feia gràcia el personatge.

P: Me feia gràcia l'obr (-) com parlaven perquè era exageradíssim. A veure, jo no conec (-)

E: Però tu no creus, pregunto, eh, tu no creus que la gent de fora pot tenir aquesta percepció dels lleidatans? Si ell representa els lleidatans... pensa que molta gent no ha vingut mai a Lleida, molta gent de Barcelona o de Girona (*solapament*).

P: Ja sé per on vas.

E: O han passat de llarg. Lleida moltes vegades és un lloc de pas.

P: Era una ciutat dormitori, no? abans. Ara no tant.

E: Sí. Aleshores tu no creus que un personatge com lo Cartanyà pot marcar estereotips? És a dir, els de Lleida parlen així...

P: Però és que realment aquella sèrie és un estereotip tota ella. Perquè a part de la llengua, la manera de viure a un poble petit, superxafarders, després el de Barcelo(-). Hi havia molts estereotips. El de Barcelona era el que tenia la ràdi (-) Una tele ere, no? Una televisió, un programa. Llavors l'altre venia de Barcelona, les grans (-) tot superestereotipat. Potser sí, clar, a veure això no ens va beneficiar molt ara que ho dius. Hi ha molta gent (-)

E: Va ser criticada per això.

P: Los professors, hi havia professors que això no ho acabaven de...

E: Eh, coneixes *Lo diccionari Lleidatà-Català*?

P: Sí. L'he vist. Tinc un amic, que és molt català també, que el té.

E: I què n'opina? Què n'opines tu, que hi hagi un diccionari català-lleidatà?

P: Pues a mi em sembla molt bé.

E: Sí?

P: Clar, perquè és cultura això. I de fet, hi havia paraules que hi ha gent que ni sabíem que es parlaven.

E: Com per exemple? El *sisquere*?

P: El *sisque* (-). Ma mare l'utilitzava molt el *sisquere* i era de sa padrina. Perquè sa padrina era d'un poble. De Bellpuig o de Puigverd? *Sisquere la fore*... Jo m'he criat amb aquestes frases. Ma mare les ha dit molt.

E: Ah sí?

P: Sí. Sí.

E: Que curiós! Però tu ja no les dius.

P: Bueno, a vegades en plan així per fer riure...

E: Aaaahhh! Per fer riure. Ja tornem al que dèiem abans.

P: Bueno, per fer-ho més divertit. O sigui tu creus...

E: El meu germà també és dels que quan vol fer la broma diu "Cagon Déu!" i coses d'aquestes així com a molt de Lleida.

P: Ha ha ha!

E: "Cagon Déu!"

P: Bueno, i llavors tenim també el Pau de Ponts, que també (-).

E: Lo Pau de Ponts. Parla'ns del Pau de Ponts, que la gent de Girona segurament no el coneix.

P: Bueno, no el conec molt, però el vaig veure l'altre dia.

E: S'ha fet molt famós.

P: S'ha fet molt famós. És un noi, que viu amb un poble, a Ponts, que està a uns 90 km de Lleida, és ja anant cap a la muntanya, semimuntanya, no?

E: Sí.

P: I aquest noi té estudis, és advocat. I s'està treient un màs(-)

E: Ah, això no ho sabia, veus.

P: Ho vaig mirar.

E: Que curiosa! Tu tot ho mires.

P: No, no. (riure). Sí. M'hauria de mirar més coses (riure)...

E: Nooo, que està molt bé.

P: Iiii... llavors pues aquest noi té una facilitat per agafar cançons i traduir-les...

E: Famoses?

P: Famoses, sobretot... Bueno primer (-)

El "Despacito" i aquestes cançons, no?

P: Sí. La primera que va treure va ser "La meua nòvia se'n va a Salou". Va ser un gran *hit*.

E: Va ser un gran *hit*. Sí, vaig veure el videoclip.

P: I el vídeo està superben fet. És d'un noi que... bueno

E: És pagès.

P: Que està fent... això també és una altra...

E: Està collint... Un altre tòpic.

P: Total. Bueno, i està collint i tal i té una meganòvia.

E: I em sembla que la cançó no era la de la Jenni?

P: Era la... és que (-)

E: La de la Jenni, em sembla que era.

P: Jennifer López no, eh!

E: Noooo! Jennifer López, no! La Jenni, la dels Catarres. "Oooh, Jennifer..."

P: Que va! Era una cançó americana que ell la va traduir.

E: Vale, vale.

P: Era una, nooo, d'aquestes conegudes, me sembla que era la deeee...

E: Ah, la de l'Enrique Iglesias.

P: Exacte.

E: Era una de l'Enrique Iglesias.

P: Una d'aquestes. Claro, pues ell parla que a l'agost, a ple agost, pues ell pues té que collir, pues no sé què té que fer amb els "terneros" amb castellà?... vedells? Vedeeells.

E: Sí.

P: Té molta feina i tal, i la nòvia clar, és jove (*solapament*).

E: Se'n va a Salou. Com tota la gent jove de Lleida se'n va a Salou.

P: La deixa i tal. Fa tota una cançó. Utilitza moltíssims barbarismes, no barbarismes sinó molt exagerat, un català molt de...

E: Barbarismes o dialectalismes? És a dir, paraules molt de Lleida.

P: Pues sí.

E: Dialectalismes.

P: I molts ja d'aquella zona en concret d'on viu ell.

E: De Ponts.

P: De Ponts.

E: Claaar.

P: Clar, perquè... i Bueno, s'ha fet molt conegut, justament. I ha agafat també el "Despacito" del Fonsi Nieto, no, es diu aquest?

E: No: Luis Fonsi. Fonsi Nieto és (-)

P: Ha ha! Aquest (riure). I també ha fet lo mateix. I realment pues ho està petant, eh!

E: Sí.

P: És molt català aquest noi. També...

E: Està amb coses...

P: Està amb coses catalanes. Me sembla que li va fer una cançó a una de Ciutadans, no?

E: No ho sé.

P: Sí.

E: No ho sé, perquè no el tinc gaire controlat. Sé qui és i he vist coses seves... i després (-)

P: I defensa molt el català aquest noi.

E: I després està... veig que cada vegada surten més personatges d'aquests. Perquè després està Lo Postu, Lo Postureig de Lleida.

P: Jo no sabia qui era aquest. Me n'han parlat, eh!

E: Sí. Si ha tret llibres i tot. Sí, sí. I aquest també té molts seguidors a les xarxes socials i a tot arreu.

(interrupció: sona un telèfon)

E: Estàvem parlant que m'interessa especialment el tema de prejudicis, de coses de Lleida. A veure, tu quina imatge creus que té la gent de Lleida?

P: No. La gent de fora dels de Lleida.

E: Ai, sí!

P: Que som un pueblerinos.

E: Pueblerinos. Per què?

P: Pueblerinos que això és molt castellà, no?

E: Sí.

P: Vale (riure).

E: Que som de poble.

P: Que som de poble, que tenim aquest tipus de parlar més obert, que no som tan fins...

E: Més rústics.

P: Més rústics, més de ramaderia.

E: Més rurals.

P: Més rurals. Exacte. De fet, els de Barcelona moltes vegades venen aquí i quan tu per exemple parles d'un arbre, val?, tu pots dir pues "mira aquesta alzina" o aquest...

E: Ell no entenen...

P: Ells diuen "un arbre".

E: I prou.

P: Això ho vam parlar a classe.

E: Ah, sí?

P: La professora en parla, d'aquestes coses.

E: Ah, mira veus que bé! I què més?

P: Pues sí, tenim aquesta fama pues com a més rurals.

E: I tu creus que això se pot extrapolar al nostre dialecte, és a dir, la imatge que es té de la gent de Lleida és igual que la imatge que es té del dialecte?

P: Clar, és que no és lo mateix viure per exemple a Lleida, a la capital, que viure en un poble.

E: Ja.

P: Jo ja noto les diferències. De fet, ells no es veuran pueblerinos però jo vec un de poble (riure).

E: I saps reconèixer un de poble.

P: I reconec: aquest és de poble (riure).

E: I tu ets de capital.

P: I de barri! I és que clar (-)

E: (riure) I de barri.

P: Clar, si vas a mirar tots tenim prejudicis i tots canviem... Són tòpics.

E: Són tòpics.

P: Són tòpics.

E: Iiii... en termes generals, tu creus que, torno a insistir amb el català de Lleida, que es diu nord-occidental, el català de Lleida està igual de, com es diu això, està igual de ben valorat que la resta de catalans? Tu abans em deies el millor català és el de Girona, no? Tu, si haguessis de fer un rànquing, el de Lleida on es trobaria?

P: Home, jo ho hauria de mirar per la, per la...

E: No, ja, ja.

P: Però el de Lleida no està a dalt.

E: Tu com a cata (-), com a lleidatana orgullosa, diries no, no... nosaltres. Com ho diries? No ho sé, dis-ho tu... què diries? "Naltres parlem molt bé"

P: Naltres tenim una manera peculiar de parlar. Però tots tenen una manera peculiar de parlar. Girona, Barcelona... Tarragona també.

E: I les Illes.

P: I les (-) Ah, que és molt maco el català de les Illes.

E: O Andorra, la teva germana viu a Andorra.

P: Exacte. Que tot és amb català. De fet (-)

E: Exacte. La llengua oficial d'Andorra és el català.

P: I de fet, quan van poder cantar a Eurovisió la llengua cantada va ser el català. Vull dir imagina't!

E: Clar, la llengua d'Andorra sí.

P: Però que és maco.

E: I en aquest rànquing sobre el valor que donem nosaltres als dialectes? On estaria el català de Lleida? On el posaries tu?

P: Al mig.

E: Al mig. N'hi ha de pitjors.

P: Noooo. És que no és ni millor ni pitjor. És diferent. Vull dir, tots tenen les seves peculia (-)

E: Vale, des del teu punt de vista. Però com veu la gent el català de Lleida?

(interrupció)

P: Com el veuen?

E: El rànquing com el faries tu?

P: És que realment... s'ha de fer un rànquing?

E: No ho sé, t'ho demano jo. Tu m'has dit que (-) No, no s'ha de fer.

P: No, és que no, no, no.

E: Per tu no n'hi ha un que sigui millor que els altres.

P: No. No. Tots tenen les seves peculiaritats.

E: Vale. Aquesta és la teva opinió. Però com veus, com creus tu que la gent valora, o sigui, té el mateix, és que no em surt la paraula, té el mateix, ostres no em surt (curta). Té el mateix valor pels catalans un català de Girona, no un català la persona, sinó el català de Girona que el català de Lleida?

P: Potser el català de Girona sembla que tingui més cultura o que tingui un altre accent, però és que realment jo no l'hi trobo. Trobo que els tres o els quatre (-)

E: I tu si anessis a Girona, o anessis a Barcelona, tu faries per semblar-te o la teva manera de parlar intentaries que s'assemblés a la seua?

P: A vegades s'encomana, sense tu voler-ho. Hi ha paraules i expressions que s'encomanen, no? Tu parles igual ara que quan...? Bueno, és que tu ho fas amb molta consciència, xata (riure). Ja... (riure) (xxx) Quina pregunta!

E: Però, però... hi ha una pregunta que fem i que ens costa de fer que és (-)

P: Home, intentaria, si estigués a Barcelona, no dir cinquanta vegades "Que maco!" (riure). Si és possible (riure)

E: Vale, la qüestió és tu dissimularies el teu "lo" a Barcelona per exemple?

P: Segur (-)

E: O la teva e final, "nena"?

P: Mmm... involuntàriament, no. Però és possible que de sentir altres tipus de maneres de parlar...

E: Involuntàriament o voluntàriament.

P: Voluntàriament. Potser no me sortirien tant los los, segurament.

E: Aaahhh! A qui és on anava jo. Canviem la manera de parlar segons amb qui ens relacionem o no?

P: Sí (riure). Sí, perquè, de fet, aquí mateix a Lleida no parlo igual amb un noi, per exemple amb un amic meu que viu a Borges, que puc parlar amb tu o puc parlar... perquè s'encomana la manera de parlar, el català és diferent.

E: Però no és per un sentiment d'inferioritat.

P: Espero que no.

E: No ho sé. Jo t'ho pregunto.

P: No, no. Però sí que és possible que amb algú de Barcelona, clar, sí que pot arribar a passar això, eh. De fet, a mi m'ha passat quan he estat a Barcelona. Que de seguida, és lo que dius tu, no? "Que ets de València?" I llavors, clar, el teu català, dius bueno... que d'entendre'ns ens entenem igual, però sí que té aquest sen (-) sí. Sí, sí.

E: Perquè tu quan surts de Lleida, i dels pobles del voltant, a tu t'agrada sentir el teu dialecte, la teva manera de parlar? O t'és indiferent?

P: Sí que m'agrada.

E: O escoltes allò que vas a, jo què sé, imagina que vas a Barcelona i sents un de Lleida... "Osti, nen, un de Lleida!"

P: Pues clar que sí.

E: T'agrada?

P: I de seguida saps que és de Lleida. Molt, m'agrada molt.

E: I te'n sents orgullosa?

P: Oi tant! Sí, de fet, ja et dic potser va estar molt criticada aquesta sèrie de *Lo Cartanyà*, però a mi m'agradava. Sí, era molt exagerada. Però també, clar, era una manera de captar la gent.

E: Molt bé. Ja m'has dit que per tu les varietats dialectals són riquesa.

P: Clar.

E: Les varietats lingüístiques, és a dir, les llengües? Estem parlant tota l'estona del català però dedueixo que... que el mateix, no?

P: Sí, igual.

E: I no sé, ja per acabar l'entrevista, ens podries explicar alguna anècdota, alguna cosa que t'hagi passat curiosa, que a tu t'hagi cridat l'atenció, relacionada amb la teva variant dialectal o amb la teva llengua, alguna cosa que diguis...

P: Bueno, això que hem comentat, que quan he anat a Barcelona s'han pensat que era de València. I he pensat: pues si no s'assembla gens això! Clar, com te veuen... no?

Tan diferent és el català? Perquè a veure, jo de seguida detecto qui és de Barcelona qui és de Lleida. De Girona potser no ho noto tant, però de Barcelona es nota moltíssim, i a ells els hi deu passar lo mateix.

E: Aha.

P: Però no. Ara mateix no recordo. Segur que n'hi ha alguna, eh, però ara mateix. Ja t'ho diria.

E: D'acord. Doncs moltes gràcies, Olga, per fer-nos aquesta entrevista i que sàpigues que ens ajudarà molt per al nostre treball. Estem molt agraïts.

P: Bueno a mi m'ha agradat fer-la, perquè m'he fet preguntes, saps? que potser...

E: Sí? T'he fet reflexionar

P: Sí. I m'has fet reflexionar, sí. I realment m'ha agradat. Sí, sí. Moltes gràcies. I endavant amb el català, no? I visca el català de Lleida! (riure)

E: Clar que sí! Molt bé. Gràcies.

Franja: Nord **Població:** Lleida

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: B-AC02

Edat: 32 anys **Sexe:** Home **Què Parla:** Català

Estudis: Universitaris **On has viscut de petit:** Lleida (Cappont)

Lloc entrevista: Lleida **Duració entrevista:** 29:51 minuts

Observacions: *L'entrevistat B-AC02 és un exalumne meu del nivell superior de català a la Universitat de Lleida. Ja em va respondre una enquesta per al TFM, Consciència identitària lingüísticonacional i autoestima dels joves lleidatans i lleidatanes i ara també s'ha prestat a ajudar-me. A pesar dels nervis inicials, la conversa flueix amb molta naturalitat. D'entrada m'impacta que vulgui deixar clar que la seua llengua d'ús habitual sigui el català nord-occidental (no m'hi he trobat en cap entrevista; una altra cosa són els qüestionaris). Com que no vull irrompre només començar hi tornaré més endavant (i ho faig). L'entrevistat B-AC02 és una persona amb una consciència lingüística molt marcada, però el que en destaca més és la seua consciència dialectal. A l'acabar l'entrevista em diu que l'he pressionat una mica, sobretot amb el tema del dialecte. En realitat, però, m'ha semblat que li podia treure molta informació quan a l'orgull dialectal, als prejudicis intracomunitaris i en general a la concepció multilingüe i multicultural. El fet que s'hagi mogut força per la geografia catalana demostra una major identificació dels dialectes catalans i li proporciona una visió més global de la funció aglutinadora de la llengua, que no reverteix en absolut en l'anivellament i la desdialectalització de la seua variant. Em sorprèn moltíssim, però, que a pesar de la seua formació i bagatge cultural, confii en l'esdevenir natural de la llengua catalana, sense una intervenció política o planificadora. Sigui com sigui, crec que aquesta entrevista ha estat molt fructífera.*

E: Bon dia. Ens trobem aquí amb el Toni i procedirem a fer-li l'entrevista. Bon dia, Toni.

P: Bon dia, Annabel.

E: Com t'he explicat, ens interessaria molt saber la relació que tens tu amb la teva parla, amb la teva llengua. Quina seria primer de tota la teva llengua d'ús habitual?

P: El català nord-occidental.

E: Aha. I amb qui l'utilitzes?

P: Amb tothom qui puc, però la família amb tots. I amb amics amb la majoria, excepte amb gent castellanoparlant... També hi ha una excepció, que no te l'he comentat, que és el marit de ma mare, que és d'Estats Units, i amb ell intentem parlar una mica anglès. Però com que és un senyor que parla poc, doncs parlem poc (riure).

E: Molt bé. (riure) Molt bé. Per tu, dius que també utilitzes el castellà, però quin pes té el català a la teva vida o el...? Quin percentatge faries d'ús del català i del castellà?

P: Diria que entre un 80 i un 85 % català i el castellà la resta, menys aquest bocinet d'anglès, que poder faig anar algun dia.

E: Molt bé. Per tant, el català l'associes a la família podríem dir?

P: Sí. Sí, sí.

E: Família, amics?

P: Família i amics, sí, sí. I llavons... a la feina també, a l'entorn laboral faig anar el català pràcticament m'atreviria a dir amb el 90 % dels companys.

E: Perquè tu ets de Lleida.

P: Sí. Sí, sí.

E: Del barri?

P: Del barri de Cappont.

E: Aha. I has viscut tota (-) Explica'ns una mica.

P: Jo he viscut pràcticament tota la vida a Lleida, tret d'alguns estius doncs que he anat a treballar fora, d'un curs que vaig anar a estudiar el màster de professorat a Barcelona i d'aquesta temporada que he estat a l'escola de bombers, a Mollet del Vallès, que han sigut quatre mesos i mig.

E: Molt bé.

P: Allavorens sí que de petit vaig estar al poble, perquè la meua mare era mestra.

E: Quin poble?

P: El Poal, un poble del Pla d'Urgell. I allí doncs potser vaig forjar una mica les meves primeres paraules i expressions que eren bastant d'aquella zona, que és molt semblant del català de Lleida, però hi ha algunes petites diferències amb tot això d'expressions de poble i... Potser fem anar més l'article *lo*, el *meua*, *teua*..., el que comentàvem...

E: Per què has volgut remarcar que parles català nord-occidental?

P: Perquè els meus amics sempre m'han dit que, em refereixo als meus amics d'aquí de Lleida, sempre m'han dit que tinc un parlar de poble, i allavons a mi no, no... em sabia greu.

E: Aleshores associes el nord-occidental a parlar de poble?

P: No, no ben bé, però potser és més marcat al poble. Perquè a Lleida igual hi ha més influències d'altra gent, com que han vingut, ha vingut més immigració pel tema del treball, hi ha una mica més de barreja de diferents dialectes. Però la gent que és de Lleida de tota la vida, entenc que sí que té el parlar nord-occidental també.

E: I aleshores tu com t'ho prens això que et diuen que tens un parlar de poble?

P: Bé, bé. No m'ho prenc pas com un insult ni com res que m'ofengui.

E: Però quan et diuen de poble a què es refereixen? Al poble del Poal, al poble com a concepte general o...?

P: No ho sé, no ho he analitzat tant tampoc.

E: Ah! Doncs ara, analitza-ho (riure).

P: (riure) Suposo que es refereixen també a...

E: Què volen dir quan et diuen que tens un parlar de poble?

P: Més que res les expressions, potser, que fem anar, que a Lleida no es fan anar tant.

E: Alguna en particular?

P: Uf! No ho sé. És que ara no em ve. M'has agafat molt en fred, ara (riure).

E: (riure)

P: No ho sé. Què podríem dir? "Més llarg que un dia sense pa" o.... coses que es fan anar de forma puntual, potser. Però que de tant (-), vas sumant i vas sumant, i dones a entendre que has estat més en contacte amb gent de fora de la capital, potser.

E: I tu creus que a les capitals es perden, doncs, aquestes expressions?

P: Hi ha coses que sí, eh, que es perden.

E: Ah, sí?

P: Coses que fan anar... amb el cas del Poal, de Bellvís, i aquesta zona del Pla d'Urgell se fan anar bastantes expressions que són de l'argot de la pagesia. I aleshores a Lleida ja no hi són aquestes. A Lleida, clar, el tema de la pagesia, sí que estem envoltats de camps de conreu, però la gent que treballa aquí diguéssim s'ha industrialitzat o s'ha urbanitzat, i ja són coses que els hi queden més lluny del seu abast.

E: Per tant, la industrialització és un factor... podríem dir... Jo fixa't que estic ja...

P: (riure) Anem molt lluny.

E: Anem massa lluny? Tu creus?

P: Potser no és el factor que faci perdre les expressions però sí que la manera de viure a la ciutat i a l'anyullar-se de l'entorn rural...

E: I a tu quin t'agrada més?

P: A mi el de poble m'agrada més. Tot i que visqui a Lleida i també he barrejat una mica, i de tant en tant tantes expressions potser no les diré jo com una persona d'un poble però sí... el trobo més divertit el parlar aquest amb (-).

E: El trobes més divertit.

P: Jo personalment ho trobo així, eh.

E: I estàs pensant tota l'estona, suposo, en pobles de per aquí, de la comarca...

P: Clar, és que és el que he viscut. Jo per exemple pobles pallaresos, sí que conec a gent d'allà i el parlar pallarès també em fa gràcia de sentir, però el parlar que he viscut de l'entorn d'aquí serien els pobles del Pla d'Urgell, una part de la Noguera potser i una petita part de les Garrigues.

E: Però pobles n'hi ha a tot arreu.

P: Sí.

E: Pobles n'hi ha a Girona, pobles n'hi ha a Barcelona.

P: Sí, sí, sí.

E: I creus que ho podrien dir també els teus amics això del parlar de poble a una persona... és a dir, ho estem associant sempre al nord-occidental o no té per què?

P: Nooo. No, però a Lleida potser sí que ho associen així.

E: Explica'm això.

P: Quan diuen un parlar de poble es refereixen a un parlar de poble d'aquí. Sí que (-)

E: No es diria mai un parlar de poble d'allà?

P: Perquè no distingirien el parlar de poble del de la capital, els d'aquí. Potser els d'allà sí. Si... ara se m'occorreix que també he fet una, he treballat als bombers als estius, i vaig fer tres campanyes forestals a Calaf, i he sentit a parlar a gent de Calaf, que de fet tinc un bon amic d'allí, que era company de feina, i aquest noi se li nota molt que té un català de poble però de català central. Allavons ell parla diferent, molt diferent d'una persona de Barcelona perquè també fa anar les seves expressions de poble, tot i que és un poble amb l'accent pràcticament d'allà. Però es nota la diferència, jo la noto. No sé si un d'aquí dels meus amics que em diuen a mi "tens parlar de poble" potser amb ell no li notarien i dirien "tu ets de Barcelona". Però en el cas, com que jo conec gent més de la zona urbana de Barcelona i també he estat en contacte amb aquestes persones de Calaf, per exemple, doncs jo sí que he notat la diferència.

E: En qualsevol cas per a tu parlar de poble no és mai pejoratiu.

P: Nooo. No, no. És que hi ha d'haver de tot, no? Jo considero que és una de les coses que la gent que ho té no ho hauria de perdre, per re.

E: I se n'hauria de sentir orgullosa.

P: Sí. Sí.

E: I creus que els teus amics ho diuen en la mateixa manera que ho entens tu o no? O ho diuen amb segones?

P: No, jo crec que els hi fa gràcia també, eh. Els hi fa gràcia tindre una persona de la colla que parli amb aquest accent més marcat, i amb les expressions que comentàvem abans. Sempre és un... Ara se m'ha ocorregut, m'he recordat d'una cosa...

E: Sí?

P: Quan vaig fer la primera campanya forestal a Calaf hi havia un noi que era de la zona d'Igualada, que treballava allí, era de la mateixa categoria que jo, ajudant de bomber, i em va dir, un dia que fèiem bromes. Ens ficàvem una mica així amb el parlar de cada un. Ell se'n reien molt de com parlava, però se'n reien... no reien de mi, sinó que reien amb mi. I va acabar dient: "És una garantia tindre una persona de Lleida al torn, perquè parla... aquest parlar ens fa riure més perquè és diferent."

E: Mmm... Interessant. Molt interessant. Com que estem parlant de les varietats dialectals, a mi m'agradaria saber si tu creus que totes les varietats del català gaudeixen del mateix prestigi?

P: No sé què respondre.

E: En la teva opinió.

P: Potser nosaltres estem més oblidats, diguéssim. Perquè clar, la TV3 que té molta influència, la majoria de la gent parla en català central. Sí que de tant en tant hi ha alguna periodista. No sé, ara pensava en la Mari Pau Huguet, però la Mari Pau Huguet té molta influència d'allà el seu català. Però de tant en tant no sé si és alguna noia del temps o... ara no et sabia dir ben bé qui, que se li nota un parlar de Lleida i es nota molt la diferència amb els altres periodistes o amb els altres presentadors. Però clar, podríem dir que més d'un 90 o 95 % de la gent que surt a la televisió el seu català no és l'occidental.

E: I tu què en penses que hi hagi poca representació a TV3 o als mitjans de comunicació catalans de la nostra variant dialectal?

P: Clar, a mi em faria il·lusió que hi hagués més gent de Lleida, o de Tortosa, o del Pallars o de la Ribagorça, d'on sigui.

E: De Tortosa n'hi ha una: la Llambric, la Fàtima Llambric. No sé si saps qui vull dir.

P: Sí. Cert. Sí, sí. Però clar són casos que potser (-)

E: Més puntuals?

P: Sí. Són més puntuals. I a mi em faria goig que tingués el parlar occidental a la TV3, més gent de la que hi ha. Però no hi podem fer res. Jo no crec que ho descartin ells, sinó que és una cosa d'oportunitats de feina, o la gent qui hi ha pogut arribar a treballar es dona la casualitat que són d'allà, d'allà vull dir de Barcelona, de Tarragona o Girona,...

E: Per tant, ens hem de resignar?

P: No, tampoc.

E: Doncs què hem de fer?

P: No ho sé. (riure) Suposo que deixar fluir.

E: Deixar fluir.

P: Els que siguin periodistes de Lleida i vulguin treballar a la TV3 tant de bo que ho aconseguixin, doncs millor i si... a veure què passa també.

E: Aha. I... ara parlàvem també sobretot de les notícies, dels telenotícies, no? Però per exemple en versions doblades de pel·lícules tu has sentit mai alguna pel·lícula amb algun parlant nord-occidental?

P: No. No, no. Certament. No ho havia analitzat mai, però no l'he sentit...

E: I per què creus que és això? Pel mateix que estaves dient abans?

P: No. Això és pitjor, eh.

E: Això és pitjor?

P: Sí. Perquè amb això sí que ho han seleccionat. I potser als periodistes o a les periodistes, o als presentadors, no hi ha aquesta selecció. Però clar, a l'establir un doblador per a una pel·lícula sí que intenten buscar un català central potser. No ho sé. Seria interessant, eh, que en una pel·lícula hi hagués una persona que parlés amb

català central, podríem dir el protagonista, però que després hi hagués un secundari que parlés de Lleida.

E: I ha de ser el secundari?

P: Bueno jo ho dic per exemple, no? però no té per què? També seria interessant, per mi seria més interessant que fos el protagoniste, no? Però només que fos (-)

E: I en sèries catalanes?

P: Sèries catalanes tipus...? Actuals no ho sé. Però ara se (*solapament*) m'ha ocorregut *Plats bruts*.

E: *Nit i dia* o... *Merlí*.

P: Ah! No les veig, eh! Jo no les segueixo molt. No sóc molt de tele tampoc.

E: És igual. Posa la sèrie que vulguis. Però tu en general hi veus aparèixer... home, hi va haver una sèrie...

P: *Lo Cartanyà*. Sí.

E: Què en podries dir?

P: Però aquella estava feta exprès per, estava feta exprès per donar un toc d'humor. I amb aquell senyor, el Xavier Bertran... A mi m'agradava molt.

E: Va ser molt criticada. Ho saps?

P: Sí, però a mi m'agradava i a casa meva rèiem, no rèiem del parlar sinó del protagoniste. Jo m'ho passava molt bé. Allò era l'època del 2005-2006. No ho sé. Jo la vaig trobar interessant, perquè ell sortia abans en un programa que es deia *Set de nit*, potser? que el presentava el Toni Soler.

E: Sí.

P: I donava el temps. I deia "lo Temps".

E: Sí, correcte. El personatge principal va sortir d'allí precisament.

P: Sí. Era l'home del temps. Donava "lo Temps". Jo me'n reia molt, perquè (-)

E: Doncs hi va haver moltíssima polèmica amb aquesta sèrie.

P: Sí, ho sé. Sí, sí. I fins i tot hi va haver gent de Lleida que es van sentir ofesos, perquè era com si se'n burlessin de nosaltres, però jo no ho veia així.

E: Tu no ho vas veure així.

P: No, mai. Jo vaig veure que era un noi que, ell quan feia *Set de nit*, quan feia d'home del temps, tenia família a Balaguer. Ell era de Balaguer representava.

E: Sí. Representava perquè no ho és.

P: No. No, ell és de Terrassa. L'actor és de Terrassa, però diria que els seus avis, els seus padrins són de per aquí la Noguera, em sona, almenys que un d'ells ho és. I ell venia, als estius, estuejava una mica per aquí. I no ho feia malament, l'accent de fet era molt... per mi el clavava, eh!

E: Sí? Jo he sentit gent que diu que no ho feia gens bé, veus! Hi ha gustos per tothom.

P: No. Jo sí que considero que el feia bé. Clar hi haurà zones que parlaran més d'una manera que d'una altra, però ell s'hi aproximava molt, eh. I jo reia perquè, no solament pel dialecte, sinó per la seua manera de ser, que s'empenyava però alhora reia. Aquest plan de diguéssim de xuleria que tenia i això em feia riure com a personatge. Però mai vaig considerar que fos una burla al nostre dialecte.

E: No?

P: No. Per a re.

E: Però en efecte hi havia molts estereotips en aquesta sèrie, no? sobre l'home de les Terres de Ponent o no? Com ho veus tu?

P: Sí. Com vols dir? És que no entenc la pregunta.

E: Doncs estereotips: d'una banda, amb el dialecte; d'una altra banda, amb l'home rural...

P: Ah. Sí. Però també hi sortia un que, no recordo com es deia, era el nòvio de la... de la noia que havia deixat el Cartanyà.

E: Un que feia de barceloní?

P: Sí.

E: Vols dir que també se'n rien d'ell.

P: Sí. Se'n rien moltíssim d'ell. I ademés feia un accent i un parlar que li posaven... el feien ser com un personatge una mica ruc i allavons se'n rien de... potser del personatge però el seu parlar de Barcelona que feia tan marcat expressament a mi també em semblava graciós. Per tant, no considero que fos, que ens ofenguessin als lleidatans sinó que era una sèrie d'humor i se'n reien una mica de tot.

E: Aha. Molt bé. (curta)

P: El Bardagí, es deia. Ara m'ha vingut el nom. El Bardagí.

E: Tornant al que et deia, creus que a nivell general el català de Lleida està desprestigiats o no?

P: No. Potser no és desprestigiats la paraula, però sí que...

E: Quina és la paraula?

P: Oblidat una mica.

E: Oblidat.

P: A nivell de Catalunya i a nivell de comunicacions, a nivell de mitjans de comunicació està oblidat, sí. I amb això que m'has dit de les pel·lícules tens molta raó. Amb això ens han deixat una mica de banda.

E: Tu, si et desplaçes, tu que has viat(-) t'has mogut tant, tu canvies la teva manera de parlar (-)?

P: Nooo, per a re.

E: No?

P: No, no. És que de fet jo quan vaig fer el màster a Barcelona jo feia anar el meu català d'aquí marcat i no el vaig canviar mai, mai, mai.

E: Més del que...?

P: No, igual, igual, però...

E: Natural.

P: Sí, natural. Però hi havia gent que aquesta naturalitat la perdia. I amb un curs...

E: Tu ho vas veure això? Sí-

P: Jo ho vaig notar, sí. Sobretot la gent que hi està més d'un curs. Però jo hi vaig estar un curs però vaig pensar que ni que hi estigués cinc cursos l'hauria mantingut igual.

E: I en què ho veies? En què observaves que la perdien, la naturalitat?

P: Que feien anar paraules més neutres, potser, més de català central...

E: Paraules, com per exemple?

P: Bueno, no, l'accent me refereixo. Deixaven d'acabar paraules amb e. Muntany[ε] Ja deien muntany[a]. I... no ho sé, altres, és que clar podríem posar mil exemples, no? Però jo és que considero que era una cosa que em caracteritzava a mi. Fins i tot a nivell de la classe, que potser érem 16 o 17 alumnes, quan aixecava el braç i parlava, jo notava que era...

E: No et deien el de *Lleide*? No t'ho van dir mai el de *Lleide*?

P: El de *Lleide* i els hi remarcava que la e no és tancada, sinó que és el de *Lleid[ε]* i ells no la sabien fer aquesta [ε] (riure)

E: I tu no els deies els de Barc[a]lon[a]?

P: No, no els hi deia jo. Simplement defensava lo meu però (-)

E: (riure) És la picabaralla de sempre, no?

P: Sí, però no em ficava amb el seu parlar. Ara, això sí, jo considerava que el meu era una cosa que em caracteritzava a mi i no la volia perdre tampoc.

E: No sé si seria redundant preguntar-te si creus que és important que es conservin les maneres de parlar tradicionals de cada lloc? perquè amb els teus arguments...

P: Jo crec que sí, ja ho he deixat ben clar. Clar que és important. Sí, sí, sí. És una cosa que no s'hauria de perdre.

E: A què els associes? A què associes tu el teu parlar?

P: A tot. És que l'associo al meu dia a dia. Fins i tot, quan veuria (-) si estés allí a Barcelona, vivint molt temps i no baixés aquí els caps de setmana, em ficaria un paisatge del Montsec, per exemple, o una foto d'un paisatge d'aquí i amb això ja... seria com si... allò que diuen una imatge val més que mil paraules. Ja m'imaginaria el meu parlar, només veient la foto. L'associo a la meua terra.

E: A la teva terra.

P: Sí.

E: I a alguna cosa més?

P: A la gent que he conegut i que hi he estat amb contacte d'aquí. Clar, evidentment, conec moltíssima més gent d'aquí que d'allà. De vegades sí que he tingut ganes de marxar de Lleida un temps, per desconnectar, per canviar d'aires. Però quan ho he fet, quan he anat a la campanya forestal a Sort, o a Figueres, o a Calaf, o fins i tot el màster a Barcelona o l'escola de bombers, quan arribava divendres tenia ganes de tornar a la meva terra. I si em passava dos o tres setmanes a fora la trobava a faltar. Per tant, estic segur que si em passés dos o tres mesos a fora de les meves terres tindria moltíssimes ganes de tornar. Són moments puntuals que va bé desconnectar, va bé marxar, però no sé, li tinc un apreci especial a la meva terra.

E: Creus que és important que fem estudis d'aquest tipus? és a dir...

P: Sí. Està bé, està bé per recordar coses que molta gent se n'oblidaria, com això dels dialectes, és... s'ha de posar amb la importància que té i la té. És important perquè si no ho féssiu valtres qui ho faria?

E: Però en un món com el que vivim que tendeix a l'homogeneïtzació, doncs, sembla que tot això... és secundari, no? Com ho veus tu tot això de la, l'homogeneïtzació, globalització...? És bona o no?

P: Sí, bueno. Fins a un cert punt. Però és que clar, hi ha moltes coses. Podríem obrir un debat molt gran amb això. Podríem parlar de la Unió Europea i veure les mancances que ha tingut o les coses bones... Però és que lo que és de tradició d'una terra no es pot perdre, per molt que vulguis homogeneïtzar. Pots fer una globalització de la moneda i de moltíssimes coses, però de la cultura i dels dialectes jo crec que són coses que s'haurien de respectar i mantenir. Si no recordo malament se va fer molts anys, se va intentar de fer un idioma que fos comú a...

E: L'esperanto.

P: Sí. Correcte. Però no sé, l'intent crec que va fracassar, perquè no se n'ha sentit a parlar gaire més. Per tant, és una cosa que és difícil també, la globalització d'un idioma o d'un dialecte. És com forçar les coses.

E: Aha. Molt bé. Anem a parlar ara més en termes generals sobre la llengua, en aquest cas doncs el català. Què significa per tu parlar català?

P: Doncs, significa tenir una llengua pròpia, que l'he fet anar tota la vida, i que la vull fer anar tots els anys que em queden també. Bueno, tampoc vull que resulti ara com un despreci a la gent que no parla una segona llengua en un país, però és una cosa que ens diferencia de la resta del territori espanyol.

E: El fet de ser bilingüe vols dir.

P: Sí. Sí, sí. I a més a més nosaltres potser ho vivim amb una intensitat que en una altra comunitat autònoma que també és bilingüe com ara Galícia; no diré que el País Basc perquè ells ho viuen amb una intensitat brutal, també, tot i que el basc no es fa anar tant com el català aquí a Catalunya, però ells lo que viuen amb més força és la seva cultura, la seva manera de ser. Però nosaltres ho tenim tot, pràcticament. Tenim una cultura pròpia, amb una llengua pròpia i... i ara a més a més amb aquests moviments que hi ha hagut, que tampoc és el moment de parlar-ne...

E: No, no. És possible que surtin, eh. Pots parlar-ne lliurement.

P: (riure) Vale. Molt bé. Pues encara s'ha demostrat més que som una cultura que té una força de cohesió entre nosaltres i, a més a més, la llengua hi fa moltíssim també.

E: Tu creus que la llengua hi és clau?

P: No ho és tot tampoc.

E: És factor d'identitat?

P: És un factor d'identitat, sí. Però no ho és tot, eh. Sense la cultura, i sense la cohesió que hem tingut, la llengua doncs també... seria interessant igual, però no hagués fet tots aquests moviments. Això és per més coses, que per la llengua també.

E: Aha. Però és difícil trobar un estat sense llengua pròpia? O una cultura sense llengua pròpia?

P: Si és difícil trobar un estat sense llengua pròpia?

E: O sigui, n'hi ha? Tu en coneixes algun?

P: Bueno, Andorra, la seva llengua oficial és el català, i també parlen castellà i francès. És que clar, cada estat té la seva llengua oficial. Podríem dir que és la llengua pròpia, no? la llengua oficial? Tot i que a Catalunya hi ha les dues llengües oficials, el català i el castellà però la llengua pròpia (-)

E: Tres n'hi ha.

P: Tres n'hi ha? L'aranès també, sí. Osti, ara no hi havia pensat, els tenia oblidats allà dalt (riure).

E: Ha ha ha!

P: Però clar (-) jo considero que la meva llengua pròpia és el català.

E: Tu com et sentiries si fessin desaparèixer el català?

P: És que això no pot passar.

E: No?

P: Jo el continuaria parlant. Qui el farà desaparèixer? El Màgic Andreu? (riure)

E: No. Però quins sentiments experimentaries? Si demà, no sé si posar aquest exemple, però, si demà governa un partit de dretes, si demà tenim de presidenta la senyora Arrimadas...

P: I prohibeix a les entitats públiques, com lo que va passar amb el Franco, no?

E: Per exemple. Tu com te sentiries? Primer els sentiments, no el que faries? Què experimentaries?

P: Un sentiment d'impotència, perquè a les entitats públiques i als edificis públics no el podria parlar, evidentment a casa el continuaria fent anar i pensaria amb català. Perquè jo crec que la llengua pròpia d'una persona és la llengua amb la qual pensa, ell, i jo sempre penso amb català. Quan veig un objecte i li poso el nom ho faig és en català. I ho continuaria pensat igual, eh, per molt que el fessin desaparèixer. El podrien fer desaparèixer als llocs públics, però al meu esperit no el farien desaparèixer. Clar, em sentiria malament, em sentiria impotent. Qui t'ho ha de prohibir? A base d'armes t'ho poden prohibir això? Tornariem a una època passada i...

E: A base de porres?

P: Sí. Però no et prohibeixen el català a base de porres.

E: Bueno, fan un atac directe a l'escola catalana.

P: Sí. Sí, sí. Va ser una cosa que, no calia arribar-hi, perquè si volien anul·lar el... bueno és un altre tema això. Però no calia.

E: No. Tot està relacionat, eh!

P: Jo hi vaig anar com a bomber i vaig anar a defensar més que re... més que re a defensar la democràcia vaig anar, eh! I a defensar els drets humans, però clar també a Catalunya. I alguns companys van rebre algun cop de porra.

E: Com ho vas viure això tu? Quins sentiments, quines emocions...?

P: Com a bomber amb força, perquè la major part del col·lectiu és...

E: S'hi ha bolcat molt, no?

P: Sí. Sí. S'hi ha bolcat molt, sobretot per defensar la gent, però, t'ho diré per davall de la taula (riure) s'hi ha bolcat perquè molts bombers són independentistes també.

E: Bueno, de fet hi ha un moviment de...

P: Sí. Però això ho podem ser a nivell individual, però a nivell de col·lectiu professional nosaltres no podem dir portant l'escut de bombers que som independentistes. Ho puc dir jo com a Toni, però no com a bomber.

E: Molt bé. I tu què estaries disposat a fer pel català?

P: (riure) Parlar-lo i escriure'l, i llegir en català. Pensar en català, que és lo important, és lo que faig jo. Clar, evidentment, no estaria disposat a fer servir res violent. Perquè els catalans si algo ens diferencia de molta altra gent és que no hem fet servir la violència. I això és molt important. Nosaltres tenim els arguments de, no, la força dels arguments. I nosaltres no fem servir la violència. Nosaltres estem disposats a fer servir el català i a lluitar pel nostre país però d'un manera humana, sí, cívica. Sí, sí.

E: Molt bé. Eeehhh... Clar, algunes de les preguntes que jo tinc aquí ja han anat sortint, d'altres se sobreentenen. Perquè per exemple, espais de relació que utilitzis al voltant de la llengua, és a dir, dinars, festes familiars... jo dedueixo que és el català, perquè si els de la teua família tots sou catalans. No hi ha cap membre de la teua família, algun tiet, algun cunyat...?

P: Sí, sí que hi havia algú, hi havia un tiet, però es va morir, eren aragonesos, la meua padrina eren d'Ontinyena, un poblet de la província d'Oscà, però ella des dels 15 anys que volta per Catalunya i el meu padrí li va ensenyar català i tota la vida ha parlat català.

E: Per tant, a casa català. No hi ha converses bilingües a la teua família?

P: No, ara no. Jo vaig tenir una parella, que ella era catalana però el seu pare era de Madrid i a casa es parlava castellà. I sí, sí. Jo parlava castellà per respecte a ell, perquè ell no...

E: No sabia ni un borrall.

P: L'entenia però no... però no tot. I parlava en castellà. I doncs, quin remei, no? perquè si no l'entén del tot...

E: Però tu amb la teva parella parlaves?

P: Sí, sí. Català.

E: Davant d'ell?

P: No, no. Davant d'ell parlava en català també. Només parlava en castellà quan me dirigia a ell.

E: Molt bé. Ha sigut motiu de conflicte alguna vegada a la teva vida el tema de la llengua? Alguna discussió o algun...?

P: Sí, però discussió sense violència també.

E: Bueno, ja m'ho penso.

P: Això aquí al costat de Catalunya, a Binèfar, quan vam anar a portar gegants. Un treballador de l'ajuntament me va preguntar si votaria...

E: Però no és ben bé la llengua.

P: No és la pregunta tampoc, clar.

E: La llengua, la llengua.

P: No, la llengua no. No m'ha donat cap... Sí que s'han ficat una mica amb el meu accent, quan parlo en castellà tinc un accent català que és inevitable perquè...

E: I què et diuen la gent?

P: En aquest cas sí que se'n riuen, eh!

E. Sí?

P: No és diferent... no se'n riuen amb males intencions, però em diuen "Ah, que tu catalán es de Burgos", ai, "tu castellano és de Burgos" com dient se't nota una hora lluny que ets català.

E: Bueno, però aquí també hi ha ímplit un altre castellà, ai un altre prejudici, que és el castellà de Burgos és el millor castellà. Clar, si et diuen de Burgos, no et diuen de Granada, et diuen de Burgos.

P: (riure) Potser m'ho van dir per això, com vulguent dir... amb una mica d'ironia.

E: Clar, clar. (*solapament*) Però aquí hi ha implícit un altre prejudici.

P: Tampoc ho considero un conflicte això, sinó que és una curiositat. Els hi va fer gràcia l'accent meu de català.

E: Perquè tu quan parles en castellà t'èsforces perquè no es noti l'accent català?

P: Sí, però es nota igual.

E: Es nota igual.

P: Sí, sí. Si dic una paraula que contingui la lletra ele ja està, ja m'han caçat. (riure)

E: (riure) O la esse? La esse sonora se't cola o no?

P: Sí, alguna vegada també, però més la ele, eh, se'm nota a mi.

E: Això no et deu traumatitzar.

P: No... si també, mira, content, vull dir és que...

E: Tu et fas entendre amb castellà i ja està. I a la carrera també teníem professors de parla castellana que ens feien l'examen en castellà, perquè per corregir-lo...

E: Però a tu et suposa un problema parlar en castellà?

P: Noo. Ni parlar ni escriure, cap problema. Cap ni un. Per això som bilingües, no?

E: Clar. Molt bé. Doncs no ho sé. Hi ha alguna altra anècdota que ens vulguis explicar vinculada amb la llengua o amb la teva variant dialectal així per acabar l'entrevista? Alguna cosa que diguis "això jo crec que és interessant o és curiós"?

P: bueno, és que ara tampoc no se m'ocorreix... N'hi hauria mil, eh, d'anècdotes.

E: Sí?

P: Sí. Quan vaig anar per exemple a Figueres també a fer la campanya forestal tots els bombers me preguntaven coses, me deien que parlessa amb el lleidatà, perquè els hi feia gràcia sentir-ho també...

E: Ai, amb la gràcia! Quina gràcia, eh!

P: Els hi resultava...

E: Graciós.

P: Sí. Exacte, però no amb un sentit dolent, sinó que suposo que veien la diferència i tenien la curiositat per veure com eren algunes paraules o això. Clar, jo que he voltat, tinc més anècdotes potser que una persona que no ha sortit de Lleida.

E: Per això t'ho pregunto també.

P: Sí, però a nivell... no, re, totes divertides, eh. Sí, sí.

E: Molt bé. Doncs, jo crec que en tenim prou. Gràcies per col·laborar amb nosaltres.

P: A vosaltres per l'estudi.

Franja: Nord **Població:** Lleida

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: B-MG03

Edat: 63 anys **Sexe:** Home **Què Parla:** Català

Estudis: EGB **On has viscut de petit:** Lleida (Passeig de Ronda)

Lloc entrevista: Lleida (Pardinyes) **Duració entrevista:** 27:47 minuts

Observacions: *L'entrevistat B-MG03 és un amic de joventut del meu pare. Ell i la seua dona s'ofereixen a ajudar-me (la dona i la neta m'han respost els qüestionaris). Es mostra nerviós perquè, diu, no té formació acadèmica. Jo li comento que no la necessita, que només ha de parlar de la seua experiència i de la seua relació amb la seua parla. Tot i que amb els meus pares sempre ha parlat en castellà, em sorprèn que em confessi que el català és la seua primera llengua. Certament s'hi expressa amb tota naturalitat, si bé a la dona i als fills sempre els he sentit parlar en castellà. I encara em crida més l'atenció que hagi dit que ara, de gran, ha fet una reflexió lingüística i ha decidit parlar als seus nets en català. Val a dir, però, que a l'acabar l'entrevista la dona li retreu afectuosament aquesta resposta, perquè diu que va ser ella qui va prendre aquesta decisió.*

La visió de l'entrevistat B-MG03 contrasta amb les entrevistes anteriors. El català és la llengua que més usa, però no per això l'associa a més coses que el castellà. És una persona molt neutral en qüestions ideològiques i polítiques. I amb la llengua també. Això es demostra quan explica una anècdota: en una xarrada una persona va demanar el canvi lingüístic al castellà i al negar-s'hi el conferenciant ell es va sentir malament. Treu ferro a la qüestió dialectal perquè, diu, no s'ha parat a pensar gaire en els dialectes. S'ha quedat molt pensatiu amb això del doblatge en català.

E: Bona tarda, Manel.

P: Hola. Bona tarda.

E: Procedim a fer-te l'entrevista que, com t'hem comentat, és per saber la relació que tens amb la teua llengua. D'entrada, ens agradaria saber quina és la llengua que utilitzes més habitualment.

P: Català.

E: Molt bé. En quins àmbits l'utilitzes? És a dir, família, amics, feina...

P: A la feina, amb els amics, amb la pròpia casa, aunque a vegades també ho fem en castellà, amb els meus nets... quasibé a tot arreu.

E: Amb quin percentatge diries que utilitzes el català respecte del castellà?

P: Potser amb un 70 %-80 %.

E: 70-80 % de català?

P: De català. Molt bé.

E: Dintre de la família, amb quines persones parles en català o en castellà?

P: Pues pràcticament amb los cunyats en castellà, amb la meua dona en castellà, amb els meus fills en castellà, amb les meues netes en català, amb el meu net també en català. Lo que és l'àmbit familiar, aquest aspecte.

E: I per algun motiu en particular utilitzes amb uns el castellà i amb uns altres el català? O com ha sigut això?

P: No perquè... tota la meua vida havia parlat amb castellà amb els familiars perquè per part de la meua dona són castellans, amb els meus germans parlo en català. Allavons vaig pensar que als meus nets no els hi parlaria amb castellà sinó que parlaria amb català. I em vaig acostamar a parlar-los amb català. I fins ara parlo amb ells amb català.

E: Molt bé. Perquè tu vas néixer a...

P: A Bellvís.

E: Bellvís, que és un poble de...

P: De Lleida.

E: És un poble de Lleida. I vas estar-hi fins als...

P: Als 3 anys.

E: 3 anys. Molt bé. I després?

P: I després vaig vindre a viure a Lleida.

E: Lleida ciutat?

P: Lleida ciutat, carrer Cavallers. I després els meus pares mos vam desplaçar a una torre a Artesa de Lleida, en la qual jo vaig anar al col·legi d'allí des dels 6 anys fins als 13.

E: Molt bé.

P: Després vam tornar a baixar a viure a Lleida, per cert, al carrer Cavallers, de la qual ja no m'he mogut de Lleida.

E: Sempre has viscut...

P: Sempre he viscut a Lleida.

E: I sempre has treballat a Lleida ciutat també?

P: Sí. He treballat sempre a Lleida.

E: Molt bé. Dius que a la feina també la llengua d'ús habitual és el català?

P: Normalment és català. Però, també, de tant en quant, perquè també tenim persones d'Osca, tenim persones... jo treballo a l'Agència Tributària.

E: Sí.

P: I allí hi ha molt funcionari, clar, no tothom som de Lleida, ni catalans. També hi ha gent de Saragossa, d'Osca, inclús d'Astúries. I hi ha gent que has de parlar amb

castellà per força, ja per educació. Perquè hi ha gent que li parles en català i no t'entén per a res. Allavòrens ja em proposo parlar amb castellà, perquè ho veig tan fàcil parlar amb castellà que parlar amb català.

E: Molt bé. Però tu la llengua que vas aprendre a l'escola va ser...?

P: La llengua que vaig aprendre jo a l'escola, jo quan anava a l'escola la llengua era castellà.

E: Era castellà.

P: Les classes eren amb castellà. Lo que passa que amb los companys, amb los companys d'escola, parlàvem amb català. I a casa meva parlàvem amb català.

E: Però abans em comentaves que ara escrius en català.

P: Ara escric amb català, bastant amb català. Des de que faig los whastapps per telèfon.

E: Des de que fas els whastapps. (*solapament*) És curiós, no?

P: Sí, n'estic aprenent. N'estic aprenent, sí.

E: Molt bé.

P: A vegades, a més com que també hi ha el corrector, si hi ha alguna coseta també te la corregeix, i això també te fa que puguis aprendre una mica més.

E: Molt bé. En les reunions familiars, quan us reuniu ara per exemple per Nadal o quan feu un dinar familiar, quina llengua, quines llengües predominen?

P: Normalment el castellà. Perquè a casa tant els cunyats com la dona i tal.. normalment parlem el castellà.

E: Aha. I el català l'associaries a alguna cosa en particular? La llengua catalana, en què et fa pensar a tu la llengua catalana?

P: La llengua catalana? Em fa pensar, pues, què et dire. Amb el Bruc.

E: Amb?

P: Amb el Bruc, amb la muntanya del Bruc.

E: Aaahhh!

P: Amb la Morenenta, amb el pa amb tomata.

E: Amb el pa amb tomata.

P: Amb... jo què sé. Em fa pensar... amb Barcelona, amb la Sagrada Família.

E: Amb la Sagrada Família.

P: Sí, fa pensar amb monuments catalans, i amb els pobles, pobles on es parla molt el català, em fa pensar amb companys que tinc, n'hi ha que són molt catalans. No ho sé, definitivament pues... No ho sé.

E: Per tu és important l'ús de la llengua catalana?

P: És important, però per mi no és primordial.

E: No és primordial.

P: Per mi, no. És important perquè normalment sempre parlo amb català. Però si he de parlar parlo amb castellà perfectament.

E: No tens cap problema.

P: No tinc cap problema a parlar amb castellà, però... ja et dic.

E: És bo ser bilingüe?

P: Sí.

E: Per què?

P: Sí, perquè si jo me'n vaig, per exemple, me'n vaig a Astúries i parlo amb català no m'entendrà ningú, si me'n vaig a Galícia i parlo català no m'entendrà ningú. Llavors considero que si no t'has de moure de Catalunya no te cal lo castellà.

E: Però pots anar a Andorra.

P: Sí, però a Andorra.

E: O a les Illes Balears.

P: Sí, ja.

E: O a València.

P: Però també puc anar a Oviedo, o també puc anar a (-)

E: Sí. Però com que has dit que no... que no te cal sortir de Catalunya. Jo te dic llocs on sí pots parlar català fora de Catalunya.

P: Jaaa, ja ho sé. Però com que m'agrada sortir de Catalunya. M'agrada sortir de Catalunya, pues per això també crec primordial saber castellà.

E: Vale. I un monolingüe castellà? No, jo la pregunta era si és bo saber dos llengües, no que sàpiguis castellà també, que evidentment (-).

P: Sí. És bo saber dos llengües, com si ojalà sapiguessa francès o sapiguessa anglès.

E: Què aporta per tu una llengua?

P: Què aporta?

E: Sí.

P: Pues... aporta... aporta sabiduria, no? aporta que puguis parlar amb d'altres gents, que puguis escriure amb d'altres idiomes, no sé, és que ara no me sé explicar...

E: Vas bé.

P: Tenir una identitat pròpia.

E: Una identitat pròpia.

P: No ho sé. No m'ho he parat mai a pensar. (riure)

E: Està bé, està bé doncs. Creus que la llengua es transmet de generació en generació?

P: Sí.

E: I quin efecte té això? Perquè tu m'has insistit molt que als teus nets te vas proposar de parlar-los en català i ho estàs fent.

P: Sí. Sí, sí. I els meus nets parlaran en català sempre. A part que al col·legi n'aprenen, però diran "el meu iaio també parlava català".

E: Aha. Això et fa sentir...

P: Això em fa sentir orgullós.

E: Molt bé. Per tant, és important (*solapament*) transmetre la llengua de forma generacional.

P: Jo ara mateix tinc la meua neta que està a Almeria, i jo no vull que perdi, no vull que perdi, els hi vaig dir a la meua família: "parleu-li sempre amb català", perquè no vull que perdi el català.

E: Això els ho vas dir.

P: Sí. Sí, sí.

E: Eeeemmm... què més? Mmmm... Per tu, com te sentiries si fessin un dia desaparèixer el català? És a dir, quins sentiments, com (-)

P: Me sentiria trist, me sentiria trist, trist perquè és la llengua que normalment parlem. Però una cosa és desaparèixer i una altra cosa és que te la traguessin.

E: Sí.

P: O sigui que te prohibisquessin.

E: Tu faries distincions?

P: Si desaparegués la llengua perquè hi ha gent que ja no la parla, pues me sentiria trist, però si mos la traguessin me sentiria molt empenyat i molt molestat, per no poder parlar la llengua que tu realment t'has, t'has...

E: Tu creus que realment pot arribar una situació com aquesta en algun moment?

P: No. No crec que ningú tingui collons de treure'ns la llengua. Que no mos deixin parlar al carrer podria ser, però a casa ningú t'ho pot prohibir.

E: Aha. Home, però ja és que no t'ho deixin parlar al carrer.

P: Molt. Molt gros.

E: És molt gros, ja.

P: És molt gros. No, però em refereixo a llocs oficials. Llocs oficials, per exemple, un col·legi, per exemple que tu vagis a l'Agència Tributària o que tu vagis a un lloc de l'Estat i que no puguis expressar-te en català. A això em refereixo.

E: Perquè a l'Agència Tributària quina política lingüística teniu? És a dir (-)

P: Allí podem parlar castellà i català perfectament. I si allí un te parla amb castellà tu li contestes amb castellà.

E: Però no està escrit, no? A vosaltres com a treballadors no us han passat una normativa...

P: A mi mai m'han posat cap nota de que he de parlar amb català o he de parlar amb castellà. Allí tots los cartells estan fets amb bilingüe, tots, i cada qual pues s'expressa com...

E. Aha.

P: Allí te ve una persona que és de fora, si te parla amb castellà, la persona que té enfrente, el funcionari que està enfrente suposo...

E: I els funcionaris que venen de fora, perquè n'hi ha, no? Han après català o no?

P: Alguns sí, perquè allí se fan classes de català.

E: A la mateixa Agència Tributària?

P: A la mateixa Agència Tributària.

E: Ah, molt bé, no?

P: Alguns hi han anat, bastanta gent hi han anat. Inclús tenia un bon amic que era de Vitòria, que és de Vitòria, i va estar aquí tres anys; no, perdó, cinc anys. I amb els cinc anys va marxar d'aquí parlant català, parlant i escrivint-lo.

E: I n'hi ha que no?

P: N'hi ha que no. N'hi ha que pues van a classe de català, però encara continuen parlant amb castellà. Lo que passa és que l'entenen. Abans potser no l'enteni i ara comencen a entendre'l.

E: Perquè fa molts anys que hi treballes tu?

P: Jo? 38.

E: 38 anys. O sigui, n'has vist de... ja has vist uns quants anys per aquí...

P: N'he vist unes quantes de... (riure) de circumstàncies.

E: Has viscut mai alguna situació conflictiva per motiu de la llengua a la feina?

P: A l'Agència Tributària no.

E: I en la teva vida en general?

P: En la meva vida en general una vegada amb una escola.

E: Què va passar?

P: Vam anar fer una entrevista; no, vam anar a fer una conferència i hi va haver unes persones, que perquè el professor feia la conferència amb català, hi havia uns senyors que em sembla que eren d'Oviedo o no sé ara... eren castellans.

E: I on es feia aquesta conferència?

P: A l'Episcopal.

E: Aquí a Lleida?

P: Sí, aquí a Lleida. I aquells senyors se van molestar, perquè portaven molt pocs dies aquí a Lleida i no s'enteraven de res. Allavons van demanar de que si us plau si podien fer la conferència en castellà. I els hi van contestar que no, perquè hi havia molta gent catalana i que ho sentien molt però que no la podien fer en castellà. I així es va quedar la cosa. Lo que no me'n recordo és si es van aixecar i van marxar.

E: I tu com...?

P: Jo em vaig sentir malament.

E: Tu hauries preferit que la (*solapament*) fessin en castellà, sí?

P: Jo haguera preferit que l'haguessin fet en castellà, perquè mos en poguéssim enterar tots, no solsament los catalans, sinó també els castellans.

E: Per tu va ser una situació incòmoda?

P: Sí, va ser una situació incòmoda, sí. Perquè jo considero que l'educació està antes que tot.

E: Aha. Alguna altra situació que hagist viscut...?

P: No ho recordo.

E: Però aquesta se te va quedar gravada.

P: No ho recordo. Aquesta se'm va quedar gravada perquè, perquè va ser una mica d'allò, una mica forteta.

E: Aha. Fa molts anys d'això?

P: Buf. No ho sé. Potser fa 12 o 15 anys.

E: Perquè normalment ara és al revés, eh. Només que hi hagi una persona que ho demani en castellà, es passa al castellà. Llavors els que es queixen són els catalanoparlants.

P: Sí, sí.

E: A la universitat passa molt això. Només que hi hagi un estudiant Erasmus per exemple i demani que es faci en castellà la classe ja es fa en castellà. Llavors es queixen els catalanoparlants. És curiós, eh! Trobar un punt... intermedi de vegades és complicat.

P: No, és que ara amb el tema aquest de la independència estem molt tocats tots.

E: Sí? Tu creus?

P: Jo crec que sí.

E: Creus que la llengua té a veure amb tot això?

P: Sí.

E: En quin sentit?

P: Molt, molt té que veure.

E: Molt?

P: Sí. Perquè els catalans mai mos deixarem perdre la nostra llengua, ni la nostra bandera ni ni ni... però penso que sí, que té bastant a veure, la independència amb el català. Perquè clar XXXX los catalans lo que volem és la independència i lo que vol un català és la seua pròpia llengua. I això ja van intentar treure-mos-la una vegada, però jo crec que no, que no, que no ho han acabat... que no me la poden treure. No me la podran treure la llengua, penso. I... no ho sé. Això ja ho veurem amb los anys (riure).

E: Exacte. Ja ho veurem.

P: Amb els anys. Ja ho veurem.

E: Exacte. A veure... eh... ara parlem del català de Lleida. Tu parles català de Lleida.

P: Sí.

E: És el català que has après, és el català (*solapament*) que parles, etc.

P: És el català que he après i és el català que (-)

E: Tu creus, has sentit parlar mai altres tipus de catalans?

P: Siiiií. He sentit parlar els de Barcelona, els de Gerona, els de l'Empordà... els de...

E: Tu saps distingir-los una mica o...? O notes...?

P: Són diferents.

E: Són diferents.

P: *Pa amb tumaca*, l'*aiga*, de Barcelona, i bueno... sí, és un català diferent al que parlem nosaltres.

E: A tu quin t'agrada més?

P: Jo el que parlo.

E: El teu.

P: El meu.

E: Per què?

P: Pues perquè m'hi sento, perquè m'identifico amb ell. Perquè a jo un català que digui *aiga* a l'aigua, pues no sé (riure).

E: Però nosaltres diem *auliva* a l'*oliva*.

P: *Auliva*, *auliva*, siiiiií.

E: T'agrada l'*auliva*?

P: L'*auliva*. Però bueno, ja estàs acostumat a dir *auliva* ja no sabries dir *oliva*.

E: Tu dius *auliva* o no?

P: Jo dic *auliva* sí, sí, sí.

E: I quina paraula més diem aquí a Lleida?

P: És que n'hi havia varies.

E: Sí?

P: N'hi havia vàries. L'altre dia vaig sentir un senyor per la ràdio que ho deia. No ho sé. Ara no em venen al cap, no em venen al cap.

E: I tu què dius *cargol* o *caragol*?

P: *Caragol*.

E: *Cargol*?

P: No, no. *Caragol*. Jo dic *caragol*.

E: *Caragol*. I el *lo* també el dius o no?

P: El què?

E: El *lo*. *Lo cotxe*...

P: *El*.

E: Tu dius *el*. Ja no el dius el *lo*, ja no l'has dit mai el *lo*.

P: *El cotxe*, *el cotxe*.

E: No has dit mai *lo*?

P: *Lo cotxe* no, *lo cotxe* no.

E: *Lo cotxe* o *lo pare* o...

P: *La moto*, *lo pare*... no: *el pare*, *la moto*, *la mare*...

E: La qüestió és el *lo*.

P: *lo qual*...

E. *Lo qual* és diferent ja.

P: És diferent, no? *Lo qual*... Sí. No. No, no. No dic *lo*.

E: No. Però l'has sentit, per Lleida, no?

P: L'hai sentit. Sí, sí.

E: Creus que s'està perdent potser o què?

P: Jo diria que sí, perquè jo, (*solapament*) sentir-lo l'hai sentit.

E: S'està perdent?

P: Però són paraules que no t'hi quedes... no sé com dir-te. Són paraules que les sents dir però després...

E: Ja. I el *sisquere* aquest que diuen? L'has sentit mai?

P: Ah, no! *Sisquere* no ho dic mai!

E: No ho dius tu?

P: No.

E: Però l'has sentit a algú?

P: Ho hai sentit moltes vegades *sisquere*, però diria que és més als pobles.

E: Sí?

P: Jo diria que sí.

E: Parlen molt diferent als pobles d'aquí de la ciutat de Lleida?

P: Sí. Sí, sí.

E. En què? En què parlen diferent? Expressions?

P: Bueno, és un català un pelet diferent. El català de Lleida per mi és millor que el de poble.

E: (riure) De Bellvís? Tu que vas estar a Bellvís?

P: Sí, però jo de Bellvís, no te puc dir res, (*solapament*) perquè jo vaig marxar als tres anys. Jo casi bé no coneixia ningú de Bellvís, una mica de família, bueno, en fi.

E: No em pots dir gaire de... no te sents de Bellvís.

E: Però vosaltres teniu un apartament a Cambrils.

P: Sí.

E: I hi aneu sovint a Cambrils?

P: Sí.

E: I... el català de Cambrils com és? És molt diferent del vostre?

P: El català de Cambrils no el veig massa diferent.

E: No el veus diferent?

P: No. No, no.

E: I parleu amb català a Cambrils?

P: Sí. I parlar amb català amb gent de Cambrils quan anem al restaurant, quan anem a alguna botiga, però tampoc... parlem amb gent de Cambrils, però tampoc no massa.

E: Ja.

P: Almenys jo, no massa. Parlo més amb gent dels nostres apartaments.

E: Però parleu en català o en castellà?

P: Parlo en castellà, parlo en català, amb gent del poble, bueno amb gent que hi ha per allí.

E: Val. I... per la tele que has sentit mai gent parlant català de Lleida? Parlant català, segur, però tu quan sents algú que diu: "Mira, aquest és de Lleida. No et passa això?"

P: És que jo quanestic a un lloc que no sigui Lleida, per exemple Barcelona...

E: Sí.

P: I sents parlar una persona i sents parlar com jo saps que és de Lleida.

E: I què, què sents?

P: T'emociona.

E: T'emociona.

P: Clar, te fa il·lusió. Perquè saps que estàs fora del teu, del teu lloc, llavors te fa il·lusió.

E: N'hi ha gaires a Barcelona de gent que parli com nosaltres? És fàcil de trobar gent?

P: Home, jo m'imagino que a Barcelona hi ha barcelonins (riure). I allavòrens ells parlen més el català de Barcelona que el català de Lleida.

E: I com ens veuen els de Barcelona?

P: Com?

E: Com ens veuen per raó de... llengua?

P: Ah, som inferiors.

E: Som inferiors?

P: Som, nosaltres, inferiors.

E: Sí, sí. Per?

P: Los de Lleida, el català que parlem nosaltres el veuen diferent. Jo crec que els de Barcelona, el seu català és el propi.

E: Aha.

P: Quan realment jo diria que no és així. Jo diria que més aviat és el de l'Empordà, que està més tocant a França, que és el català més català, que és el d'Aran també, de la part dels Pirineus, que el que tenim nosaltres. Ni a Barce (-), potser encara seria més aviat el de Gerona, més català el de Gerona, que el de Barcelona, que el de Lleida, que el de Tarragona, per mi. Jo ho veig així.

E: Aha. O sigui que hi ha com a una gradació de català.

P: Sí.

E: N'hi ha uns que són millors i d'altres que són pitjors.

P: Clar, clar. Lo que jo no sé el que és el dialecte ja o no ho sé. Perquè l'aranès potser és un dialecte, és que no ho sé.

E: L'aranès és una llengua.

P: És una llengua també?

E: Sí, que ve de l'occità. De fet ara hi ha tres llengües cooficials a Catalunya.

P: Sí, sí.

E: El català, el castellà i l'aranès (*solapament*). L'aranès no és català.

P: Per cert, ara per televisió també surt l'aranès. I una vegada vaig llegir l'aranès, vaig llegir una mica d'aranès...

E: Home, s'assembla molt.

P: Amb una biografia que vaig trobar, vaig trobar allí a Hisenda allí abaix amb un arxiu. I vaig estar llegint una mica d'aranès i casi casi no m'enterava de res.

E: No?

P: No. És molt diferent.

E: S'assembla al francès també.

P: Sí, sí. Està molt tocant a França, sí.

E: I escolta, del català de la Franja? Has sentit mai algú... o coneixes gent de la Franja, de Fraga, de... pobles de (-)?

P: Sí, hi ha algun noi o alguna noia allí de Fraga. Però és un català molt diferent.

E: És molt diferent del de Lleida?

P: És un català, sí. És un català-castellà.

E: Un català-castellà.

P: Diria jo, diria, eh.

E: Sí.

P: És un català que ells pronuncien lo castellà, pronuncien lo català. Fan una miqueta de barregeta, encara que vulguin parlar lo català, que el parlen, però és diferent. Tenen alguna castellanada, no ho sé. Sempre...

E: I aquí no en diem de castellanades?

P: Podria ser que sí amb alguna cosa, lo que no sé ara la paraula realment, però sí també fem alguna castellanada.

E: I és millor llavors el català de Lleida que el de la Franja o...?

P: Home, jo diria que sí. Més real.

E: Sí. Més real.

P: Diria que sí (riure)

E: He he he! Més real. O sigui, a veure si m'aclareixo jo: el de Girona és el millor?

P: No dic que sigui el millor.

E: Ah! Què és?

P: Jo diria que el de Giro (-), pel que hai sentit, eh?

E: Sí, sí. No, jo, a mi m'interessa la teva opinió.

P: Pel que hai sentit i per lo que d'allò, hai sentit parlar, que el de Girona és el català més pur.

E: Més pur.

P: Més pur. Després està el de Barcelona, que diuen que és millor que el nostre. I com que nosaltres estem al sur, pràcticament al sur de Catalunya, pues potser estem més lluny, allavors lo català que fem nosaltres pues està... com que també estem a la Franja.

E: Ho tenim tot, no, nosaltres?

P: Una mica barregeta, una mica barregeta.

E: Ho tenim tot.

P: Casi, casi (riure).

E: I la gent de les Terres... que has sentit algú de les Terres de l'Ebre?

P: No.

E: De Tortosa, no coneixes...?

P: No. De Tortosa no hai sentit parlar.

E: Llavors el valencià què?

P: El valencià...

E: Què és el valencià?

P: És un pupurri.

E: És un pupurri?

(se sent la dona de fons que diu: Sí!)

E: Però és català, eh!

P: És català, és català també. Igual que a les Balears.

E: I s'assembla al nostre o no? Tu saps distingir un valencià o no?

P: Sí, el txe!

E: El txe!

P: Potser sí que el distingiria, realment sí, segur que sí.

E: No t'han confós mai per un valencià?

P: No, a mi mai, a mi mai.

E: Molt bé. Tu creus, bueno més o menys ja m'ho has explicat, el que et preguntava abans, has sentit mai, bueno abans dèiem a Barcelona, no? Però per la televisió has sentit mai algú que parli com nosaltres? En veus de persones, de periodistes (*solapament*), d'actors...

P: Jo quan, quan veig TV3, que a aquesta casa es veu molt molt TV3...

E: Sí? O a la ràdio...

P: Sí. A la ràdio... sí, bueno a la ràdio també, però més la televisió. No, de gent de Lleida ne sento parlar molt poca.

E: Pocs.

P: A no ser que posa TV Lleida, però és diferent.

E: Ja. Ja, ja, ja.

P: Però lo que és Barcelona, lo que és TV3 normalment sempre es parla de Barcelona.

E: Ja.

P: Allavòrens...

E: I... t'agradaria que hi hagués una mica més de representació de Lleida?

P: Sí, segurament que sí, segurament que sí.

E: Sí? Perquè tu te sents identificat amb el català que sents a TV3 o...? o és al que t'has acostumat i és el que hi ha?

P: M'hai acostumat. La majoria de les vegades el català de TV3 a les pel·lícules no l'entenc. No m'agraden les pel·lícules a mi en català.

E: No t'agraden les pel·lícules en català?

P: No. No m'agraden, no les entenc. Perdo moltes paraules.

E: Sí?

P: Se me perden moltes paraules.

E: Ah sí? Guaita!

P: Sí, sí.

E: I les pel·lícules doblades, tampoc no n'hi ha de parlants catalans de Lleida.

P: No.

E: Llavors és per això que no t'agraden en català?

P: No, no. Perdo moltes paraules també potser perquè l'audició meua tampoc no és pas molt bona. Allavors potser m'estimo més escoltar una pel·lícula en castellà que en català.

E: I sèries? O no en veus de sèries?

P: Jo de sèries no en veig.

E: No.

P: No. A mi una pel·lícula de l'oeste, per dir algo, en català no em sona gens, no m'agrada, no.

E: Però a lo millor l'original tampoc era en castellà, eh! (*solapament*) Probablement era en anglès.

P: No. L'original en anglès, és en anglès.

E: Dius és que m'agrada més el Richard Gere en castellà que en català. Però el Richar Gere castellà tampoc no és, eh! (riure)

P: No el parla. No, no. Lògicament, lògicament. Però jo una pel·lícula de l'oeste, que tota la vida meua (*solapament*) les he vist en castellà, al cine quan jo era jove.

E: Perquè t'hi has acostumat.

P: Ara sentir una pel·lícula de l'oeste en català a mi la veritat no em sona gens, no em sona.

E: Ja. Molt bé. Creus que podríem fer els de Lleida, la gent de Lleida, alguna cosa per potenciar la nostra manera de parlar?

P: És que ja parlem bé.

E: Sí, però. A tu ja et sembla que parlem bé?

P: A mi ja em va bé com parlen els de Lleida.

E: Ja t'està bé. Però perquè surti més als mitjans de comunicació, perquè sigui més visible.

P: Bueno, ja hi sortim als mitjans de comunicació.

E: No m'has dit que a TV3 només parlen en (-)

P: A TV3 no hi surten gaire gent de Lleida.

E: Pues en quins mitjans sortim?

P: No gaire.

E: Llavors no sortim.

P: No.

E: I no t'agradaria que sortíssim més?

P: Sí, però m'és indiferent.

E: T'és indiferent.

P: A mi m'és indiferent, segons lo tema que toquin, a mi m'és indiferent.

E: Home, però si em dius: "No miro pel·lícules en català perquè a vegades me perdo amb algunes paraules". Si hi hagués més català de Lleida, potser les miraries més o tampoc?

P: Crec que igual.

E: Igual.

P: Crec que igual. Perquè a mi en català ja no m'agraden.

E: És curiós, no? Perquè és la teva llengua però...

P: Sí, sí. És curiós. Veus una sèrie o una novel·la pues encara sí, però una pel·lícula...

E: I una obra de teatre?

P: També. Una obra de teatre sí.

E: I música en català?

P: També, també, sí, sí.

E: Només és (*solapament*) el cine.

P: Les pel·lícules, les pel·lícules, el que no em sona a mi en català, les pel·lícules.

E: Tu creus que els teus nets pensen igual que tu amb les pel·lícules o ells ja estan acostumats a veure (-)?

P: Suposo que ja estan acostumats.

E: Sí?

P: Suposo que sí. Perquè jo quan van posar TV3 jo la veia poc. Bueno la veia poc, la veia. Però a vegades li feia a la meua dona "Treu aquesta pel·lícula", perquè no me n'entero. No me n'entero moltes vegades.

E: Aha. Que curiós!

P: Sí.

E: Molt bé. Eehh, no sé. Tu creus que hi ha persones que s'amaguen del seu dialecte? És a dir, hi ha persones que quan, és la teva opinió, eh, que van a Barcelona i amaguen el seu català de Lleida? Tu ho faries això?

P: No. Mai a la vida.

E: Creus que hi ha gent que ho fa això? Diu "és que segons amb qui parlo he de mirar una mica més..."

P: Bueno, a vegades no ho fas per amagar-lo. A vegades ho fas per educació, perquè si parlen en castellà (-)

E: No, no parlo diferent llengua, parlo diferent dialecte. És a dir, tu vas a Barcelona i t'esforces per parlar com ells.

P: Ah, ja! Ja t'entenc. No, no. Jo no m'he esforçat mai a parlar amb ells (-)

E. Tu no.

P: Jo he anat a Barcelona i he viscut dos anys a Barcelona i no he dit mai *tomaca* ni *aiga* i sempre he dit lo que jo sento.

E: I creus que hi ha gent que ho fa, això?

P: No ho sé. Jo diria que no. Almenys no tenen per què.

E: Tu coneixes la periodista Mari Pau Huguet?

P: Sí.

E: I com parla la Mari Pau Huguet?

P: Amb l'idioma de cata (-) amb el parlar de Barcelona, no?

E: Però és d'aquí.

P: I és d'aquí.

E: O sigui ella s'ha esforçat (-)

P: Ella s'ha esforçat perquè ella està allà.

E: Pues això és el que et pregunto.

P: Ella està allà. Llavors ella està allà moltes paraules s'empeguen. De tant sentir-les ja les dius. És com el castellà que se'n va a Andalusia. Al final acaba parlant andalusí.

E: Sí? Tu creus?

P: Jo diria que sí, jo diria que sí.

E: Perquè si tu te n'anessis a Barcelona molt de temps tu acabaries parlant XXXXXX.

P: Que macu! (riure) Que macu!

E: Acabaries parlant (riure) com ells.

P: Podria ser que sí.

E: Sí?

P: No ho sé. No ho sé.

E: Diries *Manoluuuu*.

P: No això, no. La u no. No m'agrada.

E: No ho diries?

P: No m'agrada.

E: Doncs ells diuen la u.

P: Sí, ja ja. Però, bueno, jo vaig estar vivint dos anys a Barcelona i jo no deia ni *que macu!*, ni *pa amb tumaca* ni *Manolu*. Jo parlaria lo meu, lo meu.

E: Ja, però com que m'has dit que si te'n vas al sud acabes parlant andalús.

P: Siiiií, però a veure, és possible. O al menos tindries paraules, te s'escaparien paraules d'allà. Segur.

E: Diries *aiga*.

P: O a lo millor sí que diria *que macu*. No ho sé. De moment no m'ha passat. Ha ha ha ha!

E: De moment no t'ha passat.

P: Ha ha ha!

E: Molt bé. Doncs no sé. Si tens alguna anécdota o alguna cosa que vulguis remarcar-nos relacionada amb la llengua o amb la variant dialectal de Lleida, o alguna cosa que creguis que pot ser interessant per a nosaltres.

P: En aquest moment no se me ve res al cap.

E: No? Doncs ho deixarem aquí. Moltes gràcies per ajudar-nos.

P: Gràcies a vosaltres.

E: I per col·laborar.

P: I fins a la propera.

E: Gràcies.

Franja: Nord **Població:** Lleida (La Bordeta)

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistada: B-LB04

Edat: 17 anys **Sexe:** Dona **Què Parla:** Català

Estudis: 2n batxillerat (en curs) **On has viscut de petit:** Lleida (La Bordeta)

Lloc entrevista: Lleida (La Bordeta) **Duració entrevista:** 30:59 minuts

Observacions: *L'entrevistada número B-LB04 és la filla d'una excompanya de feina. És una noia tímida però amb molt bon rendiment acadèmic. Fem l'entrevista a la cuina de casa seua mentre sa mare respon el qüestionari en una habitació. Està una mica nerviosa però no li condiona en absolut que sa mare sigui professora de català. Em crida l'atenció que remarqui en més d'una ocasió que els seus companys li retreguin el seu accent lleidatà quan parla en castellà. També em sorprèn amb quina naturalitat assumeix que la llengua del pati és el castellà i com els nois i les noies catalanoparlants contribueixen al fet que el castellà s'hi imposi. Quan acabem l'entrevista en parlem amb la mare. Assegura que a l'Ins. Maria Rúbies és habitual, però al col·legi el Carme, on va el fill petit, és escandalós. De fet, diuen que el germà de l'entrevistada 4 quan juga a la playstation i parla sol ho fa en castellà, tot i que la seua llengua materna és el català. La mare creu que la batalla amb el castellà està perduda. I això que la Bordeta no és un barri com la Mariola, els Magraners o el Secà de Sant Pere (d'immigració andalusa i extremenya) [conec prou bé el barri; hi vaig néixer].*

E: Bé, bona tarda. Ens trobem aquí amb la Laura i procedirem a fer-li l'entrevista. Hola, Laura.

P: Hola.

E: Mira, ens agradaria saber quina és la llengua que fas servir habitualment.

P: El català, normalment.

E: Aha. I amb qui l'utilitzes? En quins contextos?

P: A casa, amb la família i a l'escola. I al gimnàs durant el dia a dia.

E: En quin percentatge diries que fas servir el català? Perquè suposo que el castellà també el parles...

P: Sí, també.

E: I quin percentatge...?

P: 80 % català.

E: Sí.

P: Sí.

- E: Amb quines persones parles el castellà?
- P: Una mica amb el meu pare i amb algunes persones i a les classes de castellà i amb algun company. I ja està.
- E: Aha. Amb el teu pare dius. Perquè el teu pare és castellanoparlant?
- P: Sí. I a vegades el parlo en català i a vegades en castellà.
- E: Ah, vas canviant.
- P: Sí.
- E: I ell a tu?
- P: Amb castellà.
- E: Ell sempre parla en castellà.
- P: Normalment.
- E: Normalment. Els teus pares parlen en?
- P: Entre ells amb (-). La meua mare en català i el meu pare en castellà o sigui...
- E: Converses bilingües?
- P: Sí.
- E: Molt bé. A què associaries tu la teva llengua? Dius que parles el català en un 80 %, a quins contextos...? per exemple, la consideres, per tant, la teua llengua materna?
- P: Sí.
- E: Diries que penses en català?
- P: Sí, penso en català.
- E: Penses en català. Mmmm... Em dius que la parles a l'escola, em dius que la parles amb els teus amics, al gimnàs també... (tus). Mmmm.... en sopars familiars, per exemple, o en dinars familiars, o ara que estem en dates de Nadal, doncs quan esteu en família hi ha més membres amb qui compartiu la taula que parlin...?
- P: Sempre amb català.
- E: En català. Amb tothom?
- P: Sí, bueno, amb la meua iaia, però ja no hi és, per tant ja no.
- E: Hi parlaves en castellà.
- P: Sí.
- E: No tens més familiars que parlin en castellà?
- P: No.
- E: Per tant...
- P: Sempre el català.

E: Predomina el català. Per tant, creus que pots dir que les tradicions familiars o tot el que tu associes a la teua educació ha estat amb aquesta llengua?

P: Sí. Sí, sí.

E: Aha. Quin valor li dones tu a, en una societat bilingüe com en la que vivim, en aquest cas Catalunya com a país, li dones tu al català? Què és per tu el català en la societat en la qual vius?

P: És pues la manera en la que penso, com m'han ensenyat, com em comunico... Amb castellà sempre em costa més.

E: Sí?

P: Sí. Em costa més parlar castellà i no el pronuncio... Tinc la pronúncia molt marcada de Lleida.

E: Tens la pronúncia molt marcada de Lleida.

P: Sí.

E: Què vol dir que la tens molt marcada de Lleida?

P: Que faig les as molt es.

E: Ah sí?

P: Sí.

E: Explica'm una mica com és el parlar de Lleida.

P: Pues quan una paraula (-) quan acaba *Laura* amb a, la gent que parla castellà em diu Laur[a] però jo dic Laur[ε]. O sigui... no dic la a molt... tant o sigui la a.

E: La a.

P: Sí.

E: Fas una [ε], oberta?

P: Sí.

E: Quan parles en castellà també?

P: Pues sí.

E: Alguna se t'escapa, no?

P: Sí.

E: I això per tu és bo, és dolent o no?

P: Home! És que és... característic meu.

E: És característic de tu, no? És el teu idiolecte, no?

P: Sí.

E: Molt bé. Emmmm... Creus que és important que els teus pares t'hagin ensenyat en català i que hi hagi una transmissió generacional en ca (-). Perquè dius que amb la teva àvia parlaves en castellà?

P: Sí.

E: La teva àvia era la mare del teu... (*solapament*) pare?

P: Pare. Sí.

E: D'on eren? D'on era la teva àvia?

P: De León, Ávila... No sé si és el meu iaio... Un és d'un lloc i l'altre és de l'altre. No ho sé.

E: Vale.

P: Però jo m'he criat més amb els meus padrins de part de mare, que parlen amb català. I suposo que això (-)

E: Són d'aquí?

P: Sí. I suposo que això també ha influït una mica, perquè sempre he parlat català. Castellà molt poc, perquè amb la meva iaia, com que viu a Pardinyes, hi anava menys. I anava més amb els meus, quan era petita, amb els meus padrins que viuen aquí a la Bordeta.

E: La teua iaia viu a Pardinyes.

P: Vivia. Sí.

E: Vale. Molt bé. Emmm... Tornant a això, tu creus que és important, no sé si a la teva classe, per exemple hi ha nens, que parlin, o nois i noies, que parlen en castellà habitualment.

P: Siiiií.

E: Sí?

P: Sí, sí. I jo parlo amb ells amb castellà.

E: I tu parles en castellà amb ells. No l'entenen el català?

P: Sí. Sí que l'entenen però la seua, a casa parlen castellà i per tant a l'escola també.

E: Aha. I... per què creus que no hi ha hagut aquesta transmissió generacional com en el teu cas?

P: Perquè tenen pares de fora, o sigui els padrins o no són d'aquí o tenen...

E: Però tu també has tingut padrins de fora. No?

P: Sí. Pues no ho sé.

E: No ho havies parat a pensar això?

P: No. No sé.

E: I quina opinió en tens?

P: Bueno, és que hi ha nens que parlen castellà perquè els dos pares són castellans i en el meu cas no.

E: Ja.

P: El meu pare és d'aquí, o sigui ha nascut aquí.

E: Ha nascut aquí?

P: Sí.

E: Però li costa més parlar en català o generalment no el parla.

P: A veure, no, predomina més el castellà, però si m'ha de dir algo en català pues m'ho diu. No té cap problema.

E: Molt bé. Emmm... Digue'm paraules que tu associïs al teu parlar, al català. M'has dit la família, l'escola, el gimnàs... què més podríem associar al català?

P: Els meus amics.

E: Els amics.

P: El que miro a la televisió. Bueno normalment és amb català.

E: Mires molt la televisió catalana? Quines cadenes mires?

P: TV3, i el futbol me fico, bueno, el Puyal...

E: Sí.

P: I algun programa així com *Operación Triunfo* de la televisió que és castellana. Però sí, miro normalment TV3.

E: Aha. Per tant, la televisió també l'associaries al català?

P: Sí.

E: Què més?

P: Emmm... la lectura.

E: La lectura.

P: També llegeixo en català.

E: T'agrada llegir?

P: Sí.

E: I llegeixes habitualment pel teu compte?

P: Sí. Bueno aquest curs no he llegit tant perquè no tinc tant temps, però normalment sí.

E: I si tries tu el llibre, en quina llengua?

P: A veure, m'agrada més amb català perquè és com penso, i no em costa tant. Però si hi ha un llibre amb castellà no tinc cap problema.

E: Aha. Molt bé. Per tant, la lectura, la televisió... què més?

P: Emm... els professors. Normalment tots són, bueno parlen amb català. N'hi ha algun que ens fa classes en castellà, però no és... potser és un. I... ja està. És que tampoc faig gaires coses.

E: Però no cal que siguin coses físiques. Tu, el català (-) si a tu te diguessin, tu estàs tombada al llit, i de sobte et diuen o et ve la paraula *català* en ment, a quines altres

coses associes el català? Què és per tu la llengua catalana? A banda del que m'has dit, què més és?

P: No sé. És que... Mmmm... No sé amb què l'associo.

E: No saps a què l'associes.

P: No. És que tampoc tinc una idea... Potser el podria associar amb la política, però a mi aquest tema no...

E: No t'agrada.

P: No. O no, no sé, no m'interessa. No tinc una idea formada.

E: Aha. Emmm... ara que dius això de la política, tu creus que la llengua genera problemes polítics?

P: Sí, perquè s'associa el català a una banda, potser, i el castellà a l'altra banda. I llavors això crea conflictes.

E: Aha. I tu no estàs d'acord amb aquesta associació?

P: Bueno, no sé, potser és que el català ara per lo que està passant potser segurament hi ha gent que no, no està favor de la independència i parla català. O sigui, no crec que estigui lligada una cosa amb l'altra. No. Perquè si vas a l'institut mateix i sents parlar només parlen el castellà.

E: Qui només parlen en castellà?

P: A l'institut, la gent.

E: Ah sí?

P: Sí. Els nens juguen amb castellà.

E: A l'hora del pati quina és la llengua que predomina?

P: Sí. El castellà. I tant.

E: Sí?

P: L'Eloi a...

E: L'Eloi és el teu germà?

P: El meu germà al col·legi parla amb castellà amb casi tots. Mentre juga a la play parla amb castellà.

E: Ah, sí? Està jugant amb tu i ell...

P: Sí, amb els auriculars (*solapament*)

E: I se li escapa...

P: O amb els auriculars, quan parla amb altres, perquè es connecten, parlen amb castellà. Sí, sí.

E: I tu també parles en castellà al pati?

P: A veure, ara no tant, o sigui ara no perquè ja no jugo, però a vegades ju (-) quan jugava alguna cosa sí, però com que a mi potser em costa més parlar castellà que al meu germà.

E: Perquè l'Eloi quants anys té?

P: Té 13 anys. Sí. Fa 2n d'ESO.

E: Tu creus que si ara tinguessis 13 anys et passaria com a l'Eloi o no? o que és una qüestió més de personalitat?

P: Sí. Depèn de la persona i depenent dels amics amb els que vagis. Perquè jo anava molt amb gent que era d'aquí, que els pares eren d'aquí i tot, i l'Eloi va amb gent que té pares castellans, padrins castellans i tot. I a casa parlen castellà.

E: A tu no t'ha parlat mai castellà per això?

P: No. Mai, mai.

E: Escolta, Laura, tot això que m'estàs dient cal tenir present que la teva mare és professora de català.

P: Sí.

E: Com t'influeix a tu que la teva mare sigui professora de català? En la qüestió política ja he vist que no, en absolut, no?

P: No, jo no entro en això.

E: No entres amb aquest tema.

P: No. A vegades faig er (-), bueno per exemple jo dic molt *natres*.

E: *Natres*.

P: Sí. Molt. I a vegades m'ho sent dir i no li agrada.

E: No li agrada.

P: No.

E: Perquè la mare és molt normativa, eh!

P: Sí, molt normativa.

E: Ha ha ha! Bueno, és que examina de les proves oficials, no?

P: Sí. Bueno, i.... però ella em parla amb català i ja està. És que tampoc crec que...

E: No t'influeix especialment que la mare sigui... i tampoc espero que et condicioni ara a l'hora de contestar aquestes preguntes.

P: No, tampoc, tampoc.

E: Tu tens la teva pròpia personalitat, no, Laura?

P: Clar.

E: Molt bé. Escolta, m'agradaria que me parlessis ara una mica més de la varietat dialectal d'aquí. Com en diem, com en dius tu a la varietat d'aquí?

P: El lleidatà.

E: El lleidatà. Molt bé. Què és per tu el lleidatà?

P: Com parlen la gent de Lleida.

E: Com parlen la gent de Lleida. Tu parles aquest lleidatà que dius?

P: Una mica.

E: Una mica.

P: Tampoc molt.

E: Tampoc molt. Què vol dir això?

P: Que tinc, dic algunes paraules o la pronúncia és com és el lleidatà però per exemple jo el *lo* jo no el dic mai.

E: El *lo* article no el fas servir?

P: No. I no sé... paraules així jo no les faig servir. Només *natres*...

E: *Natres*.

P: L'acabament de les paraules que dic molt... la [ɛ]

E: [ɛ]

P: I ja està. I quan parlo castellà se'm nota que soc catalana, perquè sí, perquè es nota.

E: (riure) Això t'ho han dit alguna vegada (*solapament*), que se't nota?

P: Sí, moltes. Totes se'n riuen.

E: Molt bé. Escolta, seguim amb el tema del dialecte perquè m'interessa especialment. A tu t'agrada sentir el lleidatà quan surts per exemple de Lleida?

P: Bueno, és com... estàs a no sé, vas de vacances a... vaig anar a Berlín aquest any i hi havia uns catalans, nosaltres no els veiem. Estaven, perquè era com un laberint, vam anar a un lloc, i sentíem parlar i eren de Barcelona i se'ls notava molt. I suposo que si haguessin set, o sigui si hagués sentit el lleidatà pues hagués dit, hagués anat a preguntar-los amb els que estava d'on eren, perquè es diferencia molt el lleidatà per exemple del barceloní.

E: Aha. I no els ho vas preguntar?

P: No.

E: Com que eren de Barcelona, ja no els ho vas...

P: O sigui, bueno pues catalans i van venir (*solapament*)

E: I ja està, no?

P: I ens van dir: "que sou catalans?" i nosaltres "sí, sí".

E: I ja està.

P: Sí.

E: Molt bé. Tu creus que, ara que dius això del barceloní, tu creus que hi ha gent que s'esforça per parlar com la gent de Barcelona, quan van, quan surten de Lleida o quan van concretament a Barcelona?

P: Pues no ho sé. Però no entenc per què ho haurien de fer.

E: No ho entens.

P: No, perquè...

E: No ho has vist mai, això.

P: No.

E: I què et semblaria si ho veguessis?

P: Pues malament, o sigui... si és català tot. Ens podem entendre si tu parles barceloní i jo lleidatà.

E: Aha.

P: És com, no sé, fer un esforç per sentir-te del lloc on vas, crec que no és necessari.

E: Aha. I per què creus que la gent podria fer-ho, això?

P: Per, no sé, perquè no diguessin res els del lloc on vas.

E: Però tu creus que un barceloní si ve a Lleida intentarà parlar (-)

P: No.

E: No. I això per què no és recíproc?

P: Potser la gent es pensa que el barceloní és superior.

E: Superior.

P: O no superior, sinó que té més força, més pes, no ho sé.

E: Més prestigi?

P: Sí.

E: Social?

P: Sí.

E: I això només amb el català de Barcelona, amb el barceloní?

P: Home, no crec, a la televisió no crec que agafin un presentador que parli castellà de les Canàries, sinó un que tingui la pronúncia ben marcada o... Sí, jo crec que deu passar amb tots els idiomes, que n'hi hagi un que sigui més... un dialecte que sigui més...

E: Més què?

P: Que tingui més prestigi dins de l'idioma. Sí.

E: Més prestigi. Però jo et preguntava si creus que n'hi ha d'altres de... Tu saps que el català està format per diversos dialectes, que està format per diverses variants dialectals, no?

P: Sí.

E: Com per exemple, el barceloní, el gironí, el tarragoní, el tortosí, el de les Illes, el valencià...

P: Sí. No sé si tots deuen fer el mateix, d'intentar-se a adaptar.

E: Tu en el cas del català, per exemple, consideres que n'hi ha un, bueno m'estaves dient que és com a més, més...

P: Sí, prestigiós.

E: Més prestigiós.

P: Però jo no considero que n'hi hagi un que sigui el de veritat.

E: No n'hi ha un de veritat.

P: No. Sinó...

E: El genuí, o l'autèntic. No.

P: No. És una barreja de tots, potser.

E: Una barreja de tots. Tu has (-) segurament tu que has fet segon de batxillerat i a més a més amb tan bons resultats, tu deus saber que hi ha un català estàndard, no? Això us ho han explicat, no?

P: Sí.

E: El català estàndard creus que és, i tu dius que mires a més molt TV3, no?

P: Sí.

E: És el que escoltem a TV3, no?

P: Sí. Normalment sí.

E: I tu amb aquest català t'hi sents identificada?

P: Pues en part sí, perquè és el català que és l'idioma que jo parlo, però en com acaben les paraules pues no les acaben igual que jo, per exemple. Però... no és algo en el que em fixi molt. No li dono potser molta importància.

E: Però creus que un de Barcelona s'hi podria sentir identificat, més que tu, per exemple?

P: Pues sí. Potser sí.

E: Tu has vist mai el programa *El Gran Dictat*?

P: No.

E: No has vist mai *El Gran Dictat*?

P: No.

E: Saps quin programa vull dir, no?

P: Sí, sí. Però el feien quan jo feia (*solapament*) taekwondo, i estava al gimnàs i no tenia temps.

E: Eres petita, no? Aaah, d'acord. Però has vist algun anunci d'*El Gran Dictat*?

P: Sí, sí.

E: I saps qui n'és el presentador, no?

P: Sí, l'Òscar Dalmau.

E: Molt bé. Això no és pregunta d'examen, però molt bé. He he! Eeeehhhh. No sé si ho has sentit mai que la gent de Lleida es queixava perquè, clar, l'Òscar Dalmau pronuncia en oriental.

P: Sí.

E: Llavors, clar, en oriental neutralitzen i fan [a], bueno vocals neutres i fan (-)

P: I a l'hora de dictar...

E: Clar.

P: Els costava.

E: Clar. Això ho havies sentit?

P: Sí. No ho sé. Potser si parlés jo per un de Barcelona potser també s'equivocaria al transcriure el que jo dic.

E: Aha. Però em referia al fet que clar, eh, el que estàvem comentant sobre l'estàndard, doncs és molt probable que un de Barcelona se senti més identificat que no pas un de València o un de...

P: Pues sí, segurament.

E: Això que deies tu de les vocals finals i aquestes coses. Tu creus que això és important o...?

P: No. Jo no li dono importància.

E: Tu no li dones importància.

P: No.

E: Creus de totes maneres que, a pesar que no li dones importància, eeem, s'estan perdent trets dialectals? Tu em deies ara "jo dic *natres* però no dic gaires coses d'aquí de Lleida", no? o no has dit gaires però has dit que no ho dius tot, no?

P: No, no ho dic tot.

E: Això vol dir que s'està perdent (*solapament*) si la gent jove com tu...?

P: Sí. Jo penso que sí, perquè, si, com he dit, si escoltes als patis de les escoles tot és castellà, o gairebé tot, i català en sents molt poc. I jo crec que el fet que no es parli català entre la gent jove fa que es perdi.

E: Tu tens aquesta... ara hem tornat a la llengua, eh! Veig que estàs tornant al tema de la llengua; jo et parlava del dialecte, però. No passa res. Tu estàs preocupada per la, em sembla detectar que estàs una mica preocupada perquè s'estigui perdent el català en les franges d'edat doncs aquestes, de la gent jove.

P: Bueno, és algo que potser a tu et sobta.

E: No no no no.

P: O sigui a la gent.

E: A mi no em sobta. Jo he treballat a Secundària i a Tarragona als centres on he treballat jo el català és llengua estrangera pràcticament.

P: Sí, sí.

E: Però no sabia que a Lleida passés...

P: Sí, també passa (*solapament*).

E: ...tant tant com estàs dient tu, Laura.

P: Almenys on jo he anat, al Carme i al Maria Rúbies.

E: Al Maria Rúbies?

P: Sí. Hi ha molta gent de fora també.

E: Clar, tu ara estàs anant al Maria Rúbies.

P: Sí, que és públic.

E: Sí, ja ho sé, ja ho sé. Des de? Batxillerat? Tu fas (*solapament*) batxillerat?

P: Sí.

E: I al Carme que és de monges, no?

P: Sí.

E: També es parlava castellà al pati?

P: Eeehhh, també, però potser menys que el que es parla al Maria Rúbies. Perquè jo crec que hi influeix que hi ha molta gent de fora, hi ha molts immigrants.

E: Quin perfil d'immigrants? (*solapament*) Marroquins...

P: Eeehhhh... marroquins, hi ha xinesos...

E: Ah, xinesos. Però en teoria si estan rebent una escolarització en català també haurien d'estar... vull dir els marroquins a casa tampoc no parlen el castellà.

P: No. Suposo que és el primer que aprenen.

E: El castellà?

P: Sí.

E: Vols dir?

P: No ho sé.

E: El cas és que es parla castellà al pati, no?

P: Sí.

E: I si vas al gimnàs, també és la llengua que predomina al gimnàs?

P: En la meua classe no, però per exemple en les classes dels petits sí. Hi ha tres classes de tres franges d'edat. La primera és de 4 a 8, de 8 a 12 i de 12 pues, cap a... cap a més grans.

E: O sigui les franges petites (*solapament*) són les que...

P: Sí, parlen amb castellà, o barregen molt.

E: Quin pronòstic hi fas, a tot això? Com acabarà això? Cap a on anem? Quina és la tendència?

P: Jo crec que a les cases es parla més castellà que català.

E: Per tant, l'ús del català està retrocedint, creus?

P: Potser no retrocedint però...

E: Home, si em dius que no es parla català està retrocedint! ha ha ha!

P: Bueno, no sé si seria la paraula *retrocedir* però...

E: Està perdent els àmbits d'ús (pausa).

P: Potser sí.

E: De tota manera, tornant, Laura, al que et preguntava abans, quan jo et deia que tu m'has comentat que molts trets dialectals, moltes coses del lleidatà tu ja no les dius, no? em referia a si creus que s'estan perdent respecte del català, no respecte del castellà, que ja m'ha quedat clar que el castellà està guanyant una mica la partida al català, no? Però me referia a les característiques del lleidatà que s'estiguin perdent respecte del català que es parla a TV3 o d'altres varietats dialectals. Perquè si tu ja no les dius i tu ets de Lleida. Tu ets de Lleida de tota la vida, no?

P: Sí. Tota la vida.

E: Tota la vida has viscut a la Bordeta, no?

P: Sí.

E: I hi ha coses que ja no les dius.

P: És que no sé ni quines coses són. Imagina't. Perquè...

E: Però tu has estudiat en algun moment a l'institut dialectologia? Alguna... una mica.

P: No.

E: Algun concepte. Això, per exemple, abans m'has dit això del *lo*.

P: Però és perquè ho he vist. No ens han ensenyat molt. Ens han ensenyat més l'estàndard, que és com s'ha d'escriure. I després parlar és una mica com parles tu. A mi, això de *natres* perquè és...

E: Qui ho diu?

P: Com que la meua mare és professora sí que m'ha dit pues això no...

E: No és correcte, no?

P: Sí. Però a l'institut no, ni al Carme, al col·legi.

E: Aha.

P: Jo per exemple si em diguessis “dis deu paraules pròpies del lleidatà” no te’n sé dir.

E: No me les sabries dir.

P: No. No.

E: Per tant, perdona, per tant eeehhh bàsicament es notaria que ets lleidatana per la fonètica, no? Per les vocals, me deies abans, les [ɛ]...

P: Sí. No pel vocabulari.

E: No pel vocabulari, ni per la morfologia.

P: No.

E: Molt bé. Eeemmm... Has viscut mai alguna anècdota vinculada a la llengua o al dialecte, alguna situació relacionada amb la qüestió lingüística que diguis “a mira, me’n recordo que em va passar això”?

P: No sé si és molt anecdòtic, però per exemple quan era petita, com que tinc les es molt marcades, al gimnàs, que potser parlen una mica el castellà els professors, em deien *Laure*, per, bueno per riure i per... I sigui, no com a dolent sinó com a, ens reiem tots. Perquè al dir el meu nom el pronunciava la e molt marcada.

E: Però tu creus que això només et passa a tu? o és que aquesta [ɛ] és que ara m’has fet pensar en tots els lleidatans que diuen *Lleide* quan volen XXXXXX...

P: Sí, sí. Ho fan a propòsit per riure.

E: En el teu cas no era per riure?

P: O sigui, en el meu cas... no era per riure a males, amb mala intenció.

E: Però era la mateixa broma.

P: Sí, sí. Era aquesta broma.

E: I tu com t’ho vas prendre?

P: Quan va passar el temps no m’agradava, i els vaig dir que no m’agradava. Però quan era petita com que suposo que era petita no me n’adonava, i bueno...

E: Però personalment no noto que facis les es, les fas en nord-occidental com qualsevol altre nord-occidental.

P: Pues... Potser (-) Abans ho feia més marcat, no ho sé. Però normalment me diuen que parlo molt...

E: Qui t’ho diu, això?

P: La gent de classe.

E: La gent de classe?

P: Sí.

E: Els teus companys.

P: Sí.

E: Que parles molt de Lleida?

P: Se'n riuen. Sí.

E: Se'n riuen de tu perquè parles de Lleida? I ells que parlen de... Manresa? D'on parlen ells? No són d'aquí també?

P: Sí però...

E: És que no ho acabo d'entendre (riure).

P: No ho sé, però no ho fan tan marcat potser. O parlen castellà o no ho fan tan marcat.

E: Aaaahhh, si parlen castellà ja és un altre tema. Però què fan vocals neutres? Què diuen "Lleid[ə], què fan una [ə]?

P: No. *Lleid* (-) *Lleid*[a]. És que...

E: Amb una a? (*solapament*) Amb una a?

P: Sí. Sí.

E: Llavors són castellanoparlants que aprenen català, si fan una a...

P: Sí, parlen castellà. És que molts són castellanoparlants.

E: Quin percentatge de companys tens castellanoparlants? Quants sou a classe per començar?

P: Vint-i-dos.

E: Vint-i-dos.

P: O algo així.

E: I si haguessis de dir així, no cal que sigui exacte, però, d'aquests vint-i-dos quants diries que són castellanoparlants?

P: Més de la meitat.

E: Més de la meitat. I per tant tu amb més de la meitat parles castellà.

P: Sí, però bueno hi ha gent amb la que no parlo. Però sí, els hi contestaria...

E: Ah, hi ha gent amb la que no parles directament (riure).

P: Sí. Bueno, perquè no hi tinc relació. Només fa dos anys que estic amb ells.

E: Ja, ja, ja.

P: Però si no hi parlaria amb castellà.

E: Hi parlaries amb castellà. I amb els professors? Els professors no són de Lleida?

P: N'hi ha de Barcelona. O amb al menys l'accent de Barcelona, o de València. N'hi ha un de València. Però tampoc tenen la pronúncia molt marcada, així, molt molt. Potser estàndards.

E: Els valencians?

P: No, els catalans.

E: Els valencians també parlen català.

P: O sigui (*solapament*) els catalans d'aquí, de Lleida.

E: A veure, a veure. Ah, que no tenen el dialecte molt marcat.

P: Sí.

E: I el meu català com diries que és?

P: Mmmm... No ho sé.

E: És molt marcat el lleidatà o no?

P: Molt molt, no.

E: Molt molt, no.

P: Però jo tampoc penso que el meu és molt marcat.

E: I en canvi t'ho diuen.

P: Sí.

E: Aha. Clar, és que això és molt subjectiu trobo, no?

P: Sí, cadascú pensa... Jo per mi no. O sigui no (-)

E: Jo no t'ho noto. Te noto nord-occidental com qualsevol altre nord-occidental (*solapament*). Ni més ni menys, com a filòloga que soc (riure).

P: Pues hi ha gent que... pues hi ha gent que ho nota molt. I jo no ho sé.

E: I són filòlegs o no són filòlegs?

P: No, no. No són res.

E: Així res (riure). Estan amb projecte d'alguna cosa, no?

P: O que parlo malament el castellà.

E: Bueno, això ja...

P: La pronunciació, la pronunciació.

E: I el teu pare què diu de tot això?

P: No. No diu res.

E: I la mare?

P: Tampoc. És que no parlem d'això.

E: No parlem d'aquests temes. Tu t'has plantejat de ser profe de català en algun moment? T'ho ha dit la mare: "Va, fes-te profe com jo"?

P: No. No m'ho ha dit mai. Però no voldria estudiar una filologia.

E: Per què?

P: Perquè... no trobo, no ho sé, no tinc especial interès cap a...

E: No, no. Està bé que ho diguis. Perquè tu en què tens interès, Laura? Els esports.

P: Sí. Jo vull ser professora però de nens, sense ensenyar res en concret.

E: Educar, no? Tu vols educar.

P: Sí. Però no una assignatura en concret sinó...

E: Infantil.

P: I primària, sí.

E: I primària també.

P: Sí que m'agrada més, per exemple, especialitzar-me en Educació Física, perquè m'agrada l'esport, però tampoc és una cosa que... INEFC no faria INEFC mai. No. O sigui no tinc especial interès cap a...

E: Molt bé. Veig que tens les idees bastant clares, Laura.

P: Bueno.

E: Molt bé. Eeemmmm.... si jo et digués que la gent de Lleida, i ja amb això pràcticament acabarem, si jo et digués que la gent de Lleida històricament ha tingut una autoestima molt baixa, tu què em diries?

P: Respecte com parlen?

E: L'autoestima en general, una baixa autoestima, pel fet de ser de Lleida, com si fóssim de segona o de tercera categoria.

P: Pues ho entenc.

E: Per què?

P: Perquè als mitjans de comunicació no sentiràs el lleidatà per enlloc.

E: Ara parles de la llengua, eh, parles del dialecte. Jo parlava en general, eh! Però digues, digues.

P: Pues no sentiràs el lleidatà enlloc. I... potser si mires les notícies a Lleida mai passa res. Al telenotícies mai veuràs Lleida i...

E: No estem en el mapa.

P: Pues casi no. És que no passa res. Només, ara està sortint el museu de Lleida per les obres. Però ja està. No surt, mai surt Lleida, en canvi, les altres... Barcelona sempre surt. Girona també surt, Tarragona... però Lleida jo crec que (-).

E: És la gran oblidada per tu Lleida?

P: Sí. És que casi no... no hi ha notícies, no. Ho dic a la tele que jo veig, que és TV3.

E: Aha. I això com et fa sentir a tu?

P: A mi de cap manera.

E: T'és igual?

P: Sí. Però a mi m'agrada ser d'aquí, no... Però bueno. És que si no... si no volen fer notícies pues bueno que no en facin però no... a mi no...

E: No t'agradaria que hi haguessin més notícies i que hi hagués més periodistes d'aquí?

P: O sigui, sí, potser sí. Però m'és igual, no és algo en el que pensi gaire.

E: Aha. Molt bé, doncs, no sé, si vols afegir alguna cosa més, Laura.

P: Doncs no.

E: No?

P: No.

E: Has dit tot el que volies dir?

P: Sí.

E: Doncs ho deixarem aquí. Moltes gràcies per la teva col·laboració.

P: Moltes gràcies a tu.

Franja: Nord **Població:** Lleida (Clot de les Granotes)

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistada: B-MA05

Edat: 62 anys **Sexe:** Dona **Què Parla:** Català

Estudis: Batxillerat elemental **On has viscut de petit:** Lleida (Clot de les Granotes)

Lloc entrevista: Lleida (Zona Alta) **Duració entrevista:** 20: 55 minuts

Observacions: *L'entrevistada B-MA05 és una amiga de la família (durant la conversa fa alguna referència a dos parents el nom dels quals es marca amb XXXX per preservar-ne la identitat). Es mostra molt predisposada a ajudar sobretot perquè es tracta d'un estudi relacionat amb el català i, tot i que sembla tenir una gran consciència dialectal (ens explica com insisteix a ensenyar a les seues netes el català de Lleida quan juguen a les botigues), no troba gens estrany (ho narra amb tota naturalitat) com la seua filla ha decidit passar-se al català central a l'escola on treballa per evitar confusions –diu– als nens i nenes.*

E: Bé, ens trobem aquí amb la Montse, de Lleida, a qui procedirem a fer-li l'entrevista. Bona tarda, Montse.

P: Bona tarde.

E: Mira, a nosaltres ens agradaria molt que ens parlessis una mica de quina és la llengua que utilitzes habitualment, en quins contextos, amb quines persones i per què.

P: Doncs a casa meua sempre s'utilitza el català, amb tothom, menys amb alguna amiatat que has conegut amb castellà, i que sempre parlem amb castellà. Però normalment la nostra llengua és el català.

E: Per tant, entenc que els teus pares eren catalanoparlants...

P: Sí. Els pares, els avis, els revisavis tots hem set sempre catalans.

E: Tots nascuts a Lleida o...?

P: A Lleida i a la província, pobles de la província de Lleida.

E: Ah, d'acord. Molt bé. I tu tens fills també?

P: Sí, dos, una nena i un nen.

E: I també és la llengua que has utilitzat (*solapament*) per parlar-los?

P: Sempre hem utitititzat el català, per part materna i per part paterna.

E: Què suposa per tu o què significa per tu utilitzar la llengua catalana? Quin valor li dones tu al català?

P: Pues jo dono el valor que té, lo màxim. Parlo amb castellà a la gent que no entén el català. La gent que entén el català per mi és la meua llengua, la materna i la paterna. Per lo tant, sempre parlem amb català.

E: Aha. I a quines coses l'associes, a part de... al pare i a la mare?

P: Doncs amb tot menys al col·legi.

E: Ah, no? Al col·legi no?

P: Al col·legit ens obligaven a parlar el castellà, perquè a aquella època que jo vaig anar al col·legi se parlava el castellà, menys el dia de la Moreneta, verge de Montserrat, patrona de Catalunya, que hi havia algunes monges que eren catalanes, i aquell dia ens parlaven amb català.

E: Perquè anaves a una escola de monges.

P: Anava a les Dominiques, sí.

E: A les Dominiques, aha.

P: Sempre amb castellà. Totes les assignatures.

E: I... ho portaves bé, això, de parlar...? o potser ni t'ho plantejaves...

P: Bueno, és que al col·legi era amb castellà, amb les amigues del col·legi, que eren catalanes, el català, i quan arribaves a casa el català, perquè els meus pares parlaven el castellà bastant malament. No en sabien gaire.

E: Aha. Molt bé. Eeehhhh (llarga). A veure, relacions familiars, bueno és això que comentàvem... Mm... Si haguessis de fer un llistat de paraules a les quals associes el català, quines parau (-). Perquè nosaltres, a banda de l'entrevista, hem estat fent uns qüestionaris, i a la gent demanem que diguin dotze paraules que associïn al català. Tu podries dir-nos algunes paraules, a banda d'això que m'has dit *pare* i *mare*...

P: Vale, jo les paraules que associo al català són paraules molt del poble, perquè quan era petita anàvem al poble, llavors tinc paraules que no es fan, que no s'utilitzen gaire a Lleida, com al més de dir *agafa* dius *agarra*, *no ho toquis*, *no ho tocos*...

E: Sí.

P: *No vinguis*, *no vingos*. I aquestes coses a vegades amb la família encara les parlem perquè ens fa gràcia recordar el quan éra petits i la nostra padrina ens deia "no agafos això, que prendràs mal!" i ara tothom diu "no agafis això, que et pots fer mal!". I clar a mi (-)

E: Tu ja no ho dius *no agafos*?

P: Jo ja no ho dic. Però a vegades amb els meus germans ho recordem, perquè ens fa molta gràcia, perquè els nostres padrins del poble parlaven així. I nosaltres a l'estiu anàvem allí.

E: Aha.

P: I per exemple, pujaves les escales i et deien "vigila, que si no hi veus, acluca't". I ara, clar, "vigila si no hi veus pues obre la llum". Vull dir...

E: Ha ha ha!

P: Són coses que les recordes de petita i et fa gràcia. Però bueno, ara per suposat que ja no hi parla dingú així.

E: No?

P: No, no. Que va.

E: I si et digués que mon germà encara diu “no ho faigos”, “no ho agafos”, “no...”

P: Pues et diria que té moltes amistats a pobles o que, bueno, que li ha quedat aquest d'això. Però és que és difícil.

E: Però tu creus llavors que als pobles encara s'usa.

P: La gent gran sí.

E: A Lleida ciutat ja no?

P: Jo crec que no. Però la gent gran dels pobles per suposat que sí, per suposat que sí. I ambés de conduir pues no et deien “no condueixis”, “no menis”.

E: No *menis*?

P: No *menis*. Tu saps menar el cotxe? Dius què és *menar*. *Menar* és conduir. És que ells menaven el carro.

E: I quin.. de quin poble...?

P: D'Artesa de Lleida.

E: Artesa de Lleida. Molt bé. Què curiós, no?

P: Aha.

E: I creus que això forma part una mica del parlar de Lleida o de la província de Lleida? O creus... o...?

P: Home, a Lleida es parla molt diferent de Barcelona, Tarragona o Girona. A Lleida pues tenim... sempre diem *lo*, no diem mai *el*, diem *mansana* no diem *poma*, diem *vas* no diem *got*... però bueno, jo penso que una vegada ho posis per escrit posa-ho com vulguis, però jo crec que està bé també que tinguem la nostra manera de parlar.

E: Tu el dius el *lo* i el *vas* i tot això?

P: Jo sempre, sempre. El *lo* sempre. Sé que es pot dir però que no es pot escriure. Si tinc que escriure escric *el*, però si tinc que parlar vull i dic *lo*.

E: Molt bé. I conscientment, eh? Veig (-)

P: Conscientment, conscientment. Totalment. I sobretot amb les meves netes, que no són d'aquí, perquè sàpiguin que aquí es diu *lo*.

E: D'on són les teves netes?

P: Les meves netes són nascudes a Roda de Ter.

E: Aha.

P: I ells parlen català molt més correcte que el nostre, però diferent. I a mi m'agrada que també sàpiguin d'on són les seves arrels. I els hi dic moltes vegades. I a vegades juguem a parlar de Lleida.

E: Jugueu a parlar de Lleida.

P: Sssí. Llavors elles diuen, ho acaben tot amb [ɛ], diuen *lo*... I saben que a Lleida es parla així.

E: I quan dius que el seu parlar és molt més correcte?

P: No molt més correcte, no. No molt més correcte. Nosaltres parlem d'una manera i sabem que allò no ho podem escriure; ells la manera que parlen és com s'escriu. Llavons per això penso que és més correcte, però no perquè a mi m'agradi més. A mi la sonoritat m'agrada més la meva, sonoritat.

E: Aha.

P: Però Bueno, elles parlen així, i els hi sembla que aquí parlem malament. Jo els hi dic "no és que parlem malament, parlem diferent", però malament no.

E: Aha. Veig que has reflexionat molt sobre aquest tema, no, Montse?

P: No, perquè a mi m'agrada molt, m'agrada molt, m'agrada molt sàpigner d'on venim. I elles han de saber que la seva família materna és de Lleida i la seva família paterna és de Premià de Mar, que parlen d'una altra manera.

E: Ah, molt bé.

P: I a elles els agrada, eh!

E: Sí?

P: Sí, sí, sí. Quan juguen a vendre amb mi, juguem a vendre parlant lleidatà, perquè elles saben d'on venen, clar. No, no. I la meva filla també els hi parla. Però... al col·le no hi pot parlar perquè els nens no l'entenen. Ella és mestra i segons com parla...

E: Això la teva filla?

P: Clar. Ella el primer dia que va arribar a treballar va fer un dictat i els nens ho van acabar tot amb e. I llavons ella va tindre que reciclar una mica, perquè clar, la manera que tenia de parlar... els nens no entenien que allò acabava amb a. Ells ho acaben tot amb a; nosaltres ho acabem tot amb e.

P: I llavors la teva filla ha canviat la manera de parlar per poder treballar?

E: Claaar. Ha canviat la manera de parlar. Perquè els hi deia als nens "vigileu, no pugeu a l'acera". I ells diuen la *vorera*. Llavons ella clar, porta més anys allà que aquí, ja parla més d'allà que d'aquí.

E: Sí?

P: Clar. Normal.

E: I se't fa estrany a tu quan ve aquí o no? O llavors canvia?

P: Noooo, perquè jo tampoc li ho noto molt.

E: No.

P: No, jo no li ho noto molt. La gent que la veu poc diu "oh, has canviat molt, parles més d'allà" i la gent d'allà "ala, que ets de Lleida, com es nota". Però bueno...

E: Això passa sovint, no?

P: Clar. I tant, i tant.

E: Molt bé, Montse. Eeemmm, ara et faré una pregunta que és no sé si íntima, però... et diguessin que... o sigui, si fessin desaparèixer el català tu com te sentiries? Quins sentiments (*solapament*) experimentaries?

P: Jo molt malament, me sentiria molt malament, perquè sempre m'he expressat en català i me faria molta ràbia. I si desaparagués que desaparegués, jo el continuaria parlant i intentaria que els meus fills i els meus nets lo continuessin parlant. Me sabia molt greu. És que no crec que desapareixi. Espero i desitjo que no desaparegui, com espero i desitjo que no desaparegui cap idioma, perquè tothom té que tindre el seu.

E: Aha.

P: Jo els accepto. Jo ho accepto. Jo, si una persona em diu: "Vinc de fora, parla'm amb castellà, que no t'entenc", no tinc cap problema. Si a mi m'ho demanen correctament jo no tinc cap problema.

E: Aquest és un altre tema interessant. Si t'entenen però et parlen en castellà què fas?

P: Jo tinc molts amics, que són, que parlen el castellà i entenen el català, i em diuen: "Háblame como quieras, si me quieres hablar en catalán háblame, pero de la misma manera que tú me puedes hablar en catalán yo te puedo contestar en castellano." Llavons depèn amb qui parlo català i em contesta amb castellà, depèn amb qui canvio jo, depèn amb qui canvia l'altre. Vull dir no en tinc cap de problema. No el busco el problema. No el busco el conflicte. Busco...

E: La comunicació (*solapament*).

P: Ara, si sé que una persona sap parlar el català i pels seus d'això no el vol parlar, que no el parli. Jo li parlo en català i ella que em contesti en castellà. Com que los dos mos entenem no hi ha problema.

E: Aha.

P: Però jo si entro en una botiga a Lleida dic "bon dia", no dic "buenos días", perquè penso que estic... Si jo me'n vaig a Madrid i entro en una botiga no dic "bon dia", dic "buenos días"; pues per lo tant, (*solapament*) és així.

E: Lògicament.

P: Cada u que després contesti com li doni la gana.

E: Aha. Dius que no el busques el conflicte.

P: No.

E: Però de vegades te l'han buscat a tu? T'has trobat en alguna situació (-)?

P: Buenoooo... alguna vegada he entrat en alguna botiga i te parlen amb castellà. I llavons jo li dic: "Em cobres?". "Ah, sí, sí, et cobro". I jo li he preguntat: "Escolta, per què parleu amb castellà, si saps parlar el català?". Llavons la noia diu: "Bueno, és que ens diuen que en principi ens dirigim a la gent amb castellà. I llavons si ells ens parlen amb català llavons nosaltres canviem". "Pues jo crec que té que ser el contrari. Tu estàs vivint a Lleida. Si una persona et ve i et parla amb castellà pues tu li contestes amb castellà. Però tu d'entrada li has de dir «bon dia, li cobro?». Si ella no t'entén pues ja t'ho dirà". I la majoria de les noies em diuen que tinc raó.

E: Ah, mira, veus.

P: Sí, sí. No m'he trobat mai amb cap persona...mai, eh, de veritat que no. Mira, potser he tingut sort.

E: Sí. I escolta, i fora de Lleida? Perquè, bueno, al cap i a la fi Lleida i Girona és on més s'usa, i les Terres de l'Ebre, és on més s'usa el català. Però per exemple, a Barcelona o a Tarragona... no sé si t'hi mous gaire, bueno si...

P: No m'hi moc gens.

E: No?

P: No, no, no. Perquè de veritat és que jo només me'n vaig a Roda de Ter i a Roda de Ter són, bueno, no sé com explicar-t'ho. La terra del Martí i Pol, tu mateixa.

E: Sí, sí.

P: Allà el català és lo màxim. Vull dir, molt poca gent es dirigeix a tu amb castellà. Inclús els emigrants parlen el català. I els altres llocs, pues la veritat és que no m'hi he trobat. No et puc dir.

E: No, no. Millor, millor.

P: Sí, sí.

E: Eeeemmm... més o menys ja m'ho has explicat, però aprofito per fer-te la pregunta. Com valors la diversitat lingüística? M'has fet abans un comentari dient que de la mateixa manera que no vols que desaparegui el català doncs no vols que desaparegui cap llengua.

P: No. No, no, no.

E: Què significa per tu la diversitat lingüística al món?

P: Pues lo millor que hi pot haver. Perquè cada u té que ser lliure de pensar, de parlar com vulgui... mentre sigui educat amb l'altre. Perquè si una persona no t'entén pues intentar que t'entengui. Perquè si jo me'n vaig a França lo més normal és que tingui que saber com a mínim quatre paraules amb francès, perquè si no no m'entendran. I si me'n vaig a Anglaterra pues amb anglès. I si no m'entenen pues tindrà que buscar el mitjà perquè m'entenguin. Però vull dir que cada u té que tindre el seu valor de la seua llengua. És així.

E: Aha. Perquè, ara ve una pregunta trampa, Montse, he he, perquè i si ens comunicéssim tots en anglès, no seria suficient?

P: No. No.

E: Si l'important és comunicar-se, al cap i a...

P: No. Jo si fessin un idioma nou, digue-li com vulguis, perquè el parlés tothom amb tothom me semblaria molt bé. Però no té perquè ser l'anglès. Potser el català, el castellà, l'alemany, el francès... per què té que ser l'anglès? perquè ens han de dir ara, vull dir hem de parlar tots amb anglès... Si tu te'n vas a Estats Units hi ha més castellanoparlants que anglesos. Si tu vas a una botiga i dius "en espanyol?" buuum, te surt trenta persones. No sé. Ara dius, fan un idioma nou, pues venga, tothom a aprendre aquell idioma. I quan surtis del teu país parles aquell idioma i el sap tothom. Ara és l'anglès. Quan jo estudiava al col·legi era el francès. (*solapament*) Jo no sé parlar anglès.

E: I en el seu dia era el llatí, no?

P: Clar. Jo, amb francès encara em defensaria, quatre paraules. Amb anglès em costa, perquè clar, no en saps, no n'has fet mai. Però ara mira, està de moda l'anglès. Potser dintre de dos anys estarà de moda el rus.

E: Aha.

P: Ja ho veurem.

E: D'acord. Però, a banda de tot això que em dius, que està molt bé, eehh.... jo volia també saber la teva opinió sobre què és una llengua. És a dir, no només, si li veus un valor com a mitjà de comunicació que és o hi porta intrínsec alguna altra cosa?

P: Home, no, hi porta intrínsec sobretot la nostra... La nostra té una història i té un, molt... Suposo que el castellà també, però bueno no m'hi he interessat per aquesta llengua. Però hi ha llengües que són molt més noves que la nostra. El català es parla des de fa molts, molts, molts i molts anys. És una llengua i una cultura que molts països no tenen. Jo penso que, que... cada qual ha de defensar el seu.

E: Sí.

P: Però jo des de luego la defenso a mort. Jo no soc capaç de dir que una llengua és millor que l'altra. Però per mi la millor és la meua, clar.

E: Aha. Eeh... no veus, per tant, una situació en un futur llunyà en què pugui desaparèixer el català, no? te costa...

P: Jo crec que no. I espero que no (riure). I desitjo que no.

E: A pesar també d'algunes iniciatives polítiques (*solapament*) per part d'alguns partits polítics (-)

P: Però... bueno, bueno, bueno, menos mal que hi ha algunes altres persones que no opinen així. Donem gràcies. No sé a qui li hem de donar gràcies, però hem de donar gràcies que hi ha gent que defensa la cultura i jo crec que no es perdrà. Almenys jo no ho veuré (riure).

E: Perquè, per tant, la llengua l'associes a la cultura?

P: Clar, clar. Claríssim, claríssim, clar.

E: Aha.

P: És que dintre... no és només parlar el català. Nosaltres tenim una cultura i tenim una història que s'ha de valorar. I suposo que els altres països també la tenen. Jo no m'he dedicat a estudiar-la. Però la gent que fa filologia francesa o anglesa o lo que sigui, pues suposo que també els altres països també deuen de tindre la seua. Suposo, vaja. No ho sé.

E: Aha. Iii... de tot això que s'acusa el sistema educatiu català, que dedueixo que tu estàs a favor d'aquest sistema, i de la immersió lingüística, de l'adoctrinament a les escoles...?

P: Pues que no saben quina excusa buscar i busquen aquesta, però és mentida. Perquè si veus les estadístiques... escolta, tu no veuràs cap nen ni nena catalana que no sàpiga parlar el castellà. Passa que nosaltres ja tenim la ventatja que d'entrada ja parlem dos llengües. I molta gent no la té aquesta ventatja. La tenen, a Espanya la

tenen... nosaltres, els gallegos i els bascos. Els demés parlen tots el castellà i no ho poden entendre això. No ho entenen. No entenen que els nostres fills sàpiguen correctament els dos idiomes. No ho entenen. Hi ha molta gent aquí que parla el castellà millor que molta gent a Castella. Però és que ara ells, pues, bueno, com que no ens entenen, pues escolta, és el seu problema.

E: I què li diries a algú que diu que el castellà està perseguit a Catalunya?

P: Pues que s'ho faci mirar! (riures de les dos). Perquè és mentida totalment. A veure, jo no he sentit mai a ningú que li diguin: "no pots parlar el castellà". Escolta que cadascú que parli... Bueno, aquí tens la d'aixoneses, no? l'exemple: la XXXX i el XXXX parlen moltes vegades amb castellà amb d'altra gent.

E: Aha. Sí.

P: Inclús jo alguna vegada la XXXX em diu algo amb castellà a mi i jo li contesto amb castellà. Però jo trobo que té molt valor lo que ells han fet amb els seus fills. Perquè molta gent trauria la seua, la la la... ensenyaria als seus fills la seua llengua materna i paterna, que és el castellà. I ells s'han sapigut adaptar molt bé. Això és molt valorable.

E: Això és igual que els meus pares.

P: I tant! Això és molt valorable. Jo sí que no, és que no he tingut DINGÚ a la meua família que no hagi set català. Llavons m'ha costat, m'ha costat més, amb el sentit de que jo, fora del col·legi, si no tenia alguna amiga, no.

E: És més, el cas de la XXXX i el XXXX encara és més curiós que el dels meus pares, perquè els meus pares parlaven entre ells en castellà i a nosaltres, que té molt de valor, eh, el que dius tu, ens van educar en català.

P: Sí, clar.

E: Però és que el XXXX i la XXXX tan aviat poden parlar en català com en castellà (*solapament*) entre ells.

P: Sí, però si parlen amb els seus fills sempre parlen (*solapament*) amb català.

E: Sí, sí, sí, sí.

P: I això és important, eh! Entre ells sí.

E: No, però que és curiós que fins i tot ells que s'han conegut en castellà, hagin après... o sigui, van canviant, van canviant, no? O sigui, van canviant del català al caste (-)

P: Sí, sí, sí. A mi, la XXXX alguna vegada m'ha parlat amb castellà; el XXXX, mai. MAI m'ha dit una paraula amb castellà el XXXX. La XXXX alguna vegada però sempre que hi ha hagut alguna altra persona que parla (*solapament*) castellà.

E: No, i que és inconscient. És totalment inconscient.

P: Però... és que a mi no em surt. A mi em costa.

E: Ja, ja... No ho estic, no ho estem jutjant tampoc. Eemmm... ara tornem de la diversitat lingüística, però dintre de la mateixa llengua. Abans parlàvem d'això del lleidatà, que molt bé has dit. També creus que, bueno, suposo que pel que has dit també hi estàs d'acord: la diversitat dintre de la mateixa llengua és valuosa?

P: Bueno, sí, perquè al final hi ha pobles pues que tota la vida han dit una paraula d'una manera pues jo entenc que ho vulguin... o jo què sé, a la Franja, que parlen d'una manera, o a la Vall d'Aran, que parlen d'una altra. Jo, a l'estiu, vaig a la muntanya i la gent de la muntanya no parla com la d'aquí. I a mi m'agrada sentir-los. M'agrada veure que gent jove parla com els seus avantpassats. A mi m'agrada. Jo crec que això no s'ha de perdre. Que després vagis a un examen i hakis d'escriure correctament, ja me sembla bé. Però que tu tens que parlar com parlen a la teva casa, i s'ha de seguir. És que si no es perdrà tot això. I això és bonic. A mi m'agrada, vamos, no ho sé. Dis-me nostàlgica, però a mi m'agrada (riure), a mi m'agrada. Sí, sí.

E: No, no. Està molt bé, està molt bé. Montse, en termes identitaris, tornant una mica a..., tu com te definiries?

P: Me definiria com vols dir?

E: En termes identitaris, d'identitat. Tu diries "jo soc..."

P: Pues jo soc una persona catalana, nascuda a Lleida, totalment d'esquerres i molt en contra de moltes coses que estan passant ara que si les poguessa canviar les canviaria amb 5 minuts (riure). Però com que no les puc canviar, pues bueno. No hi estic d'acord i intento fer lo màxim perquè les coses vagin a millor, ja que hem viscut una època que anaven a pitjor, que era tot (-). Nosaltres, la nostra generació, hem viscut molt la dictadura. No m'agradaria pas que tornés a vindre i... molt em temo que segons qui pugui tornarà, perquè... per això és intentar que no torni, vamos. Al contrari.

E: Molt bé. I pel que fa a la llengua en si mateixa, hi ha alguna cosa més que... perquè més o menys ja m'ho has explicat tot... No sé si vols afegir alguna...

P: No, no, no, no.

E: Alguna anècdota que t'hagi passat relacionada amb el català, no cal que sigui negativa (*solapament*), no cal que sigui un conflicte.

P: No, no, no, no. Pues això que et dic, que a vegades les meues mateixes netes se'n riu de mi. I em pregunten: "Iaia, i això que dius què és?" Pues llavors jo els dic: "Pues mira, això és això; nosaltres ho diem així i vosaltres...". "Ah pues mira, m'agrada. Quan vingui a Lleida ho diré". I ja està. Bueno, llavors els hi diuen a les seues amigues: "Mira, els meus... la meua iaia i el meu padrí a Lleida diuen això".

E: I diuen *padrí* també?

P: I diuen *padrí* i em diuen *iaia*, perquè és lo que han sentit, que jo els hi deia als meus. I llavors els seus, els altres són els avis, perquè són de Barcelona. Són els avis.

E: Llavors vosaltres sou els padrins i (*solapament*) els altres són els avis.

P: I ells són els avis, sí, sí.

E: Doncs molt bé, no?

P: Aha.

E: I tots contents.

P: I tant.

E: Perfecte. Doncs, no ho sé. Jo crec que ja està tot, Montse.

P: Pues molt bé.

E: Moltes gràcies per ajudar-nos.

P: De re. A manar (riure de les dos).

Franja: Nord **Població:** Lleida (Príncep de Viana)

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: B-XB06

Edat: 18 anys **Sexe:** Home **Què Parla:** Català

Estudis: 1r curs de Grau **On has viscut de petit:** Lleida (Príncep de Viana)

Lloc entrevista: Lleida (Pardinyes) **Duració entrevista:** 23: 38 minuts

Observacions: *L'entrevistat B-XB06 és exalumne de l'entrevistat B-AC02. Malgrat la seua juvenesa, té un raonament força madur. No obstant això, cau en argumentaris socialment força estesos del tipus "si em parlen en castellà els parlo en castellà per educació" o "a la meua universitat això sí que ho tenen: si hi ha un alumne erasmus que demana les classes en castellà automàticament ens canviem tots al castellà". De tota manera, val a dir que és fill d'una diputada al Parlament de Catalunya pel PP i regidora a la Paeria de Lleida, molt coneguda darrerament a través de les xarxes socials per haver publicat una fotografia en què cremava una estelada...*

E: Vinga, bon dia. Ens trobem aquí amb el Xavi i procedirem a fer-li l'entrevista. Bon dia, Xavi.

P: Bon dia. Què tal?

E: A veure, mira, ens agradaria que ens expliquessis quina és la teua llengua d'ús habitual.

P: Sí, doncs a casa hem parlat tota la vida en català. I... bueno, també, amb els amics, ja que he estat en un col·legi que venen alumnes de la Franja i tal, també he utilitzat el castellà bastant freqüentment.

E: Quin és aquest col·legi?

P: Terraferma.

E: El col·legi Terraferma.

P: El col·legi Terraferma, que està a Alpicat.

E: Sí. Aha. I d'on dius que venen els teus companys o...?

P: Sí, a veure hi ha gent de tot, gent de pobles de Lleida, de Seròs, Aitona, Almacelles, tal, però també gent de Barbastro, com he dit abans, o sigui que (-). Bueno justament aquest no vivia a Barbastro sinó que ell era de Barbastro. Vivia a Alpicat, però. Sí que és gent d'Oso de Cinca, de Monzón, de Binéfar, que venien expressament al col·legi.

E: I d'aquests, n'hi havia que parlaven català o tots parlaven castellà?

P: No, no. La majoria d'aquesta gent... N'hi havia algun que sí, que s'espavilava per aprendre català, però en general ho passaven malament a l'assignatura...

E: De català? (*solapament*)

P: De català, sí.

E: Perquè per ells era obligatòria.

P: Clar. Sí, sí. Però amb els companys se solien relacionar en castellà.

E: I per a la resta de matèries, s'impartien en català o...?

P: Doncs, sempre ha anat en funció del professor. És a dir, jo què sé, igual fas física amb castellà i, no sé i, per dir una altra assignatura, història amb català. O sigui era una mica segons el professor i...

E: I això ha pogut generar algun conflicte amb les famílies que s'hagin queixat...?

P: No, no, no.

E: A tu no t'ha arribat aquesta informació?

P: No, no, no. Al Terraferma, que jo sàpigui, o sigui no conec cap cas que hi hagi hagut problemes per la llengua. I, sí, sí que he sentit d'altres instituts i tal que pot haver-hi hagut. Però al Terraferma mai, que jo sàpigui, cap conflicte per aquest tema.

E: D'acord. Seguim amb la família. Dius que amb... no sé si tens germans?

P: Sí, som quatre.

E: Sou quatre. I la llengua és el català, la llengua que utilitzeu?

P: Sí, sí.

E: Avis...

P: Sí, sí. Tota la família, català.

E: Sí? Molt bé. Ara estàs, però, estudiant a Barcelona, no?

P: Exacte.

E: Molt bé. Has començat aquest any un grau...

P: Aha.

E: I... a quina..a on estàs fent el grau?

P: A la UIC, Universitat Internacional de Catalunya.

E: Ah, d'acord. I quina és la llengua d'ús habitual allà?

P: Castellà.

E: El castellà.

P: Sí, sí. I jo, com a catalanoparlant de tota la vida, entenc que es parli amb castellà a la meua classe, per exemple, perquè hi ha molta gent de fora. O sigui venen gent de tota Espanya, inclús gent de Sud-amèrica. I són gent que el seu objectiu no és aprendre català sinó venen a aprendre sobre publicitat i relacions públiques en aquest cas.

E: Aha.

P: Llavors... hi ha professors que diuen "la meua assignatura és en català" i és així, però majoritàriament, si un alumne o dos demanen que sigui en castellà la classe i els demés hi estem d'acord, doncs ho fan amb castellà.

E: I us ho consulten això o...

P: Sí, normalment...

E: A principi de curs?

P: Que jo sàpigui, sí, em sembla que va ser, bueno cada professor el primer dia de classe pregunta... es fica a parlar... teníem un, que era com de filosofia i tal, que va començar a parlar en català, ja es veia que era el seu idioma... vamos el seu idioma principal i dos noies li van demanar si ho podia fer en castellà. Tothom hi va estar d'acord i cap problema. Vull dir, jo crec que la nostra classe és una mica exemplar en aquest tema, perquè o sigui no tenim en compte la política ni molt menys a l'hora de tenir en compte un idioma. És a dir, a mi m'és igual parlar en català que en castellà. Independentment de les meves ideolo(-), del meu pensament polític, que el tinc format igual que els demés, som capaços de posar-nos d'acord i ja està, i no tenir en compte...

E: D'acord. Seguim amb la família. Eh... o a la família o el teu entorn habitual, en quins casos, per exemple, diries tu, a banda de la universitat que utilitzes el castellà? perquè dius que tota la família és catalanoparlant... Els teus amics de Lleida també són catalanoparlants?

P: Sí, majoritàriament.

E: Per tant, en quin percentatge diries que utilitzes tu el català?

P: El català... la major part. No sé, si vols números...

E: Un percentatge, és per dir...

P: Vale, vale. No sé. Pues potser un 70 % el català i un 30 % castellà.

E: Aha.

P: Perquè, bueno, com t'he dit a la universitat hi ha molta gent de fora de Catalunya, de fora d'Espanya.

E: Sí, sí.

P: I amb aquesta gent sí que em relaciono amb castellà.

E: I quan te mous (-) vius a Barcelona?

P: Sí.

E: Durant... en un pis de lloguer, en una residència?

P: En una residència universitària.

E: Molt bé. La llengua de la residència?

P: 50-50.

E: 50-50.

P: Sí, però pel tema aquest, que crec que estan més interessats en la seva carrera que no en el català.

E: Aha. I per moure't per Barcelona?

P: Doncs, jo crec que més el català.

E: Sí?

P: Sí, però també em fas dubtar, eh!

E: Ah, sí?

P: Sí, sí, sí. Ara que ho dius.

E: Bueno, tampoc no hi has pensat. La llengua que surt i ja està, no?

P: Sí, sí. Jo crec que també va molt en funció del barri, eh, per això.

E: Del barri? En quin barri estàs tu?

P: Estic a Pedralbes.

E: Aha.

P: Que de fet tampoc és que hi hagi molt comerç ni molt oci per allí, o sigui que...

E: Ja. Bueno. A veure tu a quines coses associes el català? O sigui, si a tu te diuen la paraula *català* en què et fa pensar a tu? Coses que et venen al cap en relació amb el català.

P: Home, em ve al cap, per exemple, la família. Em ve al cap, Catalunya, les coses emblemàtiques de Catalunya, les quals em sento molt partícip i orgullós. I... no ho sé.

E: Pensa que hem fet uns qüestionaris, he he! El Toni ens ha ajudat molt a distribuir-los, i hem demanat fins a dotze paraules. I en portes tres o quatre.

P: Ah, paraules? Paraules, paraules concretes?

E: (riure)

P: Sí. No és que te'n demani dotze, però a veure si me'n pots dir més, de coses.

E: Doncs, a veure. Ho he de pensar bé. Ha ha ha!

E: Tu imagina que te'n vas, fas un viatge a l'estranger, i de sobte sents algú parlant en català o la paraula *català*. Què et passa pel cap?

P: Em passaria pel cap les sardanes.

E: Sí?

P: Sí. Els castellers. Em passaria pel cap el Mediterrani...

E: Ah, mira.

P: Els Pirineus. Què més? No ho sé, la mateixa gent; o sigui, jo quan sento parlar català una persona ja em transmet confiança per dir-ho d'alguna manera.

E: Aha! Molt bé.

P: I no sé. Ara mateix no sabia...

E: Què significa per tu parlar català, o què significa per tu la teva llengua materna?

P: Home. pues per mi és molt important, perquè crec que ens identifica molt. O sigui, una persona quan parla català ja se li pot identificar una cultura, unes tradicions,

ademés que com més diades (?) que vaig néixer és algo que casi casi porto a la sang. Per mi és molt important el català. Sí, sí.

E: Molt bé. Si mai fessin desaparèixer el català tu quins sentiments experimentaries? Com te sentiries? Sabries descriure algun sentiment? Ara t'has de posar en una situació utòpica, bueno utòpica no; utòpica no és la paraula, imaginària. Esperem que no arribi mai, però si succeís això, que fan desaparèixer el català, tu què sents?

P: Home, jo espero que no passi mai, però si passés a mi no em faria cap gràcia. Vull dir, sentiria que m'estan prenent una cosa que és meva.

E: Aha.

P: A banda de... no em ficaria en política ni molt menos, eh! O sigui no...

E: Aha. No, no. Jo et pregunto per sentiments, eh! Què sentiries tu?

P: (*solapament*) Sí, sí. Sentiria que em faria ràbia, o sigui...

E: Ràbia.

P: Ràbia, tristesa si no hi ha res a fer, perquè sentiria que m'estan prenent una cosa que a mi m'han donat de petit i que jo voldré transmetre als meus fills també. A mi no em faria cap il·lusió, no.

E: I si et demanessin que fessis alguna cosa en favor del català, què estaries disposat a fer?

P: En favor del català?

E: Sí.

P: En quin sentit? És a dir, si jo pogués fer algo perquè no desapareixés?

E: Sí.

P: Ostres! Tampoc ho sé. No sé què dir-te. No sé fins a quin punt...

E: No és que t'ho vagi a demanar, he! (riures) És una situació hipotètica, eh! per saber...

P: És a dir, fins a quin punt arriscaria jo algo meu o...?

E: Bueno, no cal arriscar. Si tu estàs disposat a fer alguna cosa o no. O deixaries que les coses fluïssin tal com han de fluir.

P: Home, jo si vegués la possibilitat que jo puc influir en alguna cosa sí que m'hi implicaria. A mi m'agrada molt moure'm pel que a mi m'estimula ser.

E: Aha. Com valores tu la diversitat lingüística al món? O sigui, el fet que hi hagi, que es parlin més de sis mil llengües per tu és positiu, és negatiu? Amb una en tindriem prou? Hem de parlar tots l'anglès?... Què n'opines de tot això?

P: No, jo penso que és molt positiu que hi hagin moltes llengües, perquè, com t'he dit abans, o sigui, una llengua té una cultura, unes tradicions darrere, no... Ningú té el dret de traure-li una llengua a ningú, ni... I crec que tampoc podem obligar a ningú a parlar cap llengua, tot i que això pugui dificultar després en... a l'hora de relacionar-nos, no? Perquè ens trobem... Pensa que ara anem al mundial de Rússia, que et trobes amb gent de tots els països, i igual... si la gent no sap anglès no et podràs posar d'acord. I

sí que penso que pot suposar una mica un problema, que no tinguem una llengua comú, però (-)

E: L'anglès no serveix com a llengua comuna?

P: Sí, jo crec que sí. Si haguéssim de posar una llengua comuna... encara que no és la més parlada, no, l'anglès, ara mateix?

E: Mmmm... crec que no. El xinès té més parlants.

P: Vale. Bueno, però si haguéssim de posar una llengua en comú al final és l'anglès.

E: Però si hem d'aprendre el xinès ho tenim clar, eh? (riures)

P: Sí, sí. Si hem d'aprendre el xino ho tenim clar. Exacte (riures).

E: O sigui, a tu ja t'està bé la diversitat, també t'està bé que hi hagi una llengua per entendre'ns tots...

P: Sí, sí, tot i que... M'agrada la diversitat, m'agrada molt.

E: T'agrada aprendre idiomes a tu, Xavi?

P: Doncs mira, última (-) fa un mes o així em vaig treure el B2 d'anglès.

E: Ah, molt bé! Enhorabona!

P: Sí, sí. Gràcies. Perquè, bueno, poder fer erasmus, per poder-me graduar i tot. I... o sigui com que fer anglès o fer un idioma suposa anar a una acadèmia, tal... a vegades pot fer mandra, no? perquè són com hores extra que fas, extrascolars o tal, però ho has de mirar com una miqueta més enllà, no? o sigui, ho fas pel teu bé, perquè vols. I a més pots aprendre anglès de moltes maneres, ja sigui mirant sèries, llegint o...

E: Però a part de l'anglès, hi ha algun altre idioma que t'atregui o no...? (*solapament*)
O dius: "mira, jo d'anglès ja en tinc prou"?

P: Doncs ara mateix tinc l'anglès i... o sigui, m'agradaria portar l'anglès una miqueta ja a un bon nivel.

E: Segur?

P: Ara tinc un nivell intermig-alt, però bueno m'agradaria anar una miqueta més. I bueno, no descarto en absolut, en un futur aprendre una altra llengua, tot i que ara mateix no ho tinc al cap, però ja... (*solapament*) hi ha els estudis...

E: Tens altres prioritats.

P: Exacte. Sí, sí.

E: Molt bé. Hem parlat de la diversitat lingüística però jo voldria que parléssim de la diversitat dintre de la mateixa llengua, en aquest cas el català. Tu parles de Lleida, no?

P: Sí.

E: Ets de Lleida. Has viscut tota la vida a Lleida entenc, no? Excepte aquest últim any que t'has traslladat a Barcelona. Això de parlar amb accent de Lleida a Barcelona, què? Explica.

P: M'identifica. O sigui...

E: T'identifica.

P: Fa molta gràcia perquè a la meua classe només soc jo de Lleida i ja quan senten la e, "ja està el de Lleida"! he he!

E: I què et diuen?

P: No, pues al principi sempre es fa una miqueta de conya, que et parlen a tu amb la e.

E: Amb la e, no?

P: Que no en saben, "dicho sea de paso". No, no... O sigui jo sí que els puc imitar a ells, però ells a mi no em poden imitar. (*solapament*) És lo que hi ha.

E: Ah, no?

P: Alguns sí, alguns sí...

E: Ho portes bé per això, no? Vull dir no t'ho prens...

P: Que va, que va. Mai cap inconvenient. Bueno, hi ha un noi d'Alcanar que també té un... no és el mateix però la e a vegades se li escapa també. Sí, sí, però que va! En cap moment m'ha suposat un inconvenient.

E: Has fet tu mai... o tens intenció de fer algun canvi en la teua manera de parlar perquè estàs a Barcelona o...?

P: No. No. Algun cop ho he fet, però... no, no.

E: Però ja no dic per fer la broma, eh! Sinó dius bueno...

P: No. O sigui és una cosa que podria passar, penso que si portés vint anys a Barcelona igual al final canviaràs la e per la a o la o tancada per oberta, però no seria algo intencionat ni molt menys. No sento la necessitat de canviar la meua... el meu dialecte.

E: Tu notes fàcilment les variants dialectals o no? O sigui, ara ets a Barcelona, suposo que aquesta diferència la notes, però no sé si t'has mogut gaire per la geografia catalana.

P: Bueno, a veure... Sobretot crec que es distingeixen ràpid les persones que són més de POBLE, que tenen un parlar més, no sé com dir-ho, un parlar més representatiu, no, o més identificatiu, més característic.

E: Sí? I quins aquests, vull dir però quins pobles? D'aquí de Lleida o en general?

P: No sé, jo tenia companys d'Aitona o de Seròs, que... "Escolta, tal..." És com més, no sé com dir-te, més de... més casolà o... No vull dir que sigui pitjor, eh, ni molt menys, sinó que...

E: Ja, ja.

P: Són coses, peculiaritats que té...

E: Però d'altres territoris de, per exemple, no sé si has estat mai a Girona, Tarragona, a Vic, o a algun lloc d'aquests.

P: Sí.

E: O a les Illes Balears, o a València, o Andorra...

P: Sí, com t'he dit abans, els de Girona, per exemple, tenen un parlar bastant curiós.

E: El saps distingir?

P: Sí, sí.

E: Sabries distingir entre un de Barcelona i un de Girona?

P: Sí. Sí, sí.

E: Sí?

P: Sí. De fet, a vegades hi ha gent de Girona que em costa entendre-la, eh?

E: Ah, sí?

P: Sí. Em sap greu dir-ho, però...

E: Nooo. No, no.

P: No, sí, sí. Hi ha gent que em costa... La seva manera de parlar... Ells sí que s'entenen superbé però... Si et parlen una miqueta ràpid... "espera, espera, baixa una mica que..." (riures).

E: (riures)

P: I els de Mallorca igual, eh?

E: Sí?

P: Sí, sí, també costa.

E: Mallorca, Mallorca o Mallorca...? Vull dir dir Mallorca, l'illa de Mallorca, o les Illes Balears en general?

P: Bueno, de les Illes Balears en general, sí.

E: Perquè si li dius a un mallorquí que parla igual que un eivissenc... ha ha ha!

P: Sí. Tens raó, tens raó. Ha sigut error meu, ha sigut error meu.

E: (riures) No, no...

P: Vull dir les Illes Balears, Illes Balears. Sí, em costa, em costa. O sigui, aquest any he conviscut a la residència amb gent de Mallorca, perdó, amb gent de les Illes Balears, em sembla que eren de Palma o per allí.

E: Bueno, de Mallorca. Ja ho has dit bé.

P: Ja ho he dit bé. I... i al principi costa. Si parlen una miqueta ràpid amb el seu dialecte, costa una mica agafara-los.

E: I quin és millor de tots per tu?

P: Per mi el millor és el meu. Però penso que no, no és superior a cap altre. És diferent.

E: Era una pregunta amb trampa (riures).

P: (riures) Ja m'ho he pensat, m'ho he pensat. Però si hagués de dir quin és per mi el millor, el millor sempre serà el meu, però...

E: Però que n'opines tu, que la gent digui, no sé si ho has sentit mai, els de Girona són els que parlen millor, o els de Vic, o que els de Lleida parlem malament. No ho has sentit mai? No t'ho han dit mai això? A veure, explica, explica, que això m'interessa molt.

P: Siif. I tant, i tant!

E: Parlem malament els de Lleida?

P: No. Jo penso que parlem bé, sobretot perquè, no sé, si tenim el cap una mica obert, la ment una mica oberta, hem d'entendre pues que, com que ens agrada la diversitat, pues hauríem d'entendre que les coses van així, amb una varietat, amb una diversitat, que ens enriqueix al final. I... i ademés, a nosaltres, si no m'equivoco, el nostre, la nostra forma de parlar quant a ortografia ens pot ajudar en alguns casos. No tenim alguns problemes que tenen els demés a l'hora d'escriure amb els accent i tal...i...

E: Però, per altra banda, tu quan veus, no sé si veus mai TV3 o veus...

P: Sí. Sí, sí, (*solapament*) sí que mirem TV3.

E: O el 33, el 324... Eh, tu quan veus les cadenes de la Corporació Catalana de Mitjans de Comunicació, eh, te sents identificat? O t'has acostumat a sentir un parlar diferent del teu i dius "bueno"?

P: A veure, sí que és veritat que...

E: O potser sí que sents gent que parla com tu, no ho sé, eh!

P: A veure, majoritàriament crec que no hi ha marge de... d'opinió, sinó que agafen gent que parla amb el català... què és l'oriental, no?

E: Sí.

P: Agafen fent que parla català oriental. O sigui els presentadors... tots són gent així. (soroll de gola). Perdona.

E: Tranquil. I... i... bueno, i què? Això què suposa? Vull dir, re?

P: Bueno, penso que és una miqueta centralista, però... tampoc em genera malestar. O sigui potser (-)

E: Però t'agradaria que hi hagués més representació del català occidental, per exemple?

P: Sí. Sí, sí. Totalment.

E: No sé, aquest company teu d'Alcanar, que també parlar diferent de tu...

P: Sí. Sí. Jo crec que si també hi hagués alguna persona que parla com jo o semblant potser estaria més a gust o més còmode, però si...

E: A tu et sona una sèrie que feien de Lo Cartanyà? Tu ets molt jove, no sé si la vas veure. (*solapament*) Et sona o no?

P: Em sona, però no conec, no conec.

E: Vale, vale. (A una tercera persona present) Tu sí que la vas veure, no?

P: (riure).

E: Vale, vale. Què més? Llavors dedueixo que, igual que la diversitat lingüística al món, la diversitat dintre de la mateixa llengua també és positiva per a tu?

P: Totalment. Sí, sí. També és una forma de saber, saber d'on ve aquella persona ja sense que t'ho hagi dit, casi, casi.

E: Creus que pot arribar a desaparèixer? Perquè el... suposo que això ho has estudiat però... saps que les llengües amb una gramàtica tenen, bueno hi ha un estàndard, no? per unificar... Per tant, nosaltres tenim un estàndard. Mmm... Tu creus que hi ha un risc que desapareguin les formes dialectals o les formes de parlar particulars dels territoris o no?

P: Home, jo crec que és una cosa que suposaria un procés molt complicat i que, que hauria de ser molts anys perquè passés això. I, o sigui ara mateix no ho veig gens viable, que em treguin a mi el meu català, o que ens treguin el nostre català, o que nosaltres els hi traquem el català als de Girona, vull dir...

E: Això difícilment passarà, eh? (*solapament*) En tot cas serà al revés.

P: No, això segur que no, això segur que no. Però no sé. Jo mai he vist en risc el meu català.

E: Però no creus que la televisió o els mitjans de comunicació exerceixen una influència molt gran com perquè a poc a poc les diferències es vagin diluint?

P: Sí. Potser he de dir que hi hagi algú interessat en què...

E: No, no. És una inèrcia, o sigui no és una voluntat, sinó una inèrcia.

P: Potser sí que hi pot haver aquesta tendència, no? perquè... o a la ràdio (-)

E: Pregunto, eh? Pregunto. (*solapament*) Vull saber la teva opinió només.

P: No. Sí, sí, sí. Tranquil·la. Perquè a la ràdio i a la tele doncs hi ha catalanoparlants més orientals, però no, o sigui en cap moment pugui arribar a aquest extrem. Bueno, espero que no passi. Igual sí, eh? Igual sí que...

E: Bé, en qualsevol cas tu no faràs cap esforç per parlar en una altra variant que no és la teva.

P: No, no, no. Ni molt menys.

E: A tu t'agrada?

P: I tant! Estic molt, molt orgullós.

E: No te'n serts avergonyit? No te n'has sentit mai avergonyit?

P: No pas.

E: Hi ha alguna situació a la vida en què s'hagi produït això, una situació graciosa o polèmica... No sé. La llengua ha sigut mai motiu, puntualment, eh?, d'alguna discussió, d'alguna situació que diguis (*solapament*) "me'n recordo d'això"?

P: Sí. Jo recordo quan anàvem de campaments, quan teníem 12, 13, 14 anys, amb gent de tot Catalunya, ens anàvem allí a Girona a fer... una casa de colònies i tal, i sempre al sopar o al dinar debatent quin era el millor català, però (-)

E: Ah sí?

P: Sí. Però més en un to de “pues vosaltres no sabeu dir això” i ho intentaven i no podien.

E: “Què és una mançana?”. Coses d’aquestes, no?

P: Sí, exacte. Sí, sí. Sí, o... sí. És això bàsicament. Però sempre amb un to agradable i mai ha sigut... Bueno jo crec que mai ha arribat al punt de ser una confrontació ni molt menys.

E: Mmmmm... Jo crec que més o menys ja m’ho has dit tot, Xavi. No sé si vols afegir alguna cosa més. Tu, quan tinguis fills, voldràs tenir fills algun dia?

P: Siiiií. (*solapament*) Si Déu vol.

E: Quina llengua els parlaràs?

P: Home, doncs si la meua dona és catalana i.... Si és catalana, el català. I si no és catalana, que podria ser, doncs no ho sé. Doncs parlaria el català i el castellà. Jo crec que no s’ha de tancar cap porta. O sigui, sigui d’on sigui la meua dona, el dia de demà, que encara no la conec, de moment (riures). Doncs no... no em privaré de (-)

E: Català de Lleida?

P: Clar, però és que és el meu català, és l’únic que li puc explicar. Al meu fill no li puc explicar el català (-).

E: Potser te’n vas a viure a..., no ho sé, qui sap? Potser la teva dona és d’Eivissa i... (*solapament*) i te’n vas a viure a Eivissa (riures).

P: Ah, bueno, pues si és d’Eivissa, benvinguda sigui, benvinguda sigui. Anem a Eivissa, tu. Ha ha ha!

E: Molt bé, Xavi. No sé si vols afegir res més. Alguna altra anècdota que te’n recordis en relació amb la llengua?

P: Doncs, ara...

E: De vegades hem viscut tots alguna situació que dius “ostres!”. En algun bar, en algun... no ho sé.

P: Bueno, és que jo, la meua conclusió del tema de les llengües, aquí a Catalunya sobretot, és que està massa polititzat, o sigui, en general. La gent quan es queixa que escolten una llengua i no una altra, o en les escoles que també hi ha bastanta polèmica, crec que hi ha molts temes polítics darrere. I penso que si els més catalanistes hem de cedir una miqueta en el terreny i ser conscients que el castellà és important, i els que no siguin catalanistes han d’acceptar que el català també és bàsic i és un símbol de la nostra terra. O sigui, crec que tant el català com el castellà són importants. Per mi ho és més el català ara mateix, però penso que el castellà potser en un futur professional em pot obrir més portes que el català, perquè el català al final el parlem a Catalunya i poc més i, no sé, crec que, la llengua igual que l’esport i moltes altres coses no... s’han de polititzar el mínim possible, perquè al final acaben generant polèmiques i creen confrontacions. O sigui... que, bueno, (*solapament*) aquesta és la meua conclusió.

E: Aquesta és la teva conclusió.

P: Sí, és la meua conclusió. Sí, sí.

E: Doncs molt bé, Xavi. Moltíssimes gràcies per ajudar-nos i per atendre'ns.

P: Ha sigut un plaer. Moltes gràcies.

Franja: Nord **Població:** Menàrguens

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistat: B-JC07

Edat: 52 anys **Sexe:** Home **Què Parla:** Català

Estudis: Universitaris (Llicenciatura en Filologia) **On has viscut de petit:** Menàrguens

Lloc entrevista: Menàrguens **Duració entrevista:** 2: 59 i 32: 13 minuts

Observacions: *L'entrevistat B-JC07 és regidor de l'Ajuntament de Menàrguens i també treballa com a corrector a l'editorial lleidatana Pagès Editors. És una persona molt activa culturalment i està molt involucrat en les qüestions del país, també de la llengua. No només m'obre les portes de casa seua sinó que també m'acompanya al bar i al casal per captar gent que pugui respondre els qüestionaris. Ell és també qui truca a la darrera informant entrevistada, i m'acompanya a casa seua. L'informant B-JC07 té una consciència lingüística molt clara, d'aquí que confessi que només parla en català. Dedueixo que les experiències vitals l'han portat a tindre aquesta actitud. Es confessa, però, passiu. No vol entrar ("més") en polèmiques per raó lingüística, si bé té molt clar el que han de fer els altres si no els agrada la seua actitud. Malgrat aquesta militància i el fet de treballar per una editorial que propicia els trets nord-occidentals, no li preocupa ni li interessa la qüestió dialectal. No aprofundeix en les respostes sobre aquest tema, sembla que l'avorreixen. Tret de les fonètiques i alguna de morfològica, no se li detecten gaires marques de la seua variant.*

La seua entrevista està tallada. En una primera visita a casa seua vam estar parlant més d'una hora, però per motius que desconec només van quedar enregistrats tres minuts. Li vaig haver de repetir al cap d'uns dies i malauradament (les segones parts mai no són tan bones com les primeres) amb poc més de 30 minuts en vam tindre prou. Tot i que esmenta qüestions interessants, no se'n reproduïxen d'altres vinculades per exemple amb el centre i la perifèria, conceptes que no vaig fer servir pas jo, sinó que els va treure ell.

E: Bona tarda. Ens trobem aquí amb el Jordi, de Menàrguens, i començarem, procedirem a fer-li l'entrevista. Bona tarda, Jordi.

P: Bona tarda.

E: Aviam, eehh... explica'ns una mica quina és la teva llengua d'ús habitual.

P: La meua llengua és el català.

E: Aha.

P: Al 100 %.

E: 100 %?

P: 100 % (solapament).

E: No fas servir mai (-)

P: No... no canvio mai de llengua.

E: No canvies mai?

P: Només ho faig si m'adono que aquella persona no el pot entendre. Però en l'àmbit en què em moc jo difícilment això passa (*solapament*). Vull dir, és a dir...

E: Quin és?

P: És a dir, per l'àmbit em refereixo espacial, no?, d'espai.

E: Aha (*tus*).

P: Treballo a Lleida, jo entenc que tothom ha d'entendre el català. Si hi ha algú que no l'entén doncs ja m'ho dirà, d'entrada.

E: Aha.

P: Si vai a comprar, per exemple a la botiga, és curiós perquè sobretot quan pagues la caixa se t'adreça sempre en castellà.

E: A Lleida?

P: A Lleida.

E: Parlem.

P: A Lleida mateix. Bueno, clar, aquí a Menàrguens doncs és diferent. Només hi ha una botiga.

E: Ah!

P: Per tant, no. I és de per aquí. Aleshores, però, lo que és curiós és identificar el fet que tu estàs pagant, perquè possiblement al davant ha passat una persona castellanoparlant, o no, però d'entrada la llengua de comunicació veig que és el castellà. Perquè jo parlo en català i llavors me canvien al català, siguin castellans o siguin catalans, el que està a la caixa. Per tant, jo sempre parlo en català. No... no m'he trobat mai, mai obligat a canviar. I si no m'entenen a vegades penso tant se val.

E: Perquè tu ets nascut d'aquí de Menàrguens?

P: Sí.

E: Has viscut aquí tota la vida?

P: Sí. Jo m'he mogut entre Lleida i... entre Menàrguens i anar a treballar a Lleida.

E: Aha. Però abans em deies que havies estat un any fora.

P: Sí. Havia estat un any a Barcelona.

E: Aha.

P: I prou. I vaig estar a l'Autònoma, i etcètera. Però, fent cursos i... Però, bé. Allà també em movia, bueno, parlava català i ja està.

E: Aha.

P: Jo soc tossut amb això de la llengua.

E: Ets tossut amb això de la llengua.

P: Molt tossut. Molt. I aleshores ja no canvio mai.

E: I aquesta tossuderia?

P: S... I... Allò de per educació, no sé què... quan era més jove, eeehhh, podia tenir discussions sobre el tema aquest. Ara ja no les tinc. Passo. Senzillament miro de no entrar-hi, perquè si no sé que m'enfadaré. Clar, són discussions una mica tenses, perquè... per mi la llengua és molt important. I li dono moltíssima importància. Aleshores penso el català, doncs, per viure s'ha de parlar. Per tant, jo el parlo, en qualsevol àmbit. Bé, no sé si algun dia me... (-)

[*tal*]

E: Bé, Jordi, em deies que utilitzes el català gairebé el 100 %, que per tu és molt important la qüestió de la llengua i, per tant, utilitzar-la. I ara m'agradaria que m'expliquessis, doncs, com valors tu la diversitat intralingüística. És a dir, la diversitat entre els dialectes, el fet que hi hagi una llengua estàndard...

P: Val, doncs...

E: Quina percepció tens tu per exemple del nostre, de la nostra variant dialectal, per exemple, del nord-occidental?

P: Entenc que és una variant que no té problemes, que no hi cap problema per parlar-la ni re de re, que potser...; és a dir, a nivell social, per la zona de la qual és, doncs cap problema. Potser té més problemes a l'hora de veure-la representada als mitjans.

E: Aha.

P: Als mitjans d'àmbit nacional de Catalunya, de TV3, etcètera. Que no és que hi estigui molt representada. Aquest seria potser el problema. No sé si és que no hi ha prou periodistes, jo què sé, d'aquesta banda o... no sé si pot ser això o què. El cas és que els dialectes estan potser més en funció d'un, de l'ús o del predomini d'un determinat dialecte que no pas la resta. Aleshores doncs, bé... Tampoc no em treu el son.

E: No et treu el son. Perquè tu em dius (*solapament*) que treballaves a l'editorial Pagès.

P: No hi pateixo gaire. A Pagès, sí.

E: I hi reflectiu molts trets de la variant dialectal?

P: Això va en relació al tipus de llibre. És a dir, si és un llibre que vol estar escrit d'una determinada manera, utilitzant una determinada variant, doncs es respecta, sigui la que sigui, la variant. Si no sempre és estàndard. Vull dir a l'hora de corregir-lo i tot això, no hi ha un predomini de... El llibre va en funció (-)

E: De l'autor.

P: De l'autor, per tant, del dialecte que hi vulgui fer anar. Normalment fan anar tots estàndard, rarament... Si és un autor que ve de per aquí dalt, de Tremp, tota aquesta zona del Pallars, aquestos acostumen a usar doncs el pallarès, etc., més trets propis. Si ve de València, o de l'àrea d'allà baix, doncs, també són d'utilitzar la seva variant,

com si venen de l'àmbit de Mallorca i tot això. Però si són d'aquí del Principat, d'aquí baix, de la plana i tot això no.

E: I tu a l'hora d'escriure reflecteixes els teus...?

P: No. Jo escric estàndard.

E: Bastant estàndard, no?

P: Sí, perquè jo vaig començar a estudiar a l'institut, jo vaig fer el primer curs de català que vaig fer jo, el vaig fer a 1r de BUP. Perquè a l'escola aquí no s'ensenyava. Això era a l'any, jo soc del 65, doncs amb 14 anys, 65, 70... cap al 80, més o menys.

E: Aha.

P: I fèiem 1 hora de català, em sembla, al final. L'últim any, a vuitè d'EGB, per lo qual fèiem molt poqueta cosa. I aleshores vam arribar a l'institut ens deien "*meua* no es pot dir; s'ha de dir *meva*". I altres, no?

E: Aha.

P: I altres... Tot uniformitzat a una determinada variant, a la que es portava, al que se semblava que havia de ser aquella i prou, no? I després quan escric, escric *meva*, no escric *meua*.

E: No escris *meua*.

P: No, no, no. Jo faig anar l'estàndard i ja està, alhora d'escriure tampoc. I parlant a vegades dic *meva*, vull dir, no... i de vegades dic *meua* i de vegades faig anar les típiques, o els típics... com es diu això? Ara no em ve la paraula, bueno, les característiques pròpies del meu dialecte. Aquests acabaments amb -o, o amb -os.

E: Subjuntius...

P: I tota aquesta història. Però normalment jo utilitzo l'estàndard, bàsicament. I els acabament dels verbs. Em sembla, bueno, tampoc no m'escolto massa (riures). Però jo diria que bàsicament vaig a fer una mena d'estàndard, més que no pas el dialecte d'aquí.

E: I en... (-)

P: Ara, al dir les es, dic *mev[ε]*. Això, sí: jo dic *mev[ε]*, no dic *mev[ə]* o un rotllo d'aquests. Però reconec que no... Clar, a mi a l'escola, bueno a la formació, després a l'institut i això, em van amargar un cert camí que se't va quedant, se't va quedant aquests trets i llavors dius la ve baixa, no el *meva*, els possessius i tot això, doncs els tens per aquí. I després, doncs, a vegades parlant tan aviat puc dir *meua* o *teua*...

E: Vas alternant. Però inconscientment potser o...?

P: Inconscientment del tot.

E: Del tot.

P: Sí, sí. Vull dir me surt com me surt i no... (*solapament*) No pateixo massa.

E: No pateixes massa.

P: A vegades dic *meva* i al cap d'un moment potser dic *meua*.

E: Però en textos de l'Ajuntament, perquè m'havies dit que estaves també...

P: Sí. No, jo si escric un text de l'Ajuntament és estàndard total, absolut.

E: Estàndard completament. D'acord.

P: Sí, sí, sí. Jo no escric mai *meua*.

E: I *dos* per *dues*? O *tindre* i *vindre*?

P: Eeeh... Bueno, *dos*. Fico *dos*, *dues* no ho fico; *dos*. *Tindre*, veus això també (-). Això ho dic, (*solapament*) però no ho escric.

E: Però no ho escrius.

P: Jo escric estàndard. I parlo com parlo (riures).

E: I, escolta, això que em deies dels mitjans, tu creus que, en el teu cas ja m'ha quedat clar que no, però tu creus que ha pogut influir en altres persones, parlants del nord-occidental, negativament, el fet de no sentir-se identificat amb el parlar dels mitjans de comunicació catalans? És a dir, creus que (-)

P: Com vols dir? No t'entenc.

E: Creus que pot afectar negativament el no identificar-se amb aquests trets?

P: Amb els trets quins? Amb els del...

E: Amb els trets de l'estàndard. És a dir, que això afecti (*solapament*) la teva autoestima, com a parlant...

P: La teva autoestima? Allò de "això està ben dit i lo meu és d'anar per casa"?

E: Exacte. Sí. L'autoodi i tot això que s'ha estudiat.

P: No ho sé. A mi em sembla que no hauria de ser així. No ho sé, la veritat.

E: No (*solapament*) hi has reflexinat, en això.

P: No, no, no... jo no...No, la veritat. I tampoc m'he trobat casos, perquè jo per exemple amb la gent amb què parles, que molts parlen amb el dialecte d'aquí però no un 100 %, i tan tranquils, vull dir que no... no és allò que se sentin...

E: Acomplexats.

P: "Que no ho digui prou bé", no? No, no. Ells li foten i avall.

E: I per tant (-)

P: Cap problema. No crec que hi hagi una mena de... I menys avui dia ja. Potser, jo què sé, potser quan jo vaig començar a anar a l'institut que semblava que t'anaven canviant, és a dir, havies de deixar de banda el teu dialecte per aprendre a escriure correctament. Clar, el correcte no era el nostre; era l'altre.

E: Una mica el que va fer la Mari Pau Huguet?

P: Eeehhh, sí. Aquesta, aquesta noia té una manera de parlar una mica estranya, no?

E: Ha estat molt criticada per això.

P: Sí. Bueno, no ho sé. Al final tothom que foti el que vulgui. Jo no hi pateixo gaire, en això. Entenc que si un és d'aquí i se'n va a fer de periodista a Barcelona o surt en un mitjà a la ràdio o a la tele, entenc que s'hauria de notar que és d'aquí.

E: Per tant, no hauria de renunciar (*solapament*) a la seva variant?

P: Exacte. Noooo. Al renunciar a un dialecte, sigui el que sigui, sigui el d'allà, sigui el d'aquí de baix, és pèrdua, no? És una pèrdua. És empobriment de la llengua.

E: Es pot comparar aquesta pèrdua de dialectes a la pèrdua lingüística? És a dir, entre llengües?

P: Sí. Bueno, si a la renúncia a parlar català, per exemple, etcètera, sí. Jo entenc, a veure, pel que fa al català general, me preocupa més que es parli català que no pas potser un determinat dialecte, o no?

E: Aha.

P: Jo entenc que per un dialecte, si ets de tal lloc has de parlar d'aquell lloc. És a dir, no em ficaré jo a parlar tal com parlen a Barcelona, o a Girona.

E: Però hi ha gent que ho fa.

P: Bueno, pues endavant. No els criticaré, perquè la veritat em preocupa ben poc. Però jo entenc que si jo soc de Menàrguens, bueno jo he passat per un ensenyament, que t'ha dit certes coses i tu les has agafades.

E: Aha.

P: Aleshores, doncs, pues escriure, tots escrivim estàndard i avall. Però això no t'ha de fer renunciar a la teva manera de fer i de dir, i de viure al capdavant. La llengua jo em sembla que té molta relació amb la manera de viure. Vull dir, trets propis d'una manera de dir una paraula aquí, que en una altra banda no es diu, i per tant implica una determinada personalitat, t'ajuda a forjar una determinada personalitat. I jo entenc que això no s'hauria de perdre pel que fa al dialecte. Per exemple, si aquí fa molt anys es deia *badall* com a sinònim d'*entrepà*, aquest mot no s'hauria de perdre, aquesta paraula, no?

E: I s'ha perdut? O s'està perdent?

P: Sí. Ni jo la dic, ja, com qui diu. Però jo reconec que de jove la deia molt.

E: *Badall* com a sinònim de?

P: *Entrepà*.

E: Curiós. No ho havia sentit mai.

P: Per aquesta zona, per aquí es diu. Possiblement, jo què sé, de Lleida cap a Seròs o tota aquella banda igual en diuen una altra, i no diuen aquesta, no?

E: Aha.

P: Però bueno, clar, per aquesta zona *badall* era sinònim d'*entrepà*. Clar, aquest *badall* amb aquest sentit ha desaparegut bàsicament. La gent d'ara no n'hi ha cap que ho digui.

E: I què, què ho fa que desapareguin aquest tipus de paraules? La influència de l'estàndard o...?

P: Jo diria que... Nooo, jo crec que bàsicament és la influència del castellà.

E: La influència del castellà.

P: És a dir, és més un problema de llengua a llengua, que no pas de dialecte a dialecte. Em fa l'efecte. No hi entenc, eh? Bueno, però posem d'entrada que jo no hi entenc, en tot això.

E: Però ets filòleg.

P: Bueno però no hi entenc.

E: Però no t'hi has especialitzat, en aquesta qüestió.

P: Jo no entenc de res, però tinc la meua opinió.

E: (riures)

P: Noooo, clar, però és que... A veure, no m'hi haig parat a pensar ni res. Però jo tinc bastant clar que la situació de diglòssia aquí el castellà es menja el català, i cada vegada més. I després els mitjans, hi ha moltes teles castellaneres. Absolutament, totes aquestes privades sempre són castellaneres. Si la població les mira molt, etcètera, pues evidentment el seu català es va contaminant. Després com que els índex de lectura són els que són, com que, penso, que a l'escola no s'acaba de fer prou bé tot això de la lectura, perquè per la mica que puc veure, pel meu fill, allí fotent-li llegir uns llibres que són horrorosos i jo... bueno, soc molt crític. Amb això sí que soc molt crític. Però sobretot això porta a, fa que se'n ressenteixi la llengua pròpia. I com que el català és una llengua petita enfrontada a una que dona cops de colze, doncs ho té difícil. Per tant, cert vocabulari es perd? Sí. Es perd perquè hi ha... I després hi ha una cosa: la pagesia, la ramaderia, cada vegada és més reduïda. Per exemple, dir *badall* "porta'm un badall" és una raó pròpia de la ruralia, de la gent que es movia per aquí, anava a treballar al tros, etcètera. Clar, ara són quatre. Per tant, aquest vocabulari s'ha reduït molt. I segurament que hi ha un vocabulari específic de... per anar a segar, etcètera, etcètera, que es devia dir 30 anys enrere o 40, i ara adeu-siau.

E: És a dir que també és conseqüència d'un procés... (*solapament*). Aha.

P: No clar. Un procés social. I bàsicament la ciutat guanya davant del poble. Per tant, a la ciutat, em fa l'efecte a mi, que la lluita entre català i castellà a les aules, etcètera, o... la lluita, la confrontació o (*solapament*) el conflicte.

E: Conflicte lingüístic, sí.

P: Doncs qui el guanya? El guanya el castellà. Però molt. Aleshores què fa? Doncs que el teu vocabulari com a català es contamina. Allavors has de fer un doble esforç o triple per evitar aquesta contaminació. I jo no crec que es faci gaire. Perquè hi hauria uns altres resultats. El català es parlaria més bé, i es parlaria en molts més àmbits. És a dir, i llavors després hi ha una altra història: en l'àmbit de la justícia no es parla català, al cine, si vas al cine, mmm... no? Castellà.

E: Molt poques pel·lícules, sí.

P: Aaahh... I segur que hi ha altres... Ara no se m'acut res més, però, bé, és igual. Hi ha altres àmbits que també ja domina el castellà segurament. Aleshores hi ha aquesta mena de topall o confrontació del catalanoparlant. Després que si trobes una persona que parla castellà de seguida canvia la llengua, no? Moltíssima gent canvia la llengua, etcètera. Això clar. Ja li pots dir "per què canvia de llengua"? Continuarà canviat, la persona aquesta. Vull dir... perquè sembla que no t'entenguin.

E: O falta d'educació diuen de vegades, no?

P: Rucades, però vull dir t'entenen perfectament. Te pot entendre igualment, vull dir, no ho sé. Hi ha tota aquesta mena de cosetes que em fa l'efecte que contribueixen a que el català pateixi. I... es vagi a reduir. Que després hi ha una cosa em fa l'efecte, partint de la premissa que jo no hi entenc, però. Al castellà li passa el mateix, al castellà. D'empobriment, eh?, de la llengua. Perquè avui dia amb quatre paraules ho resollem tot. És a dir, la llengua, em fa l'efecte, que per expressar-nos i comunicar-nos, etcètera, anem perdent vocabulari cada vegada més. És a dir, és un arbre, però no sé si és un oliver, o és un roure, per exemple, no? I en d'altres àmbits igual. Potser també el món aquest de la... de les tecnologies i tot això...

E: La globalització.

P: L'anglès doncs també hi ha molt anglicisme. Es mira molt l'anglès com a la gran cosa, en detriment de la teva pròpia llengua. Si la teva llengua és una llengua petiteta, doncs llenya a la llengua petita, no? Fem llenya. I no passa res. És a dir, si jo dic un barbarisme en català no passa res. I en canvi si, potser, no dic prou bé aquella paraula en anglès, sembla que "osti!", no?

E: Sí.

P: Aquesta mena de coses. Perquè ara és l'anglès i... bueno, d'acord. Però no sé fins a quin punt també. I llavors, és a dir, hi ha una sèrie de coses, d'influències, sigui per mitjans, per canvi social, per influència de les tecnologies, per influència d'aquesta situació que al costat tenim una llengua molt potent, que fa que la teva hagi d'agafar cada vegada aire per poder resistir, no?, perquè contínuament la veus topant amb una altra llengua.

E: Aha.

P: I a la vida diària, doncs a mi em xoca quan vaig a comprar.

E: Sí, això m'ho havies explicat (*solapament*) de la, de la (-).

P: T'ho havia dit, no? Vas a comprar i te surten de seguida amb l'altra llengua, amb el castellà, no?

E: Sí, m'ho havies dit.

P: Bueno... Per què? Doncs per aquesta sensació suposo que deu tenir aquesta gent que és més fàcil que t'entenguin, que tothom parla castellà.

E: Quin futur li veus tu al català?

P: No sé si m'embolico massa.

E: No, no. Vas bé, Jordi. Quin futur li veus al català?

P: Quin futur li veig al català? Buf... Osti, això de fer d'endeví. No ho sé. (riures). No en tinc ni idea.

E: No? Perquè (-)

P: Jo em sembla que aguantarà, continuarà aguantant. Malament. Potser, però a mi m'agradaria ser relativament optimiste. Mentre jo sigui viu jo el parlaré. Després, els que vinguin darrere... doncs jo què sé, que fotin el que vulguin.

E: Perquè... si (-)

P: Clar, voldria que es parlés el català, que es consolidés, que tot anés de conya, però, buf! La situació del català és complexa.

E: Aha.

P: I més si no tens un estat. Si mai arribem a ser un estat, potser la cosa canviaria. Però tot i així és complicat. No ho sé. Espero que sigui bo.

E: Aha. Eehhh, nosaltres estudiem també molt la vinculació emocional dels parlants amb la seva llengua. En el teu cas, ja m'ha quedat clar que per tu el català és molt important. Però com te sentiries si tu visquessis, dius "tant de bo no ho vegi", no?, però si ho veus?

P: Si veig què?

E: La desaparició del català. Si fessin desaparèixer el català, tu com te sentiries?

P: Si el català veiés que cada vegada va a menys?

E: Si el fessin desaparèixer.

P: Que el fessin desaparèixer? Malament. Ja me'n sento ara, amb això del 155 i companyia, amb l'actitud que hi ha del govern central. No ho sé. Ahir deien de ficar-se amb la televisió pública, dels mitjans públics. Em rebenta, em revolta. Per això penso que hem de tenir una actitud activa. I per mi ara mateix, amb lo que és la llengua, doncs tindre una actitud activa és que jo no parlo amb ningú en castellà. A ningú. Només si sé que ve una persona que no entén català, que no és habitual evidentment, perquè no et vas trobant amb gent que ve del centre d'Espanya, no? o d'on sigui d'Espanya, que no en té ni idea, quan evidentment jo ho canviaria. Però jo m'adreço a tothom en català sempre. Bueno, ho he fet sempre i ara encara ho faria més. Vull dir, no ho faré més, ho faig, ho continuo fent. Jo tinc una actitud que és que penso que he de poder fer la meua vida 100 % en català, amb educació i tal, i respectant a tothom. Bueno, si un altre em ve i em parla en castellà, pues molt bé, d'acord. Parla'm en castellà, però jo li parlaré en català. I no li admetré que em digui "home"...

E: No t'hi has trobat mai en una situació d'aquestes?

P: No.

E: Que t'hagin dit...

P: Que jo recordi, no. Me sembla que no. I si m'hi trobés potser acabaríem a clatellots (riures). Vull dir que jo no renuncio en absolut.

E: D'acord.

P: Vull dir que no. Allavors si passés això pues em sentiria malament, pues segurament doncs... Jo què sé. Em sentiria fatal. Ningú vol veure morir la teua cultura. I jo treballo tant com puc pel manteniment de la meua cultura, no? Per exemple, jo què sé, doncs compro llibres per a la biblioteca del poble, que n'hem comprat ara. Bueno, jo els compro en català i s'ha acabat. Per què? Perquè penso que és la llengua pròpia d'aquí i que han de ser així. I que la gent s'ha d'acostumar a llegir en català, perquè evidentment gent gran que puguin anar a buscar un llibre la majoria no llegeixen en català, llegeixen en castellà. Però poden llegir en català. I si van a buscar llibres doncs, que n'hi ha que hi van, evidentment hi ha la lectura que hi ha, les lectures són les que són, és pobre, però bé. Doncs l'agafen i llegeixen en català, no passa re. És a dir, jo no afavoreixo la llengua castellana. Jo afavoreixo tant com puc la meua. Per què?

Perquè és la que està patint. I si em sentís algú de Ciutadans o el PP diria “aquest és un... supremacista” com a mínim, no? Però tant me fot. Jo tinc clar que la llengua, i jo respec(-) i estimo totes les llengües, totes són bones, etcètera; no tinc res contra el castellà, en absolut, contra qui utilitza el castellà de la manera que l'utilitza, sí, per fer mal al català. Però entenc que en un lloc com aquí s'ha de comprar llibres, per exemple, en la llengua pròpia, perquè l'altra ha vingut imposada, diguin el que vulguin, per molt cooficial que sigui. És una llengua imposada. Aleshores... I no hi ha cap problema, perquè la gent, tothom sap parlar castellà i entendre'l, tothom. Per tant, doncs... el que no sap tothom és escriure català, mínimament correcte, o parlar-lo mínimament correcte. Per tant, jo penso que s'ha de treballar per això. A partir d'aquí, doncs cadascú que faci el que vulgui.

E: Quines coses més, a banda d'això que m'has dit de la compra dels llibres de la biblioteca en català, de parlar-lo amb absolutament tothom en català, quines coses més estaries tu disposat a fer (*solapament*) a favor de la llengua catalana?

P: Per la llengua?

E: Que ja són, ja són moltes, eh, les que em dius (*solapament*) i importants, però...

P: No ho sé, no ho sé. Si haig de firmar manifestos firmo manifestos, si haig de... jo què sé. Jo estic al 100 %.

E: El que convingui.

P: Mentre sigui una cosa que jo considero correcta, que no va en detriment d'una altra, és a dir, que no utilitzes el teu espai o la teva llengua per fer mal a algú altre, evidentment, per castigar. Jo penso que he de defensar la meua llengua al 100 %, perquè està en perill.

E: Aha.

P: A partir d'aquí jo faig això. Llavòrens què? Pues, jo què sé, si s'hagués de firmar, posem per cas, una sol·licitud perquè es facin més pel·lícules en català, pues o aquest tipus de coses, doncs cap problema. Ara, jo em sembla que bàsicament es redueix a ben poca cosa, això de defensa del català. Ara, és la millor opció. I després de parlar-lo, si vols, prova a escriure'l més o menys bé.

E: Aha.

P: Allavòrens, jo el que faig... per exemple, comprar llibres per a una biblioteca de poble (*solapament*).

E: Ja és una acció.

P: Jo soc conscient, per exemple, que no els he d'anar... no corre la gent a buscar-los, perquè és evidentíssim això, però hi són. Jo penso que un poble petit ha de vetllar molt per l'ensenyament i per la cultura, cultura pues per exemple una biblioteca. O per fer activitats en què la llengua tingui el seu punt important. Allavòrens tot lo que sigui això aquí lo que convingui.

Aha.

E: Hi ha gent que davant d'aquesta pregunta es col·lapsa, perquè diu “bueno, és que, a veure, quines coses poden fer?”. I penses, home, se n'estan fent moltes atacant la llengua, començant perquè aquesta setmana hem sabut que Consum ha decidit, ho has sentit?

P: No, no ho he sentit.

E: Consum ha decidit no etiquetar més en català.

P: Ah, sí?

E: Aha. Ha sortit a totes les xarxes socials.

P: No, no. No he estat al cas.

E: I... no sé si ha sigut... i a les Illes Balears s'està defensant la idea de no demanar el català, bueno, i també s'està...

P: Sí, això sí.

E: I Ciutadans també ho han agafat d'aquí, que el català no sigui un requisit per treballar a l'administració pública. Per tant, (*solapament*) tot això són atacs al català.

P: Sí. Claaar. Però llavors, jo què sé. Per això, s'ha de convocar manifestacions o el que sigui, pues cap allà. Clar, jo ja entenc per on van aquest personal indesitjable. Van per carregar-se l'escola catalana. Perquè ara un mestre ha de saber català d'entrada. Si no cal saber català... Doncs aquí és un punt, un punt perillós per anar apartant la llengua pròpia del país i arraconar-la doncs com al temps del franquisme, a casa. Contra això? Pues lo que convingui. S'ha de sortir al carrer? S'ha de sortir al carrer, etcètera. De totes maneres, sortir al carrer és un moment i després la gent torna cap a casa, però la cosa continua. Vull dir ells van fotent...

E: Sí, sí. És evident.

P: I allavòrens... no, no per molt que surtis al carrer tampoc s'acaba dient "no, no, és que ara ho derogarem; no, ens hem equivocat". No ho faran això. Llavors, jo em sembla que s'ha de tindre consciència de llengua, una consciència lingüística, ferma. I si els catalans tinguéssim aquesta consciència lingüística ben ferma el problema es reduiria bastant, perquè tothom tindria clar que la seva llengua no es pot maltractar i per tant som-hi.

E: Ja sabem transmetre'l aquest missatge, als altres? (*solapament*). Per exemple, tu tens... un fill? Quants fills tens, Jordi?

P: No ho sé. Un.

E: Un.

P: Home, al meu fill li he fotut unes matxacades brutals (riures). I dic matxacades però sé que no està ben dit. Però és igual.

E: (riures).

P: Perquè de tant en tant li avio un rotllo dels meus i no... i, però m'he adonat que ha funcionat.

E: Sí?

P: Ara té 21 anys.

E: Aha.

P: Clar, ara ja és gran. Estudia música a Barcelona i tal. I ara doncs te diu: "Òstia, allà hi ha gent que no parla català" o el que sigui. Bueno, pues, on està estudiant, o lo que

sigui. O que “per aquesta qüestió doncs a vegades...”, pues no sé què. Que d’acord, no? Però n’és conscient.

E: Per tant, (*solapament*) has fet bona feina, no?

P: Jo em sembla que, jo penso, sí, jo penso que sí. Bueno, això és educar al final, no?

E: Aha.

P: És educar la canalla doncs segons el que tu creus. Aleshores jo penso que si vas picant pedra a la llarga n’has de treure un cert resultat. I aleshores bé, el cert resultat doncs hi és. Doncs no ho sé. Per exemple, al meu fill no li agrada llegir gens.

E: No li agrada...?

P: Gens llegir.

E: Llegir.

P: Gens! I jo sempre “s’ha de llegir”, no sé què, i té un munt de Tintins de quan era jove, “a veure si l’enganxo per aquí”. Perquè jo veia que des de l’escola els feien llegir una sèrie de llibres que de literatura no en té res. Collonades, vaja, així de clar. Aaah... perquè al Pere Calders jo no sé pas ni si el llegeixen, posem per cas.

E: El què?

P: El Pere Calders o el Pere XXX diria que no es llegeix.

E: No, no em sona.

P: Diria, eh! No ho sé. Però ell quan feia l’institut i tot això llegien unes coses que bueno. Bé, jo em semblava que allò era insubstancial a matar i fet de qualsevol manera. És a dir, com és aquell? El Pennac, no?, que té un llibre que es diu com una novel·la. Sí, que té un llibre el Pennac aquest, el francès aquest, té un llibre que es diu com una novel·la i té una frase que, amb la que comença que era, em penso que diu: “La lectura no admet l’imperatiu”. Clar, l’obligació, no?, de llegir. Obliguem a llegir, i potser s’hauria de fer d’una altra manera. Però bé, ell veu aquí que hi ha llibres, i que jo sempre li he parlat de llibres, d’autors, ni que no els llegeixi, doncs, jo què sé, tal, doncs escolta, aquest va fer tal cosa i tal altra. I amb música igual, no? La literatura i la música són les meves passions. Aleshores, doncs n’hi ha molta per aquí, etcètera. I... l’altre dia se va llegir l’Orwell, el va agafar i no sé què. I dic, òstia, bueno, llegir l’Orwell pues, bueno, ja és un autor. Ara llegeix un altre, no? I, d’altra banda, ve aquí i n’agafa un. I penso: “Home, pues mira, al final veig que la cosa ha tingut el seu resultat, malgrat tota... com ho diríem?, l’esforç que fa l’escola perquè abdiquis de la lectura.” Perquè penso que la literatura fa esforços perquè la gent no llegeixi.

E: L’escola. L’escola fa esforç(-).

P: L’escola. Penso que ho fot fatal, almenys des de la perspectiva que jo he viscut. Per tant...

E: I en matèria lingüística creus que hi ha molta gent així conscienciada com tu que realment s’esforça per transmetre aquesta visió (*solapament*) lingüística?

P: No ho sé. No en tinc ni idea.

E: No en tens ni idea.

P: No en tinc ni idea.

E: Potser (*solapament*) si n'hi hagués més no...

P: Almenys jo parlo amb gent pues que fan igual que jo. Ara, segur que n'hi ha molts que no. Fa de mal dir, perquè la veritat és que no en tinc ni idea. Ara, si pensem que la situació com està el català, etcètera, que potser demanaria una altra manera d'actuar davant de la llengua, perquè per exemple per pujar vendes de lectura, adquirir més lectura en català, no? Jo em sembla que és una mena de revolució això ja, una actitud totalment diferent del que volta ara, o almenys el que jo he viscut. Segurament a altres llocs hi ha gent... És a dir, l'escola és important per a això de la llengua, no?

E: Aha.

P: Aleshores se fa el que es fa, d'acord? No diré que tot sigui negatiu, evidentment. L'escola és catalana, és... i bé, van fent lectures en català, etcètera, etcètera, però jo penso que... ja s'ha de militar una mica, no? S'ha de donar eines que ajudin que un adquireixi consciència del lloc on vius. Això em sembla a mi que no es fa prou, diguem-ho així.

E: Doncs per ser que no es fa (*solapament*)...

P: Diria.

E: Deu n'hi do els de Ciutadans (riures).

P: Home, aquells foten lo que volen.

E: Com diuen que estem adoctrinant l'alumnat, no?

P: Sí, sí. Segur que adoctrinem, segur, seguríssim.

E: En fi, jo no sé si vols afegir alguna cosa més. Jo crec que en tenim més que suficient, Jordi.

P: No ho sé.

E: Si t'has quedat amb ganes de dir alguna cosa...

P: No ho sé. Bé, diguem que està així...

E: Doncs deixem-ho aquí, Jordi.

P: I visca la llengua! (riures)

E: I visca la llengua, això mateix.

Franja: Nord **Població:** Menàrguens

Nom entrevistador: Annabel Gràcia

Entrevistada: B-RC08

Edat: 52 anys **Sexe:** Dona **Què Parla:** Català

Estudis: FP II (Administració) **On has viscut de petit:** Menàrguens

Lloc entrevista: Menàrguens **Duració entrevista:** 27: 43 minuts

Observacions: *L'entrevistada B-RC08, cosina de l'entrevistat B-JC07, es mostra una mica nerviosa i parla de pressa. De seguida, però, s'adona que la conversa no l'ha de comprometre en res i és llavors quan parla amb més naturalitat. El que més em sorprèn del seu discurs és la poca consciència de la situació social del català. També em sorprèn que a ella i la seua filla els costi parlar en castellà, així com el fet que el seu home, que segons sembla és qui té més consciència lingüística, de seguida es passa al castellà davant d'un interlocutor castellanoparlant, mentre que ella no ho fa, tot i tindre menys consciència lingüística. Quant a la qüestió dialectal, hi ha poc a afegir respecte de les seues respostes. És mig conscient de les particularitats del seu parlar però no hi ha reflexionat gaire. Cal tindre present que tant el cercle de relacions de l'entrevistat B-JC07 com el de l'entrevistada B-RC08 gira entorn al poble, i a Lleida i Balaguer, respectivament.*

E: Bona tarda. Ens trobem aquí amb la Roser, de Menàrguens. I tot seguit li farem l'entrevista. Bona tarda, Roser.

P: Bona tarda.

E: Mira, ens agradaria molt saber quina és la teva llengua d'ús habitual.

P: Català.

E: En quin tant per cent diries que utilitzes el català?

P: Casi bé el 100 %.

E: Ah sí?

P: Sí.

E: No coneixes ningú amb qui parlis en castellà?

P: No.

E: No?

P: No, no. Bueno, parlo alguna vegada a la fenyà però res, contestar algun moment al telèfon, però... no.

E: On treballes, Roser?

P: A Balaguer.

E: Ah, treballes a Balaguer (*solapament*).

P: A Balaguer en una oficina. Sí.

E: Aha. I quan parles en aquests pocs casos en què parles en castellà és perquè...

P: Pues perquè no m'entenen.

E: Perquè no t'entenen.

P: Sí. Si em diuen que no m'entenen llavorens sí.

E: Perquè tu pots tenir una conversa bilingüe.

P: Jo crec que sí, però me costa, me costa perquè no estic acostumada. Per exemple, el meu home, ell sí que en parla més. Si algú li parla en castellà ell té la tendència a contestar. Jo pregunto: "Que m'entens?". M'expresso millor.

E: Aha.

P: I clar, com menos acostumada estic a parlar en castellà pues més me costa, però bueno, sí.

E: Perquè els teus pares...

P: Sí, tot català, tot.

E: Tota la família en català?

P: Tinc una tieta de..., una cosí(-). A veure, la dona d'un cosí germà de ma mare, que és de Jaén. Però ella, ella sempre ha volgut (-). Li fem un xapurrau, si tu vols. Però, bueno, normalment en català, també, perquè ja t'entén, ja fa molts anys que és aquí. Ella sí que parla eh... una barreja, però jo normalment també hasta amb ella. N'hi puc deixar anar alguna en castellà, però la majoria en català.

E: Aha. Què significa per tu parlar català? Quines implicacions emocionals té la teva llengua?

P: (suspir).

E: És a dir, a veure, anem a fer-ho més... Si a tu et treuen la llengua què et treuen?

P: Me treuen una part de jo. Sí, perquè ja et dic, veus a l'hora d'expressar-me no me sinto jo, me sinto rara.

E: Aha.

P: I bueno, suposo que és per falta de... no ho sé, si n'haguessa parlat (-). A veure, jo me'n recordo una vegada vam anar de vacances i vam conèixer una parella basca, i clar, al final, i m'ho van dir: "Ets la que se't nota més de tots", perquè érem uns quants, eh! Que no estàs acostumada. Claro, a puro de dies i d'anar practicant. Dic: "Potser us hauria de tindre més a la vora", veure'm forçada a parlar-lo. Perquè si no em veig forçada jo me sento més a gust parlant... i suposo que és això de sempre. Mai he tingut la necessitat de tindre de parlar o de tindre una conversa molt llarga en castellà.

E: Perquè tu tens fills, Roser?

P: Sí, sí.

E: I quants en tens?

P: Dos.

E: Dos. I els teus fills, suposo que els has educat també en català, a l'escola?

P: A veure, jo per exemple, les meues filles...tinc dos nenes.

E: Són dos nenes.

P: Dos nenes. Amb una també té més facilitat, i si ha de parlar castellà no té cap problema. La petita, que s'assembla més a jo, ella si pot també a la mínima també... si l'entenen en català, perquè també li costa més d'expressar-se. Que sí que s'expressa, a veure...

E: Quants anys tenen les teves filles?

P: Una en farà vint-i-dos...

E: Ah, doncs són grans ja!

P: Siiii. I l'altra en farà divuit. Però la de divuit ho diu ella mateixa, que li costa.

E: I on han estudiat?

P: Aquí a Menàrguens i després a Balaguer. Una està a l'institut i l'altra estudia a Barcelona.

E: Val. I allà, elles al seu, al seu...

P: Entorn?

E: Sí. Al seu entorn?

P: La Clàudia és català. Té una amiga, que a casa seva... que és de color i que són molt amigues. I amb sa mare pues diu, ja ho deia de pitita: "Així practico jo amb sa mare en castellà, perquè si no"... Però bueno, és potser l'única persona amb qui parla alguna vegada en castellà, la Clàudia. Si no també sempre tot en català. I l'Anna ha anat allà a Barcelona i..., però, a veure al pis...?

E: L'Anna és la petita o la gran?

P: No, la gran.

E: La gran.

P: La gran, que estudia a Barcelona. No ella allà? També en català, perquè tenien... me sembla que tenien ara una noa, un noi que no sé si era de fora, però parlava, de Bulgària o no sé on...

E: Al pis? (*solapament*) De company de pis?

P: Al pis, un company. Lo van tindre l'any passat. I ara ja no hi és, perquè va tindre de canviar de... se'n va tindre d'anar a Madrid. I a aquest noi me'n recordo que també li parlava en català, perquè ell volia que li parlessin en català.

E: Aha. Molt bé.

P: Perquè així el practiva. I no se li... i jo el vaig conèixer i no se li notava. Vaig dir: "Ostras!" Vull dir que parlava molt bé. És l'únic perquè ella me va dir una vegada: "Han vingut uns amics seus... i fan: "Carai! Si que parles català aquí al pis". Diu: "Bueno,

perquè m'interessa". I ells tots eren català amb nosaltres i... català, català, sí. I ella també, ja t'ho dic.

E: Aha. Per tant, tu si haguessis de fer una relació d'idees, a tu et diuen (-)

P: És que además hi penso en català.

E: Aha. Això et volia dir. Saps què és això de les relacions d'idees, no? A tu et diuen una paraula i tot el que et passa pel cap. Si a tu et diuen *català* a tu quines coses et passen pel cap?

P: No ho sé.

E: Si haguessis de dir paraules, idees relacionades amb el català?

P: Pues què diria?

E: Amb què el relaciones tu el català, a què el vincules?

P: Amb la terra on visco, a Menàrguens, amb la meua família. Amb què més ho puc relacionar? Sí. Amb Catalunya, bueno és clar, està clar. No sabria què dir més ara.

E: La feina també suposo. Si em dius que també parles en...

P: En català, bueno sí. També amb la feina, però bueno no hi penso en la feina quan ho has dit, eh!

E: (riures). No vull pensar-hi, no, en la feina? (riures)

P: No, sí, no, hi estic a gust. No, no hi ha cap problema. Però ara no hi donava.

E: Amb els amics...

P: Bueno, també, sí. Lo que soc jo, que soc jo.

E: Pràcticament tot, seria, no?

P: Sí, sí, sí.

E: Perquè si em dius que gairebé parles...

P: Sí, sí.

E: Molt bé. Aleshores, ara jo et poso en una situació hipotètica, no?

P: Vale.

E: Si fessin desaparèixer algun dia el català, que no serà perquè no hi ha intents per fer-lo desaparèixer, tu com te sentiries? Jo vull que em diguis ara sentiments que experimentaries tu.

P: Jo, ràbia, suposo, tristesa i... com si m'haguessen tret algo meu, com si em vessen arrancat una part meua. Me sentiria una altra persona suposo, si sempre hagués... No ho sé, eh!

E: Sí, sí. No. És això, és això. T'has de posar... t'has d'imaginar... que hi ha gent que diu: "No m'ho puc imaginar". Me costa, no?, d'imaginar (-)

P: No, no. Jo sé que ho passaria malament, jo crec que ho passaria malament. Després si no poguessa parlar més català, pues ja m'hi acostumaria i tal.. Jo ara

m'imagino si hagués d'anar... m'hi adaptaria, però jo crec que ho trobaria en falta, de poder... me costaria, me costaria. Sí, sí.

E: I si et demanessin què estaries disposada a fer tu, la Roser, de Menàrguens, pel català, a què t'avindries a fer pel català?

P: Suposo que a bastant.

E: I què és aquest bastant?

P: (suspir).

E: A veure, jo vull que em diguis coses. Quines coses estaries disposada a fer tu per la llengua?

P: (suspir) Pues, estaria disposada pues anar a manifestacions, a... pues a col·laborar amb el que fos perquè es mantingués, pues si convé donar diners també en donaria.

E: Aha.

P: No ho sé.

E: Vale. Per què creus que és important que no es perdi el català o que no es perdi una llengua?

P: Perquè és un (-). No sé com explicar-ho.

E: És important realment? Pregunto.

P: Jo sí. Jo crec que sí. Perquè és una part teva, (*solapament*) és un sentiment. No ho sé.

E: Per què? És un sentiment, una llengua.

P: Sí. Vull dir que és com si et prenguessin una part de tu, perquè has nascut... no ho sé. Sí. I renegar d'això seria molt...

E: I totes les llengües (-)

P: I em costa d'entendre, que no, que jo entenc que la gent... però renegar del teu? Seria com si reneguessa de les meues arrels, de tot. Em faria mal.

E: Aha. I penses el mateix de qualsevol altra llengua?

P: Sí. No, no. Crec que tothom això, que sí, que jo ho entenc.

E: Què implica perdre una llengua? En general, eh? (*solapament*) Ja no el català.

P: Pues, lo que et deia, perdre una part teva, un sentiment, un arrelament, no sé, los teus antepassats, tot.

E: I quines coses creus que fan que es perdin les llengües?

P: Pues no deixar-la de parlar.

E: Parlar-la. O sigui, (*solapament*) és bàsic.

P: Sí, sí. És bàsic. Jo crec que sí. A veure, escoltar-la i tot és..., però suposo que és parlar i comunicar-te, en català, o l'idioma que sigui.

E: Tu creus que actualment estem vivint molts atacs a la llengua?

P: Bueno, ara jo diria que sí. No estigués superfi (-). Sí, sí.

E: Bé, l'última és que, li explicava també al teu cosí, l'última és que Consum, no sé si ho has vist, ha sortit aquesta setmana, ahir o abans-d'ahir, (*solapament*) ha decidit no etiquetar més en català.

P: Així no ho hauré sentit. Ah, sí? (*solapament*) No, no ho he sentit.

E: Consum. Perquè diu que també té botigues en altres comunitats autònomes.

P: Bueno, pues això és un atac trobo.

E: Què en penses?

P: Pues és que no m'agrada. Jo trobo que aquí pues ja que som a Catalunya ho poden ficar en els dos idiomes, pues en català i en castellà si volen, però en català sí, jo trobo que ho han de fer. I el que diu al País Basc... on sigui. Aquí que es parla dos llengües pues s'han de ficar.

E: Després jo volia preguntar-te també s... ja més relacionat amb la teva manera particular de parlar o la manera d'aquí de Menàrguens, no? Tu creus que teniu un parlar diferent o no?

P: Diuen que sí, perquè jo només a Balaguer, que vaig a Correus alguna vegada, que he de dir el meu número de DNI, quan dic lo nau, perquè no sé com me surt...

E: Nau?

P: N'hi ha una que (-). Ara potser m'ha sortit així. A vegades no sé si sempre ho dic igual.

E: (riures).

P: Però fan: "Ai!" Una em fa un dia: "Ets de Menàrguens!" Dic: "Per què?". I diu: "Perquè dius lo nau". Dic: "Ai, no ho sé com ho dic ara". Diu: "Sí, sí. Ho dius com la gent de Menàrguens que venen aquí."

E: Per tant, deu ser que sí, no?

P: Exacte. Sí, sí.

E: I... tu saps identificar la gent que parla com tu o no?

P: No ho sé si ho notaria, eh?

E: No ho notaries.

P: No, crec que hi pot haver... Aquesta noia que em va dir això em va xocar, no? A part del *nau* i alguna paraula. Bueno, aquí natres diuem *perxe* i a molts puestos diuen l'*esgolf*.

E: Aha.

P: Lo *perxe* és lo... com això si ja no estés habitat. Alguna paraula, però vaja, és molt concret, vull dir hauries de tocar molt lo tema...

E: Molt bé. Doncs, anem a ampliar una mica més el camp. Tu sabries distingir, per exemple, una persona de Lleida d'una persona de Barcelona d'una persona de Girona?

P: Això sí. Crec. De Barcelona, de Girona, sí. I de Tarragona o del... i Delta de l'Ebre, potser també, perquè parlen diferent.

E: Aha. I creus que hi ha alguna d'aquestes formes de parlar que sigui millor que una altra?

P: Ah, no! Això no, no hi crec. Jo crec que cadascú a la seua manera... Lo fet de parlar; l'escriure és una altra cosa. Però parlar pues hem de parlar com nos sentim més a gust. I si mos entenem... No, no. Jo no crec que n'hi ha una millor que una altra. Ja sé que diuen que la de Girona, no, és la més bona?

E: No ho sé. Diuen, diuen.

P: Diuen, no? (riure) No, amb això del par(-), no.

E: Molt bé. Creus que... A tu t'agrada sen (-). Espera, recapitulo: a tu t'agrada sentir gent que parla com tu? Ja no dic de Menàrguens, eh? Però que parla com tu. Jo més o menys parlo com tu.

P: Si m'agrada sentir? Sí.

E: T'agrada sentir gent que parla... T'hi sents identificada?

P: Ah, sí, sí.

E: T'ha passat mai que vas de viatge i dius: "Ai, mira, uns altres de Lleida!"?

P: Bueno, puc haver sentit: "Mira, n'hi ha uns altres de Lleida". Sí, sí que ho fem això. No, home, potser no els hi aniré a dir res, (*solapament*) si no es dona el cas.

E: Nooooo.

P: Però sí, sí. "Mira, n'hi ha uns de Lleida, que els he sentit parlar..."

E: Per l'accent, no? Allò que diuen de l'accent.

P: Sí, sí. És lo mateix que el català: "Mira, n'hi ha uns d'aquí de catalans". Sí.

E: I tu creus que aquest parlar d'aquí el podem sentir, per exemple, als mitjans de comunicació? Se sent?

P: No.

E: No? Per què?

P: Pues perquè suposo que els periodistes o tenen, són més d'allà, de Barcelona, o... no ho sé, perquè hi hagut algun periodista que potser era català, jo parlo de la meua època que hi havia, i algo se li notava però no massa. Perquè ja no sé si s'acostumen a l'accent d'allà o... no ho sé per què. O perquè, bueno, els medis també tiren cap a... com que la majoria de gent que escolta TV3 o Catalunya Ràdio són de Barcelona, no ho sé, no ho sé per què. No t'ho sabria dir. Però sí, sí que és... Potser perquè no són d'aquí. Inclús gent que (-) a vegades (-) l'altre dia no sé quin periodista era que el Xavi fa: "Aquest és de Lleida". Dic: "Ah, sí?" Dic: "No, no...". Després si m'hi fixava potser sí. Però no me n'acabava d'ado(-), al primer moment no me n'adonava.

E: Home, ara últimament n'hi ha més, que fa uns anys enrere. Però tot i així...

P: Sí. Però anys enrere no, eh? No n'hi havia. Ah, la Mari Pau Huguet. Saps qui et vull dir?

E: Sí, sí.

P: Que ella havia sortit (-). Bueno, sí que algo potser sí que se li notava, però cap a (-) algo, però no massa, que era d'aquí.

E: Eh... diuen que el català de Lleida, el nord-occidental, està una mica desprestigiats. Saps què vull dir (*solapament*) amb desprestigiats?

P: Sí. Entenc què vols dir.

E: Tu, tu què n'opines? Hi estàs d'acord o no? És a dir, desprestigiats en el sentit que l'han fet o l'han tingut, perdona, l'han tingut com menyspreat o...

P: Més així de pagès?

E: Sí.

P: O de poble, que diuen, no?

E: Sí. Ho has sentit tu mai, això?

P: Sí. Sí. Alguna vegada sí, sí. Suposo que sí, com que la majoria de gent com que és a Barcelona, és lo...

E: De part de (-) A qui, a qui li has sentit dir? A gent d'aquí o a gent de fora?

P: Bueno, jo tinc una amiga que viu a Barcelona i a vegades fan diu: "Ah!" (-). Hi ha gent que els hi fa gràcia també la manera que tenim de parlar, eh? Però amb ella què li van dir una vegada? Diu: "Ui, tens un parlar així brusc". Com si fo(-) los de Lleida parlem molt fort. No ho sé.

E: Però fort no de volum, sinó fort de...

P: És un accent així... sí, de pagès, que diuen. Sí, sí.

E: I a tu com te fa sentir això? O t'és igual?

P: Bueno a mi no m'ho han dit. Però m'és igual.

E: O t'és indiferent?

P: Suposo que és falta de costum, perquè no estan acostumats. Perquè això els hi llama, los hi llama quan parles que ets de fora. I ma filla, que va anar a Girona, també al principi, clar, com que fa anar paraules d'aquí, pues allò (-). Bueno, i també de Girona, que va estar un any a Girona, també de Girona també amb ella li feia gràcia. Vull dir los hi feia gràcia. Ella me deia: "Me fa gràcia com parlen ells i amb ells los hi faig molta gràcia jo, perquè no estan acostumats". Però no, cap problema.

E: Tu creus que el fet que als mitjans de comunicació... el fet que no aparegui el català, o no aparegui tant com altres variants dialectals pot influir en l'autoestima de les persones? És a dir, a tu, ja m'has dit que t'és igual...

P: Sí.

E: Però tu creus que hi ha gent que diu "Ai, doncs, doncs... ". Li afecta, no? "No, és que parlo malament, és que soc català de segona, de segona categoria...

P: No ho he sentit jo, eh! Ni, ni (-)

E: No, no. Dir-ho no ho diran, no ho diran mai, això. Però creus que pot influir?

P: Podria ser. Potser sí que pot influir.

E: Abans em posaves l'exemple de la Mari Pau Huguet. La Mari Pau Huguet és un cas... és un cas molt especial, perquè ella era nascuda de la Bordeta.

P: Sí, sí. No sé ben bé d'on era. Sí, de Lleida, la capital, sí.

P: Sí. Sí, sí. I ella quan va entrar a TV3, també és veritat que eren els anys 80, fa molt temps d'això i, bueno, eren uns altres temps. Però ella el que va fer és deixar de parlar (*solapament*) com es parlava aquí.

P: Sí, ho va deixar, ho va deixar.

E: Per intentar parlar com es parlava allà. I en realitat no va aconseguir ni una cosa ni una altra, no? Feia una cosa...

P: Però això ja els hi passa, no?

E: El cas de la Mari Pau Huguet va ser molt sonat.

P: Però jo ma mare que és de, ma mare és de la muntanya, de vora el Pont de Suert. I tenia unes cosines que es van casar i se van anar a viure a Barcelona. I fa diu, i elles parlaven barceloní. Bueno, suposo que un barceloní d'haver nascut allà no, però sí, van deixar molt lo *deje* d'allà dalt, de la muntanya. No sé per què, si... això ja no ho sé, lo perquè.

E: Però tu creus que una persona que vingui de Barcelona aquí (*solapament*), se li encomanarà el de Lleida i no el de Barcelona?

P: Deixa el seu... Si vol sí. Si vol.

E: I tu creus que voldrà? (riures) És filar molt prim ja això.

P: Bueno, tenim una, n'hi ha una de la colla que visquia, bueno, sos pares eren de Menàrguens i ella va nàixer a Barcelona i visquia a Barcelona, i ara s'ha casat i viu aquí. I ella deia que canviava l'accent. Que quan era aquí, quan era més joveneta i venia aquí parlava més lleidatà i allà no, li canvia. Jo també tinc ma cunyat, que viu a Alp, que és de la província de Girona, i quan soc allà dalt li dic: "Ai, te noto un *deje* un pelet". Però quan ve aquí no li noto. Un *deje*, no és que... Però sense vùlguer hi ha gent que se li enganxe l'accent o... l'entonació, no ho sé.

E: Aha.

P: Ja no és vulguent. Sense voler.

E: Tu quan has anat a Barcelona has intentat dissimular la teva manera de parlar?

P: No. Jo no.

E: Coneixes algú que ho faci?

P: No. No conec ningú.

E: D'acord. Eh, creus que és important que es mantingui aquestes maneres de parlar també... ja no les llengües, ara parlo ja dintre del català la manera de parlar de cada territori?

P: Sí, sí, que trobo que enriqueix això i és bonic.

E: I creus que la gent està conscienciada com tu? O...

P: Al meu ambient sí.

E: Al teu ambient sí.

P: Jo et parlo del meu ambient. Jo fora del meu ambient ja... Suposo que no tothom, però joestic en un cercle que sí. Sí. I que jo no... i com més parlem com un de Lleida, pues de Lleida i contents. Sí.

E: Has sentit mai això de... del *Lleide*? Què ets de *Lleide*?

P: Sí.

E: I què en penses d'això? Això tampoc te molesta?

P: La primera vegada que ho vaig sentir què devia tindre?

E: Fa molts anys, no?

P: Sí. No ho sé. Vam anar a una despedida, mos van convidar a Vilanova i la Geltrú. És la primera vegada. I de *Lleide*. I no ho sé, a la manera que ho deien al primer moment me va ofendre una mica.

E: Era despectiu.

P: Sí, com una mica... Dic: "Escolta?" Però després bueno. Potser també fem allò nosaltres allò de la "a" de Barcelona. No ho sé. El primer moment sí. No m'hi he trobat massa, eh. Va ser... me les vaig trovar una mica... Vull dir que, sí que no mos van fer sentir massa a gust, perquè érem dos d'aquí. Vale una mica, al primer moment que t'ho digon i tal, vale. Però bueno, si cada cosa que dius t'ho estan dient, dius: "Home, potser no cal tant!" Ja està, vale, la gràcia primera val. Sí. Però potser és l'única vegada, eh, jo no sé si m'hi he trobat més. No. Potser diria que no. Jo diria que no. I que em fessin sentir així malament menos. No, no. Va ser l'única. Que no sé, no sé que els hi va agafar. Ho vaig trobar raro i tot.

E: Aha. Tu has sentit parlar del *Diccionari lleidatà-català*?

P: Sí, sí. Que hi ha les paraules, com diem... sí.

E: I què en penses? Ai, aquesta pregunta ara se m'ha passat de preguntar-li al Jordi.

P: No l'haig, no... sé que algú de la meua colla va dir que se l'havia comprat i... i a part, que es perd. Perquè sé que, un dia parlant, n'hi havia algunes... dic: "Oh!!... És veritat. Però això es perd, se perd, eh! Això sí que és veritat.

E: El què se perd? M'he per (-). Ara la que s'ha perdut soc jo! (riures)

P: Potser no m'haig explicat bé jo. No, aquest diccionari català de Lleida...

E: Sí, però la pregunta era... No, no, no. És molt interessant el que m'estàs dient. Però la pregunta era: té algun sentit fer un diccionari català-lleidatà? El català és una llengua; el lleidatà és un dialecte.

P: Però es perd. Sí, perquè... Vull dir hi ha moltes paraules que surten allí que ara les meves filles ja no saben ni què vol dir. És veritat. Sí, sí. Se perd. I suposo que naltros dels meus pares també, hi havia alguna cosa que es deia que ja no ho diem. Sí que es perd.

E: I què hem de fer perquè no es perdi?

P: Ui! Pues hi hauria d'haver... no ho sé.

E: Creus que cal una... una conscienciació o...?

P: Ui, hauria de ser molt gran, eh! Perquè es perd. Això sí que és veritat. Suposo perquè lo fet de la programació tota que escolten per la tele, la ràdio... pues tot és... inclús les cançons, quan són petites les parlen en barceloní, si surten a...

E: Però creus que el problema és el barceloní o és l'estàndard? Tu saps que tenim (*solapament*) una llengua estàndard.

P: No, no. És l'estàndard, l'estàndard.

E: Pregunto, pregunto, eh!

P: No ho sé. És lo que sinten per la (-)

E: O es confon el barceloní amb l'estàndard?

P: O el confonem una mica. O al menos jo. Sí.

E: Potser perquè s'assembla molt al barceloní, l'estàndard.

P: Exacte, Sí, no, l'estàndard vull dir. Lo que sints a la tele, les pel·lícules que fan en català...

E: Tu dius *meua*, *teua*, *seua* o dius *meva*, *teva*, *seva*?

P: Jo dic *meua*.

E: *Meua*.

P: No ho sé. Ara perquè m'ho has preguntat. Suposo que ho vaig canviant, eh! Depèn de com...

E: I com ho escrius?

P: *Meva*.

E: Amb v baixa?

P: Aha. Però a vegades també dic *natres* i *vatres*, que també ho diem natres, això. Jo ho puc dir, jo sí, però ma filles ja no ho diuen.

E: Per tant, s'estan perdent.

P: Sí, sí, que es perd. Això segur. Sí, sí perquè això alguna vegada ho hem comentat natres, amb lo Xavier. Fa: "Això es perd, se perd!" Se perd, sí que es perd.

E: El Xavier és el teu home?

P: Sí. Ell perquè... veus ell crec que encara és més catalaniste que jo, diguem-ho així.

E: Sí?

P: Sí. Però ell parla castellà, però veus jo no ho he sigut mai. Bueno, jo tinc aquest sentiment, m'expresso millor i ja està. I ell que voldria... pues si li mantenen, no parla català, li surt de seguida de canviar.

E: Mira, veus.

P: Potser perquè també parla bastant de castellà a la fanya. No el sé el perquè. Però, jo li deia, això ja parlo de molts anys, eh! “Tu, que ets més catalaniste que jo, per què parles en castellà?”. “Pues no ho sé”. Li surt, que li sortia. A vegades també se diu que és per educació. Jo sempre ho pregunto, eh! Això sí que ho tinc. “Què m’entens?”. Sí. Diu: “Pues, bueno, tu parla’m com vulgos i si mos entenem...”

E: I, escolta, jo... insisteixo amb tot això de (-)

P: Insisteix.

E: (riures)... dels dialectes, que és el que més m’interessa a mi. Em... tu creus que l’escola, els mitjans, l’administració pública... que ha difòs un model de català, que és el català estàndard, ha fet evidentment una acció molt bona, que és la de difondre la llengua, però a la vegada creus que també està influint en això que em dius que es perd, no?

P: Sí, sí que hi influix.

E: En els trets més...

P: Lo *lo* que fem anar també... És que el perden.

E: Tu el fas anar?

P: Jo el faig anar. Però ma filles jo diria que no... Se perd, sí que es perd, sí.

E: I què podem fer perquè no es perdi?

P: Bueno, pues això no ho sé.

E: Jo soc professora de català.

P: Sí?

E: Sí.

P: Pues no ho sé, no ho sé pas.

E: Digue’m (*solapament*) què he de fer (riures).

P: Igual si els fas parlar.. llavors los pares mos queixarem que no els ensenyen bé el català. No ho sé, perquè també amb això...

E: Perquè llavors, això vol dir que no parlem bé, o sigui...

P: Bueno, perquè te diran... bueno, a veure, jo el parlar ho trobo bé que si natures parlem d’aquí de Menàrguens pues de Menàrguens, però l’escriure és diferent. Però el parlar... Però com ho fas això llavors a l’escola, perquè ells també sàpi(-)? No ho sé. Perquè jo entenc que elles l’escriuen més bé el català que jo, perquè també l’han estudiat més. No ho sé, no ho sé. Ja m’agradaria saber-ho.

E: (riure) És molt interessant això? Eeemmm....

P: Perquè es perdrà, eh! Això sí que ho tinc clar.

E: El... el...

P: Lo de Llei(-) La manera de parlar o de Menàrguens o... Sí, sí. Se va perdent, lo dejes aquestes que tenim del *lo* i tot això.

E: Però es perdran de totes les variants dialectals per igual o algunes més que d'altres?

P: Pues...

E: Ara t'estic fent preguntes trampa perquè jo sé la resposta, eh! (riure). Però jo vull saber la teva opinió.

P: A veure...

E: És a dir.

P: Sí, sí. Ja t'entenc.

E: És a dir, algunes expressions o algunes paraules que diguin a Barcelona o a Girona, el gironí també és molt semblant al català de Barcelona, eeeem...

P: Costarà més, costarà més perquè són més gent, també.

E: Per què són més gent?

P: Jo diria que sí.

E: Tu creus?

P: No?

E: O perquè s'assembla més a l'estàndard?

P: També. Home! Sí, les dos coses, les dos. L'estàndard, l'estàndard diria. No ho sé si (-). Ai, t'he dit que són més gent, sí que són més gent, però tampoc, que es parlo més català igual se parla més aquí a Lleida que a Barcelona, clar.

E: Home! Igual, no; (*solapament*) segur (riures).

P: Segur. Per això. Segur. Estàndard. Sí, perquè ja me va passar alguna vegada, d'anar... Tinc una filla que hem d'anar de tant en tant a la Vall d'Hebron. I quan era pitita, aquesta que et dic, sé que li parla(-), quan era pitita, que devia tenir tres anys, pues clar, nos havíem trobat alguna vegada algun el metge li feia preguntes, allò que, li feia en castellà. I ella me mirava i se'n reia. I fa, diu: "Com és que no em contesta?" És que no t'entén. Diu: "¿Cómo que no me entiende?". Dic: "No". Dic: "Perquè li estàs parlant en castellà...", dic: "I no, de moment, clar, ha començat ara al col·legi, està rodejada tot, l'ambient és tot de català i... la tele no l'escoltava ni la veia." I llavors dic: "No t'està entenent." Això també li va xocar.

E: I el metge no va saber dir-li en català?

P: No.

E: Castellà només.

P: Llavors l'hi traduïa jo.

E: (riure) Curiós, no, també?

P: Només mos ha passat una vegada. Cada vegada, pues, mos hem trobat gent que parla català i tal. Suposo que no era d'aquí. No ho devia entendre. No ho sé (*solapament*). No, no, no... Jo l'hi traduïa.

E: Encara que no fos d'aquí, no?

P: No, no, no, no. L'hi traduïa jo, perquè XXXX.

E: Déu n'hi do, Déu n'hi do. Eehhh, has viscut mai alguna situació anècdotica relacionada amb la llengua? Alguna... A part d'aquesta que m'has dit de *Lleide*, per exemple. Penses, recordes alguna situació en què el català hagi sigut motiu de discussió, de riure, de burla, de...?

P: No. A part d'aquesta que t'he dit, que vam anar a aquesta despedida, no.

E: Bueno, i aquesta del metge que m'has comentat.

P: Ah, la del metge, exacte. Bueno, no va ser una burla, va ser que (-)

E: No, no, no. Jo dic que situacions diverses motivades per l'ús del, del català.

P: Sí, sí.

E: No en recordes cap altra.

P: Bueno, fa poc vam anar, però no és una burla ni res. El que et deia jo de parlar cadascú el seu. Vam anar a un restaurant a Barcelona. I aquella noia, què era? No sé d'on era. Era estrangera però parlava en castellà. Mos atenia. I allavòrens, no sé què li vaig preguntar jo, sense voler, lo que et dic, li vaig dir en català. Dic: "Ai, perdona!" Diu: "No". Ja m'ho va dir ella, diu: "Parla com vulgos que jo t'entenc".

E: Li vas demanar perdó per parlar-li en català?

P: No. Sí, li vaig dir perdó perquè pensava que no m'enteneva. Sí. Això sí.

E: (riure) També hem de demanar perdó per parlar en català?

P: Perquè no m'enteneva. I ella m'estava parlant en castellà. I jo notava que era de fora. Sí, sí que li devia dir. "Ai, perdona, que igual no m'entens." I llavors fa: "No, no, que sí que t'entenc." "Ah -dic- pues sí m'entens continuo." Sí, sí, que l'hi vaig dir.

E: Molt bé. Doooooncs...

P: No és que hàgim de demanar, va ser, bueno, va ser perquè me va semblar com una falta de respecte en aquell moment. Perquè jo normalment, ja t'ho dic, sempre parlo en català, però sempre pregunto si m'entenen. Si no m'entenen (-)

E: Però, però... és que aquí no vull entrar en discussió (riures), però tu tens uns drets lingüístics també (riures), no?

P: Sí, ja ho sé, ja ho sé. Però me surt.

E: És que si ja hem de demanar perdó ja és l'últim, eh? (riure)

P: Sí, sí, sí, que sí. Bueno, és allò que...

E: No, no, va ser... te va sortir de dins i...

P: Sí, sí.

E: I vas tenir sort que et van (-)

P: No, i aquella noia, suposo (-)

E: Perquè et podria haver sortit com...

P: Home, llàvons potser ja m'hauria...

E: Te podria haver sortit tot al contrari, que a mi m'ha passat, eh?

P: Ah, sí?

E: Siíí.

P: No, aquella noa era molt agradable i llavòrens vull dir al contrari, que va. Molt agradable, ara, al revés? No, no m'ha(-). A veure, ara que hi penso, una vegada vaig anar a un refugi aquí l'Aragó.

E: Bueno a l'Aragó ja... Però a la Franja o a l'Aragó Aragó?

P: Aragó, Aragó.

E: (*solapament*) Aragó endins.

P: I sense voler, l'únic que em va passar sense voler, clar, com que tens la costum, estàs amb un... de preguntar en català. I me van (-). Llavors sí.

E: Aquests sí que reaccionen malament, eh?

P: Sí, sí. Van reaccionar malament.

E: Això quan passes per l'autopista i ja passes...

P: A veure, una altra anècdota del meu amic, també li va passar però anant a fora. També va preguntar algo, allò que sense vùlguer pues...

E: Inconscientment.

P: Sí, inconscientment. Pues una coca-cola i no sé què. Llavors l'altre, bueno, li va dir lo que... "Ah, no, no". Llavors li va canviar. I el noi, però amb bon rotllo, eh. Quan li va dir lo que havia de (-), quant valia, no sé si li va contestar, potser era al País Basc. No me'n recordo, on era. Li va contestar en basc. Li va tornar la broma, però així, en plan broma, eh! No...

E: I encara mentre sigui així rai.

P: Sí. No, no, no, però més vio (-). No m'hi he trobat tampoc.

E: Molt bé. Doncs, Roser, no sé si vols afegir res més. Nosaltres ja en tenim, en tenim més que suficient.

P: Ja veus que a mi em costa a mi d'explicar i d'expressar els sentiments i tot això.

E: Noooo, no, no. Està molt bé. Moltes gràcies.

Annex VIII. Diari de camp dels qüestionaris i les entrevistes

Corpus A

Diari de camp dels qüestionaris i les entrevistes (abril-juny del 2016)

1. Observacions generals:

- L'experiència no ha estat gens senzilla. El primer dia vaig anar perseguint gent pels carrers de Fraga i vaig percebre molta hostilitat. La gent pel carrer no té temps, els que trobava als comerços també em deien que estaven treballant. En més d'una ocasió, primer accedien a respondre el qüestionari però quan em preguntaven de què tractava i els deia de llengua i emocions es feien enrere. La veritat és que vaig tornar a casa amb la sensació que seria més complicat del que a priori semblava i que m'hauria de posar un escut.
- Paradoxalment no sempre les poblacions on he trobat més hostilitat han estat les pertanyents a Aragó, Albelda i Fraga; també a Alfarràs i sobretot a Seròs he notat cert rebuig. Suposo que hi ha gent per a tot a tot arreu.
- Per sort, el professor Ramon Sistac em va facilitar dos contactes, un de Fraga i un altre d'Albelda, que em van ajudar moltíssim i s'hi van implicar buscant-me gent tant com van poder no només per als qüestionaris sinó també per a les entrevistes. Ara bé, ells ja em van avisar que tots els seus coneguts són militants, atès que ambdós són membres de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca. Amb tot, vaig considerar que les persones a qui ells em podien atansar també eren representatius de Fraga i Albelda, perquè també són part d'aquestes poblacions.
- No obstant això, un cop acabades les entrevistes, m'adono que efectivament gairebé totes són persones amb certa sensibilitat per la llengua, si més no a Fraga i a Albelda. Altrament es neguen a respondre una entrevista d'aquestes característiques. Crec que això cal tindre-ho molt en compte.
- També he observat en el cas del qüestionaris i les entrevistes de Seròs i Alfarràs cert immobilisme, poca o gens preocupació per la qüestió lingüística. És com si no valoressin el que tenen; a les localitats aragoneses hi ha hagut una ofensiva real contra la llengua i qui hi ha estat sensibilitzat s'hi ha mobilitzat. A la banda de Catalunya, en aquest cas Alfarràs i Seròs, la gent jove, sobretot, no valora tant la llengua perquè no creu que hagi de patir cap risc real. És allò del que no se sap el que hom té fins que ho perd, però tot això són reflexions estrictament personals.
- A Fraga vaig tindre el plaer d'entrevistar dos senyores que em van aportar informació interessantíssima, crec. Una d'elles estava especialment commoguda per la qüestió lingüística a Fraga i vaig notar que agraïa moltíssim poder-se expressar amb llibertat a través de la meua entrevista. Crec que, sense dir-m'ho directament, va agrair que algú escoltés el seu mal estar. Semblava com si en la

seua quotidianitat estigués reprimida. I tant és així que en un determinat moment de l'entrevista se'm va posar a plorar, no desconsoladament, però sí que li va caure la llagrimeta, perquè la repressió lingüística la viu molt intensament i interna, fins al punt que això la fa estar malament. L'entrevista és especialment commovedora i reflecteix molt bé la qüestió que estudiem: les emocions vinculades a la llengua. L'altra senyora em contava com havia transmès als seus fills la seua lluita per la llengua, en especial a una que em va dir que no feia gaire havia mort. Em parlava, però, amb molta serenitat i convicció. He de confessar que en ocasions com aquella em quedava glaçada davant d'allò que m'explicaven i de tot el que havien hagut de fer per defensar la llibertat d'expressar-se en la seua llengua.

- S'observarà també en la transcripció d'algunes entrevistes a gent de Seròs i Alfarràs que aquestes donen poc de si. Tal vegada jo no he sabut formular i reformular les preguntes quan no responien per on els demanava, però sovint tenia la sensació que havien pensat poc en tot això de la llengua (penso en gent com A-MS01 o A-JMB05) i que en general tant els feia (valoració molt personal).
- Així mateix, sembla detectar-se, per part sobretot dels enquestats d'Albelda i Fraga, una major sensibilitat lingüística i especialment amb la qüestió nacional en aquelles persones que han tingut un lligam més directe amb Catalunya, sobretot amb Lleida o Barcelona (gent que hi ha viscut, que hi ha estudiat, que hi treballa, etc.).
- Quant al qüestionari, he de dir que se m'han queixat molt, sobretot pel tipus de preguntes. La gent demana –perquè hi està acostumada– preguntes tancades, no els agrada pensar i encara menys en sentiments; s'observa que molts són incapaços de descriure sentiments, a d'altres els he hagut d'ajudar a pensar jo perquè si no era així encara ara no haurien acabat el qüestionari. De fet, hi va haver una senyora que es va enfurismar i em va dir que quin tipus de preguntes li feia; una altra, propietària d'un restaurant en què vaig dinar, es va enfadar moltíssim a la meitat de l'enquesta i es va negar a continuar-la tot cridant que ningú n'havia de fer res del que ella pensava mentre els clients i jo la miràvem atònits, però la més incòmoda va ser la darrera de totes, a Fraga, un senyor cridat per una noia que m'estava ajudant bonament a trobar-me gent va seure amb mi en un bar tot content que volia ajudar, però en un no-res li va canviar l'humor i em va dir que què era aquella "merda". Em va fer sentir tan malament que vaig desistir definitivament.
- També he observat comportaments de "passotisme"; he hagut d'escoltar comentaris sexistes ("perquè ets una noia, jove i maca, si no..."); senyors grans que m'han demanat "com a mínim" dos petons; gent més jove que ha fet mofa de "la pesada de les enquestes" i amb qui han aparellat el solter del poble; etc.
- Per sort, també he viscut experiències molt maques. He conegut gent interessant, agradable i molt sensibilitzada amb la qüestió lingüística. He trobat gent disposada a col·laborar i ajudar-me en la difusió dels qüestionaris, i també gent molt interessada a conèixer els resultats de la investigació i a saber quan i on els podran consultar. A Albelda, fins i tot, vam acabar sent una colla a la terrassa d'un bar fent els qüestionaris i es va crear tant de caliu que vam decidir fer-nos una foto.

Figura 34. Foto de voluntaris que van respondre el qüestionari a Albelda i l'entrevistadora

- També he après moltes coses, sobretot relacionades amb les festes tradicionals de les quatre localitats en què he estat treballant, per exemple, la festa del Dia de la Faldeta a Fraga (on vam captar moltíssima gent per fer qüestionaris i hi van accedir a respondre'ls amb molta amabilitat) o la Fira de la Truita a Alfarràs (on també va col·laborar força gent amb molta cordialitat). I això sempre enriqueix!

2. Observacions dels qüestionaris:

Fraga:

- Q. 3: Li va costar moltíssim respondre i sempre acabava queixant-se per la situació política. Ens trobàvem en un bar i a la televisió feien les notícies. “Veus, aquest bombardeig d’informació sobre la independència a nosaltres ens té fregits!”. D’aquí que en les tres preguntes respongui “no debe relacionarse con temas políticos”. És curiós i/o significatiu que a l’apartat d’estudis ha insistit que no volia escriure “llicenciat”.
- Q. 4: Pregunta f: “Tot el que és cultura s’ha de conservar.”
- Q. 6: Pregunta e: Quan diu “amb els amics parles en” escriu “cat-“ i de seguida ho ratlla per escriure “fragati” (!). Sembla que el subconscient el traeix.
- Q. 7: Pregunta e: Quan diu “amb els amics parles en” escriu “català” i llavors corregeix: “Ai, volia dir fragati”!

- Q. 14. Ho vaig transcriure tal com ho deia perquè vaig observar que si ho escrivia normativament reaccionava malament. La filla, que hi era present, no ha volgut respondre l'enquesta, "perquè ella ja no parla fragatí", diu. A la primera pregunta quan diu "xoca" em va explicar que per ells "xocar" és "agradar" ("m'agrada molt parlar castellà").
- Q. 16. Insisteix que no és de Fraga, sinó de Miralsot (barri de Fraga). Distingeix entre fragatí i català, però té clar que el fragatí és un dialecte del català. Diu que les seues amigues li diuen que parla com una padrina, perquè parla el fragatí que li va ensenyar la seua àvia.
- Q. 17. És la mare de la de l'enquesta anterior. No és considera de Fraga sinó de Miralsot. Distingeix entre fragatí i català, però té clar que el fragatí és un dialecte del català. A la darrera pregunta ha afegit: "Nosaltres estem en territori comanche!". Diu que la seua àvia sempre li deia una expressió fragatina: "Cada topí té la seua cobertora i si no li posen un pallàs."
- Q. 18: Diu: "M'hauria agradat que participés en aquesta enquesta la Universitat de Saragossa." És nascuda a Fraga però viu a Barcelona des de fa quinze anys. Quan diu fragatí vol dir català de Fraga.
- Q. 19: Al nom del parlar escriu entre parèntesi: "català + castellà antic"
- Q. 22. Al nom del parlar una amiga li ha dit: "Català no; fragatí." I ella li ha contestat: "És català." Diu que treballa a Catalunya, però que si li parlessin en castellà s'adaptaria.
- Q. 23. Al nom del parlar diu: "Si es digués aragonès no hi hauria cap problema."
- Q. 24. A la primera pregunta diu "marginació" i "anticatalanisme" com a coses negatives que li venen al cap relacionades amb el català.
- Q. 25. A la primera pregunta quan diu "cine quan era petit" aclareix: "Havia de deixar una nota perquè anava al cine. L'havia d'escriure en castellà perquè no sabia escriure en català i se'm feia molt estrany." A la pregunta 2 no és irrellevant saber que va ocupar un càrrec de regidor a l'ajuntament, la qual cosa ajuda a entendre algunes de les respostes. Diu: "Si el defenc és perquè l'ataquen. De fet, sóc l'únic regidor que parlo català." Actualment treballa a l'ambulatori on oficialment se sol parlar castellà, però cada cop més català.
- Q. 26. Als pares els parla castellà, tot i que el pare li respon en català. A l'àvia també li parla en castellà, tot i que l'àvia li respon en català.
- Q. 28. A la pregunta sobre la identitat aclareix: "Tinc una identitat associada a la gent que conec i estimo. Si em traslladés al desert del Gobi em sentiria igual d'identificat amb el territori."
- Q. 29. Tot i que és nascut a Alcanyís, va anar a viure a Fraga als 30 anys. A la pregunta sobre la identitat aclareix: "Seguidor de Marisol, la resta és igual!".
- Q. 37. A la primera pregunta dedueix que "euliera" vol dir "orella" (amb diftongació i metàtesi), però no n'estic segura.
- Q. 38. A la primera pregunta dedueix que "segonyé" vol dir "cigonya", però no n'estic segura.
- Q. 39. Al nom del parlar aclareix que fragatí no és català. De petit ha viscut a Lleida però diu que la família, els amics i la dona són de Fraga.
- Q. 40. A la darrera pregunta aclareix: "Espanyol me la bufa."

- Q. 41. A la darrera pregunta aclareix: “Aragonès i català perquè visc entre Aragó i Catalunya; castellà, perquè és la llengua que ensenyo [d’aquí que a la feina usi el castellà]; una mica francès, perquè m’agrada el cinema d’aquest país; de l’Àfrica per solidaritat i negre de Nova Orleans, perquè m’encanta el jazz.”
- Q. 42. Quan li vaig preguntar a què es referia a la primera pregunta quan deia “jo”, em va respondre que el català és indestriable de la seua persona (és professor de català a Barcelona).
- Q. 44. A la pregunta sobre la identitat aclareix: “Per tradició i lligams em sento catalana; si ho he de definir de cara als altres diria franjolina”.
- Q. 45. Diu que amb la parella parla castellà perquè és de Saragossa. A la darrera pregunta aclareix: “Administrativament d’Aragó però culturalment de Catalunya.”
- Q. 46. Al nom del parlar diu que sempre diu que parla “la meua llengua materna per no entrar en conflicte”.
- Q. 47. A la darrera pregunta aclareix: “M’agradaria que no hi hagués tantes fronteres. La frontera amb Catalunya ens està fent bastant mal.”
- Q. 48. A la primera pregunta diu Catalunya perquè hi va estudiar i marit perquè és de Lleida. Els fills se senten molt catalans de casa endins.
- Q. 49. A mitja enquesta es va enfadar moltíssim. Va fer servir paraulotes. Li vaig intentar fer entrar en raó, però em va dir que no volia continuar.
- Q. 51. A les preguntes corregeix català per fragatí, i escriu a peu de pàgina: “Considero que el fragatí no és català.” (“Com et sentiries si fessin desaparèixer el fragatí? Què estaries disposat a fer pel fragatí?”).

Seròs:

- Q. 53. Viu a Lleida des de fa vuit anys però es considera de Seròs. Diu que si pot a la feina –d’àmbit estatal– parla en català, però que amb la gent de Madrid ha de parlar en castellà.
- Q. 54. A la pregunta e) aclareix que usa el català i el castellà perquè treballa a la Diputació de Lleida (?).
- Q. 55. A la pregunta d) aclareix que sempre ha estat entre Lleida i Seròs, perquè els pares són de Seròs. Fa dotze anys que viu a Lleida.
- Q. 56. A la pregunta d) aclareix que dels 3 als 14 anys va viure a Alcarràs i després ja sempre a Seròs. També explica que usa el català a la feina amb el seu cap i el castellà amb els treballadors perquè són temporers.
- Q. 58. A la pregunta d) aclareix que va néixer a Fraga, però que es va traslladar a Seròs quan tenia 4 anys. També aclareix que parla castellà amb l’àvia perquè és d’Extremadura.
- Q. 59. Pregunta 1: Relaciona la finca amb Fraga perquè té finques al terme de Fraga i s’hi va haver d’empadronar per uns anys, quan es va treure el carnet de xofer. Diu que a Fraga parlen igual que a Seròs, igual que els catalans, tot i que

són aragonesos. Pregunta 3: “Quan vaig a Fraga volen castellà, doncs els parlo en castellà; volen català, doncs els parlo en català. Tot això són rucades perquè tots som espanyols.”

- Q. 60. De petit va viure a les Avellanes, que és un poblet de la vora. Fa 51 anys que viu a Seròs. Diu que amb els avis paterns, que eren d’Almeria, parlava en castellà, però que el pare els parlava en català (!).
- Q. 61. A la primera pregunta relaciona el català amb el pensament i se’n justifica: “No sé pensar en castellà.” A la tercera pregunta diu que estaria disposat a agafar les armes, “però amb els anys que tenim [74] ja no ho farem”.
- Q. 62: Justifica l’ús del català i el castellà amb el tipus de feina que tenia: transportista.
- Q. 63. *Idem*. Diu que amb la gent de Madrid i Saragossa hi havia de parlar en castellà, però que amb la de Catalunya hi parlava en català. Tot i que va néixer a Soses, fa 60 anys que viu a Seròs.
- En. 64. Malgrat que de petita vivia a Miralcamp, fa vuit anys que viu a Seròs. La parella és de Seròs i és en aquest poble on fa vida. Diu també que amb el pare parla en català i amb la mare, que és de Màlaga, parla en castellà i català; amb els avis paterns parla en català i amb els materns en castellà. Amb la majoria d’amics parla en català, però també en té amb qui parla en castellà o en anglès.
- Q. 65. Diu que en l’àmbit laboral parla castellà perquè a l’Hospital Arnau de Vilanova de Lleida, que és on treballa, la majoria de companyes són aragoneses [ma mare treballa també a l’Arnau i parla català!]
- Q. 66. Diu que parla majoritàriament en català, però que també ha d’usar el castellà. Treballa al Rodi de Lleida.
- Q. 67. Treballa en uns magatzems de fruita i diu que amb l’encarregat i els temporers ha de parlar en castellà.
- Q. 68. A la feina ha de parlar castellà amb algun cap; si no, parla en català.
- Q. 70. Viu a Lleida però ha estat criat a Seròs, que és on va cada cap de setmana. Amb el avis materns parla en castellà; amb els paterns, en català.
- Q. 72. Està estudiant el primer curs a la Universitat de Lleida. Va néixer a Alguaire però fa tres anys que viu a Seròs.
- Q. 74. Comença l’enquesta en català i l’acaba en castellà (!). Diu que amb la parella parla en castellà perquè és de Palència.
- Q. 75. Tot i que és nascuda a Terrassa fa 25 anys que viu a Seròs.
- Q. 79. Tot i que és nascuda a Alguaire fa 4 anys que viu a Seròs.
- Q. 80. Era la propietària del restaurant on havia demanat taula per dinar. I m’havia començat a respondre l’enquesta mentre feinejava. Al passar el primer full de l’enquesta es va enfadar i va soltar quatre renecs que ens va deixar a tots els que ens trobàvem en aquell moment al bar bocabadats. Va dir que ningú n’havia de fotre res del que pensava ella sobre política o ideologia. Em vaig quedar tocada perquè va ser una situació molt violenta, fins i tot per a gent que no em coneixia de res però que sabien que estava fent enquestes. Per cert, que la filla de la propietària del restaurant, m’havia respost l’enquesta el dia anterior i no hi va haver cap tipus de problema.
- Q. 82. A nivell d’estudis posa que és “agricultor”.

- Q. 86. Va començar l'enquesta en català però de seguida es va passar al castellà. Diu que va néixer a Fraga i s'hi va estar dos anys. Llavors va anar a viure a Rubí (Barcelona) durant 14 anys. Fa 29 anys que viu a Seròs. A la darrera pregunta, primer havia escrit que es defineix com a "xarnegot"; després ho va ratllar i va escriure "aragonès".
- Q. 90. Parla anglès en l'àmbit laboral perquè és mestra d'anglès.
- Q. 91. Diu que usa el castellà en l'àmbit laboral perquè els caps són de Monsó.
- Q. 92. L'enquestada és una noia polonesa que és casada i fillada a Seròs, on viu des de fa set anys. Està molt ben integrada i té el nivell C1 de català.
- Q. 96. S'ha mig enfadat perquè diu que és una enquesta molt difícil i que hauríem de donar les respostes. [Quin caràcter!] És nascuda a Alcoletge però fa 26 anys que viu a Seròs.
- Q. 97. Diu que amb el pare parla en català tot i que és gallec. En l'àmbit laboral parla en castellà amb la gent de Fraga [!] i en català amb la gent de Lleida. A la pregunta f) remarca que la manera de parlar tradicional d'aquí és el serosà.
- Q. 100. Diu que amb l'home de vegades parla en català, però sobretot en castellà. Amb els amics diu que parla majoritàriament en català.
- Q. 104. És ajuntada amb un noi de Seròs, on actualment viuen. Diu que amb els amics de la Granja d'Escarp parla en castellà mentre que amb els de Seròs ho fa en català.

Albelda:

- Q. 105. A la primera pregunta pensa en la botiga que té a Albelda i diu Catalunya per les vegades que hi va. A la tercera pregunta diu que no es pot fer gran cosa pel xapurreat. "No com amb el català, que és més difícil que desaparegui."
- Q. 106. A la primera pregunta diu que escolta música en català, que fa ball i que el seu professor és català, que a l'institut de Tamarit (cursa 1r de batxillerat) fa català com a assignatura optativa i vol anar a estudiar a Barcelona, que la seva àvia parla català i cuina coses catalanes, que li encanten les paraules en català, que al poble pregonen en català i en castellà. A la pregunta 2 diu que se sentiria infravalorada perquè no la deixarien expressar-se amb la seua llengua materna. Va viure a Barcelona fins als 5 anys i des de llavors viu a Albelda. Diu que amb la majoria d'amics parla en català però que amb alguns ho fa en castellà. Amb els professors de l'institut parla en castellà.
- Q. 108. A la pregunta 2 quan diu orfe escriu entre parèntesis "no és cert" i en un altre parèntesi "és broma" [no sé com s'ha d'interpretar]. A la pregunta sobre la identitat crida l'atenció la resposta "no pressionin" i entre parèntesi "si us plau".
- Q. 109. En la darrera pregunta escriu: "Sóc d'Albelda i parlo català. Sóc d'on he nascut i amb molt d'orgull."
- Q. 110. A la primera pregunta aclareix que ho ha fet tot a Catalunya i que va néixer a Lleida. A la tercera pregunta es queixa que a Albelda no donen

l'equivalent del B2 ni del C1 de català. Quan parla de bilingüisme en els documents oficials escrits ho fa perquè diu que només són bilingües els textos orals. En aquesta mateixa pregunta exclama: “La merda del LAPAO que se'l fotin als collons! I també el LAPAPID!”. També diu que “per desgràcia” en l'àmbit laboral parla més en castellà que en català. Treballa a Lleida, a l'AVE, línia Lleida-Madrid, “i la majoria de companys són castellanoparlants”.

- Q. 111. Diu que a Maella (Saragossa), on va néixer, “també es parla així”. Fa 15 anys que viu a Albelda. És llicenciat en dret [!].
- Q. 114. A l'última pregunta diu: “M'agrada més el Puigdemont que el Rajoy.”
- Q. 115. Al nom de la parla diu: “Xapurreat, que no és català!”.
- Q. 116. A la pregunta 3, diu que seguiria parlant el català i que és curiós perquè “a la mili se n'averkonyien”. Quan se li pregunta amb què parla amb els amics diu: “Xapurreat. No n'hi havia cap de castellà i si n'hi havia algun el fèiem parlar en català!” [!].
- Q. 119. A propòsit de les respostes de la pregunta 3 explica que es van mobilitzar quan va sortir el nom de LAPAO. Van crear el moviment “Aragó pel català”. Van fer samarretes, xarrades, publicacions a les revistes.... Tot plegat va crear molt rebombori. Amb la majoria d'amics parla en català, però també n'hi ha amb qui parla en castellà. Va estudiar a Lleida. Treballa a l'escola d'Albelda i allí usa el català. Quan fa formació normalment la fa a l'Aragó i llavors la llengua emprada és el castellà.
- Q. 120. Diu que empra el castellà a la feina sobretot perquè treballa a Binèfar.
- Q. 121. Al nom de la parla aclareix que el català que parla “és tan català com qualsevol altre”.
- Q. 122. Va viure els 5 primers anys a França, Bordeus, i després ja va anar a viure a Albelda. Amb el pare parlava català de la Franja; amb la mare, castellà i català de la Franja perquè l'entenia.
- Q. 128. És curiós com defineix la parla com a xapurreat i a la llista de paraules amb què la relaciona posa “dialecte”. Amb els amics diu que parla xapurreat i català, amb la parella només català i diu que a la feina –treballa a l'Ajuntament d'Albelda– empra el xapurreat [!].
- Q. 130. Al nom de la parla diu “xapurreat, que no és ni català ni castellà”. Quan diu “bon minxar” es refereix al ‘bon menjar’
- Q. 131. És una noia (hippy) que va fugir de Barcelona buscant un estil de vida molt diferent i va anar a parar a Albelda, on viu des de fa tres anys amb la seua parella.
- Q. 132. Com que diu que parla lliterà, ha modificat l'enunciat de les preguntes 2 i 3. “Com et sentiries si fessin desaparèixer el lliterà?” i “què estaries disposat a fer pel lliterà?”
- Q. 135. A la darrera pregunta diu: “He nascut a Aragó però si em fan triar, per la manera de pensar i parlar, sóc català.”
- Q. 136. Tot i que ha posat que de petita va viure a Albelda, diu que va estar 4 anys a Barcelona. També diu que normalment parla en català amb els amics, però que puntualment ho fa en castellà amb els que són de Saragossa. El mateix

li succeeix en l'àmbit laboral. Quant a la identitat, diu: "Més mediterrània que res, amb totes les influències de la muntanya d'on van baixar els avis."

- Q. 137. Tot i que va passar la infància a Terrassa, fa 44 anys que viu a Albelda. Diu que parlava amb la mare castellà perquè era d'Andalusia. També diu que amb la parella primer parlava en castellà però que ara parlen català d'Albelda.
- Q. 142. A la primera pregunta diu "polaca" perquè s'ho ha sentit dir a Binèfar, i sobretot li han dit: "Habla en cristiano." És d'Algayón però fa 13 anys que viu a Albelda. En la darrera pregunta diu que se sent "en tierra de nadie, de la Franja" i afegeix: "Sé que sóc aragonesa, catalana no me'n sento."
- Q. 143. Parla català i castellà a l'empresa i afegeix que treballa a Barcelona.
- Q. 144. A la darrera pregunta escriu: "De naixement català, de tradicions aragoneses i culturalment de les dos maneres."
- Q. 146. De petita va viure a Barcelona però fa 22 anys que viu a Albelda.
- Q. 147. Diu que en general parla català amb els amics, però que també usa el castellà. Usa el català i el castellà perquè, diu, treballa a l'Ajuntament d'Albelda.
- Q. 149. És d'Albelda però actualment viu a Barcelona, des de fa 5 anys. Amb els avis parlava català amb tots, excepte amb un que era de Saragossa. Diu que en l'àmbit laboral parla 50% català i 50% castellà. És Mosso d'Esquadra. En la darrera pregunta aclareix: "No m'he sentit mai aragonès i això que de petit em feien ballar la jota."
- Q. 150. Diu que a la feina parla castellà perquè treballa a Saragossa.
- Q. 151. Abans de respondre la tercera pregunta diu: "No sé ni escriure en català." Explica que amb la parella en castellà perquè es van conèixer en castellà. Ell és de Mallorca.
- Q. 153. Defineix la seua parla de la manera següent: "Català del que gramaticalment s'entén com a nord-occidental, sent el seu origen el català del Pallars i especialment el català provinent de la Ribagorça, tenint influència de l'aragonès que ve de la mateixa zona i que es pot constatar en un bon nombre de les paraules que col·loquialment utilitzem." 1a pregunta: "Fet distintiu que ha situat aquest territori i la seva gent al mapa mediàtic, tant per als mitjans de comunicació, com per a la població i a les institucions polítiques, tant catalanes com aragoneses. 2. Component enriquidor, ja que per la situació geogràfica on ens trobem, la nostra llengua s'ha vist influenciada per llengües i dialectes molt variats, i això també ha condicionat la mentalitat, la forma de ser i la forma de relacionar-nos de la gent d'aquí. 3. Factor de cohesió territorial, tant internament, entre la població de la comarca, al ser un factor comú que ens diferencia d'altres comarques, com en les regions limítrofes perquè la nostra condició de ser qualificats com a aragonesos des d'un punt de vista administratiu i catalans des d'un punt de vista cultural, tret d'alguna que altra ocasió, en àmbit general es pot dir que ha propiciat un bon veïnatge amb la població d'una banda i l'altra, ja que cadascuna tendeix a destacar el vincle que tenim més proper, i descartar els factors que ens allunyen. Cal destacar que a banda i banda les relacions comercials, professionals i acadèmiques són molt intenses. És normal que gent d'aquí treballi a Monsó, Binèfar o Lleida. 4. Té un component tradicional, perquè és la llengua i especialment la varietat dialectal

que s'ha parlat al poble i a la comarca des de fa segles i amb la singularitat que això implica, doncs som pocs habitants i aquest sempre és un factor de risc en la seva supervivència." En la segona pregunta explica diverses coses però no parla de sentiments: "A dia d'avui considero que la major amenaça que té el català en aquesta regió és la despoblació dels nuclis rurals, en detriment de les capitals de comarca com Binèfar, que al no ser catalanoparlants, tot i viure-hi molta gent que sí que el parla, percep aquest fet com aliè i inclús conflictiu. 2. Sí que vam tenir això del LAPAO que venia a ser un no reconeixement de la nostra llengua des dels poders de Saragossa, però aquesta mesura no tenia ni suport acadèmic, ni social, ja que a les escoles se seguia ensenyant el català amb un ús generalitzat per part de l'alumnat. I és que aquí, tant defensors com detractors del català perceben l'ensenyament del català com a profitós per als seus fills a l'obrir moltes portes professionals si en un futur volen estudiar i treballar a Catalunya. Lleida és el nucli econòmic d'aquesta zona." En la tercera pregunta explica: "1. Primerament, fent-ne ús. Al nostre poble l'ús del català és majoritari i són pocs els castellanoparlants únics. El problema el tenim en el seu reconeixement, ja que molts que el parlen no l'identifiquen com a català, sinó com una llengua pròpia i local, o com una barreja de llengües que li dona una singularitat pròpia. Postura per altra banda d'una significació més política que real, ja que aquests mateixos que afirmen que parlen una llengua diferent, no tenen cap tipus de problema a l'hora de parlar i entendre la gent que els parla en català. 2. D'altra banda també és important impulsar activitats tant escolars com culturals en la nostra llengua. Quan era petit es feien els premis Desperta Ferro sobre relats en català. Seguir en aquesta via per tal que els nens des de ben petits es relacionin amb la llengua ho valoro com a important. A la Franja tenim un bon nombre d'escriptors i escriptores en llengua catalana que han obtingut reconeixement i, tot i que aquí també en tenen, potser des de les escoles no se'ls ha donat massa rellevància. 3. Partint del fet que un dels principals problemes que tenim aquí no és tant si molts o pocs parlen la llengua sinó del seu reconeixement i identificació com a català, i que la ideologia i la cultura política de cadascú té una rellevància especial a l'hora de definir el que entén cadascú què parla; els mitjans de comunicació també han anat tenint una forta rellevància. La programació de TV3 ha influït sobretot en les generacions més joves. Fet com que al temps del telenotícies parlin de la nostra regió, on l'agricultura té molta rellevància i sempre estem mirant al cel, ha fet que ens acostumem a rebre informació respecte a la societat catalana i els seus enfocaments. Així doncs no ens és aliè, a més del fet que la majoria de famílies tenen algun familiar vivint a Catalunya." També diu que amb els amics parla en català, "però no vaig fer-lo servir com a primera llengua fins als 10 anys, ja que la meua llengua materna és el castellà, així, amb els amics que estaven en la mateixa situació que jo i es van introduir en el català a una edat ja avançada continuo parlant en castellà, tot i que tant jo com ells parlem català amb la resta. Quant a l'àmbit laboral, explica: "Treballo entre Lleida i Monsó, parlo català a una i castellà a l'altra localitat." Per definir-se en termes identitaris explica: "Sóc aragonès si partim d'Aragó com a una regió on es parlen tres

llengües i que, tot i no tenir dos d'elles el reconeixement que els pertocaria, es pot dir que hi ha un marge que tot i que és insuficient, permet com a mínim el seu ús i el seu aprenentatge. Des de petits ens hem educat en un ambient educatiu i administratiu aragonès i ja creixes tenint els catalans com els de l'altra vora, tot i que realment aquí no es percep que hi hagi frontera en un i un altre territori, ja que les diferències amb la gent dels pobles veïns catalans no es perceben. La significació com a aragonès aquí no té la mateixa rellevància que a Catalunya sentir-se català, la gent no fa tanta bandera del sentiment nacional. Sempre partint, òbviament, del fet que per als catalans és català o senten com a propi qui parla català i per als aragonesos és aragonès qui ha nascut a Aragó, fets d'atribució de la nacionalitat que sempre estaran contraposats, perquè un és de caire cultural i l'altre territorial. També condiciona aquesta postura el fet que mai ha fet falta significar-nos per a una banda o una altra, hem pogut aprendre català a l'escola, i hem pogut estudiar a Catalunya i anar a l'hospital sense tenir cap tipus de problema. Al poder fer una vida plena i sense restriccions, el fet de triar entre ser aragonesos o catalans no ha suposat haver de renunciar a res. Ara és quan es comencen a notar més friccions perquè comencem a tenir problemes en l'accés a l'hospital, més per retallades que per altra cosa, en depèn de quins ensenyaments comencen a mirar la procedència i la carestia dels estudis a Catalunya ha fet que cada cop més gent es decanti per estudiar a Saragossa. A més, la situació del conflicte independentista està polaritzant molt la població i causant greuges en la significació de la gent de per aquí amb el català perquè qualsevol acte en defensa del català és ràpidament assenyalat com a proindependentista.

- Q. 158. A la primera pregunta escriu al costat de la majoria de paraules la forma estàndard entre parèntesis: “lo (el), mixó (ocell), aixir (sortir), tardi (tarda) préssic (préssec), àrbel (arbre)”.

Alfarràs

- Q. 164. A la tercera pregunta quan diu que es negaria a parlar en castellà, aclareix: “Encara que no sigui independentista m’emprenyaria que m’imposessin el castellà.” També explica que amb la dona parla en castellà, tot i que ella també parla català. I en l’última pregunta diu que se sent català i espanyol per igual.
- Q. 165. Diu que “xarnego” és una barreja de català i castellà i comença qualificant-lo de “rar” perquè diu que “barregem un parlar i l’altre”. A la tercera pregunta, quan diu “transmissió generacional”, afegeix “encara que hagi de portar els fills a un centre de *pago*”. A més, quan diu que faria clots a l’autopista explica que hi treballa, a l’autopista. Diu que amb els amics del poble parla castellà, perquè els pares de molts d’aquests són andalusos [!]. A la darrera pregunta ordena com se sent: 1r català, 2n espanyol i 3r europeu.

- Q. 166. Al nom de la llengua afegeix: “I quan arribo a Barcelona la e més perquè es fotin [Observeu que és del Prat de Llobregat!]. Explica que la llengua li fa pensar en naturalesa perquè “estem envoltats pràcticament de naturalesa”. A propòsit de la segona pregunta explica que “qui es fica amb el català no té coneixements de la llengua origen: el llatí”. I afegeix: “Prohibir el català és inviable per petita que sigui la comunitat que el parli. Prohibir les llengües és el pitjor que hi ha.” Ha estudiat un grau en Humanitats. Fa 6 anys que viu a Alfarràs. Quan s’identifica en termes identitaris afegeix: “Dita: No es de donde se nace, sino de donde se pace.”
- Q. 167. A la primera pregunta quan diu “xarnego” explica que és per “la barreja de llengües pels immigrants d’ara i dels anys 60 a causa de les fàbriques que hi ha a Alfarràs”.
- Q. 174. A la primera pregunta quan esmenta “batre” diu que significa “trillar (en aragonès) l’ordi, el blat...”. També en aquesta pregunta diu que el seu parlar li fa pensar en la infantesa “al parlar castellà, perquè després de l’estiu la gent parlava diferent”. Actualment viu a Madrid (per això parla o parlava castellà a la feina). Finalment, a la darrera pregunta explica que “tothom hauria de sortir del país per entendre’ns millor”.
- Q. 178. Va néixer a Guissona però viu a Alfarràs des dels 18 anys.
- Q. 179. Va néixer a Cervià de les Garrigues però viu a Alfarràs des de fa 6 anys.
- Hi ha uns quants qüestionaris a persones que tenen 15-16 anys perquè era el dia de Sant Jordi i tenien muntades dos parades per vendre roses i llibres. Com que m’estava costant trobar gent que em volgués respondre l’enquesta, vaig comprar-los un llibre amb l’excusa també de poder-los fer uns quants qüestionaris.
- A propòsit del qüestionari 184 he de dir que els avis no volen respondre qüestionaris. En aquesta ocasió el senyor se’m va posar a explicar coses i li he dit “si ja me l’està responent”, però m’havia dit que no. Vaig anotar el que vaig poder del que em va dir. A la pregunta 2, per exemple, explica que quan anava a l’escola el català no s’usava. Els llibres de català estaven tancats en un prestatge. Mentre parlava em va fer la impressió que em volia fer transmetre que si fessin desaparèixer el català no se li faria tan estrany, perquè ja ho va viure quan era petit. A la darrera pregunta diu que se sent català però que respecta l’espanyol (ho repeteix fins a tres vegades!), però en cap cas ha dit que fos o se sentís espanyol.
- Q. 187. A la primera pregunta quan escriu “el meu pensament” es justifica dient: “És que jo penso en català.” Quan parla de conflicte humorístic explica que sempre ha treballat a l’Aragó i li han dit “la catalufa”. Quan diu “futur” afegeix: “Crec que ens en sortirem.” A la segona pregunta afirma que, tot i els sentiments que escriu, “crec que no me’l podrien prohibir”. A la tercera pregunta, quan diu “tallers per als nens” explica que “s’ha de començar pels petits; s’ha de tindre una base”; quan diu “trobades amb la gent gran” explica que “són els que ho han viscut i tenen més experiència”. De petita va viure a Andaní, que és un barri d’Alfarràs (“amb codi postal propi!”). També explica que el pare era de Castella però se sentia català i no volia sentir-los parlar en

castellà. Només va conèixer una padrina, que era d'Altorricó, i amb qui parlava en català. Quan diu que parla castellà a la feina, explica que treballa a Albelda [!].

- Q. 188. De petita va viure a Almenar però fa 9 anys que viu a Alfarràs.
- Q. 189. De petita va viure a Almenar però fa 10 anys que viu a Alfarràs.
- Q. 193. A la primera pregunta quan diu "odi" explica que odia els extrems. Quan diu "forma part de mi" explica "no renego d'ell". A la segona pregunta quan diu que li sabia greu per a la gent que té el català com a primera llengua explica que per a ella és la segona. A la tercera pregunta quan diu que s'encarregaria de transmetre el català als fills explica que el seu pare és català i la seua mare és castellana. Quan parla de la llengua que usa majoritàriament amb els amics explica: "Tinc una amiga que, com que sempre parlo en castellà, em parla en castellà, però jo li demano que em parli en català per practicar (l'amiga és catalanoparlant)."
- Q. 194. Ha començat l'enquesta en català però de seguida s'ha passat al castellà. Com que ho estava transcrivint jo, ho he continuat fent en català. De petita va viure a Lleida però ja fa 20 anys que viu a Alfarràs.
- Q. 198. Amb els avis materns parla en català i amb els paterns en castellà. A la darrera pregunta no em vaig adonar del que va contestar fins que vaig arribar a casa. Hi vaig anotar: "És el que passa quan fan tres o quatre enquestes alhora!".

Corpus B

Diari de camp dels qüestionaris i les entrevistes (desembre-juliol del 2018)

1. Observacions generals:

Un cop més la tasca no ha estat gens senzilla. El treball de camp d'aquesta segona part de la recerca s'ha dut a terme entre el desembre i el juliol del 2018 als municipis de Lleida i Menàrguens, tal com s'havia decidit des del si del grup de recerca. En total s'ha aconseguit un corpus de 75 qüestionaris i 5 entrevistes a Lleida i 26 qüestionaris i 2 entrevistes a Menàrguens.

A Lleida he començat per coneguts meus –tot intentat que no fossin del món en què em moc habitualment, els estudis de català, perquè la mostra no en resultés esbiaixada– i he acabat rebent ajut d'alguns d'aquests per fer arribar els qüestionaris a individus dels diversos barris de la ciutat i de totes les edats possibles. Cal dir que en una ciutat resulta més difícil trobar gent que hagi nascut i hagi residit tota la vida a la mateixa ciutat (i no en d'altres o en poblacions veïnes). Sembla que la mobilitat hi és més freqüent que no pas als municipis petits.

Una qüestió molt interessant i que de ben segur tindrà repercussions en els resultats de la mostra es troba en la manera com els informants han interpretat la primera pregunta, la de l'associació de paraules, i això es produeix molt a Lleida i poc a Menàrguens. Intueixo, *grosso modo*, que el nom amb què hom descriu allò que parla condiona el tipus de mots que posarà en la llista d'associació de paraules. Així, qui diu que parla català escriu un seguit de mots 'del centre' o de Lleida també (ex. la Seu Vella); ara bé, qui diu que parla lleidatà (o nord-occidental) s'esforça (i alguns ho fan molt) a buscar mots propis d'aquesta variant dialectal, admesos o no per la normativa (ex. granera, *auliva*).

Bé, aquesta és una primera impressió, una primera hipòtesi, que en efecte caldrà validar o refutar més endavant.

A Menàrguens, la població més petita de totes aquelles on he anat a recollir dades juntament amb Albelda, m'hi he hagut de desplaçar diverses vegades per la dificultat de trobar-hi gent. Val a dir que m'ha sobtat molt com als menarguins i les menarguines va colpir i ho continua fent la jornada de l'1 d'octubre del 2017, en què hi va haver importants càrregues policials al centre de la vila. Alguns no han dubtat a parlar-me'n i fins i tot a fer-ho reflectir als qüestionaris.

Com en el treball de camp dels municipis anteriors, he trobat gent hostil, que s'ha negat –alguns fins i tot de males maneres– a respondre les meues preguntes, i gent molt amable que ha volgut ajudar-me a trobar altres informants i també ha accedit a fotografiar-se amb mi.

Figura 35. Foto de voluntaris que van respondre el qüestionari a Menàrguens i l'entrevistadora

Pel que fa a les entrevistes, he de dir que a Lleida he recorregut a coneguts i a coneguts d'aquests. Tots han accedit de bon grat a parlar amb mi davant d'una enregistradora, o bé a casa meua, a casa seua o en un bar amb poc soroll. Em sembla que el resultat ha estat molt interessant i profitós per a la nostra recerca i per a la meua tesi en particular. A més, tots m'han dit que s'hi han sentit molt còmodes i que han agraït poder expressar-se obertament a propòsit del català i de la seua variant dialectal, si bé hi ha qüestions que bé mereixerien ser comentades.

2. Observacions dels qüestionaris:

Lleida:

- Q. 203: Justifica que parla castellà amb la parella perquè és de Binèfar.
- Q. 206: Ha deixat tot el segon full en blanc i hi ha escrit: "No contemplo aquest supòsit".

- Q. 214: A les dades, pregunta e), diu que amb el pare parla en català i amb la mare en castellà, i amb els avis materns en castellà.
- Q. 217: A l'associació de paraules hi posa "salèncios", mot que apareix a *Lo Diccionari Lleidatà* com a equivalent d'espardenyes' i on s'explica que és característic de la zona del sud de Lleida, d'Alcarràs cap avall. A les dades, pregunta d), diu que de petita va viure a Torrefarrera, però que als 18 anys va anar a viure a Barcelona fins als 30 anys. Des dels 30 viu a Lleida.
- Q. 220: A l'associació de paraules busca mots que es diuen a Lleida que creu que són incorrectes.
- Q. 221: Va viure fins als 4 anys a Barcelona. Amb el pare parla en castellà; amb la mare, en català.
- Q. 222: Diu paraules que es diuen a Lleida pensant que no són correctes. Ho ha remarcat diverses vegades. Ha viscut 25 anys a Còrdova. A la pregunta g) (creus que el teu parlar està igual de ben valorat que els altres?) afegeix: "Últimament ha canviat molt! Abans, no!".
- Q. 223. Va viure a Osca fins als 9 anys. A la pregunta g) diu: "P. Fabra es va equivocar de camí! En lloc d'anar cap amunt hauria hagut de tirar cap a l'esquerra." A la pregunta h) diu: "Se'ns emfoten a les reunions: els de Lleide!".
- Q. 231. A l'associació de paraules escriu Barça però diu que ell és del Madrid. Identitàriament es defineix com a català, però diu que no és independentista. I afegeix que no s'ha de barrejar la llengua amb la política.
- Q. 233. A la pregunta g) diu que considera que el seu parlar hauria de ser igual de prestigiós que la resta. I afegeix: "Trobo que es fan bromes amb els dialectes i no per igual. Com a lleidatana, crec que ens tenen per *pueblerinos*, sobretot en ciutats com Barcelona."
- Q. 235. A la pregunta g) diu que el seu parlar està poc valorat però que li agradaria que ho estigués. A la pregunta h) diu que quan surt parla sempre igual "sense cap mirament". A la pregunta i) es defineix identitàriament català i de Lleida, i afegeix: "No m'he d'amagar de res ni m'he de semblar a ningú."
- Q. 240. A la pregunta g) escriu: "Tot i que penso que tots els dialectes haurien de ser igual de prestigiosos. Hi ha molta mofa amb l'accent de Lleida: "Lleide". I a la pregunta h) escriu: "Reconec que la meva padrina canvia l'accent quan va a Barcelona perquè té família allà". Per definir-se en termes identitaris diu: "Sóc catalana, però m'identifico molt amb la cultura anglesa, ja que sempre he estat envoltada per les tradicions angleses i la parla anglesa."
- Q. 241. A la pregunta de sentiments quan diu optimista ho explica de la manera següent: "Pensaria que no desapareixeria; la gent s'esforçaria per parlar-lo."
- Q. 242. A l'acabar el qüestionari diu: "És difícil perquè et fa pensar. Dotze paraules són moltes." A la pregunta g) afegeix: "Crec que la gent no valora el nostre parlar com l'hauria de valorar". I a la pregunta h): "Les meues nebodes sempre se'n riuen de mi: Marion[e]".
- Q. 243. Quan acaba el qüestionari diu: "L'enquesta és difícil. Jo mai hi reflexiono tant." A la pregunta g) afegeix: "Vas a Barcelona i sempre et diuen: «Que ets de Lleide?». O diuen que el gironí és el català més perfecte, amb la qual cosa jo no

estic gens d'acord. Si nosaltres diguéssim «ascolta-ma» (ho diuen a la Selva i al Baix Empordà) ens dirien que, clar, com que nosaltres som al costat de la Franja!».

- Q. 252. Aquesta informant és llicenciada en filologia catalana. Ho ha escrit a nivell d'estudis.
- Q. 253. Va viure a la Pobla de Segur fins als 3 anys, dels 3 als 6 anys a Sobrànigues i després a Lleida, al barri de la Bordeta. La llengua d'ús amb la parella és el castellà però puntualitza que amb els fills el català! La pregunta g) no l'acaba d'interpretar bé, perquè hi afegeix "per a mi és el millor".
- Q. 254. Diu que amb el seu cap parla en català i en castellà, però quan es tracta de fer alguna gràcia sempre en català. A la pregunta g) considera que el seu parlar és més prestigiós fins i tot que el de Barcelona. Al final del qüestionari escriu: "Amb un amic parlo en català, però si es tracta d'una cosa a destacar en castellà!".
- Q. 256. Diu que amb els amics de Benasc parla en patuès. A la pregunta g) deixa clar que en la ment dels catalans Catalunya és Barcelona i Girona, on tenen un català més tancat. Diu que es veu clarament a la televisió.
- Q. 258. A la pregunta g) escriu: "El lleidatà, per a altra gent, és un dialecte vulgar." I a la pregunta h): "Quan surto acostumo a parlar en castellà perquè crec que les persones estrangeres no m'entendran."
- Q. 259. Ha escrit tot el primer full en castellà (anava a fer el qüestionari en castellà) i després ha traduït les paraules al català (amb moltes errades ortogràfiques).
- Q. 260. És militant del PP a l'Ajuntament de Lleida.
- Q. 262. A l'acabar el qüestionari diu que ell primer és de Lleida i segon de Catalunya. "Si juga el Lleida contra el Barça ell va amb el Lleida". Explica que la seua neta petita sempre canta una cançó amb els altres nens al pati: "Caragol treu banya, vull sortir d'Espanya, caragol treu vi, votaré que sí!". Es considera lleidatà fins a la medulla. A la pregunta g) diu que el seu català "nooooooooooooooooo!" està igual de valorat que els altres. Finalment, explica que quan va a la muntanya i li diuen que que bonic és el Pirineu aragonès, ell diu: "I el de Lleida què?".
- Q. 269. Nomena la parla "xarnego" perquè diu que la seua en particular té influències del castellà i del "lleidEtà". Les paraules castellanques que escriu a l'associació de paraules van acompanyades de la versió catalana, perquè diu que les diem malament.

Menàrguens:

- Q. 279. Confessa emocionat: "No vaig plorar mai a la mili, i el dia 1 d'octubre vaig plorar! No s'ha avançat gens! S'ha retrocedit." També afirma: "Hem sigut molt educats sempre, massa, perquè els parlàvem en castellà, i vam ser rucs." A la pregunta g) diu: "Ens miren per damunt de l'hombro."
- Q. 283. A l'associació de paraules ha buscat mots típics del municipi.
- Q. 296. A la pregunta g), tot i que afirma que el seu català està poc valorat al costat dels altres, diu que per a ella el millor català és el de Lleida.

- Q. 297. A la pregunta dels sentiments, quan diu que se sentiria trista, inclou entre parèntesi: “ploro i tot!”. De fet, plora al llarg de tot el qüestionari. Va viure a Barcelona fins als 12 anys, però cada estiu anava a Menàrguens.
- Q. 298. A la pregunta g) assegura que sempre ha sentit algun comentari amb l'accent.

Annex IX. Llista de categories finals amb exemples dels mots que inclouen

1. "ALEGRIA" (També "riure", "somriure")
2. "AMICS" (I variants: "amiga", "amistats"... i "company")
3. "ARRELS" (També "antic", "antecedents", "arrelament", "origen", "llatí")
4. BENESTAR (I "respecte", "respectuós", "seguretat", "sinceritat", "bondat", "calidesa", "confiança", "dignitat", "felicitat", "feliç", "la satisfacció", "tendresa", "encantat")
5. BONIC (Inclou: "bonica", "guapa", "fantàstic", "maca", "musicalitat", "agradable", "elegant", "m'agrada", "perfecte", "dolçor", "dolç")
6. CAMP ("rural", "torre", "agricultura", "hort", "cereal, "ces d'aigua")
7. "CARAGOLS" (I variants: "cargol", "caragolada"...)
8. "CASA"
9. CASTELLANISME ("carinyo", "claro" ...)
10. "CATALUNYA" (També "Visca Catalunya")
11. COMUNICACIÓ (També "diàleg", "social", "sociabilitat", "relacions", "expressió")
12. COMUNITAT ("assemblea", "associació", "cohesió", "acolliment", "unitat", "societat", "germanor", "regió", "compartir")
13. CONFLICTE ("los problemes", "complex", "controvèrsia")
14. COSTUMS
15. "CULTURA" (També "coses culturals", "civisme", "civilització", "obres teatrals")
16. DEIX (Inclou: "accent", "varietat" ...)
17. DIFERENT ("varietat")
18. "ESCOLA" (També "col·legi", "aprenentatge", "assignatura", "accents", "alumnes", "ortografia", "esforç", "universitat", "vocabulari", "expressar", "fàcil")
19. ESTIMAR (També "estima", "t'estimo", "amor", "afectivitat" ...)
20. EINA RURAL LOCAL ("xapo", "txapo", "ganivet")
21. "FAMÍLIA" (I "la família", "famílies", "parentiu")

22. FESTA GENERAL (“Sant Joan”, “Castanyada”, “Nadal”, “ball de bastons”)
23. FIGURA FAMILIAR (“dona”, “mare”, “parella”, “net”)
24. FILLS (Inclou “fill”, “filla”...)
25. FRASE FETA (Inclou expressions també: “vacaburra”, “llisallasa”, “bon jan”, “a fe de deu”, “batualolla”, “escampar la boira”, “de res”)
26. FRUITA LOCAL
27. FUTUR
28. “HERÈNCIA” (També “llegat”)
29. “HISTÒRIA”
30. “IDENTITAT” (També “identitari”, “pertinença”, “identificable”, “el meu raonament”, “formapartdemi”, “els catalans ben parits”, “patria”, “sang”)
31. “INDEPENDÈNCIA” (També “la independència”, “independent”)
32. INFANTESA (I “infància”)
33. “LLENGUA” (També “idioma”, “un idioma”, “la meua llengua”, “la llengua”, “la llengua encantadora”, “la llengua rica”, “la llengua oficial”, “la llengua perfecta”)
34. LLENGUA COL·LOQUIAL (“fotre”, “fotut”, “allavons”, “allavontes”, “òndima”, “paio”, “pixapins”, “miqueta”)
35. LLENGUA ESTÀNDARD (paraules associades al model estàndard: “ampolla”, “d’acord”, “acaronar”, “àdhuc”, “atzucac”, “ocell”, “tarda”, “vermell”, “porc”, “galeta”, “canalla”, “canella”, “enguany”, “enrenou”, “galdós”, “gronxador”, “mirall”, “nogensmenys”, “poruc”, “quelcom”)
36. LLENGUA HABITUAL (“llengua d’ús habitual”, “quotidianitat”)
37. LLENGUA LOCAL (Inclou: “lleidatà”, “lleidatana”, “menarguí”, “la llengua que parlo”, “com m’expresso”, “la meua forma d’expressar-me”...)
38. LLENGUA MATERNA (“idioma matern”)
39. LLIBRES (I “llibres”, “literatura”, “poema”)
40. LLUITA (Inclou “defensa”, “il·lusió”, “lleialtat”, “perseverança”, “amor lluita”, “superació”, “dèria”, “competència”, “competitivitat”, “el meu coratge”)

41. “LO” (I “pronom lo”)
42. LOCALISME (“granera”, “aulives”, “canella” per *aixeta*, “carrincló” per *castís*, “silló”, “dis-me”, “valtres”, “xampú”, “xarrem”, “voliana”, “gallets”, “aubergínia”, “botifarra”, “abrecoc”, “catxapanda”, “llangonissa”, “prèssic”...)
43. MASS MEDIA (“TV3”, “RAC1”, “notícies”, “televisió”, “mediàtic”)
44. MENJAR GENERAL (“menjar”, “meló”, “pa amb tomàquet”, “cigronet”, “fuet”, “escudella”, “coca de sant joan”, “síndria”)
45. MENJAR LOCAL (ex. “coca de recapte”, “gallets”, “plats típics”...)
46. NORMALITAT (“normal”, “normalitzar”...)
47. OCI (“esport”, “anar al cine”, “bàsquet”, “bar”, “jugador”, “birra”, “voltar”, “barrufet”)
48. ORGULL (També “orgull de ser catalans”)
49. “PADRÍ” (i variants: “padrins”, “padrina”...)
50. PAGESIA (“pagès”, “tros”, “pagesos”)
51. “PAÍS” (I “el meu país”)
52. “PAISATGE” (“paisatges”)
53. PENSAMENT (“el meu pensament”, “el meu raonament”)
54. “POBLE” (Inclou: “poble”, “de poble”, “poble en general”)
55. POLÍTICA (“No llibertat de decisió”, “presos polítics”, “democràcia”, “república”, “comunitat autònoma”, “dret”, “ideologia”, “internacional”, “nacionalisme”, “neutral”, “no doctrinal”, “poder”...)
56. PROPER (Inclou: SALUTACIONS (bon dia, adeu...), “veïns”, “esmorzar”, “menjar”, “dormir”, “sortir”, “córrer”, “llevar-se”, “netejar”, “bar”, “jocs de carrer”, “tomb”, “vetes”, “botiga”, “carrer”, “proximitat”)
57. PROPI (Inclou: “nostre”)
58. RENEGAR (Inclou insults i renecs: “cagondeu”, “ondeu”, “capsigrany”, “burinot”, “cullons”, “collonada”, “envaparir”, “ves a fer punyetes”, “caparrut”, “collonada”, “malparit”...)

59. "RIQUESA" (i "riquesa lingüística", "diferència", "diversitat")
60. "SENTIMENT"
61. SENTIMENTS DIVERSOS ("tendresa", "menyspreu", "odi", "emocionant",
"marginació", "rancúnia", "respecte", "tranquil·litat", "amabilitat", "el meu bateg",
"el meu goig", "esgarriós", "empatia", "humil", "injusticia", "la satisfacció", "mal")
62. SÍMBOL GENERAL ("Nadal", "segadors", "FC Barcelona", "sardanes", "seny",
"calçotades", "castells", "himne", "estelada", "tiosoca" ...)
63. SÍMBOL LOCAL ("Segre", "Senyor Postu", "pomes", "castell" ...)
64. "TERRA" (I "aigua", "aire pur")
65. "TERRITORI" (Inclou noms de partides del terme, ex. Covet, la Garriga, Pla de
Viols..., "Torrefarrera", "entorn", "ribes")
66. "TRADICIÓ" (i "tradicions")
67. TREBALL ("treballar", "feina", "avenç", "comerç", "progres", "turisme", innovació",
"activitat")
68. VIDA

Annex X. Agrupacions segons el nom de la parla i la identitat

NOM DE LA PARLA

1. CATALÀ
2. CATALÀ LOCAL o LOCAL CATALÀ (“català lleidatà”, “català de barri”, “català de Lleida”, “català estàndard i lleidatà”, “català que es parla aquí”, “català de la Franja”, “català de Fraga”, “català fragatí”, “fragatí català”, “català de Seròs”, “serosà català”, “català d’Albelda”, “dialecte del català lliterà”)
3. LOCAL DE CATALUNYA (“lleidatà”, “lleidetà”, “parlar de Lleida”, “serosà”, “lleidatà alfarresenc”, “alfarresenc”)
4. XAPURREJAT (“català amb interferència de la franja”, “xapurreig”, “xapurreat”, “xapurreat català”,
5. LOCAL D’ARAGÓ (“albeldense”, “albeldà”, “dialecte d’Albelda”, “fragatí”, “fragatino”, “parlar de la Franja”, “lliterà”)
6. GEOLECTE o DIALECTE GEOGRÀFIC (“occidental”, “català occidental”, “català variant occidental”, “català nord-occidental”)
7. XARNEGO (“charnego”, “catanyol”, “català xarnego”)

IDENTITAT

1. CATALANA (“catalaníssim”, “molt catalana”, “bona persona i catalana”, “català de sentiment”, “catalana i amb orgull”, “orgullosa de ser catalana”, “persona bilingüe però catalana que estima la seva llengua el català”, “catalana de padrins aragonesos”, “catalana franjolina”, “catalana fins a la mort”, catalanoparlant”, “catalana nascuda a Espanya”...)
2. ARAGONESA (“aragonès”, “aragonès catalanoparlant”, “aragonesa de parla catalana”, “de la Franja”...)
3. ESCALAR (“català europeu del món”, “lleidatà català i espanyol”, “lleidatà català i encara espanyol”, “fragatí aragonès espanyol”, “fragatí i aragonès”, “aragonesa fragatina”, “català lleidatà serosa”, “lleidatana i catalana”,...)

4. COMPARTIDA (“català i espanyol”, “catalanoaragonesa”, “aragonesa i de la Franja”, “fragatí i lleidatà”, “catalana i castellana”, “menarguí lleidatà”, “catalana i anglesa”, Franja d’Aragó Catalunya”, “aragonès català i castellà”)
5. IDEOLÒGICA (“catalana independentista”, “catalanista”, “catalanista unionista”, “català però no independentista”, “ferm i conseqüent catalanista”, “independentista i des de fa pocs dies de la CUP”, “república independentista radical”, “indecís”)
6. LOCAL (“de la Franja”, “d’Albelda”, “d’Albelda i prou”, “d’Albelda socioeconòmicament de Lleida”, “serosana”, “de poble i de Lleida”, “de Ponent”, “lleidatà a tope”, “fragatino”, “fragatina catalanista”, “fragatina molt lligada a Catalunya”)
7. DIVERSOS (“de casa meua”, “impulsiu”, “lluïtadora”, “món”, “terrinent”, “persona”, “humà”, “un ésser humà”, “ciutadà del món”, “valent divertit treballador”, “mediterrània”, “global”, “neutral”, “indiferent”)
8. ESPANYOLA (“espanyol”, “castellana”, “sobretot espanyol però també aragonès”, “sobretot espanyol però també aragonès i català”)
9. LOCAL (LLEIDA) CATALÀ (“català i de Lleida”, “català lleidatà”, “catalana i lleidatana”, “catalana del Pla d’Urgell”)

Annex XI. Documentació dels elements lingüístics

LLENGUA COL·LOQUIAL

		DIEC2, GIEC	DCVB	DECat	DNV, GNV	Lo Nou Diccionari	Altres
1	fotre/fotut	Sí	Sí		Sí	Sí	GDLC
2	paio	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí	GDLC
3	allavons/allavontes	No	Sí		No	Sí	
4	amoto	No	No		No	Sí	
5	calitat	No	Sí	Sí	No	No	Julià <i>et al.</i> (2004), PEOLC-Fonètica*
6	miqueta	No	Sí		Sí	Sí	
7	òndima	No	No		No	No	GDLC
8	pixapins	No	No		Sí ²⁰⁸	No	GDLC
9	radere	No	No ²⁰⁹		No	Sí	Pla (2011)
10	mistos	Sí	Sí		Sí	No	GDLC, PEOLC-Lèxic
11	alfombra	No	Sí		No	No	PEOLC-Lèxic**
12	barco	No	Sí		Sí	No	PEOLC-Lèxic**
13	bueno	No	No		No	No	
14	carinyo	No	Sí		Sí	No	
15	cavalgata	No	No		No	No	
16	claro	No	No		No	No	
17	cuarto	No	Sí ²¹⁰		Sí ²¹⁰	No	PEOLC-Lèxic, ^{209**} GDLC
18	mando	No	Sí		No	No	PEOLC-Lèxic**
19	monedero	No	No		No	No	PEOLC-Lèxic**
20	palillo	No	Sí		No	No	PEOLC-Lèxic**
21	palometes	No	No		No	Sí	PEOLC-Lèxic**
22	pues	No	No		No	No	PEOLC-Lèxic**
23	puesto	No	Sí		No	Sí	PEOLC-Lèxic**
24	teléfono	No	No		No	No	
25	tenir que	No**	Sí		No**	No	
26	tocino	No	Sí		No	Sí ²¹¹	PEOLC-Lèxic**
27	trola	No	No		No	Sí	DRAE
28	vale	No	No		No	No	PEOLC-Lèxic**
29	xorisso	No	No ²¹²		No ²¹¹	No	PEOLC-Lèxic ²¹¹

*Hi apareix però no és recomanable.

** Hi apareix però no és admissible.

²⁰⁸ *Pixavins.*

²⁰⁹ *Radera.*

²¹⁰ *Quarto.*

²¹¹ *Tossino.*

²¹² *Xoriç, xoriço.*

VARIETAT LOCAL

	<i>Nivell lèxic</i>	DIEC2	DCVB	DECat	DNV	<i>Lo Nou Diccionari</i>	Altres
1	acotxar	Sí	Sí				PEOLC-Lèxic (N)
2	adés	Sí	Sí				PEOLC-Lèxic
3	botifarra	Sí					PEOLC-Lèxic
4	espona	Sí	Sí			No	PEOLC-Lèxic (N), DGLC
5	quimera (passar)	Sí	Sí			No	PEOLC-Lèxic
6	tomb	Sí					
7	torcar	Sí	Sí			Sí	PEOLC-Lèxic
8	badall	Sí					PEOLC-Lèxic (V)
9	botella	Sí		Sí			PEOLC-Lèxic
10	carroll (de raïm)	Sí					PEOLC-Lèxic
11	escatxigar	Sí	Sí				PEOLC-Lèxic (N)
12	espill	Sí					PEOLC-Lèxic
13	gallets	Sí	No			No	PEOLC-Lèxic
14	granera	Sí					PEOLC-Lèxic
15	llimó	Sí					PEOLC-Lèxic
16	mançana	Sí					PEOLC-Lèxic (N)
17	padrí/padrina	Sí					PEOLC-Lèxic
18	pinte	Sí				Sí	PEOLC-Lèxic (N), Veny (1998)
19	roig	Sí					PEOLC-Lèxic
20	tomata	Sí	Sí				PEOLC-Lèxic
21	trunfes (trumfes)	Sí ²¹³	Sí ²¹²			Sí	PEOLC-Lèxic ²¹²
22	voliana (papallona)	Sí	Sí			Sí	PEOLC-Lèxic (N)
23	xiribec	Sí	Sí			No	
24	xulla	Sí	Sí			Sí ²¹⁴	PEOLC-Lèxic
25	badejo (abadejo)	No	Sí		No	Sí	PEOLC-Fonètica*
26	carrincló	No	Sí		Sí	Sí	GDLC
27	catxapanda	No	Sí ²¹⁵			Sí	
28	detràs	No	Sí			No	
29	galleta	No	Sí			Sí	PEOLC-Lèxic (N), Veny (1998)
30	guerxina (fer la)	No	Sí			Sí ²¹⁶	PEOLC-Lèxic (N)
31	keds/quets	No	No			Sí	PEOLC-Lèxic (N)

* Hi apareix però no és recomanable.

²¹³ *Trumfa.*

²¹⁴ *Txulla.*

²¹⁵ *Catxipanda.*

²¹⁶ *Guertxina.*

	Nivell lèxic	DIEC2	DCVB	DECat	DNV	Lo Nou Dicionari	Altres
32	matalot	No	No		No	Sí	
33	molissec/murissec	Sí ²¹⁷	Sí		Sí ²¹⁶	No/Sí	PEOLC-Lèxic (N) ²¹⁶
34	onso	No	No		No	Sí	
35	petitanyo	No	No		No	Sí	
36	perxa/perxe/perchi	No	Sí		No	No ²¹⁸	PEOLC-Lèxic (N) ²¹⁹
37	puput (rosella)	No	No		No	Sí	
38	safranòria	Sí ²²⁰	Sí		Sí ²¹⁹	Sí	PEOLC-Lèxic, ²¹⁹ GDLC ²¹⁹
39	secla (sèquia)	Sí ²²¹	Sí			Sí	PEOLC-Lèxic (N) ²²⁰
40	silló	Sí ²²²	Sí		Sí ²²¹	Sí	PEOLC-Lèxic, ²²¹ GDLC ²²¹
41	sisquere	No	Sí ²²³	No	No	Sí	Massanell (2017)
42	tomate	No	No		No	No	
43	xampú	No	No		No	Sí ²²⁴	PEOLC-Lèxic

²¹⁷ *Murícec.*

²¹⁸ Hi apareixen la segona i la tercera, escrites *pertxe (golfes)* i *pertxi (porxos)*, amb significats diferents.

²¹⁹ Només hi apareix la segona, *perxe*.

²²⁰ *Safranòria.*

²²¹ *Segla.*

²²² *Selló.*

²²³ *Sisquera.*

²²⁴ *Txampú.*

	<i>Nivell fonètic</i>	DIEC2, GIEC	DCVB	DECat	DNV, GNV	<i>Lo Nou Diccionari</i>	Altres
1	arruixar	Sí	Sí		Sí	Sí	PEOLC-Lèxic
2	caragol	Sí	Sí		Sí	Sí	PEOLC-Lèxic, Segarra & Farreny (1996), Navarro & Rull (2000)
3	espènyer	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí ²²⁵	PEOLC-Lèxic
4	mangrana	Sí	Sí		Sí	Sí	PEOLC-Lèxic (N), Segarra & Farreny (1996), Creus & Romero (1999)
5	sípia	Sí	Sí		Sí	Sí	PEOLC-Lèxic
6	xarrem (v. xarrar)	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí ²²⁶	PEOLC-Lèxic, Segarra & Farreny 1996, Julià <i>et al.</i> (2004)
7	abotonar	No	Sí	No	Sí	Sí	PEOLC-Fonètica,* PEOLC-Lèxic*
8	agitar	No	Sí		No	Sí	PEOLC-Fonètica
9	ambalem/ ambastida/ amprenyat...	No	No		No	Sí	Creus & Romero (1999)
10	aulives/aurella	No	Sí		No	Sí	PEOLC-Fonètica,** Creus & Romero (1999), Veny (1998)
11	aubergínia/ Aubesa/aurecoc	No	Sí		No	Sí	PEOLC-Fonètica,* Creus & Romero (1999)
12	abrecoc/bòria/ llangonissa	No	Sí		No	Sí	
13	codonyac	No	No	Sí	No	Sí	

* Hi apareix però no és admissible.

** Hi apareixen però no són recomanables.

²²⁵ *Aspènyer.*

²²⁶ *Txarrar.*

	<i>Nivell fonètic</i>	DIEC2, GIEC	DCVB	DECat	DNV, GNV	<i>Lo Nou Diccionari</i>	Altres
14	desunflar	No	Sí		Sí	Sí ²²⁷	PEOLC-Lèxic
15	dimats	No	Sí		No*	Sí	Segarra & Farreny (1996)
16	dixar	No	Sí		No	Sí	PEOLC-Fonètica,** Creus & Romero (1999)
17	domenge	No	Sí		No	Sí	PEOLC-Fonètica**
18	enquitiar	No	Sí ²²⁸		No	No	Segarra & Farreny (1996)
19	fenya	No	Sí	Sí	No	Sí	Julià <i>et al.</i> (2004)
20	mixó	No	Sí		No	Sí	PEOLC-Fonètica,** Veny (1998)
21	nau (núm. nou)	No	Sí	Sí	No	Sí	
22	pae (paia)	No	No		No	Sí	
23	prèssic	No	Sí		No	Sí	Creus & Romero (1999)
24	sinto (v. sentir)	No	No		No	Sí	PEOLC-Fonètica,** Julià <i>et al.</i> (2004)
25	sirà (v. ser)	No			No	Sí	PEOLC- Morfologia,** Creus & Romero (1999)
26	siroll	No	Sí		No	Sí	Veny (1998)
27	xuminia	No	Sí	Sí	No	Sí ²²⁹	
28	Jaume	-	-	-	-	-	-

* No recull la grafia però sí la pronúncia.

** Hi apareix però no és recomanable.

²²⁷ *Desumflar.*

²²⁸ *Enquetiàr.*

²²⁹ *Txuminia.*

	Nivells morfològic i sintàctic	DIEC2, GIEC, GEIEC	DCVB	DNV, GNV	Lo Nou Diccionari	GCC	Altres
1	meua, teua, seua	Sí	Sí	Sí	Sí		
2	aquestos	No	Sí	Sí	Sí	Sí	PEOLC-Morfologia, Valls (2013)
3	capiguer	No	No	No	Sí		
4	dis-me	Sí*	No	Sí	Sí		Optimot
5	esbarallar-se	No	Sí	No	No		
6	lo	Sí**	Sí	Sí	Sí		Valls (2013)
7	ma (possessiu)	Sí**	Sí*	Sí	Sí***		
8	natres/natros/ altres/vatres/ vatros/valtres	No	Sí	No	Sí		
9	reixos	No	Sí	No	Sí		Optimot
10	sigo	Sí**		No	Sí****	Sí	Valls (2013)
11	a jo (a mi)	No	Sí	No			

* La recull però només la descriu.

** Hi apareixen però no són recomanables o bé només en registres informals.

***Conté una explicació diferent de la resta d'obres de referència.

****No apareix la forma, però sí els subjuntius acabats en *-o*.

	Castellanismes propis o locals	DIEC2	DCVB	DNV	Lo Nou Diccionari	Altres
1	bardo	No	Sí	No	Sí	
2	cabessudo	No	No	No	Sí	
3	caletro	No	No	No	Sí	
4	salèncios	No	No	No	Sí	

